

ಬೆಳಗಾವಿ
ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ

ವಾತಂತೆ

ಸಮರ

ಅನುಮತ. ೧

Box No
29

ಬಿ. ಎ. ದೇವಪಾಟ
(ಅಧ್ಯಾಪಕರು)

ಮುನ್ನುಡಿ.

ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಇತಿಹಾಸವು ಒಳ್ಳೇ ರೋಮಾಂಚನಕಾರಿ ಯಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕವು ಈ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಯಾವ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಗಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರ್ಶಪ್ರಾಂತವಾಗಿ ತನ್ನ ಪಾಲಿನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಅದು ಒಳ್ಳೇ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಥಮ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯಿದ್ದದ್ದು ಮತ್ತು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದು ಇಂದಿಗೆ ಕಾಲು ಶತಮಾನ ಸಂದಿದೆ. ದೇಶವು ಇದೀಗ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬೆಳ್ಳಿ ಹಬ್ಬವನ್ನೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸುದೀರ್ಘ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆಯುವ ಕಾರ್ಯ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಆಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಆಗಿಲ್ಲ. ಇಂದಿನ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಹಿರಿಯರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ರೀತಿ ಹೋರಾಟ ಮಾಡಿದರೆಂಬುದು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಇತಿಹಾಸ ಬರೆಯಬೇಕು ಅದು ಇಡೀ ದೇಶದ್ದೂ ಇರಬೇಕು, ಪ್ರಾಂತ ಮಟ್ಟದ್ದೂ ಇರಬೇಕು, ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದ್ದೂ ಇರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಸಂಗತಿಗಳು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ಅದ್ವಿತೀಯ ವಾದುದು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಜನ್ಮ ೧೮೮೫ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಅದರ ಹೋರಾಟ ಪರ್ವ ಸುರು ಅದ್ದೂ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರುಷಗಳ ನಂತರ, ಅಂದರೆ ೧೯೦೬ ನೇ ಇಸವಿ ಇಂದ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬೇಕು ಎಂದು ಕೇಳಲು ಸಹ ಅವರಿಗೆ ಯಾರೂ ಧೈರ್ಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿದ ಮಹಾ ಪುರುಷ ರೆಂದರೆ ಪಿತಾಮಹ ದಾದಾಭಾಯಿ ನವರೋಜಿ ಮತ್ತು ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಬಾಲ ಗಂಗಾಧರ ತಿಲಕರು.

ಕೆಲ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಯುವಕರು ಅಲ್ಲಿ ಸಶಸ್ತ್ರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ೧೯೦೦ ನೇ ಇಸವಿಯ ಎಡಬಲದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸ್ವರೂಪವು ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿಯೂ ಆ ಚಟುವಟಿಕೆ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದ ಪ್ರತೀಕವೆಂದು ಜನ ನಂಬುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನತೆಯ ತಲೆಯೊಳಗಿನ ಈ ಮಟ್ಟು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬಿಸುಟಿ ಹಾಕುವ ಜಾಗೃತಿಯ ಅಂದೋಲನ, ವೈಚಾರಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಮೊದಲನೇ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ ಕಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಸಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅನಿವಾರ್ಯವೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪಾಪವೂ ಇಲ್ಲ. ಹಿಂಸೆ ಅಹಿಂಸೆಯ ಚರ್ಚೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಸಮಂಜಸವೂ ಅಲ್ಲ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ನಂತರ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಸಶಸ್ತ್ರ ಸೈನ್ಯವನ್ನೇ ನಾವು ಉಪಯೋಗಿಸಿದವು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಮೊದಲನೇ ದಾಳಿ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ಆದಾಗ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಜೀವಂತವಿದ್ದರು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರು ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರ ಲಾಲರ ಕಡೆಗೆ ಸೈನಿಕ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟಾಗ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಜವಾಹರ ಲಾಲರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸಮ್ಮತಿಯಿಂದಲೇ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ವಿಮಾನಗಳಿಂದ ಸಶಸ್ತ್ರ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಹಿಂಸೆ ಮಾನ್ಯವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರದಲ್ಲಿ-ಔಪವಾದ ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೇಲುಗಳು ಮಿಲಿಟರಿಯು ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಪೋಲೀಸರೂ ಬೇಡವೆಂದೇ ಅವರ ಶಾಶ್ವತ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ಆದರ್ಶ ಸ್ಥಿತಿ. ಆ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆ ಬರುವವರೆಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಪೋಲೀಸರೂ ಜೇಲುಗಳೂ ಸೈನ್ಯವೂ ಉಳಿಯಬಹುದೆಂದೇ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಪರದೇಶಗಳು ಸಶಸ್ತ್ರ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಹೇಗೆ ಎದುರಿಸ ಬೇಕೆಂಬದನ್ನು ಅವರು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಲು ಆಗ ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. ಅದರಂತೆಯೇ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿ ಹೈದರಾಬಾದವೊಂದೇ ವಿಲೀನವಾಗದೆ ಉಳಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ರಜಾಕಾರ ಪುಂಡರು ಅನನ್ವಿತ ಅತ್ಯಾಚಾರ ನಡೆಸಿದಾಗ ಅವರನ್ನು ಸದೆ ಬಡೆಯಲೂ ನಮ್ಮ ಸಶಸ್ತ್ರ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಕಳಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಸ್ವರಾಜ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಹಿಂಸೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದಂತೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೂ ಅದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕರು ವಾದಿಸಬಹುದು. ಈ ವಾದ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾಪಪುಣ್ಯದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶುದ್ಧ ವ್ಯವಹಾರ ವಾದದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುವುದಾದರೆ ಬ್ರಿಟಿಶರ ರಾಜ್ಯವಿದ್ದಾಗ ನಿಶ್ಚಸ್ತರಾದ ನಾವು ಏನು ಮಾಡಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದೆವು ? ಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಕ್ರಾಂತಿ ಮಾಡಲು ಸಾಧನಗಳೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರಿಗೆ ಸಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಅಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಅತ್ತ ಅವರು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ಹೊರಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಜನ ಜಾಗೃತಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮೂಲಭೂತ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಕಳೆದರು.

ಮುಂದೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಒಂದು ಹೊಸದಾರಿಯನ್ನೇ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲ
ಜಗತ್ತಿಗೇ ತೋರಿಸಿದರು. ಅವರ ಅಹಿಂಸೆಯ ಮೇಲಿನ ಶ್ರದ್ಧೆಯೂ ಕ್ರಮೇಣ ಬಲ
ಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಯಿತಲ್ಲದೆ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಅಷ್ಟು ಅವರು ನಿಶಾಂತ್ ಅಹಿಂಸಾವಾದಿ
ಢಳಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರಲಾರದು. ೧೯೨೦ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಹಿಂ
ಸಾತ್ಮಕ, ಅಸಹಕಾರದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಜನತೆಯ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟಾಗ ಬೇರೆ ಯಾವ
ದಾರಿಯೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಅಸಹಕಾರದ ದಾರಿಯಿಂದಲೇ
ನಮಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅವರು ಆಗ್ರಹದಿಂದ ಹೇಳಿದರು. ಇನ್ನೊಂದು
ಆತಿ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಸಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಕೆಲವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಿರು
ಪದರಿಂದ ನಾವು ಗಳಿಸಬೇಕೆಂದಿರುವ ಸ್ವರಾಜ್ಯವೂ ಕೆಲವರದೇ ಗುತ್ತಿಗೆಯಾಗುವ
ದೆಂದೂ, ಅದು ಜನತೆಯ ಪ್ರಜಾ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಸ್ವರಾಜ್ಯವಾಗಲಾರದೆಂದೂ ಅವರು
ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಜನರು ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತ್ಯಾಗ
ಮಾಡುವರೋ ಅಷ್ಟು ಮಂದಿ ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ
ಮುಂದೆ ಬರುವರು. ಪುಕ್ಕಟೆ ಲಾಟರಿಯಿಂದ ಬಂದ ಹಣವು ಹೇಗೆ ಶಾಶ್ವತ ಉಳಿ
ಯುವದಿಲ್ಲವೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರ ಶ್ರಮದಿಂದ ಬರುವ ಸ್ವರಾಜ್ಯ
ಸುರಕ್ಷಿಸಲು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉತ್ಸಾಹ ಬರುವದಿಲ್ಲೆಂದೂ ಅವರು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು.
ಅಂತೆಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ದೇಶಪ್ರೇಮ ಕಲಿಸಿ ಅವರಿಂದ ತ್ಯಾಗದ ಪಾಠ ಓದಿಸುವ
ಗುರಿ ಅವರದಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯಮ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದಾಗಲೇ ಅವನಿಗೆ
ಸ್ವರಾಜ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಹುಟ್ಟುವದೆಂಬುದನ್ನೂ ಅವರೇ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದರು.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಇತಿಹಾಸ ನೋಡಿದಾಗ ಭಾರತೀಯ
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಗಿ ಆಗುವಾಗಿಯೇ ದೊರೆಯಿತೆಂಬುದು ತಿಳಿದೀತು.
ಪ್ರಾಣಾಹುತಿ ಕೊಟ್ಟವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದು ಸಾವಿರದಷ್ಟು ಇದ್ದರೆ ಹತ್ತೆಂಟು ಸಾವಿರ
ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟ ನಷ್ಟ ಪಟ್ಟಿರುವರಿರುವರು. ಉಳಿದವರೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಸೆರೆಮನೆಗೆ
ಹೋದವರು. ಯಾವ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾ
ಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಳು ಲಕ್ಷ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಾರತದಂಥ ವಿಶಾಲ ದೇಶವು-ಭೂ
ಖಂಡವು-ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಲು ಕೇವಲ ಹೇಲಿಗೆ-ಜಾತ್ರೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಅದು ಮೋಡಿನ
ದಾಗಿದ್ದರೂ-ಹೋಗಲು ಹಳ್ಳಿಗೆ ಒಬ್ಬನಂತೆ ಪ್ರಮಾಣ ಬೀಳುವಷ್ಟು ಜನರೂ ಮುಂದೆ
ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಇಂದು ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ಶೋಚನೀಯವಾಗಿ ಅಧೋಗತಿಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ
ಹೋದರೂ ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅದರ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯೂ
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರೆ ಈ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಅಧೋಗತಿಯನ್ನು ತಡೆ
ಯಲು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ನಮಗೆ ಇಂದು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ಪರಕೀಯ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಆಳಿಕೆ ಹೋಗಿದೆ ಯಷ್ಟೆ. ನಮ್ಮವರೇ ಆದ ದಲ್ಲಾಳಿಗಳ, ಏಜಂಟರ ರಾಜ್ಯವೇ ನಡೆದಿರುವದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುವದಿಲ್ಲವೇ ? ಸರಿ ಅರ್ಧ ಜನರು ಮತವಾನ್ವಯಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅರ್ಧ ಮತದಾರರಲ್ಲಿ, ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನರು ತರತರದ ಆಮಿಷಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಮತ ನೀಡುವರು, ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ತಿಳಿದು ಮತದಾನ ಮಾಡುವರು ಎಷ್ಟು ಜನ ? ಚುನಾವಣೆಯ ಘೋಷಣಾಪತ್ರ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಮತ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆರಿಸಿ ಬಂದಮೇಲೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಆಶ್ವಾಸನ ಭಂಗ ಮಾಡಿದರೆ, ಪಕ್ಷಾಂತರ ಪಿಡುಗಿಗೆ ಬಲಿಯಾದರೆ ಅದನ್ನು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಖಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದು ಹಾಗೆ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ಜನತೆಯ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲ. ಜನತೆಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ ವಿಚಾರಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಅನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಂದು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ವಿಸಂಬನೆ ಸಾಗಿದೆ.

ಅಂತೆಯೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ಭದ್ರವಾಗಿ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯನು ಜಾಗೃತನಾಗಬೇಕೆಂದು ತಿಲಕ ಗಾಂಧಿಯವರ ದೃಷ್ಟಿಯಿತ್ತು. ಅವರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯರು ಸಹ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕುವಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೇ ಅವರು ತಮ್ಮ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದರು.

ಸಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ದಾಸ್ಯ ವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಆಹುತಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ದೇಶವು ಎಂದೂ ಮರೆಯಲಾರದು. ಅವರ ಶ್ರಾಂಗದಿಂದ ಬಲಿದಾನದಿಂದ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೂ ಬಂತು. ಗುಡುಗು ಮೀಚಿನ ರಭಸದ ಆಡ್ಡಮಳೆಗಳಷ್ಟೇ ಭೂಮಿ ಹಸಿಯಾಗಲು ನಿಫಃನವಾಗಿ ಸತತವಾಗಿ ಬೀಳುವ ಜಡಿ ಮಳೆಯೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿಲ್ಲವೇ ? ರಭಸದ ಮಳೆಯಿಂದ ಭೂಮಿ ಹಸಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಜಡಿ ಮಳೆಯಿಂದ ಹೊಲಸು ತೊಯ್ಯುವದಿಲ್ಲ. ರೋಗ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ. ಭೂಮಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹದವಾಗಿ ಬೆಳೆ ಹುಲಿಸಾಗಿ ಬರಲು ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಮಳೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ರೀತಿ ತಿಲಕ ಗಾಂಧೀಯವರ ಜಡಿಮಳೆ, ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ಗುಡುಗು ಮೀಚಿನ ಮಳೆ ಇವೆರಡೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾದವು. ಜಾಗತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಸಹಾಯವಾಯಿತು. ಈ ಪುಸ್ತಕ ಬರೆಯುವಾಗ ಈ ಎಲ್ಲ ಹೋರಾಟಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವಾಯಿತು.

ಈ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದನೇ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಐದು ಪರ್ವಗಳಿವೆ.

ಮೊದಲನೆಯದು ಸಶಸ್ತ್ರಕ್ರಾಂತಿಪರ್ವ. ಇದರಲ್ಲಿ ೧೯೦೦ ನೇ ಇಸವಿಯಿಂದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಅಪ್ರತಿಮ ಸಾಹಸ ಮತ್ತು ಅತುಲನೀಯ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ (ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ವೀರರಿಗೆ ಪಹ) ಈ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿಯಾದರೂ ಬರೆದ ಪುಸ್ತಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದರೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆಯದು ತಿಲಕ ಪರ್ವ. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ೧೯೨೦ ರ ವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ಜೀವನದಾದ್ಯಂತ ನಡೆಸಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಘಟನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಮೂರನೆಯದು ಗಾಂಧೀ ಪರ್ವ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ೧೯೨೦-೨೧, ೧೯೩೦-೩೧, ೧೯೩೨-೩೪ ಮತ್ತು ೧೯೪೧ ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಅಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಕಾಯದೆಭಂಗ ಆಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆದ ಕಾರ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೋರಾಟದ ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಾಲ್ಕನೇ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದು ಹೋರಾಟದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಐದನೇ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ, ಅವರ ಕೊನೆಗೆ ಮ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಆದ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರವನ್ನೂ ಚರ್ಚೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಎರಡನೇ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಆರನೇ ಮತ್ತು ಏಳನೇ ಪರ್ವಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರ ಹೆಸರಿನ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಇವೆ.

ಮೋಲೀಸರ ಅತ್ಯಾಚಾರ, ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ಜೀವನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಆರನೇ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ನಂತರದ ಕಾಲ, ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯ ನಮ್ಮ ಸಾಧನೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ಸುರಾಜ್ಯ ಹೇಗೆ ಆದೀತು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳು ಮತ್ತು ಚಳುವಳಿಯು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಪರಗಗಳು ಏಳನೇ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಹೋರಾಟಗಾರರ ಹೆಸರಿನ ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ೧೯೦೭-೮ ರಿಂದ ೧೯೪೨-೪೪ ರ ವರೆಗಿನ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆ ಕಂಡ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರ ಹೆಸರು, ಊರು ಮತ್ತು ಕಾರಾವಾಸದ ಅವಧಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ೧೯೪೨ ರ ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗತರಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೋರಾಟದ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಸಮಕ್ಷಮ ಭೆಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳು, ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ವಿವರಗಳು, ಕೋರ್ಟ್ ಜಜ್‌ಮೆಂಟಿನಿಂದ ತಿಳಿದ ವಿಷಯ, ಶ್ರೀ. ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರು ಹೋರಾಟ ನಡೆದಾಗಲೇ ಬರೆದಿಟ್ಟ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಹಾಗೂ ಹೋರಾಟದ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಗೆ ಗುಂಪುಗಳಿಂದ ಬಂದ ವರದಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಮಾಡಿ ಈ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಬಂದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಹೋರಾಟಗಾರರ ಹೆಸರುಗಳು ಉಳಿದು ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ಅನ್ಯಥಾ ಭಾವಿಸಬಾರದು.

ಇನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕ ಬರೆಯಲು ದ್ಯುತ್ಯವಾದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರೆತು ಒಂದು ತಲೆಮಾರುಗತಿಸಿ ಹೋಗಿದೆ. ಇಂದಿನವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನವರಿಗೆ ಹಿಂದಿನವರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯದ, ತೋರಿದ ಶೌರ್ಯ ಸಾಹಸಗಳ, ಕಲ್ಪನೆಯಿಲ್ಲ. ವಿವರವಾದ ಇಂಥ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತೀರ ವಿರಳ. ಇತಿಹಾಸ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಜನಾಂಗ ಏನನ್ನು ತಾನೇ ಮಾಡಿತು ? ಪೂರ್ವಜರ ಇತಿಹಾಸ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಅಸಾಧ್ಯ. ತನ್ನ ದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಅಭಿಮಾನ ಹುಟ್ಟುವದಕ್ಕೆ ಇತಿಹಾಸ ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಶ್ರೀ ಪಟ್ಟಾಭಿ ಸೀತಾ ರಾಮಯ್ಯನವರು ಅತ್ಯಂತ ಅಧಿಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿಯೂ ವಿವರವಾಗಿಯೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ೧೯೩೫ ರ ವರೆಗಿನ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅದು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದಿ, ಮರಾಠಿ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಲಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ನಾವು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದುರ್ಭಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ [ಮೈಸೂರ] ಸರಕಾರವು ೧೯೬೬ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಾವಧಿ ರೂಪಾಯಿ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿದ್ವಾನ್ ತಜ್ಞರಾದ ಪ್ರೊಫೆಸರ ಹಾಲಪ್ಪ ನವರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸ ಬರೆಯಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿದ್ದು ಒಟ್ಟು ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೦೦. ಒಟ್ಟು ಬೆಲೆ ೩೫ ರೂಪಾಯಿಯಿದೆ. ಇದು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಭಾರವಾದ ಬೆಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಆರೇಳು ವರುಷಗಳಾದರೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರಿಗೆ ಈ ವರೆಗೂ ಅದರ ಪರಿಚಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಮಹಾಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರು “ ಫ್ರೀಡಂ ಮೂವ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ ” (ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದ ಆಂದೋಲನ) ಎಂದು ಅದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲನೇ ಭಾಗ ಹಿಂದಿನ ಅಂದರೆ ೧೮೧೮ ರಿಂದ ೧೯೧೮ ರ ವರೆಗೆ ಸುಮಾರು ನೂರು ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ - ಕಿತ್ತೂರ ಚನ್ನಮ್ಮರಾಣಿ, ಸಂಗೊಳ್ಳಿ ರಾಯಣ್ಣ, ಮುಂಡರಗಿ ಭೀಮರಾಯ

ಮೊದಲಾದವರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಎರಡನೇ ಭಾಗವು ವಿಶೇಷತಃ ಗಾಂಧೀಯನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಆದೆ. ೧೯೨೦ ರಿಂದ ೧೯೪೨ ರ ವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಆಂದೋಲನಗಳ ಇತಿಹಾಸ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಿಗುವವರೆಗಿನದು, ಅದಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡನೇ ಭಾಗ ೯೦೦ ಪುಟದ ಪ್ರಚಂಡ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಈ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಲಘುವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದು ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಅಷ್ಟೊಂದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದು ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಗೋವಿಂದರಾವ ಯಾಳಗಿಯವರಿಂದ. ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಕೌಜಲಗಿ, ಹಣಮಂತರಾವ ಕೌಜಲಗಿ, ರಂಗನಾಥ ದಿವಾಕರ, ಡಾ. ಹರ್ಡಿಕರ ಶ್ರೀ ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ, ಕಬ್ಬೂರ ಬಂಧುಗಳು, ಕರ್ನಾಡ ಸಮಾಜವರಾಯರು, ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ನಾಯಕ, ಹೊದಿಕೆ ಮಾಸ್ತರ, ಶ್ರೀವತಿ ಉಮಾಸಾಯಿ ಕುಸುಮಾರ, ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಪೂಜಾರಿಕರ, ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣರಾವ ದೋಶಿ, ದತ್ತೋಪಂತ ಮಜಲಿ, ಕರಗುಪ್ಪಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು, ಯಾಳಗಿ ಬಂಧುಗಳು, ಟೀಕೂರ ಸುಬ್ರಮಣ್ಯಂ [ಬಳ್ಳಾರಿ], ವಸುಪಾಲಪ್ಪ ಇಜಾರಿ ಮೊದಲಾದವರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವ್ಯಕ್ತ ಬೆಳೆಯಲು ತಮ್ಮ ಬೆವರನ್ನು ಸುರಿಸಿರುವಾಗ ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಬರೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಬರೆದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಯವರೆಗೆ ಜೀವಂತವಿದ್ದೂ ಎಂದೂ ತಪ್ಪಿ ಸಹ ಯಾವ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಗ ವಹಿಸದ ಹಾಗೂ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಂಭತ್ತುನೂರು ಸಾಲುಗಳಷ್ಟು ಸ್ತಳ ಕೊಟ್ಟು ಅವರ ಫುಲ್ ಸಾಯಜ (ಪೂರ್ಣಾಕಾರದ) ಎರಡು ಫೋಟೋಗಳನ್ನೂ ಹಾಲಪ್ಪನವರ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹಾಕಲಾಗಿದೆ.

ಕುಮರಿಯ ಅಶ್ವಮ, ಬೆಳಗಾವಿ, ಹುದ್ದಿ, ಪಾಚ್ಚಾಪುರ, ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ಯಮಕನ ಮಡಿ, ನಂದಗಡಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಲೀ ಪಾಚ್ಚಾಪುರ ಹುದ್ದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಖಾದಿ ಕಾರ್ಯದ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಲೀ ಈ ಪ್ರಚಂಡ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ.

ಅತ್ಯಂತ ವಿಷಮ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿರಿಯರಾದ ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಹಣಮಂತರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣ, ವಾಮನಕಾಕಾ ಹೆದ್ದಾಳಕರ ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಅಣ್ಣಾಕಾಕಾ ಕೊಕಟನೂರ. ನೂರೊಂದಷ್ಟು ಶೆಟ್ಟಿ ಅರ್ಥಸ್ಥ.

ವಿರುಪಾಕ್ಷಪ್ಪ ಮುತ್ತೂರ, ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ ಪುಣೇಕರ ಕಿತ್ತೂರ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾನೀಯರ ನಾಮನಿರ್ದೇಶನವೂ ಇಲ್ಲ. ೧೯೦೯ ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹಣಮಂತರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ಬಾಂಬ್ ಖಚ್ಚಿ ಹಾಕಿ ಪೋಲಿಸರು ಅವರನ್ನು ಅನನ್ವಿತ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿ ಮಾಡಿದರು. ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಇದು ಮೊದಲನೇ ಬಾಂಬ್ ಖಚ್ಚಿ. ಆದರೆ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಸರಕಾರದವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಈ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ.

ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಇದೇ ರೀತಿ ತಾತ್ಕಾರ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಈ ಲೇಖಕರು ತಾಳಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ:—

ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಜೇವಣರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಪುಂಡಲೀಕಜಿ, ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣಿ, ಬಾಬುರಾವ ರಾಕೂರ, ಶಿವರಾವ ಕೋಪ್ಪಳ, ದಾಮುಅಂಣಾ ಲೇಂಗಡೆ, ದತ್ತೋಪಂತ ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ. ಅರೇಳೇಕಟ್ಟಿ ಬಂಧುಗಳ, ಶಿವನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಜಯದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಹಣಮಂತ ನಾಯಕ ನಂದಗಡ, ಬಸ್ಸಪ್ಪಣ್ಣ ಅರಗಾವಿ, ವೆಂಕಣ್ಣ ನಗರ, ಚಿನ್ನಯಸ್ವಾಮಿ, ಶಿವಪುತ್ರಪ್ಪ ಟೋಣ್ಣ, ಗುರುಭಟ್ಟ ಕಿತ್ತೂರ, ಶಾಂತಿನಾಥ ಇಂಗಳೆ, ಭುಜಂಗಪ್ಪ ಬೋಂಗಾಳೆ, ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ, ಬಳವಂತರಾವ ದಾತಾರ, ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ, ಧೋಂಡೋ ಯಲ್ಲೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವೀರಪ್ಪಾ ರೇಶ್ಮಿ, ಅಂಣಪ್ಪ ಪದಕಿ, ಬಸಪ್ಪ ತಂಗಾಯಿ, ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹಾಲಿ (ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಏಕೆ ಬಹುಶಃ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂದರೆ ೧೦ ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆ ೧೯೩೨ ರಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದವರು), ಮಾಂಬರಡ್ಡಿ, ಅಜ್ಜಪ್ಪ ತೊಂಡಿಕಟ್ಟಿ, ಡಾ. ಅನಂತರಾವ ಬೆಳವಡಿ, ಮಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಹುಚ್ಚಪ್ಪ ಹೊಳೆಯಾಚಿ, ರಾವಜಪ್ಪ ಸೋನ ವಾಲಕರ, ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ರಾವಜಕಾಕಾ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಡಾ. ಜೋಶಿ ಪಾಚ್ಚಾಪುರ, ಅಪ್ಪಣಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಅಂಣು ಗುರೂಜಿ, ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಮೆಂಡ ಗುದ್ದಿ, ಅನಂತರಾವ ಕಟಕೋಳಿ, ಪಟವರ್ಧನ ಮಾಸ್ತರ, ರಾಮಭಾವು ಕಾಗವಾಡೆ, ದತ್ತೋಪಂತ ಗೋಖಲೆ, ಶಿದ್ಧಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಅಣ್ಣಾ ಬೆಡಗಿ, ದೇವೆಂದ್ರ, ಪಂಡಿತ, ಮಾಮನರಾವ ಚಿಂಚಣಿಕರ, ಶಂಕರ ಮಾಳಿ, ಗುರುಮಾಸ್ತರ ಜೇರೆ, ಶ್ಯಾಮರಾವ ಕೌಲ ಗುಡ್ಡ, ಡಾ. ಕುಲಹಳ್ಳಿ, ಎ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ನಾರಾಯಣ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಶಿವರಾಮ ಕೋಪ್ಪಿ, ಫಡವಿ ಮಾಸ್ತರ, ದಾದಾ ಕಾಳೆ, ಗಂಗಪ್ಪ ಯಮಕನಮರ್ಡಿ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಭು, ಖಾದೀರ ಸಾ|| ಶೇಖ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನಾಮನಿರ್ದೇಶನವೂ ಆ ಸರಕಾರಿ ಇತಿಹಾಸ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಕೊನೆಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರದಿಂದ ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ೫೦೦೦ ರೂಪಾಯಿ ಬಹುಮಾನ ಜಾಹೀರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ

ಐವರೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯವರೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವರ ನಾಮನಿರ್ದೇಶನವಿಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತುಸು ಕೂಡ ಬರೆಯದ ಇತಿಹಾಸ ಎಂದಿಗೂ ನಿಜವಾದ ಇತಿಹಾಸ ಆಗಲಾರದು.

ಶ್ರೀ ಹಾಲಪ್ಪನವರಿಂದ ಬರೆಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಸರಕಾರಿ ಇತಿಹಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ನಾನೂ, ನನ್ನ ಮಿತ್ರರಾದ ಶ್ರೀ ಕೆ. ಎಫ್. ಪಾಟೀಲರೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕಾರು ಟೀಕಾತ್ಮಕ ಲೇಖಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕಳೆದ ವರುಷ ನನಗೆ ಆಗಸ್ಟ್ ಕೊಡಿದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯೋಧರ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗೊತ್ತುವಳಿಯನ್ನು ಪಾಸುಮಾಡಿ ಸರಕಾರದವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮಾದಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿತ್ತು ಈ ಗೊತ್ತುವಳಿಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿ ಆ ಇತಿಹಾಸದ ಎರಡನೇ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು, ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯೋಧರ ಪರವಾಗಿ, ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಸರಕಾರದವರು ದಿ ೧೩-೨-೨೩ ಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಕಳಿಸಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ “ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನಿವೇದಿಸುವುದು ಈ ಇತಿಹಾಸದ ಉದ್ದೇಶವಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅನುಷಂಗಿಕವಾಗಿ ಕೆಲವು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಈ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಕಾಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆಯುವ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದುದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವಿಲ್ಲ” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಆ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಲಘುವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು, ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊಗಳುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಏನೋ ಎಂಬಂತೆ, ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಏನೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನವನ್ನು ೯೦೦ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಪೂರ್ಣಾಣಕಾರದ ಎರಡು ಭಾವಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಯಾವ ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆ ನಿವೇದಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ? ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೀತಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವ ಕಾಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು (trends of the time) ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ, ಮುಬುದನ್ನು ಸರಕಾರವು ಹೇಳಬಲ್ಲದೇ ? ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರರಲ್ಲದವರಿಗೆ ಈ ಮಹಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಸ್ಥಳವನ್ನಾದರೂ ನಿಜವಾದ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿವೇದಿಸಲು ಒದಗಿಸಿದ್ದರೆ ಇತಿಹಾಸದ ಈ ತಿರುವು ಮುರುವು ತಪ್ಪಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟವಾದ ೪-೫ ವರುಷಗಳ ನಂತರ ಸರಕಾರವು ಇದಕ್ಕೇ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ “ಫ್ರೀಡಂ ಸ್ಟ್ರಗಲ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ—ಹೂ ಈಜ ಹೂ” ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ

ವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಿರುವದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿತು. ಮೈಸೂರ ಸರಕಾರದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿವಿಭಾಗದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ನಂ. ೧೦೬೪ ದಿನಾಂಕ ೧೬-೭-೬೮ ರ ಒಂದು ರಜಿಸ್ಟ್ರರ ಪತ್ರ ನನಗೆ ಬಂದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ :-

“ ಮೈಸೂರ ಸರಕಾರದವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಬಗ್ಗೆ “ ಹೂ ಈಜ ಹೂ ” ಎಂಬ ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬೇಗನೆ ಪ್ರಕಟಿಸತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ೨೦೦ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವೀರರಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಮಾಹಿತಿಯೂ ದೊರೆಯದಾಗಿದೆ. ಆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೀರರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಜೊತೆಗೆ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಆಯಾ ಫಾರ್ಮ್ ಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಪಟ್ಟ ಕಷ್ಟ ನಷ್ಟ, ಶಿಕ್ಷೆ, ದಂಡ, ಪೋಲೀಸರ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ, ಗುಂಡಿನೇಟು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಒಂದು ಕಳಿಸಬೇಕು. ತಾವು ಎಲ್ಲ ಹೋರಾಟ ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗ ವಹಿಸಿರುವದರಿಂದ ತಮ್ಮಿಂದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ ” ಎಂದು ಬರೆದ ಆ ಪತ್ರ ಓದಿ ನನಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಮಾಹಿತಿ ಬರೆಯುವ ದಕ್ಕಾಗಿ ಫಾರ್ಮ್, ಹೆಸರು ನೋಡಹತ್ತಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯು ಸುಮಾರು ೨೦ ಹೆಸರು ಗಳು ಮಾತ್ರ ನನಗೆ ಪರಿಚಯವಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ —

ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಬಾಳ ಗಂಗಾಧರ ತಿಲಕರನ್ನು ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ “ ಬಾಳಪ್ಪ ನಂಬ ಪುಣೆಯ ಹಾರುವ ” ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ನಿಂದಿಸಿದ ಒಬ್ಬ ಬೋಳಪ್ಪನ ಹೆಸರು ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರದ ಬಾಲ ಬಡೆಯುತ್ತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಚಳುವಳಿಗೆ ಕಡುವೈರ ತೋರಿಸಿದ ಈ ಮಹಾಶಯರ ಹೆಸರು ಅದರಲ್ಲಿ ನೋಡಿದೆ.

ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ೧೯೪೨ ರ ಚಲೇಜಾವ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಕ್ರಿಯ ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪೀಸ ಕಮೀಟಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು.

ಮೂರನೆಯವರು ೧೯೪೨ ರ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರ ಭಯದಿಂದ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಕುಡಿಯಲು ನೀರು ಸಹ ಕೊಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಹೇಡಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ಐದನೆಯವರಂತೂ ೧೯೪೨ ರ ನಂತರವೇ ಹುಟ್ಟಿದವರು !

ಈ ಮಹಾ ಮಹಾವೀರರ (?) ಹೆಸರು ಓದಿ ನಾನು ದಿಜ್ಞಾಧನಾದೆ, ಚಕಿತ ನಾದೆ, ಸಂತಪ್ತನಾದೆ ! ಇಂಥವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಸರಕಾರವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೀರರೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವದಾದರೆ ಇಂತಹ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ದೇಶವನ್ನು ದೇವರೇ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಏಟುಪಿರು ಬಿಟ್ಟಿ. ಆ ರೀತಿ ಒಂದು ಉತ್ತರದ ಪತ್ರವನ್ನೂ ಸರಕಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ

ಬರೆದೆ. ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಸಹಕರಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿಸಿದೆನಲ್ಲದೆ ಆ ಯಾದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಅಂಣುಗುರೂಪಿ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಇತಿಹಾಸ ಪುಸ್ತಕ ಬರೆಯುವಾಗ, ಆಯಾ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಾಮ ನಿರ್ದೇಶನ ಬರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಆದರೆ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮತ್ತು ಹೋರಾಟಗಾರರಲ್ಲದಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾವಿರದ ವರೆಗೆ ಸಾಲುಗಳಷ್ಟು ಸ್ಥಳಕೊಟ್ಟು ಅತಿ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗಾಗಿ ೮-೧೦ ಸಾಲು ಸಹ ಕೊಡದ ಆ ಲೇಖಕರು ಅಕ್ಷಮ ಅಪರಾಧ ಎಸಗಿರುವರೆಂದು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಸರಕಾರದವರಾದರೂ ಇದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವರೂ ಕೆಂಣು ಮುಚ್ಚಿದರೆಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಪ್ರತಿಭಟಿಸದಿದ್ದರೆ ಈಗ ಬರೆದ ಅಸತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಪರ್ಯಾಸ ಸಂಗತಿಗಳೇ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ನಿಜವೆಂದು ಭಾವಿಸುವಂತಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯವರಿಗೆ ಅಡ್ಡದಾರಿ ತೋರಿಸದಂತಾದೀತು.

ಅಂತೆಯೇ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಆರವಿಂದರಾಯರು, ಜೋಶಿ, ಕಾಡಪ್ಪಣ್ಣ ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಕುಬೇರಜಿ ಮಾಸ್ತರ, ಚನ್ನಯಸ್ವಾಮಿ ಮೊದಲಾದ ಮಿತ್ರರು ಈ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಾನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಆಗ್ರಹಪಡಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ಹರಿದುಂಬಿಸಿದರು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ವರೆಗೆ ನನ್ನಿಂದಾದ ಕಾರ್ಯ, “ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಹೂಲಿ ” ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಶೂನ್ಯವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ ಕರ್ತವ್ಯದ ಅರಿವಿನಿಂದ ಈ ಹೊಣೆ ಹೊರಲು ನಾನು ಸಿದ್ಧನಾದೆ. ಮೊದಮೊದಲು ೧೯೪೨ರ ಕೊನೆಯ ಹೋರಾಟದ ಮಟ್ಟಿಗೇ ಈ ಇತಿಹಾಸ ಸೀಮಿತವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡೆ. ಆದರೆ ೨೦ ನೇ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಿಂದಲೇ ಅಂದರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಸ್ಥೆಯಿಂದಲೇ ಈ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆಯುವುದು ನೆಟ್ಟಗೆ ಎಂದು ಅನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆ ರೀತಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

೧೯೪೨ ರ ಚಲೇಜಾವ ಚಳುವಳಿಯು ಮೆರವಣಿಗೆ, ಸಭೆ, ಹರತಾಳ, ಧ್ವಜ ವಂದನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ನಿದರ್ಶನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರವು ಲಾಠಿ ಪ್ರಹರಣ ಗೋಳಿಬಾರ, ಮಾಡಿ ಕ್ರೌರ್ಯದಿಂದ ಹತ್ತಿಕ್ಕಿತು. ಜನತೆಯ ಭಾವನೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಆಂದೋಲನದ ಈ ಬಹಿರಂಗ ಸ್ವರೂಪವು ಸದೆ ಬಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ತರುಣರು ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆ ಸೇರಿ ವೀರಶ್ರೀಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯು ವಿದ್ವಂಸನಾತ್ಮಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಜನರು ನಿದರ್ಶನಾತ್ಮಕ ಚಳುವಳಿ ಮಾಡಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಸೇರಿ

ದ್ವರು. ಅವರಿಗೆ ೧ ವರ್ಷದಿಂದ ೫ ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರನ್ನು ಯರವಡಾ ವಿಸಾಪೂರ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದರೂ ಅವರ ದೇಶಭಕ್ತಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲೆಂಬುದರ ಅರಿವು ನನಗಿದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗಳು ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಕೆಲವು ಹೋರಾಟಗಾರರು ಈಗ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅವರ ಹೆಸರುಗಳೂ ನನಗೆ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಬೆಳಗಾವಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಹೆಸರುಗಳು ಉಳಿದಿರುವ ಸಂಭವವಿದೆ.

ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳು ಗತಿಸಿ ಹೋದ ನಂತರ ಅನೇಕ ಸ್ನೇಹಿತರ ಆಗ್ರಹದಿಂದ ಈ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಇಳಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ನಾನು ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕನೂ ಅಲ್ಲ, ಲೇಖಕನೂ ಅಲ್ಲ. ಪತ್ರ ಬರೆದು ಹಾಗೂ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಿನ್ನ ವಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇರೆಗೆ ಅನೇಕ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಪೂರೈಸಿದ ಮಾಹಿತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೆಲವೊಂದು ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ವಿಧ್ವಂಸನ ಕಾರ್ಯದ ಘಟನೆಗಳು ಮಿಂಚಿನ ವೇಗದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವಾದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಹೋರಾಟಗಾರರಿಗೆ ಘಟನೆಯ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳು ಗೊತ್ತಾಗದಿರುವ ಸಂಭವವಿದ್ದುದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಇಷ್ಟು ವರ್ಷದ ನಂತರ ಎಲ್ಲವೂ ನೆನಪಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ಘಟನೆಯಬಗ್ಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನರು ಪೂರೈಸಿದ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ತುಸು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟು ಗುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಸಂಗತಿ, ಖಿಟ್ಟೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದ ಮಾಹಿತಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹೋರಾಟ ನಡೆದಾಗಲೇ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಗೆ ಆಯಾ ಗುಂಪುಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಬಂದ ವರದಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡು ಬಂದಿತು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗುಂಪುಗಳಿಂದ ಬಂದ ವರದಿ ಹಾಗೂ ಕೋರ್ಟರಿಕಾರ್ಡ್ ಇವುಗಳ ಮೇಳ ಹಾಕಿ ಘಟನೆಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಈ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಲೋಪದೋಷಗಳಿರುವ ಸಂಭವವಿದೆ ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ನನಗಿದೆ. ಎರಡನೇ ಮುದ್ರಣದ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲಾಗುವುದು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಪೂರ್ಣ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗವಹಿಸಿದವರಾದರೂ ಬರೆದರೆ ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹ. ಅದು ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥವೇ ಆದೀತು. ಅದು ಆದಾಗ ಆಗಲಿ ಎಂದು ಪ್ರೀತಿಸಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಬರೆಗು ಬಿಡೋಣ ಎಂದು ಸಂಕಲ್ಪ

ಮಾಡಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ದರ ಅರಿವಿನಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತನಾದೆ. ನನ್ನಂತೆಯೇ ನನ್ನ ಹೆಗಲಿಗೆ ಹೆಗಲು ಹಚ್ಚಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅಸೀಮ ಕಷ್ಟ ನಷ್ಟ ಸಹಿಸಿ ಹೋರಾಡಿದ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರಾದ ಬಂಧು ಕುಲಕರ್ಣಿ ಜಯದೇವರಾಯರ ಸಹಾಯ ಸಲಹೆಗಳು ಲಭ್ಯವಾದದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಕಾರ್ಯ ಪೂರ್ತಿಯಾಯಿತೆಂಬದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಮಾಹಿತಿ ಕಲೆ ಹಾಕುವುದು, ಕಲೆ ಹಾಕಿಯಿಟ್ಟ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಬರೆದು ಪ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಒದಗಿಸುವುದು. ಪ್ರೌಢ ನೋಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅವರೂ ಅವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯವರಾದ ಶ್ರೀಮತಿ ಸುಶೀಲಾ ಬಾಯಿಯವರೂ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ನಾನು ತುಂಬಾ ಕೃತಜ್ಞನಿದ್ದೇನೆ.

ಅದರಂತೆ ಶ್ರೀ ಅನಂತರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಸತ್ತಿ, ಸಿದಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಅಂಣಾ ಬೆಡಗೆ (ಬೆಡಕಿಹಾಳ), ಶಿವಪ್ಪ ಉಂಸಾಳಿ ಹೆಬ್ಬಾಳ, ಶಂಕರ ಸಾರವಾಡಿ ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಶಿವಪ್ಪ ಪೂಜೇರಿ ಕುದನೂರ, ಬಾಳಪ್ಪ ಹೊಳೆಯಾಚಿ ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ, ಶ್ರೀ ವಡವಿ ಮಾಸ್ತರ ಹುದ್ದಿ, ರಾಮನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಮಾಸ್ತರರು ಹಿರೇಬಾಗೇವಾಡಿ, ಜಗದೇವಪ್ಪ ದುಗ್ಗಾಣ, ಶಿವಪ್ಪ ಮಲಶೆಟ್ಟಿ, ಫಕೀರಗೌಡಾ ಬುಡರಕಟ್ಟಿ, ಗೋವಿಂದ ರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ಚನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿಕಾರ, ಪಾಂಡುರಂಗ ಮಿರಜಕರ, ಚನ್ನಪ್ಪಣ್ಣ ವಾಲಿ, ಬಸನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ ಮೊದಲಾದ ಮಿತ್ರರು ಆಯಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಮಾಹಿತಿ ಕಳಿಸಿದರು. ಅದರಬಗ್ಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಮಿತ್ರರ ಉಪಕಾರ ಸ್ಮರಿಸದೆ ಇರಲಾರೆ.

ಹಿರಿಯರಾದ ಡಾಕ್ಟರ ಹರ್ಡೀಕರರು ಆಗಾಗ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಕೆಲಸ ತೀವ್ರಮುಗಿಸುವಂತೆ ಉತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ನಾನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ನೆನೆಯಲೇ ಬೇಕು.

ಮೊದಲು ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಒಂದೇ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಚಾರವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪುಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆದದ್ದರಿಂದ ಓದುಗರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಪುಟದ ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನನ್ನ ತರುಣ ಮಿತ್ರರಾದ ಶ್ರೀ ಜೋಗಳೇಕರ, ಕಾಮತ ಮತ್ತು ಪಾಟೀಲರು ತಮ್ಮ ಜೋಕಪ ಮುದ್ರಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹೊಸ ಹುರುಪಿನ ಈ ತರುಣರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಈ ಕೆಲಸ ನೆರವೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೊಸಬರಿಷ್ಟಕಾರಣ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮುದ್ರಣ ದೋಷಗಳು

ಉಳಿದಿವೆ ವಾಚಕರು ಅವನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡು ಓದುವರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗದ ಮ್ರೂಘ ತಿದ್ದುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವೃತ್ತಿಯವಾಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಹಿರಿಯ ಸ್ನೇಹಿತರೂ, ನಿವೃತ್ತ ಕನ್ನಡ ಮುಖ್ಯಾಧ್ಯಾಪಕರೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಶೇಷಾಚಾರ್ಯ ಪೂಜಾರಿ, ಪಾರಿಶವಾಡ, ಇವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಪುಸ್ತಕದ ಎರಡನೇ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿಯ ನೂತನ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನ ಒಡೆಯರಾದ ಶ್ರೀ ಟಿ. ಎ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಅಲ್ಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮುಖಪುಟದ ಚಿತ್ರ ತಯಾರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಲಿ ಹಾಯಸ್ಕೂಲಿನ ಕಲಾಶಿಕ್ಷಕರಾದ ಶ್ರೀ ತೇರಣಿ ಅವರಿಗೆ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಾಶನ ಕಾರ್ಯ ಸುಲಭವಾದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಖಾದಿ ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗ ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಕರ್ತವ್ಯಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯ ಸಾಲರೂಪದಿಂದ ಪೂರೈಸದಿದ್ದರೆ ಈ ಪುಸ್ತಕ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುವುದು ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಅಮೌಲ್ಯ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳೂ ಆಜೀವ ಹೋರಾಟಗಾರರೂ ಆದ ನನ್ನ ಆತ್ಮೀಯ ಮಿತ್ರ ಬಂಧು ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸದಿರಲಾರೆ.

ವ್ಯವಹಾರಿಕವಾಗಿ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಎರಡೂ ಸಂಪುಟಗಳು ಸೇರಿ ಬೆಲೆ ೧೫ ರೂಪಾಯಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಆಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಲೇಖಕನಾದ ನನಗಾಲೀ ಪ್ರಕಾಶಕನಾದ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರಿಗಾಗಲಿ ಇದರಿಂದ ಲಾಭ ಗಳಿಸುವ ಆಶೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ಭಾಗ ಕೂಡಿ ಪುಸ್ತಕದ ಬೆಲೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಚಾರದ ಉದ್ದೇಶವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವದೆಂಬುದನ್ನು ವಾಚಕರು ಮರೆಯಬಾರದು. ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಮಾರಾಟದಿಂದ ಒಂದು ವೇಳೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹಣ ಬಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣವನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗುವದೆಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಬಂಧು ಭಗಿನಿಯರೂ ತಿಳಿದು ಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರೂ ಪುಸ್ತಕದ ಎರಡೂ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ಓದುವರೆಂದು ನಂಬಿಗೆಯಿದೆ.

ಪ್ರತಿ ಜಿಲ್ಲೆಯವರೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಆಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸುವರೆಂದು ಹಾರೈಸಿ ಈ ಮುನ್ನೂ ಮುಗಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬೆಳ್ಳಿಹಬ್ಬ
೯ನೇ ಅಗಸ್ಟ ೧೯೭೩,
ಬೆಳಗಾವಿ.

ಬಾ. ಯ. ದೇಶಪಾಂಡೆ
(ಅಣ್ಣಗುರೂಜಿ)

ಒಪ್ಪೋಲೆ

ಕೈಬರಹದ ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆ, ಮುದ್ರಣಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಪದೋಷ ಹಾಗೂ ಮುದ್ರಾಕ್ಷರಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿರುವ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತಪ್ಪುಗಳು ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಓದುಗರು ಅವುಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಓದಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿಕೆ. ಕೆಲವೊಂದು ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಈ ಒಪ್ಪೋಲೆಯಲ್ಲಿ ಸರಿಪಡಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಪುಟ	ಸಾಲು	ತಪ್ಪು	ಒಪ್ಪು
೪೦	೧೧	ಬಟ್ಟೆ ಉಟ್ಟು	ಬಳೆ ಇಟ್ಟು
೪೪	೭	ಶಿವರಾವ	ಶಾಮರಾವ
೪೪	೨೦	೧೯೦೧	೧೯೨೧
೪೫	೧೧	ಗಾವಡೆ	ಕಾಗವಾಡೆ
೪೭	೧೦	ಅಣ್ಣಾರಾವ	ಆಪ್ಣಾರಾವ
೪೮	೨೦	ಮುನೋಳ್ಳಿ	ಯಕ್ಕುಂಡಿ
೧೧೧	೨೨	ಭೆರೀತಿ	ಅರೀತಿ
೧೧೧	೨೩	ಆಟ್ಟಿ	ಭೆಟ್ಟಿ
೧೫೭	೫	೧೯೪೫	೧೯೪೪
೧೫೯	೧೩	ಆರ್. ಎಚ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ	ಇವರನ್ನು ಸಪ್ತಂಬರದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿದರು.
,,	೧೪	ಆದಿ	ಶಕುಂತಲಾ ಧಾಮಣಿಕರ ಆದಿ
,,	೧೪-೧೫	ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು	ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರನ್ನು
೧೬೦	೯	ದೊಡವಾಡ	ಹೆಬ್ಬಾಳ, ರಾಮಪ್ಪಾ ದೊಡವಾಡ
೧೮೪	೧೨	ಚೆಲಭಾವಿ	ಚೆಲಭಾವಿ
೧೮೯	೨೬	ತಮ್ಮ ಬಗ್ಗೆ	ನಮ್ಮ ಬಗ್ಗೆ
೧೯೪	೧೬	ಶಿವಾಜಿ	ಶಾಮಜಿ
೧೯೮	೪	೧೮	೧೨
೨೦೭	೧೨	ರಂಗದಹೊಳೆ	ಗುತ್ತಿ
೨೦೯	೧	ನಿಗೆ	ಅವನಿಗೆ

ಪುಟ	ಸಾಲು	ತಸ್ವ	ಒಪ್ಪ
೨೧೨	೫	ಮೇಲಪುಟ್ಟಿ	ಮೇಲಮುಟ್ಟಿ
೨೧೩	೧೧	ಭೂಳಿ	ಭೂಸಿ
೨೧೩(I)	೯-೧೦	ಗೊಗವ್ವಾ ಯಮಕನಮರ್ಡಿ, ತಿಪ್ಪಣ್ಣಾ ಬೆಟಗೇರಿ, ಗೌಡಪ್ಪಾ ಭದ್ರಕಾಳಿ, ವಾಸುದೇವ ಕದಮ, ಸಾರಾಯಣ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಇವರು ೧೯೪೨ ರ ಆಗಷ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂಧಿತರಾಗಿದ್ದರು.	
೨೧೩-೨೧೬		ಈ ಪುಟಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಎರಡುಸಲ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿವೆ.	
೨೧೪ (I)	೭	೨೬-೧೧-೧೯೪೨	೨೩-೧೧-೧೯೪೨
..	೧೯	೨೩-೧೧-೧೯೪೨	೨೪-೧೧-೧೯೪೨
೨೧೬(I)	೧೪	ದಾದಾ	ವಾವಾ
..	೨೮	ದರ್ಶಕತ	ಕಲಂಕತ
೨೧೪(II)	೧೦	ಕೇಶವ ಈ ಹೆಸರು ೧೧ ನೇ ಸಾಲಿನ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಬೇಕು.	
೨೧೬(II)	೧೩	ನಿ.ತಸ್ವ	ಸಶಸ್ತ್ರ
೨೫೦	೨೦	ಗಟಗಿ	ಇಟಗಿ
೨೫೨	೧೨	ಫವಳಿ	ಧವಳಿ
೨೫೨	೧೬	ರಂಗಣ್ಣಾ	ರಂಗಣ್ಣಾ
೨೬೦	೨೦	ಡಿ.ಸಾಯ್ಸ್.ಐ.ಎಸ್.ಪಿ.	ಡಿ. ವಾಯ್ಸ್. ಎಸ್. ಪಿ.
೨೬೬	೧೭	ಮುಂಬರಡ್ಡಿ	ಮುಂಬರಡ್ಡಿ
೨೯೪	೨೮	ಮುಂಗೂರಿನ	ಮುಂಗೂರಿನ
೨೯೬	೨೦	ಕೊಕಟ	ಕೊಕಟ
..	೨೫	ಕೊಪ್ಪ	ಕೋಪ್ಪಿ
೩೦೪	೭	ಬಸವಣಿ	ಬನೂನೆ
೩೦೫	೧೧	ಮರುಸಾರಾಧ್ಯ	ಮರುಕಾರಾಧ್ಯ
೩೦೬	೧	೩	೧೩

ನ೦ಮುಟ ೧

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಮಾರ್ಗಗಳು

೧

ಸಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಿಡಿಗಳು ! ೧/೨೦

ಆತ್ಮಬಲಿದಾನದ ಅಮರಗಾಥೆ !

೨

ತಿಲಕಯುಗ ೨೩/೪೦

ಅಸಂತೋಷದ ವಡವಾನಲ.

೩

ಗಾಂಧಿಯುಗ ೪೩/೧೦೮

ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನ - ಕಾಯದೆಭಂಗದ ಕಾಳಗ.

೪

ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿ—೧ ೧೦೯/೧೫೮

ಹೋರಾಟದ ಸಂಘಟನೆ ಹಾಗೂ ಸ್ವರೂಪ.

೫

ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿ—೨ ೧೫೯/೩೦೮

ಹೋರಾಟದ ಘಟನೆಗಳು.

ಕರ್ಯುಸ್ ವಾಯಲಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಮಗ ಹೊಡೆದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಮದನ ಲಾಲನ ತಂದೆಯು ಭಾರತ ಮಂತ್ರಿ ಮೋರ್ಲೆ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ತಂತಿ ಕಳಿಸಿ ದುಃಖ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದನಲ್ಲದೆ ಮದನಲಾಲ ನನ್ನು ಮಗನಲ್ಲ, ಅವನನ್ನು ನಾನು ಮಗನೆಂದು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ಮದನಲಾಲನ ಅಣ್ಣನೂ ಹೀಗೇ ಮಾಡಿದ. ಮದನಲಾಲನಿಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಗಲ್ಲಿಗೇರುವವರೆಗೂ ಆ ತಂದೆಯ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣನ ಮುಖ ಸಹ ನೋಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ.

ಮದನಲಾಲ ಧಿಂಗ್ರಾನ ಕೃತ್ಯದ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಲಂಡನ್‌ದಲ್ಲಿಯ ಶಿಷ್ಯ ಭಾರತೀಯರು ಒಂದು ಸಭೆ ಕರೆದರು. ಈ ಸಭೆಗೆ ಆಗಾಖಾನರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ, ಮಂಚರಜಿ, ಭಾವನಗರಿ ಮುಂತಾದವರು ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಸಾವರಕರರ ಗುಂಪು ಈ ಸಭೆಗೆ ಹೋಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಭಾಷಣಕಾರರು ಮದನಲಾಲ ಧಿಂಗ್ರಾನ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ನಿಷೇಧ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಂಡಿಸಿ ಅದು ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದ ಸ್ವೀಕೃತವಾಯಿತೆಂದು ಸಾರುವದರಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ವಿರೋಧವಿದೆಯೆಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಗು ಬಂತು. ಯಾರವರು ? ಎಂದು ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪೆಗೊಳಿಸಿದರು. ಸಾವರಕರರು “ ನಾನೇ ” ಎಂದು ಎದ್ದುನಿಂತರು. ಪಾಮರ ಎಂಬ ಸಾಹೇಬನು ಹಾರಿಬಂದು ಬಡಿಗೆಯಿಂದ ಸಾವರಕರರ ತಲೆಗೆ ಬಡಿದನು. ಸಾವರಕರರಿಗೆ ತುಸು ಗಾಯವಾಗಿ ಅವರ ಕನ್ನಡಕ (ಚಾಳಿಸಿ) ಒಡೆಯಿತು. ಸಾವರಕರರ ಸಹಕಾರಿ ಆಚಾರ್ಯ ಎಂಬವರು ಲಾಠಿಯಿಂದ ಪಾಮರನನ್ನು ಧಳಿಸಿದರು. ಸಭೆ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು. ಲಂಡನದಲ್ಲಿ ಗಡಿಬಡಿಯೇ ಗಡಿಬಿಡಿ. ಎಲ್ಲರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮದನಲಾಲ ಧಿಂಗ್ರಾ ಮತ್ತು ಸಾವರಕರರ ಹೆಸರೇ ಹೆಸರು. ಧಿಂಗ್ರಾನ ಕೃತ್ಯದ ನಿಷೇಧಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವೆಂದರೆ ಅವನ ಕೃತಿಗೆ ಸಮರ್ಥನವೇ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಅನ್ನಹತ್ತಿದರು. ಜಪಾಹರಲಾಲರು ಆಗ ಲಂಡನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಧಿಂಗ್ರಾನ ಈ ಸಾಹಸದಿಂದ ಲಂಡನ ನಗರವೇ ಅಲ್ಲೋಲ್ಲ ಕಲ್ಲೋಲ್ಲ ಪಾಗಿದ್ದರೂ ಭಾರತ ಭವನದ ಕಡೆಗೆ ಇಣಕಿ ಸಹ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯ ತರುಣರ ಈ ಗುಂಪಿನವರ ಕಡೆಗೆ ಸುಳಿಯಲೂ ಬಾರದೆಂದು ಅವರ ತಂದೆ ಮೋತಿಲಾಲರು ಮಗನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ಧಿಂಗ್ರಾ ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದು ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯ ಅದರಿಂದ ತನಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಿದೆ ಆನಂದದಿಂದ ಗಲ್ಲಿಗೇರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಫಾಸಿ ಕಂಬ ವನ್ನೇರಿ ಹುತಾತ್ಮನಾದ, ಅಣ್ಣನು ಜೇಲಿನ ಹೊರಗೆ ಅವನ ಕಡೆಯ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಧಿಂಗ್ರಾ ಅವನನ್ನು ನೋಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ !

ಮುಂದೆ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯಾದಶಮಿಯ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಸಾವರಕರರು ಒಳ್ಳೇ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಆಚರಿಸಿದರು. ಆ ಸಭೆಗೆ (ಮಹಾತ್ಮಾ) ಮೋಹನದಾಸ ಗಾಂಧಿ

ಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಸಾವರಕರರ ವಕ್ರೈತ್ಯ ಕೇಳಿ ಅವರು ಅವರ (ಸಾವರ ಕರರ) ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿದರು.

ಇತ್ತ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ಚಟುವಟಿಕೆ ಜೋರಾಗಿಯೇ ನಡೆಯಹತ್ತಿದವು. ಅಹಮದಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾ ಯಸಾಯರ ಮೆರವಣಿಗೆಯಮೇಲೆ ಬಾಂಬ ಬಿತ್ತು. ಸಂಶಯ ದಿಂದ ಸಾವರಕರರ ತಮ್ಮ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿದರು, ಬಿಟ್ಟರು.

ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅನುಶೀಲನ ಸಮಿತಿ, ಸ್ವಾಧೀನ ಭಾರತ ಎಂಬ ಸಂಘಗಳೂ, ಪಂಜಾಬದಲ್ಲಿ ಗದರ ಸಂಘಟನೆಯೂ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅಭಿನವ ಭಾರತ ಸಂಘವೂ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಸಶಸ್ತ್ರಕ್ರಾಂತಿಯ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದವು. ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಾಮನ ಭಟ್ಟ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಖರೆ, ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ ಕೇಶವರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಾಂತ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸುವಕಾರ್ಯ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಡಾ|| ಖಾನಮೋಜಿ, ಪಂಡಿತ ಕಾಶೀರಾಮ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಗಣೇಶ ಪಿಂಗಳೆ ಇವರ ಗದರ ಸಂಘಟನೆಯೂ ಕಾರ್ಯಾತತ್ವರವಾಯಿತು. ಮುಂಬೈ ಹತ್ತಿರದ ವಸಯಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಂಬಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸುರು ಆಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮತ್ತು ಪಿಸ್ತೂಲು ಕಳಿಸುವ ಕೆಲಸ ಸಾವರಕರರ ಗುಂಪು ಲಂಡನ್ನಿನಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಕಾರ್ಯ ಬಾಹುಲ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಭಾರದಿಂದ ಸಾವರಕರರ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟಿತು. ಕೆಲದಿನ ಪ್ಯಾರೀಸದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೆ ಹೋಗಿ, ತಿರುಗಿ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಬಂದು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಮಿತ್ರರು ಬೇಡ ಬೇಡವೆಂದು ಆಗ್ರಹ ಪಡಿಸಿ ದರೂ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಗಿದೆ ಮಾತೃಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ ಮಿತ್ರರು ನನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳಿ ವಿಧವಿಧದ ಚಿತ್ರ ಹಿಂಸೆ ಸಹಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಕೇವಲ ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಸಲಹೆಗಾಗಿ ಲಂಡನದಲ್ಲಿ ದೂರಿರುವದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದೂ, ತಾನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೋಗಲೇ ಬೇಕೆಂದೂ, ಉಳಿದವರು ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ದರು. ಆದರೆ ವಿಧಿಯು ಬೇರೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದ.

೧೯೦೬ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜದ್ರೋಹದ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಸಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿ ಫರಾರಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಆರೋಪದಿಂದ, ಭಾರತಸರಕಾರ ಹೊರಡಿಸಿದ ಎರಂಟದ ಮೇರೆಗೆ, ಪ್ಯಾರೀಸದಿಂದ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಬಂದ ದಿನವೇ ಸ್ಟೇಶನ್ ಮೇಲೆ ಸಾವರಕರರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿದರು.

ಹಡಗದಿಂದ ಡೋವರ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆ ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ಯಾಲೇ ಬಂದರ ದಿಂದ ಮಾರ್ಸಲ್ಲಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಫ್ರಾನ್ಸದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಗೆ ರೇಲಿನಿಂದ ಬಂದು ಮತ್ತೆ

ಹಡಗ ಏರಿ ಭೂಮಧ್ಯ ಸಾಗರದಿಂದ ಏಡನ್ನ ಮೇಲಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬರುವದು ನಿತ್ಯದ ರೂಢಿಯ ದಾರಿ. ಅದು ಸಮೀಪವಾಗುವದು. ಆದರೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಭಾರತೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಸಂಘಟನೆ ನಡೆಸಿದ್ದು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಏನಾದರೂ ಗಡಿಬಿಡಿ ಆದೀತೆಂದು ತಿಳಿದು ಸಾವರಕರರನ್ನು ಮೋರಿಯ ಎಂಬ ಹಡಗದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ನಡುವೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಿಲ್ಲಿಸದೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಬೇಕೆಂದೂ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಯಾಲೆ ಮಾತೃಲ ರೇಲ್ವೆದಾರಿ ತಪ್ಪಿಸಿ ಫ್ರಾನ್ಸ ಪೋರ್ತುಗಾಲ ಸುತ್ತುವರಿದು ಬಿಸ್ಕ ಉಪಸಾಗರದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಮಾರ್ಸಲ್ ಮುಖಾಂತರ ಏಡನ್ನಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದೂ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

೧೯೦೬ ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣಕ್ಕಾಗಿ ೧೯೧೦ ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಬಂಧನ ! ಪಾಸಪೋರ್ಟ್ ಮುಂಬೈ ಸರಕಾರದಿಂದ ಭಾರತಸರಕಾರದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡೇ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಬಂದ ಸಾವರಕರರ ಮೇಲೆ ಫರಾರಿಯ ಆರೋಪ ! ಎಲ್ಲವೂ ವಿಚಿತ್ರ ! ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸೋಜಿಗ !

ಸಾವರಕರರನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಳಗಿಂದ ರೇಲ್ವೆ ಮುಖಾಂತರ ಮಾರ್ಸಲ್ನಿಗೆ ಒಯ್ಯುವರೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವರಮಿತ್ರರು ಅವರನ್ನು ಮೋಲಿಸರಿಂದ ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಹೊಂಚು ಹಾಕಿದರು. ಆದರೆ ಹಡಗಿನದಾರಿ ಬೇರೆಯಾಯಿತು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಸಲ್ನಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಮಿತ್ರರಿಗೆ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿಕಳಿಸಲು ಸಾವರಕರರು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಹಡಗವು ಮಾರ್ಸಲ್ನಿಗೆ ನಿಲ್ಲಬಾರದೆಂದು ಆಜ್ಞೆ ಕೊಡಲಾಗಿದ್ದರೂ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಾಂತ್ರಿಕ ದೋಷ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಹಡಗ ಮಾರ್ಸಲ್ನ ಬಂದರದಿಂದ ೨ ಫರ್ಲಾಂಗ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ದುರಸ್ತಿಗಾಗಿ ನಿಂತಿತು. ಇದೇ ಕೊನೆಯಸಂಧಿ, ಈಗ ತಪ್ಪಿದಲ್ಲಿ ಫಾಸಿ ಅಥವಾ ಆಜನ್ಮ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸ ತಪ್ಪಿದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಸಾವರಕರರು ಯೋಚಿಸಿ, ಯುಕ್ತಿ ಹುಡುಕ ಹತ್ತಿದರು. ಹಡಗಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ದಂಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಅಂತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಯ್ದೆಗನುಸರಿಸಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಶ ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ಬಂಧಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಎಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿಯ ಸಂಸಾಸಕ್ಕೆ ಮೂತ್ರದ ನೆವಮಾಡಿ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ದಾರಿ ಸಿಗುವದೋ ಎಂದು ನಿರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದರು. ಸಂಸಾಸಿನ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಕಿಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಗಜಗಳಿಲ್ಲದ್ದನ್ನೂ ಅದು ಒಂದು ಅಡಿ ವ್ಯಾಸ ಉದ್ದಿರುವವಾಗಿಯೂ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಸಂಧಿಬಿಡಬಾರದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಒಂದೆರಡು ಗಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಡಗು ದುರಸ್ತಿ ಆಗಿ ಸುರುವಾಗುವದೇ ತಡ ಸಾವರಕರರು ಪೊಲೀಸ ಕಾವಲುಗಾರರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಸಂಸಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಅದರ ಬಾಗಿಲು ಕಾಜಿನವಿದ್ದವು ಒಳಗೆ ಹೊಕ್ಕವರೇ ಬಾಗಿಲಕ್ಕೆ ಬೋಲ್ಡು ಹಚ್ಚಿ ಮೈಮೇಲಿನ ಓವರರ ಕೋಟ ಕಾಜಿನ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ತೂಗುಹಾಕಿ ಹೊರ

ಗಿನವರಿಗೆ ಕಾಣದಂತ ಮಾಡಿ ಟಣ್ಣನೇ ಗಜಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹಾರಿ ಆ ಕಿಂಡಿಯೊಳಗಿಂದ ಶರೀರ ಮುದುಡಿಸಿಕೊಂಡು ರಕ್ತಬಂಜಾಳವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿಸಿದರು ! ಹಡಗು ಚಲಿಸುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಸಂಸಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದ ಕೈದಿ ಇನ್ನೂ ಏಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಂಶಯ ಪಟ್ಟು ಪೋಲಿಸರು ಬಾಗಿಲು ಮುರಿದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ, ಕೈದಿಯಿಲ್ಲ ! ಸಣ್ಣ ಕೈದಿ ಅಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಜಾಯ ಹೂಡಿದ ಪ್ರಚಂಡ ಕೈದಿ ! ಸಾವರಕರರು ಜೀವದ ಪರಿವೆ ಇಲ್ಲದೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾರಿ ಈಜುತ್ತದಂಡೆಗೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟಿದರು ! ಪೋಲೀಸರು ಹಡಗಿನ ಕಡ್ಡಾನನಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ಹಡಗು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಲು ಹೇಳಿದರು. ದುರ್ಬೀನು ಹಚ್ಚಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ, ಒಂದು ಟೆಂಗಿನವಾಯಿಯಂಥ ವಸ್ತುವು ದಂಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡಿತು. ಹಡಗವು ತಿರುಗಿಬಂದು ಬೆನ್ನಟ್ಟುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಾವರಕರರು ಮಾರ್ಸಲ್ಲ ಬಂದರದ ಒಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಫಾರಂಗು ಓಡಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದ ಮಿತ್ರರು ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹಡಗವು ಬಂದರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅವರೊಳಗಿನ ಬ್ರಿಟಿಶ ಪೋಲೀಸರು, ಫ್ರಾನ್ಸದ ಪೋಲೀಸರ ಕೈ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಮಾಡಿ ಸಾವರಕರರನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬಂಧಿಸಿ ಬೇಡಿಹಾಕಿ ತಿರುಗಿ ಹಡಗದ ಮೇಲೆ ಒಯ್ಯುವದಕ್ಕೂ ವಿ. ವಿ. ಅಯ್ಯರ, ಮೆಡಮ್ ಕಾಮಾ ಮುಂತಾದ ಸಾವರಕರರ ಜೀವದ ಮಿತ್ರರು ಕಾರ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬರಲಿಕ್ಕೂ ಗಂಟುಬಿತ್ತು. ಕೇವಲ ಅರ್ಧಘಂಟೆ ತಡವಾಗಿ ಘಾತಮಾಯಿತು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಕಾರಿನಿಂದ ಸಾವರಕರರು ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗಿಯೇ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು ! ವಿಧಿಲಿಖಿತ ಮೀರುವವರು ಯಾರು ?

ಸಾವರಕರರನ್ನು ಮುಂಬೈಯಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಶರ್ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಮುಂದೆ ಹಾಜರ ಮಾಡಿದರು. ಖಿಟ್ಟೆ ಸುರುಪಾಯಿತು. ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ೩೭ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕರನ್ನೂ ಖಿಟ್ಟೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು, ೨೦-೧೨-೧೯೧೧ ನೇ ದಿನ ತೀರ್ಪು ಹೊರಬಿದ್ದು ಸಾವರಕರರಿಗೆ ೨೫ ವರ್ಷ ಆಜನ್ಮ ಕರೀನೀರಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಚಂದಾವರಕರ ಕೇಶವ (ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಬುವಾ) ಅವರಿಗೆ ೧೫ ವರುಷ, ಕೃಷ್ಣಾಜಿಖರೆಯವರಿಗೆ ೧೦ ವರುಷ, ಉಳಿದವರಿಗೆ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ೧೧ ಜನರನ್ನು ನಿರ್ಮೋಷಿಗಳೆಂದು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದರು. ಜಾಕ್ಸನ್ ಕಲೆಕ್ಟರನ ಕೊಲೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಖಿಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ೩೦-೧೧-೧೯೧೧ ಕ್ಕೆ ಸಾವರಕರರಿಗೆ ಪುನಃ ೨೫ ವರುಷ ಕರೀನೀರಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು. ಯಾವದೇ ದೇಶಭಕ್ತನಿಗೂ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾವರಕರರೇ ಪ್ರಥಮವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿ ಇತಿಹಾಸ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಅವರನ್ನು ಅಣ್ಣನಿದ್ದ ಅಂದಮಾನ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ವಿಧವಿಧದ ನರಕ ಯಾತನೆ ಭೋಗಿಸಿದರು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಅಂದಮಾನ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಉಪೇಂದ್ರ ಬಾಹುನರ್ಜಿ, ಉಲ್ಲಾಸಕರ ದತ್ತ, ಅಶುತೋಷ ಲಾಹಿಡಿ (ಎಂ. ಎ. ಪದವೀಧರ) ನಾನಿ

ಗೋಪಾಳ (ವಯ ೧೬) ಮುಂತಾದ ಬಂಗಾಲದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಯುವಕರೂ ಇದ್ದರು. ಗಾಣಗಳಿಗೆ ಎತ್ತುಗಳಂತೆ ಹೂಡಿ ಬೆನ್ನಮೇಲೆ ಬಾರಕೋಲಿನಿಂದ ಬಡೆಯುವದು, ಫಟಕಿ ಹೊಡೆಯುವದುಕೈಯಿಂದ ರಕ್ತ ಚಿಮ್ಮುವವರೆಗೆ ಕಾತಿ ಹೊಸೆಯುವದು, ಪಲ್ಲೆದಲ್ಲಿ ಹಾವಿನತುಂಡು ಹುಳಹುಪ್ಪಡಿ ಬಂದರೂ ತಿನ್ನುವದು ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರ ಹಿಂಸೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಸಹಿಸಿದರು. ಎಣ್ಣೆಯ ಗಾಣಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತು ಇಂದೂಭೂಷಣ ಎಂಬ ಬಂಗಾಲಿ ತರುಣ ಉರುಲು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಸುನೀಗಿದ. ಭಾಯಿ ಪರಮಾನಂದ ಭಾನೂ ಸಿಂಘರೂ ಅಲ್ಲಿ ಭಾರೀಕಷ್ಟ ಸಹಿಸಿದರು.

ತಿನವೆಲ್ಲಿಯ ಕಲೆಕ್ಟರ ಆಕ್ಟ್ ಎಂಬವನನ್ನು ಮೀನಾಕ್ಷಿ ರೇಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ವಂಚಿ ಅಯ್ಯರ ಎಂಬ ತರುಣನು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿಕೊಂದು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿದ.

೧೯೦೭ ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ' ಮಾಣಿಕ ತಳಾ ' ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಕರ್ಣ ಉಪಸ್ಥಿತವಾಯಿತು. ಕನ್ವಯಲಾಲ ದತ್ತನೆಂಬ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರನು ಈ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ ಧನಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಚಾಲಕನಿದ್ದ. ಬಾಂಬುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಮೇಲೆ ಎಸೆದು ಅವರನ್ನು ಯಮಸದನಕಟ್ಟುವದೇ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಫಿತೂರಿಗಳ ದ್ರೋಹದಿಂದ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸುಳಿವು ಹತ್ತಿ ಒಳಸಂಚು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಬಂಧಿತರಾದರು. ಮಾಫೀ ಸಾಕ್ಷಿದಾರ ವೀರೇಂದ್ರನನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪೂರ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಅರೋಪದಿಂದ ಕನ್ವಯಾಲಾಲನಿಗೆ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಮೃತ್ಯುವೇವತೆಯ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ತಲೆ ಇಡುವಮುಂಚೆ ಅವನ ತೂಕ ೧೬ ಪೌಂಡು ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತಂತೆ ! ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅರವಿಂದ ಘೋಷರೂ ಇದ್ದರು.

೩೦ ನೇ ಎಪ್ರಿಲ ೧೯೦೮ ರಂದು ಮುರ್ಘುಫರಪುರದ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಅನೇಕ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆವಿಧಿಸಿದ ಕಿಂಗ್‌ಫಡ್ ಸಾಹೇಬ ಮುರ್ಘುಫರಪುರಕ್ಕೆ ಬರುವಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದು ಕೇವಲ ೧೮ ವರ್ಷದ ಖುದೀರಾಮ ಭೋಸನು ಅವನನ್ನು ಯಮಸದನಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಅವನ ಗುರಿ ತಪ್ಪಿತು. ಖುದೀರಾಮನಿಗೆ ಅಗಸ್ಟ ೧೧, ೧೯೦೮ ರಂದು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಿದರು. ಅವನ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಫುಲ್ಲ ಚಾಕಿ ಎಂಬವನು ಪಿಸ್ತೂಲಿನಿಂದ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ.

ಅಮೀರ ಚಂದ ಎಂಬ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರನು ದಿಲ್ಲಿ-ಲಾಹೋರ ಬಾಂಬು ಪ್ರಕರ್ಣದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು. ದುರ್ದೈವದಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಅವನ ದತ್ತಕಮಗನೇ ತಂದೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಸಾಕ್ಷಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಮೀರ ಚಂದನಿಗೆ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅವಧ ಬಿಹಾರಿ ಎಂಬುವನಿಗೂ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು.

ಜೋಧಪುರದ ಬಾಲಮುಕುಂದನಂಬವನಿಗೆ ದಿ|| ೨೩ ಡಿಸೆಂಬರ ೧೯೧೨ ರಂದು ದಿಲ್ಲಿಯ ಚಾಂದಣೀಚೌಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಯಿಸರಾಯ ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಜರ ಮರವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಬಾಂಬು ಎಸೆದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಫಾಸಿ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು. ದಿ. ೧೨ ಮೇ ೧೯೧೫ ರಂದು ಫಾಸಿಯ ಹಗ್ಗವನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ತಾನೇ ಕೊರಳಿಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಅವನು ಜೀವತೊರೆದ. ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಲಾಮರಬಿದೇವಿಯು ಸಹಗಮನ ಮಾಡಲು ಮೃತ ದೇಹವನ್ನು ಬೇಡಿದಳು. ಸರಕಾರ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆಗವಳು ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಶುಭ್ರವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸಿ ಧೃಢನಸ್ತಳಾದವಳು ಜಡದೇಹವನ್ನಿಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪತಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡಳು !

ಬಾಲಮುಕುಂದನ ಜೋತೆಗೆ ವಸಂತಕುಮಾರ ವಿಶ್ವಾಸ, ಲಾಲಾ ಹನುಮಾನ ಸಹಾಯ ಇವರನ್ನೂ ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಿದರು.

೧೯೧೪ ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪಂಜಾಬದ ಕರ್ತಾರಸಿಂಗ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವೀರ ಪಿಂಗಲೆ, ಶೇಖಿಂದ್ರ ಸನ್ಯಾಲ, ರಾಸ ಬಿಹಾರಿ ಮುಂತಾದವರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯವೆಬ್ಬಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರು. ಭಾಯಿ ಪರಮಾನಂದರು ಇವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದರು. ೨ ನೇ ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೯೧೫ ನೇ ದಿನ ಬಂಡಾಯದ ತೀರ್ಮಾನ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಫಿರೋಜಿಗಳ ಆಟದಿಂದ ಅದು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ತಿಳಿದು ಆಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಪಿಂಗಲೆ ಮತ್ತು ಕರ್ತಾರಸಿಂಗರಿಗೆ ಫಾಸಿ ಆಯಿತು.

ಬಂಗಾಲದ ಯತೀಂದ್ರನಾಥ ಮುಖರ್ಜಿ, ನಲಿನಿ ಬಾಗಚಿ, ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತದ ನಂದಲಾಲ ದೀಕ್ಷಿತ, ಪಂಜಾಬದ ಬಾಬರ ಅಕಾಲಿ ಇವರೆಲ್ಲ ಶಾಯ್ಯಾಡಿಗಾಗಿ ಹುತಾತ್ಮರಾದರು ! ಬಂಗಾಲದ ಬಂಡಾ ಸಿಂಗನು ಪ್ರೇಲಿಸರಿಗೆ ಸಿಂಹಸ್ವಪ್ನವಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಮೋಲೀಸರೊಡನೆ ಹೋರಾಡುತ್ತ ವೀರಮರಣವನ್ನೈದಿದ. ಈ ಮೊದಲನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಸುರುವಾದಾಗ ಭಾರತೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಜರ್ಮನಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕೈಸರನನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದರು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಎಪ್‌ಡನ್ ಎಂಬ ಜರ್ಮನ್ ಜಪಾಂತರ್ಗಾಮಿ ಬಂಗಾಲ ಉಪಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಬ್ರಿಟಿಶರ ಕೆಲವು ಸರಕು ಹಡಗಗಳನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿತು. ಈ ಜಪಾಂತರ್ಗಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ ೧೦, ಚಂಪಕರಾಮನ್ ಪಿಳ್ಳೆಯವರಿದ್ದರು ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಅದು ಮುಳುಗಿ ಅವರಿಗೆ ಜಲಸಮಾಧಿಯಾಯಿತು ! ಆವರು ೧೯೧೫ ರಲ್ಲಿ ಕಾಬೂಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಸರಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಜೀವಂತ ಇಲ್ಲವೆ ಮೃತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಕೊಡುವವರಿಗೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಬಹುಮಾನ ಕೊಡುವದಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವು ಸಾರಿತ್ತು. ಇಂಥ ಕ್ರಾಂತಿವೀರನ ಪತ್ನಿಯು ಡಿಸೆಂಬರ ೧೯೨೨ ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಅನಾರೋಗ್ಯ ಅಗತಿಕಳಾಗಿ ಆಸು

ಅಂದಮಾನದಿಂದ, ಆಗೋಗ್ಯ ಹಾಳಾಗಿ ಮರಣಾಸನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕೈದಿಯಾಗಿ ಯೇ ಬಂದು ಸ್ಥಾನಬದ್ಧರಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷ ಉಳಿಯ ಬೇಕಾಯಿತು. ಅವರ ಬಿಡುಗಡೆ ಅನಿರ್ಬಂಧವಾಗಿ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಯವಧಿ ಜನರು ಸಹಿ ಮಾಡಿ ಅರ್ಜಿ ಸಹಿಮಾಡಲು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮುಖಂಡರೂ ಸಹ ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸರಕಾರಗಳು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗಲೂ ಸಾವರಕರರ ಜಪ್ತಪುಸ್ತಕಗಳ ಮೇಲಿನ ನಿರ್ಬಂಧ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಿಕ್ಕು ಎಷ್ಟೋ ವರುಷಗಳಾದರೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರಕಾರವು ಜಪ್ತಮಾಡಿದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ಆಸ್ತಿ ತಿರುಗಿ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಬಹಳವೇನು ೧೯೦೮ ನೇ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವರಕರರು ಬಿ. ಎ. ಪಾಸಾಗಿದ್ದರೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಅನರ ಪದವಿಯನ್ನು ತಡೆ ಹಿಡಿದಿತ್ತು ಅದನ್ನಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ೧೯೪೭ ನೇ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಾದರೂ (ನಮ್ಮ ಸರಕಾರ) ತಿರುಗಿ ಕೊಡಬಾರದಾಗಿತ್ತೇ? ಅದನ್ನು ೧೯೬೦ರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಿಕ್ಕ ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷಗಳನಂತರ ಕೊಡುವದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಔಚಿತ್ಯವಿತ್ತು ?

ಹೀಗಾಗಲು ಕಾರಣವೆಂದರೆ ತಮ್ಮದಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದವರ ಬಗ್ಗೆ ಮುಖಂಡರಿದ್ದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಭಾವನೆ. ಮತಭೇದಗಳಿರುವದು ಸಹಜವಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಸ್ಪರರ ಬಗ್ಗೆ ಆದರ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಬೇಕು. ಮುಖಂಡರಲ್ಲಿಯೇ ಇದರ ಅಭಾವವಿರುವದಾದೇಶದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಲಾರದು.

ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅಡ್ಡಮಳೆ, ರಫಸದ ಮಳೆಯಂತೆ ಮಿುಚು ಗುಡಿ ಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ, ತಿಲಕ. ಗಾಂಧಿಯವರ ಚಳುವಳಿಗಳು ಜಡಿಮಳೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹದಮಾಡಿದವು. ಗಾಂಧಿಯುಗದಲ್ಲಿ ೧೦ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಚಳುವಳಿಯ ಬಿರುಗಾಳಿಯೂ ಬೀಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ, ಯಾರ ಇಚ್ಛೆ ಇರಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾಗಿಯೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವು. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರಿಗೆ ಯೋಗಿಗಳೆಂದೂ ತಿಲಕ ಗಾಂಧಿ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧಕರೆಂದೂ, ಕರೆಯ ಬಹುದು. ಎಲ್ಲರ ಧೈಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರನ್ನು ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ ಪೂರ್ಣ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ತಿಲಕ-ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೇ ಸಲ್ಲುವದು. ಬಿಸಿನಿನ ಮುಖಿಕೂಡ ನೋಡದ ಕೋಟಾಧೀಶ ಹೆಣ್ಣು-ಮಕ್ಕಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಗುಂಡಿಗೆ, ಲಾಠಿ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ನಗುನಗುತ್ತ ಎದೆಕೊಡುವಂತೆ, ಮಾಡಿ ಹಳ್ಳಿಯ ನಿರಕ್ಷರ ಕುಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇಶಾಭಿಮಾನ ತುಂಬಿ, ಅವರನ್ನು ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಬಲಿ ದಾನ ಮಾಡಲು ಸಾವಿರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸಾಧನೆ ಸಣ್ಣದಲ್ಲ. ಮಣ್ಣಿನಗೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಕಳೆ ತುಂಬಿದ ಆ ಜಾದೂಗಾರನ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೊಗಳಿದರೂ ಕಡಿಮೆಯೇ.

ಮಿದಿರಾಮ ಜೋಸ, ಭಗತಸಿಂಗ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಾಂತಿವೀರರು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿವಾಗ

ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ವರ್ಗ ಮತ್ತು ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಅಭಿಮಾನ ಮತ್ತು ಗೌರವಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದು, “ಯುದ್ಧಸ್ಯ ವಾರ್ತಾ ರಮ್ಯಾ” ಎಂಬಂತೆ ಕೇಳುವವರ ಕಿವಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕವಾಯಿತು. ಅಂತಃಕರಣ ಮಿಡಿದವು. ಆದರೆ ಅಂಥ ತ್ಯಾಗ ತಮ್ಮಿಂದಾಗದೆಂದು ಜನತೆ ಹತಾಶವಾಯಿತು, ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಕುಳಿತಿತು.

ಇನ್ನು ಗಾಂಧಿಯವರ ನಿಶಸ್ತ್ರ ಪಪಾಡ ತುಸು ನೋಡೋಣ. ಬಾರಡೋಲಿ, ಬೋರಸದ. ಗುಂಟೂರ, ಅಂಕೋಲಾ, ಸಿವ್ವಾಪೂರ, ಒರೇಕೆರೂರ, ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕರನಿರಾಕರಣೆಯ ನಿಶಸ್ತ್ರ ಅಂದೋಲನ ಕೇವಲ ಭಾರತೀಯರದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನೂ ಪಡೆಯಿತು. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ, ಒಂದು ಕುಟುಂಬ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ತಾಲೂಕಿಗೆ ತಾಲೂಕೇ ಅಸಹಕಾರದಿಂದ. ಶಾಂತತೆಯಿಂದ ಕರೆ ಬಂದಿ ಪುಕಾರಿಸಿ, ಬಲಿಷ್ಠ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಸೂಚನೆ ಇಳಿಸಿದವು. ಆ ತ್ಯಾಗ, ಆ ಸಾಹಸ ಆ ನಿರ್ಭಯತೆ, ಆ ದೇಶಪ್ರೇಮ ಯಾವ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕನಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದವು ? ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಈ ತಾಲೂಕುಗಳು ಮಾಡಿದ ಸಂಘಟನೆಯ ಹೋರಾಟಗಳೆಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದವಿರುದ್ಧ ನಿರ್ಬಲ ನಿಶ್ಶಸ್ತ್ರ ಜನತೆಯ ಬಂಡಾಯವೇ ಅಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಎದೆತಟ್ಟಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ನಿಶಸ್ತ್ರ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಒಂದೇ ಜಿಗಿತಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯಮಟ್ಟಲು ಹಾರ ಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೋಟಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಈ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದು ಕಠಿಣವಾಯಿತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಬಂಗಾಲ, ಪಂಜಾಬ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಯುವಕರು ಮಾತ್ರ ಹುತಾತ್ಮರಾದರು. ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಭಾರತ ಮಾತೆಯ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ದುಡಿದರು ಹೋರಾಡಿದರು, ಮಡಿದರು. ಉಳಿದ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಸಂಘಟನೆ ಮೂಡಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಗಾಂಧಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರ ವಿದ್ವಾಂಸ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಕಾರ್ಯವಾಯಿತು. ೧೯೪೨ ರ ಕೊನೆಯ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಾತ್ರ ಇಡೀ ಭಾರತದ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನೇ ಪಡೆಯುವಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲವೇ ? ಈ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತತೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತಾದರೂ ಅದು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ಈ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಭೂಗತ ವೀರರಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಗುಂಡಿನ ಭಯವಿದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಅವರೂ ಕೊನೆಯತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿಯೇ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಸಾವಿರಾರು ನಿಶ್ಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿವೀರರನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಆಗಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇ ಬೇಕು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ದಾರಿ ಹೇಡಿಗಳದ್ದಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ ಶೂರನಿಗೇ ಅಹಿಂಸೆಯ ಶಸ್ತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಶೋಭಿಸುವದೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು

ಅನೇಕಸಲ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೇಡಿಗಳಂತೆ, ಪಂಥರೆಂತೆ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸಹಿಸುವದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಯಾದರೂ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಗಾಂಧೀಜಿ ಪದೇ ಪದೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರ ಅರ್ಥ ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಆ ದಾರಿ ಸಮ್ಮತವಿತ್ತೆಂದಲ್ಲ. ಅವರದು ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿಕಾರದ ದಾರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅನ್ಯಾಯದ ಪ್ರತಿಕಾರವಾಗಲೇ ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವರು ನಿರ್ಧಾರದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಹಿಂಸೆಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವೋ, ಹಿಂಸೆಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವೋ, ಕುಕರ್ಮಿಗಳನ್ನು, ಅತ್ಯಾಚಾರಿಗಳನ್ನು, ಆತಶಾಯಿಗಳನ್ನು, ಆಕ್ರಮಣಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವದು ಪಾಪವೋ ಪುಣ್ಯವೋ ಇತ್ಯಾದಿ ಗಹನ ವಿಚಾರದ ಚರ್ಚೆಮಾಡುವದು ಪ್ರಸ್ತುತವಲ್ಲ. ಅದರ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ತತ್ತ್ವ ಮಂಥನ ಮಾಡುವ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡೋಣ. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರಾಗಲೀ, ಶಾಂತಿಮಾರ್ಗಿಗಳಾಗಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕರಾಗಿ ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಾಡಿದ್ದಾರೆಂದಿಷ್ಟೆ ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಹೇಳಬಯಸುತ್ತೇವೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಕೊನೆಯ ಹೋರಾಟವಾದ ಚಲೇಜಾವ ಚಳುವಳಿ ನಡೆದದ್ದು ೧೯೪೨ ನೇ ಇಸವಿಯಿಂದ ೧೯೪೫ ರವರೆಗೆ. ಮುಂದೆ ಎರಡೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರೆಯಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಚಂಡ ಬಂಡೆ ಗಲ್ಲು ಒಡೆದು ಚೂರುಚೂರಾಯಿತು ! ಭಾರವಾದ ಭದ್ರವಾದ, ಈ ಬಂಡೆಗಲ್ಲು ಒಡೆಯಲು ೧೯೪೨ರ ಹೋರಾಟದ ವಜ್ರ ಸುತ್ತಿಗೆಯ ಕೊನೆಯ ಪೆಟ್ಟು ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ತತ್ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಆಂದೋಲನಗಳ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಅದು ಸಾಕಷ್ಟು ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಕೊನೆಯ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಸೀಳಿ ಹೋಳಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಹೋರಾಡಲು ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆ ಅಂದರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ೧೮೮೫ ರಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂಚೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದರೂ ಅದು ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ೨೦ ವರುಷಗಳವರೆಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬೇಕೆಂಬ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಬೇಡಲು, ಆ ರೀತಿ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಲು ಸಹ ಧೈರ್ಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ೧೯೦೬ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಶಬ್ದ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ದಿ. ದಾದಾಭಾಯಿ ನವರೋಜಿ, ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಜಾಲಗಂಗಾಧರ ತಿಲಕ ಮೊದಲಾದ ಉಗ್ರವಾದಿಗಳ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ಮಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೋರಾಟ ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಮತ್ತು ದೇಶವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ೧೮೯೭ ರಿಂದ ೧೯೪೭ ರವರೆಗಿನ ೫೦ ವರ್ಷದ ಕಾಲವೇ ಹೋರಾಟದ ಕಾಲ. ಈ ಕಾಲಖಂಡದಲ್ಲಿ ೧೯೨೦ ರವರೆಗಿನದು ತಿಲಕ ಯುಗವೆಂದೂ ಮುಂದಿನದು ಗಾಂಧೀಯುಗವೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಲೋಕಮಾನ್ಯರೇ ತಿಲಕಯುಗದ ಅಧ್ಯಯುಗಗಳು ಪ್ರವರ್ತಕರು. ಅವರಿಗೆ ಹಿಂಬಲ ಮುಂಬಲರಾಗಿ, ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯ, ಬಿಸಿನೆಸ್ಮನ್ ಪಾಲ, ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ. ಆರವಿಂದ ಘೋಷ ಮುಂತಾದವರು ಸಹಾಯಕರಾದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಸರದಾರ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಹಾಗೂ ವಿಠ್ಠಲಭಾಯಿ ಪಟೇಲ, ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯ, ಪಂಡಿತ ಮೋತಿಲಾಲ ಮತ್ತು ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು, ಚಿತ್ತರಂಜನ ದಾಸ್, ಹೇಮ ಅಜಮಲಖಾನ, ಡಾ| ಅನಸಾರಿ, ಮಾಲಾನಾ ಆರ್ಖಾದ, ಸಾಂಬ ಮೂರ್ತಿ, ಗಂಗಾಧರರಾವ್ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಕೋಂಡಾ ವೆಂಕಟಪ್ಪಯ್ಯ, ಸತ್ಯಮೂರ್ತಿ, ಖಾನ ಅಬ್ದುಲಗಫಾರಖಾನ ಮುಂತಾದವರು ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ತಿಲಕಯುಗವು ಭಾರತೀಯ ಆಸಂತ್ಯೋಷದ ಉಲ್ಪಾಟನ ಕಾಲವಾದರೆ ಗಾಂಧೀಯುಗವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕೃತಿಯ ಆಂದೋಲನದ ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಕಾಲ.

ತಿಲಕ ಯುಗ

ತಿಲಕಯುಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಪಿಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಭಾರತದಮೇಲೆ ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದ ಘೋರ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿದಿದ್ದಿತು. “ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ” ಶಬ್ದವನ್ನಾಗಲಿ, “ ವಂದೇ ಮಾತರಂ ” ಘೋಷಣೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಧೈರ್ಯ ಆಗಲಾರಿಗೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಕಠಿಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಂತ್ಯೋಷ ಹಬ್ಬಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ೧೮೯೭ ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಮೇಲೆ ಮೊದಲನೇ ರಾಜದ್ರೋಹದ ಖಚ್ಚಿ ಹಾಕಿ ಒಂದೂವರೆ ವರ್ಷ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಘೋರಿಸಿ, ೧೮೯೯ ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗಿ ಬಂದ ನಂತರ, “ ಪುನಶ್ಚ ಹರಿ ಓಂ ” ಎಂದು ತಿಲಕರು ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತರಾದರು. ಎಡಬಿಡದೆ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಆಪ್ತಾನ ಕೊಡುವ ಈ ರಾಜಧೀರನಿಗೆ ೧೯೦೫ ರಲ್ಲಿ ದೇಶವಾದ್ಯಂತ ಸಹಕಾರಿಗಳು ಲಭಿಸಿದರು. ಅವರುಷ ವಾಯಿಸರಾಯ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನ್‌ರ ಕೃತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಇಬ್ಭಾಗ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ವಂಗಭಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡ ಆಂದೋಲನವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಚಾರ, ವಿದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಸಾರ ಹಾಗೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ ಹೀಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚತುಃಸೂತ್ರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಈ ವಂಗಭಂಗ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ

ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೇಸರಿ, ಕಾಳ ಮತ್ತು ಸಂದೇಶ ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕಗಳೇ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕ, ಶ್ರೀ. ಶಿವರಾಮಪಂತ ಷರಾಂಜಪೆ ಮತ್ತು ಅಚ್ಯುತರಾವ ಕೋಲ್ಹಾಟಕರರು ಅವುಗಳ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಡಾ|| ಹರ್ಡಿಕರರು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವುದಿನ “ಕನ್ನಡ ಕೇಸರಿ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವನ್ನು (ಮರಾಠಿ ಕೇಸರಿಯ ಭಾಷಾಂತರ) ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. “ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳುವಳಿ ”ಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಪೈಸಾಫಂಡ ಕೂಡಿಸುವ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಪೈಸಾದಂತೆ ಫಂಡಕೂಡಿಸಿ ತಳೇಗಾವದಲ್ಲಿ “ ಪೈಸಾಫಂಡ ಸ್ವದೇಶಿ ಗ್ಲಾಸ ವರ್ಕ್ಸ್ ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಾಜಿನ ಕಾರಖಾನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ೩-೪ ಸಾರೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಬಂದು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಅಥಣಿ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಗುರ್ಲಹೊ ಸೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸಮ್ಮೇಲನಗಳು ನಡೆದವು. ಪುಣೆಯ ನಂತರ ಬೆಳಗಾವಿಯೇ ಆಗ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಸುರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್

ವೆಂಗಳೂರಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆದ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಆಂದೋಲನದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಗ್ರವಾದಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವು ಹೆಚ್ಚು ತೋಡಗಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯವಾದಿ ಹಾಗೂ ಉಗ್ರವಾದಿ (ಮವಾಳ, ಜಹಾಲ) ಎಂದು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾದವು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಉಗ್ರವಾದಿ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ೧೯೦೬ ರ ಕಲಕತ್ತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶಿ ಪ್ರಚಾರ, ವಿದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಪಾಸಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಫಿರೋಜಶಹಾ ಮೆಹತಾ ಅವರ ಮುಖಂಡತ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳಿಗೆ ಈ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕೈಬಿಡುವ ಹೊಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಪುನರುಜ್ಜಾರ ಆಗ ಬೇಕೆಂದೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಬೇಡಿಕೆಯೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕೆಂದೂ ಉಗ್ರವಾದಿಗಳ ಪ್ರಯತ್ನವಿತ್ತು. ೧೯೦೭ ರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಮೊದಲು ನಾಗಪೂರದಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ತಿಲಕರ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಬಹುದೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಸುರತಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಎರಡೂ ಗುಂಪಿನ ಜನರು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಜರಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬಲಸಂವರ್ಧನೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಕೆಲವರಂತೂ ೭-೮ ದಿನ ಮುಂಚೆಯೇ ಸುರತದಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿದ್ದರು. ಇಂತು ಒಳ್ಳೇ ಉದ್ದಿಕ್ತವಾತಾ

ಅಸಂತೋಷದ ಜ್ವಾಲೆ ಭುಗಿಲ್ಲೆಂದು ಉರಿಯ ತೊಡಗಿತು ! ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯ, ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕ ಮತ್ತು ಬಿಪಿನಚಂದ್ರ ಶಾಲ ಇವರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಆಸೇತು ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಅರವಿಂದರು ಆಗ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿರುವ " ವಂದೇ ಮಾತರಂ " ಪ್ರತಿಕೆಯು ಬ್ರಿಟಿಶರ ಮೇಲೆ ಬೆಂಕಿ ಕಾರಹತ್ತಿತು. ಚಳುವಳಿಯ ಉಗ್ರತೆ ಸಹಿಸದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಿ ಮುಖಂಡರು ಹಿಂದೆಬಿದ್ದು ಉಗ್ರವಾದಿ ಲಾಲ-ಬಾಲ-ಪಾಲರು ಜನತೆಯ ಆಶೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳ ಪ್ರತೀಕ ರಾದರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚತುರ್ಮುಖಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಜೊತೆಗೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ಸಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯೂ ನಡೆಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಉಗ್ರಗಾಮಿ ಮುಖಂಡರ ಸಹಾನುಭೂತಿಯೂ ಇತ್ತು.

೧೯೪೨ ರ ಕೊನೆಯ ಹೋರಾಟದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ಘಟನೆಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸಮಯೋಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಬೆಳಗಾವಿಯು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಈ ಚಳುವಳಿಗೂ ಕೇಂದ್ರ ವಾಗಿತ್ತು. ಗು. ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರು ವಕೀಲರಾಗಿದ್ದರೂ ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಪಟ್ಟಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಳುವಳಿಯ ಕಹಳೆ ಊದಿದರು. ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಹಣಮಂತರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಮುಂತಾದವರು ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ಗಣೇಶ ವಿದ್ಯಾಲಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಅವರು ಕೆಲವು ದಿನ ನಡೆಸಿದರು. ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಭಂಡಾರ ಎಂಬ ಅಂಗಡಿಯನ್ನು ಶ್ರೀ. ಕೇಶವರಾವ ಕಾಕತಿಕರ (ಕರಗುಪ್ಪಿ) ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದರು. ಆಗಾಗ ಸಿಂಧಿ ಸೆರೆ ಅಂಗಡಿಗಳ ಪಿಕೆಟಿಂಗ್‌ವೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಮ ಚಂದ್ರ ನಾರಾಯಣ ಜೋಶಿ (ಇವರೇ ಮುಂದೆ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದ ಡಾ|| ಜೋಶಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು) ಇವರಿಗೆ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ೧೫ ದಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಬಾಂಬ ತಯಾರ ಮಾಡುವುದು, ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಗಂಗಾಧರರಾಯರೂ, ಯಾಳಗಿ ಬಂಧುಗಳೂ (ಗೋವಿಂದರಾವ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾವ) ಹಣಮಂತರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗಣೇಶೋತ್ಸವ, ಶಿವಾಜಿ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನಡೆಯಿಸಿ, ಪುಣೆ ಮುಂಬೈಗಳಿಂದ ಭಾಷಣಕಾರರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಅವರ ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೀರ್ತನಕಾರರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಶ್ರೀ. ದತ್ತೋಪಂತ ಪಟವರ್ಧನಬುವಾ ಅವರ ಮರಾಠಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಜನರಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದವು ಆಗ ಕನ್ನಡದ ಯಾವದೇ

ವರಣದಲ್ಲಿ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೯೦೭ ರಲ್ಲಿ ಸುರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಸೇರಿತು. ಲಾಠಿ ಲಜಪತರಾಯರ ಹದ್ದುಪಾರಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ರದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಅದೇ ತಾನೇ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಹಾಕಾ ಗ್ರಣಿಗಳು ಬುಡಮೇಲು ಮಾಡಿ ಡಾ|| ಫೋಷರನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿಯ ವರು ಮಂಡಿಸಿದರು, ಮೂತಿಲಾಲ ನೆಹರೂ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟರು. ತಿಲಕರು ತಕ್ಷಣ ವ್ಯಾಸಪೀಠವನ್ನೇರಿ ತಮ್ಮ ಉಪಸೂಚನೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಲು ನಿಂತರು. ಆಗ ಸಭಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಡಾ|| ಫೋಷರೇ ಅವರಿಗೆ ಮಾತನಾಡಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ತಿಲಕರು ಉಪಸೂಚನೆ ಮಂಡಿಸುವ ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ಹಟಹಿಡಿದರು. ಉಭಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಗಲಾಟೆ ಸುರು ವಾಯಿತು. ಬಾಯಿಗೆಬಾಯಿ ಕೈಗೆ ಕೈ ಹತ್ತಿತು. ಖುರ್ಕಿ ಡೋಣ್ಣೆಗಳ ತೂರಾಟ ನಡೆಯಿತು. ಪೋಲೀಸರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸಭಾ ಮಂಟಪವನ್ನು ತೆರವು ಮಾಡಲಾಯಿತು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧಿವೇಶನವು ಅನಿರ್ಣಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮುರಿಯಿತು.

ಈ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಗು. ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದರು. ಹಾಯಕೋರ್ಟ್ ವಕಾಲರಾದ ಶ್ರೀ. ಕಟ್ಟಿ, ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಕೌಜಲಗಿ ಅವರಿಗೆ ಚಿಕ ಗಾಯವಾಗಿ ರಕ್ತ ಚಿಮ್ಮಿತು. ಸುರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಘಟನೆ ತಿಲಕ ಪರ್ವದ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಅಧ್ಯಾಯ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಾಯಿಸುವ ದಾರಿಯ ಗುರ್ತು ಅದಾಗಿತ್ತು.

ರಾಜದ್ರೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆ ಶಿಕ್ಷೆ

೧೯೦೮ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಎರಡು ಲೇಖನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಕಿದ ಖಿಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಕರೆ ನೀರಿನ ಆರು ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷೆವಿಧಿ ಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ “ನಿಮಗೆನಾದರೂ ಹೇಳುವದಿದೆಯೇ?” ಎಂದು ಹಾಯಕೋರ್ಟ್ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಶ್ರೀ ದಾವರರು ಕೇಳಿದಾಗ ತಿಲಕರು ಧೀರ ಗಂಭೀರ ವಾಣಿಯಿಂದ. ‘ಈ ನ್ಯಾಯಪೀಠಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಅದು ಈ ಲೋಕದ ಎಲ್ಲ ಆಗು ಹೋಗುಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಾನು ಸಹಿಸುವ ಕಾರಾವಾಸ ದಿಂದಲೇ ನಾನು ಕೈಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯವು ಹೆಚ್ಚು ಉರ್ಜಿತಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ ಸಂಕಲ್ಪ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.” ಎಂದು ನುಡಿದರು. ೧೯೧೭ ರಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಲೇಖಕಿಗಾಗಿ ತಿಲಕರ ಮೇಲೆ ಮೊದಲನೇ ರಾಜದ್ರೋಹದ ಖಿಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವಾಗಲೂ ಅವರು, “ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಮಸ್ಕಕ್ಕೆ ನಾವೇ ಇರದೆ ಅನ್ಯರಿಗಾಗಿ ಕಷ್ಟ ಸಹಿಸುವ

ಸಂದರ್ಭ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ನಾವು ಸಿದ್ಧರಿರಬೇಕು. ” ಎಂದು ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಖಿಟ್ಟೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಲೇಖನವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವರು ಬರೆದುದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಂಪಾದಕರೆಂದು ಅದರ ಹೊಣೆ ತಾವು ಹೊತ್ತು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದರು. ಈ ಎರಡನೇ ಶಿಕ್ಷೆಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ಮಂಸಾಲೆ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರು. ಆರು ವರ್ಷ ಪೂರ್ಣ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷೆ ಮುಗಿಸಿಯೇ ಅವರು ಹೊರಗೆ ಬಂದರು. ಮಂಸಾಲೆಯ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಕ ಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು “ಗೀತಾ ರಹಸ್ಯ” ಎಂಬ ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಉದ್ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದರು. ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಗುಡ್ಡವನ್ನೋ ಗುಹೆಯನ್ನೋ ಸೇರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸರ್ವಸಂಗ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಸನ್ಯಾಸಿಯೇ ಆಗಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು ತಪ್ಪು. ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮ ಮಾಡುವದು, ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು ನಿಜವಾದ ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗವೆಂದೂ, ಲೋಕ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ, ಲೋಕ ಸೇವೆಗಾಗಿ, ಕರ್ಮಯೋಗಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದೇ ಪುರುಷಾರ್ಥವೂ, ಪರಮಾರ್ಥವೂ ಆಗಿದೆ, ಎಂಬ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಧರ್ಮರಹಸ್ಯವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಾಧಾರ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅದರ ಭಾಷಾಂತರಗಳು ಭಾರತದ ಮತ್ತು ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವದೆಂಬುದನ್ನು ನೆನೆದರೆ ಅದೆಷ್ಟು ಮಹತ್ವದ ಮಹಾಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುವದು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಆಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರು, ಕೆರೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರು ಕೂಡಿ ಈ ಮಹಾಗ್ರಂಥದ ಅನುವಾದವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಆರ್ಯರ ಮೂಲಸ್ಥಾನವು ಉತ್ತರ ಧೃವದಲ್ಲಿತ್ತು, ಮತ್ತು ವೇದಗಳು ಕ್ರಿಸ್ತಮೂರ್ವ ೪೦೦೦ ವರ್ಷದಕಂತಲೂ ಪುರಾತನವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಲಕರು ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ್ದು ಅವು ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅವರು ಮೊದಲನೇ ಕಾರಾವಾಸದಲ್ಲಿ ಬರೆದರು.

ಗಾಂಧೀಜೀಯ ಭ್ರಮನಿರಸನ

ತಿಲಕರು ೧೯೧೪ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಜೇಲಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗಿ ಬಂದರು. ಅದೇ ಪ್ರಥಮ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಜರ್ಮನಿಯು ಯುದ್ಧ ಸಾರಿತ್ತು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯಗಳಿಸಲು ಇದೇ ಸುಸಂಧಿ ಎಂದು ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮೇಲಿನ ಸಂಕಟವೇ ಭಾರತದ ಮುಕ್ತೆಗೆ ಸುವರ್ಣಾವಕಾಶವೆಂದು ಅವರ ಸಿದ್ಧಾಂತವಿತ್ತು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕೊಡುವ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಸರಕಾರ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸಹಾಯಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರು. ಮ. ಗಾಂಧಿಯವರು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕೆಯಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅದೇ ತಾನೇ ತಿರುಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರದು

ತೀರ ಭಿನ್ನ ವಿಚಾರ. ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಮೇಲೆ ಸಂಕಟ ಬಂದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಅನಿಬಂಧ ಪಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕು, ಸಂಕಟದೂರಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು, ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. “ಬ್ರಿಟಿಶರಗೂಡ ಬಡಿದಾಡಿ ನನ್ನ ಕೈ ಸುಟ್ಟಿವೆ. ನೀವು ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವರು. ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಹೊಸಬರು. ಕಬ್ಬಿಣ ಕಾದಿರುವಾಗಲೇ ಹೊಡೆತ ಹಾಕಿದರೆ ಮಣಿಯುವದು.” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತಿಲಕರು ಗಾಂಧೀಯವರಿಗೆ ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿ ಹೇಳಿದರೂ ಗಾಂಧೀಯವರಿಗೆ ಅದು ಸರಿದೂರ ಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ರಿಕ್ರೂಟ ಭರ್ತಿ, ವಾರ ಲೋನ ಕೂಡಿಸುವದು ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರು. ಸರಕಾರವು ಈ ಘನಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ “ಕೈಸರ-ಇ-ಹಿಂದ” ಎಂಬ ಪದವಿಯವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿತು. ತಿಲಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸರಿಯಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಮುಂದೆ ಮನವರಿಕೆ ಆಯಿತು. ಪದವಿಯನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿದರು. ದ್ವಿತೀಯ ಜಾಗತಿಕ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವರು ತಿಲಕರ ತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು ಅವರ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಯ ಸ್ವಾಗ್ರಹ ವನ್ನು ಹೂಡಿದರು ಮತ್ತು ಕೊನೆಗೆ “ಚಲೇಜಾವ” ಗೊತ್ತುವಳಿ ಪಾಸುವಾಡಿ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಕರೆಕೊಟ್ಟರು.

ಸ್ವರಾಜ ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯ

ಮಂಡಾಲೆ ಸೆರೆ ಮನೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗಿ ಬಂದ ನಂತರ ತಿಲಕರು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಪುನಃ ಕೈಕೊಂಡು “ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ನನ್ನ ಜನ್ಮ ಸಿದ್ಧ ಹಕ್ಕು ಅದನ್ನು ನಾನು ಪಡೆದೇ ತೀರುವೆನು” ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತ ರಾದರು. ಸುರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ನಂತರ ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಘಟನೆಯನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಕಲಕತ್ತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚತುಃಸೂತ್ರವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಿರಲ್ಲದೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭಾಸದನಾಗುವವನು ಸಸದತೀರ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಪತ್ರ ಬರೆದುಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದರು. ತಿಲಕರ ಮುಂದಾಳುತನದಲ್ಲಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷದ ಜನರಿಗೆ ಇಂಥ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರುವದೆಂದರೆ ತತ್ವಕ್ಕೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಎಂದು ಅನಿಸಿತು. (ಯೋಗಿ) ಅರವಿಂದ ಘೋಷರಂತೂ, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರುವ ಗೊಜಿಗೆ ಹೋಗದೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ನಡೆ ಸಿದರೆ ಜನಬೆಂಬಲವು ತಾನಾಗಿಯೇ ದೊರೆತು ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳು ಹತಬಲರಾಗುವರೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಆದುದರಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಂದೋಲನ ನಡೆಸುವ ದಕ್ಕಾಗಿ ಲೋಕಮೊಹನರು ದಿ. ೨೬ ಎಪ್ರಿಲ, ೧೯೧೬ ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತೀಯ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ‘ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಘ’ (ಹೋಮರೂಲ ಲೀಗ) ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇದಾದ ೬ ತಿಂಗಳ ನಂತರ ಆರ್.ವಿ ಬೆಜೆಂಟರು ತಮ್ಮದೊಂದು

ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾರತೀಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಘದ ಪ್ರಚಾರ ಕ್ಯಾಂಪಿ ತಿಲಕರು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಮುಂದೆ ೧೯೧೬ ರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಲಖನೌ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಿಲಕರ ವಿಚಾರಗಳು ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿ ಎರಡೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಘಗಳನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಲಾಯಿತು. ಅದೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ ಹಾಗೂ ಮುಸ್ಲಿಮ ಲೀಗಿನಲ್ಲಿ ತಿಲಕರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಆಗಿ ಸರ್ವಸಂಮತ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ರೂಪ ರೇಖೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ದೇಶದ ಒಮ್ಮುಖದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರ್ಕಾರದ ಮುಂದೆ ಇಡಲಾಯಿತು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಲಖನೌ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನಲ್ಲಿಯ ಒಪ್ಪಂದದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖಂಡರಾದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಗು. ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ವಿಜಾಪೂರಿನ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಕೌಜಲಗಿ ಮುಂತಾದವರು ಸಕ್ರೀಯ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಬೆಳಗಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯ

ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ನರಸೋಪಂತ ಕೇಳಕರ, ಕೃಷ್ಣಾಜಿಪಂತ ಖಾಡಿಲಕರ, ಬಾಬುರಾವ ಗೊಖಲೆ, ಶಿವರಾಮಪಂತ ಪರಾಂಜಪೆ ಮುಂತಾದವರೂ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ೧೯೧೬ ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ ರೂಲ ಲೀಗ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಜೊತೆಗೆ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ, ದಾದಾಸಾಹೇಬ ಖೋಪಡೆ ಮೊದಲಾದವರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ದಾದಾಸಾಹೇಬ ನರಗುಂದಕರ ವಕೀಲರ ನಾಲ್ಕುಗಾಲಿಯ ಬಗಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಜನರೇ ಎಳೆಯುತ್ತ ಊರ ತುಂಬ ವಿಜ್ರಂಭಣೆಯಿಂದ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿದರು. ಆ ದೃಶ್ಯವು ಜನರು ಜಗನ್ನಾಥನ ರಥ ಎಳೆಯುವ ಹಾಗೆ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿತ್ತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಗುರ್ಲಹೋಸೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಶ್ರೀ ಚಿದಂಬರೇಶ್ವರರ ದರುಶನ ಪಡೆದರು. ಆಗ ಬೈಲಹೊಂಗಲದಲ್ಲಿ ವಾತಾವರಣವು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜನಿಷ್ಠ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಗುರ್ಲ ಹೋಸೂರಿಗೆ ಹೋಗುವುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬೈಲಹೊಂಗಲಕ್ಕೆ ಇಳಿದರು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆ ಮಾಡಲು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಶ್ರೀ ವಾಮನನಾಯ್ಕ ಕಾಮತ, (ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರ ತಂದೆ) ಅವರು ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತ ಆವಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಕೋಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವರ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ಮೆಟಗುಡ ಮನೆತನದವರು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸಿದರು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯೇ ಚಳವಳಿಯ ಏಕಮೇವ ಕೇಂದ್ರ ವಾಗಿದ್ದರೂ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಅಥಣಿ, ಕಿತ್ತೂರ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ

ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಳುವಳಿಯ ವಾತಾವರಣವಿದ್ದಿತು. ಪಾಟ್ನಾ ಪೂರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಪ್ಪ ಕಾಕಾ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಶೀಗಿಹೊಳೆ, ಡಾ. ಜೋಶಿ ಮುಂತಾದವರೂ, ಸುಕೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಎಮನಸಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಅಥಣಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಕಾಕಾ ಕೊಕಟನೂರ ನೂರುಂದಪ್ಪ ಶೆಟ್ಟಿ, ಡಾ. ಕುಲಹಳ್ಳಿ, ರಾವಸಾಹೇಬ ಸತ್ತಿ ಮುಂತಾದವರು, ಕಿತ್ತೂರಲ್ಲಿ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರಪ್ಪಾ ಮುತ್ತೂರ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ ವೃಣೇಕರ ಮುಂತಾದವರು. ಬೈಲಹೊಂಗಲದಲ್ಲಿ ಪಾಮನಸಾವ ಕಾಮತ, ಅಣ್ಣಪ್ಪಾ ಮೆಟಗುಡ ಮುಂತಾದವರು, ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಸಪಾರಾಮಪಂತ ಕುಲಕರ್ಣಿ. ರಾಶಿವಡೆಕರ ವಕೀಲ ಮುಂತಾದವರು ಮುಂದಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಡಾ. ಹಣಮಂತಸಾವ ಸವಣೂರ, ದತ್ತೋಪಂತ ಬೆಳವಿ ವಕೀಲ, ಅಜರೆಕರ ವಕೀಲ, ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ಮಲ್ಹಾರ ಲಾಡ, ಗೋವಿಂದಸಾವ ಮಾಸೂರ, ದತ್ತೋಪಂತ ಮಜಲಿ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಕರಗುಪ್ಪಿ, ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣ, ಭೀಮರಾವ ಪೋತದಾರ ಮುಂತಾದವರು ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು.

ತಲಕರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಲು ಮುಂಬೈಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪತ " ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೯೦೮ ರಲ್ಲಿ ಸುರು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಹಾಗೂ ಕಾಕಾ ಸಾಹೇಬ ಕಾಲೇಲಕರರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಒಂದೇ ಬಳಗದವರಂತೆ ಒಂದೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಕೊಂಡು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಉಟಿಲುಪಾಹಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಅಲ್ಪಕಾಲವೇ ನಡೆಯಿತಾದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷದ ಉಗ್ರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಒಳ್ಳೆ ರಭಸದಿಂದ ಮಾಡಿ, ಅರವಿಂದರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ "ಮದೇ ಮಾತರಂ" ಪತ್ರಿಕೆಯಂತೇ ಮುಹೂರ್ತಂ ಜ್ವಲಿತಂ ಶ್ರೇಯಂ ನ ಚ ಧೂಮಾಯಿತು ಚಿರಮ್" ಎಂಬ ವಚನದಂತೆ ಧಗೆಧಗನೇ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿತು !

ಪ್ರಥಮ ಮಹಾಯುದ್ಧವು ೧೯೧೮ ರಲ್ಲಿ ಮುಗಿದು ಜರ್ಮನಿ ಸೋತಿತು. ಬ್ರಿಟನ ಗೆದ್ದಿತು. ಕೂಡಲೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಕರೆದು, " ಈಗ ನೀವು ನಿಮ್ಮ ವಚನದಂತೆ ಸರಕಾರವನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕೊಡುವಂತೆ ಕೇಳುವಿರಾ ?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನದಿಂದ ನಂಬಿಕೆಟ್ಟವರಾಗಿ ಪ್ರಾಯಿಸುರಾಯರ ಭೆಟ್ಟಿಗೆ ಹೋದರು. ಸುಲಭವಾಗಿ ಭೆಟ್ಟಿ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗೋ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ಸರ್ವವಿಧದಿಂದ

ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದೆ. ಈಗ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯರಿಗೆ ಕೇಳಿದರು. ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯ ಆಗ ನದಿವಾಟದ ಮಿಂಡನಂತಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಅಂಬಿಗನ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಉಳಿದಿದ್ದಿಲ್ಲ. “ಭಾರತವು ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸರಕಾರವು ಒಂದು ಸಮಿತಿ ನೇಮಿಸುವದು, ಆ ಸಮಿತಿಯ ಸಿಫಾರಸು ನೋಡಿ ಮುಂದೆ ವಿಚಾರಿಸುವೆವು, ಅಲ್ಲಿಯವರಿಗೆ ಸುಮ್ಮನಿರಿ ” ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಅವರು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರಷ್ಟೆ. ಅಲ್ಲಾ ಯಾರಾದರು ಸಭೆಸೇರಿಸಿ ಸರಕಾರದವರಿದ್ದ ಮಾತಾಡಿದ್ದಾರೆ ಹತ್ತಿಕ್ಕುವವು ಎಂಬ ಬೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಭಾರತನಾತೆ ಅನಾಥಳಾದಳು

ರೌಲೆಟ್ ಆಕ್ಟ್ ಎಂಬ ಕವಾಳ ಕಾನೂನು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದು ಸಭೆ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಬಂಧ ಮುರಿದು ಸಭೆ ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧಿ ತಿಲಕರಿಬ್ಬರೂ ಕರೆಕೊಟ್ಟರು. ಪಂಜಾಬದ ಜಾಲಿಯನ್‌ವಾಲಾಬಾಗ (ಅಮೃತ ಸರ) ದಲ್ಲಿ ಜನರು ಈ ಆಜ್ಞೆ ಮುರಿದು ಸಭೆಕೂಡಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಗವ್ವರ್ನರ್ ವುಡ್ ವಾಯರ್ ಮತ್ತು ಜನರಲ್ ಡಾಯರ ಎಂಬ ನರಾಕ್ಷಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸಭೆ ಮುರಿಯಲು ಮಶಿನ್‌ಗನಿ ನಿಂದ ಗುಂಡಿನ ಮಳೆಗರೆದರು. ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ರು ಸ್ಕೂರು ಹೇಣ ಬಿದ್ದು ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಗಾಯಗೊಂಡರು. ಈ ಅಮಾನುಷ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಕೇಳಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು “ ಇದು ಸೈತಾನಿ ಸರಕಾರ ” ಎಂದು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರು. ಈ ಘಟನೆಯಿಂದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರ ಪರಿವರ್ತನೆ ಆಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಫೇಲಿನ ವಿಶ್ವಾಸ ಹೋಯಿತು.

ಮುಂದೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕೊಡುವದು ಹೇಗೆ ನ್ಯಾಯವೂ ಅವಶ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಭಾಷಣ, ಲೇಖನ, ಚರ್ಚೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ತಿರುಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ೧೯೨೦ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದರು. ನಂತರ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಮಂತ್ರದೃಷ್ಟಾರ ಕರ್ಮ ಯೋಗಿ, ಮಹಾಪುರುಷ ದಣಿವನ್ನರಿಯದ ಈ ಕಾಳಗದ ಕಲಿ ಅಗಸ್ತ್ಯ ೧ ನೇ ದಿನಾಂಕ ೧೯೨೦ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ. ಭಾರತ ಮಾತೆಯನ್ನು ಅನಾಥಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಹೋದ. ಅದೇದಿನ ತಿಲಕರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅಸಹಕಾರದ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ತಿಲಕಯುಗ ಮುಗಿಯಿತು, ಗಾಂಧೀಯುಗ ಉದಯವಾಯಿತು.

ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಕೆಲವು ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳಗಳು

ವೀರನವಾಲಿ ಪ್ರಕರಣ

ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ೧೯೦೭ ರಲ್ಲಿ ಬರುವಾಗ ಗುಲ್‌ಹೊಸೂರ ಶ್ರೀ ಚಿದಂಬರೇಶ್ವರನ ದರುಶನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ತಂಗಿದ್ದರು. ಊಟಉಪಚಾರ ಮುಗಿಸಿ ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರೇ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಮಲಗಲು ಹೋದರು. ರಾತ್ರಿ ೧೧ ಗಂಟೆಯಾದರೂ ತಿಲಕರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ದೀಪವಿ ದ್ದುದು ಕಂಡುಬಂತು. ತಿಲಕರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ದೀಪವೇಕೋ ಎಂದು ಗಂಗಾಧರ ರಾಯರು ಸಂದಿಯೊಳಗಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ತಿಲಕರು ಕೈಯಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆ ಹಿಡಿದು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡು ಬಂತು ! ಆಗ “ ಇನ್ನೂ ಮಲಗಿಲ್ಲವೇಕೆ “ ಎಂದು ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ತಿಲಕರನ್ನು ಕೇಳಲು ಅವರು ಬಾಗಿಲ ತೆರೆದು ಗಂಗಾಧರರಾಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಪತ್ರ ಕೊಟ್ಟು ಕುದಿಯುತ್ತ ನುಡಿದರು. “ ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ನಿನ್ನ ಹೇಗೆ ಬರಬೇಕು ? ” ಹೀಗೆಂದು ಗುರುತು ಮಾಡಿದ ಸುದ್ದಿ ಓದಲು ಹೇಳಿದರು, ಸುದ್ದಿ ಹೀಗಿತ್ತು. “ ಪಂಜಾಬದಲ್ಲಿ ವೀರನವಾಲಿಯೆಂಬ ಹಿಂದಿ ತರುಣಿಯ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಸೈನ್ಯದ ಮಾಸ್ತರನು ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡಿದನು. ”

ಪಂಜಾಬದಲ್ಲಿಯ ಮಹಿಳೆಯ ಮಾನಭಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪುಣೆಯ ತಿಲಕರು ಗುಲ್‌ಹೊಸೂರಿನಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತರಾದರೂ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಾರೆ ! ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕುದಿಯುತ್ತಾರೆ ಇದೆಂಥ ಬಾಂಧವ್ಯ ! ಅದೆಷ್ಟು ಆತ್ಮೀಯತೆ ! ಇಡಿ ಭಾರತವೇ ತನ್ನ ಮನೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ ಆ ಮಹಾ ದೇಶಭಕ್ತನ ಮನಸ್ಸಿನ ತೀವ್ರತೆಯ ಕಲ್ಪನೆ ಇದರಿಂದ ನಮಗಾಗುವದು.

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯ ಘಟನೆ

ಸಭೆಸಮ್ಮೇಲನದ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ರಾತ್ರಿ ಊಟಮಾಡಿ ಮಲಗುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಯಾಳಗಿಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತರುಣರು ತಿಲಕರಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ನಿದ್ರೆಹತ್ತಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವರ ತಲೆಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿ ತಿಕ್ಕಹತ್ತಿದರು. ತಿಲಕರು ಸಾಕು ಸಾಕು ಎಂದರೂ ಆ ತರುಣರು ತಿಕ್ಕುವದನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. “ ಇನ್ನಷ್ಟು ತಿಕ್ಕುತ್ತೇವೆ ತಲೆ ಶಾಂತವಾಗಲಿ “ ಎಂದು ಆ ತರುಣರು ಅನ್ನುವದೇತಡ ತಿಲಕರು— “ ನಿಮ್ಮ ತರುಣರ ತಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಶಾಂತವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೇ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಝನ್ ಪಾಯಿಲಿ, ಫುಲ್ಲರ ಮೊದಲಾದ ಕೊಲೆಗಡಕ ದುಷ್ಟ ಬ್ರಿಟಿಶ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ನನ್ನ ತಲೆಯನ್ನಷ್ಟು ಶಾಂತ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ ! “ ಎಂದು ಗದರಿಸಿದರು ! ಎಷ್ಟು ಭಾವೋತ್ಕಟತೆ ! ಎಂಥ ದೇಶಾಭಿಮಾನ !

ಸಬಕಾರನೇತಕ್ಕೆ

ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹೋದಾಗ ತಿಲಕರು ಒಬ್ಬ ಮಿತ್ರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದರು. ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಸ್ವದೇಶಿ ಸಬಕಾರ ಸಂಪಾದಿಸಿ ತಂದಿದ್ದನ್ನು ತಿಲಕರಿಗೆ ಮಿತ್ರರು ಕೊಡಹೋದರೂ ಕೇಳದೆ, ಲೋಕಮಾನ್ಯರೆ, ಇದು ಸ್ವದೇಶಿ ಸಬಕಾರ“ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ತಿಲಕರು “ಸಬಕಾರದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲದಾಗ ಅದು ಸ್ವದೇಶಿಯಿದ್ದರೆನಾಯಿತು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಇಂಗ್ಲೀಷರಿಂದ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಬಂದಿವೆ. ಅವರು ಸಬಕಾರ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ, ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರು ಎಂಟು ದಿನಕ್ಕೆ, ಹದಿನೈದು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವರು. ದಿನಂಪ್ರತಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವ ನಮಗೆ, ಪಂಚೆಯಿಂದ ಸ್ವಚ್ಛ ವೈ ಒರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನಮಗೆ, ಸಬಕಾರವೇಕೆ ?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ತರುಣರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ನಗೆ ಬರಬಹುದು. ಅಂತೆಯೇ ಇಂದು ದೇಶ ನಗೆಗೇಡಿನ ಸ್ಥಿತೆಗೆ ಬಂದಿದೆ !

ಮಂಡಲ ಹೆದರಿಕೆ

ಮಂಡಾಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಆರು ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆ ಮುಗಿಸಿ ತಿಲಕರು ಬಂದಕೂಡಲೆ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಭವ್ಯ ಮೆರವಣಿಗೆ ತೆಗೆಯ ಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಪ್ರಕಟವೂ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ವಿರೋಧಿಗಳೂ ಕೆಲ ಕುಚೋದ್ದಗಾರರೂ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಶೆಗಣೆ ಒಗೆದು ಅಪಮಾನ ಮಾಡುವ ಹೊಂಚು ಹಾಕಿದ್ದು ಕೇಸರಿ ಆಫೀಸಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಈ ಅಪಮಾನವೂ ಬೇಡ ಮೆರವಣಿಗೆಯೂ ಬೇಡ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು. ತಿಲಕರಿಗೆ ಈ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಅವರು ಸಿಪ್ಪಾಗಿ ಮಿತ್ರರನ್ನು ಕರೆದು - “ಯಾವದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾದರೂ ಮೆರವಣಿಗೆ ಆಗಲೇ ಬೇಕು. ಯಾರಿಗೆ ನೀವು ಹೆದರುತ್ತೀರಿ ? ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಹೆದರಬೇಕೆ ? ನಾನು ನೋಡುವ ಯಾರು ವಿರೋಧಿಸುವರೆಂಬುದನ್ನು. ಇದು ನನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮೆರವಣಿಗೆ ಅಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ದೇಶ ಭಕ್ತನ, ಆರು ವರುಷ ಕರೆನೀರಿನ ಕಾರಾಗೃಹ ಸಹಿಸಿ ಬಂದ ದೇಶಭಕ್ತನ ಮೆರವಣಿಗೆ. ದೇಶಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಾನಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡುವದನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೇಡಿಗಳಂತೆ ಅಂಜಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ರದ್ದುಪಡಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ” ಎಂದು ಖಚಿತವಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿಯೇ ಬಿಟ್ಟರು. ಅಪಮಾನ ಮಾಡಬಯಸಿದ ಹೇಡಿಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಮುಂದೆ ಮಂಜು ಕರಗಿದಂತೆ ಕರಗಿ ಹೋದರು ! ಇಂದಿನ ಮುಖಂಡರು ಮಂತ್ರಿಗಳು ಇದರ ಅಪಾರ್ಥ ಕಲ್ಪಿಸಿದರಲಿ. ಲೋಕಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ, ದೇಶಪ್ರೇಮಿಗಳು ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದವು. ಇಂದು ಅದರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದ್ದು ಸ್ವಾರ್ಥಪ್ರೇಮ, ದೇಶ ತ್ಯಾಗಗಳು ಆದರ್ಶವಾಗಿ ಹತ್ತಿವೆ.

ತಿಲಕರ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞತೆ

ಆರು ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆ ಮುಂಬಯಿ ಹೈಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಇಡೀ ದೇಶಕ್ಕೆ ದೇಶವು ದುಃಖ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತು. ೧೯೩೦-೩೨ ರ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಚಾತ್ರೆಯಂತೆ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳ ದಟ್ಟಣೆ ಇದ್ದಾಗ, ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಅಳುತ್ತಿದ್ದವರನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಿದ್ದೆವು. ಕೆಲವರು ಮಾಫಿ ಬೇಡಿದ್ದುಂಟು. ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಮುಖಂಡರೆಂದು ಮೆರೆಯುವವರು ಸಹ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಎದೆ ವಡೆದುಕೊಂಡು ಮಾಫಿ ಬೇಡಿದ್ದನ್ನು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಚಾಣಾಕ್ಷ ಮುಖಂಡರು ಅನ್ಯರ ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕು ಜೇಲಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಇದು ೧೯೩೦-೩೨ ರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ ೧೯೪೨ ರಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯಿತು. ಆದರೆ ೧೯೦೮ ರಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ಕಡುಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶಾಜನಕ ಸ್ಥಿತಿ ಇದ್ದಾಗ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ತಿಲಕರು ಕರೇ ನೀರಿನ ಕಾರಾವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದರು. ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಮನಸ್ಥಿತಿ ಆಗ ಹೇಗಿತ್ತು ? ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೂಡಲೇ ಪೋಲೀಸರು ಅವರನ್ನು ಯರವಡೆಗೆ ಒಯ್ಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬೋರಿ ಬುದರ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿಗೆ ತಂದರು. ರೇಲ್ವೆ ಬರಲು ೨೦ ನಿಮಿಷ ಸಮಯವಿತ್ತು. ಇದು ತಿಳಿದಕೂಡಲೆ ತಿಲಕರು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ 'ಗಾಡಿ ಬರುವವರೆಗೆ ನಾನು ಈ ಬಾಕಿನ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಾಗುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಒರಗಿದರು. ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ತಕ್ಷಣ ಅವರು ಗುರುಗುರು ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು ! ರೈಲು ಬಂತು. ಪೋಲೀಸರು ಅವರನ್ನು ತಡವಿ ಎಬ್ಬಿಸುವವರೆಗೂ ಗಾಢ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆರು ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಪರಿಣಾಮ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಈ ರೀತಿ ಧನ್ಯತೆಯಾದಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞತೆಯ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನು ?

ವಕೀಲರಿಗೆ ಉತ್ತರ

ಇದೇ ಮನಸ್ಥಿತಿ ೧೮೯೭ ರ ಖಿಟ್ಟೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಇತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ಜಜ್ಜರು ಒಂದು ಕುಳಿತರೂ ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ವಕೀಲರು ಇನ್ನೂ ಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅದೇ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ ಪರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸಾದ ಇಬ್ಬರು ನವಯುವಕರು ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ವಕೀಲರು ಬರುವವರೆಗೆ ನಾವು ನಿಮ್ಮ ಖಿಟ್ಟೆ ನಡೆಸೋಣವೆ ? ದಯವಿಟ್ಟು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡರು. "ಇದು ನುರಿತ ವಕೀಲರ ಕೆಲಸ. ನೀವು ಹೊಸ ಬರು." ಎಂದು ಅಂದಾಗ ಆ ಯುವಕರು "ನಾವು ಇಬ್ಬರೂಕೂಡಿ ಖಿಟ್ಟೆ ನಡೆಸುತ್ತೇವೆ. ಚಿಂತೆಯಾಕೆ ? ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು." ಅದಕ್ಕೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು, ಆ ತರುಣ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರರ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೈಯಾಡಿಸುತ್ತ "ಅದು ಆಗದು. ನನ್ನದು ದೊಡ್ಡ ಖಿಟ್ಟೆ. ಪೌಢ ವಯಸ್ಕ

ಳಾದ ೨೦ ವರುಷದ ಕನ್ನೆಗೆ ೧೨ ವರ್ಷದ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡಂದಿರನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೋ ೨೪ ವರ್ಷದ ಒಬ್ಬನನ್ನೋ ?” ಎಂದು ಪಿನೋದದಿಂದ ಕೇಳಿ ಅವರನ್ನು ನಿರುತ್ತರ ಮಾಡಿದರು. ಕೇಳಿದವರು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಮುಖ ಕೆಳಗೆ ಹಾಕಿದರು !

ಚಾಣಾಕ್ಷತೇಯ ಭಾಷಣ

ಮಂಡಾಲೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಬಾದಮೇಲೆ ನಾಸಿಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಜಾಹೀರ ಸಭೆ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆರು ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಪರಿಣಾಮ ತಿಲಕರ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಏನಾದರೂ ಆಗಿದೆಯೇ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರ ಭಾಷಣದ ಮೇಲಿಂದ ಸರಕಾರವು ಅಳೆಯಬೇಕೆಂದಿತ್ತು. ಸಿ. ಆಯ. ಡಿ. ಗಳು, ಲಘುಲೇಖಕರು (ರಿಪೋರ್ಟರರು) ಆ ಸಭೆಯ ರಿಪೋರ್ಟು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಜ್ಜಾಗಿ ಬಂದು ಸಭೆಯ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಜು ಹಾಕಿ ಕುಳಿತರು. ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರು ‘. ಲೋಕಮಾನ್ಯರೆ, ಇದೇ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಕಟ ಭಾಷಣ, ತುಸು ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾತಾಡಿರಿ. ಉಗ್ರ ಭಾಷಣ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ, ರಿಪೋರ್ಟರರು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮತ್ತೆ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಲು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಬೇಡಿರಿ’ ಎಂದು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಸಲಹೆ ಕೊಟ್ಟರು. “ಒಳ್ಳೆಯದು ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿರಿ, ಎಂದವರೇ ತಿಲಕರು, ‘. ಆ ರಿಪೋರ್ಟರರನ್ನು ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ವೇದಿಕೆಯ ಹೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಮೇಜು ಖುರ್ಚಿಹಾಕಿ ಕೂಡಿಸಿದರು. ಆಗ ಈಗಿನಂತೆ ದೂರಧ್ವನಿಯಂತ್ರ (ಲಾವುಡಸ್ಪೀಕರ) ಇರಲಿಲ್ಲ. “ನೀವು ದೂರ ಒಂದು ತುದಿಗೆ ಕುಳಿತರೆ ನನ್ನ ಭಾಷಣ ಕೇಳಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನೀವುತು ಸರಕಾರಿ ನೌಕರರು ಮಾತಾಡಿದ್ದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ರಿಪೋರ್ಟ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ ?” ಎಂದು ಕೇಳಿ ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಬದಿಗೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಪ್ರಚಂಡ ಜನ ಸಮುದಾಯ ಕೂಡಿತ್ತು, ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೂ ತಿಲಕರಮೇಲೆ ಫೋರ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಪರಿಣಾಮ ಹೇಗಾಗಿದೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡುವ ಕೂತೂಹಲವಿತ್ತು. ಸಭೆಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯ್ತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಭಾಷಣ ಮಾಡಲು ಎದ್ದು ನಿಂತರು. ಪ್ರಚಂಡ ಕರತಾಡನವಾಯಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಭಾಷಣದ ಮೊದಲನೇ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಉಗ್ರವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ದನಿಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಿದರು. “ ಸ್ವರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಈ ಪರಕೀಯ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ತಿಗದಮೇಲೆ ಒದ್ದು ಏಳು ಸಮುದ್ರದ ಆಚೆ ಬೀಸಾಡಿಬಿಡುವುದು ” ಇಷ್ಟು ಅಂದವರೇ ಮುಂದಿನ ಅರ್ಧವಾಕ್ಯ ‘. ಎಂತಲ್ಲ ” ಎಂಬುದನ್ನು ತೀರ ಮೆಲ್ಲಗಿನವ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ರಿಪೋರ್ಟರರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೇಳಿಸುವಂತೆ ನುಡಿದರು. ಮೊದಲನೇ ವಾಕ್ಯ ಕೇಳುತ್ತಲೆ ಸಭಿಕರು ಪ್ರಚಂಡ ಕರತಾಡನೆ ಮಾಡಿದರು. “ ತಿಲಕ ಮಹಾರಾಜ ಕೀ ಜಯ ” ಎಂಬ ಜಯಘೋಷ ಮೊಳಗಿತು. “ ಎಂತಲ್ಲ ” ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಅರ್ಧವಾಕ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಕೇಳಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ರಿಪೋರ್ಟರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಲಕರು ಪುನಃ ಪುನಃ

ಮೂರು ಸಾರೆ ಅದೇ ರೀತಿಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಿದರು. ರಿಪೋರ್ಟರಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಕ್ಯ ಬರೆದಿರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಮೂರೂ ಸಾರೆ ಕೇಳಿಯೇ ಬಿಟ್ಟರು ! ಈ ಪೂರ್ಣವಾಕ್ಯ ಬರೆದರೆ ಅವರ ಭಾಷಣ ಕಾನೂನು ಬಾಹಿರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಅಷ್ಟೇ ಬರೆದಿದ್ದರೆ ಖಿಟ್ಟಿ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜನರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಸಿಕ್ಕಿತು. ರಿಪೋರ್ಟರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ವಾಕ್ಯ ಬರೆಯುವದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾಧಾನ. ಈ ರೀತಿ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಭಾಷಣ ಮಾಡುವಾಗ ರಿಪೋರ್ಟರರು ನಿರುಪಾಯರಾಗಿ ಮುಂಗೈ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡರು. ತಿಲಕರು ರಿಪೋರ್ಟರರನ್ನು ತಮ್ಮ ಬದಿಗೇ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಉದ್ದೇಶ ನಂತರ ಅವರಿಗೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯ ಮಿಂಚಿಹೋಗಿತ್ತು. ಮಹಾ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರ ಪಥೆಯಾಗುವಾಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಧರ್ಮರಾಜನ ಬಾಯಿಯಿಂದ, " ಅಶ್ವತ್ಥಾಮಾ ಹತಃ " ಎಂದು ಉಚ್ಚಸ್ವರದಿಂದ ಮತ್ತು " ನರೋವಾ ಕುಂಜರೋವಾ " ಎಂದು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಈ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ತಿಲಕರ ಪ್ರಚಂಡ ಕಾಯದೆಯ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಚಾಣಾಕ್ಷತನ ಇದರಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವದು.

ಸಂಸ್ಕೃತಿನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಮರುಗು

ಒಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲ ಅನೇಕಸಾರೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಭಾಷಣಗಳಲ್ಲಿ, ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದರು, " ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಶರು ಕಸಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಅದನ್ನು ಇಂದಿಲ್ಲ ನಾಳೆ ನಾವು ತಿರುಗಿ ಕಸಿದು ಕೊಳ್ಳುವೆವು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೇನೂ ಬಹಳ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಳಾಗ ಹತ್ತಿದೆ. ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಹಾಳಾಗ ಹತ್ತಿದೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಳಾಗ ಹತ್ತಿದೆ. ನಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯವರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಬಗ್ಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರ ಉಂಟಾಗ ಹತ್ತಿದೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ನಷ್ಟವಾಗ ಹತ್ತಿದೆ. ಈ ಪರಕೀಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಹಾನಿಗಿಂತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ಸ್ವಪ್ರಜ್ಞೆ ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವದು, ಪರಕೀಯರ ಅಂಧಾನುಕರಣೆ ನಡೆದಿರುವದು ಹೆಚ್ಚು ಹಾನಿ ಕರವಾಗಿದೆ ! " ಈ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿಂದ, ಲೋಕಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದಷ್ಟೇ ಕಿಂಬಹುನಾ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಳಮಳ (ಕಳಕಳ) ಇದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುವದು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರದೂ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು.

ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ೨೫ ವರುಷಗಳು ಸಂದಿವೆ. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಳಾಗುತ್ತಿದೆ, ಎಂಬುದನ್ನೇಗ ಯಾರು ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ?

ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಿಗೆ ಸಾತ ಕಲಿಸಿದರು

ಡೆಕ್ಕನ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ತಿಲಕರು ಇಂಟರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಘಟನೆಯು

ನ್ನಿಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸ ಬೇಕು. ಅವರು ಗಣಿತ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳಿಸಿದ್ದರು. ಬಿ. ಎ. ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಒಂದು ಗಣಿತ ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಆ ಕಾಲೇಜಿನ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರ ಕಡೆಗೆ ಹೋದ. ಆ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು ರ್ಯಾಂಗ್ಗರ ಪದವೀಧರರು. ಜಾಗತಿಕ ಗಣಿತ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಆ ಗಣಿತ ವಸ್ತು ಬೋರ್ಡಿನಮೇಲೆ ಬರೆಯಲು ಹೇಳಿ ಬರೆಯಿಸಿದರು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಿಗೂ ಅದು ಬಿಡಿಸಲು ಬಾರದಂತಾಗಿ ಅವರು ನಾಚಿಕೊಂಡರು. ಎಂಟು ದಿನ ಆ ಗಣಿತ ಬೋರ್ಡಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಿಗೆ ಹಗಲೂ ಇರುಳೂ ಆ ಗಣಿತದ ಧ್ಯಾನವೇ ಧ್ಯಾನ ! ಈ ಸಂಗತಿ ಹೇಗೋ ಇಂಟರ ವರ್ಗದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ತಿಲಕರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವರು ಆ ಬೋರ್ಡಿನ ಮೇಲಿನ ಗಣಿತವನ್ನೋದಿ ತಕ್ಷಣ ಅದನ್ನು ಬೋರ್ಡಿನ ಮೇಲೆ ಅದರ ಕೆಳಗೇ ಸರಿಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಬರೆದಿಟ್ಟು ಹೋದರು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು ಒಂದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. / ಗಣಿತವು ಸರಿಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದವರು ಇಂಟರ ಕ್ಲಾಸಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ತಿಲಕರೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೆ ಕಾಲೇಜ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲರ ಸಭೆಕೂಡಿಸಿ ತಿಲಕರನ್ನು ಮುಂದೆ ಕರೆದು, “ ಭಲೆ ! ಭಲೆ ! ಶವಾಭಾಸ ! ನನ್ನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ನೀನಿಗೆ ಅನಂತ ಧನ್ಯವಾದಗಳು” ಎಂದು ಹರ್ಷೋದ್ಗಾರ ತಗೆದು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು. ಆಗ ತಿಲಕರು, “ ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯನಲ್ಲ, ನನಗೆ ನೀವು ಗಣಿತ ಕಲಿಸಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಗಣಿತ ಕಲಿಸಿದವರು ಕೇರೋ ನಾನಾ ಭತ್ತೆ ಎಂಬವರು. ಅವರೇ ನನ್ನ ಗುರುಗಳು.” ಎಂದು ಧೀರೋತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರು. ಏನದು ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ! ಎಂತಹ ಪಾಂಡಿತ್ಯ !

ತಿಲಕರ ಕನ್ನಡ ಪ್ರೇಮ

ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖಂಡರೆಂದು ಅಜೀವ ನಂಬಿಗೆಯಿಟ್ಟು ಕಾರ್ಯ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ಅಚ್ಚ ಗನ್ನಡವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಕೆಚ್ಚು ಗನ್ನಡ ಊರಾದ ಕುಂದರನಾಡಿನ ಮದಲಿ ಗ್ರಾಮದ ವರಾದರೂ ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣದ ಯಾವ ಅನುಕೂಲತೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಕಾಲೇಜ ಶಿಕ್ಷಣವೆಲ್ಲ ಪುಣೆ-ಮುಂಬೈಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಶ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಅವರ ಮೇಲೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವವಿತ್ತು. ಅವರು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಥಮ ತರಗತಿಯ ಮರಾಠಿ ಭಾಷಣಕಾರರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಕನ್ನಡ ಮರಾಠಿ ವಾದದ ಗಂಧವು ಯಾರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದರೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಮಹಾ ಮುತ್ತದ್ದಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಗಂಗಾಧರರಾಯರಿಗೆ, “ ಬೆಳಗಾವಿ ಪ್ರದೇಶ ಕರ್ನಾಟಕವಾಗುವದ

ರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ನೀವು ಭಾಷಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಗ್ರಹ ಪಡಿಸಿದರು.”

ತಿಲಕರಲ್ಲಿ ಸಂಕುಚಿತ ಪ್ರಾಂತಾಭಿಮಾನ, ಭಾಷಾದುರಭಿಮಾನ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಗುರಿಸಾಧನೆಗೆ ಅವರು ಮಹತ್ವ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಅಥವಾ ಭಾಷಾ ದುರಭಿಮಾನಕ್ಕವರು ಎಡೆಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಗುಲಹೊಸೂರಲ್ಲಿ ದಿನಾಂಕ ೨೬-೧೧-೧೯೦೭ ರಂದು ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಅವರು, “ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ, ಕರ್ನಾಟಕ ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ, ಇವೆರಡೂ ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಭಾಷೆಗೆ ಅಂದರೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಮುಂದೆ ಕುಲಗೆಟ್ಟು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಭಾಷೆ ಬಂತು” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಖಂಡರು ಇದರಿಂದ ಪಾಠಕಲಿಯುವರೆ ?

ಈ ಮಹಾಪುರುಷನ ದಿವ್ಯಜೀವನವು ಹಿಮಾಲಯದಷ್ಟು ಉತ್ತುಂಗ, ಸಾಗರದಷ್ಟು ಆಳವಾದದ್ದು. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಎಷ್ಟು ಬರೆದರೂ ಕಡಿಮೆಯೇ.

ದೇಶಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿದೆ

ಗುಳೇದ ಗುಡ್ಡದ ಅನಂತರಾವ ದಾಬಡೆ ಎಂಬವರು ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಕಾಲದಿಂದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಂದೋಲನದ ಅರ್ಥಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಆಯುಷ್ಯದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ (೧೯೩೨) ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದರು. ಅವರ ತ್ಯಾಗ, ದೇಶಪ್ರೇಮ, ಉತ್ಸಾಹ ಸಾಹಸಗಳು ಅವರ್ಣನೀಯ ವಾಗಿದ್ದವು. ೧೯೦೮ ನೇ ಇಸವಿಯ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲವಿತ್ತು. ಆಗ ಸಭೆ ಕೇಳಲೂ ಜನಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ದಾಬಡೆಯವರು ಒಮ್ಮೆ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗದಗ ರೇಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಗಾಡಿ ಹಿಡಿಯ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅರ್ಥಗಂಟಿ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಸಭೆ ಕೂಡಿಸುವ ವಿಚಾರ ಬಂತು. ಗದಗ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನ ಎಂದರೆ ಆಗ ಹತ್ತಿಯ ಅರಳಿಯ ನಿಯೋತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಸಾವಿರಾರು ಹತ್ತಿಯ ಅರಳಿಯ ಗಂಟುಗಳು ಗುಡ್ಡಶೆಡ್‌ದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಶ್ರೀ ದಾಬಡೆಯವರು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಶಂಖನಾದ ಮಾಡುತ್ತ “ಬೆಂಕಿಹತ್ತಿದೆ, ತೀವ್ರ ಬನ್ನಿ. ಬೆಂಕಿಹತ್ತಿದೆ ತೀವ್ರ ಬನ್ನಿ” ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ಶಂಖವಾದ್ಯ ಮಾಡ ಹತ್ತಿದರು ! ಹಾ ಹಾ ಅನ್ನುವದರೊಳಗಾಗಿ ೪-೬ ನೂರು ಜನ ಕೂಡಿದರು. ಬೆಂಕಿ ಎಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಕೇಳಿ

ಹತ್ತಿದರು. ಆಗ ಶ್ರೀ ದಾಬಡೆಯವರು "ದೇಶಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಶರ ಅಳಿಕೆಯಿಂದ ಭಾರತದ ಸರ್ವನಾಶವಾಗಹತ್ತಿದೆ. ಈ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಅರಿಸುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಬೇಕು." ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಭಾಷಣ ಮುಗಿಸಿದರು. ರೇಲುಬುತ್ತು ಮುಂದೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಸಭೆಗೆ ಜನರನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ಶ್ರೀ ದಾಬಡೆಯವರು ಹುಡುಕಿದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಜನ ಭಲೆ ಭಲೆ ಎಂದೆನ್ನುತ್ತ ಮನೆಗೆ ಮರಳಿದರು.

ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಯಲ್ಲಮ್ಮನ ಗುಡ್ಡದ ಜಾತ್ರೆ ಬಂದಾಗ ಘೋಡಗೇರಿ ಬಳಿಯ ಕಾರಪಾನೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದೇಶಿ ಬಳೆ ತರಿಸಿದರು. ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಯಲ್ಲಿ ದೇವರು ಬಂದು ಹಾವ ಭಾವ ಮಾಡುತ್ತ ಕುಣಿಯುವ ಒಬ್ಬ ಜೋಗತಿ ಯನ್ನಾಕರೆದು ಅವಳಿಗೆ ೫ ರೂ. ಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಒಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಆಕೆಗೆ ಹೇಳಿದರು. "ಪರದೇಶಿ ಹೆಚ್ಚಿ ಉಟ್ಟುಕೊಂಡವರ ಗಂಡಂದಿರು ಮೂರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ಕುಣಿಯುವಾಗ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ಜೋಗತಿ ೫ ರೂಪಾಯಿ ತಕ್ಕೊಂಡು ಅನಂದದಿಂದ ಮೈಯಲ್ಲಿ ದೇವರು ಬಂದಂತೆ ಕುಣಿದು ಶ್ರೀ ದಾಬಡೆಯವರ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವವೇ ತಪ ಸಾವಿರಾರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಕೈಯ್ಯೊಳಗಿನ ಪರದೇಶಿ ಬಳೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು (ಒಡೆದುಕೊಂಡು) ಘೋಡಗೇರಿಯ ದೇಶಿ ಬಳೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ಘೋಡಗೇರಿ ಅಂಗಡಿಯವರ ಎಲ್ಲ ಬಳೆ ಒಂದೆರಡು ಅಂಶಿನಲ್ಲಿ ತೀರಿಹೋದವು.

ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬೀಳಬಾರದು, ಬೀಳಬೇಕು :

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ತಾಂಬೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎಂಬವರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅಥಣಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಹೈಸ್ಕೂಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಒಂದು ಸಭೆ ಕೂಡಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬೀಳಬೇಕೋ ಬೀಳಬಾರದೋ ಎಂಬುದು ಚರ್ಚೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ಪಕ್ಷದವರು ಬೀಳಬೇಕೆಂದೂ ಇನ್ನೊಂದು ಪಕ್ಷದವರು ಬೀಳಬಾರದೆಂದೂ ಆವೇಶದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ತಾಂಬೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ವವನ್ನಾಳಿದ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು :-

"ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಮಿಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಬೀಳಬಾರದು, ಅವರು ಎಂದೂ ಬೀಳದೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎದ್ದು ನಿಂತು ರಾಜಕಾರಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಎಂದೂ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳಬಾರದು." ಮೊದಲನೆಯ ಪಾಕ್ಷ ಕೇಳಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷದವರು ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟಿದರು. ಎರಡನೇ ಪಾಕ್ಷ ಕೇಳಿ ಎರಡನೇ ಪಕ್ಷದವರು ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ನಗುತ್ತ ವನೆಗೆ ನಡೆದರು.

ವೈದ್ಯರ ದೇಶಭಕ್ತಿ !

ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಶ್ರೀ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣಿ ಅವರಮನೆಗೆ ನಾಗಪುರಕಡೆಯ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈದ್ಯರು ಬಂದಿದ್ದರು. ೪-೬ ದಿನ ಅವರ ವಾಸ್ತವ್ಯವಿತ್ತು. ಹೊಟ್ಟೆ ಕಡೆತದ ಬೇನೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಅವರದು ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಅನೇಕರು ಬಂದು ಔಷಧಿ ಪಡಕೊಂಡರು. ಕಲೆಕ್ಟರ ಆಫೀಸಿನ ಚಿಟಣೀಸರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಈ ಕಾಯಲೆಯಿತ್ತು ಅವರು ಮುಂಜಾನೆ ಶ್ರೀ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬರ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ತನಗೂ ಔಷಧಿ ಕೊಡಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿದರು. ಓಹೋ ಅದಕೇನು ಬರಿ ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಅಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ವೈದ್ಯರಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ “ಇವರು ಕಲೆಕ್ಟರರ ಚಿಟಣೀಸರು ಹೊಟ್ಟೆ ಕಡತ ದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಔಷಧಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು” ಅವರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ತತ್ಕ್ಷಣ ಆ ವೈದ್ಯರು “ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ನವಕರಿ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಔಷಧಿ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ; ಸತ್ತರೆ ಯಾವ ಘಾತವೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ; ಅವನಿಗೆ ಔಷಧಿ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ ” ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ಪಾಪ ಚಿಟಣೀಸರ ಮುಖ ಇಳಿದು ಹೋಯಿತು. ಶ್ರೀ ಬಾಬಾ ಸಾಹೇಬರು ಬಹಳಷ್ಟು ಹೇಳಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಔಷಧಿ ಕೊಟ್ಟರು.

ತರುಣರ ದಿನ್ಯ !

ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಪುಣೆಯ ಒಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ದೇಶ ಕ್ಕಾಗಿ ತ್ಯಾಗಪಾಡಲು ಮುಂದೆ ಬರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿ ತಿರುಗಿ ಕೇಸರಿ ಅಫೀಸಿಗೆ ಬಂದರು. ಆಗ ಇಬ್ಬರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತಾವು ಯಾವುದೇ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದರು “ ಇದನ್ನು ನಂಬುವದು ಹೇಗೆ ” ಎಂದು ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮರು ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕಿದರು. ಆಗ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಕೂಡಲೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ದೀಪದ ಕಾದುಕೊಂಡವಾಗಿದ್ದ ಗ್ಲಾಸನ್ನು ಎರಡೂ ಅಂಗೈಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕೈ ಸುಟ್ಟು ರಕ್ತ ಸೋರಿದರೂ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಶಾಬಾಸ್ ಎಂದು ಬೆನ್ನು ಚೆಪ್ಪರಿಸಿದರು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ತಾನು ನಾಳೆ ಬಂದು ಹೇಳುವೆನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ. ಮರುದಿನ ಬಂದಾ ಬೊಗಸೆ ತುಂಬ ಆಕಳಕೆಚ್ಚ ಲದೊಳಗಿರುವ ಉಣ್ಣೆ ಹುಳಗಳನ್ನು ತಂದು ಅವನ್ನು ಪುತಾಣಿ ತಿಂದಂತೆ ತಿಂದುತೋರಿಸಿದನಂತೆ !

ಈ ರೀತಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತರುಣರು ಸ್ವೂರ್ತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಭೂಮಿಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳಿವೆ. ವಿಕಾರಭಯದಿಂದ ಬಿಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

೩

ಗಾಂಧಿಯರುಗ

ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನ.

ಕಾಯದೆಭಂಗದ ಕಾಳಗ

ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಒಮ್ಮೆ ಒಂದೂವರೆ ವರ್ಷ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಆರು ವರ್ಷ ಹೀಗೆ
 ಕಾರಾವಾಸವನ್ನನುಭವಿಸಿ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ, ಸುತ್ತಿಕ್ಷಿತಿ
 ರಲ್ಲಿ, ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿದರು. ಅವರು ೧೯೨೦ ನೇ ಇಸ್ವಿಯ
 ಜುಲೈ ೩೧ ನೇ ದಿನಾಂಕದ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ನಂತರ ಮುಂಬೈಯಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದನಂತರ
 ಗಾಂಧೀಜಿ ಮುಂದೆ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಧುರೀಣತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿ ರಭಸದ ಅಸಹಕಾರ
 ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಹೂಡಿದರು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ಪುಣ್ಯಸ್ಥ ರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಒಂದು
 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಯ ತಿಲಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ನಿಧಿ ಕೂಡಿಸುವ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಕೋಟಿ
 ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಮಾಡುವ ಮಹಾಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಗಾಂಧೀಜಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರು.
 ಖಾದಿ ಹುಟ್ಟುವಳಿ, ಖಾದಿ ಪ್ರಚಾರ, ತಕಲಿ, ಕೈರಾಟಿಗಳ ಪ್ರಸಾರ, ಸೆರೆ ಶಿಂದಿ ಅಂಗಡಿ
 ಪಿಕೆಟಿಂಗ್, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವುದು, ಪರದೇಶಿ
 ಬಟ್ಟೆಗಳ ಹೋಳಿ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆ, ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಐಕ್ಯ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯ
 ಕ್ರಮಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೋರ್ಟು ಕಚೇರಿ ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ವಕೀಲರು ವಕೀಲಿ ಬಿಡುವುದು,
 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸರಕಾರಿ ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಶರಣು ಹೊಡೆಯುವುದು, ಸರಕಾರಿ

ಪದವಿ ತ್ಯಜಿಸುವುದು, ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕರನಿರಾಕರಣೆ ಸಹ ಮಾಡುವುದು, ಮುಂತಾದ ಆಕರ್ಷಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿತು. ಶ್ರೀಗಳಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾವ ಕಿತ್ತೂರ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಬಾಬುರಾವ ಶಾಕೂರ, ತ್ರ್ಯಂಬಕರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಗೋಪಾಳರಾವ ಯಕ್ಕುಂಡಿ, ಶಿವರಾವ ಕೌಲಗುಡ್ಡ, ಭಾಸ್ಕರ ವಿಷ್ಣು (ದಾದಾ) ಕಾಳೆ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಭು ಮೊದಲಾದವರು ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಶರಣು ಹೊಡೆದು ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದರು.

ಮುಖಂಡರ ಭೆಟ್ಟಿ, ಬಾಮಣಗಾವಕರರ ಭಾಷಣ

ಈ ಆಂದೋಲನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ, ಲಾಲಲಜಪತನಾಯ, ಶಾಕತ ಅಲಿ, ಮಹಮದ ಅಲಿ, ಡಾ|| ಕಿಚಲು, ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಟಾಗೋರ. ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯ, ಡಾ|| ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ ಮುಂತಾದ ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯ ಮುಖಂಡರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಂತೆ ನ. ಚಿ ಕೇಳಕರ, ದಾ. ವಿ. ಗೋಖಲೆ, ನಾರಾಯಣರಾವ ಬಾಮಣಗಾವಕರ, ವೀರ ವಾಮನರಾವ ಜೋಶಿ, ಶಂಕರರಾವ ದೇವ, ಅಪ್ಪಪುತ್ರ, ಮೊದಲಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಂದಾಳುಗಳೂ. ಡಾ|| ಹರ್ಡೀಕರ, ಕಾರ್ನಾಡ ಸದಾಶಿವರಾವ, ದಿವಾಕರ, ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ. ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಮುದವೀಡು, ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಕೌಜಲಗಿ, ದೇವಣ್ಣ ಕೊಪ್ಪೀಕರ, ಮೊದಲಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರೀಣರೂ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಕಾಕಾ ಕಾಲೇಲಕರ, ಶಂಕರ ಲಾಲ ಬಾಂಕರ ಅವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ಆದವು. ವಿದರ್ಭದ ಖ್ಯಾತ ಮುಖಂಡರಾದ ಅಕೋಲೆಯ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣರಾವ ಬಾಮಣಗಾವಕರರು. ೧೯೦೧ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಇವರು ಲಿಂಗಾಯತರಾದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಿಂಗಾಯತ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವದೇ ಅವರ ಆಗಮನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇವರ ಭಾಷಣ ಆಗಬಾರದೆಂದು ಕಲೆಕ್ಟರರು ಬೆಳಗಾವಿ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ೫ ಮೈಲು ವ್ಯಾಸದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ೧೪೪ ಕಲಮಿನನ್ವಯ ಸಭಾಬಂದಿಯ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿದ್ದರೂ ಆಗ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಚಾಲಕರಾದ ಗೋವಿಂದರಾವ ಯಾಳಗಿ ಮುಂತಾದವರು ಆ ಸಭೆಯನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ೭ ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ದೇಸೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿ ಬಾಮಣಗಾವಕರರ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿಸಿದರು.

ಜಾಹೀರ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಕರು ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು

ಟಿಳಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ನಿಧಿ ಕೂಡಿಸುವಾಗ ಮಹಿಳೆಯರು ಮೈಮೇಲಿನ ಆಭರಣಗಳನ್ನು, ಟೊಪ್ಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ತನ್ನ ಪಾಲಿನ ಟಿಳಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ನಿಧಿ ಯನ್ನು, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡಿತು.

ಖಾದಿ ಕಾರ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ

ಹುದಲಿ ಪಾಚ್ಯಾ ಪೂರಗಳಲ್ಲಿ ಖಾದಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಆರಂಭವಾದವು. ಬೆಳಗಾವಿ, ಹುದಲಿ, ಪಾಚ್ಯಾ ಪೂರ, ಯಮಕನಮರ್ಡಿ, ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ನಂದಗಡಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಗಳು ತೆರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ನಾಯಕ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಪಡವಿ, ಗೋಪಾಳರಾವ ಯಕ್ಕುಂಡಿ, ಗಂಗಪ್ಪಾ ಯಮಕನಮರ್ಡಿಯವರು ಹುದಲಿಯಲ್ಲಿಯೂ; ಯಕ್ಕುಂಡಿ ಗೋವಿಂದರಾಯರು, ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿಯವರು ಪಾಚ್ಯಾ ಪೂರದಲ್ಲಿಯೂ; ಕೃಷ್ಣ ಶರ್ಮಾ ಬೆಟಗೇರಿ, ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯವರು ಯಮಕನಮರ್ಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ; ರಾಮಭಾವು ಗಾವಡೆ, ದಾದಾ ನರವಣೆ, ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ಕೇಶವ ಪಟವರ್ಧನ, ಶಂಕರರಾವ ಉಮ್ರಾಣಿಕರರು ನಿಪ್ಪಾಣಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಭಾ. ವಿ. (ದಾದಾ) ಕಾಳೆ, ಜಾಯದೇ ಅವರು ನಂದಗಡದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಗಳ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಟಿಳಕವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಭೀಮರಾವ ಪೋತದಾರರ ಬಂಗ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಆಶ್ರಮ ಇತ್ತು. ಗಂಗಾಧರರಾಯರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡು, ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಶ್ರೀ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣರು ಅದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದರು. ಗಜಾನನರಾವ ಫೈಸಾಸ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ತ್ರ್ಯಂಬಕರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಕೃಷ್ಣ ಶರ್ಮಾ ಬೆಟಗೇರಿ, ಹರಿ ವಾಮನ ಗಿಂಡೆ, ಲೇಲೆ, ಭಾಟೆ ಮುಂತಾದವರು ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ. ಶ್ರೀಪಾದರಾವ ಕಿತ್ತೂರರು ಅಲ್ಲಿ ಬಡಿಗೆತನ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಿಪ್ಪಾಣಿ ಟಿಳಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಶ್ರೀ ಪಟವರ್ಧನ ಮಾರ್ಕರರು ಸಾಂಗಲಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ಮನೆ ಮಾರಿಕೊಂಡು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆ ನಡೆಸಲು ನಿಪ್ಪಾಣಿಗೆ ಬಂದರು.

ಹುದಲಿಯಲ್ಲಿ ಗು. ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ತಮ್ಮ ಕುಮಾರಿ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಶ್ರಮ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಪುಂಡಲಿಕಜಿ ಕಾತಗಡೆ, ವಶವಿ ಮಾರ್ಕರ, ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ದಾದಾ ಕಾಳೆ, ಗಂಗಪ್ಪ ಯಮಕನಮರ್ಡಿ, ವಾಮನರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮೊದಲಾದವರು ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಶ್ರಮದ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಾದ ಹುದಲಿ, ಸುಲಫಾಳೆ, ಅಕ್ಕತುಂಗೇಹಾಳ, ಉರ ಬಿನಹಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಗೆ ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಬಸಪ್ಪಾ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ ಮೊದಲಾದವರು ತಿರುಗಾಡಿ, ಕೈನುಲು ಖರೀದಿ ಮಾಡಿ ಹುದಲಿಯ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಾಗಿ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ

ಸಿರಿ ಸಿಂದಿ ಅಂಗಡಿ ಪಿಕೆಟಿಂಗ

ಬೆಳಗಾವಿ, ಪಾಜ್ಜೂಪೂರ, ನಂದಗಡ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಕಿತ್ತೂರ, ನಿಮ್ಮಾಣಿ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗೆ ಸಿಂದಿ, ಶರೆ ಅಂಗಡಿಯ ಪಿಕೆಟಿಂಗ ಉಗ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿ ಶರೆ, ಸಿಂದಿ ಅಂಗಡಿ ಪಿಕೆಟಿಂಗ ಬಲವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು, ಶ್ರೀ. ಭಸ್ಮ ವೇಲರಂ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದೂಳಾಗಿದ್ದರು. ಕೊಡಲೇ ಪಿಕೆಟಿಂಗ ನಿಲ್ಲಿಸದಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಸರಕಾರಿ ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವೆವೆಂದು ಕಲೆಕ್ಟರರು ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಹಿಂದೆ ಸರಿದರು. ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಸಿಂದಿ ಪ್ರತಿಬಂಧದ ಸಲುವಾಗಿ ಜಾಹೀರ ಸಭೆ ಕೂಡಿದಾಗ ಶ್ರೀ ಕತ್ತಿ ಎಂಬವರು ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರಮೇಲೆ ಟೀಕೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ದಂಗೆ ಎದ್ದಿತು. ಭಸ್ಮ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೆ ವಕೀಲರಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದವು. ಸಭೆ ಮುರಿಯಿತು. ಈ ದಂಗೆಯೆಂಬಗೆ ಬಾಳಪ್ಪ ಕುರಬೇಟೆ, ಕೇಶವರಾವ ಜೋಶಿ, ತಮ್ಮಣ್ಣ ಮಹಾಜನ, ಉಮರ ಕಟ್ಟಿ, ಸಮಶೇರ ಸಾಹೇಬ, ಮೊದಲಾದವರು ೧೪ ಜನರಿಗೆ ೨ ರಿಂದ ೬ ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು.

ನವಕರಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ

ದಕ್ಷಿಣವೆಂಕ ಮಜಲಿ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಕರಗುಪ್ಪಿ, ಕೇಶವರಾವ ಅಜರೇಕರ, ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ ಮುಂತಾದವರು ಒಂದು ವರ್ಷ ವಕೀಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಆದ್ಮೋಲನದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ. ವೆಂಕಟರಾವ ಜಾಲಿಹಾಳ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪೋಲೀಸ್ ಜಮಾ ದಾರಿಕೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದರು. ಶ್ರೀ ಧೋಂಡೋ ಯಲ್ಲೊ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಬಾಬುರಾವ ಮಾಟೋಳ್ಳಿ) ಮುರಗೋಡ ಅವರು ತೂರಿ ಕೆಲ ಸಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಸೇವಾದಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾದರು. ಶ್ರೀ ವೆಂಕಣ್ಣ ನಗರ ಪಾರಿಶ್ವಾದ ಅವರು ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಕನ ನೌಕರಿಗೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಕೊಟ್ಟು ದೇಶಭಕ್ತಿಯ ದೀಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು.

ಖಿಲಾಫತ ಚಳುವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲಕೊಟ್ಟು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಐಕ್ಯದ ಕಾರ್ಯವು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಮಾಲವಿ ಕುತುಬುದ್ದೀನ, ಪೌಲಾನಾ ಮಹಮ್ಮದ ಹುಸೇನ, ಅಕ್ಕೀಮಾಟಿ ಮಾಸ್ತರ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ಬಾಬುಲಾಲ ಮೊದಲಾದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಪಾಜ್ಜೂಪೂರದ ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಂ ಐಕ್ಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾದರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಖಿಲಾಫತ್ ಕಮೀ

ಟಗೆ ದಾ|| ಜೋಶಿಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು.

ಆಂದೋಲನದ ಅಧ್ಯಯನಗಳು

ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು, ಮುಖಂಡರೂ, ಅಕ್ಕುತ್ಸಾಹದಿಂದ ದುಡಿದರು:-

ಬೆಳಗಾವಿ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ದತ್ತೋಪಂತ ಮಜಲಿ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಕರಗುಪ್ಪಿ, ಗೋವಿಂದರಾವ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ವೆಂಕಟರಾವ ಬೆಳವಿ, ರಾಜಾರಾಮ ಅಸ್ತಾಜಿ ಕೇಳಕರೆ, ಬಾಬುರಾವ ತಾಕೂರೆ, ಶಿವರಾವ ಕೊಪ್ಪಳ, ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ಮಲ್ಲಾರ ಪಾಡ, ಮುಡೇಕರೆ, ಶಹಾಪೂರದ ದಾಮು ಅಣ್ಣಾ ಲೇಂಗಡೆ, ಹರಿಭಾವು ರಘುನಾಥ ಸರಾಫ, ಗೋಪಾಳ ಅಣ್ಣಾರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಹುದಲಿ).

ಹುದಲಿ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಭಾವುನಾಹೇಬ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಕಲ್ಲೋಪಂತ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಪುಂಡಲೀಕಜಿ ಕಾತಗಡೆ, ವಡವಿ ಮಾಸ್ತೂರ, ದಾವಾ ಕಾಳೆ.

ಸಾಚ್ಯಪೂರ :-

ದಾ|| ರಾಮಚಂದ್ರ ನಾರಾಯಣ ಜೋಶಿ, ವಿಶ್ವಂಭರರಾವ (ರಾವಜೀಕಾಕಾ) ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಬುಡ್ಡೇಪಾಹೇಬ, ಅಸ್ತಾಜಿ ಕೃಷ್ಣ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಅಣ್ಣೊ ಗುರೂಜಿ, ಯಕ್ಕುಂಡಿ ಗುರೂಜಿ, ಸದೂ ಗುರೂಜಿ,

ಸಂಕೇಶ್ವರ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಅಪ್ಪಣಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಮೆಂಡಗುಡ್ಲಿ, ಭೀಮರಾವ ಕರಜಗಿ, ದಾ|| ಹೆಬ್ಬಾಳಕರೆ.

ಹುಕ್ಕೇರಿ :-

ದಾ|| ಚನ್ನಪಪ್ಪ ಗಂಧ, ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ವಕೀಲ, ನಾರಾಯಣ

ರಾವ ಬೆಟಗೇರಿ.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಪಾಂಡೂತಾತಾ ದೇವಪಾಂಡೆ, ರಾವಿವಜೇಕರ, ಮದ್ದ ಮಸ್ತರ
ಗೋಕಾಕ, ವಿಶ್ವಂಭರರಾವ ಮಜಲಿ.

ನಿಸ್ಪಾಣಿ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ರಾಮಭಾವು ಕಾಗಪಾಡೆ, ಪಂಡನದೀಕರ ವೆವ. ದಾದಾ ನರವಣಿ.
ಪಟವರ್ಧನ ಮಸ್ತರ, ಶಂಕರರಾವ ಉಮ್ಮಾಣಿಕರ.

ಶಮನೇನಾಡಿ :-

ಶ್ರೀ ದೇವೇಂದ್ರ ದಾದಾ ಪಂಡಿತ, ಉಪಾಧ್ಯೆ, ತಾತಾಸಾಹೇಬ ಖೋತ.

ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕು :-

ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾಕಾಕಾ ಕೊಕಟನೂರ, ದಾ|| ಕುಲಹಳ್ಳಿ, ಗುರುನಾಥ ಗೋಪಾಳ ಚೇರೆ
ರಾವಸಾಹೇಬ ಸತ್ತಿ, ಶಾಮರಾವ ಕೌಲಗುಡ್ಡ.

ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕು :-

ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ದೇಸಾಯಿ ಬಿದರಿ, ತಮ್ಮಣ್ಣ ಮಹಾಜನ ಗೋಕಾಕ, ಅಣ್ಣಾ-
ಬಸಪ್ಪ ಮರಿಲಿಂಗಣ್ಣವರ ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ, ದಾ|| ಅನಂತರಾವ ಬೆಳವಡಿ ಯಾದ
ವಾಡ, ಶ್ರೀಶೈಲಪ್ಪ ಕಾಗತಿ ಅಂಕಲಗಿ.

ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕು :-

ಶ್ರೀ ಧೋಂಡೋ ಯಶ್ವೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಬಾಬುರಾವ ಮಾಟೊಳ್ಳಿ)
ಮುರಗೋಡ, ಗುರುರಾವ ಮುನವಳ್ಳಿ, ಸವದತ್ತಿ, ಗುರುಪಾದಪ್ಪ ಯಕ್ಕಂಡಿ
ಮುನೋಳ್ಳಿ.

ಜೈಲಹೊಂಗಲ ತಾಲೂಕು :-

ಶ್ರೀ ಶಂಕರರಾವ ಕಾಮತ, ಅಣ್ಣಪ್ಪ ಮೆಟಗುಡ್ಡ, ಸಬನೀಸ ವಕೀಲರು, ವಿರು-
-ಳು-

ಹೊರಟ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಧಾರೀಣರಾದ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಧನಶೆಟ್ಟಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಾರಸಾ, ಜಗನ್ನಾಥ ಶಿಂದೆ ಮತ್ತು ಕುರಬಾನ ಹುಸೇನ ಇವರಿಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದು ಅವರು ಅತ್ತ ಧಾವಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗಲಭೆಯಾಗಿ ಮೂರು ಜನ ಪೋಲಿಸರು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಧಾರೀಣರು ಬಂದು ಜನರನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಜನರ ಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತ ಮಾಡಿದರು. ಮುಖಂಡರ ಮಾತಿನಂತೆ ಜನರು ಶಾಂತರೀತಿಯಿಂದ ಚದರಿದರು. ಆದರೆ ಕೃತಘ್ನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಆ ನಾಲ್ವರೂ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಆಗಿನ ಮುಂಬೈ ರಾಜ್ಯದ ಗೃಹ ಸಚಿವರಾದ ಹಾಟಸನ್ ಸಾಹೇಬರು ಸೊಲ್ಲಾ ಪೂರದಲ್ಲಿ ದಂಡನಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಗಿದರು. ಸೈನಿಕರು ಊರಲ್ಲಿ ಮನಬಂದಂತೆ ಗುಂಡಿನ ಮಳೆಗರೆದು ಕಂಡ ಕಂಡವರನ್ನು ಕೊಂದು ಹಾಕಿದ್ದರು. ಬಂಧಿಸಿದ ನಾಲ್ವರೂ ಮುಖಂಡರಿಗೆ ದಂಡಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಫಾತೀ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿತು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಜೀವ ಉಳಿಸಿದರ ಪ್ರತಿಫಲ ಇದಾಗಿತ್ತು !

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಲಾಠೀಸೃಹಾರ

ದಿನಾಂಕ ೧೨-೧-೩೧ ರಂದು ಯರವಸಾ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದ ನಾಲ್ವರು ಮುಖಂಡರನ್ನು ಫಾತೀ ಕೊಟ್ಟ ಸುದ್ದಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂತು. ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರೆಲ್ಲ ತಕ್ಷಣ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹರತಾಳ ಆಚರಿಸಿದರು. ಮೃಘಾಹ್ನ ನಾಲ್ಕೂವರೆ ಗಂಟೆಗೆ ಶೋಕ ಪ್ರದರ್ಶಕ ಮೆರವಣಿಗೆ ಹೊರಡುವದೆಂದು ಸಾರಲಾಯಿತು. ಅದರ ಹಿಂದೆಯೇ ಮೆರವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧ ಮಾಡಿದ ಜಿಲ್ಲಾ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಪೋಲಿಸರು ಸಾರಿದರು. ಪ್ರತಿಬಂಧಕ್ಕೆ ಹೆದರದೆ ಸುಮಾರು ೮-೧೦ ಸಾವಿರ ಜನರ ಮೆರವಣಿಗೆ ಹೊರಟಿತು. ಮೆರವಣಿಗೆಯು ಖಡೇಬಸಾರ ಪೋಲಿಸ್ ಸ್ಟೇಷನ್‌ದ ಹತ್ತಿರ ಬರುತ್ತಲೇ ಸುಮಾರು ೫೦ ಲಾಠೀಧಾರಿ ಬಂದೂಕಧಾರಿ ಕಿಚನೇರ ಪೋಲಿಸರು ಅವನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಜಿಲ್ಲಾ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ ಹಿರೇಮಠ, ಸಿಟಿ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ ಇಸಾನಿ, ಹೋವ್ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರ ವೆಸ್ಲೆಗೇಟ ಮತ್ತು ಶಿವಶೆಟ್ಟಿ ಫೌಜದಾರ ಈ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಹಾಜರಿದ್ದರು. ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಚದುರಲು ೧೦ ನಿಮಿಷದ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಲಾಯಿತು ಆದರೆ ಜನರು ಕದಲಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರು ಸೀಟಿ ಊದಿದರು. ಪೋಲಿಸರು ಲಾಠಿ ತಿರುವುತ್ತ ಜನರ ಮೇಲೆ ಏರಿ ಹೋಗಿ ಶಿಕ್ಷಾಪಟ್ಟಿ ಹೊಡೆದರು. ಈ ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರು ಜನರಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದವು. ಲಾಠಿಯ ತುದಿಗೆ ಮೊರೆ ಹೊಡೆದವರಿಂದ ಪ್ರತಿಹೊಡೆತಕ್ಕೂ ಗಾಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ೧೦ ೧೨ ಜನರಿಗೆ ಭಾರೀ ಪೆಟ್ಟು ತಗಲಿತ್ತು. ಮತ್ತು ೫-೬ ಜನರು ಅತ್ಯವಸ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. ಗಾಯಗೊಂಡವರಿಗೆಲ್ಲ ಡಾ || ಸವಣೂರ, ನರಗುಂದಕರ ಮತ್ತು ಭೋಜ ಇವರ ದವಾಯಾನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಗರಪಾಲಿಕೆಯ ದವಾಯಾನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಚಾರ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಕೃಷ್ಣಾ ಕೆಫೆಯ

ಒಡೆಯರು ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಚಹಾ, ಕಾಫಿ, ಹಾಲು, ಸೋಡಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೇಯಗಳನ್ನು ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಹೊಡೆತ ತಿಂದವರಲ್ಲಿ ತ್ರೀಮತಿ ಜೀವಣರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಸನಾತಿವರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ ವಿನಾಯಕರಾವ ಕರಗುಟ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಇದ್ದರು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಶಹಾಪೂರದ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಅಪೂರ್ವ ಧೈರ್ಯ ತೋರಿದರು.

ಇದೇರೀತಿ ದಿನಾಂಕ ೧೬-೧೨-೧೯೩೦ ರಂದು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಸಮಾದೇವಿಗಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಭಾತಫೇರಿಯ ಮೇಲೆ ಇದೇ ಕಿಚನೇರ ಪೊಲೀಸರು ನಿರ್ವಯತೆಯಿಂದ ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ೧೫ ಜನರು ಗಾಯಾಳಾದರು ಮತ್ತು ಗುಂಡಪ್ಪ ಶೆಟ್ಟಿ, ಲ. ಸ. ಅಜಗಾಂವಕರ ಇವರಿಗೆ ಭಾರೀ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದವರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಡಾ. ಹೇರೇಕರರ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ತ್ರೀಮತಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ಸೋಹನಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೊರಟ ಮಹಿಳಾ ಪ್ರಭಾತಫೇರಿ ಮೇಲೆ ಸಹ ಕೈಮಾಡಲು ಪೊಲೀಸರು ಹಿಂಜರಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಬೈಲಹೊಂಗಲದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರ ಆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ರೈತ ಪರಿಷತ್ತು ಕೂಡುವದಿತ್ತು. ರೈತರ ತೊಂದರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಅದರ ಉದ್ದೇಶ. ಆದರೆ ಅವರು ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೇಡುವರೆಂದು ಭಯ ಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿದರು. ಪರಿಷತ್ತು ಹೋಗಲಿ ಸಭೆಯನ್ನಾದರೂ ಕೂಡಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಚಾಲಕರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಅದಕ್ಕೂ ಅನುಮತಿ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಭಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರೈತರೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಸೇರಿದ್ದರು. ಪೊಲೀಸರು ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಲಾಠಿಯಿಂದ ಮನಬುದಂತೆ ಹೊಡೆದರು. ಅಂಗಡಿಗಳ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಜನರಿಗೂ ಲಾಠಿಪ್ರಸಾದ ದೊರೆಯಿತು !

ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕಾರ್ಯ

೧೯೩೦-೩೧ರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವೀರ ಮಹಿಳೆಯರಿಗ ಶೋಭಿಸುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ತ್ರೀಮತಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ಸೋಹನಿ, ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಕೊಪ್ಪಳ, ಉಮಾಮಾಯಿ ಮೋಡಕ ಮೊದಲಾದವರು ಒಳ್ಳೇ ಉತ್ತಾಹದಿಂದ ಮುಂವಾಗಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ರಾಣಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಥಕ ಎಂಬ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳದ್ದೇ ಒಂದು ಪ್ರಭಾತಫೇರಿ ಪಥಕವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ದಿನಾಲು ನಗರ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಿಳೆಯರ ಸಭೆ ಕೂಡಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ

ಸ್ವದೇಶಿ ಪ್ರಚಾರ, ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದಾಡಿಯುವ ಭಾವನೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಮತಿ ಸೋಹನಿಯವರು ತಮ್ಮ ದವಾಯಾನೆ ಮುಚ್ಚಿ, ತನುಮನಧನದಿಂದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀಮತಿ ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಕೊಪ್ಪಳರು, ತಮ್ಮ ಪತಿ ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರಿದರೂ, ಮನೆಮಾರಿನ ಮೋಹ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಚೂಂಕಕಟ್ಟಿ ದುಡಿದರು. ಇವರಿವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ದೇಶಸೇವಿಕೆಯರು ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಉಪ್ಪು ಮಾರಿದರಲ್ಲದೆ ಖಾದೀ ಮತ್ತು ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು. ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಪ್ರಸಾರಕ ಮಂಡಳಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಜನರಿಗೆ ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದರು. ಮನೆಮನೆಗೆ ಚರಭಾಗಳನ್ನು ಹಂಚಿ ನೂಲುವ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಖಾದೀ ಕಾರ್ಯದ ಆಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುದುರಿಸಿದರು. ದೇಶಸೇವಿಕೆಯರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಆಗ ಬಾರ ಅಸೋಶಿಯೇಶನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿಯೂ ಚರಖಾ ತಿರುಗುವಂತಾಯಿತು. ಶ್ರೀಮತಿ ಗಂಗೂಬಾಯಿ ಸೋಹನಿ, ತುಳಸಾಬಾಯಿ ಅನೇಖಂಡಿ, ಕಾಶೀತಾಯಿ ಗರ್ದೆ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಸೇವಿಕೆಯರು ಮೇಲಿನ ಮಹಿಳಾ ಧುರೀಣೆಯರಿಗೆ ಸಕ್ರಿಯ ನೆರವಾಗಿದ್ದರು.

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಯಾವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರ-ಪ್ರಾಯರಾಗಿದ್ದರು ಅವರ ಕಾರ್ಯಪು ಪುರುಷರಿಗೂ ಪ್ರೇರಣಾಶಕ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಡೈಯರ್ ಸಾಹಸದಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಿಳೆಯರು ಹಿಂದೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ೧೪೪ ನೇ ಕಲಮನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ದಾಗ ಮೋಲೀಸರು ಅವರ ಮೇಲೆ ಕೈ ಮಾಡಿ ಅವಮಾನಕರ ನುಡಿಗಳನ್ನಾಡಿದರೂ ಅವರು ಕದೇತನಕ ಹೋರಾಡಿ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಧ್ವಜದ ಕೋಲು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಶ್ರೀಮತಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ಸೋಹನಿ, ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಕೊಪ್ಪಳ, ಗಂಗೂತಾಯಿ ಸೋಹನಿ, ತುಳಸಾ ಬಾಯಿ ಅನೇಖಂಡಿ, ಕಾಶೀತಾಯಿ ಗರ್ದೆ, ಶ್ರೀಮತಿ ಗಾವಡೆ (ಹುರಕುಂಬಿ) ಮೊದಲಾದ ೧೭ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ೪ ತಿಂಗಳ ಸಶ್ರಮ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀಮತಿ ಪಾನಬೇನ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಾಣಿಯ ಮಹಿಳೆಯರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀಮತಿ ಪಾನಬೇನ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ಹಳ್ಳಿಪಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅನೇಕ ಮಹಿಳೆಯರು ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿ ಹಾಗೂ ಶಿಂದಿಗಿಡ ಕಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಜೀಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ನಾಗನೂರಿನ ಶ್ರೀಮತಿ ನಾಗವ್ವ ಹಾಗೂ ಅಥಣಿಯ ಶ್ರೀಮತಿ ಅಂಬಕ್ಕಾ ಬಳೆಗಾರ ಇವರ ಹೆಸರು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ. ಧಾರವಾಡದ ಶ್ರೀಮತಿ ಕೃಷ್ಣಾಬಾಯಿ ಪೂಜೇಕರ

ಅವರು ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆರ್ಥಿಕ ಉರುಗಳಿಗೆ ಬಂದು ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಜನಜಾಗೃತಿ ಮಾಡಿದರು.

ಖಾಸೇಸುಮಾರಿ ಬಹಿಷ್ಕಾರ

೧೯೩೧ ರಲ್ಲಿ ಸರಕಾರವು ಕೈಕೊಂಡ ದಶವಾರ್ಷಿಕ ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕಾರಿ ಸುವ ಆಂದೋಲನವು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸುರುವಾಯಿತು. ಆಗ ಮುಖಂಡ ರಾಗಲೀ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾಗಲೀ ಯಾರೂ ಹೊರಗೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೇ ಸಲದ ಲ ತಿಂಗಳ ಕಾರಾವಾಸವನ್ನು ಸುಭವಿ ಜನರು ೧೦ ರಂದು ಬಿಡುಗಡೆ ಆದ ತ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ರಭಸದಿಂದ ನಡೆಸಿದರು. ದಿನಾಲೂ ಸಂಜೆಗೆ ಗ್ಯಾಸಬತ್ತಿ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಸ್ವಯಂಸೇವಕರೊಂದಿಗೆ ಓಣಿ ಓಣಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬೀದಿಯ ಜೊತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸದಿ ರಲು ಜನರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನರ ಮೇಲೆ ಈ ಪ್ರಚಾರದ ಪರಿಣಾಮ ವಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಮೋಲೀಸರು ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಹಾಗೂ ೭ ಜನ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಕರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಜನಗಣತಿಯ ಮುಖ್ಯದಿನದಂದು ರಾತ್ರಿ ಜಾಹೀರ ಸಭೆ ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಜನರೆಲ್ಲ ಮನೆಗೆ ಕೀಲಿಹಾಕಿ ಸಭೆಗೆ ಬಂದು ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ವಿಫಲಗೊಳಿಸಿದರು.

ಆಮನ್ ಸಭೆಗಳು

ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯಲು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ 'ಶಾಂತತಾ ಕಮೀಟಿ' ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಈ ಕಮೀಟಿಯಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ 'ಆಮನ್ ಸಭೆ' ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ತ್ರೀ ಮಲ್ಲನಾಯಕ, ಬೆಳಗಾವಿಯ ತ್ರೀ ಎಸ್. ಎಸ್. ಅಗಡಿ, ಭೀಮಪ್ಪಾ ಧಾರವಾಡ, ಜೊಗಲೇ ವಕೀಲ, ದಳವಿ ವಕೀಲ, ಮೋರೋಪಂತ ಮರಾಠೆ ವಕೀಲ, ನಗರಕರ ವಕೀಲ, ಕೌಜಲಗಿ ವಕೀಲ ಸೊಂದತ್ತಿ, ಹುಕ್ಕೇರಿಯ ಸಿದ್ಧನಾಯಕ ನಾಯಕ ವಕೀಲ, ಸಂಕೇಶ್ವರದ ಅಳತೆಕರ ರಾಸ್ತಾ ಮೊದಲಾದ ರಾಜನಿಷ್ಠರು ಈ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಬೆನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸನ್ನು ತೆಗಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಜನರನ್ನು ತಪ್ಪುದಾರಿಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಪ್ರಲಾಪಿಸು ತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಠಿ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ 'ಪರೀಕ್ಷಕ' ಪತ್ರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಚಳುವಳಿ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಹೊರಟ ಕನ್ನಡ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ 'ಪ್ರಜಾಧ್ವನಿ' ಇವು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಬಾಲ ಬಡಿಯುತ್ತ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ವಿರುದ್ಧ ಶಂಖಧ್ವನಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಚಳುವಳಿಯ ಮೇಲೆ ಟೀಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವಷ್ಟೇ.

ಪಾಕ್ಷಪ್ಪ ಮಾರೀಹಾಳ ಹಾಗೂ ವಿರುಪಾಕ್ಷಪ್ಪ ಮುತ್ತೂರ ಕಿತ್ತೂರ.

ಖಾನಾಪೂರ ತಾಲೂಕು :—

ಶ್ರೀ ಹಣಮಂತ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ನಾಯಕ ನಂದಗಡ, ಅಪ್ಪಾ ಪಿತ್ತೆ ಖಾನಾಪೂರ,
ವೆಂಕಣ್ಣ ನಗರ ಪಾರಿಶವಾಡ.

೧೯೨೧ ರಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಕಂಡವರು

ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನವರು ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾದರು.

ಹೆಸರು

ಶಿಕ್ಷೆಯ ಅವಧಿ

೧. ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಬೆಳಗಾವಿ	೬ ತಿಂಗಳು
೨. ದತ್ತೋಪಂತ ಮಜಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ	೧ ವರ್ಷ
೩. ಡಾ ರಾಮಚಂದ್ರ ನಾರಾಯಣ ಜೋಶಿ ಪಾಚ್ಛಾಪೂರ	"
೪. ವಿಶ್ವಂಭರ ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇಶಪಾಂಡೆ	"
೫. ಹಣಮಂತ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ನಾಯಕ ನಂದಗಡ	"
೬. ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ ಬೆಳಗಾವಿ	"
೭. ಧೊಂಡೋ ರಾಜಾರಾಮ (ಬಾಬುರಾವ) ತಾಕೂರ ಬೆಳಗಾವಿ	೩ ತಿಂಗಳು
೮. ಶಿವರಾವ ಕೊಪ್ಪಳ	

ಹಿಂದಲಾಗಿ ಜೇಲು ಆಗ ಇಲ್ಲವಾಗಿರುವ ಮೊದಲಿನ ಆರು ಜನರನ್ನು ಪುಣೆಯ
ಯರವಡಾ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕೊನೆಯ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿ ಪೊಲೀಸ ಹೆಡ್
ಕ್ವಾರ್ಟರದ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಗೋಕಾವಿಯ ೧೪ ಜನರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ
ಸಬ್-ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟಿದ್ದರು.

ಆದೋಲನವು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಸಾಗಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕಟ್ಟಿಪ್ಪಣೆಯಿತ್ತು. ಹಿಂಸಾಚಾರ ಆದರೆ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿ ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಆಸ್ತದ ದೊರೆಯುವದು, ಚಳುವಳಿ ಕುಗ್ಗುವದು; ಅಲ್ಲದೆ ಅಹಿಂಸೆಯು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಕೇವಲ ಧೋರಣೆಯ ಮಾತಾಗಿರದೇ ಒಂದು ವೃತ್ತವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ಗೋರಖಪೂರ ಹತ್ತರ ಚೌರಿಚೌರಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದಿ. ೫-೨-೧೯೨೨ ರಂದು ಗಲಭೆಯಾಗಿ ಹಿಂಸಾಚಾರ ಸಂಭವಿಸಿದೊಡನೆ ದಿ. ೧೨-೨-೧೯೨೨ ರಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಚಳುವಳಿ ಹಿಂತೆಗೆತ್ತಿಕೊಂಡರು ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಗರಿಗೆ ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯ ಕೈಕೊಳ್ಳಲು ತಿಳಿಸಿದರು, ಸರ್ಕಾರದವರು ಅವರನ್ನು ದಿ. ೧೩-೩-೧೯೨೨ ರಂದು ಬಂಧಿಸಿದರು ಮತ್ತು ರಾಜದ್ರೋಹಕ್ಕಾಗಿ ೬ ಮರುಷ ಶಿಕ್ಷೆ ವಧಿಸಿ ಯರವಣಾ ಸೆರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರು. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ೧೯೨೪ ರಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯ ಪುಟ್ಟದ ವಿಕಾರವು (ಅಪೆಂಡಿಸೈಟಿಸ್) ಉಂಟಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ದಿ. ೫ ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೯೨೪ ರಂದು ಜೀವಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಲಾಯಿತು.

ನಾಗಪೂರ ಝಂಡಾ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ

೧೯೨೩ ರಲ್ಲಿ ನಾಗಪೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಧ್ವಜ ಹಚ್ಚಲು ಪ್ರತಿಬಂಧ ಮಾಡಲಾಯಿತು ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಅಲ್ಲಿ ಝಂಡಾ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಡೆಯಿತು. ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಂದಲೂ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಬಂದಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾ. ಹರ್ಡಿಕರರು ಆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದರು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ದಾಮೂಅಣ್ಣಾ ಲೇಂಗಡೆ ಶಹಾಪೂರ. ದಯಾನಂದ ಅರಳಿಕಟ್ಟೆ ಬೆಳಗಾವಿ, ಪಾಚ್ಛಾಪೂರದ ಕಲ್ಲೋ ಬಾಳಾಜೀ ದೀಕ್ಷಿತ ಮತ್ತು ಫಕರುದ್ದೀನ ಅರಳಿಕಟ್ಟೆ ಆಫಘಿಯ ಗುರುನಾಥ ಜೇರೆ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ಅಣ್ಣಾಜಿ ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಮತ್ತು ಮಧ್ವ ಮಾಸ್ತರ ಗೋಕಾಕ ಮೊದಲಾದವರು ನಾಗಪೂರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಒಂದೂವರೆ ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷೆಗೊಳಗಾದರು. ೪ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವು ಧ್ವಜ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಂಧ ಮುಕ್ತ ಮಾಡಿತು.

೧೯೨೧ ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಷತ್ತು ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿತ್ತು. ಈ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ವಿಜಾಪೂರದ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಕೌಜಲಗಿಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ. ಸಿದಮಲ್ಲಪ್ಪ ಸುಪಲಿಯವರು ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರಿದ್ದರು. ಮಾಲಾನಾ ಶಾಕತ ಅಲ್ಲಿ. ಮಹದ ಅಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದ ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯ ಮುಖಂಡರೂ, ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ಮೊದಲಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಧುರೀಣರೂ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು.

ರಾಜನಿಷ್ಠ ಶತ್ರುಗಳು

ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಚಳುವಳಿಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಂಘಟನೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರು ಸೇರಬಾರದು ಎಂದು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಚಾರವಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾವಬಹಾದ್ದೂರ ಷಣ್ಮುಖಪ್ಪ ಅಂಗಡಿ, ಮಲ್ಲನಾಯಕ ಚೈಲಹೊಂಗಲ, ದಿವಾಣಬಹಾದ್ದೂರ ಅಣ್ಣಾಸಾಹೆಬ್ ಲಠಿ, ಅಣ್ಣಪ್ಪ ಫಡಪ್ಪ ಜೌಗುಲಿ, ಭುಜಂಗರಾವ ದಳವಿ ಮುಂತಾದವರು ತಾವು ಲಿಂಗಾಯತ, ಜೈನ, ಮರಾಠಾ ಸಮಾಜದ ಮುಖಂಡರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ತಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಜನರು ಯಾರೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರಬಾರದೆಂದು ಉಪನೇಶಿಸುತ್ತ, ಸರ್ಕಾರೀ ಕೃಪೆಯ ಬಿರುದು ನಾಮಿನೇಶನ್ ಪಡೆಯುತ್ತ ಸರ್ಕಾರದ ಬಾಲಬಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂರೋಪಂತ ಮರಾಠೆ ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮಹಾಶಯರು 'ಜೈತನ್ಯ' ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಹೊರಡಿಸಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ದ್ವೇಷದ ವಿಚಾರ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ನಿಷ್ಠರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯರಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಅನುಕೂಲರಾಗಿಯೂ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆ ಪಾಟೀಲರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ೧೯೩೦ ರ ನಂತರ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬದಲಾಯಿತು.

ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು

ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಆಮಂತ್ರಣ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ೧೯೨೪ ರ ಡಿಸೆಂಬರ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ೩೭ ನೇ ಅಧಿವೇಶನವು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿತು. ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧೀಯವರು ಈ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದುಸಲ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದಷ್ಟು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಈ ಅಧಿವೇಶನವು. ಟಿಳಕವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ರೇಲ್ವೆಯ ಪತ್ತಿಮ ಬದಿಗೆ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕಾಗಿ ಭವ್ಯ ಮಂಟಪ ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಧಿವೇಶನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೇವಾದಲದ ತರಬೇತಿ-ಕೇಂದ್ರಗಳು ನಡೆದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಒಟ್ಟು ೧೭೦೦ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಕರು ಅಧಿವೇಶನದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಡಾ|| ಹರ್ಡ್ವಿಕರರು ಅವರ ಪ್ರಮುಖರು. ಸ್ವಯಂಸೇವಕರಿಗೆ, ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಮುಖಂಡರಿಗೆ ಒಂದೇ ತರಹದ ಊಟಕೊಡುವದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಈ ಅಧಿವೇಶನದಿಂದಲೇ ಮೊದಲಾಯಿತು.

೧೯೨೭ ರಿಂದ ೧೯೨೮ ರ ವರೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಳುವಳಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ತಣ್ಣಗೆ

ಗಾಗಿದ್ದವು. ಎಲ್ಲಕಡೆಗೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸ್ಥಾನಶಾಂತಿ ಬಂದಂತಾಗಿತ್ತು. ೧೯೨೪ ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎರಡುಗುಂಪುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಒಂದು ಕೌನ್ಸಿಲ ಪ್ರವೇಶಪಾದಿಗಳ ಗುಂಪು ಇನ್ನೊಂದು ಕೌನ್ಸಿಲ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಪಾದಿಗಳ ಗುಂಪು (ಅವುಗಳಿಗೆ ಫೇರ ನಾಫೇರ ಎಂದು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು.) ಮೊದಲನೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಪಂ. ಮೋತೀಲಾಲ ನೆಹರೂ, ಚಿತ್ತರಂಜನ ದಾಸ, ವಿಠಲಭಾಯಿ ಪಟೇಲ, ಲಾಲಾ ಲಜಪತ ರಾಯ, ಸ. ಚಿಂ. ಕೇಳಕರ, ಡಾ|| ಅನಸಾರಿ ಮೊದಲಾದವರು ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದರು. ಎರಡನೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧೀ, ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯ, ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲ, ಮೊದಲಾದವರು ಜಮನಾಲಾಲ ಬಜಾಜ, ಕೋಂಡಾ ವೆಂಕಟಪ್ಪಯ್ಯ, ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಧೀರಣರಾಗಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ನಾಫೇರ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೌನ್ಸಿಲ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಅದ ರಿಂದ ದಾಸ—ನೆಹರೂರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪಕ್ಷವು ಕೇಂದ್ರ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಕೌನ್ಸಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷವೆಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡತೊಡಗಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ಎರಡೂ ಬಣಗಳು ಒಂದಾದವು.

ಸಾಯಮನ್ ಕಮಿಷನ್ ಬಹಿಷ್ಕಾರ

೧೯೨೮ ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ವರದಿ ಮಾಡಲು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದವರು “ ಸಾಯಮನ್ ಕಮಿಷನ್ ” ನೇಮಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೂ ಭಾರತೀಯನಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಮಿಷನ್ ನಿಂದ ಭಾರತೀಯರ ಬೇಡಿಕೆ ಈಡೇರಲಾರದೆಂಬುದನ್ನರಿತು ಅದರಮೇಲೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕುವ ಚಳುವಳಿಯು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ನಡೆಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕಮಿಷನ್ನಿನ ನಿಷೇಧಾರ್ಥ ಸಭೆಗಳೂ ಜರುಗಿದವು.

ಸಾಯಮನ್ ಕಮಿಷನ್ ಲಾಹೋರಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ನಿರ್ದರ್ಶಕರು ಸ್ವೇತನ್ನಿಗೆ ಹೋಗಿ “ಸಾಯಮನ್ ಹಿಂದಿರುಗು” ಎಂದು ಘೋಷಿಸುತ್ತ ನಿರ್ದರ್ಶನ ಮಾಡಿದರು. ಆ ನಿರ್ದರ್ಶಕರ ಮೇಲೆ ಪೊಲೀಸರು ಮಾಡಿದ ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರದ ಪೆಟ್ಟು ಲಜಪತರಾಯರ ಎದೆಯಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅವರು ಕೊನೆಗೆ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದರು. ಭಗತಸಿಂಗಾದಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಪೊಲೀಸರ ಅಧಿಕಾರಿ ಸ್ವಾಂಡೋರ್ಸನನ್ನು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿಕೊಂದು ಅದರ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಸೆಂ ಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖಂಡರು ಬರೀ ಭಾಷಣ ಬಿಗಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಂದೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನ

ಹಾಗುವದಿಲ್ಲೆಯಾದರೂ ಅರಿವು ಮಾಡಿ ಕೊಡಲು ಭಗತಸಿಂಗ ಬಟುಕೇಶ್ವರ ದತ್ತರು ಮಾಧ್ಯವರ್ತಿ ಆಸೆಂಬಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಂಬು ಎಸೆದರು. ಹೀಗೆ ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದರಂತೆ ಪ್ರಕ್ಷೋಭಕ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆದಿದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಬಾರಡೋಲಿಯಾ ಕರನಿವಾಕರಣೆ ಜಳುವಳಿಯು ಯಶಸ್ವಿ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ ೧೯೨೮ ರ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಮುಖಂಡರಿಗೆ ಕೌನ್ಸಿಲ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ವೈಫಲ್ಯ ಕಾಲಹರಣ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಕ್ಷಯ ಮಾತ್ರ ಆಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಉದ್ವಿಷ್ಟ ಕೈಗೊಡುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದರ ಮನವರಿಕೆ ಆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಪ್ರಭಾವ ಪುನಃ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಮಧ್ಯಂತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು

೧೯೨೩-೨೮ ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಡೀದೇಶದಂತೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ಸಹ ಮಂದವಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಬೆಳಗಾವಿಯ ವಿವ್ಯಾಧಿ ಸಂಘವು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿವ್ಯಾಧಿಗಳ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿ ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಸ್ವದೇಶಿ ಪ್ರಚಾರ, ಗ್ರಾಮಸುಧಾರಣೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಸಹಕಾರಭಾವನೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನ ಕುದುರಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಮಿಶನ್ ಹಾಯಸ್ಕೂಲಿನ ಸಾಯಮನ್ ಮಾಸ್ತರರು ಈ ವಿವ್ಯಾಧಿ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ರಾಗಿದ್ದು ಶ್ರೀ. ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ನರಹರ ತ್ರ್ಯಂಬಕ ಜೋಶಿ, ವಿ. ಗಂ. ದೇಶ ವಾಂಡೆ ಮೊದಲಾದವರು ಅದರ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ವಿವ್ಯಾಧಿಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಸ್ವದೇಶಿ ವ್ಯತದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ಶೇವೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿ ಭಾನುವಾರ ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಪಾದಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಸರದಾರ ದಲ್ಲಭಾಯಿ ಪಟೇಲರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಈ ಸಂಘದಿಂದ ವಿವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಭೆ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸಾಯಮನ್ ಕಮೀಶನ್ನರ ಬಹಿಷ್ಕಾರದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ವಿವ್ಯಾಧಿಗಳ ನಿಷೇಧ ಮೆರವಣಿಗೆ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಂಘವು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಜನಜಾಗೃತಿ ಮಾಡಿತು. ೧೯೩೦ ರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ವಿವ್ಯಾಧಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಈ ವಿವ್ಯಾಧಿ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀ. ಬಾಬುರಾವ ಶಾಕೂರ ಮೊದಲಾದವರು “ ಭಾರತ ವೈಭವ ಸಮಾಜ ” ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತರುಣರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡರು. ಈ ಸಮಾಜದಿಂದ ‘ ತರುಣ ಭಾರತ ’ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯು ಹೊರಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ೧೯೨೮ ರಲ್ಲಿ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಗಳು ಮುಚ್ಚಿದವಾದರೂ ನಿವ್ವಾನಿಯ

ತಿಲಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಾಠಶಾಲೆಯು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಖಂಡವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿತ್ತು ಮುಂದೆ ಶ್ರೀ. ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರೂ ಈ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ ಶ್ರೀ ಪಟವರ್ಧನ ಉಮರಾಣಿಕರರಿಗೆ ನೆರವಾದರು. ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಯಮನ್ ನಿಯುಕ್ತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸರಕಾರ ಬರುವವರೆಗೂ ಈ ಶಾಲೆ ನಡೆದಿತ್ತು.

ಹುದಲಿಯ ಕುಮರಿಯ ಆಶ್ರಮವು ತನ್ನ ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಸಾಗಿಸಿತ್ತು. ಖಾದಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದು ಅಗ್ರೇಸರ ವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ೧೯೩೦ ರ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸನೀಯ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದರು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಘೋಷಣೆ

೧೯೨೮ ರ ಕಲಕತ್ತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಮತ್ತು ಮರುವರ್ಷದ ಅಂದರೆ ೧೯೨೯ ನೇ ಇಸವಿಯ ಲಾಹೋರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದವುಗಳು. ಕಲಕತ್ತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪಕ್ಷೀಯ ಪರಿಷತ್ತು ಸೇರಿ ಪಂ ಮೂತಿಲಾಲರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಮೀಟಿ ನೇಮಿಸಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ರೂಪರೇಖೆಯ ವರದಿ ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸಲು ಅದಕ್ಕೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡಿತು. ಆ ಕಮೀಟಿಯು ತಯಾರಿಸಿದ ರಿಪೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಭಾಷಾವಾರ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಬೆಳಗಾವಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ್ದೇ ಎಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಮೀಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸರ್ವಮಾನ್ಯ ಮುಖಂಡರಾದ ಶ್ರೀ. ನ. ಚಿಂ. (ತಾತ್ಕಾಸಾಹೇಬ) ಕೇಳಕರರು ಒಬ್ಬ ಸದಸ್ಯರಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಖಂಡರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂಬುದು ಶತಸಿದ್ಧವಿದೆ.

ಕಲಕತ್ತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ನೆಹರೂ ರಿಪೋರ್ಟ್ ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರಲಾಲರು ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಧೈಯವಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ನೆಹರೂ ರಿಪೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿಯ ಉಪನಿವೇಶಾತ್ಮಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಾಲದೆಂದೂ ಅವರು ಬಲವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದ ಜವಾಹರಲಾಲರು ಒಂದು ವರ್ಷ ತಡೆಯಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವು ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಸಾಹತು (ಉಪನಿವೇಶಾತ್ಮಕ) ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಮುಂದಿನ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ

ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಗೊತ್ತುವಳಿ ತಾವೇ ಮಂಡಿಸುವದಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಜವಾಹರಲಾಲರಿಗೆ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟರು. ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯು ಮುಗಿಯಿತು ದರೂ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಉಪನಿವೇಶನಾತ್ಮಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ೧೯೨೯ ರ ಡಿಸೆಂಬರದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರಲಾಲರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಲಾಹೋರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಯನ್ನು ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಲು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಲಾಯಿತು.

ದೇಶದ ನಾಡೀ ಪರೀಕ್ಷೆ

ಲಾಹೋರ ಅಧಿವೇಶನ ಮುಗಿಯುತ್ತಲೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಘೋಷಣೆ ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸಲಾಯಿತು, ೧೯೩೦ ರ ಜನವರಿ ೨೬ ನೇ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ದಿನವೆಂದು, ಅಚರಿಸಲು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಕರೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ದಿನ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನು ಜಾಹೀರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಚಿರಸ್ಮಿತ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಸ್ವೀಕರಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಆದೇಶ ವಿತ್ತರು. ಸರಕಾರವು ಆ ಸಭೆ ನಡೆಯಗೊಡಬಾರದೆಂದು ಜನರಿಗೆ ಭಾರೀ ಹೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿತು. ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸುವವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ತಕ್ಷಣ ಬಂಧಿಸುವರೆಂದು ಪದಂತಿ ಹರಡಿತು. ಗುಜರಾಥದ ಬಾಡೋಲಿ ಬೋರದಗಳಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಜರಗುವಸ್ಥಳದ ಹತ್ತರ ತೋಫು ಮತೀನಗನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಲಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಗಂಭೀರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ೨೬ ನೇ ಜನವರಿ ಬೆಳಗಾಯಿತು ದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಅಪೂರ್ವ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಧ್ವಜವಂದನೆ ಮಾಡಿ ಜಾಹೀರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು.

ಬೆಳಗಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ, ಪಾಚ್ವಾಪೂರ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಹುದಲಿ, ನಿವ್ವಾಣಿ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಆ ದಿನ ಜಾಹೀರ ಸಭೆಗಳಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು ಆ ದಿನದ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹ ವಿದೆಯೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ತಿಳಿದು ಬಂತು. ಅವರ ನಾಡೀ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರು ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. ಕೂಡಲೇ ಅವರು ಸ್ವತಃ ಸೇನಾಪತಿಗಳಾಗಿ ೧೯೩೦ ರ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದರು.

ದಾಂಡಿ ಯಾತ್ರೆ

ದಿನಾಂಕ ೬ ಎಪ್ರಿಲ ೧೯೩೦ ರಂದು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಉಪ್ಪಿನ

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದಾಂಡೀ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ೮೦ ಜನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವರು ಈ ಕಾಲ್ನಾಡಿಗೆಯ ಯಾತ್ರೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು ೧೩ ನೇ ಎಪ್ರಿಲ ರಂದು ಗುಜರಾತದ ಸಮುದ್ರ ದಂಡೆಯ ದಾಂಡೀ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಮುದ್ರ ನೀರನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಕುದಿಸಿ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸುವದೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿತ್ತು. ಬಡವರಿಂದ ಬಲ್ಲಿದರವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಿತ್ಯ ಬೇಕಾಗುವ ಉಪ್ಪಿನಮೇಲೆ ಸರಕಾರವು ಕರಕೂಡಿಸಿದ್ದು ಅನ್ಯಾಯದ್ದಿದೆ. ದೇವರು ಅಪಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಸೂರ್ಯನ ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಒಣಗಿ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಪುಕ್ಕಟೆ ತಯಾರಾಗುವ ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ ಕರ ಹೇರಿದ್ದು ಅತೀವ ಅನ್ಯಾಯದ್ದು. ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಎಲ್ಲರೂ ಉಪ್ಪಿನ ಕಾಯ್ದೆ ಮುರಿದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಆದೇಶ ಕೊಟ್ಟರು. ಸಮುದ್ರದ ನೀರನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಉಪ್ಪು ಮಾಡಲು ಸರಕಾರದ ಅನುಮತಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಕರ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಅನುಮತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸುವದು ಕರ ಕೊಡದೆ ಅದನ್ನು ಹತ್ತರ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು, ಮಾರುವದು, ಕೊಳ್ಳುವದು ಅಪರಾಧವೆಂದು ಕಾಯ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಮುರಿಯ ಬೇಕೆಂದೂ ತಾವು ದಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸಿ ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗ ಮಾಡುವವರೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗ ಮಾಡಬಾರದೆಂದೂ ಗಾಂಧೀಜಿ ಸಾರಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮುಂಗಾಲ ಪುಟಕೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹ ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ೬ ಎಪ್ರಿಲ ರಂದೇ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಜಾಹೀರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದೆ ಬಾಹಿರ ವಾದ ಉಪ್ಪನ್ನು ಮಾರಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರು. ತ್ರೀಗಳಾದ ನಾರಾಯಣ ರಾವ ಜೋಶಿ, ಜೀವನರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಅನಂತರಾವ ದಾಬಡೆ ಅವರು ಅದನ್ನು ಕೊಂಡರು. ಈ ನಾಲ್ವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ರಿಕ್ಷಿಸಲಾಯಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನವಚೈತನ್ಯ ಸಂಚರಿಸಿತು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ದಿನಾಲೂ ಕಾಲ್ನಾಡಿಗೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತ ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯ ಹಳ್ಳಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಚಂಡ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಜನರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತ. ೧೩ ನೇ ಎಪ್ರಿಲದಂದು ದಾಂಡಿಗೆ ತಲುಪಿದರು. ಅಂದು ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸುವದೇ ತಡ ದೇಶದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಜನರು ಅವರ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡಿ ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗ ಮಾಡಿದರು. ಸಮುದ್ರ ದಂಡೆ ಹತ್ತರ ಇಲ್ಲದವರು ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರು. ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾದವಾಡ ಹಾಗೂ ಮುರಗೋಡ ಹಳ್ಳದ, ಕುಂದರನಾಡದಲ್ಲಿಯ ಒಂದೆರಡು ಭಾವಿಗಳು ಹಾಗೂ ನೇಗಿನ ಹಾಳಿನ ಒಂದು ಭಾವಿಯ ನೀರಿನಿಂದ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸಿ ಮಾರಲಾಯಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಅಂಕೋಲೆಗೆ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ೧೪ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ಒಂದು ಪಥಕವನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸಿ ಮೋಟಾರಿನಿಂದ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ೨೪ ಜನರ ಇನ್ನೊಂದು ಪಥಕವು ಶ್ರೀ ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಿಂದ ಅಂಕೋಲೆಗೆ ಹೊರಟಿತು. ಈ ಪಥಕವನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಂದು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಆಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರೀ ಜನಸಮೂಹವು ನೆರೆದಿತ್ತು. ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಗೃಹವಾದದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಡುವ ವೀರರಿಗೆ ಬೀಳ್ಕೊಡುವ ಸಂಭ್ರಮಕ್ಕೆ ಆ ದೃಶ್ಯವು ಹೋಲುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ೮-೧೦ ಮೈಲು ಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಅಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಅವರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ತಕ್ಕೊಂಡು ಪಥಕವು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿತು. ಶ್ರೀ. ವೆಂಕಣ್ಣ ನಗರ ಮಾಸ್ತರರು ಈ ಪಥಕದ ಮುಂಚೂಣಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತರಾದವರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಂದ ತುಂಬುತ್ತ ಈ ಪಥಕವು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂಕೋಲೆಗೆ ತಲುಪಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿತು.

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಶಿಬಿರ

ಬೆಳಗಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರವು ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಾಗರದ ಉತ್ಸಾಹವು ಉಕ್ಕೇರಿ ಕಟ್ಟು ಒಡೆದು ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಈಗ ರೇಡಿಯೋ ಟಾಕಿಂಗ್ ಇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಆಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಿನೇಮಾದ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಶಿಬಿರ ತೆರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಒಡೆಯರಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ ವೈದ್ಯ ಅವರು ಅದನ್ನು ಶಿಬಿರಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರು. ಆ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ ನಾಮುಂದೆ ನೀ ಮುಂದೆ ಎಂದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಹೆಸರು ನೋಂದಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಡಿಸಿದ ಎಪ್ಪೀಲ ೧೩ನೇ ದಿನಾಂಕದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಳಾದ ಪುಂಡಲಿಕಜಿ ಕಾತ್‌ಗಡೆ ಮತ್ತು ಬಾಬುರಾವ ಠಾಕೂರರು ತಾಲೂಕಾ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಜನಸಾಗ್ರತಿ ಮಾಡಿದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅದರಂತೆ ದಿ. ೧೩ ಎಪ್ಪೀಲ ೧೯೩೦ ರಿಂದ ಕಾರ್ಯಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆ ದಿನವೇ ಚಂದಗಡದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಣವಾಡಿ ಉಪ್ಪು ಮಾರಿವಹಿಸುವ ಶ್ರೀಗಳಾದ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವಿನಾಯಕರಾವ ಕರಗುಪ್ಪಿಕರ ಹಾಗೂ ದಾಮಾ ಬಾಂದೇಕರರನ್ನು, ಅದನ್ನು ಕೊಂಡವರನ್ನು ವಿಷ್ಣು ಬಲ್ಲಾಳ ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣಾ ಸುತಾರ ಅವರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ ಹಿಂಡಲಗಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಚಾರ ಪಠಕಗಳ ಕಾರ್ಯ

ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕುಂಬ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯ ಕರ್ತೃರ ಸೇವ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರ ಪಠಕಗಳು ಕಾಲ್ಪಡಿಯಿಂದ ಸಾಗಿದವು, ಶ್ರೀ. ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಕುಲಕರ್ಣಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿ ಒಂದು ಪ್ರಚಾರಪಠಕದ ನಾಯಕತ್ವ ವಹಿಸಿದರು. ನಿಸ್ಪಾಣಿಯ ಶ್ರೀ ಗೊವಿಂದರಾವ ಕುರಬೇಟೆ ಅವರು ಹೋಷ್ಟ ಖಾತೆಯಲ್ಲಿಯ ನವಕರಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಇತ್ತು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಶಿಬಿರ ಸೇರಿದರು. ಪ್ರಚಾರ ಪಠಕಗಳ ಕಾರ್ಯದ ಯೋಜನೆ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಇತ್ತು :—

ಪ್ರಚಾರದ ಕ್ಷೇತ್ರ

ನಾಯಕರು

೧. ಬೆಳಗಾವಿ-ವಿಷ್ಣಾವಿ ಮಾರ್ಗ :— ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ

೨. ಬೆಳಗಾವಿ-ನೇಸರಗಿ-ಯರಗಟ್ಟಿ ;— ರಾಮಚಂದ್ರ ವಡವಿ ಮಾಸ್ತರ

೩. ಬೆಳಗಾವಿ—ಬೈಲಹೊಂಗಲ-ಸೌದತ್ತಿ :— ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ

೪. ಬೆಳಗಾವಿ—ಜಂದಗಡ:- ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ ವೈದ್ಯ

೫. ಬೆಳಗಾವಿ ಪಟ್ಟಣ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ಬಾಬೂರಾವ ಠಾಕೂರ

ಶಿವರಾವ ಕೊಪ್ಪಳ ಡಾ|| ಕೋಪಾಡಕರ

ಮೊದಲನೆ ಪಠಕದ ನಾಯಕರಾದ ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಕಹಕಾರಿ ಶ್ರೀ ಬಾಪೂ ಗೋಖಲೆ ಅವರನ್ನು ಯಮಕನಮರ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಎರಡನೇ ಮೂರನೆ ಪಠಕದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರನ್ನು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿದ ರಾದರೂ ನಾಯಕರನ್ನು ಕಡೆತನಕ ಹೋಗಿ ಗೊಟ್ಟರು. ನಾಲ್ಕನೇ ಪಠಕದವರೂ ಸೂರ್ಣ ಮಾರ್ಗಕ್ರಮಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಗಳಾದ ಠಾಕೂರ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಕೋಪಾಡಕರರನ್ನು ೨-೧೦ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿದರು. ಇದುವರೆಗೆ ಜಿಳುವಳಿಯಿಂದ ಅಲಿಪ್ತ ಉಳಿದ ಸುಮಾರು ಸಮಾಜದ ತರುಣರು ಡಾ|| ಕೋಪಾಡಕರರ ಮುಂದಾಳುತನದಲ್ಲಿ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು.

ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರ ಎದೆಗೆ ಪಿಕ್ಕುಲಾ

ಮುರಗೋಡದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭೂ ದೊಡ್ಡ ಸಭೆ ದುಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಜುನ ಗುಡಿಯ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರ ಪ್ರಚಾರ ಪಥಕ ಅಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸಭೆಕೂಡಿಸಿತ್ತು. ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ಸಭೆಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ. ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರೂ ಈ ಪಥಕದೊಂದಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ರಾತ್ರಿ ೮ ಗಂಟೆಗೆ ಮುರಗೋಡದ ಸಭೆಕೂಡಿಸಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಭಾಷಣ ಮಾಡಲು ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೈದು ನಿಮಿಷ ಅಲ್ಲಿಯ ಫೌಜದಾರ ಹಮಿದುಲಾನ್ ಎಂಬವನು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿತ್ತು ಬಂದು ಭಾಷಣ ಮಾಡಬೇಡಿರೆಂದು ಬೆದರಿಸಿ ಹತ್ತಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಸೊಪ್ಪುಹಾಕದೆ ಭಾಷಣ ಮುಂದುವರಿಸಿದಾಗ ಫೌಜದಾರನು "ಭಾಷಣ ನಿಲ್ಲಿಸದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಎರವಾಗುವಿರಿ" ಎಂದು ಅಂದವನೇ ಗುರೂಜಿಯವರ ಎದೆಗೆ ತನ್ನ ಪಿಕ್ಕುಲಾ ಹಚ್ಚಿದ. ಕೂಡಲೇ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ ಮುಂದೆ ಬಂದು "ನಾನು ಮುರಗೋಡದವನು ನಾನೇ ಈ ಸಭೆ ಕೂಡಿಸಿದ್ದೇನೆ ಮೊದಲು ನನ್ನ ಎದೆಗೆ ಪಿಕ್ಕುಲಾ ಹಿಡಿಯಿರಿ" ಎಂದು ಹಿಳ್ಳೇ ಅವೇಶದಿಂದ ತಮ್ಮ ಎದೆ ಮುಂದೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಯಮ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಸಭೆಗೆ ಸಭೆಯೇ ಆವೇಶ ದಿಂದ ಎದ್ದುನಿಂತು ಫೌಜದಾರನನ್ನು ಹೊಡೆಯುವ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಸಭೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಗ್ಯಾಸುಬಿಟ್ಟು ಅರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲರದೇ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿಯಿತು. ಫೌಜದಾರ ಗಾಬರಿಯಾದ. ಕೂಡಲೆ ಜನತೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವದು ಕಠಿಣವಾಯಿತು. ದೇವರೇ ಅವರಲ್ಲಿ ಸಂಯಮ ಉಂಟು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಅನಾಹುತ ತಪ್ಪಿತು. ದೀಪ ಹತ್ತಿ ಸಭೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮೂರ್ತಿ ಯಾಯಿತು. ಫೌಜದಾರ ಸಭೆಯಿಂದ ವಾಪಾಸಿ ಹೋಗಿ ಬೇಕಾದರೆ ಸಂಕುಚಿತವಾಯಿತು. ಮರುದಿನ ಮತ್ತೆ ಅವೇ ಊರಲ್ಲಿ ದ್ಯಾಮವ್ವನ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಅದಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡ ಸಭೆ ಕೂಡಿ ಗುರೂಜಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರ ಭಾಷಣಗಳಾದವು.

ಶ್ರೀ ಗುರು ಮಾಸ್ತರ ಜೇರೆ (ಅಥವಾ) ಯವರು ಎಳ್ಳೆಯ ಉಜ್ಜಲ ದೇಶಭಕ್ತರು. ಸೇವಾದಲದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು. ಅವರು ಇದೇ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಪ್ರಚಾರ ಸಭೆ ಗೆಂದು ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕಿನ ಮಮನಾಪೂರ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಜಾವ ಡಿಯ ಮುಂದೆ ಸಭೆ ಕೂಡಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಗಿರಿ.ಸೌತಾ ಎಂಬ ಪೋಲೀಸಪಾಟೀಲನು ಬಳ್ಳೀ ರಾಜನಿಷ್ಠನೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ. ತನ್ನ ಊರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭೆ ಆದರೆ ಅದು ತನಗೆ ಅಪಮಾನವೆಂದು ತಿಳಿದು ಸಭೆ ನಡೆಯಗೊಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಗರ್ಜಿಸಿ ಹತ್ತಿದನು. ಶ್ರೀ. ಜೇರೆ ಮಾಸ್ತರರು ಗೌಡರ ಮಾತನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಭಾಷಣ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಸನದಿಗಳನ್ನು ಕರೆದು ಶ್ರೀ ಜೇರೆ ಮಾಸ್ತರರನ್ನು ಎತ್ತಿಬಿಡುವುದು ಜಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ತಂದು ಹೆಣ್ಣಿನಿಂದ

ಕಂಬಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿದರು. ಜೇರೆ ಮಾಸ್ತರ ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನಡೆಸಿದರು, ಜನರು ಗೌಡರಿಗೆ ಭೀ ಭೂ ಹಾಕಿವೊಂದ ಅವರು ಶ್ರೀ ಜೇರೆಯವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರು !

ಈ ಪಠ್ಯಗಳ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ ಯಾಳಗಿಯವರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ರೂಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಿಂದ ದಿನಾಲೂ ೩-೪ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಜಾಹೀರ ಸಭೆ ಮಾಡುವುದು, ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದ ಬವಣೆಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿ ಹೇಳುವುದು, ಅನ್ಯಾಯ ಕಾಯ್ದೆಗಳನ್ನು ಮುರಿಯುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಯನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸುವುದು, ಉಪ್ಪು ಮಾರುವುದು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಈ ಪಠ್ಯಗಳು ನಡೆಸಿದ ರಿಂದ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ನವಚೈತನ್ಯ ಸಂಕರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಪ್ರದೇಶಾಭಿಮಾನವು ಜಾಗೃತವಾಯಿತು.

ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಗಳು

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾತಘೇರಿ ಸುರುವಾದವು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ನೂರಾರು ಜನರು ನಗರ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ತರುಣರು, ಚಿಕ್ಕ ಬಾಲಬಾಲಕಿಯರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸಹತ್ತಿದರು. ಮುಖಂಡರನ್ನು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಒದ್ಧಿಸಹತ್ತಿದಂತೆ ಜನರು ಪುಟವಿದ್ದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಲು ಮುಂದೆ ಬರಹತ್ತಿದರು. ಜನತೆಯ ಉತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಮೇರೆಯಿಲ್ಲದಾಯಿತು.

ಬೆಳಗಾವಿಸುಲ್ಲಂತೂ ಮುಂಜಾವಿನ ಈ ನಗರ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ನೋಡುವದೊಂದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಬ್ಬವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಬೀದಿಗಳನ್ನು ತಲೆರು ತೋರಣಗಳಿಂದ ಸಿಂಗರಿಸಿ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ರಂಗವಲ್ಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಗರದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಹೊರಟ ೧೦-೧೨ ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಗಳ ಪಠ್ಯಗಳು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿ ಸಾವಿ ರಾರು ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಸಾಲಾಗಿ ಶಾಂತ ಗಂಭೀರ ಸ್ವರದಿಂದ ಭಾಷೋತ್ಕಟ ರಾಷ್ಟ್ರ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಜನರನ್ನು ಹುರುಪುಗೊಳಿಸುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಎಂಥ ಭಾವನಾಶೂನ್ಯನೂ ಸಹ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತಾನೂ ತನ್ನ ಪಾಲಿನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮೂರ್ಛಿಸಲು ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು, ಮಕ್ಕಳು, ಮುದುಕರು, ಜಾತಿ ಮತ ಪಂಥಗಳ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಮಾತ್ರ ಭೂಮಿಯ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆಯ ಒಂದೇ ಒಂದು ಗುರಿಯಿಂದ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವು ೧೪೪ ಕಲಮನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿ ಉಗ್ರೋಪಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿತು. ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ ಬಾಲಕ ರನ್ನೂ ೩-೪ ಕಡೆಗೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿದರು. ವಿಧವಿಧದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈ ನಗರ ಸಂಕೀರ್ತನೆಗೆ ಜನರು ದಿನಾಲೂ ಬರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು

ಬೆಳಗಾವಿ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಸಂಪಗಾವಿ, ಮುರಗೋಡ ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ದಿನಾಲು ಮೂರು ಮೂರುತಾಸು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಭಾತಘೇರಿ ಗಳಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಭಾರೀ ಜಾಗೃತಿ ಆಯಿತು.

ನಡಗಾವ ಜೇಲಿನಮೇಲೆ ದಾಡು

ದಿ|| ೭-೯-೧೯೩೦ ರಂದು ನಿತ್ಯದಂತೆ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಪಾರ್ಡ್ ಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಹೊರಟು ನಗರ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಅಂದಿನ ಧ್ವಜವಂದನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಸೂರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವ್ವವು. ಧ್ವಜವಂದನೆ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಪ್ರಭಾತಘೇರಿಗಳು ಮರಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ವಡಗಾವಿಯ ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಯನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ತಡೆದರು. ಈ ಸಮಾಚಾರ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಬೆಳಗಾವಿ, ಶಹಾಪೂರ, ಅನಗೋಳಕಡೆಯಿಂದ ಜನರು ಅತ್ತ ಧಾವಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಾರಭಾರಿ ಸಾಹೇಬರು ಬಂದು ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಯಮೇಲೆ ಕುದುರೆ ಸವಾರ ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀಗಳಾದ ವಿನಾಯಕರಾವ ಕರಗುಬ್ಬಿಕರ, ಗೋಪಾಳರಾವ ಮಿರಜ ಕರ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಬೋಂಗಾಳಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕೂಡಿದ ಜನ ಜಂಗುಳಿಯು ಜೇಲಿನ ಮೇಲೆ ದಾಡಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಕೋಪಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಪೂರ್ವ ದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರಾದ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣರಾವ ಯಾಳಗಿ ಅವರು ಘಟನಾಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಾರಭಾರಿ ಯವರಗೂಡ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಿ ಶ್ರೀ ಕರಗುಬ್ಬಿ ಪ್ರಭೃತಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಹಾಗೂ ಶಾಂತರೀತಿಯಿಂದ ಮರಳಲು ಜನರ ಮನವೊಲಿಸಿದರು.

ಮಳೆಗಾಲ ಸುರುವಾದಂತೆ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಜಂಗಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹುಲಬನ್ನಿ (ಗುರಚರಾಯಿ ಫೀ) ನಿವಾಕರಣೆ, ಶಿಂದಿಗಿಡ ಕಡಿಯು ವದಾ, ಶಿಂದಿ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಪಾಲಿಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ಯುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಬಿರುಸಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಸುರುವಾದವು,

ಒಂಟಿ ಕುದುರೆಗಳಮೇಲಿಂದ ಹಾಗೂ ಚಕ್ಕಡಿಯಿಂದ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಂದಿಯ ಕಪಾಲಿಗಳನ್ನು ಹರಿಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಪಿಕೆಟಿಂಗದೊಂದಿಗೆಯೇ ಸಾಗಿದವು. ಇದ ರಿಂದ ಶಿಂದಿ ಅಂಗಡಿಯ ಲಿಠಾವ ಬೇಡಲು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಗಿರಾಕಿಗಳೇ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಸಿ೦ದತ್ತಿ ಯಕ್ಕುಂಡಿ, ಕಿತ್ತೂರ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ಮುರಗೋಡ, ಯಾದವಾಡ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಂದಿ ಶೆರೆ ಅಂಗಡಿಗಳು ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟವು. ಇದರಿಂದ ಸರಕಾರದ ಅಬಕಾರಿ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಗೋಕಾಕ,

ಪೂಜ್ಯ ಪೂರ, ಬೆಳಗಾವಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತ ಪಂಚಾಯತಿಗಳು ಕುಡುಕರಿಗೆ ದಂಡ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ಜಂಗಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ

ಜಂಗಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಅಂಗವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯತುಂಬ ಸರಕಾರದ ಹುಲಬನ್ನಿಕರ ಕೊಡದೇ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಆರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೇಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಚಳುವಳಿ ಯನ್ನು ರೈತರು ಕೈಕೊಂಡರು. ಇದರಿಂದ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಅದಾಯವು ಅರ್ಧಕ್ಕಿಳಿಯಿತು. ಖಾನಾಪೂರ, ಚಂದಗಡ, ಗೋಕಾಕ, ಸೌಂದತ್ತಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಅಥಣಿ ಖಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದನ ಗಿಡ, ತೇಗಿನ ಗಿಡ ಹಾಗೂ ಶಿಂದಿ ಗಿಡಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈ ಜಂಗಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವು ಎಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ದಿನಾಂಕ ೧೧-೯-೧೯೩೦ ರಂದು ಸರಕಾರವು ಹೊರಡಿಸಿದ ಪ್ರಕಟನೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುವದು. ಆ ಪ್ರಕಟನೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ :—

“ಗೋಕಾಕ ಮತ್ತು ಗುಜನಾಳ ರೇಂಜ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಬನ್ನಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ದನ ಕರುಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಾಹಕವಾಗಿ ಮೇಯಿಸುವ ಆಕ್ರಮ ವ್ಯವಹಾರವು ನಡೆದಿದ್ದು ಅದರಬಗ್ಗೆ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಪರಾವೃತ್ತ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವು ಕಳೆದ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಮುಂಬೈ ಸರಕಾರದ ಬಹುಮೌಲ್ಯಸ್ಥೋತ್ತಾದ ಆ ಭಾಗದ ಗಿಡಗಳ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡಿ ಹಲವುಸಾರ ದಾಳಿ ಇಟ್ಟು ತೇಗು, ಗಂಧದ ಮರ ಮೊದಲಾದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಗಿಡ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಸೂರೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲಾಗಿವೆ. ಜೂನ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪುಣೆ ಹಾಗೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತರಹದ ದಾಡುಗಳಾಗಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಾಡುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉಗ್ರ ಮತ್ತು ಹಾನಿಕಾರಕವಾದವು. ಖಾನಾಪೂರ ರೇಂಜ್‌ದಲ್ಲಿ ೪೦೫ ತೇಗು, ೧೨ ಗಂಧ, ೨೮೯ ಇನ್ನಿತರ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಅಗಸ್ತ್ಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಡೆದು ವ್ಯಕ್ತ ಸಂಹಾರವಾಯಿತು.”

ಸರಕಾರದ ಲೆಕ್ಕ ಸರಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಲೆಕ್ಕದಂತೆ ೧೦೦೦ ಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿ ತೇಗು, ೨೫೦ ಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿ ಗಂಧದ ಮತ್ತು ೬೦೦ ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇತರ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳು ನಾಶವಾದವು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಂಧನದ ನಂತರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಲೋಕನಾಯಕ ಮಾಧವ ಶ್ರೀಹರಿ ಅಣ್ಣೆ ಅವರ ಆದೇಶದಂತೆ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಡೆಯಿತು. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಜನರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು.

ಈಚಲ ಗಿಡಗಳ ಸಂಹಾರ

ಮಹಾತ್ಮರು ಎಪ್ಪೀಲ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಈಚಲಗಿಡ ಕಡಿಯುವದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ನೆಯ್ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುದಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಶಿಬಿರದವರು ನೆರೆಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಎಪ್ಪೀಲ ೧೬ ನೇ ತಿಂರೀಖಿಗೆ ಈ ಈಚಲ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದರು. ನಂತರ ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಭಾರೀ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭರದಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ಕಿತ್ತೂರ, ಸಂಪಗಾವ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಹೊಸೂರ, ಸಂಗೊಳ್ಳಿ, ಚಚಡಿ, ನೇಸರಗಿ, ದೇವಬಾಪೂರ, ಹುದಲಿ, ಹಿರೇಬಾಗೆವಾಡಿ ಮುಂತಾದ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಯವಕನಮಡಿ, ಪಾಗನೂರ, ಕುರಹಳ್ಳಿ ಶಿವಸಮುದ್ರ, ಆಕ್ಕೇತಂಗೇರಹಾಳ, ಅಫಣಿ, ಕೊಟನೂರು ಇವು ಈಚಲಗಿಡ ಸಂಹಾರದ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಈಚಲಗಿಡ ಕಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಯಿತು. ಹಿರೇಕುಂಬಿ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ಸವದತ್ತಿ, ಉಗರಗೋಳ ಕಡೆಗೂ ಶಿವಿಗಿಡ ಕಡಿದರೂ

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೫೦೦ ಜನರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು ಇವರಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರಿನಿಂದ ಹೋದ ೫೪ ಜನರೂ ಮುರಗೋಡದಿಂದ ಹೋದ ಸುಮಾರು ೧೦೦ ಜನರೂ ಇದ್ದರು.

ಶಿವಿಗಿಡ ಕಡಿಯುವಾಗ ಜನರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ರಣಹಲಿಗೆ ಬಾರಿಸುತ್ತ ಕಹಳೆ ಯನ್ನೂ ಮತ್ತೆ ಮೆರವಣಿಗೆಯಿಂದ ಹೋಗಿ ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಊರ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಮನಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ರೊಟ್ಟಿ ಪಲ್ಟೆ ಕೂಡಿಸಿ, ಉಣಬಡಿಸಿ ಆರತಿ ಮಾಡಿ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ನೇಲ್ ಸಾಹೇಬನಿಗೆ ಚಪ್ಪಲದ ಪ್ರಶಾಸ !

ಬೈಲಹೊಂಗಲ ತಾಲೂಕಿನ ನಾಗನೂರು ಗ್ರಾಮದ ಜನರು ಭಾರೀ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಿವಿಗಿಡ ಕಡಿದವರಿಂದ ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದು ಪ್ರಾಂತಸಾಹೇಬ ವೇಲ್ಸನು ಪೋಲೀಸರವರ ಯೋದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಊರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದನು. ಊರಲ್ಲಿ ರೃಡತಿ, ಜಪ್ತಿ, ಬಂಧನದ ಸತ್ತ ನಡೆದಾಗ ಒಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಭಾವಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಂಡು ಅದನ್ನೆಳೆದು ಪೇಲ್ಸ ಸಾಹೇಬನು ಬೂಟಾಗಾಲಿನಿಂದ ತುಳಿದನು. ಈ ಕುಕ್ಕುತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಕಿಡಕಡಿ ಯಾದ ಮನೆಯ ಯಜಮಾನಿ ವೀರ ಮಹಿಳೆ ನಾಗವ್ವನು ತನ್ನ ಕಾಲೊಳಗಿನ ಚಪ್ಪಲಿ ಹಿರಿದು ಬೈಗುಳಗಳ ಸುರಿಮಳೆಗರಿಯುತ್ತ ಸಾಹೇಬನ ಮುಖಕ್ಕೆ “ಫ಼಼ ಫ಼಼ ಫ಼಼ ಎಂದು ಎರಡೇಟು ಕೊಟ್ಟಳು ! ೧೫ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಜಳುವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಕ್ಕುವ ಫೀಷ್ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ

ಮಾಡಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಬಂದ ವೇಲ್ಲ ಸಾಹೇಬನ ಗತಿ ಹೀಗಾಗಿ ಅಸಹ್ಯ ಮನಸ್ಸು ಪಡೆದ ಅಮಮಾನಿತನಾದ ಅವನು ವಿಲಾಸಿನಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದನು.

ದೇಸಾಯಿಯ ಕಿಸವಾಯಿ ಆದರು !

ಕುಂದರನಾಡಿನ ತೆಳಗಿನಹಟ್ಟಿ ಗ್ರಾಮದ ಶಿಂದಿ ಗಿಡ ಕಡಿಯಲು ಹುದಲಿ ಅಕ್ಕ ತಂಗೇರಹಾಳದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಹೋದಾಗ ಫಾಜೀಲ ರಾಜನಿಷ್ಠೆಗೆ ಹೆಸರಾದ ಅಂಕಲ ಗಿಯ ಮಹಮ್ಮದ ಇಸಾಕಸಾ|| ದೇಸಾಯಿಯವರು ಕೆಲವು ಅನುಯಾಯಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಬಂದೂಕಧಾರಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕಾರ ಮಾಡಲು ಮುಂದಾದರು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಇಬ್ಬರು ಹುಡುಗರನ್ನು ಹೊಡೆದು ಅವರ ಜುಟ್ಟು ಕತ್ತರಿಸುವ ಶತಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಈ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಅಕ್ಕ ತಂಗೇರಹಾಳ ಚಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಸ್ತೀ ನೋಡಲು ನೆರೆದ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಧಾವಿಸಿದರು. ದೇಸಾಯಿಯವರು ಕಿಸವಾಯಿಗಳಾಗಿ ಓಡುತ್ತ ಮದಪಾಲದ ಕುಂಬಾರನ ಆವೇಗಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡರು. ಜನಜಂಗುಳಿ ಮನೆಯ ಚಪ್ಪರಹತ್ತಿ. ಹಂಚು ಗಳನ್ನು ಪುಡಿಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತ ದೇಸಾಯರ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲು ಎಸೆಯ ಹತ್ತಿದರು. ದೇಸಾಯರ ಬಂದೂಕು ಕಳೆಕಿ ಬಿತ್ತು. ಅವರ ಮೈ ಬೆವತ್ತು ಚೂಣ್ಣ ರಚ್ಚಾಯಿತು. ಅವರು ಜನರಿಗೆ ಕೈ ಮುಗಿದು ಕ್ಷಮೆಯಾಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಜನರ ಆದೇಶದಂತೆ ಗಾಂಧೀ ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಧರಿಸಿ ಗಾಂಧಿ ಮಹಾರಾಜ ಕೀ ಜೈ ' ಎಂದು ಅಂದವ್ವರಿಂದ ಅವರ ಪ್ರಾಣ ಉಳಿಯಿತು. ಆಗ ಜನರ ಶಾಕೈ ತಪ್ಪಿದ್ದರೆ ದೇಸಾಯರ ಪ್ರಾಣ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ನೇಗಿನಹಾಳದಲ್ಲಿ ಶಿಂದಿಗಿಡ ಕಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳನ್ನು ನಾಡಕರ್ಣ ಎಂಬ ಫಾಜಿದಾರನು ತಡೆಯಲು ಹೋದ. ಅವನನ್ನು ಜನರು ಮುತ್ತಿ ಅವನಿಂದಲೇ ಶಿಂದಿ ಗಿಡ ಕಡಿಯಿಸಿದರು.

ಆರಭಾವಿಯ ಶಿಂದಿ ಬನ ಕಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಗಂಗಾಧರರಾಯರಲ್ಲಿ ನವಕರಿಗೆ ಇದ್ದ 'ಬಾಳ್ವಾ' ಎಂಬ ಆಳು ಮನುಷ್ಯನ ಫಿತೂರಿಯಿಂದ ಅಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು.

ಮುರಗೋಡ ನಾಡಿನ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ, ಚಚಡಿ ಹಳ್ಳದ ಎಲ್ಲ ಶಿಂದಿ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ಇಳಿ ಜನರ ಬಂಧನಮಾಡಿದ್ದು.

ದಂಡವಸೂಲಿಗೆ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ

ಶಿಂದಿಗಿಡ ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಚ್ಚಾ ಮೂರ, ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ, ಹೊಸೂರೆ, ಮುರಗೋಡ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಊರುಗಳ ಮೇಲೆ ಪುಂಡಗಂವಾಯ ಹೇರಿ ಅದನ್ನು ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ವಸೂಲಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯೊಂದಿಗೆ ಆದ ದಂಡವನ್ನು ವಸೂಲಿ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಬಲಪ್ರಯೋಗವನ್ನನುಸರಿಸಲಾಯಿತು. ದಂಡವಸೂಲಿ ಎಗಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಮಕ್ಕಳ ಮೈಮೇಲಿನ ಒಡವೆಗಳನ್ನೂ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಿ ಲಿಲಾವು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಲಿಲಾವಿನಲ್ಲಿ ಬೇಡುವವರು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗರು ಅಸಹಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಜಪ್ತಾದ ಮಾಲನ್ನು ಬಾಡಿಗೆ ಮೋಚಾರಿನಿಂದ ಸಾಗಿಸಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಬಂದ ಬೆಲೆಗೆ ಮಾರಲಾಯಿತು. ದಂಡದ ಬದಲಾಗಿ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭೋಗಿಸಿದ ಸಂತರವೂ ಸಹ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ದಂಡವಸೂಲಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಶವರಾವ ಅಜರೇಕರ, ನರಗುಂದಕರ ಮೊದಲಾದ ವಕೀಲರು ಲಮಾವ ಕೋರ್ಟ್ ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿದ್ದರು. ಈ ಕೋರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನರ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ತೀರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಂಡಿತ ಮೋಹಿಲಾಬರ ನಿಧನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಶಹಾಪೂರದ ಒಬ್ಬ ವಾಕಾರಸ್ಥನು ಅಂಗಡಿ ಬಂದ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅವನ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಾರಾಸ್ಥರು ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕಿದರು. ಆಗ ಅವನು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ಪಂಚಾಯತಿಗೆ ಕ್ಷಮೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಪಂಚಾಯತಿಯವರು ಅವನಿಗೆ ದಂಡ ವಿಧಿಸಿ ಬಹಿಷ್ಕಾರವನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವವರ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯಿಂದಲೂ ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರ ಸಿಗದಂತೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಹಕಾರ ಸಂಘಟಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಪರದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಹೋಳಿ, ಸಿಕೆಟಿಂಗ್

ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಚಾರ, ಖಾದಿ ಪ್ರಚಾರ, ವಿವೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಹೋಳಿ, ಪರದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸಿಕೆಟಿಂಗ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಆಂದೋಲನದ ಆರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ರಭಸದಿಂದ ನಡೆದವು. ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ಭುಜಂಗಪ್ಪಾ ಬೋಂಗಾಳಿಯವರು ತಮ್ಮ ಜವಳಿ ಅಂಗಡಿಯೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಶಿ ಹಾಕಿ ಭುಗ್ಗೊಡು ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದರು! ತಾವು ಸ್ವತಃ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರೇಸರರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಮಾರ್ಕೆಟಿನ ಮುಂಡಾ ಜಾಕಿನಲ್ಲಿ ೨೭ ವಿವಾಧಿಗಳು ಪರದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಪ್ರಚಂಡ ಹೋಳಿ ಮಾಡಿದರು.

ಅದರಿಂದ ರೋಚಿಗಿದ್ದ ಸರಕಾರವು ಜನಾರ್ದನ ನಾಕಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ೭ ವಯಸ್ಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಏಳೂವರೆ ತಿಂಗಳ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿತು. ಅಲ್ಲವಯ್ಯಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾದ ನಾರಾಯಣ ಗಾವಡೆ ಮುಂಬವನಿಗೆ ೧೫ ಘಟಕಿ ಹೊಡೆಯುವ ಕ್ರೂರ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬೆಳಗಾವಿಯ ವಕೀಲರು ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಕೋರ್ಟಿಗೆ ಅಪೀಲು ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡಿಸಿದರು.

ಏಕೆಂದರೆ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪರದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯ ವ್ಯಾಪಾರವು ನಿಂತು ಹೋಯಿತು. ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಪರದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆ ತರಿಸುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಟ್ಟೆರು ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನವರು ಸೀಲು ಮಾಡಿದರು. ಸಂಕೇತದ, ನಿಷ್ಪಾಣಿ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗೂ ಈ ತೆರದದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಡೆದವು.

ಬಟ್ಟೆಗಿರಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ

ಸ್ವದೇಶಿ ಮಿಲ್ಲುಗಳ ಬಟ್ಟೆಯಮೇಲೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುದ್ರೆ ಒತ್ತಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ವೀದ್ವಿಂಗ ಮಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಬಟ್ಟೆಗಳಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಇಳಕಲ, ಗದಗ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ, ಶಹಾಪುರ, ಶಾಹಪುರ, (ಬೆಳ್ಳಾರಿ) ಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಖೇರಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಮುದ್ರೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದೇಶಿಯರ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿ ಸಸಾನ, ಜೇಕು, ಮೆಆರ, ಎಡ್ಡರ್ಡ್, ಆಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್, ಡೆವಿಡ್, ಅಮೋಲೊ, ಎಲ್‌ಫಿನ್‌ಸ್ಟನ್, ರೇಮಂಡ್ ಉಲನ, ಮ್ಯಾಂಟೆಸ್ಪರ, ಸ್ವಾನ, ಫಿನಲೇ, ಗೋಲ್ಡ್ ಮೋಹರ, ಗೋಕಾಕ, ಬಿನ್ನಿ, ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ೨೧ ಬಟ್ಟೆಗಿರಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಸಾರಲಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಯಿತು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಚಳುವಳಿಯ ಈ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿ ಆಗಿನ ಜಯಘೋಷಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ " ಜಾಲೂ ಹುಮಾ ಗಾಂಧೀ ರಾಜ್ಯ " ಎಂಬುದು ನಿಜವೆಂದೆನಿಸುವಂತಿತ್ತು.

ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದಲ್ಲಿ ದಂಡಿನಾಳಿಕೆ

ಶಿಂದಿಗಿಡ ಕಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸುರುವಾದಾಗ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ ಜಞ್ಞರ ಗುಂಪೊಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಂದಿಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಡಿಯಲು ಹೋಗಿತ್ತು. ಆ ಜನರನ್ನು ತಡೆಯಲು ಕಲೆಕ್ಟರ ಪೋಲೀಸ್ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರು ಕೆಲ ಪೋಲೀಸರೊಂದಿಗೆ ಹೋದರು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಜನಜಂಗುಳಿ ಕೂಡಿ ಅವರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಇತ್ತ ಅಂದು ಊರಲ್ಲಿ

ಅಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನೂ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಓದುವವರಾರೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸರಕಾರದ ಉಪಾರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅವು ಬದುಕಿಕೊಂಡು ಬಡಕಲು ನಾಯಿಯಂತೆ ಬಾಲ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ಸರಕಾರದ ದಮನ ನೀತಿ

ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಸರಕಾರವು ದೇಶವಾಂಡೆ, ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮೊದಲಾದ ವತನದಾರರಿಗೆ ವತನ ಖಾಲಿಸಾ ಮಾಡುವ ನೋಟೀಸು ಕೊಟ್ಟಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಕೆಲವರ ವತನಗಳನ್ನು ಖಾಲಿಸಾಮಾಡಿತು. ಚಳುವಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ಇವ್ದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ಶ್ರೀಪಾದ ಗುಂಡೋ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ಬಡತರ್ಫ್ ಮಾಡಿ ಅವರ ವತನ ಖಾಲಿಸಾ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅವರ ಮಗ ಶ್ರೀ ದಿಗಂಬರ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ತಕ್ಕೊಂಡದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ೧೪ ವಕೀಲರಿಗೆ ಅವರ ಸವದು ರದ್ದುಮಾಡುವ ನೋಟೀಸು ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಹೆಂಡತಿ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ತಕ್ಕೊಂಡಳೆಂದು ಗಂಡನನ್ನು ಬಂಧಿಸುವದು, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಚಳುವಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವರನ್ನು ಸಹ ಬಂಧಿಸುವದು, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳನ್ನು ಮೋಚಾರಿನಿಂದ ಒಯ್ಯದಕ್ಕಾಗಿ ಡಾಯವ್ವರನನ್ನು ಬಂಧಿಸುವದು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಧವಿಧದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸರಕಾರವು ಅನುಸರಿಸಿತು. ಆದರೆ ಇವಾವದಕ್ಕೂ ಹೆದರದೆ ಜನರು ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ, ದೇಶಪ್ರೇಮದ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುವದು ಪ್ರಾಕರ್ಮವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು. ಚಳುವಳಿಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ತರುಣ ಭಾರತ ಪತ್ರಿಕೆಯಿಂದ ೨೦೦೦ ರೂ. ಜಾಮೀನು ಬೇಡಲಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಕೆಲಕಾಲ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಬಂದಾಯಿತು. ಜನರು ಹಣಕೂಡಿಸಿ ತುಂಬಿದ್ದರಿಂದ ಗಾಂಧಿ ಅಯರ್ವಿನ್ ಒಪ್ಪಂದದ ನಂತರ ಅದು ಪುನಃ ಪ್ರಕಟವಾಗಹತ್ತಿತು.

ಗುಜರಾಥಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲು

ಬೆಳಗಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಂದೋಲನವು ಒಳ್ಳೇ ಪ್ರಖರತೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ಘುಂಬೈ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದ ಒಟ್ಟು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯವರಿದ್ದರು. ಸರಕಾರದವರು ತಮ್ಮ ರಾಕ್ಷಸೀ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಮಾಡಿದರೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಸುಮಾರು ೭೨೫ ಜನರು ಕಾರಾವಾಸವನ್ನು ಭೋಗಿಸಿದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಚ್ಚಾ ಕೈದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೇರೆ. ಬೆಳಗಾವ

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಂಬಯಿ ಸರಕಾರದ ಆಗಿನ ಕಂದಾಯ ಸಚಿವರು, “ಕರ್ನಾಟಕವು ಗುಜರಾತ್‌ಕ್ಕಿಂತ ಕೆಟ್ಟದು” Karnatak is worse than Gujarat ಎಂದು ನುಡಿದರು. ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರೂ ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಗಂಗಾಧರರಾಯರಿಗೆ ಬರೆದು ತಿಳಿಸಿದರು.

ಬೆಳವಿ ಅವರ ನಿರ್ಧಾರ

ಈ ಆಂದೋಲನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯ ಕಚೇರಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಒಸವನ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಪೋಲೀಸರು ಬೀಗಮುದ್ರೆ ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಗೆ ಶ್ರೀ ದತ್ತೋಪಂತ ಬೆಳವಿ ವಕೀಲರು ಆಗ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಘಟನೆ ಅಕ್ರಮವೆಂದು ಸಾರಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವುಗಳ ಎಲ್ಲ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಸರಕಾರ ಬಂಧಿಸಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಬೆಳವಿ ವಕೀಲರು ಸಯೋವೃದ್ಧರಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಈ ಗೊಂದಲದಿಂದ ದೂರ ಫರಿಯಬೇಕೆಂದು ಸರಕಾರ ಪರ್ಯಾಯದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿತು. ಆದರೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಬೆಳವಿಯವರು ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ಸಯೋವೃದ್ಧನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತಾನಾಗಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಆದರೆ ತಾನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಿದ್ದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸರಕಾರ ಬಂಧಿಸುವವಾದರೆ ಬಂಧಿಸಲಿ, ತಾನು ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಡಲಾರೆ ಎಂದು ಸಾರಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದೇ ಅಪಪಾದ ಕೆಂಬಂತೆ ಸರಕಾರವು ಅವರನ್ನು ಕಡೆತನಕ ಬಂಧಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಗೀತೆಗಾಗಿ ಉಪವಾಸ ! ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಕತ್ತಲು ಕೋಣೆ !

ಜತೀಂದ್ರದಾಸರು ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಗೌರವದಿಂದ ನಡೆಸಿ ಲಾಲ್ ಬೇಕೆಂಬುದರಸಲುವಾಗಿ ೬೩ ದಿವಸ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿ ಹುತಾತ್ಮರಾದರು. ಆದರೆ ಸರಕಾರದವರು ಎಲ್ಲ ಕೈದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ಅದಕ್ಕನುಲಕ್ಷಿಸಿ ಈ ಕೆಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಅ, ಬ, ಕ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಕೇರೆ ಬೇರೆ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅವರನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ, ಆಹಾರ, ಕೆಲಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಖಂಡರನ್ನು 'ಅ' ವರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಮುಖ ಔರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು 'ಬ' ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಮತ್ತು ಯಂಸೇವಕರನ್ನು 'ಕ' ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಜೇಲಿನ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು 'ಕ' ವರ್ಗದಲ್ಲಿವ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳೇ ಕಂಡರು. ಜೇಲಿನ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅವರೇ ನುಭೋಗಿಸಿದರು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ಗುನ್ನೆಗಾರ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಕೈದಿಗಳಿಗೂ ಕುರಾಣದ

ಪುಸ್ತಕ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ರಾಜಬಂದಿಗಳಿಗೆ ಸಹ ಗೀತಾ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲ. ಗೀತೆ ಸಿಗುವವರಿಗೆ ಶ್ರೀಗಳಾದ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಗೋಪಾಲರಾವ ಕಕಮರಿ ಹಾಗೂ ರಾವಚೆಪ್ಪಾ ಸೋನವಾಳಕರ (ಮೂಡಲಗಿ) ಅವರು ಐದು ದಿನ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ದಿನಾಲು ಮುಂಜಾನೆ ಸಂಜೆಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ಜೇಲಧಿಕಾರಿಗಳು ನಿರ್ಬಂಧ ಹೇರಿವರು. ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರನ್ನು ಕತ್ತಲು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಗಂಜಿಸಾ ಕೊಡಲಾಯಿತು; ಶ್ರೀ ಸುಬುದ್ಧಿ ಹಿರೇವೂರರಿಗೆ ಫಟಕಿ ಹೊಡೆಯುವ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಯಾವ ಹೆದರಿಕೆ ಬೆದರಿಕೆಗೂ ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕದೆ ದಿನಾಲು ಎರಡೂ ಸಲ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಅಖಂಡವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಮುಂದೆ ಜೇಲಧಿಕಾರಿಗಳು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ನಿರ್ಧಾರದ ಮುಂದೆ ಕೈಯಾರಿ ' ಮೌನಂ ಸಮೃತ್ತಿಲಕ್ಷಣಂ ' ಎಂಬಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಅನುಮತಿ ಕೊಟ್ಟರು.

ಮುಂಜಾನೆ ಜೋಳದ ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಂಜಿ ಒಂದು ಮಾಪು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಒಂದು ರೊಟ್ಟಿ, ಬ್ಯಾಳಿ, ಸಂಜೆ ಒಂದು ರೊಟ್ಟಿ ತಳ್ಳನ ತೊಪ್ಪಲ ಪಲ್ಟೆ ಇದು 'ಕ' ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಆಹಾರ. ತೊಪ್ಪಲ ಪಲ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ತೊಪ್ಪಲಗಳೆಲ್ಲ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಜೊತೆಗೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹುಳಗಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ರೊಟ್ಟಿ ಅರ್ಧಮರ್ಧ ಬೇಯ್ದದ್ದು, ಕಲ್ಲು, ಉಸುಕು ಕೂಡಿದ್ದು, ಬೇಕಾದರೆ ತಿನಬೇಕು ಬೇಡಾದರೆ ಬಿಡಬೇಕು ! ಕೇಳುವವರಾರು ? ಕೆಲಸ ಕೊಡುವದರಲ್ಲಿ ಭೇದನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪಟ್ಟಣದವರಿಗೆ ತೀರ ಹಗುರ ಕೆಲಸ, ಅಶಿಕ್ಷಿತರಿಗೆ ಅತಿಶಯ ಕಠಿಣ ಕೆಲಸ, ಹೀಗೆ ಭೇದಭಾವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ರಾಜಬಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿಸುವದು ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಮಾಫೀ ಭೇಡುವರೇನೆಂದು ನೋಡುವದು ಈ ಧೋರಣೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಇದಾವುದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತರದೆ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದುದು ಪಂಚಾವೃತ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಸೆರೆಮನೆಯ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿದರು.

ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಜಯದೇವ ! ಜಯದೇವ !

ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಕೈದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆದದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಕೈದಿಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಗೊಂದಲದಿಂದ ೧೯೩೦ ರ ಜೂನ್ ೫ ನೇ ದಿನಾಂಕದಂದು ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೋಜಿನ ಘಟನೆ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಅಂದು ೨ ನೇ ಸಲ ೪ ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಜೇಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಅವರಿಗೆ 'ಕ' ವರ್ಗ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರನ್ನು ಒಳಗಡೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಜೇಲ ಸಿಪಾಯಿಗೆ ಈ ವರ್ಗದ ಗೊಂದಲ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಅವರನ್ನು 'ಬ' ವರ್ಗದವರನ್ನಿಟ್ಟು

ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬರಾಕಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಗೂರೂಜಿ, ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಂದ. ಅವರಿಗೆ ಹೊರಗಡೆ ನಡೆದ ಚಳುವಳಿಯ ಸುದ್ದಿ ಸಮಾಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದರು. ಇತ್ತ ಸಜೆಗೆ 'ಕ' ವರ್ಗದ ಕೈದಿಗಳ ಎಣಿಕೆ (ಗಣತಿ) ಮಾಡುವಾಗ ಒಬ್ಬ ಕೈದಿ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳಹತ್ತಿದ. ಯಾರವನೆಂದು ಹೆಂಡಕತ್ತಲೆ "ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ" ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದು "ಜಯದೇವ, ಜಯದೇವ" ಎಂದೆನ್ನುತ್ತ ಮೋಲೀಸರು ಜೇಲುತ್ತಂಬ ಓಡಾಡಿ 'ಬ' ವರ್ಗದವರಿದ್ದ ಬರಾಕಿಗೆ ಬಂದು, ಅವರನ್ನು 'ಕ' ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದರು ! 'ಕ್ಷೀಣ ಪ್ರಣ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಂ ವಿಶಂತಿ' ಎಂದು ವಿನೋದದಿಂದ ನುಡಿಯುತ್ತ ಅವರು 'ಬ' ವರ್ಗದಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಂಡರು.

ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು.

೧೯೩೦ ೩೧ ರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವದವಶ್ಯ. ಅವರ ಹೆಸರುಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತೆ:-

ಬೇಗಾವಿ ಪಟ್ಟಣ:-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಗುಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಮತ್ತು ಜೀವನರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಪುಂಡಲೀಕಜಿ, ಬಾಬುರಾವ ತಾಕೂರ, ಶಿವರಾವ ಕೊಪ್ಪಳ, ಡಾ|| ಕೋವಾಡಕರ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವಿನಾಯಕರಾವ ಕರಗುಬ್ಬಿಕರ, ಶ್ರೀಪಾದರಾವ ಕಿತ್ತೂರ, ದಯಾನಂದ ಅರಳಿಕಟ್ಟಿ, ಬಾಪು ಗೋಖಲೆ, ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣ, ಪ್ರಭಾಕರ ಸೋಮಣ, ಶಂಕರ ಗ್ರಾಮೋಪಾಧ್ಯೆ, ರಾಘು ಅಣ್ಣಾ ಮಂಡಗಿ, ದಾಮುಅಣ್ಣಾ ಲೇಂಗಡೆ (ಶಹಾಮೂರ), ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ವೈದ್ಯ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಭು, ಪಾರೀಸಪ್ಪ ಶೇರಿ, ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ಚಂದ್ರಗಿರಿ, ವಿಷ್ಣು ನೀಲಕಂಠ ಪುರಾಣಿಕ. ಶ್ರೀಮತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಬಾಯಿ ಸೋಹನಿ, ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಕೊಪ್ಪಳ, ಉಮಾಬಾಯಿ ಮೋಡಕ, ಶ್ರೀ ಮಂಕಟರಾವ ಪಂಡಿತ ವಕೀಲ, ಬಿಂದೋ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ನಾಯಕ, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಮುನೋಳಿ, ಕೆ. ಎಸ್. ಪಾಟೀಲ.

ಹುದಲಿ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ವಡವಿ ಮಾಸ್ತರ, ದಾದಾ ಕಾಳೆ, ಗಂಗಪ್ಪ ಯಮಕನಮರ್ಡಿನಿ, ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ನಾಯಕ, ದತ್ತೋಪಂತ ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಮಾಸುದೇವ ಗೋಸಾವಿ.

ಹುಕ್ಕೇರಿ

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಶೆಟ್ಟಿ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಶಿರಗಿ, ಜೀವಾಜೀ ಮುತಾಲೀಕ, ವಿನಾಯಕ ಮುತಾಲೀಕ, ಎಮ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲ, ಡಾ. ಚನಬಸಪ್ಪ ಗಂಧ, ಡಾ. ಜತಾರ.

ಸಂಕೇಶ್ವರ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಅಪ್ಪಣ್ಣಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಪಾಂಡಗುದಲಿ, ಚಂಬಣ್ಣ ಪಟ್ಟಣಶೆಟ್ಟಿ, ಬಾಬುರಾವ ಮುಂಜಣ್ಣವರ, ಮಲಗೌಡಾ ಶೆಟ್ಟಿಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಶಂಕರ ಸಾರವಾಡಿ, ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಕೋಷ್ಟಿ.

ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ :-

ಡಾ. ಜೋಶಿ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಖಾದೀರಸಾ|| ಶೇಖಿ, ದಶರಥ ಮಿರಜಿ, ಭೂಪಾಲ ಭತಾಳೆ, ಅಪ್ಪಾಜಪ್ಪ ಮಿರಜಿ, ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪ ಕೋಟಗಿ, ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಠದ, ಶ್ರೀಪಾದ ದೇಶಪಾಂಡೆ.

ಯಮಕನಮರ್ಡಿ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಅಣ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಕಟ್ಟಿ, ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಬಾಳಪ್ಪಾ ಕರಾವಂತ.

ಗೋಕಾಕ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಮಹಾದೇವರಾವ ಕರಗುಟ್ಟಕರ ವಕೀಲ, ಡಾ|| ವಿ.ಎನ್.ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಡಾ|| ಬಿ. ಆರ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಬಾಳಪ್ಪ ಕುರಬೇಟ.

ಮೂಡಲಗಿ :- ಶ್ರೀ. ರಾಮಜಪ್ಪಾ ಸೋನವಾಳಕರ.

ಯಾದನಾಡ :-

ಡಾ|| ಅನಂತರಾವ ಬೆಳವಡಿ, ಶಾಮಗಿರಿ ಸಾಗರ, ಬಸವಲಿಂಗಪ್ಪ ಕರ್ಯಾಣಿ.

ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಬಸಪ್ಪ ಪುರಲಿಂಗಣ್ಣವರ, ಮುಕ್ಕಪ್ಪ

ಹೊಕ್ಕೊಬ್ಬ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದೀಕ್ಷಿತ.

ಕೊಂಡಿಕಟ್ಟೆ :— ಶ್ರೀ ಅಜ್ಜಪ್ಪ ಬಟಕುಕ್ಕಿ.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ :—

ಶ್ರೀ. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಗೋಕಾಕ, ಎಮ್ಮನರಾವ ಚಿಂತಣಿಕರ.

ನಿಸ್ವಾಣಿ :—

ಶ್ರೀ ರಾಮಭಾವು ಕಾಗವಾಡೆ, ಪಂಚನದೀಕರ ವೈದ್ಯ, ಪಟವರ್ಧನ ಮಾಸ್ತರ, ಅನಂತರಾವ ಕಟಕೋಳ, ಬಾಳಪ್ಪಣ್ಣ ಅವಟೆ, ಶಂಕರರಾವ ಉಮ್ಮಾಣಿಕರ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಟೋಣಪ್ಪ, ಮೇಠೆ ಮಾಸ್ತರ, ಶ್ರೀಧರಸಂತ ಜೋಶಿ.

ಬಡಕಲಾಟಿ :— ಶ್ರೀ. ಗೋವಿಂದರಾವ ಹರಿದಾಸ.

ಶಮನಿನಾಡಿ :— ಶ್ರೀ ದೇವೇಂದ್ರ ದಾದಾ ಉಪಾಧ್ಯೆ ಪಂಡಿತ.

ಅಥಣಿ :—

ಡಾ|| ಬಳವಂತರಾವ ಕುಲಹಳ್ಳಿ, ಶ್ರೀ ಶಾಮರಾವ ಕೌಲಗುಡ್ಡ, ಆರ್. ಪಿ. ಜೋಶಿ, ಗುರುಮಾಸ್ತರ ಜೇರೆ, ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಶಿದ್ದಾಂತಿ, ಶಿವಪ್ಪ ಜಮಖಂಡಿ, ಅಣ್ಣಾರಾವ ಕೊಕ್ಕಟನೂರ, ಗೋಪಾಳರಾವ ಕಕಮರಿ.

ಬನಾಪೂರ :— ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ಮಹಿಪತ ದೇಶಪಾಂಡೆ

ಕೊಕ್ಕಟನೂರ :— ಶ್ರೀ. ರಾಮಭಟ್ಟ ಬಾಬಾಭಟ್ಟ ಜೋಶಿ.

ಸವದತ್ತಿ :— ಶ್ರೀ ಗುರುರಾವ ಮುನವಳ್ಳಿ.

ಕರಿಕಟ್ಟೆ :—

ಶ್ರೀ ಜಂದ್ರಪ್ಪ ಪತ್ತಾರ, ಗುರುಶಿಕ್ಷಪ್ಪ ವಿಭೂತಿ.

ಜೊಸೂರ :-

ಶ್ರೀ ವೀರಪ್ಪ ಸುತಕಟ್ಟೆ, ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ.

ನೂರಗೋಡ :-

ಶ್ರೀ ಧೋಂಡೊ ಯಶೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಬಾಬುರಾವ ಮಾಚೊಳ್ಳಿ), ಬಾಳಪ ಹೂಗಾರ, ಬಂಡೋಪಂತ ಕಾಮತ, ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ಅನಂತ ದರಾಲ, ಬಾಳಪ್ಪಾ ಜಾಲಿಕಟ್ಟೆ, ಜೀತಂಭಟ್ಟ ಹುಲ್ಲೂರ.

ಬೈಲಹೊಂಗಲ :-

ಶ್ರೀ ಶಂಕರರಾವ ಕಾಮತ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ತಮ್ಮಣ್ಣ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಭುಜಂಗಪ್ಪ ಬೋಂಗಾಳೆ, ಸುಬುದ್ಧಿಸ್ವಾಮಿ ಹಿರೇಮಠ, ಚಿದಂಬರ ಸತಾಫ, ಅಣ್ಣಪ್ಪ ಮೆಟಿಗುಡ್ಡ.

ದೇವಲಾಸೂರ :- ಶ್ರೀ ಸಂಕನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ.

ಸಂಪಗಾವಿ :-

ಶ್ರೀ ಚನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿ, ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಶಿವ್ವಾಳ, ಬಸಪ್ಪ ಶಿವ್ವಾಳ, ತಿಪ್ಪಣ್ಣ ಬೈಲಪ್ಪ ಗೋಳ, ಶಿದಲಿಂಗಪ್ಪ ಮಾಳಗಿ.

ನಾಗನೂರ :- ಶ್ರೀ ಅಬ್ಬಯ್ಯ ಚರಂತಿಮಠ.

ಮು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ :- ಶ್ರೀ ಚಿನ್ನಯಸ್ವಾಮಿ ಭಂಡಾರಮಠ.

ಕಿತ್ತೂರ:-

ಶ್ರೀ ಗುರುಭಟ್ಟ ಜೋಶಿ, ಶಾಂತಿನಾಥ ಇಂಗಳೆ, ರಾಮರಾವ ಥವಕೆ, ಹನುಮಂತ ಮಟ್ಟಿಮನಿ, ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ ಗಿರಿಭಟ್ಟನವರ, ರಂಗಣ್ಣ ಮೊಸಳೆ.

ಅಂಬಡಗಟ್ಟಿ :- ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ಚಿಟಣೇಸ.

ಖಾನಾಸೂರ :- ಶ್ರೀ ಅಪ್ಪಾ ಪಿತ್ತೆ

ನಂದಗಡ :-

ಶ್ರೀ ಬಸಪ್ಪ ಅರಗಾವಿ, ವಿಷ್ಣುಪಂತ ಬೋಂದ್ರೆ, ಹಣಮಂತ ನಾಯಕ, ಭೀಮಾ ನಾಯಕ, ನರಸಿಂಹಭಟ್ಟ ಪರೇಕರ, ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ಪಾಂಡುರಂಗ ನಾಯಕ, ಗಂಗಾಧರ ಗಿರಿಗೌಡ, ಕಮಲಾಕಾಂತ ದಲಾಲ.

ಪಾರಿಶವಾಡ :- ಶ್ರೀ ವೆಂಕಣ್ಣ ನಗರ.

ಬಾಹ್ಯಣೇತರರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರಿದರು

೧೯೩೧ ರ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರ ಪರಿಷತ್ತು ಕೂಡಿತ್ತು. ಹಾವೇರಿಯ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಪ್ಪ ಹೊಸಮನಿ ವಕೀಲರು ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು. ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರು ಮೊದಲೇ ಮುಖಂಡರ ಮಾತು ಕೇಳದೆ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಈ ರೀತಿ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಿ ಪಕ್ಷದ ಮುಖಂಡರು ಜಾಣತನ ಹಾಗೂ ಸಮಯಸೂಚಕತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಹೆಸರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಪರಿಷತ್ತು ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದರೂ ನಿಜವಾಗಿ ಅದು ಲಿಂಗಾಯತರ ಪರಿಷತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು. ಆ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಪಾಸು ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಳಾದ ವೀರನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಮತ್ತು ಕೆ.ಎಸ್.ಪಾಟೀಲ ಇವರು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಮರಾಠಾ ಸಮಾಜವು ಮಾತ್ರ ಬೆಳಗಾವಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅನ್ಯತ್ರ ಅಲಿಪ್ತವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಡಾ|| ಕೋವಾಡಕರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಆ ಸಮಾಜದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಯಾವ ಮುಖಂಡರೂ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ.

ಗಾಂಧಿ-ಆರ್ಯವಿನ್ ಒಪ್ಪಂದ

ಚಳುವಳಿಯು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರ್ಕಾರದ ಕಲ್ಪನೆಯೇರಿ ಉಗ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಜೇಲುಗಳೆಲ್ಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೋದವು. ಆಗ ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯ ಲಾರ್ಡ್ ಆರ್ಯವಿನ್ ಅವರು ಸಪ್ತೂ ಜಯಕರರ ಮುಖಾಂತರ 'ಯರವಪಾ' ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಡನೆ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಿ ದಿನಾಂಕ ೫ ಮಾರ್ಚ್ ೧೯೩೧ ರಂದು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಗಾಂಧಿ ಆರ್ಯವಿನ್ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜಬಂದಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಯಿತು, ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲಿನ ಕರ ರದ್ದಾಯಿತು. ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆ ಅಂಗಡಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಶೆರೆ-ಶಿಂದಿ ಗಡಂಗಳ ಮೇಲೆ ಪಿಕ್‌ಟಿಂಗ್ ಮಾಡುವ ಜನರ ಹಕ್ಕನ್ನು

ಮನ್ನಿಸಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಲು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದವರು ಕರೆದ "ದಂಡುಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿ"ಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಏಕಮೇವ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಎಂದು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ದಿನಾಂಕ ೮-೯ ಮಾರ್ಚ್‌ರಂದು ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ರಾಜಬಂದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದರು. ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಊಟಉಪಚಾರಾದಿ ಆದರಾತಿಥ್ಯಮಾಡಿ ಅವರವರ ಊರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು. 'ಗಾಂಧಿ ಮಹಾರಾಜಕೀ ಜೈ' ಎಂಬ ಜಯಘೋಷದಿಂದ ವಾತಾವರಣವು ಹರ್ಷನಿರ್ಬರವಾಯಿತು !

ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ದಂಡುಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿ ಗಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದರು. ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷ ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹತವೀರ್ಯರಾದ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿ ನಿಶಸ್ತ ಹಾಗೂ ಅಹಿಂಸಕ ಹೋರಾಟವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಜಯಶೀಲರಾದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಕ್ಷುಬ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಕೊಂಡಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಬೆಳೆದದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಏಕಮೇವ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮಾತಿಗೆ ಬೆಲೆ . . ಇತ್ತು. ಜನಬೆಂಬಲದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವು ಮಾತ್ರ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ಮನದಲ್ಲೆಯೇ ನೊಂದು ಕೊಂಡಿತ್ತು. ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಕುಗ್ಗಿಸಬೇಕು, ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಪ್ರಭಾವ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂದು ಒಳಒಳಗೇ ಸರಕಾರವು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅತ್ತ ದಂಡು ಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಡನೆ ಫಾತು ನಡೆದಾಗ ಇತ್ತ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಉದಾರ ಮತವಾದಿ ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯ ಲಾರ್ಡ್ ಆಯರ್ವಿನರನ್ನು ಹಿಂದೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಿ ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಂಗಡನ್‌ರನ್ನು ಅವರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅವರು ಗಾಂಧಿ-ಆಯರ್ವಿನ್ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಆದ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಬೇಕಾದರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸನ್ನು ಸದೆ ಬಡೆಯಲೇ ಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಅವರು ರೂಪಿಸಿದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯ ಧೋರಣೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಇತ್ತು. ಕೆಂಬಹುಣಾ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವೇ ಅವರಿಗೆ ಹಾಗೆ ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು.

ಹೇರಲ್ಯಟ್ಟೆ ಹೋರಾಟ

ದಂಡು ಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತು ಎರಡು ಮೂರು ತಿಂಗಳ ನಡೆಯಿತು. ಬಹಳಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಹಗ್ಗ ಹರಿಯಲಿಲ್ಲ, ಕೋಲು ಮುರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಾದಾಗೆ ಸುಂಕವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಬರ

ಗೈಯಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿದರು. ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆದುದೇನೂ ತಾವು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಅವರು ದುಂಡು ಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಖಂಡತುಂಡಾಗಿ ಹೇಳಿ ಬಂದರು. ದಿ. ೨೪-೧೨-೧೯೩೦ ರಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡದಿಂದ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹಡಗದಿಂದ ಬಂದಿಳಿದಾಗ ಜನರು ಅವರಿಗೆ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಸ್ವಾಗತ ನೀಡಿದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಮುಖಂಡರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬರಹತ್ತಿದರು. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡದೆ ಪೂರ್ವಯೋಜನೆಯಂತೆ ದಿ. ೪-೧-೧೯೩೨ ರಂದು ಸುಗ್ರಿವಾಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಯರವಡಾ ಜೇಲಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲಾಯಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿಯೆ ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿಡಲಾಯಿತು. ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ೧೯೩೨ ರ ಕಾರ್ಯದೇರ್ಭಂಗ ಆಂದೋಲನವು ಸರಕಾರವೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಮೇಲೆ ಹೇರಿತ್ತು. ಆಪ್ತಾನ ವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ನ ಅತ್ಯಂತ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ನ ಅಕ್ರಮ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂದು ಸಾರಿದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕಾಂಗ್ರೆಸ ಕಮಿಟಿಗಳು ಕಾಯಿದೆಬಾಹಿರವಾದವು. ಪೋಲೀಸರು ಅವುಗಳ ಕಚೇರಿ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡೆಸಿಕೊಂಡರು. ಸೇವಾದಲ, ಖುದಾಯಿ ಬಿದಮದ್‌ಗಾರ ಸಂಘಟನೆ, ಟಳಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿದ್ಯಾಪೀಠ ಮುಂತಾದ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಅಕ್ರಮಕೂಟಗಳೆಂದು ಸಾರಲಾಯಿತು. ಅವುಗಳ ಜಾಲಕರನ್ನೂ ಪ್ರಮುಖ ಸಭಾಸದರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಹುದಲಿಯ ಕುಮಾರಿ ಆಶ್ರಮ, ಭಾಗಲಕೋಟೆಯ ವ್ಯಾಯಾಮಶಾಲೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯವಾಚನಾಲಯ, ಕರ್ಮವೀರ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯ (ಮುದ್ರಣಾಲಯ ಸಹಿತ) ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕಾನೂನು ಬಾಹಿರ ಸಂಘಗಳೆಂದು ಸಾರಿ ಅವುಗಳ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿ ಜಪ್ತು ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಬೀಗ ಮುದ್ರೆ ಒಡಿದು ಸುಕಾರದ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಂದ ಭಾರೀ ಮೊತ್ತದ ನಗದು ಜಾಮೀನು ಬೇಡಿ ಚಳುವಳಿಯ ಸುದ್ದಿ ಸಮಾಚಾರ ಬರಬಾರದೆಂದೂ ಚಳುವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಡುವ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬಾರದೆಂದೂ ಸರಕಾರವು ಹೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿತು ಕುಂಟನೆವೆಂದಿ ದ ಜಾಮೀನು ಹಣ ಜಪ್ತು ಮಾಡಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ತೊಂದರೆಗೀಡು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅರವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಬಿಡುವ ಪಣತೊಟ್ಟ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್ ಸಾಹೇಬರು ಭಯಂಕರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಸುರು ಮಾಡಿದರು.

ಜಯದೇವರು ಭೂಗತರಾದರು !

೧೯೩೨ ರ ಜಾನೇವಾರಿ ಮೊದಲನೇ ವಾರದಲ್ಲಿಯೇ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಮುಖಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು.

ಆದರೆ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಮಾತ್ರ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಭೂಗತರಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಳುವಳಿಯ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿದರು. ದಿನಾಲು ಬುಲೆಟಿನ್ ಹೊರಡಿಸಿ ಜನರನ್ನು ಕಾಯ್ದೇರ್ಪಡೆಗೆ ಪ್ರಚೋದಿಸ ತೊಡಗಿದರು. ಬುಲೆಟಿನ್ ಹಂಚಲು ಸ್ವಯಂಸೇವಕರನ್ನು ತಯಾರ ಮಾಡಿದರಲ್ಲದೆ ಪಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿ, ಧ್ವಜ ವಂದನೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗು ಮತೆ ಮಾಡಿದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬುಲೆಟಿನ್ ಹಂಚುವುದು, ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿ, ಧ್ವಜವಂದನೆ ಮಾಡುವುದು ಹೀಗೆ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮಾಡಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರಿದರು. ಕೆಲವೆಡೆ ಶಿಂದಿಗಿಡ ಕಡಿಯುವುದು, ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವುದು ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೂ ನಡೆದವು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನರ ಪ್ರತಿಕಾರ ಭಾವನೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತ ಈ ಚಳುವಳಿಯು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿತು. ಆರುವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಪಣ ತೊಟ್ಟ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್ ಸಾಹೇಬಿಗೆ ನಿರಾಶೆ ಆಯಿತು !

ಸಾಯಕ್ಕೋಸ್ಕಾಯಿಲ ಮತೀನದ ಶೋಧ

ವೃತ್ತ ಪ್ರತೀಕಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಬಂಧ ಹೇರಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬುಲೆಟಿನ್ ಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವ ಬಂದಿತ್ತು. ಅವುಗಳನ್ನು ಸಾಯಕ್ಕೋಸ್ಕಾಯಿಲ್ ಮತೀನಿನಮೇಲೆ ಹೊರಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಪೋಲೀಸರಗೂಡ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಾಲೆ ಆಡುತ್ತ ಬುಲೆಟಿನ್ ಹಂಚುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವುಗಳನ್ನು ಜನರು ಅಸ್ಥೆಯಿಂದ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿಯ, ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ, ಚಳುವಳಿಯ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ಸ್ಪೂರ್ತಿ ಬರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಕಾಯ್ದೇರ್ಪಡೆ ಮಾಡಿ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್ ಮುಖಭಂಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಜನರಿಗೆ ಕರೆ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಬುಲೆಟಿನ್‌ಗಳನ್ನು ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಶಹಾಪೂರದಲ್ಲಿಯ ಗುಪ್ತ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಬಾಬುರಾವ ಗಲಗಲಿ, ರಾ. ಕೃ. ಲಿಮಾಯೆ, ರಾಮಭಾವು ರೇಗೆ ಮೊದಲಾದವರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತ ಸಾಯಕ್ಕೋಸ್ಕಾಯಿಲ್ ಮತೀನು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅವಿರತವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಪೋಲಿಸರು ಜಯದೇವರಾಯರನ್ನೂ ಸಾಯಕ್ಕೋಸ್ಕಾಯಿಲ್ ಮತೀನನ್ನೂ ಹುಡುಕುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ರಾಮಭಾವು ರೇಗೆ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜಯದೇವರಾಯರಿರುವಾಗ ಪೋಲೀಸರು ಆ ಮನೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಆದರೆ ಆಗ ಜಯದೇವರಾಯರು ನಿತ್ಯದಂತೆ ನೆರೆಮನೆಯ ಕಕ್ಕಸಕ್ಕೆ (ಸಂಘಾಸಕ್ಕೆ) ಹೋಗಿದ್ದರು. ಪೋಲೀಸರು ಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಶೋಧಿಸಿದರು. ಯಾರೂ ಏನೂ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಸಾಯಕ್ಕೋಸ್ಕಾಯಿಲ್ ಮತೀನು ಮುನ್ನಾದಿನವೇ ಲಿಮಾಯೆ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿತ್ತು.

ಕೆಲಕಾಲ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ ನಂತರ ಜಯದೇವರಾಯರು ಒಂದು ದಿನ ಬೆಳಗಾವಿ ಮಾರ್ಕೆಟಿನ ರೃಂಪಾ ಚೌಕದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಪ್ರಕಟರಾಗಿ ಭಾಷಣ ಸುರು ಮಾಡಿದರು. ಅಂದಿನ ಬುಲೆಟಿನದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಜನರೂ ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಪೋಲೀಸರು ತಕ್ಷಣ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಅವರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗುವ ಮುನ್ನ ಸಾಯಕ್ಲೋಸ್ಪಾಯಿಲ್ ಮಶೀನನ್ನು ಮಾಸ್ತ ಮರ್ಡಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಕೆಲವುದಿನ ಬುಲೆಟಿನ್ ಹೊರಡಿಸಿದರು. ಅವರು ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಮುನ್ನಾದಿನ ಅದನ್ನು ಆ ಊರಲ್ಲಿಯೇ ಅವರ ಸೋದರ ಮಾವ ಶ್ರೀ ರಘುನಾಥರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರ ನೆರೆಮನೆಯ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂಗಿದಿಡಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಮನೆಯು ಹಾಳು ಬಿದ್ದಿದ್ದು ಗಳಹಂಚುಗಳು ಮುರಿದು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತ ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಸಾಯಕ್ಲೋಸ್ಪಾಯಿಲ್ ಮಶೀನು ಹೂಗಿದ ಸ್ಥಳದಮೇಲೆ ಧೂಳಿ, ಹಂಚಿನ ತುಂಡು, ಮುರುಕು ಗಳ ಹಾಕಿ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲ ದಿನಗಳಮೇಲೆ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಮಶೀನು ಮಾಸ್ತಮರ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ನೇರವಾಗಿ ರಘುನಾಥರಾಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ರೃಪಡತಿ ಮಾಡಿದರು. ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ಹಾಕಿದರು. ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ನೋಡಿದರು. ಏನೂ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. 'ಎಲ್ಲಿಚ್ಚಾರೆ ಸಾಯಕ್ಲೋಸ್ಪಾಯಿಲ್ ಮಶೀನು ?' ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಗದರಿಸಿದರು. ಅವರು 'ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಅವರು ಯಾವಾಗಲೇ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ರಷ್ಟೆ. ಮಶೀನುಗಿಶೀನು ಏನೂ ಅವರು ತಂದಿಲ್ಲ. ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈ ಮನೆ ಆದ ಬಳಿಕ ನೆರಮನೆಯ ಶೋಧ ನಡೆಯಿತು. ಮಾಸ್ತಮರ್ಡಿಗೆ ಗ್ರಾಮವು ಆಗ ಸಾಂಗಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಶಹಾಪೂರ ಘೌಜದಾರರೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಘೌಜದಾರರೊಂದಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಇಬ್ಬರೂ ಪೋಲೀಸರ ಪಡೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ಆ ಮುರುಕುಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ತಿರುವಿ ಹಾಕಿದರು. ಆದರೆ ಪೋಲೀಸರು ಶೋಧನೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಘೌಜದಾರ ಸಾಹೆಬರು ಮಶೀನನ್ನು ಹೂಗಿದಿಟ್ಟ ಜಾಗವನ್ನೇ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು ! ಎಷ್ಟೊತ್ತು ಹುಡುಕಿದರೂ ಏನೂ ಸಿಗದ್ದರಿಂದ ಪೋಲೀಸರ ಪಡೆಯು ಬಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಬರಿಗೈಯಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಯಿತು !

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಯಾವದೇ ಚಳುವಳಿ ಸುರುವು ಮಾಡದೇ ಇದ್ದರೂ ಸರಕಾರವು ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ತಾನಾಗಿಯೇ ಹೇರಿ ಭಯಂಕರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ನಡೆಸಿತು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ದೀರ್ಘ ಶಿಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಭಾರೀ ದಂಡ ವಿಧಿಸಿ, ದಂಡವನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ವಸೂಲ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡಿತು. ಬುಲೆಟಿನ್ ಹಂಚಿದ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಲಮುಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ೧೮-೧೮ ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆ ಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಸರಕಾರದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯು ಎಷ್ಟೊಂದು ಕ್ರೂರವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಜನರು ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ದಂಡ ವಸೂಲಿಗಾಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಕಾಳುಕಡಿ, ದನಕರುಗಳು, ಪಾತ್ರೆ ಮುಂತಾದ ವ್ಯುತ್ಕರ್ಮ ಲಿಲಾಪು ಮಾಡಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಜನರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಹಿಂಜರಿದರು. ಆದರೂ ೧೯೩೦ ರ ಅಂದೋಲನಕ್ಕಿಂತ ಈ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಜನರು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋದರು; ಹೆಚ್ಚುಕಷ್ಟವನ್ನು ಸಹಿಸಿದರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ೧ ವರ್ಷದಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ ಅವರಿಗಂತೂ ಸವದತ್ತಿ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರು ೧೦ ವರ್ಷ ಸಶ್ರಮ ಕಾರಾವಾಸದ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೃತಾರ್ಥರಾದರು ! ಆದರೆ ಮೂರುವರ್ಷದಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಯಾರೂ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರ್ಕಾರವು ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿತು.

೧೯೩೦ ರ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬಹುಶಃ ಎಲ್ಲರೂ ೧೯೩೨ ರ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೊಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಹೊಸಬರೂ ಈ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಏರಿತು. ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಕಂಡವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ಗೋವಿಂದ ರೆಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ಹುಸೇನ ಸಾಹೇಬ ಮುಲ್ಲಾ ಕರಿಕಟ್ಟಿ, ಗೋಪಾಲರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಬೆಳವಡಿ ಶಿವನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಗಜಪತಿ, ಬಾಳಪ್ಪ ಹೊಳೆಯಾಚಿ, ಹುಚ್ಚಪ್ಪಾ ಹೊಳೆಯಾಚಿ, ಕಾಳಪ್ಪಾ ಪತ್ತಾರ (ಅಂಬಡಗಟ್ಟಿ), ಅಜ್ಜಪ್ಪಾ ಮಾರಿಹಾಳ (ಕಿತ್ತೂರು), ನೀಲಕಂಠಯ್ಯ ಗಣಾಚಾರಿ (ಹೂಸೂರು), ಫಕೀರಪ್ಪಾ ಇಟ್ಟಾಳ (ಯರಗಟ್ಟಿ) ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಪಾಟೀಲ (ಮಾಂಜರಿ), ಶ್ರೀಮತಿ ಪದ್ಮಾವತಿಬಾಯಿ ದೇಸಾಯಿ (ಬಿದರಿ) ಮೊದಲಾದವರಿದ್ದರು.

ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಷ್ಕರ ಅನ್ನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ

೧೯೩೨ ರ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿರ ಬಹುದು. ಬೆಳಗಾವಿ, ಧಾರವಾಡ, ವಿಜಾಪೂರ, ಕಾರವಾರ, ರತ್ನಾಗಿರಿ ಈ ೫ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ರಾಜಬಂದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿದ್ದರು. ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ. ಮಹರ ಅಲಿ, ಅಬೀದ-ಅಲಿ, ಮೆನನ್ ಅವರೂ, ಗುಜರಾತದ ನರಹರಿಭಾಯಿ ಪರೇಖಿ, ಮಹಾದೇವಭಾಯಿ, ಮೈದುಲಾಬೇನ ಸಾರಾಭಾಯಿ, ಮಣಿಬೇನ ಪಟೇಲರೂ ಪಂ. ಮುಕುಂದ ಮಾಲವೀಯರೂ ಆಗ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ. ದತ್ತೋಪಂತ ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಪುಂಡಲೀಕಜೀ, ವಡವಿ ಮಾಸ್ತರ. ಪಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ್, ಮಂಡಗುದ್ದಿ, ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ. ಅರಗಾಂವಿ, ಶಂಕರ ಗ್ರಾಮೋಪಾಧ್ಯೆ, ದಯಾನಂದ ಅರಳಿಕಟ್ಟಿ, ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಕಾಳೆ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಭು ಮೊದಲಾದವರೂ, ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಡಾ|| ಹರ್ಷೀಕರ, ಡಾ|| ಕಬ್ಬೂರ,

ಬಿಂದು ಮಾಧವ ಬುರ್ಲಿ, ರಂಗಾಚಾರ್ಯ ಅಗಳಗಟ್ಟಿ, ವಿ. ಕೃ. ಗೋಖಲೆ, ವೀರನ
ಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಮಾಗಡಿ, ಮಾನಣ್ಣವರ, ಕರಡಿಗುಪ್ಪ, ನೇಸ್ತಿ ಮಾಸ್ತರ, ಸಂಗೂರ,
ಅನಂತರಾವ ಜಾಲೀಹಾಳ, ರಮಾಕಾಂತ ಗೋಳಿಕೇರಿ, ಶೇವಡೆ, ಮಿರ್ಜಿ. ಕುರ್ತಕೋಟಿ,
ದಾಬಡೆ, ಗುದ್ದೆಪ್ಪ ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ. ರಾ. ಶ್ರೀ. ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ, ಮಳಗಿ ವಕೀಲ ಮೊದಲಾದ
ವರೂ, ವಿಜಾಪೂರದ ಶ್ರೀ ಹಣಮಂತರಾವ ಕೌಜಲಗಿ, ತಮ್ಮಣ್ಣಾ ಮಿರಜಕರ,
ಬಾಲಸಿಂಗ ಮಾಸ್ತರ ಮೊದಲಾದವರು. ಕಾರವಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಯಕ ಮಾಸ್ತರ
ಹೊದಿಕೆ ಮಾಸ್ತರ, ರಾಮನಾಯಕ ಭಾಸ್ಕೋಡ, ರಾಮನಾಯಕ ಭಾವೀಕೇರಿ,
ಸುಬ್ರಾಯ ನಾಯಕ, ಬೀರಣ್ಣ, ಶಾಮರಾವ ಶೆಣೈ, ಹರಿ ಪ್ರೆ ಮೊದಲಾದವರೂ, ರತ್ನಾ
ಗಿರಿಯ ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಪಟವರ್ಧನ, ಶೇಟೆ, ಫಾಟಕ, ಮುಂತಾದವರೂ ಪ್ರಮುಖ
ರಾಗಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ 'ಕ' ವರ್ಗ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು.

ಪ್ಲಂಕೇಟ ಎಂಬ ಆಯರಿತ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಗೃಹಸ್ಥರು ಜೇಲಿಗೆ ಸುಪರಿಂಟೆಂ
ಡೆಂಟರಾಗಿಯೂ ಅಕೊತ ಎಂಬವರು ಜೇಲರರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಪ್ಲಂಕೇಟ ಸಾಹೇ
ಬರು ಶಿಸ್ತು, ಸ್ವಚ್ಛತೆ, ಕಠೋರತನದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದರು. ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಕೈದಿಗಳ ಜೊತೆಗೇ
'ಕ' ವರ್ಗದ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಜೇಲಿನ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ
ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಕೈದಿಗಳಷ್ಟೇ ಕೆಲಸ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ಲಂಕೇಟರ
ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವಿತ್ತು. ಕೆಲಸದ ರೂಢಿಯಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜ
ಕೀಯ ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಅವರು ದಿನಾಲು ಜೇಲಿನ ಅಂತರ್ಗತ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡ ಹತ್ತಿದರು. ಆಡಾ
ಬೇಡಿ, ದಂಡಾಬೇಡಿ, ಹಾತಕಡಿ, ಗಂಜಿ ಸಜಾ, ಅಂಧೇರಿ, ತರಟಿನ ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದ
ಶಿಕ್ಷೆ ಸುರು ಆದವು. ಚಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಲಿಂ ಪಾಂಡ ಅಂದರೆ ಎರಡು
ಚಿಮಣಿ ಎಣ್ಣೆ ಡಬ್ಬಿ ತುಂಬ ಜೋಳ ಬೀಸಬೇಕು ಎಂದು ಜೇಲಿನ ನಿಯಮವಿತ್ತು.
ನಮ್ಮ ಜನರು ಅರ್ಧ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದೇ ಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಾಟ, ಶಿಕ್ಷೆ
ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ನಡೆದದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಪ್ರತಿಭಟನೆಗೆಂದು ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳು
ಉಪವಾಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸೂಚನೆ ಬಂತು. ಅದರ ಏನೂ ಕೆಲಸಾನೇ ಮಾಡಬಾರ
ದೆಂದು ಶ್ರೀ ಮೆಹರಾಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು
ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನದಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ಣ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀ
ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಪಟವರ್ಧನರ ಮತ. ಉಳಿದವರು ಅರ್ಧ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರಾಯಿ
ತೆಂದು ಅನ್ವತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದನ್ನೇ ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡ
ಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು
ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹೂಡಿದರು. ಎಲ್ಲರನ್ನು ಸೆಪರೇಟ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೀಲಿ ಜಡಿದರು.

ಜೇಲಿನ ಶಿಸ್ತು ಮುರಿದವರಿಂದ ಪ್ಲಂಕೇಟ ಸಾಹೇಬ ಕಿಡಿಕಿಡಿ ಆಗಿದ್ದ. ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ರೊಟ್ಟಿ ಊಟ ತಂದಿದ್ದ ತಗಡಿನ ಚೌಕ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಅವನು ಬೂಟುಗಾಲಿನಿಂದ ಒದ್ದ. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಊಟವೇ ಬೇಡವೆಂದು ಉಪವಾಸ ಸುರು ಮಾಡಿದರು. ಮೊದಲನೇ ದಿನ ವಿಶೇಷ ತ್ರಾಸ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಎರಡನೇದಿನ ಮತ್ತು ೩ ನೇ ದಿನ ಬಹಳ ಸಂಕಟವಾಗ ಹತ್ತಿತು. ನಾಲ್ಕನೇ ದಿನ ಕೆಲವರಿಗೆ ಎಳ್ಳಲೂ ಬಾರದಂತಾಯಿತು. ೧೦-೨೦ ಜನರನ್ನು ಆತ್ಮವಸ್ಥೆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲಾಯಿತು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ, ನಿಶ್ವಯ ಮಬ್ಬು, ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಅಸಾಧ್ಯ ಕಸಿವಿಸಿ, ಪಿತ್ತವಿಕಾರ ಸುರುಪಾದವು. ೪ ನೇ ಮತ್ತು ೫ ನೇ ದಿನ ಕಸಿವಿಸಿ ತುಸು ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತ ಬಂತು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕೈ ಮೀರಿದೆ ಎಂದು ಜೇಲ ಡಾಕ್ಟರರು ಆಯ್. ಜಿ. ಪಿ. ಗೆ ತಂತಿ ಕಳಿಸಿದರು. ೫ ನೇ ದಿನ ಆಯ. ಜಿ. ಪಿ. ಬಂದರು. ಮಾತುಕತೆಯಾಗಿ ಒಪ್ಪಂದ ಆಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಊಟ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಒಪ್ಪಂದದನ್ವಯ ರಾಜಬಂದಿಗಳು ಅರ್ಧ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಮುಂದೆ ಸಾಧಾರಣ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಬಂದವು. ಅಭ್ಯಾಸ ಮಂಡಳಿಗಳು ಸುರುಪಾದವು. ತರಣರಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ವಿಚಾರಗಳು ಹರಡಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಬೀಜಾರೋಪಣೆ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಯಿತು. ಅದರ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಾಂಧೀ ಭಕ್ತರಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗುಂಪಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಂಬಲ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ಲಂಕೇಟ ಸಾಹೇಬರ ಸ್ವಚ್ಛತೆ

ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ಅಚ್ಚು ಕಟ್ಟುತನದ ಬಗ್ಗೆ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಪ್ಲಂಕೇಟರು ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ದಿನಾಲೂ ಮುಂಜಾನೆ ತಪ್ಪದೆ ಇಡೀ ಜೇಲನ್ನು ಸುತ್ತು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಸಾರಗಳು ಅವರ ನಿರೀಕ್ಷೆಯ ಮುಖ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅದು ಸ್ವಚ್ಛ ಇದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಲಬೀಳುವ ಸಂಗಮರವರಿ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬೊಟ್ಟು ತಿಕ್ಕಿ ಮೂಗಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ವಾಸನೆ ಬರುತ್ತಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತುಸುಪಾದರೂ ವಾಸನೆ ಬಂದರೆ ತೀರಿತು. ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ವಾಡ್ಕರ ನಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಸಾರ ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡುವ ಕೆಲಸದ ಕೈದಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಷ್ಟು ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಆಸ್ಥೆ ! ಸಂಸಾರವು ಸ್ವಚ್ಛ ಇರಬೇಕೆಂದು ಸಾಹೇಬನು ಬಂದು ಹೋಗುವವರೆಗೆ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಕಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಬಿಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ಲಂಕೇಟ ಸಾಹೇಬನ ತರುಪಾಯ ಬಂದ ೪-೫ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರನ್ನು ಒಟ್ಟು ೭ ವರ್ಷದ ನನ್ನ ಜೇಲುವಾಸದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ನೋಡಿದೆ. ಅದರ ದಕ್ಷತೆ ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ಲಂಕೇಟ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ

ಮಾತ್ರ ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರರಷ್ಟು ಗುಣ ಕೊಡಬೇಕು. ಉಳಿದವರು ೨೦-೪೦ ಗುಣಗಳ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುವರು.

ಮ್ಯಾಕ್ ಡೋನಾಲ್ಡ ರ ಜಾತಿನಿರ್ಣಯ

ದಿನಾಂಕ ೧೩ ಆಗಸ್ಟ್, ೧೯೩೨ ರಂದು ಬ್ರಿಟಿಶ ಪ್ರಧಾನಿ ಮ್ಯಾಕ್‌ಡೋನಾಲ್ಡ ರ ಜಾತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವದ ನಿರ್ಣಯ ಹೊರಬಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹರಿಜನರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತದಾರ ಸಂಘ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮತಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತದಾರ ಸಂಘದಿಂದಲೂ ಚುನಾವಣೆಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ನಿರ್ಣಯದಿಂದ ಹರಿಜನರನ್ನು ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದಿಂದ ಕಾಯಂ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು ಸರಕಾರದ ದುರುದ್ದೇಶವಿತ್ತು. ಮುಸ್ಲಿಮರಂತೆ ಹರಿಜನರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಅವರ ಮುಖಂಡರಾದ ಜಿನ್ನಾ, ಅಂಬೇಡಕರರಂಥವರನ್ನು ಬಗಲಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ವಿಭಕ್ತ ಮತದಾರ ಸಂಘದ ಬಲದಿಂದ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಂಖ್ಯಾಬಲದ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಬಲ ಕುಗ್ಗಿಸುವ ಹಾಗೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸುವ ಕಾರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರವು ಈ ಜಾತಿ ನಿರ್ಣಯದಿಂದ ಮಾಡಿತ್ತು. ಯರವಸಾ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿವಿದ್ದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಈ ನಿರ್ಣಯ ತಿಳಿದೊಡನೆ ಅದನ್ನು ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದ ಅಖಂಡತ್ವವನ್ನು ಕಾಯ್ದು ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಉಪವಾಸ ಮಾಡುವದಾಗಿ ಸಾರಿದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಉಪವಾಸ

ದಿನಾಂಕ ೨೦ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೧೯೩೨ ರಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಉಪವಾಸ ಸುರು ಆಯಿತು. ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಅತ್ಯಂತ ಗಂಭೀರ ಹಾಗೂ ಚಿಂತಾತುರತೆಯ ವಾತಾವರಣ ಪಸರಿಸಿತು. ಹೊರಗಿದ್ದ ಮುಖಂಡರು ಬಡದೆಬ್ಬಿಸಿದಂತೆ ಕಾರ್ಯಾಪ್ರವೃತ್ತರಾದರು. ಹರಿಜನ ಮುಖಂಡ ಎಮ್. ಸಿ. ರಾಜಾ ಅವರು ಜಾತಿನಿರ್ಣಯವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದರು. ಪಂಡಿತ ಮಾಲವೀಯರು ಹರಿಜನ ಹಾಗೂ ಸರ್ವಣ ಹಿಂದುಗಳ ಮುಖಂಡರ ಪರಿಷತ್‌ನ್ನು ಮೊದಲು ಮುಂಬೈಗೆ ಕರೆದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕೊಡ ಚರ್ಚಿಸಲು ಅನುಕೂಲ ವಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರಣೆಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿದರು. ಸರಕಾರದವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯ ವರಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿ, ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೌಲಭ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿರಲ್ಲದೆ ಕಸ್ತೂರಬಾ, ಸರೋಜಿನಿದೇವಿ ನಾಯಡು, ಹಾಗೂ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲರನ್ನು ಅವರ ಹತ್ತಿರ ತಂದಿಟ್ಟರು. ಹರಿಜನರ ಮುಖಂಡರಾದ ಡಾ|| ಅಂಬೇಡಕರ ಅವರಮೇಲೆ ಪಂಡಿತ ಮಾಲವೀಯ, ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಹರಿಜನ ಮುಖಂಡ ರಾಜಾ ಮುಂತಾದವರು ಒತ್ತಾಯ ತಂದವರಿಂದ ಅವರು ಯರವಸಾ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ

ಯವರಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದರು. ಆಗ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಹಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ, ರಾಷ್ಟ್ರಹಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಂದರೆ ವಿಭಕ್ತ ಮತದಾರ ಸಂಘವು ಹೇಗೆ ಘಾತಕವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರಿಗಾಗಿ ಸ್ಥಳ ಕಾಯ್ದಿರಿಸ ಬಹುದು, ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮತದಾರ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಾಪಾಪ ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದರು. ತಾವು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ದೇಶ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆಗೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿರು ವದಾಗಿಯೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಘೋಷಿಸಿದರು, ಎಲ್ಲೆಡೆಯಿಂದಲೂ ನೈತಿಕ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸದ್ಬುದ್ಧಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಡಾ|| ಅಂಬೇಡಕರರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತದಾರಸಂಘ ಬೇಡವೆಂದು ಸಾರಿದರು. ಅದರಂತೆ ಹರಿಜನರಿಗೆ ಕಾಯ್ದಿಟ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಮತದಾರ ಸಂಘವಿರಬೇಕೆಂಬ ಒಪ್ಪಂದದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಾಲವೀಯರು ಕರೆದ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾರಲಾಯಿತು. ಆಗ ಸರಕಾರದ ವರು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜಾತಿನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಮತ್ತು ದಿನಾಂಕ ೨೭-೯-೩೨ ರಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಉಪವಾಸ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಈ ಉಪವಾಸದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಹಾಗೂ ಗುದ್ದಪ್ಪ ಹಳ್ಳೀಕೇರಿ ಅವರೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಕೂಡ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರು.

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಲಂಕ

ಉಪವಾಸದಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವ ರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಸಂದರ್ಶನಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸರಕಾರದವರು ದಿನಾಂಕ ೨೯-೯-೩೨ ಕ್ಕೆ ಕಸಿದುಕೊಂಡರು. ಮತ್ತು ಅವರಹತ್ತಿರ ತಂದಿಟ್ಟಿದ್ದ ಕಸ್ತೂ ರಬಾ, ಸರೋಜಿನಿ ನಾಯ್ಡು ಅವರನ್ನು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಜೇಲಿನಿಂದಲೇ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ಸೌಲಭ್ಯ ವನ್ನು ಹಟಾತ್ತನೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ನೊಂದುಕೊಂಡರು. ವಾಯಿಸ ರಾಯ ರೊಂಧಿಗೆ ಸುದೀರ್ಘ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರವಾದ ನಂತರ ದಿನಾಂಕ ೭-೧೧-೩೨ ರಿಂದ ಸರಕಾರದವರು ಪುನಃ ಆ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ, ವಾದವಿವಾದ, ಸುರುವಾದವು. ಹೊರಗಡೆ ಹರಿಜನರಿಗೆ ಮಂದಿರ ಪ್ರವೇಶ ಕೊಡುವ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಪಾತ್ರತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಆಂದೋಲನ ನಡೆಯಿತು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ಈಗಿದ್ದ ಸ್ವರೂಪವು ಹಿಂದೂಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯವಿಲ್ಲ, ಅದು ಕಾಲಾಂತರದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದ ಕೆಟ್ಟ ರೂಢಿ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಲಂಕ, ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಖಂಡಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ತಪ್ಪೆಂದು ಯಾವುದೂ ಹೇಳುವವರು ಯಾವವರೂ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾ ನಿಸಲಾಯಿತು. ಪಂಡಿತ ಮಾಲವಿಯವರು, ತರ್ಕತೀರ್ಥ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಸ್ತ್ರಿ ಜೋಶಿ, ಕೋಕಿಜೀ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಪಂಡಿತರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಾರದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಯಾವವರೂ ಜೇಲಿನಿಂದಲೇ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿಸಿದರು.

ಭಂಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ತಪ್ಪು, ಅವರು ಮಾಡುವುದು ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ಕೆಲಸ, ಅದು ಕೀಳೆವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಎಂಬುದನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿ ಕೊಡಲು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಬಾಬುರಾವ ಠಾಕೂರ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಮುಂದಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಪಾಸಗಳನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಕೈಕೊಂಡರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಸಮಾಜ ಹಿಂದುಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಎಂಬ ದಿನ ಸಂಪಾಸ ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ಈ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತು. ಶೌಚಕೂಪದಲ್ಲಿಯೆ ಮಲವನ್ನು ಬಕೇಟಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಕೊಂಡು ಮುನಿಸಿ ಪಾಲಟಿಯ ಮೈಲಾ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದರು ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಳಾದ ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಬಳವಂತರಾವ ದಾತಾರ ಮೊದಲಾದವರು ಅವರಿಗೆ ನೆರವಾದರು. ಜನರ ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳಿಸಿ ಅವರನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು ಹೆಚ್ಚಿದ ಈ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಆಗಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯವು ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿತು. ಮಂದಿರಗಳು, ಭಾವಿಗಳು, ಚಹದಂಗಡಿಗಳು ಹರಿದುಹೋಗಿ ತೆರೆದವು.

ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಾಯ್ದೆಭಂಗದ ಅಂದೋಲನವು ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಡೆದೇ ಇತ್ತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾನೂನು ಬಾಹಿರ ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದು ಸಾರಿವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಜನವರಿ ೧೯೩೨ ರಲ್ಲಿ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲರು ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿ ಕೂಡಿ ಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಎಲ್ಲ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊತ್ತು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿಯವರು ತಮ್ಮ ನಂತರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿರತಕ್ಕವರ ಯಾದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸಿದರು. ಅದರ ಮೇರೆಗೆ ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ, ಡಾ|| ಅನಸಾರಿ, ಸರ್ವಾರ್ ಶಾರ್ದೂಲಸಿಂಗ್ ಕಮೀಶ್ವರ, ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಡಾ|| ಕಿಷೋರಿ, ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರಿ ಮತ್ತು ಅಣೆ ಇವರು ಕ್ರಮೇಣ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಜುಲೈ ೧೯೩೨ ರ ವರೆಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು.

ನೀಗಿದಳು. ಅವಳ ಕೆಳಬರವನ್ನು ಸಹ ಕೇಳುವವರು ಪೋಲಿಸರಿಗೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳನಂತರ ಪಿಕ್ಚಿಯವರ ಪರಿಚಿತನೊಬ್ಬನು ಅಂತ್ಯಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆದನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಂಡನು. ಲಾಲಾ ಹರದಯಾಳರ ಗದರ ಸಂಘಟನೆಯು ಜಪಾನಿನ ಕಾಮಾ ಗಾತಾ ಮಾರೂ ಎಂಬ ಯುದ್ಧನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಬಾ ಗುರುದತ್ತಸಿಂಗರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ದೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನೇ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿತು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಅದರ ಸುಳುವು ಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಆ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಎಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಫಾಸಿ, ಕೆಲವರಿಗೆ ಜೀವಾವಧಿ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು.

ಪಂಜಾಬದ ಕರ್ಮಸಿಂಹ ಜ್ವಾಲಾಸಿಂಹರು ೨೧ ನೇ ಡಿಸೆಂಬರ ೧೯೨೧ ರಂದು ತಾಯ್ನಾಡಿಗಾಗಿ ಹುತಾತ್ಮರಾದರು !

೯ನೇ ಅಗಸ್ಟ ೧೯೨೫ ರಂದು ರಾತ್ರಿ ಎಂಟು ಗಂಟೆಗೆ ಕಾಕೋರಿ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನ ಹತ್ತರ ರೇಲುಗಾಡಿ ತರುಬಿ ಅದರಲ್ಲಿಯ ಸರಕಾರಿ ಖಜಾನೆಯನ್ನು ಲೂಟಿಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಿಸ್ಮಿಲ್ ಎಂಬವರಿಗೆ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಅವರ ಸಹಕಾರಿಗಳಿಗೆ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆಗೊಳಗಾದವು. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಹರೇಂವ್ರ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬವರು ಹಿಂಡಲಿಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದರು. ಜತೀಂದ್ರನಾಥ ದಾಸರು ೬೩ ದಿನಗಳ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿ ಕಲಕತ್ತೆಯ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಮರಣವನ್ನಪ್ಪಿದರು.

೧೯೨೮ ರಲ್ಲಿ ಸಾಯಮನ್ ಕಮೀಶನ್ ಲಾಹೋರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅದರ ನಿಷೇಧಾ ಛೇದವಾಗಿ ಹೊರಟ ಪ್ರಚಂಡ ಪುರವಣಿಗೆಯ ಮುಖಂಡರಾದ ಲಾಲಾ ಲಜಪತ ಸಾಯರ ಎದೆಯಮೇಲೆ ಡಿ. ಎಸ್. ಪಿ. ಸ್ಕಾಟ ಹಾಗೂ ಎ. ಎಸ್. ಪಿ. ಸಾಂಡರ್ಸರು ಕ್ರೂರತೆಯಿಂದ ಡೊಣ್ಣೆಯ ಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿದರು. ಆ ನೋವಿನಿಂದಲೇ ಆ ಪಂಜಾಬ ಕೇಸರಿಯು ಅಸುನೀಗಿದರು ! ಅದರ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಭಗತಸಿಂಗ, ರಾಜಗುರು ಸುಖದೇವ ಅವರು ದಿ. ೧೭ ಡಿಸೆಂಬರ, ೧೯೨೮ ರಂದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೪ ಗಂಟೆಗೆ ಸಾಂಡರ್ಸನನ್ನು ಲಾಹೋರದ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿಕೊಂದರು ! ಸ್ಕಾಟ ಪಾರಾದ. ಅನಂತರ ಸಾಯಮನ್ ಕಮೀಶನ್ನಿನ ಮೇಲೆಯೇ ಬಾಂಬೆಸೆಯುವ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕಿದರು. ಆದರೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ನಿರರ್ಥಕ ಚರ್ಚೆಯ ತೊಡು ಕುಟ್ಟುವ ವಾಕ್‌ಪಂಡಿತರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಲು ಭಗತಸಿಂಗ, ಬಟುಕೇಶ್ವರ ದತ್ತರು, ದಿಲ್ಲಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಂಬು ಹಾರಿಸಿದರು. ಆಗ ಅವರು ಸಿಕ್ಕ ಬಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಲಾಹೋರ ಒಳಸಂಚಿನ ಪ್ರಕರಣ ಬಯಲಿಗೆ ಬಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಭಗತಸಿಂಗ, ಸುಖದೇವ, ರಾಜಗುರು ಅವರಿಗೆ ದಿ. ೨೩-೩-೧೯೩೧ ರಂದು ಫಾಸಿ ಆಯಿತು. ಬಟುಕೇಶ್ವರ ದತ್ತ, ಕಿಶೋರಿಲಾಲ್, ಜಯದೇವ, ಶಿವತರ್ಮಾ, ಗಯಾಪ್ರಸಾದ, ಮಹಾವೀರ ಸಿಂಗ, ವಿಜಯಕುಮಾರಸಿಂಹ,

ಕನವರನಾಥ ತಿವಾರಿ ಇವರಿಗೆ ಜೀವಾವಧಿ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಕುಂದನಗಾಲನಿಗೆ ೭ ವರ್ಷ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇಮದತ್ತನಿಗೆ ೫ ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು.

ದಿ|| ೨೩ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೯೨೬ ರಂದು ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಳಿ ವ್ಹಾಯಿಸಗಾಯರ ಸ್ಪೆಶಲ್ ರೇಲುಗಾಡಿ ಉರುಳಿಸಲು ಬಾಂಬ್ ಸ್ಫೋಟ ಮಾಡಿದಕ್ಕಾಗಿ ಖ್ಯಾತ ಹಿಂದಿ ಲೇಖಕರಾದ ಯಶ್‌ನಾಥ ಅಪರಿಗೆ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಸ್ಫೋಟದಲ್ಲಿ ವ್ಹಾಯಿಸಗಾಯರು ಜೀವಂತ ಪಾರಾದರು. ಮುಂದೆ ಯಶ್‌ನಾಥರಿಗಾದ ಮರಣ ದಂಡನೆಯನ್ನು ಜೀವಾವಧಿ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಯಿತು. ೧೪ ವರ್ಷದ ಕಠಿಣ ಶಾರಾವಾಸದ ನಂತರ- ಅವರ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಯಿತು.

ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕು. ಶಾಂತಾ ಘೋಷ ಎಂಬ ಹೈಸ್ಕೂಲವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿ ಕೋಮಿಲ್ಲಿನ ಕಲೆಕ್ಟರನನ್ನು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಂದಳು. ಕು. ವಿಶ್ವಾದಾಸ ಎಂಬ ಕಾಲೇಜು ಕುವರಿಯು ಬಂಗಾಲದ ಗವರ್ನರ್ ಸ್ವಾಸ್ಥನಲೇ ಜಾಕಸನ್ ಎಂಬವನನ್ನು ಗುಂಡಿಗೆ ಅಹುತಿ ತಕ್ಕೊಂಡಳು.

೧೯೧೯ ರಲ್ಲಿ ಅಮೃತಸರದ ಜಾಲಿಯನ್‌ವಾಲಾಬಾಗ್ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡದ ಖಲ ಪುರುಷನಾದ ಸರ್ ಮಾಯಕೇಲ ಓಡ್ವಾಯರ ಎಂಬ ನರರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಪಂಜಾಬದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ ಸರದಾರ ಉಧಮ ಸಿಂಗನು ೧೯೪೦ ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಂದು ಜಾಲಿಯನ್‌ವಾಲಾಬಾಗದ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡ.

ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಆಝಾದ ಪೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಗದೆ ಗುಂಡಿನ ಕಾಳಗ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ವೀರಮರಣವನ್ನಪ್ಪಿದನು. ಹತಾಶರಾದ ಪೋಲೀಸರು ಅವನು ಯಾವ ಮರದ ಮರಗೆ ನಿಂತು ಕಾಳಗ ಮಾಡಿದನೋ ಆ ಮರವನ್ನು ಬೇರುಸಹಿತ ಕೆತ್ತಿ ಸಮಾಧಾನ ಹಚ್ಚಿ ಕೊಂಡರು.

ರಾಶಬಿಹಾರಿ ಘೋಷ, ರಾಜಾ ಮಹೇಂದ್ರ ಪ್ರಕಾಶವರಂಥ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಮಾತ್ರ ಭೂಮಿಯ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆ ಆಗುವವರೆಗೂ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲೆದಾಡಿ ಅನೇಕ ಕಷ್ಟ ನಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಅನಂತ ಯಾತನೆಯನ್ನೂ ಸಹಿಸಿದರು.

೧೯೩೦ ರ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದಲ್ಲಿ ದಂಡಿನಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಸಾರಿ ಅನೇಕ ಜನರನ್ನು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. ಹಾಗೂ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಧನಶೆಟ್ಟಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಾರಡಾ, ಜಗನ್ನಾಥ ಶಿಂಧೆ ಮತ್ತು ಕುರ್ಬಾನ ಹುಸೇನ್ ಈ ನಾಲ್ವರು ದೇಶಭಕ್ತರನ್ನು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಿದ ಮುಂಬಯಿಯ ಗವರ್ನರ್ ಕ್ರೂರಕರ್ಮಿ ಹಾಟಸನ್‌ನ ಎದೆಗೆ ಪುಣೆಯ ಕಾಲೇಜು ಕುಮಾರ ವಾಸುದೇವ ಬಳವಂತೆ ಗೋಗಟಿ ಎಂಬವನು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿದನು. ಆದರೆ ಹಾಟಸನ್‌ನು

ಕಬ್ಬಿಣ ಕವಚ ತೊಡುವ ಜಾಗರೂಕತೆ ವಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬದುಕಿಕೊಂಡ. ಸೇದ್ನ
ಅಮೋಘ ಉಳಿಯಿತು.

ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸ್ಫಂಡಿಲದ ಮೇಲೆ ಕೊನೆಯ ಬಲಿದಾನವು ನೇತಾಜಿ ಸುಭಾ
ಷಚಂದ್ರ ಭೋಸರರು. ಎರಡನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದಾಗ
ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಕಪಿಮುಷ್ಟಿಯಿಂದ ವೇಷಾಂತರ ಮಾಡಿ ಪಾರಾಗಿ ಅವರು
ಅಫಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಜರ್ಮನಿ, ಜಪಾನಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ “ ಆಝಾದ ಹಿಂದ ” ಸೈನ್ಯ ಸಂಘ
ಟಿಸಿ ನಾವು ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ, ಅವರು, “ ಚಲೋದ್ದಿಲ್ಲಿ ” ಎಂದು
ಘೋಷಿಸುತ್ತ ಬ್ರಿಟಿಶರ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಹೂಡಿದರು. ಗುರಿ ಕೈಗೊಡುವದರೊಳ
ಗಾಗಿ ಅವರು ವಿಮಾನ ಆಪಘಾತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಿ ಪುರ್ಣಾಹುತಿ ಕೊಟ್ಟರು ! ಇಂಥವರೆ
ಲ್ಲರ ಬಲಿದಾನವು ನಮ್ಮ ದೇಶ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗಿರುವಾಗ ಇವರನ್ನು
ನಾವು ಮರೆಯುವದು ಶಕ್ಯವಿದೆಯೇ ? ಎಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರೆಲ್ಲ ಆತ್ಮಬಲಿದಾನದಿಂದ
ಅಮರರಾಗಿದ್ದಾರೆ !!

ಈ ರೀತಿ ಭಾರತೀಯ ಯುವಕರು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು,
ಮಹಿಳೆಯರು, ಮಹಾನುಭಾವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನೇ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ದಾಸ್ಯ
ವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಯಜ್ಞ ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಆಹುತಿ ಮಾಡಿದರೂ ಅವರಬಗ್ಗೆ
ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯವರು, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರು ಯೋಗ್ಯ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸಲಿಲ್ಲ
ವೆಂಬುದು ಕಟುಸತ್ಯದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಮಾತ್ರ ಆಗಿನ ಅತ್ಯಂತ
ಭಯಾನಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಇವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದರು. ಹುರುಡುಂಬಿಸಿದರು.
“ ಸಾಧನಾನಾಂ ಅನೇಕತಾ ” ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಧೋರಣೆಯಾಗಿತ್ತು, ಸೂತ್ರವಾಗಿತ್ತು.
ಅವರು ಸ್ವತಃ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ
ತಾಂತ್ರಿಕ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿರುವದು ಆತ್ಮಾಹುತಿಯ, ಗಲ್ಲಿಗೇರುವ ಒಂದೇ ಒಂದು
ಮೆಟ್ಟಿಲು. ಈ ಕೊನೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಜನರು, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಸಿದ್ಧರಾಗಲಾರ
ರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಕರು ಅರಿತಿದ್ದರು. ಬಾಯಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬೇಕೆಂದು ಅನ್ನುವ
ವರೇ ಸಿಗಬಿದ್ದಾಗ, ಆತ್ಮಾಹುತಿಯ ಮಾತು ಬಹುದ್ದೂರಿದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ,
ಅವರು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಕುದುರಿಸುವ
ಮಹಾಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಸಭಿಕೆಳಲು, ಜನರು ಬರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲ. ಆಗ ಸತ್ಯನಾರಾ
ಯಣ ಪೂಜೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಪ್ರಸಾದ ವಿತರಣೆಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆಗೆ ಭಾಷಣ
ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಆಗಿನವರಿಗೆ ಇತ್ತು. ಇಂಥ ನಿರಾಶೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿ, ಸಶಸ್ತ್ರ
ಕ್ರಾಂತಿ, ಆತ್ಮಾಹುತಿ, ಗಲ್ಲು, ಆಜನ್ಮ ಕಾರಾವಾಸ ಇಂತಹ ಪ್ರಖರ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾ
ನ್ಯವಾಗಿ ವಾತಾವರಣ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೇ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಸಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ

ಸಂಘಟನೆ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವಾದರೂ ಆ ದಾರಿಯಿಂದ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಬೇಡವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ವಿರೋಧವನ್ನೇತೂ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಸಹಾಯ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ದೊಡ್ಡ ನ್ಯೂನತೆ ಅವರಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಅದೊಂದರೆ ಅಂಥ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಖಂಡತ್ವ ಸಾತತ್ಯ ಉಳಿಸುವುದು ಅಶಕ್ತ. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ಬಾಂಬು, ಒಂದು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿದರೆ ತೀರಿತು. ಮುಂದೆ ಎಷ್ಟೋದಿನ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಖಂಡ ಬೀಳುವದು. ಪೋಲೀಸರಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶ್ರಮ ವ್ಯಯವಾಗುವದು. ಅಂತೆಯೇ ಈ ದಾರಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಒಗ್ಗದು. ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಬೇಕು. ಒಂದು ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕೊಂಡಿಗಳು ಸಣ್ಣವಿದ್ದು ಒಂದೆರಡು ಮಾತ್ರ ದೊಡ್ಡವಿದ್ದರೆ ಆ ಸರಪಳಿ ಹರಿಯುವದು ಸಣ್ಣ ಕೊಂಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ, ದೊಡ್ಡ ಕೊಂಡಿಯೇನೂ ಹರಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸರಪಳಿಯ ಶಕ್ತಿ ಎಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಆದರಲ್ಲಿಯ ತೀರ ದುರ್ಬಲ ಕೊಂಡಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಅಳಿಯ ಬೇಕಾಗುವದು. ಭಾರತೀಯರ ದೇಶಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಬ್ಬ ಸಾವರಕರ ಒಬ್ಬ ತಿಲಕ, ಒಬ್ಬ ಗಾಂಧಿಯವರ ಮೇಲಿಂದ ಅಳೆಯದೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ನೋಡಿ ಅದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಅವಯವ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆದರೆ ಇಡಿ ದೇಹಕ್ಕೇ ಹೇಗೆ ಆರೋಗ್ಯವಲ್ಲದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಒಬ್ಬ ದೇಶಭಕ್ತನ ಕೊನೆಯ ತ್ಯಾಗದಿಂದ ದೇಶದ ಸಮಸ್ತ ಬಿಡಲಾರದು. ಸಾಮಾನ್ಯರ ತ್ಯಾಗ, ಸಾಮಾನ್ಯರ ಪ್ರಗತಿಯೇ ದೇಶಭಕ್ತಿಯ, ದೇಶದ ಪ್ರಗತಿಯ ಒರೆಗಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಶಸ್ತ್ರಕ್ರಾಂತಿಮಾಡುವವರಾಗಲೀ ನಿಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿ ಮಾಡುವವರಾಗಲೀ ಎಲ್ಲರೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು ಅವಶ್ಯ. ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಪರಸ್ಪರರನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸುವದನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಕಟಾಕ್ಷವಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಬರಬರುತ್ತ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬದಲಾಗಹತ್ತಿತು. ಗಾಂಧಿ ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಧರಿಸಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ರಾಟ ಹಿಡಿದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಶಿಗುವದೋ ಎಂದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಇಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ, ಅದೂ ಎಂದೋ ಒಮ್ಮೆ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿ ಕದ್ದುಮುಚ್ಚಿ ಬಾಂಬು ಸ್ಫೋಟ ಮಾಡಿದರೆ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರ ಓಡಿಹೋಗುವದೇ ಎಂಬ ತಾತ್ಪಾರದ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಬರಹತ್ತಿದವು. ಇಬ್ಬರೂ ದೇಶಪ್ರೇಮಿಗಳೇ ಇದ್ದು ದರಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಸಹಾನುಕಂಪ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆಗಿನ ಮುಖಂಡರೂ ಸಹ ಈ ಮಾತುಮರೆತು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪಾರದ ವಿಚಾರಕ್ಕಿಳಿದುದು ದುರ್ದೈವ ! ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ವಿನಾಯಕರಾವ ಸಾವರಕರರು

೧೯೩೨ ದಿಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು

೧೯೩೨ ರ ಎಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಚಾಂದಣೀಚೌಕದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ ಜರುಗಿತು. ಈ ಅಧಿವೇಶನವನ್ನು ನಡೆಯಗೊಡಬಾರದೆಂದು ಪೋಲೀಸರು ವಿಶ್ವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ರೇಲು ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ, ಬಸ್ ಸ್ಟಾಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಯಾದ ಕಾವಲು ಇಟ್ಟು ಸಂಶಯಿತರನ್ನೆಲ್ಲ ಬಂಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಗೊತ್ತಾದದಿನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಡಿಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಧಿವೇಶನ ನಡೆದೇ ಬಿಟ್ಟಿತು ! ಅಧಿವೇಶನ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಜಾಹೀರ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಬಂದವರಲ್ಲಿ ೩೦೦೦ ಜನ ರನ್ನಾದರೂ ಬಂಧಿಸಿರಬಹುದು. ೫೦೦ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಅಧಿವೇಶನದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಠರಾವು ಪಾಸು ಮಾಡಿದನಂತರ ಬಂಧಿತರಾದರು.

ದಿಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ೫ ಜನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯವರ ! ಸರ್ವಶ್ರೀ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ರಾವಸಾಹೇಬ ಸತ್ತಿ, ಅಣ್ಣಾ ಸಾಹೇಬ ಶಿವ್‌ದಾಂತಿ (ಅಥಣಿ) ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಮತಿ ಅಂಬಕ್ಕ ಬಳಗಾರ (ಅಥಣಿ) ಇವರೇ ಆ ೫ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು. ದಿಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಿನಿನಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ತಾವು ಹರಿದ್ವಾರ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಯಾತ್ರಿಕರೆಂದು ಹೇಳಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಹಾಜರಾದರು. ಅಧಿವೇಶನವು ೫-೧೦ ನಿಮಿಷ ನಡೆದು ಗೊತ್ತುವಳಿ ಪಾಸಾಗಿ “ ವಂದೇ ಮಾತರಂ ” ಗೀತೆಯಾಗುವಾಗ ಪೋಲೀಸರು, ಮಿಲಿಟಿಯವರು ಬಂದು ಲಾಠಿ ಹೊಡೆದು ಜನರನ್ನು ಚದುರಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ರಣಭೋಡದಾಸ ಎಂಬವರು ಈ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು.

ಮತ್ತೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಉಪವಾಸ

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಉಪವಾಸ ಹಾಗೂ ಅದರ ನಂತರ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ನಡೆದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣಾ ಚಳುವಳಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಜನರ ಲಕ್ಷವು ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗ ದಿಂದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಜೇಲಿನಿಂದ ಸರಕಾರದ ಕೂಡ ಸುದೀರ್ಘ ಪ್ರತ್ಯವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸಿದರು. ಹರಿಜನಸೇವೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ದಕ್ಷತೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಸಹಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗ ಬೇಕೆಂಬ ಆತ್ಮ ಶುದ್ಧೀಕರಣದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ದಿನಾಂಕ ೮ ಮೇ ೧೯೩೩ರಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ೨೧ ದಿವಸದ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಭಾರತೀಯರ ಭಾವನೆಗಳು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬೇರುಸಹಿತ ಅಲುಗಾಡಿದವು. ಸರಕಾರದವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಉಪವಾಸದ ೨೧ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಜನ

ಸೇವೆಯ ಕಾರ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಭರದಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಯವರ ಸೂಚನೆ ಮೇರೆಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಬಾಪೂಜಿ ಅಣೆ ಅವರು ಕಾಯ್ದೆಭಂಗ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಸ್ಥಗಿತ ಮಾಡಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಯಶವಸಾದಲ್ಲಿಯೂ ತ್ರಿಮತಿ ಠಾಕರಸಿಯವರ 'ಪರ್ಣಕುಟಿ' ಎಂಬ ನಿವಾಸದಲ್ಲಿ ೨೧ ದಿವಸದ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮುಕ್ತಾಯ ಗೊಳಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ 'ಯಂಗ್ ಇಂಡಿಯಾ' ವಾರಪತ್ರಿಕೆಗೆ 'ಹರಿಜನ' ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸಿದರು.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನಿಡಿಗೆಯಿಂದ ಪ್ರಚಾರ

ಈ ಉಪವಾಸದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀ ವಾಮನ ರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ್, ಕೇಶವ ರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಬಾಬುರಾವ ಲಕೋರ, ಮೊದಲಾದವರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗ ಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನಿಡಿಗೆಯಿಂದ ಸಂಚರಿಸಿ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಶ್ವತ್ಥತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಜನರಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಬಾವಿ, ಕೆರೆ, ದೇವರೆ ಗುಡಿಗಳು ಮುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹರಿಜನ ಮಂದಿರ ಪ್ರವೇಶದ ಚಳುವಳಿ ನಡೆಯಿತು, ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಜಯ ದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಅಫಣಿ, ಗೋಕಾಕ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಬೆಳಗಾವಿ ಐದು ತಾಲೂಕುಗಳ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಕಾಲ್ನಿಡಿಗೆಯಿಂದ ಹೋಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಸ್ಥತ್ವತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಿದರು. ವಿಸ್ತಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ದಿ|| ೧೧-೫-೧೯೩೩ ರಂದು ಹರಿಜನರನ್ನು ಸರ್ವಣ ಹಿಂದುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಹನುಮನಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಜನ ಪ್ರವೇಶದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮಾಡಿವ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದೆ ಶ್ರೀ. ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವಾಸುದೇವರಾವ (ಮಾಮಾ) ಪೆಂಡಸೆ ಇವರಿಗೆ ೩೦ ರೂ. ದಂಡ ಇಲ್ಲವೆ ೧ ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆ (ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ) ಆಯಿತು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಅಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ೨|| ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಈ ಶಿಕ್ಷೆ ಭೋಗಿಸಲು ಅವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೇ ಕಳಿಸ ಲಾಯಿತು. ಜಯದೇವರಾವ ಮತ್ತು ಪೆಂಡಸೆ ಅವರನ್ನು ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಸೆಬ್ ಜೇಲಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಸೆಬ್ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಗಲಿಚ್ಛತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಇಬ್ಬರೂ ಉಪವಾಸ ಕೈಕೊಂಡರು. ಐದು ದಿನ ಕಳೆಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದಂಡ ತುಂಬಲು ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಂದ ಸಲಹೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ಮಗದಾಮ ಎಂಬವರು ದಂಡ ತುಂಬಿ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸಿದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಿಡುಗಡೆ, ದೇಶವ್ಯಾಪಿ ಸಂಚಾರ

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಉಪವಾಸ ಮುಗಿಸಿದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ನಂತರ ದಿ|| ೧೨-೨-೧೯೩೩ ರಂದು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಜನರದೊಂದು ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಪರಿಸತ್ತು ಕೂಡಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಜರಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಂತೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮಾತುಕತೆಗಾಗಿ ಪ್ಲಾಯಿಸ್‌ಸಾಯರ ಬೆಟ್ಟ ಕೇಳಿದರು. ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಉತ್ತರ ಬಂತು. ಆಗ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಕಾರ್ಯದೇ ಭಂಗವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಾರ್ಯದೇ ಭಂಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಆಗ ಜಂಗಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಸಿಂದಿಗಡ ಕಡಿದು ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೦೦೦ ಜನರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಹರಿದನ ಸೇವಾ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿದರು. ದಿ|| ೧ ಆಗಸ್ಟ್ ೧೯೩೩ ರಂದು ಗುಜರಾತ್‌ನ ರಾಸ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುವವನ್ನು ಅವರು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮುನ್ನಾದಿನ ರಾತ್ರಿಯೇ ಜ್ವರವನ್ನು ಹಾಗೂ ೩೪ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ೪ ನೇ ದಿನಾಂಕಕ್ಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಶವಂತ ಗ್ರಾಮದ ಹಸ್ತಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ಪುಣೆ ಯಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದರು. ಈ ಆಜ್ಞೆ ಮುಂದಿರದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ೧ ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಸ್ಪದ ಕೊಡದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಪುನಃ ದಿ|| ೧೪-೮-೧೯೩೩ ರಂದು ಉಪವಾಸ ಕೈಕೊಂಡರು. ಐದು ದಿನಗಳ ನಂತರ ಅವರ ಪ್ರಕೃತಿ ಕೆಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಪುಣೆಯ ಸಸಾನ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ ಹಿಂತಿರುಗುವಂತೆ ಆಗದೆ ಕಂಡು ದಿ|| ೨೩ ರಂದು ಅವರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆಗ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಶಿಕ್ಷೆಯ ಅವಧಿಪರೆಗೆ ಅಂದರೆ ದಿ|| ೩-೮-೧೯೩೪ ರ ವರೆಗೆ ತಾನು ಕೈದಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುವೆನೆಂದು ಬಗೆದು ಕೇವಲ ಹರಿದನಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ಮಾಡ ತೊಡಗಿದರು. ನವೆಂಬರ್ ೧೯೩೩ ರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಹರಿದನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಕೊಂಡು ಹತ್ತು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನೂ ಸಂದರ್ಶಿಸಿದರು. ಈ ದೇಶ ಸಂಚಾರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಪುಣೆಗೆ ಬರುವಾಗ ದಿ|| ೨೫-೭-೧೯೩೪ ರಂದು ಅವರಮೇಲೆ ಬಾಂಬು ಹಾಕುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಬಾಂಬು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕಾರಿನ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವದರ ಬದಲು ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ೭ ಜನರಿಗೆ ಗಾಯಗೊಂಡವು.

ಈ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹಿಂದಿದ್ದರು. ಆಗ ಕಾಲೇಜರೋಡದಲ್ಲಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಭುವನ ಇರುವ ಬೈಲಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಮೂರು ದಿನ ತಂಗಿದ್ದರು. ಆಗಿನ

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಶ್ರೀ ಬಾಪೂಜಿ ಅಣೆ ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಭೆಟ್ಟಿ ಆದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಗೂಡ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಿದರು. ನಿಷ್ಪಾವಂತ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಹಾಗೂ ಸಂಧಿಸಾಧಕಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗರಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಗೂ ಸೋಡಾದಂತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗರು ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿಡಬೇಕು ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಈ ಚರ್ಚೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಅವರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮುಕ್ತಾಪದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಡಲು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅದರಬಗ್ಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸಿದರು. ನಿಷ್ಪಾಣ, ಕಿತ್ತೂರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಭಾಷಣಗಳಾದವು.

ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಕರಣ

ಸಂಕೇಶ್ವರ ಮಠದ ಆಗಿನ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು (ಶ್ರೀ ಜೇರೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳು) ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರಗಳು ಧರ್ಮ ಸಮ್ಮತವಾಗಿಲ್ಲ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಅಂಗವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತ ತಮ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಗೋಕಾಕ, ಹುದಲಿ, ಪಾಜ್ಜಾಪೂರ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಪಾಜ್ಜಾಪೂರ ಮುಕ್ತಾಮಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಅವರಿಗೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಆಗ ಶ್ರೀಗಳವರು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ, " ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬರಿ, ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಡಿತರ ಪರಿಷತ್ತು ಕರೆಯುವೆವು, ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವೆವು. " ಎಂದು ಹೇಳಿದರಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ತಾವು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಆಶ್ವಾಸನೆ ಕೊಟ್ಟರು.

ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ ದಿನವೇ ಹನುಮನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಥ ಸೇರಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಳವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮೇಲೆ ಕಟು ಟೀಕೆ ಮಾಡಿದರು, ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶ್ರೀ ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆಯವರು ಅದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮರು ದಿವಸ ಸಭೆ ಕರೆದು ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದರು. ಆದರೂ ಶ್ರೀಗಳವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ವೈಖರಿ ಬದಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಾರವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ೩೨ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಚಿಕ್ಕ ಹೊತ್ತಿಗೆಯೊಂದನ್ನು ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಶ್ರೀಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರು ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೂ

ಹಂಚಿದರು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪಂಥರಪೂರದ ಪಂಡಿತ ಧಾರೂರಕರ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಗಂಡಾಳೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎಂಬವರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದರು. ಹನುಮನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಜಾಹೀರ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪಂಡಿತದ್ವಯರೊಡನೆ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ-ಅಣ್ಣಾ ಗುರುಜಿಯವರ ಪಾದವಿವಾದ ನಡೆಯಿತು. ಮೂರುದಿನ ಪಾದ ನಡೆದರೂ ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಹ ಸಮಾಧಾನಕಾರಕ ಉತ್ತರ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಆರ್ಯಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಇದೆಯೋ ಅಥವಾ ಕಾಲಾಂತರದಿಂದ ಸೇರಿ ಕೊಂಡಿದೆಯೋ ಎಂಬ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಂತೂ ಪಂಡಿತರು ಉತ್ತರ ಕೊಡಲು ಅಸಮರ್ಥರಾದರು.

ನಾಲ್ಕನೇದಿನ ನಾಶಿಕದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಾದ ಡಾ|| ಕುರ್ತಕೋಟಿ ಮಹಾಭಾಗ ವತರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದರು. ಅಂದು ಹನುಮನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಆದ ತಮ್ಮ ಪ್ರವಚನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಾರ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲದೋ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಹೋಗಿ ಲಾಡಿಸದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವೇ ಬದುಕಲಾರದೆಯೋ ಸಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಗಿದರು. ಪ್ರವಚನ ಕೇಳಲು ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದ ಜನರಮೇಲೆ ಅವರ ಎರಡು ದಿನದ ಭಾಷಣದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಮೂರನೇ ದಿನ ಪ್ರವಚನ ನಡೆದಾಗ ಪಂ.ಧಾರೂರಕರರು ಅಟ್ಟಿದ ಮೇಲಿಂದ ಬಂದು ವ್ಯಾಸಪೀಠದ ಬದಿಗೆ ನಿಂತು ಏನೇನೋ ಅಸಭ್ಯ ಮಾತಾಡತೊಡಗಿದರು. ಅವರ ಈ ಅಧಿಕ ಪ್ರಸಂಗತನ ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ಸಹಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಾತಾವರಣವು ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧವಾಗಿ ಗೊಂದಲ ಸುರು ಆಯಿತು. ಪಂಡಿತರನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತ ಪಾರು. ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಸಾಕು ಬೇಕಾಯಿತು. ಇಷ್ಟು ಪ್ರಖರ ವಿರೋಧದ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಬೇಳೆ ಇನ್ನು ಬೇಯಲಾರದೆಂದರಿತು ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪೋಲೀಸರ ರಕ್ಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಕೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಮಠ ಸೇರಿದರು.

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಆಶಂಕರೂಪವಾಗಿ ಬಹುದಾದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಚಾರ ದಾಳಿಯನ್ನು ಇಂತು ಹೆಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದನಂತರ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರುಜಿ-ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಕಾಲ್ನಡಿ ಗೆಯ ಹರಿಜನ ಸೇವಾ ಸಂಚಾರವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರೊಂದಿಗೆ ಹಿರಕುಡಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಸಲಮಾನ ಗೌಡನು ಇವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಜಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟನು. ಈ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಪೋಲೀಸ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರ ಪರವಾನಗಿ ಇದೆ ಎಂದು ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಫೌಜದಾರರಿಂದ ಖಚಿತ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ನಂತರ ಅವರ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದನು. ಆ ದಿನ ಅವರು ಊಟವಿಲ್ಲದೆ ಉಪವಾಸ ಬೀಳಬೇಕಾಯಿತು, ಇದರಂತೆ

ದಿ||೩-೯-೩೩ರಂದು ಅರ್ಧರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪೋಲೀಸರು ಈ ಪ್ರಚಾರಪಥಕವನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ನಂತರ ಬಿಟ್ಟರು. ಈ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯವು ಎರಡು ತಿಂಗಳ ನಡೆಯಿತು. ಶ್ರೀ ಅಮೃತ ಲಾಲ ಶೆಟ್ಟರ (ಶೆಟ್ಟರ ಬಾಪ್ಪ) ಹಾಗೂ ಸದಾಶಿವರಾವ ಕಾರ್ನಾಡರು ಜುಲೈ ೧೯೩೩ ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ಆಗ ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಇವರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಇವರ ಕಾರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಹರಿಜನ ಸೇವಕ ಸಂಘದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿ ಹರಿಜನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ನಂತರ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ-ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಪುನಃ ಕಾರ್ಯದಿಂಥಾ ಅಂದೋಲನದತ್ತ ಹೊರಳಿದರು. ಸಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂ ಜಿಯವರಿಗೆ ೨|| ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು.

ಜಯದೇವರಾಯರು ಸಾಂಗಲಿ ಜೇಲು ಕಂಡರು !

೧೯೩೩ ರ ಸಪ್ಟೆಂಬರ್ ೩೦ ರಂದು ಮುಂಬಯಿಯ ಗವರ್ನರ ಲಾರ್ಡ್ ಬ್ರೆಬೋರ್ನ್ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬರುವವರಿದ್ದರು. ಅದರ ಮುನ್ನಾದಿನ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಕಾಳೆ, ಗುಂಡೋಪಂತ ಉಂಡಾಳೆ ಅವರನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿ ಶಹಾಪೂರ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಅವರು ಅವರನ್ನು ಸಾಂಗಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ತಮ್ಮದೇನು ಸಂಬಂಧ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ವಿಚಾರಣೆ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ತಮ್ಮನ್ನು ಸಾಂಗಲಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅನ್ಯಾಯದ್ದೆಂದು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಉಪವಾಸ ಸುರು ಮಾಡಿದರು. ಸಂಗಡಿಗರಿಬ್ಬರೂ ಅವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಪ್ರಣಯ ಕೇಸರಿ ಪತ್ರಿಕೆ ಸಾಂಗಲಿ ದರಬಾರವನ್ನು ಟೀಕಿಸಿ ಲೇಖ ಬರೆಯಿತು. ಪ್ರಜಾಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಶ್ರೀ ಅಭ್ಯಂಕರ ವಕೀಲರು ದಿವಾಣರನ್ನು ಕಂಡು ಪೂವರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಲು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಪರಿಣಾಮತಃ ಬಂಧಿಸಿದ ಎಂಟನೇ ದಿನ ಅವರು ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದರು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ರೋಡ ಪ್ರಕರಣ

ಗವರ್ನರರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಬೆಳಗಾವಿ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿನಿಂದ ಮಿಲಿಟರಿ ಮಹಾ ದೇವ ಗುಡಿಯ ಮುಂದಿಂದ ಟೆಲೆಗ್ರಾಫಿಕ್ ಹೋಗುವ ದಾರಿಗೆ 'ಬ್ರೆಬೋರ್ನ್ ರೋಡ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಇಡಲಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿ ಭಟಿಸಿ ಶ್ರೀ ಬಾಬೂರಾವ ಠಾಕೂರರು ಆ ರೋಡಿಗೆ 'ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ರೋಡ' ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ರೇಲ್ವೆ ಒಡ್ಡರ ಬ್ರಿಜದ ಹತ್ತರ ಸಭೆ ಕೂಡಿಸಿದರು. ಘೌಜದಾರ ಜೈ ಅವರು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧ

ಮಾಡಿದರು. ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಶಾಕೂರರು ನಾಮಕರಣ ಭಾಷಣ ಮಾಡ ತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ಘಾಜಿದಾರರು ಅವರ ಮೈಮೇಲೆ ಏರಿ ಹೋದರು. ಶುಸು ತಿಕ್ಕಾಟ ಆಯಿತು. ಶಾಕೂರರ ಮೂಗಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ತಗಲಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಭಾಷಣ ನಡೆಸಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆ ರೋಡಿಗೆ ಅಂದಿನಿಂದ 'ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ರೋಡ' ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ರೂಢವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಮುಂದೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳ ಬಂದನುಕತ ನಗರಪಾಲಿಕೆಯವರು ಸಹ ಆ ಹೆಸರನ್ನೇ ತಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಇಂಥ ಪ್ರತಿಕಾರಗಳು, ಕಾಯದೇ ಭಂಗದ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು. ಧ್ವಜಮದನೆ, ಮೆರವಣಿಗೆ, ದಿನಾಚರಣೆ, ಸರವಳ ಜಗ್ಗಿ ರೇಲುಗಾಡಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವದು, ಇತ್ಯಾದಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಡೆ ನಡುವೆ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಿಡುಗಡೆ, ಹರಿಜನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಅವರು ದೇಶವಾದ್ಯಂತ ಕೈಕೊಂಡ ಸಂಚಾರ, ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಲಕ್ಷವು ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗದಿಂದ ಹರಿಜನ ಕಾರ್ಯದಡೆಗೆ ಹೊರಳಿತು. ಮುಖಂಡರಲ್ಲಿಯೂ ಡಾ|| ಬಿಫನ ಜಂದ್ರ ರಾಯ ಮತ್ತು ಭುಲಾಘಾಯಿ ದೇಸಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರು ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಅನ್ಯಾಯ ಕಾಯ್ದೆಗಳನ್ನು ರದ್ದು ಪಡಿಸುವದು, ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡು ಗಡೆ ಮಾಡುವದು, ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಶೋಷಣೆ ಮಾಡುವಂಥ ಕಾಯ್ದೆ ಕಾನೂನುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕೋಧ ಮಾಡುವದು, ಒಕ್ಕಲುತನ ಸಂಘರಣೆ, ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸರಕಾರದ ಮುಖಾಂತರ ಜಾರಿಗೆ ತರಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸ ಹತ್ತಿದರು. ಅವರು ಮಾರ್ಚ್ ೧೯೩೪ ರಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವಿಸಿದರು.

ಎಲ್ಲ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದೆ ಬಾಹಿರ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಯ್ದೆಬಾಹಿರ ಎಂದು ಸರಕಾರವು ಸಾರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸಲಹೆಯ ಮೇಡೆಗೆ ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ - ಕಮೀ ಟಿಯ ಅಧಿವೇಶನವು ದಿನಾಂಕ ೧೮-೧೧-೩೪ ಮೇ ೧೯೩೪ ರಂದು ಪಾಟ್ನಾದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಅಸೆಂಬ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನ ನಿಗಿತು, ಮತ್ತು ಡಾ|| ಅನಸಾರಿ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಬೋರ್ಡ್ ನೇಮಿಸಿತು. ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗವು ತಾನಾಗಿಯೇ ಸ್ವಗಿತವಾಯಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಗಳು ಪುನರ್ಘಟಿತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿದವು. ಸರಕಾರವೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷೇಪಣೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರತಿಬಂಧವನ್ನು ತಗದು ಹಾಕಿತು. ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರ ಕಾರದವರು ಕೊಡಮಾಡಿದ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಯ ಘಟನೆಯನ್ನು ಮುಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ದಾರಿ ಸುಗಮ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸದ್ಯ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರ ಅಸೆಂಬ್ಲಿ ಯಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸು ನಿರ್ಣಯಿಸಿತು. ಇದರಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ

ಪಕ್ಷದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಹುರಿಯಾಳುಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮತದೊರಕಿಸಿ ಒಂದೆಡೆ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಜನಹಿತದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬೇಕು, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಯ ಅಹಿತಕರ ಘಟನೆ ರದ್ದಾಗ ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು, ಹೀಗೆ ದ್ವಿಮುಖ ಧೋರಣೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಲಾಯಿತು.

ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಉದಯವು ಪಾಖ್ಯಾದಲ್ಲಿಯೇ ಆಯಿತು. ಆಚಾರ್ಯ ನರೇಂದ್ರದೇವ, ಜಯಪ್ರಕಾಶ ನಾರಾಯಣ, ರಾಮ ಮನೋಹರ ಲೋಹಿಯಾ ಮುಂತಾದವರ ಮುಖಂಡತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲವಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಭಾವ ವಿಶೇಷ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಂತೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗುಂಪು ತಲೆ ಎತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತರುಣ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಸಮಾಜವಾದಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲಿಂದ ವ್ಯಕ್ತ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಕಾರ್ಯದ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಬಿಟ್ಟುಬಂದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಪುನಃ ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದವರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗತೊಡಗಿದರು. ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಯ ಜೇಲಿನ ಪ್ರತಿಬಂಧವು ಕ್ರಮೇಣ ಸಡಿಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೊಲಿ ಅಂಥ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ರಾಜಬಂದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಂಧೀಜಯವರು ಸರಕಾರದಕೂಡ ವ್ಯವಹರಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಮುಕ್ತ ಮಾಡಿದರು. ಅಂತೂ ೩ ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಯಾರೂ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಸೇನಾಬಲದ ಪ್ರಶಂಸನೀಯ ಕಾರ್ಯ

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ಸುಬ್ಬರಾವ ಹರ್ಡಿಕರ ಎಂಬ ಅತ್ಯಂತ ಬಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವೃತ್ತಿಯ ಕೆಚ್ಚಿನಿಂದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ತರುಣರಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿತುಂಬುವಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಸಿ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ೧೯೧೩ ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಅಮೇರಿಕೆಗೆ ಹೋದ ಅಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯ ವಿಷಯದ ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಪಡೆದು ಡಾಕ್ಟರನಾದ. ಆದರೆ ಮನೆತನದ ಬಡತನವನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಶ್ರೀ ಹರ್ಡಿಕರರು ಸರಕಾರಿ ನೆವಕರಿ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅಜ್ಜನ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿಸಿತು ಭಾರತಮಾತೆಯ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆಗೆ ಹೆಣಗತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ಅಮೇರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ರೈವರುಷ ನಿಂತು ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದರು. ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯರ

ಉಪದೇಶ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಗಳು ಇವರಿಗೆ ದೊರೆತವು. ೧೯೨೧ ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಮಾತೃಭೂಮಿಗೆ ಬರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಸಹಕಾರದ ಆಂದೋಲನ ಸುರು ಆಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಧೂಮುಕಿದರು. ತರುಣರಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಘಟನೆ ಉಂಟಾಗದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನ ವ್ಯರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿದು ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಯೇ ತಮ್ಮನ್ನು ಧಾರೆ ಯಿರೆದೊಕೊಂಡರು. ಸೇವಾದಲ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ದರು. ಅದೇ ಮುಂದೆ ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿ ಸೇವಾದಲವೆಂಬ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಸಂಘಟನೆ ಯಾಯಿತು ತರುಣರನ್ನು, ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಯುವಕರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಕವಾಯತು ಕಲಿಸಿ ಸಮವಸ್ತ್ರ ಕೊಟ್ಟು ದೇಶ ಸೇವೆಯ ದೀಕ್ಷೆ ಕೊಡುವವೇ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭೆ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತು ಕಾಯುವುದು, ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದು, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳ ವಿಡುಗು, ಬರಗಾಲ, ಭೂಕಂಪ ಮುಂತಾದ ದೈವೀ ಆಪತ್ತು ಬಂದಾಗ, ಜನರು ಬಳಲುತ್ತಿರುವಾಗ, ಭಾರತದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ದುಃಖ ತರ, ಅರ್ತರ, ಸೇವೆ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯ ಅದ್ವಿತೀಯ ವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿ ಜೇಲು ಸೇರುವದಂತೂ ಈ ಸಂಘಟನೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಗುರಿಯೇ ಆಗಿತ್ತು.

ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥನಯ ಗುರುಮಾಸ್ತರ ಜೇರೆ, ಶಹಾ ಮೂರಿನ ದಾಮುಅಿಣ್ಣಾ ಲೇಂಗಡೆ, ಮುರಗೋಡದ ಧೊಂಡೋ ಯಲ್ಲೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಜೋಶಿ ಮುಂತಾದವರು ಬಹಳ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಸೇವಾದಲ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ರಾಜಕೀಯ ಬೋಧಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಶಿಸ್ತು ಸಂಘಟನೆಗಳ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ತರುಣರಿಗೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಮಾಡಿದಬಗ್ಗೆ ದಾಮುಅಿಣ್ಣಾ ಲೇಂಗಡೆಯವರಿಗೆ ಥಾಲು ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನ್ಮ

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಡಾ|| ಸವಣೂರ ಹಣಮಂತರಾಯರು ಕರ್ನಾಟಕ ಮಿತ್ರ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವನ್ನು ಕೆಲದಿನ ನಡೆಸಿದರು. ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟರಾವ ಪಂಡಿತರು ಅರುಣೋ ದಯ ಎಂಬ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ನಡೆಸಿದರು. ಮುದವೀಡು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ ವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಧನುಜಯ ಎಂಬ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕೆಲವು ವರುಷ ಬೆಳಗಾವಿ ಯಲ್ಲಿ ತಂದು ನಡೆಸಿದರು. ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ಶ್ರೀ ದಿವಾಕರ, ಹಣಮಂತರಾವ ಮೊಹರೆ, ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ,

ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಬಳವಂತರಾವ ದಾತಾರ,ಡಾ|| ತೆರಗುಂಡಿ,ಶೇಷಾಚಾರ್ಯ ಕಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದವರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೇ ಅದರ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ೧೯೩೦ ನೇ ಇಸವಿಯ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ದಿವಾಕರ, ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ, ದಾತಾರ, ಗೋಖಲೆಯವರು ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ವನ್ನು ದೈನಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನಾಗಿ ಆರಂಭಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಪಾದರಾವ ಕಿತ್ತೂರ ಅವರು ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀ ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯವರು ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು.

ಸ್ವದೇಶಿ ಪ್ರಚಾರ

೧೯೩೦ ರಿಂದ ೧೯೩೪ ರ ವರೆಗೆ ಸ್ವದೇಶಿ ಪ್ರಚಾರ ಒಳ್ಳೇ ಭರದಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ಖಾದಿಯು ಹುದ್ದಿ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಭಾಗೋಜಕೊಪ್ಪ, ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗೆ ತುಸುತುಸು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವಷ್ಟು ಅದು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗ ಬೇಕಾದರೆ, ಸ್ವದೇಶಿ ಗಿರಣಿ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ಕೊಡಲೇ ಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಅ. ಭಾ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯೂ ಸ್ವದೇಶಿ ಗಿರಣಿಗಳ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕೊಟ್ಟಿದ್ದದಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯ ಆಂದೋಲನವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಡೆಗೆ ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮುಂದೆ ನಿರೋಧನೆ (ಪಿಕೆಟಿಂಗ್) ಸುರು ಆದವು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜವಳಿ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ತಾವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಒಂದು ವರುಷದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆ ಹೊಸದಾಗಿ ತರಿಸುವದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಶಿಲಕು ಇದ್ದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮಾರದೆ ಅದನ್ನು ಗಂಟು ಕಟ್ಟಿ ಸೀಲ ಮಾಡಿ ಇಡುವದಾಗಿಯೂ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿದರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬಟ್ಟೆ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮೇಲೆ ಬಹಳವಾಯಿತು.

ಬಟ್ಟೆಯ ಜೊತೆಗೇ ಉಳಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದವುಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಆಂದೋಲನ ಸಾಗಿತು. ಯಾವಯಾವ ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರ ಮಾಹಿತಿ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲೆಂದು ಶ್ರೀ ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ ರಾಮರಾಯರು ಸ್ವದೇಶಿ ಕೈಪಿಡಿ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದ ಕಾರ್ಯ

ಬೆಳಗಾವಿ ತಮ್ಮದೆಂದು ಮರಾಠಿಗರು ಮೊದಲಿಗೆ ಅಪಸ್ವರ ತೆಗೆದದ್ದು ಇದೇ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಬೆಳಗಾವಿಯು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಜಾಗೃತಿಮಾಡಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬಳವಂತರಾವ ದಾತಾರ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ವೆಂಕಟರಾವ ಪಂಡಿತ, ಡಾ|| ತೆರಗುಂಡಿ, ಅರವಿಂದ ಜೋಶಿ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹರಾವ ಜೋಶಿ, ಭೀಮರಾವ ಬೆಟಗೇರಿ, ವೆಂಕಟರಾವ ಮುತಾಲಿಕ, ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಂಡೋಪಂತ, ಅಡ್ವಣಿಗಿ ವಕೀಲ, ವಿ. ಪಿ. ಕಿತ್ತೂರ ವಕೀಲ, ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಗೋಪಾಳರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಸಂದೇಶ) ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುವದು.

೧೯೩೬ ರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಚುನಾವಣೆ

ಬ್ರಿಟಿಷ ಸರಕಾರವು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ೧೯೩೫ ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಯಿದೆ ಮಾಡಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆ ಕೊಡುವದನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿತು. ಪ್ರೌಢ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕು ಆಗ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಲರೊ.ಬಾಡಿಗೆ ಮತ್ತು ಒತ್ತರೂಪಾಯಿ ಸರಕಾರಿ ತೆರಿಗೆ ಕೊಡುವವರು ಹಾಗೂ ಆದಾಯಕರ ಕೊಡುವವರು ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸಾದವರು ಮಾತ್ರ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಆಗ ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗುಜರಾತ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಳಗಾವಿ, ಧಾರವಾಡ, ವಿಜಾಪೂರ ಮತ್ತು ಕಾರವಾರ ಈ ನಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಕೂಡಿ ಆಗಿನ ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತವಾಗಿತ್ತು. ಸರಕಾರನಿಯುಕ್ತ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳಗಳು ರದ್ದಾಗಿ ಲೋಕ ನಿಯುಕ್ತ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳು ಬರುವವಿವು. ಗವರ್ನರರ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಓದು ಪ್ರಾಂತಿಕ ಮಟ್ಟದ ಎಲ್ಲ ಅಡಳಿತವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಿರ್ಧರಿಸಿತು.

ಮತದಾರನ ಆರ್ಹತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಶಾಬ್ದಿಕ ಅರ್ಥಾನುಗಾಮಿತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಘಟನೆಗಳು ಈ ಚುನಾವಣೆಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದವು. ಅರವಿಂದರಾವ ಜೋಶಿಯವರು ಎಮ್. ಎ. ಪದವೀಧರರಿದ್ದರೂ ಅವರ ಹೆಸರು ಮತದಾರ ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವರು ಕೋರ್ಟಿಗೆ ತಕರಾರು ಮಾಡಿದರು. ಅರವಿಂದರಾಯರು ಎಮ್. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟು ಹಾಜರ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟು ಹಾಜರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲೆಂಬ ಕಾರಣ ಕೊಟ್ಟು ಅವರ ಅರ್ಜಿ ಕಿತ್ತಿಹಾಕಲಾಯಿತು. ಈ ಮೂರ್ಖತನದ ಹುಕುಮಿನ ವಿರುದ್ಧ ಅಪೀಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮತದಾರ ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು ! ಇದೊಂದು ಕಲಿತ ಮೂರ್ಖರ ಚಿತ್ರ !

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಆಗ ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಅಥಣಿ, ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕುಗಳ ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೂರು, ಹಾಗೂ ಬೆಳಗಾವಿ, ಖಾನಾಪೂರ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕುಗಳ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೂರು ಹೀಗೆ ಆರು ಸ್ಥಳಗಳಿದ್ದವು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮತ ದಾರನಿಗೆ ಮೂರು ಮತಗಳಿದ್ದು ಅವನ್ನು ಅವನು ಒಬ್ಬನೇ ಹುರಿಯಾಳುವಿಗೆ ಕೊಡ ಬಹುದು ಅಥವಾ ಬೇಕಾದವರಿಗೆ ಬೇಕಾದಂತೆ ಹಂಚಿ ಮತದಾನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ, ಎಮ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಾ ಸಾಹೇಬ ಲತ್ಠೆ ಈ ಮೂವರು ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಶ್ರೀ ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಪರಪ್ಪಾ ಜಕಾತಿ (ತಿಗಡಿ) ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಕೆ. ಎಸ್. ಪಾಟೀಲ ಪಕೀಲ ಇವರು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಹುರಿಯಾಳುಗಳೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಯಿತು. ಇವರಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಅಂಗಡಿ, ಪಂಡಿತಪ್ಪಾ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಕರಾಳೆ ಮತ್ತು ಮರಾಳೆ ಅವರೂ, ದ. ಭಾಗಕ್ಕೆ ಲಾಡ ಪಕೀಲ, ರಂಗೂಬಾಯಿ ಭೊಸಲೆ, ಚಚಡಿ ದೇಸಾಯಿ ಅವರೂ ಹುರಿಯಾಳಾಗಿ ನಿಂತರು. ಪ್ರಚಾರ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿತು. ಸಮುದ್ರದ ತೆರೆಯಂತೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ನುಗ್ಗಿ ಬಂದು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಪಂ.ಜವಾಹರಲಾಲ್‌ರೂ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೋದರು. ಅವರ ಭಾಷಣ ಕೇಳಲು, ಅವರನ್ನು ನೋಡಲು ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರು, ಮಕ್ಕಳು ಬಿಸಿಲು, ಚಳಿ, ರಾತ್ರಿಯನ್ನದೆ ಆರೇಳು ತಾಸಿನ ವರೆಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ಷೆ ಮಾಡುವ ದೃಶ್ಯ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಗೀ ಗೀ ಪದ, ಕೀರ್ತನೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳ ಸುರಿಮಳೆಯಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ತಿಪ್ಪಣ್ಣಾಶಾಸ್ತ್ರಿ ಕಳ್ಳಿ (ಗದಗ ಬೆಟಗೇರಿ), ಕರಿಗುದರಿ, ಚಿನ್ನಯಸ್ವಾಮಿ ಒಂಕಾರಮಠ ಇವರು ಕೀರ್ತನದ ರಂಗವನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆ ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ. ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ, ಲತ್ಠೆ, ಎಮ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲ, ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಮಂಡಗುದ್ದಿ, ಅನಂತರಾವ ಕಟಕೋಳ, ದೇವು ಪಂಡಿತ, ಗುರು ಮಾಸ್ತರ ಜೇರೆ, ನಾರಾಯಣ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಖನಾಪೂರ). ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ದತ್ತೋಪಂತ ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಬಾಪೂ ಗೋಖಲೆ, ಬಾಬೂರಾವ ಠಾಕೂರ, ಮಂಡಲೀಕಜಿ, ಪ್ರಭೂ, ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ಬಸಪ್ಪಣ್ಣ ಅರಗಾವಿ, ಚನ್ನಪ್ಪಾ ವಾಲಿ, ಶಾಂತಿನಾಥ ಇಂಗಳೆ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಪಾದಿಸಾಹೇಬ ಶೇಖ, ಧೊಂಡೊ ಯಲ್ಲೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಬಾಬುರಾವ ಮಾಟೊಳ್ಳಿ) ಮೊದಲಾದವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ರಂಗವನ್ನು ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಯನ್ನದೆ ದುಡಿದು ಪರಿಣಾಮಕಾರಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಒಂದೊಂದು ದಿನ ೧೫ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಲಂಚದ, ದುಡ್ಡಿನ, ಸೆರೆಸಿಂಧಿಯ ಚಾತೀಯ ತೆಯ ಯಾವ ಪ್ರಲೋಭನವೂ ಆಗ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಮತಕೊಡುವದೊಂದೇ ಎಲ್ಲರ ಧೈಯವಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆರೂ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಉಮೇದವಾರರು

ಪ್ರಚಂಡ ಬಹುಮತದಿಂದ ಅರಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಜಿಲ್ಲೆಯೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಮೆರೆಯುವಂತೆ ಆಯಿತು.

೧೯೧೯ ರ ಮೋರ್ಲೆ ಮಿಂಟೂ ಸುಧಾರಣೆಯಿಂದ ದೊರೆತ ಸ್ವಾಧಿಕಾರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಹಾಗೂ ಕಾಯದೆ ಕೌನ್ಸಿಲುಗಳ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಷಣ್ಮುಖಪ್ಪಾ ಅಂಗಡಿ ಮತ್ತು ಪಂಡಿತಪ್ಪಾ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಇವರಿವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪಕ್ಷಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ತುರುಸಿನಿಂದ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಸ್ವರಾಜ್ಯಪಕ್ಷದಿಂದ ಶ್ರೀ ಬೆಳವಿ ಅವರು ಮುಂಬಯಿ ಕೌನ್ಸಿಲಿಗೆ ಆರಿಸಿಬಂದ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅಂಗಡಿ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯವರೇ ಕಾಯದೆ ಕೌನ್ಸಿಲಿಗೆ ಆರಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಲೋಕಲಬೋರ್ಡ್, ಮುನ್ಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಅಂಗಡಿಪಕ್ಷ ಅಧಿಕಾರಾರೂಢವಾದರೆ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಪಕ್ಷ ಸ್ಥಾನಾಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯವರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಕುತ್ತಿಗೆ ಹಿಚುಕಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬರೂ ಬೆಂಬಲ ವಾಗಿಯೇ ನಿಂತು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಲು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ೧೯೩೭ ರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರಚಂಡ ಜಯ ದೊರಕಿದ ನಂತರ ಈ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳು ನಿರ್ನಾಮವಾದವು. ಶ್ರೀ ಷಣ್ಮುಖಪ್ಪಾ ಅಂಗಡಿಯವರು ಮುಂದೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರಿ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಬದುಕಿಕೊಂಡರು. ಶ್ರೀ ಪಂಡಿತಪ್ಪ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯವರು ಮೂಲೆಗುಪ್ತಾದರು.

ಖೇರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳ

ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರಚಂಡ ಬಹುಮತ ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ೧೯೩೭ ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬಾಳಾಸಾಹೇಬ ಖೇರರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಲಡ್ಕೆಯವರು ಅರ್ಧಮಂತ್ರಿಯಾಗಿಯೂ ಶ್ರೀ ಎಮ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲರು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಸೆಕ್ರೆಟರಿಗಳಾಗಿಯೂ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿಯವರು ವಿಧಾನಸಭೆಯ ಉಪಸಭಾಪತಿಗಳಾಗಿಯೂ, ಶ್ರೀ ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆಯವರು ಅಸೆಂಬ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿಯೂ ಚುನಾಯಿತರಾದರು.

ಹುದ್ದಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಸೇವಾ ಸಂಘದ ಸಮ್ಮೇಳನ

ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಗಾಂಧಿ ಸೇವಾ ಸಂಘದ ಸಮ್ಮೇಳನವು ೧೯೩೭ ರ ಎಪ್ರಿಲ

ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹುದ್ದಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿತು. ಗಾಂಧಿವಿಚಾರದ ಎಲ್ಲ ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯ ಮುಖಂಡರೂ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಮ. ಗಾಂಧಿ, ಜಮನಾಲಾಲ್ ಬಸಾಜ, ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ, ಖಾನ್ ಅಬ್ದುಲ ಗಫಾರಖಾನ್, ಸರದಾರ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲ, ಮಹಾದೇವಭಾಯಿ ದೇಸಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಮುಖಂಡರನ್ನು ತೀರಹತ್ತಿರದಿಂದ ಕಣ್ಣು ತುಂಬ ನೋಡುವ ಭಾಗ್ಯ ಕುಂದರನಾಡಿದಾಗ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ಲಭಿಸಿತು. ಹುದ್ದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಅಗಸಿಯ ಎದುರಿಗೆ ಗುಡ್ಡದ ಕೆಳಗಿನ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಮಂಟಪ ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ವಡವಿ, ಪಂಡಲೀಕಜಿ, ವಾಮನರಾವ ಜಿರರಿ, ಹಣಮಂತರಾವ ಕೌಜಲಗಿ ಸಿದ್ಧರಾವ ಪೂಜಾರ, ಯಾಳಗಿ ಮುಂತಾದವರೂ ಹುದ್ದಿಯ ಊರ ಜನತೆಯೂ ಅತ್ಯಂತ ಹುರುಪಿನಿಂದ ದುಡಿದು ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ನಿಸರ್ಗಕೋಪವಾಗಿ ಧೋ ಧೋ ಎಂದು ಮಳೆ ಸುರಿದದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಮಂಟಪ ತೊಯ್ದು ಹೋಯಿತು. ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸಮ್ಮೇಲನವನ್ನು ಕುಮರಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಗಾಂಧಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಚಾರವು ಈ ಸಮ್ಮೇಲನದ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸವಾಗಿದ್ದರೂ ಗಾಂಧಿ ಎಂದರೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಎಂದರೇ ಗಾಂಧಿ ಎಂಬುದು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಯಾದದ್ದರಿಂದ ಅದೇ ತಾನೇ ನಡೆದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಯ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಪ್ರಚಂಡ ಬಹುಮತದ ಜಯ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿಚಾರನಡೆಯಿತು. ಅನೇಕ ಗಾಂಧಿವಾದಿಗಳು ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಆರಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆ ಕಾಡುತ್ತಿತ್ತು, ಅದೇಂದರೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ರಾಜನಿಷ್ಠೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ. ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಆರಿಸಿಬಂದ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರು ಗವರ್ನರರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸದ ಹೊರ್ತು ಅವರು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಈವರೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಒಂದೇಸವನೆ ಚಳವಳಿ ಮಾಡಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದವರು ರಾಜನಿಷ್ಠೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ ? ಅದು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗುವದಿಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. “ನಾವು ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಈಗ ರಾಜನಿಷ್ಠೆಯ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ತಕ್ಕೊಂಡರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ತಪ್ಪೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಎಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ನಾವು ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯ ಸದಸ್ಯರಿರುವವೋ, ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಚಳವಳಿ ಮಾಡಬಾರದು ಅಷ್ಟೇ. ಚಳವಳಿ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ರಾಜನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟರಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲೇನು ಮಹಾ” ಎಂದು ಸರದಾರ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲರ ವಾದ ಸರಣಿಯಿತ್ತು. ಕೊನೆಗೆ ಅದೇ ರೀತಿ ನಿರ್ಣಯವೂ ಆಯಿತು.

ಶೀವ್ರವೇ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲಗಳ ರಚನೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ನಡೆದವು. ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬಾಳಾಸಾಹೇಬ ಖೇರರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಏಳು ಜನರ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಖೇರ, ಗೃಹಮಂತ್ರಿ ಶ್ರೀ ಕನ್ಹಯ್ಯಾಲಾ ಮುನಶಿ, ಕಂದಾಯಮಂತ್ರಿ ಮುರಾರಜಿ ದೇಸಾಯಿ, ಅರ್ಥಮಂತ್ರಿ ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಲತ್ಕೆ, ಆರೋಗ್ಯಮಂತ್ರಿ ಡಾ|| ಗಿಲ್ಲರ, ರಸ್ತೆನೀರಾವಾರಿ ಮಂತ್ರಿ ಬ್ಯಾ.ನೂರಿ, ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂತ್ರಿ ಶ್ರೀ ತಪಾಸೆ ಯವರು ಆಯಾ ಖಾತೆ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯ ಸುರು ಮಾಡಿದರು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಸುಮಾರು ಮೂರು ವರುಷ ಅಂದರೆ ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಸುರು ಮಾಡುವವರೆಗೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ-ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ದನಗಳ ಮೇಲಿನ ಹುಲ್ಲುಬನ್ನಿ ಕರ ರವ್ವ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಭಾವಿ, ಕೊಡುದಾರಿ, ಚಿಕ್ಕ ಬಾಂಧಾರಾ, ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣ ವರ್ಗ, ಖಾಸಗಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಧನ ಸಹಾಯ, ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲೋದ್ಯೋಗ ವೆಂದು ನೂಲುವ ಹಾಗೂ ನೇಯುವ ವರ್ಗ ಸುರು ಮಾಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆದವು. ವಿಲೇವಾರಿ ಪಾಟರ ಸಪ್ಲಾಯ ಎಂಡ ಆಪ್ರೋಚ ರೋಡ ಕಮಿಟಿ, ಎಂಬ ಕಮಿಟಿಗಳು ಪ್ರತಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಕಲೆಕ್ಟರರು ಈ ಕಮಿಟಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಶ್ರೀ ಪಾಮನರಾವ ದೇಸಾಯಿ ಬಿದರಿ ಯವರನ್ನು ಈ ಕಮಿಟಿಗೆ ಗೌರವ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯೆಂದು ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಅವರು ಬಹಳ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಟ್ಟು ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು.

ಗೋಕಾಕ ಗಿರಣಿ ಸಂಪು

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲದ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಕಾಕ ಗಿರಣಿಯ ಕಾಮ ಗಾರರು ಶ್ರೀ ದುಂಡಪ್ಪ ಸಂಸುಧಿಯವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖರವಾದ ಸಂಪು ಹೂಡಿದರು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯು ಅತ್ತೆ ಲಕ್ಷ ಪೂರೈಸಬೇಕಾಯಿತು. ಸಂಧಾನದಿಂದ ಕಾಮಗಾರರ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರ ರಾಯರು, ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ, ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಪುಂಡಲೀಕಜಿಯರು ಸಲಹೆಯು ತ್ತರು. ಕಾಫುಗಾರರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತುಸು ಹಿಂಸಾಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿಕೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿಯ ಕೆಲ ಅಸಂತುಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾವ ಮುಂತಾದವರ ಧೋರಣೆ ಗಿರಣಿ ಮಾಲಕರನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕೂಲಿಕಾರರ ಪಕ್ಷ ಕಟ್ಟಿದರು. ವಿನಾಕಾರಣ ಸಿಟ್ಟಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಕೊಟ್ಟು ಕೂಲಿಕಾರರು ಬಹಳ ಹಾನಿ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಸುಮಾರು ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾಲ ಸಂಪು ನಡೆಯಿತು. ನೂರಾರು ಹಳೇ ಕೂಲಿಕಾರರು ಕಾಯಂ ಆಗಿ ಕೆಲಸ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ನಿರಾಶ್ರಿತರಾದರು ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತ ತಪ್ಪಿ ಮತಭೇದ ಸುರುವಾಯಿತು. ಇದೇಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಿಂಗಾಯತ

ಮುಖಂಡರೂ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸೇರಕಾರ ರಾಜನಿಷ್ಠರೂ ಆಗಿದ್ದ ರಾಪಬಹಾದ್ದೂರ ಷಣ್ಮುಖಪ್ಪ ಅಂಗಡಿಯವರು ಮೊಟ್ಟನೆ ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಾನ ಬೆಳೆಸಿ ಹತ್ತಿದರು. ಹೋರಾಟದ ಕಾಲ ತೀರಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಇನ್ನು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುವದು ಖಂಡಿತವೆಂದು ತಿಳಿದು ಇನ್ನು ಹೊರಗೆ ಉಳಿಯುವದಕ್ಕಿಂತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರುವದೇ ಲೇಸೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಇವರು ಕಡೆತನಕ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಒಂದು ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಮುಖಂಡರಾಗುವ ಹವ್ಯಾಸ ತಳೆದರು. ಅವರಿಗೆ ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಬರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿದ್ದ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಮತ್ತು ಭೇದ ಹುಟ್ಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಸಫಲರಾದರೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು.

ರಾಮದುರ್ಗದ ದುರಂತ

ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಮದುರ್ಗದ ದುರಂತ ಸಂಭವಿಸಿತು. ೩೪ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮನವಳ್ಳಿ ವೇಲರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪರಿಷತ್ತು ಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅನ್ಯಾಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಮಾಡುವ ಆಂದೋಲನ, ಕರಬಂದಿ, ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆ ನಡೆದವು. ಪ್ರಜಾಪರಿಷತ್ತಿನ ಕೆಲ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರು ಬಂಧಿಸಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಾಗ ಜನಜಂಗುಳಿಯು ಆ ಜೇಲಿನ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾವಲುಗಾರ ನಾಲ್ಕುಜನ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಹೊಡೆದು ಕೊಂದುಹಾಕಿ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತು. ಇದರಿಂದ ಪಾತಾವರಣ ಅತ್ಯಂತ ವಿಷಮವಾಗಿ ಸರಕಾರದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಸುರು ಆಯಿತು. ನೂರಾರು ಕುಟುಂಬಗಳು ಸಂಸ್ಥಾನ ತ್ಯಜಿಸಿ ಹೊರಗೆ ಹೋದವು. ಈ ದುರಂತದಲ್ಲಿ ಜನತೆಯು ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದು ಮಾಡಿದ ಹಿಂಸಾಚಾರ ನಿರ್ದೇಶಾರ್ಹವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯೂ ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರೂ ಪ್ರಕಟನೆ ತೆಗೆದರು. ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಸಹಿಸಲಾಗದೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಈ ಅತ್ಯಾಚಾರ ನಡೆದದ್ದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹಿಂಸಾಚಾರದ ಉಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನ ಪ್ರಜಾಪರಿಷತ್ತಿನ ಮುಖಂಡರು ಹೇಳಿಕೆ ಕೊಡಹತ್ತಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಹರಿಜನದಲ್ಲಿ ಲೇಖ ಬರೆದು ಅತ್ಯಾಚಾರವನ್ನು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದರು. ಆಗ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಲಾಭ ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಪಡೆಕೊಂಡು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಗಂಗಾಧರರಾವ್ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಯಶ ಬರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಮತಭೇದವು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಕೆಲವರು ರಾಮದುರ್ಗ ದುರಂತಕ್ಕೆ ಜಾತೀಯತೆಯ ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು.

ಯುದ್ಧದ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಯುರೋಪದ ತುಂಬ ಹಬ್ಬಿದವು. ಭಾರತವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎಳೆದರು. ಧನ, - ಜಗ- ಸಾಮಗ್ರಿ ಬಲಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೂರೆಮಾಡಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ ಸರಕಾರ ಮಾಡಿತು. ಭಾರತವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ, ಸುಲಿಯುವದು ಸರಕಾರದ ಸಂಕಲ್ಪವಾಯಿತು. ಅವರ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಾಚಾರಿ ಮಂಡಲದ ನಿರ್ಣಯದಂತೆ ಅವು ರಾಜೀನಾಮೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದವು.

ಯುದ್ಧ ನಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆ

ಮತ್ತು

ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ

ಈ ಯುದ್ಧವು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸಾರಿದ ಯುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತಕ್ಕೂ ಜರ್ಮನಿಗೂ ಯಾವದೇ ಪ್ರಕಾರದ ದ್ವೇಷವಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಭಾರತವು ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸರಕಾರದ ಕಪಿಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಮ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿ ಹೂಡಿ ಈ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲವೆಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಯಾವದೇ ರೀತಿಯಿಂದ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದು ಘೋರ ಪಾಪವೆಂದು ಸಾರಿ ಹೇಳಿ ಹತ್ತಿತು. ಇದೇ ೧೯೪೧ ರ ಯುದ್ಧ ನಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ.

ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಈ ವರೆಗೆ ನಡೆಸಿದ ಯಾವದೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕಿಂತ ಶುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಜನರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ಯಾದಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಆಯಾ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಗಳು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಇತಿಹಾಸ ಕೂಡಬೇಕು. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮಾನ್ಯಮಾಡಿ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಥವರಷ್ಟೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿತ್ತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಆಚಾರ್ಯ ವಿನೋಬಾ

ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅತ್ಯಾಚಾರದ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆದು ಕೆಲವರಿಗೆ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯೂ ಆಯಿತು.

ಗೋಕಾಕ ಗಿರಣಿಯ ಸಂಘ ಮತ್ತು ರಾಮದುರ್ಗದ ದುರಂತದಿಂದ ಅಭೇದ ವಾಗಿವ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಿರುಕು ಉಂಟಾಯಿತು.

ಈ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವುದು ಕಠಿಣ ವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಯಾವುದನ್ನೂ ದೀರ್ಘಕ್ಕೆ ಒಯ್ದದೆ ಒಳ್ಳೇ ಸಂಯಮದಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಳಿಗಳು ೧೯೩೬ ರಲ್ಲಿ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟವು. ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಅಣಿಯಾಗಬೇಕಾಯಿತು.

ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯ

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಚಳವಳಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಖಾದಿ ಪ್ರಚಾರ, ಗ್ರಾಮ ಸುಧಾರಣೆ ಮುಂತಾದ ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಲು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಆದೇಶ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಖಾದಿಸಂತೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಖಾದಿಹುಂಡಿ ಮಾರಿ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಖಾದಿ ಹೊತ್ತು ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮಾಡಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ ಯವರು ಒಳ್ಳೇ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣೂ ಗುರೂಜಿ, ಅಣ್ಣಾ ಬಸಪ್ಪ ರಾಮಣ್ಣಾ ಗಡದ, ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ್, ಜಿ. ಜಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಅಜ್ಜಪ್ಪ ತೊಂಡಿಕಟ್ಟಿ, ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹಾಲಿ ಮುಂತಾದವರು ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ದರು. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಜಾಗೃತಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾಯರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಡುರಟ್ಟಿ, ಉರವಿನಹಟ್ಟಿ, ಈರನಹಟ್ಟಿ, ಕೊಳಿವಿ, ಅಕ್ಕತುಂಗೇರಹಾಳ ಮುಂತಾದ ಕುಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ಆಯಾಷ್ಠ ಸವಿಸಿ ಅವನ್ನು ಸುಗ್ರಾಮ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಹುದಲಿಯ ಕುಮರಿ ಆಶ್ರಮವೂ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕೊಡುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪುಂಡಲೀಕಜಿ, ವಡವಿ, ದಾದಾ ಕಾಳೆ ಮುಂತಾದವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೂರುವರುಷ ಸಂದುತ್ತ ಬಂತು. ಯುರೋಪ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದ ಕಿಡಿ ೧೯೩೬ ರಲ್ಲಿ ಹಾರಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಹಿಟ್ಲರನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಅಮೇರಿಕೆಗಳನ್ನು ಕ:ಪವಾರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿದು ರಭಸದ ದಾಳಿ ಸುರು ಮಾಡಿದನು.

ಭಾವೆಯವರನ್ನು ಆರಿಸಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಗೌರವವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಎರಡನೆ ಗೌರವವನ್ನು ಪಂ.ಜವಾಹರಲಾಲರಿಗೆ ನಂತರ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅತ್ಯಂತ ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಡೆಸಿದರು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಈ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಪೇ ಅಲ್ಲ ಇಡೀ ಭಾರತಕ್ಕೇ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿಸಿತು. ಸುಮಾರು ೬೦೦ ಜನರು ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿಯ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ೧೦೧ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಂತೆ ಈ ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆ, ಅದನ್ನೂ ಒಂದೇ ದಿನ ಮಾಡಿ ೧೦೧ ಜನರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು. ಇವ ರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಇಡೀ ದೇಶ ದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಸುಸಂಘಟಿತವಾದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇದರ ಎಲ್ಲ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಜನತೆಗೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಮುಖಂಡರಾದ ಶ್ರೀ ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹುಲಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ ಇವರಿಗೆ ಇದೆ.

ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳಂತೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಾದವು. ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ೮ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಾದವು. ಯರವಸಾ ಜೇಲಿನ ಹೊರಗೆ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳು ತಂತಿ ಬಿಗಿದು ೩೦ ಟೆಂಟುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಾಂಪ ಜೇಲು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹಳಷ್ಟು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳನ್ನು ಈ ಯರವಸಾ ಕಾಂಪ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಈ ಸಾರಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಚರಖಾದ ಮೇಲೆ ನೂಲುುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಅವಧಿ ಮುಗಿಯುವದರೊಳಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ಸಾಕಷ್ಟು ಲಡಿಗಳನ್ನು ನೂತರು.

ಯರವಸಾ ಕಾಂಪ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗುಜರಾತಗಳ ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮುಖಂಡರಿದ್ದರು. ಅವರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆ ಪ್ರಾಂತದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಬಾಕುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಮುಖಂಡರೇ ಎನ್ನುವಂತೆ ಸ್ಥಿತಿಯಿತ್ತು. ಯಾರೂ ಯಾರ ಮಾತೂ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನೂಲುವದರ ಜೊತೆಗೆ ಹಿಂದೀ ಇಂಗ್ಲೀಷ ಶಿಕ್ಷಣವು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕಾಂಪ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಮಲೇರಿಯಾದ ಬಾಧೆಯಾಗಿ ಬಳಲಿದರು. ಬಹಳಷ್ಟು ಜನರು ಬಿಡುಗಡೆ ಯಾಗಿ ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿದ್ದ ಕೆಲವೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳನ್ನು ಯರವಸಾ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಪ್ರಿಝನ್‌ನಿಗೆ (ದೊಡ್ಡ ಜೇಲಿಗೆ) ಕಳಿಸಿ ಕಾಂಪ ಜೇಲು ಬಂದ ಮಾಡಿದರು. ಹಿಂಡಲಿಯ ಜೇಲಿ

ನೊಂದಿಗೆ ಈ ಯರವಡಾ ಜೇಲನ್ನು ತುಲನೆ ಮಾಡುವದೇ ಶಕ್ತಿವಿಲ್ಲ. ಸಾಕಷ್ಟು ಹೊಲಸು ಮತ್ತು ಕಠೋರವಾದ ಜೇಲು ಅವಾಗಿತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಸ್ವತಃ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರ ಕ್ರಿಪ್ಪರನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಭಾರತದೊಂದಿಗೆ—ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನೊಂದಿಗೆ—ಸಂಧಾನ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾಗಿಸಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಯಶಸ್ವಿ ಯಾಗಲಿಲ್ಲು ಯುದ್ಧದ ಬೇಗೆ ಹೆಚ್ಚಿ ಚ್ಚು ಪ್ರಖರವಾಗಿ ಹಬ್ಬ ಹತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಸುರು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅದರಿಂದ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಿಸಿ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಆಮದರಿಂದ ೧೯೪೨ ರ ಚಲೆಜಾವ ಚಳವಳಿ ಆರಂಭಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

೪

ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿ

ಭಾಗ—೧

ಹೋರಾಟದ ಸಂಘಟನೆ

ಹಾಗೂ ಸ್ವರೂಪ.

೧ ಆಗಸ್ಟ್ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ.

ಮೊದಲನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯು ಸೋತು ಹಣ್ಣಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಜರ್ಮನ ದೇಶದ ಯುದ್ಧವಿಪಾಸು ವೃತ್ತಿಯು ಹಣ್ಣಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧವೆಂದರೆ ಹಬ್ಬವೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಜರ್ಮನ್ ತರುಣರು ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದ ಅಪಜಯದ ಕಲಂಕವನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಲು ಕೃತನಿಶ್ಚಯರಾಗಿ ಹತ್ತೇಹತ್ತುವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಭುಜ ಚಿಪ್ಪರಿಸುತ್ತ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಹಿಟ್ಲರನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಾರ್ವಿ ಸಂಘಟನೆ ಬಲಪಡಹತ್ತಿತು. ಪ್ರಥಮ ಜಾಗತಿಕ ಮಹಾಯುದ್ಧವು ನಾಲ್ಕು ವರುಷ ನಡೆದು ೧೯೧೮ ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅತ್ಯಂತ ಅಪಮಾನಕರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯು ಆಗ ಮಿತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಅಂದರೆ ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಹಾಗೂ ಅಮೇರಿಕಾಗಳಿಗೆ ಶರಣು ಹೋಗಿತ್ತು. ಸರಿಯಾಗಿ ಹತ್ತು ವರುಷಗಳೊಳಗೇ ಪುನಃ ಜರ್ಮನಿಯ ಕ್ಷಾತ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಮುಟಕೊಟ್ಟಂತಾಗಿ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ನಡುಗಿಸುವಂಥ ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು

ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಅದು ಮಾಡ ತೊಡಗಿತು “ ಸಿಗ್ ಫ್ರಿಡ ಲಾಯಿನ್ ” ಎಂಬ ಭಾರಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಗಡಿಗುಂಟ ಕಟ್ಟ ಹತ್ತಿತು. ಇಟಲಿಯು ಕೂಡ ಇದೇ ರೀತಿ “ಮ್ಯಾಥ್ಯುನೊ ಲಾಯಿನ್” ಎಂಬ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮಗಡಿಗೆ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿ ಕಟ್ಟಿತು. ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಮುಸಲೋನಿಯು ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದನು. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿಯ ಹಿಟ್ಲರನ ಸಂಘಟನೆ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿಯ ಮುಸಲೋನಿಯ ಸಂಘಟನೆ ಇವೆರಡೂ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ವೃತ್ತಿಯವೂ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾರಕವೂ ಆಗಿವೆವು. ಅಮೇರಿಕಾ, ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಗಳು ಈ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಸಂಘಟನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಶಪಿಸುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದರೂ ಆ ಸಂಘಟನೆಗಳಿಗೆ ತಡೆಹಾಕುವ ಧೈರ್ಯ ಅವಕ್ಕಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಅಮೇರಿಕಾ, ಫ್ರಾನ್ಸ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನ್‌ಗಳು ತಾವು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿಗಳ ಪಕ್ಷದವರೆಂದು ಕೂಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ನಿಜವಾದ ಬಣ್ಣ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಿಟನ್ನು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರತೆ ಸಮಾನತೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಭಾರತ, ಬ್ರಹ್ಮದೇಶ, ಸಿಲೋನ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳನ್ನು ಅದೇ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತುಳಿಯುತ್ತ ಅವರನ್ನು ಗುಲಾಮರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸುಲಿಗೆ ಶೋಷಣೆ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನಡೆಸಿತ್ತು. ಸಿಂಗಾಪೂರ, ಏಡನ್, ಮಾಲ್ಡಾ, ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ ಮುಂತಾದ ಭೂಮಂಡದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಬಂದರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಎಂದೂ ಮುಳಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಜಂಬದ ಮಾತು ಎಲ್ಲರಬಾಯಲ್ಲಿ ಕೂತು ಹೋಗಿತ್ತು.

೧೮೮೫ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಸರ. ಎ. ಓ. ಹೊಮ್ಮ ಎಂಬ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದರೂ ಮುಂದೆ ೨೦ ವರುಷಗಳವರೆಗೂ ಅದು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತೇವಳಿ ಸಹ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಧೈರ್ಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ೧೯೦೬ ನೇ ಇಸವಿಯ ಕಲಕತ್ತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಮಹರ್ಷಿ ದಾದಾಭಾಯಿ ನವರೋಜಿ, ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಬಾಲ ಗಂಗಾಧರ ತಿಲಕರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಮೊದಲನೇ ಬಾರಿ “ ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ನಮ್ಮ ಧೈಯವಾಗಿದೆ ” ಎಂಬ ಗೋತ್ತುವಳಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ತೀವ್ರವೇ ಉಗ್ರವಾದಿ ಗುಂಪಿನ ಮುಖಂಡರಾದ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರಿಗೆ ರಾಜದ್ರೋಹಕ್ಕಾಗಿ ೬ ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಮಂಜಾಲಿ ಜೈಲಿಗೆ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಮತ್ತೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಮುಂದೆಗಾಮಿಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ವಿಷ

ಯದ್ದಲ್ಲಿ ಯಾವದೇಪ್ರಗತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ೧೯೧೪ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಸುರು ಆಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಶಿಕ್ಷೆ ಮುಗಿಸಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಆದರು.

ಬ್ರಿಟಿಶರ ಮೇಲಿನ ಸಂಕಟವೆಂದರೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಒಕ್ಕೇ ಸುಸಂಧಿ ಎಂದು ಲೋಕ ಮಾನ್ಯರು ಬ್ರಿಟಿಶರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕೊಡುವ ಅಶ್ವಾಸನೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಮಾತ್ರ ಅವರಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಮ. ಗಾಂಧಿಯವರು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕೆಯಿಂದ ಅದೇ ತಿರುಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ತಿಲಕರ ದಾರಿಯೇ ಬೇರೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ರೀತಿಯೇ ಬೇರೆ ಯಾಗಿತ್ತು. ಸರಕಾರವು ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಅವರಿಗೆ ಕರಾರುರಹಿತ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದೇ ಪ್ರಜಾಧರ್ಮ. ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದು ಜಯಸಿಕ್ಕಮೇಲೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕೊಡಿದರೆ ಕೇಳುವದು ಯೋಗ್ಯವಾದೀತು ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು—“ ಗಾಂಧಿಯವರ ನಿಮಗೆ ಬ್ರಿಟಿಶರ ಕುಟಿಲ ಕಾರಸ್ಥಾನ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸರಳತನದಿಂದ ನಡೆಯುವದು ತಪ್ಪು. ಬ್ರಿಟಿಶರೊಂದಿಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸಿ ನಾನು ಅನೇಕ ಸಲ ಕೈ ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ ” ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿದರೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬದಲಾಯಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕರಾರುರಹಿತ ಯುದ್ಧ ಸಹಾಯ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು. ದುಡಿದರು. ಸರಕಾರವು ಅವರಿಗೆ ರಾಜನಿಷ್ಠೆಯ ಭಾರಿ ದೊಡ್ಡ ಬಿರುದನ್ನು (ಕೇಸರ-ಇ-ಹಿಂದ) ದಯಪಾಲಿಸಿತು.

ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದು ಮಿತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಜಯ ಲಭಿಸಿತು. ಬ್ರಿಟಿಶರಿಗೆ ಪರಮಾ ನಂದವಾಯಿತು. ಈಗ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಗಾಂಧೀಜಿಯನ್ನು ಕರೆದು “ ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿದೆ. ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಜಯ ದೊರೆತಿದೆ. ಅವರ ಮೇಲಿನ ಸಂಕಟ ದೂರವಾಗಿದೆ. ಈಗ ನೀವು ವಾಯಿಸರಾಯರ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳುವಿರಾ ? ” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ವಿಂಡಿತ ಕೇಳುವೆನೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಉತ್ತರಿಸಿದರು ಭೆ ರೀತಿ ಅವರು ವಾಯಿಸರಾಯರನ್ನು ಕೇಳಲು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಅವರಿಗೆ ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಆಟ್ಟ ಕೊಡ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟು ಭಟ್ಟಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು “ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಜನ ಆತುಕವಾಗಿದೆ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ತನುಮನಧನದಿಂದ ನಿಮಗೆ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರ ಭಾರತಿಯರು ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ೩೧ ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ ಅರ್ಪಿಸಿರುವರು. ಇನ್ನು ತಡಮಾಡದೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕೊಡಬೇಕು ” ಎಂದು ವಾಯಿಸರಾಯರನ್ನು ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. “ ನೋಡುವಾ, ವಿಚಾರಿಸುವಾ, ಭಾರತೀಯರು ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಾಗಿದ್ದಾರೋ ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ (ಮಾಂಟೆಗೋ ಮತ್ತು ಜೇಮ್ಸ್ ಫರ್ಡ್ — ಒಬ್ಬರು ವಾಯಿಸರಾಯರು

ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಬ್ರಿಟನದ ಭಾರತಮಂತ್ರಿಗಳು - ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಸೂಚಿಸಿದ ಶಿಫಾರಸಗಳಿಗೆ ಮಾಂಟೆಫರ್ಡ್ ಸುಧಾರಣೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೊಡುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದೇವೆ” ಎಂದು ವಾಯಿಸರಾಯರು ಹೇಳಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಧೀಕರಿಸಿದರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ರೌಲಟ್ ಆಕ್ಟ್ ಎಂಬ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟ ಪಡಿಸಿದುದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಒಂದೆಡೆ ಕಲೆತು ರಾಜಕೀಯ ವಿಷಯದ ಚರ್ಚೆಮಾಡ ತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ, ಎಂದು ವಿಧಿಸಿ ಹರುಸರಕಾರದ ಈ ಕಾಯಿದೆ ಮುರಿಯುವವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡಲಾಗುವದೆಂದು ಈ ಕಾಯಿದೆ ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ದುಃಖವಾಯಿತು. ಅವರು ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಡಲು ಹೇಡಿಗಳಾಗಿದ್ದಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು. ದೇಶಕ್ಕೆ ದೇಶವೇ ರೌಲಟ್ ಕಾಯಿದೆ ಯನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿತು. ಎಂದೂ ಮರೆಯಲಾಗದ ಅಮೃತಸರದ ಜಾಲಿಯನವಾಲಾ ಬಾಗದ ಹತ್ತಾಕಾಂಡವಾಯಿತು. ಡಾಯರ ಸಾಹೇಬನ ಮೆಶಿನ್‌ಗನ್ನಿಗೆ ಐದಾರು ನೂರು ಜನ ಆಹುತಿಯಾದರು (೧೯೧೯). ಈ ಭಯಂಕರ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಕೇಳಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಸರಳ ಹೃದಯದ ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಭಾರಿ ಆಘಾತವಾಯಿತು. ಇದು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವಲ್ಲ ಸೈತಾನಿ ರಾಜ್ಯ. ಇದನ್ನು ಕೂಡಲೆ ಕಿತ್ತಿ ಒಗೆಯಲೇ ಬೇಕು. ಎಂಬ ಉದ್ಗರ ಅವರ ಬಾಯಿ ಯಿಂದ ಬಂದು ಚಳುವಳಿಯ ಹೊಗೆ ಎದ್ದಿತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಇದೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. “ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ಭಾರತದ ಜನ್ಮ ಸಿದ್ಧವಾದ ಅಧಿಕಾರವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಅವರು ಪಡೆದೇ ತೀರುವರು.” ಎಂದು ಸಾರಿ ದೂರಿ ಹೇಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಂದರು. ತುಸು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತಿಲಕರು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದರು.

ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ನಿಧನದಿಂದ ಭಾರತವು ಅನಾಥವಾಯಿತು. ದೇಶಿವಾಕರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಸಾಂತ್ವನ ಹೇಳಿದರು. ಕಾಗೈಸ್ಸಿನ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಕೊಂಡು ಅಸಹಕಾರ ಅಂದೋಲನ ಹೂಡಿದರು. ೧೯೨೧ ರಲ್ಲಿ ಸುರು ಆದ ಆ ಪ್ರಥಮ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೫೦(೪೦) ನಾಲ್ವತ್ತು ಸಾವಿರ ವೀರರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು. ೧೯೩೦ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಸುರುಮಾಡಿದ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ತೊಂಭತ್ತು ಸಾವಿರ ಜನರು ಸೆರೆಮನೆವಾಸ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ೧೯೩೦ ನೇ ಇಸವಿಯ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಆಗ ವಾಯಿಸರಾಯರಾಗಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಆಯರ್ವಿನ ಸಾಹೇಬರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಮತ್ತು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಸಮಾನ ವೆಂಬ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದ ಸರಕಾರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಹಾಳಾಗಿಹೋಯಿ ತೆಂದು ಕರಕರನೆ ಹಲ್ಲು ತಿನ್ನುತ್ತ ೧೯೩೨ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಸ ವಾಯಿಸರಾಯ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್‌ನು ಭಾರಿ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಮಾಡಿ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದನು. ಸುಮಾರು ಒಂದುವರೆ ಲಕ್ಷ ಜನರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಭಾರಿ ದಂಡ ವಸೂಲ

ಮಾಡಿ ಅಂದೋಲನ ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದನು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ೧೯೩೪ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಸಲಹೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಮುಂದೆ ಸರಕಾರವು ಒಂದು ಹೊಸ ಸುಧಾರಣೆ ಜಾರಿ ಪಡಿಸಿ ಗವ್ವರ್ನರರ ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮತ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳು ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಸಾಗಿಸಿದವು.

ಆಪ್ತದಲ್ಲಿ ೧೯೩೯ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಿಡಿ ಹಾರಿತು. ಹಿಟ್ಲರನೂ, ಮುಸಲೋನಿಯೂ ಕೂಡಿ ಯುರೋಪ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಈ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಭೇರಿ ಹಚ್ಚಿದರು. ಜರ್ಮನಿಯ ಸಿಟ್ಟು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್-ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹಳವಾಗಿತ್ತು. ಹತ್ತಿಂಟು ವರುಷ ಅವ್ರತಿಮ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿ ಹಿಟ್ಲರನು ಹಿಂದಿನ ಅಪಮಾನದ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು. ಬ್ರಿಟನ್ನು ಹಿಟ್ಲರನ ಸಂಘಟನೆ ಸಾಹಸ ನೋಡಿ ಗದಗದ ನಡೆಗಹತ್ತಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ವೂ ಎದೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಅಮೇರಿಕೆಯು ತನ್ನ ಮೇಲೆಯೂ ಪ್ರಸಂಗ ಬರಬಹುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಬೆನ್ನು ಕಟ್ಟಿತು.

೨ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧದ ಕಾಮೋಡು !

ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಯುರೋಪ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಹತ್ತಿದವು. ಭಾರತದಮೇಲೆಯೂ ಯುದ್ಧದ ಕಾಮೋಡಗಳು ಕವಿಯ ಹತ್ತಿದವು, ಬ್ರಿಟನ್ನು ಈ ಯುದ್ಧವೆಂದರೆ ಅಳಿವು ಉಳಿವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸಕಲ ಸನ್ನದ್ಧತೆ ನಡೆಸಹತ್ತಿತು. ಪ್ರಥಮ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತವನ್ನು ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಸುಲಿದು ಜನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಧನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಬಲಿ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಕಚ್ಛಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸೂರೆ ಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ಜಾಗೃತಿಗೂ ಇಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೂ ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶದಷ್ಟು ಅಂತರವಿತ್ತು. ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ವರುಷಗಳು ಸಂದಿಹೋಗಿದ್ದವು. "ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರದ ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ರಾಮರಾಜ್ಯ. ದೇವರು ವರ ಪ್ರದಾನ ಮಾಡಿ ಭಾರತದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದಾನೆ" ಎಂದು ತಿಳಿಯುವ ಕಾಲ ಹಿಂದಾಗಿತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಯಂಥವರು ಸರಕಾರದ ಬೆನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಅದೇ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಸೈತಾನಿ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ದೇಶದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಮುಖಂಡರಾದ್ದರಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದು, ಉಳಿದ ಜಾತಿಯವರು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಬಾರದೆಂದು ಭೇದ

ನೀತಿಯನ್ನು ಆಳರಸರು ಒಳ್ಳೇ ಪರಿಣಾಮಕಾರವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಲೂ ಆಗ ಒಳ್ಳೇ ಅನುಕೂಲ ಸಂಧಿ ದೊರಕಿತ್ತು. ಜಾತೀಯ ಸ್ವಾರ್ಥ ಸಾಧಕ ಮುಖಂಡರು ಸರಕಾರದ ಈ ಭೇದ ನೀತಿಯ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ರಾಷ್ಟ್ರದ್ರೋಹ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸೂತ್ರಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಜಾತಿ ಭೇದದ ಬಲೆಯು ಈ ಸಲ ಆಳರಸರಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮಾತ್ರ ನೂರಕ್ಕೆ ೯೫ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಕಡುವಿರೋಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ೧೯೨೦, ೧೯೩೦, ೧೯೩೨ ಹೀಗೆ ಮೂರು ಅಂದೋಲನ ನಡೆದು ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಜನ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರು ಬಾಲಕರು ವೃದ್ಧರೂ ಹಳ್ಳಿಗರು ಪಟ್ಟಣಿಗರು, ಸುಶಿಕ್ಷಿತರು ಶ್ರೀಮಂತರು ಬಡವರು ಜೇಲು ಕಂಡು ಬಂದಿದ್ದರು. ಲಾಠಿ ಹೊಡೆತ ಗೋಳಿಬಾರಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಮಾತೃಭೂಮಿ ಗಾಗಿ ನಗನಗುತ್ತ ಗಲ್ಲಿಗೇರಿದ್ದರು!

ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಸುರುವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷಿಗ್ಗ ಕಮಿಟಿಯ ಸಭೆಗಳು ದಿನಾಲು ಸೇರಹತ್ತಿದವು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಸೇನಾ ಪತಿಯಂತೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. “ಈ ಯುದ್ಧವು ಬ್ರಿಟನ್ನು ಅನ್ನುವಂತೆ ಲೋಕಯುದ್ಧವಲ್ಲ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದದ್ದೂ ಅಲ್ಲ. ಈ ಯುದ್ಧಕ್ಕೂ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಜರ್ಮನಿಗೂ ಇಂಗ್ಲಂಡಕ್ಕೂ ದ್ವೇಷವಿದ್ದಂತೆ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಜರ್ಮನಿಗೂ ದ್ವೇಷವಿಲ್ಲ. ಮೇಲಾಗಿ ದಾಸ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪದ ಬ್ರಿಟನ್ನು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ತತ್ವೋಪವೇಶ ಮಾಡುವದೆಂದರೆ ಅದು ಶುದ್ಧ ಡಾಂಭಿಕತನ.” ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ವಾಯಿಸರಾಯರು ರಿಕ್ಟೊಟಿ ಭರತಿ, ವಾರ ಲೋನ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಸರಕಾರಿ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿತ್ತು. ತನಗೆ ಒಲ್ಲದ ತನಗೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ, ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಬೇಡಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಅದು ಒಂದು ಗೊತ್ತುವಳಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳು ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿತು. ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳು ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಡದೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತು ಯುದ್ಧಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ವಾಯಿಸರಾಯರ ಪ್ರತಿ ನಿಧಿಗಳಾದ ಆಯಾ ಪ್ರಾಂತದ ಗವರ್ನರರು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಇಂಥ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳನ್ನು ಬಡತರ್ಥ ಮಾಡಿ ತೆಗೆದು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಈ ದಾರಿ ಹಿಡಿಯದೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಯುದ್ಧ ವಿರೋಧಿ ಪಾತಾವರಣ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿತು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳು ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟವು

ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡದೆ, ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಡುವ ಹೇಡಿತನವನ್ನು ತೋರಿಸದೆ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ೧೯೪೧ ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿತು. ಸದ್ಯದ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದು ಘೋರಪಾಪ. ಎಲ್ಲ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಎದುರಿಸುವದೇ ಉತ್ತಮ ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಕೂಗಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಜನತೆಗೆ ಆದೇಶ ಕೊಟ್ಟರು. ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಮುಂಗಡ ತಿಳಿಸಿ ವೇಳೆ ಸ್ಥಳ ಜಾಹೀರ ಮಾಡಿ ಈ ಘೋಷಣೆಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದೂ ಅವರು ತಿಳಿಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಎಲ್ಲ ಅಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನವಿದ್ದದ್ದೇ ಈ ತರದ ಘೋಷಣೆಗೆ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತೆಂಬದನ್ನು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮುಖಂಡತ್ವವನ್ನೂ ಅವರ ಅಹಿಂಸೆಯ ತತ್ವವನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿದ್ದು ಧೋರಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಹೊರತು ಅಹಿಂಸೆಯಲ್ಲಿಯ ಅಚಲ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೂ ಈ ಮಾತು ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಹಿಂಸಾಚಾರದಿಂದ ಸ್ವರಾಜ ಸಿಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಹಿಂಸಾಚಾರವು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಆಕ್ಷೇಪವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಈ ದಾರಿ ಬೇಡವಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂಸಾಚಾರದಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಿಗುವಂತಿದ್ದರೂ ಅದು ತನಗೆ ಬೇಡವೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಈ ಅತ್ಯಂತಿಕ ಅಹಿಂಸಾ ತತ್ವ ಪಾಲಿಸುವವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬರಂತೆ ಸಹ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದ್ದೆಲ್ಲ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ತಿಳಿದೇ ಇತ್ತು, ಸಾಧನವೆಂದಾದರೂ ಅಹಿಂಸೆ ಪಾಲಿಸುವವರು ಅವರಿಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಸಿಗುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯಂಥವರ ಮುಖಂಡತ್ವ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವದೂ ಬೇಕಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿರದಿದ್ದರೂ ಮೇಲಿನ ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಒಪ್ಪಿತು. ಸದ್ಯದ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಯಾವರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದು ಘೋರಪಾಪ ” ಎಂಬ ಮೊದಲನೇ ವಾಕ್ಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಮನಸಾ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ‘ ಎಲ್ಲ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದಲೇ ಎದುರಿಸಬೇಕು. ” ಎಂಬುದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಜನತೆಯ, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಎದುರಿಸುವದು ಹೇಗೆ ? ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಎಲ್ಲರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ ಎಲ್ಲ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದಲೇ ಎದುರಿಸಬೇಕು ’ ಎಂಬವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ‘ ಎದುರಿಸ ಬೇಕು ’ ಎಂಬದರ ಬದಲು ‘ ಎದುರಿಸುವದು ಉತ್ತಮ ’ ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾಗುವಂತೆ ಈ ಘೋಷಣೆಯ ವಾಕ್ಯ ಬರೆಯಲಾಯಿತು ! ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ನಿತಾಂತ ಅಹಿಂಸಾನಿಷ್ಠೆಯ

ಜನರು ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಸಿಗುವದೂ ಅಷ್ಟೇ ಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. ಅಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಸಾಧನವೆಂದು, ಸಿತ್ತಿನ ಕ್ರಮವೆಂದು ಪಾಲಿಸುವವರಾದರೂ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಸಿಗದಿದ್ದರಿಂದ ಮುಖಂಡರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದು ತರದ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳು ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಉಂಟಾದಂತಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಗಾಂಧೀಜಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಗಾಂಧೀಜಿಯನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಶಾಶ್ವತ ಮತಭೇದವಿದ್ದರೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಒಳ್ಳೇ ವ್ಯವಹಾರ್ಯವಾಗಿ ಜಾಣಾಕ್ಷತನದಿಂದ ಮುಖಂಡತ್ವದ ಸೂತ್ರ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಕಂಡು ಬರುವುದು.

ಯುದ್ಧ ವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಅಂದೋಲನ ಬೇಕೆಂದು ತುಂಬ ಅತ್ಯಂತ ಶಾಂತತೆಯಿಂದಲೂ ಸಿತ್ತಿ ನಿಂದಲೂ ನಡೆಯಿತು. ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಘೋಷಣೆ ಕೂಗಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೊಂದಿದರು.

೩ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೇಲ್ಮೈ

ಈ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಈ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿತು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಂತೆ ಒಬ್ಬಗೆ ಒಂದುನೂರಾ ಒಂದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಈ ಯುದ್ಧ ವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿ ಬಂಧಿತರಾದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಷ್ಟು ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿಯೂ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿಮಾನದ ಹಾಗೂ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ ಘಟನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಘಟನೆ.

ಶ್ರೀ ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೊಲಿಯವರು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ದತ್ತೋಪಂತ ಆಧ್ಯಾಪಕರು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳೂ ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ದೇಸಾಯಿ ಬಿದರಿಯವರು ಸಂಘಟಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ. ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಯಮನಪ್ಪ ಅರಳಾವಿ, ಶಿದಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಬೇಡಕಿಪಾಳೆ, ಬಸಪ್ಪಣ್ಣಾ ಅರಗಾವಿ ನಂದಗಿವೆ, ಕಾಳಪ್ಪಾ ಪತ್ತಾರ ಅಂಬಡಗಟ್ಟಿ, ಗುರುಭಟ್ಟ ಜೋಶಿ ಕಿತ್ತೂರ, ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ ಹೊಸೂರ, ಗವಿಸಿದ್ಧಪ್ಪ ಬೆಳವಡಿ ಹಿರೇಕುಂಬಿ, ಜಯದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಅಪ್ಪಣ್ಣ

ಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಅಜ್ಜಪ್ಪ ಬಟಕುರ್ಕಿ ತೊಂಡಿಕಟ್ಟ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಭು, ಶಿವರಾಮ ಕೋಪ್ಪಿ ಮಂಗಳಸೂಳಿ ಮೊದಲಾದವರು ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಚನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿ, ರಾಯನಗೌಡ ತಲ್ಲೂರ, ವೀರಪ್ಪ ರೇಶ್ಮಿ, ಚಿನ್ನಯಸ್ವಾಮಿ ಒಂಕಾರ ಮಠ, ರಾಘುಅಣ್ಣಾ ಮಂಡಗಿ, ಪುಂಡಲೀಕಜಿ ಕಾತಗಡೆ, ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ, ಮೊದಲಾದವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಂಘಟನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತುಂಬ ನೆರವಾದ್ದರಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಘಟನೆಯು ಆತ್ಮಂತ ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವೆಂದೇ ಯುದ್ಧ ವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಯ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೀರ್ತಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತು.

ಯುದ್ಧದ ಮೋಡಗಳು ಇನ್ನೂ ದಟ್ಟಾಗಿ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಬರಹತ್ತಿದವು. ಯುರೋಪ ಖಂಡದ ಯುದ್ಧವಾತಾವರಣ ಅತಿ ಪ್ರವಿರವಾಯಿತು. ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್, ಹಾಲಂಡ, ಪೋಲಂಡ, ಸ್ವೀಡನ್, ನಾರ್ವೆ, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳೆಲ್ಲ ಹಿಟ್ಟರನ ಕೈವಶವಾದವು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿತ್ತು. ಲಂಡನ್ನದ ಮೇಲೆ ಬಾಂಬಿನ ಮಳೆ ಬೀಳಿ ಹತ್ತಿತು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಅಸಂತುಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಬೆಳಸ ಬಾರದೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಹತ್ತಿತು.

ಕ್ರಿಶ್ಣರ ಆಗಮನ !

ಸರ ಸ್ವಾಘೋರ್ಡ್ ಕ್ರಿಪ್ಪರೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಕಾರಣಿಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವು ಸಂಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರ ಮುಂದೆ ಮಂಡಿಸಿ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸಿದರು. ವಸಹಾತು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಮಾತು ಆಡಹತ್ತಿದರು. ವಾಯಿಸರಾಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ವೇಟೊ ಅಧಿಕಾರ ಎಟ್ಟು ಕೇಂದ್ರ ಸರಕಾರ ರಚಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿಹತ್ತಿದರು. ಬ್ಯಾ, ಜಿನ್ನಾ ಸಾಹೇಬರು ಮುಸ್ಲೀಂ ಲೀಗಿನ ವತಿಯಿಂದ ಸಹಾಯದ ಭರವಸೆ ಕೊಡಹತ್ತಿದರು. ಆದರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸಹಕಾರದ ಹೊರತು ನಡೆಯಲಾರದೆಂದು ಅವರು ಮನಗಂಡದ್ದರಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಮುಖಂಡರ ಮನವೊಲಿಸಹತ್ತಿದರು. ಅವರು ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟರೂ ಅವರ ಸಂಧಾನ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗದ್ದರಿಂದ ಬಂದ ಹಾದಿಗೆ ಸಂಕೇತವಿಲ್ಲೆಂಬಂತೆ ತಿರುಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೊದರು. ಹೋಗುವಾಗ ಅವರು "ನಾನು ಈ ದೆರೆಗೆ ಅನೇಕ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳನ್ನೂ ಕಂಡೆ, ಆದರೆ ರಾಜಗೊಕಪಾಲಾಜಾರ್ಯರಂಥ ಮೇಧಾವಿ ರಾಜಕಾರಣಿಯನ್ನು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರು !

ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಅ. ಭಾ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಸಭೆ

ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಧಿವೇಶನ ನಡೆಯಿತು. ಸರಕಾರವು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಸಾರಿದರೆ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಒಂದು ಗೊತ್ತುವಳಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿರುದ್ಧ ಈ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಆಗಿತ್ತು. ಯಾವದೇ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ—ಹಿಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ತತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಈ ರೀತಿ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಅದರ ಸರಕಾರ ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಅದು ಧಿಕರಿಸಿತು. ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಮುಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಪ್ಪಟೆಕಾಯಿತು. ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ೮ ನೇ ಅಗಸ್ಟ್‌ಗೆ (೧೯೪೨) ಮತ್ತೆ ಅ. ಭಾ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಅಧಿವೇಶನ ಕೂಡಿತು. ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಚಲೇಜಾವ ಅಂದೋಲನದ ರೂಪರೇಷೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. “ ಕರೇಂಗೆ ಯಾ ಮರೇಂಗೆ ” ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರದಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕೊನೆಯ ಸಂಗ್ರಾಮ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ಈ ರೂಪರೇಷೆ ಇತ್ತು. ಇದನ್ನೇ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಲಿರುವ ಅ. ಭಾ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಪಾಸು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿತ್ತು.

೪. ಅಗಸ್ಟ್ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಹಳೆ

ಮುಂಬೈಯಲ್ಲಿ ೧೯೪೨ ರ ಅಗಸ್ಟ್ ೮ ನೇ ದಿನಾಂಕದಂದು ಎ. ಆರ್. ಸಿ. ಸಿ. (ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ) ಅಧಿವೇಶನ ಕೊಡುವ ಸಿದ್ಧತೆ ಭರದಿಂದ ಸಾಗ ಹತ್ತಿತು. ದೇಶದ ಯುವಕರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಚಾರವಾದಂತಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಕೊನೆಯ ಪೋರಾಟವೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಗರ್ಜಿಸಿದ್ದರ ಪರಿಣಾಮ ಬಹಳವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಫಲವೇ ಹಿಟ್ಟರನಿಗೆ ಜಯಶ್ರೀ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಒಲಿಯುವತ್ತಿದ್ದಳು. ಬ್ರಿಟಿಶರು ಕಕ್ಕಾ ವಿಕ್ಕಿ ಯಾಗಿ ದ್ವರೂ ಸ್ವೈರ್ಯಾದಿಂದ ಯುದ್ಧಸಾಗಿಡ್ತರು. ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಚಲೇಜಾವ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಪಾಸಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಮುಂಬಯಿಯ ಅ. ಭಾ. ಕಾಂ. ಕ. ಯ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಅದು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಮಂಜೂರಾಗುವದೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಧೂರ್ತೆ !

ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯವಾದ ೫ ನೇ ಅಗಸ್ಟಿನ ಸಭೆ ! ೮ ನೇ ದಿನಾಂಕ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಲಿರುವ ಸಭೆಯ ವಾತಾವರಣ ಅದರ ಗಂಭೀರತೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಮುಂಧೋರಣೆಯಿಂದ ವಿಚಾರಿಸಿ ಮೂರು ದಿನ ಮೊದಲೆ ಅಂದರೆ ೫ ನೇ ಅಗಸ್ಟಕ್ಕೆ ಸಕಲ ಸದಸ್ಯರ ಸಭೆ ಕರೆಯಿತು. ಈ ಸಭೆಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಾಜ ವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಹಾಗೂ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ವಿಚಾರದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನೂ ೧೯೨೦ ನೇ ಇಸವಿಯಿಂದ ದುಡಿದ ಮತ್ತು ದುಡಿಯುತ್ತ ಬಂದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನೂ ಆಮಂತ್ರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ರಾಮದೇವ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀ ಲೋಕೂರ ಅವರ ಮನೆಯ ಅಟ್ಟದಮೇಲೆ ಅನೇಕ ವರುಷಗಳಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯು ಬಾಡಿಗೆಯಿಂದ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಈ ಸಭೆ ಕೂಡಿತ್ತು. ಇರುವೆಗೂ ಸ್ಥಳವಿರದಂತೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಕಕ್ಕಿರಿದು ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಭಾಷಣ ಸುರು ಆಯಿತು. ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹನಾದ ಮಾಡಿದರು— “ಬಂಧುಗಳೇ, ಇದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕಡೆಯ ಸಂಗ್ರಾಮ ! ಜೀವದ ಹಗ್ಗುದೊರೆದು ಕಾದೋಣ ! ಕರೇಂಗೆ ಯಾ ಮರೇಂಗೆ— ಮಾಡುವಾ ಇಲ್ಲವೆ ಮಾಡಿಯುವಾ — ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರದಿಂದ ಈ ಹೋರಾಡದಲ್ಲಿ ಧೈಯಕೋಣ ! ಇದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವಲ್ಲ. ಪರಕೀಯ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಹೂಡುವ ಬಂಡಾಯವೆಂಬುದನ್ನು ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿಡಿರಿ. ಸರ್ವಸ್ವದ ಹೋಮ ಮಾಡಿ ಭಾರತಮಾತೆಯನ್ನು ಮುಕ್ತ ಮಾಡಿರಿ !” ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜನರು ಭಾಷಣ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣುರುರೂಜಿಯವರು ಎದ್ದುನಿಂತು ಗುರುವರ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದರು— ಇಂಥ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಾವವು ?

ಉತ್ತರ- ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಇನ್ನೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ೮ ನೇ ದಿನಾಂಕ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಲಿರುವ ಅ. ಭಾ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡುವದಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ— ಬ್ರಿಟಿಶರ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯ ಘೋಷಿಸಲಿರುವ ಮುಂಬಯಿಯ ಸಭೆಯನ್ನು ಸರಕಾರ ನಡೆಸಗೊಟ್ಟೀತೆಂದು ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಅನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಸಭೆಯ ಮೊದಲೇ ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಸರಕಾರವು ಬಂಧಿಸಿದರೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಹೇಳುವವರಾರು?

ಉತ್ತರ- ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯುವದು ಗಾಂಧೀವಾದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿದೆ. ಸರಕಾರ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿತೆಂದು ಊಹಿಸುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿಯ ಸದಸ್ಯರೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಮುಖಂಡರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಉತ್ತರದಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ಸಮಾಧಾನ ವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಸಮಾರೋಪ ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಾಯದ ಈ ಹೋರಾಟ ನಡೆಯ ಗೊಡುವಷ್ಟು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರ ಖಂಡಿತ ವಾಗಿಯೂ ಮೂರ್ಖವಿಲ್ಲ. ಆ ನೇ ತಾರೀಖಿನ ಮುಂಬಯಿಯ ಸಭೆಯನ್ನು ಅದು ನಡೆಸ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಅದೇ ದಿನ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂಧಿಸಬಹುದು. ಎಂಬದನ್ನು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟು ತಿಳಿಯೋಣ. ಮುಂಬಯಿಯ ಸಭೆಗೆ ಯಾರೂ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥರು ಹೋಗದಿರಲಿ ! ಮುಂಜಾಗ್ರತೆಯ ಕ್ರಮವೆಂದು ಆ ನೇ ದಿನಾಂಕ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಲಗಬಾರದು. ಯಾರೂ ಪೊಲೀ ಸರಿಗೆ ಸಿಗಬಾರದು. ಇದು ತುರಂಗಭರತಿಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿವೆಂದು ಸರದಾರ ವೆಲ್ಲ ಭಯ ಪಟೇಲರು ಹೇಳಿದ್ದನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡೋಣ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪಾರಂಟ ಆವೆಯೆಂದು ಇಂದೇ ತಿಳಿಯೋಣ !” ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಪ್ರಸಂಗದ ಗಂಭೀರತೆ ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು ! ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಅಂದಾಜಿನಿಂದ ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಭವಿಷ್ಯ ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರರಷ್ಟು ನಿಜವಾಯಿತು.

ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಬಂಧನ ಸತ್ಯ

ಮುಂಬಯಿಯ ಅ. ಭಾ. ಕಾಂ. ಕಮಿಟಿಯ ಅಧೀಪರನಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗ ಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಬಂದಿದ್ದರು. ಮುಂಬಯಿ ನಗರವಂತೂ ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಅಂದೋಲನಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಲಕ್ಷ ಗಟ್ಟಲೆ ಜನರು ಸಭೆ ನೋಡಲು ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಸ್ವಯಂಸೇವಕರೂ ಸೇವಿಕೆಯರೂ ಸಾವಿರದ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಚುರುಕಾಗಿ ಸಭೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ಸಾಹವು ಹೊರಸೂಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಮುಂಬೇನಾಗುವದೋ ಎಂದು ಗಾಂಧೀಯವರೂ ಎಲ್ಲರ ಮುಖದಮೇಲೆ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತಿತು. ಧ್ವಜವಂದನೆ ಜರುಗಿತು. ಸಭೆಯ ಕಾರ್ಯ ಸುರು ಆಯಿತು. ಸಾವಿರಾರು ಪೋಲೀಸರು ಸಮವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸಿ, ಸಾವಿರಾರು ಪೋಲೀಸರು ಸಾದಾ ಉಡುಪು ತೊಟ್ಟು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೇಲಿನಿಂದ ಸೂಚನೆ ಬಂದ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸುವ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲಕಡೆಗೆ ದೇಶದ ತುಂಬ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಮುನ್ನಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಹುಕುಮು ಬರುತ್ತಲೇ ಬಂಧನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅದೇಶ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರ ಚಿತ್ತವೆಲ್ಲ

ಮೇಲಿನಿಂದ ಹುಕುಮ ಯಾವಾಗ ಬರುವದೋ ಎಂಬದರಕಡೆಗೇ ಇತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಯವರ ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕ ಭಾಷಣವಾಯಿತು. ಸರದಾರ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವರ ಭಾಷಣಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿದೆಯೇ ಚಲೇಜಾವ ರವಾಪು ಪಾಸಾಗಿ ಆ ದಿನದ ಸಭೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಮರುದಿನ ಚಿಳವಳಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ, ನಿರ್ಣಯವಾಗುವದಿತ್ತು. ಮುಂಬಂಡರಲ್ಲ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನಿವಾಸಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿದರು. ನಾಳಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಯೇ ಅವರೆಲ್ಲ ಮಗ್ನರಾಗಿ ನಿದ್ರೆಹೋದರು !

ಕರಾಳ ವಜ್ರಾಳಿಕೆ ಸುರು ಆಯಿತು !

ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ ಕಾಣಬರುವಂಥ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನೂ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂಧಿಸಬೇಕೆಂದು ದಿಲ್ಲಿಯ ಸೂಚನೆಯಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಪೋಲೀಸರು ಕಾರ್ಯತತ್ಪರರಾದರು. ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಮ. ಗಾಂಧಿ, ಮೌಲಾನಾ ಅಬ್ದುಲ, ಸರದಾರ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ, ಪಂಡಿತ ಜವಾಹಿರಲಾಲ ಮೊದಲಾದ ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿಯ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಸದುರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿ ಅಜ್ಞಾತ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಲಾಯಿತು. ದಿಲ್ಲಿ ಯಿಂದ ಹಳ್ಳಿಯವರೆಗೆ ಈ ಬಂಧನಸತ್ರ ಅದೇ ರಾತ್ರಿ ನಡೆಯಿತು. ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದ ಸಿಗಬಾರದು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಲು ಯಾರೂ ಉಳಿಯಬಾರದು ಎಂಬುದೇ ಸರಕಾರದ ಧೋರಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ಬಹಳವಾದರೆ ಜನಜಂಗುಳಿ ರೋಚಿಗೆದ್ದು ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಗೊಂದಲಪಾಕಿದರೂ ಲಾಠಿಪ್ರಹಾರ ಗೋಳಿಬಾರದಿಂದ ಅದನ್ನು ಹತ್ತಿಕುವ ಧೈರ್ಯ ವಿಶ್ವಾಸ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಇತ್ತು. ದೇಶದ ಎಲ್ಲಕಡೆಗೂ ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಜನರು ಹೌಪಾರಿ ದಾರಿ ಕಾಣುದಂತಾದರು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೈಶಿತ್ಯ

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸುಮಾರು ನೂರು ಜನಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲು ಪೋಲೀಸರು ಅದೇ ರಾತ್ರಿ ಅವರವರ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಆದರೆ ಅವರು ಯಾರೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ೫ ನೇ ತಾರೀಖಿನ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಆ ದಿನ ತಮ್ಮ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ನಿದ್ರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬಹುತರ ಯಾವ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕರ್ತನೂ ಪೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಡಿ. ಎಸ್. ಪಿ. ಮತ್ತು ಕಲೆಕ್ಟರರು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಒಬ್ಬರ ಮುಖ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಹುಳು ಹುಳು ನೋಡಹತ್ತಿದರು. ಈ ಗೊಪ್ಪಸ್ತೋಟ ಹೇಗಾಯಿತು, ಕಾರ್ಯ ಕರ್ತರಲ್ಲ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಹೇಗೆ ಮಾಯವಾದರು ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಅವರನ್ನು ಸುಡಹತ್ತಿತು. ಮರುದಿನ ಮಂಜಾನೆ ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಬಂಧನದ ಸುದ್ದಿಯಿಂದಲೇ ತುಂಬಿದ್ದನ್ನು ಓದಿ

ದೇಶಕ್ಕೆ ದೇಶವೇ ತಲ್ಲಣಿಸಿತು. ವಕೀಂಗ ಕಮಿಟಿಯ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವರೋಬುದೂ ತಿಳಿಸುವಾಯಿತು. ಅಂದಮಾಸ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಒಂದು ಸುದ್ದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ವಿಡನದ ಹತ್ತರ ಇರುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಾದ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಎರಡನೇ ಸುದ್ದಿಯೂ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅದರ ಮುಖಂಡರನ್ನೆಲ್ಲ ಅಹಮದನಗರದ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿಡಲಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಸತ್ಯ ಸಂಗತಿ ನಾಲ್ಕೈದು ತಿಂಗಳವರೆಗೂ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಯಿತು. ಶ್ರೀ ವಾಮನನು ಬಿವರಿ, ರಾಮಚಂದ್ರ, ವಡವಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ಬಾಬು ಕಾಮತ, ಅಣ್ಣಾಗುರೂಜಿ, ಚನ್ನಪ್ಪ ಪಾಲಿ, ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ಚನ್ನಯಸ್ವಾಮಿ, ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ, ಗೋವಿಂದರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ಡಾ. ಗಿಡದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಸಂಕನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪ ಸಾಣಿಕೋಪ್ಪ, ಜಗದೇವಪ್ಪ ದುಗ್ಗಾಣಿ, ನಿಂಗಪ್ಪ ಕರಲಿಂಗಣ್ಣವರ, ಬಾಳಪ್ಪ ಹೊಳೆಯಾಚಿ, ಅಪ್ಪೋಜಿ ಹೊಳೆಯಾಚಿ, ಹುಚ್ಚಪ್ಪ ಹೊಳೆಯಾಚಿ, ರಾಜಾರಾಮ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಶಾಮಜಿ ಜೋಶಿ, ವಾಮನ ಜೋಶಿ, ವೆಂಕಣ್ಣಾ ಮರದ, ಯಮನಪ್ಪ ಅರಭಾವಿ, ಮಹಾದೇವ ವತ್ತಾರ, ಅಪ್ಪಣಿಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಶೆಟ್ಟಿಗೌಡಾ ಮಂಗಾವತಿ, ಅಪ್ಪಣ್ಣಾ ಸೊಲ್ಲಾಪುರ, ರಾಮಣ ಕಾಮೇರಿ, ಶಿವಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಬೆಡಕಿವಾಳ. ಅಂಕಾ ಬೇಡಗಿ, ಅನಂತರಾವ ಕುಟಕೋಳ, ಪಂಡಿತ ಪಾಟಣಕರ ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ಎ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಸತ್ತಿ, ಇಮಾಮಸಾಹೇಬ ಮುಲ್ಲಾ ಹಿಡಕಲ, ಬಾಳಪ್ಪ ಕಾಮಪ್ಪ ನಾಯಕ ಮಾಸ್ತರ, ಶಿವಪ್ಪ ನಿಂಗನೂರೆ ರಾಯಬಾಗಿ, ಗುಂಡೋಪಂತ ಕುಲಕರ್ಣಿ ನಸಲಾಪೂರ, ಅಪ್ಪಾ ಸಾಹೇಬ ಪಾಟೀಲ ಮಾಂಜರಿ, ಜಯದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವಸಂತರಾವ ಯಾಳಗಿ ಜನಾಧ್ಯಾನ ನಾಕಾಡಿ, ಗಂಗಂಪ್ಪ ಯಮಕನಮಡಿ ಹುದ್ದಿ, ಬಾಪೂಸಾಹೇಬ ಪಾಟೀಲ ಗೆಜಪತಿ, ಬಸನ, ಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಬಡಸ, ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪಾ ಅಂಗಡಿ ಪಾರಿಶವಾಡೆ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸಿಗದೆ ಭೋಗತರಾಗಿ ಉಳಿದರು.

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಮಾಗಡಿ, ಶಂಕರರಾವ ಕುತಕೋಟಿ, ಬಿಂದು ಮಾಧವ ಬುರ್ಲಿ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಶ್ರೀ ದಿವಾಕರ, ಕರಮರಕರ, ಹುಕ್ಕೇರಿಕರರಂಥ ಮುಖಂಡರೂ ಭೋಗತರಾದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಚನ್ನಬಸಪ್ಪ ಅಂಬಲಿಯವರೂ ಕೆಲವು ಸಂಗಡಿಗರೊಂದಿಗೆ ಪೋಲಿಸರಿಗೆ ಕೈಕೊಟ್ಟರು.

೫ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರಿ ಚರ್ಚೆ

ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಬುಧನದಿಂದ ಮುಂಬಯಿಯ ಅ. ಭಾ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಅಧಿವೇಶನವು ಮೋದಲನೆಯ ದಿನವೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕೊಡಲೆ ಮುಂದೆ ನಡೆಯದೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಮುಖಂಡರು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉದ್ದಿರಿಸಿ, ಅದರ ಅವರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೂಡಲು ಅಸಮರ್ಥರಾದರು. ಮೊದಲಿನ ೮-೧೦ ದಿನ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಹರತಾಳ ಪ್ರಭಾತಫೇರಿ, ಧ್ವಜವಂದನೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮುಂತಾದ ನಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೇ ನಡೆದವು. ಮೋಲೀಸರು ಲಾಠಿ ಹೊಡೆದು ಗೋಳಿಬಾರ ಮಾಡಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಈ ಜನಜಂಗುಳಿ ಸ್ವರೂಪದ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ತರುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು.

ಅಖಿಲ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಬುಡಾಯ ಹೊಡೆದ ಗೊತ್ತುದಳಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಸ್‌ನಾಗಿ ೧೫ ದಿನಗಳ ಮೇಲೆ ಮುಂಬಯಿ ಅ. ಭಾ. ಕಾ. ಕೆ. ಯ ಸಭೆ ಕೂಡಿತೆಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ ಈ ಸಮಾವೇಶ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖಂಡರೂ ಸೇನಾಪತಿಗಳೂ ಯಾವದೇ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಯಾಕೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವುದು ಕಠಿಣವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಅವರ ಹತ್ತರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲವೆನ್ನಬೇಕೇ ? ಚಳವಳಿ ಹೊಡೆದ ಮುಖಂಡರಿಗೆ ಹಾಗೆ ಅನ್ನಲು ಬರಲಾರದು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರಕಾರವು ಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಮುಖಂಡರು ಬಂಡಾಯದ ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡಿದರೋ ? ಇದೂ ಸರಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಬುದ್ಧಿಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೊಡಬಾರದೆಂದೇ ಅವರ ಧೋರಣೆಯಿತ್ತೇ ? ಅಥವಾ ಜನರು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಮಾಡಲಿ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶವಿತ್ತೇ ? ಅಥವಾ ಮೋಲೀಸರ ಗೋಳಿಬಾರ, ಲಾಠಿಹೊಡೆತ ಮುಂತಾದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವಷ್ಟು ಸಿಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧತೆ, ತ್ಯಾಗ ಹಾಗೂ ಧೈರ್ಯ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಇವೆಯೆಂದು ಅವರು ತಿಳಿದಿದ್ದರೋ ? ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಉತ್ತರ ಸಿಗದಂತಾಯಿತು. ತುರಂಗ ಭರತಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಈ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವಲ್ಲ. ಬಂಡಾಯ ! ಎಂಬ ಮೂರು ಪಾಕಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸರದಾರ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲ, ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಅವರಂಥ ಹೊಣೆಗಾರ ಮುಖಂಡರು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರಿ ಗೊಂದಲ — ವಿಚಾರ ಗೊಂದಲ ನಡೆಯಿತು. ಕೆಲವು ಗಾಂಧಿವಾದಿಗಳು ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕು, ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಹತ್ತಿದರು. ಅದರ ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವರು ಭೂಗತರಾಗಿ ಗುಪ್ತರಾಗಿ ಕಾರ್ಯ

ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಗಾಂಧಿಪಾದವೇ ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದರೆ ನಿರುತ್ತರರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು ! ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಅಷ್ಟು ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಬಲಿದಾನಕ್ಕೆ ಜನರು, ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು, ಸಿದ್ಧರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಾರೆಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಅವಕಾಶದೊರಕಿದಂತಾಯಿತು. ಕಂಡಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಲ್ಲಲು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಹುಕುಮು ಇದ್ದಾಗ ಅವರ ಎದುರಿಗೇ ನಿಂತು ಗುಂಡಿಗೆ ಅಹುತಿಯಾಗಿರೆಂದು ಯಾರಾದರೂ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಅವರನ್ನು ಯಾರೂ ಕೇಳುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆದಾಗ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಗುಂಡಿಗಾಹುತಿ ಆದರೆ ಆ ಮಾತು ಬೇರೆ. ಆದರೆ ಪೋಲೀಸರ ಮುಂದೆ ಬೇಕಂತೆ ನಿಂತು ಗುಂಡುಹೊಡೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಾರೂ ಸಿದ್ಧರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬಬ್ಬರು ಸಿದ್ಧರಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ತೀರ ವಿರಳ. ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯಾಧಾರ ಸ್ವರೂಪದ ಚಳವಳಿ ಆಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಈ ರೀತಿ ವಿಚಾರ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಬಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ “ಹರಿಜನ” ಸಾಪ್ತಾಹಿಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲೇಖ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಈ ಲೇಖವನ್ನು ಶ್ರೀ ಕಿಶೋರಲಾಲ ಮಶ್ರೂಮಾಲಾ ಮತ್ತು ಕಾಕಾಸಾಹೇಬ ಕಾಲೇಲಕರ ಅವರು ಬರೆದಿದ್ದರು. ಆ ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಸೂಚನೆ ಇದ್ದವು—

೧. ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಜನತೆಯೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕು.
೨. ತಂತ್ರೀಕೃತರಿಸುವದು, ಪೂಲ ಕೆಡುವುವದು, ಸರಕಾರಿ ಪೆಟ್ಟೋಲ ಸಂಗ್ರಹ ನಾಶಮಾಡುವದು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲ.
೩. ಈ ಯಾವದೇ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಯುವಾಗ ಎರಡು ಪಕ್ಷ ಪಾಲಿಸಬೇಕು. ಯಾರನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲಬಾರದು, ಹಿಂಸಿಸಬಾರದೆಂಬದು ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷ. ಯಾರದೇ ಖಾಸಗಿ ಆಸ್ತಿಗೆ ಕೈ ಹಚ್ಚಬಾರದೆಂಬದು ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷ.

ಶ್ರೀ ಕಿಶೋರಲಾಲರೂ ಕಾಕಾ ಕಾಲೇಲಕರರೂ ಗಾಂಧೀ ಆಶ್ರಮದವರು, ಗಾಂಧೀ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಆರೇಡು ಕುಡಿದವರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಪರಮ ಶಿಷ್ಯರು, ಹರಿಜನ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರು, ಇಂಥವರೇ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಮನ್ನಣೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ತಲೆ ಹಗುರಾಯಿತು. ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ ‘ ಹೇಡಿಗಳಾಗಿ ಯಾಕೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿರಿ ’ ಎಂದೂ, ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ‘ ಇವೇನು ಜೇಲ ತುಂಬುವ ಚಳವಳಿ

ಅಲ್ಲವೆಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲವೇ ' ಎಂದೂ, ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮಾಡಿದರೆ ' ಇದು ಗಾಂಧಿವಾದದಲ್ಲಿ ಕೂಡುವದೋ ' ಎಂದೂ, ಕೇಳಲು ಮುಖಂಡರಿಗೆ ದಾರಿಯಿತ್ತು . ಇಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವ ಕಾಲವದಾಗಿಲ್ಲ. ಸರಕಾರದ ಆಪ್ತಾನವನ್ನು ಸ್ವಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಎದುರಿಸುವ ಕಾಲವದಾಗಿತ್ತು.

ಹರಿಜನದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀ ಕಿಶೋರಬಾಲಲ ಮತ್ತು ಕಾಕಾ ಕಾಲೇಲಕರ ಅವರ ಲೇಖ ಒದಿದಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ತುಸು ಮಾಗ್ಗದರ್ಶನವಾಯಿತು. ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವದು ಪೂಲು ಕೆಡವುವದು ಮತ್ತು ಸರಕಾರಿ ಪೆಟ್ಟೋಲ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚುವದು ಇವು ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಜೊತೆಗೆ ಸವಾಕಾಲ ಇದ್ದು ಅವರ ತತ್ವಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಮರಸಾದಂಥವರೇ ಬರೆದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನು ಉಳಿದ ಯಾರನ್ನೂ ಕೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಸರಕಾರಿ ವಸ್ತುಗಳ ವಿಧ್ವಂಸನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ ವೆಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಮೇಲೆ ತಂತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಟೆಲಿಫೋನ್, ರೇಲ್ವೆಹಳಿ, ಪಿ. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಬಂಗಲೆ, ರೆಸ್ಟ್‌ಹೌಸ್, ಚಾವಡಿ, ಪೋಸ್ಟ್, ಆಫೀಸ್, ಮೋಲೀಸ್ ಚೌಕಿ, ಮೋಲೀಸ್ ಸ್ಟೇಶನ್, ಕೊನೆಗೆ ಸರಕಾರಿ ಶಾಲೆಗಳೂ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲೇಕೆ ಬರಬಾರದು ಎಂದು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಚರ್ಚಿಸಹತ್ತಿದರು. ಹಿಂಸೆಯೆಂದರೆ ಶಾರೀರಿಕ ಹಿಂಸೆ, ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಕೊಲ್ಲುವದು ಗಾಯಗೊಳಿಸುವದು ಹಿಂಸೆ, ಇಂಥ ಹಿಂಸೆಯೊಂದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಯಾರದೇ ಖಾಸಗಿ ಆಸ್ತಿ ನಾಶ ಅಥವಾ ಅಪಹರಣ ಮಾಡಕೂಡದು, ಈ ಎರಡೇ ಎರಡು ಪಥ ಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಹರಿಜನದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಲೇಖದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದಮೇಲೆ ಪೋಷ್ಠಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹಣ, ಸರಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹಣ ಯಾಕೆ ಲೂಟಿ ಮಾಡಬಾರದು ? ಮೋಲೀಸರ ಬಂದೂಕು, ಸನದಿಗಳ ಖಡ್ಗ ಯಾಕೆ ಕಸಿಯ ಬಾರದು ? ಸರಕಾರಿ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಡಿಪೋ ಗಳನ್ನೂ ಯಾಕೆ ಸುಡಬಾರದು ? ಕಚೇರಿಯ ದಪ್ಪರ ಕಾಗದಪತ್ರ, ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ರಿಕಾರ್ಡು, ಯಾಕೆ ನಾಶಪಡಿಸಬಾರದು ? ಎಂದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಉಪಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಏಳಹತ್ತಿದವು. ರೇಲ್ವೆ ಹಳಿಗಳನ್ನು ಸರಿಸಿದರೆ ಗಾಡಿಬಿದ್ದು ಹಿಂಸೆಯಾಗುವದು, ಜನರ ಸಾವುನೋವು ಸಂಭವಿಸುವದು. ಇದನ್ನು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕೂಡಿಸಬೇಕು, ಎಂಬದು ಎಲ್ಲರ ತಲೆ ತಿನ್ನ ಹತ್ತಿತು. ಪೂಲು ಕೆಡುವವರಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ವಿಚಾರ ತೊಂದರೆ ಬಂದಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳದ ಎರಡೂ ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೆಂಪು ನಿಶಾನಿ ಹಚ್ಚಿ ಮುಂದೆ ಭಯವಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರಾಯಿತು, ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಲಾಯಿತು.

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಿಶ್ಚಿತಪಡಿಸುವಾಗ ಮತ್ತೆ ಎರಡು ಮಹತ್ವದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಚರ್ಚೆಗೆ ಬಂದವು. ಇವೆಲ್ಲ ವಿಧ್ವಂಸನವೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ್ದೇ ನಮ್ಮದೇ ಹಾನಿಯಲ್ಲವೇ?

ತಂದೆಗೊಂದು ಮತ್ತು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಕೂಟನೀತಿ ಅವಲಂಬಿಸುವದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ದಾರಿಯೇ ? ಎಂಬುದನ್ನೊಂದು, ಇವೇ ಆ ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು.

ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ ಪರದೇಶಿ ಅರಿವೆಯ ಹೋಳೇ ಮಾಡುವದು, ಸಿಂದಿ ಗಿಡ ಕಡಿಯುವದು, ಇವು ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ವಿಧ್ವಂಸನ ಹಾಗೂ ಸಂಪತ್ತಿಯ ನಾಶವೇ ಆಗಿದ್ದವು. ಅದರ ಸ್ವತಃ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೇ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ೧೯೨೦, ೧೯೨೨ ರ ಚಳವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಸ್ವತಃ ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಹೋಳೇ ಮಾಡಿದ್ದರು, ಸಿಂದಿಗಿಡ ಕಡಿದಿದ್ದರು. ಅಂದಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಪತ್ತಿಯ ನಾಶದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂತು ? ಪರಕೀಯ ಸರಕಾರವು ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ಆಳುತ್ತ, ಜನತೆಯನ್ನೂ ಧನ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೂರೆ ಮಾಡಿ ನಾಶಮಾಡುವದು ಭಾರಿ ದೊಡ್ಡ ಹಿಂಸೆ, ಅನ್ಯಾಯ ಅಲ್ಲವೇ ? ಇಂಥ ಸರಕಾರವನ್ನು ಓಡಿಸಿ ದೇಶವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗೊಳಿಸುವ ಹೋರಾಟ ನಡೆದಾಗ ಕೆಲವು ವಿಧ್ವಂಸನ, ನಾಶ, ಅದರ ಅಗಲಿ, ಅದು ಅನಿವಾರ್ಯವಲ್ಲವೇ ? ಬೆಳೆ ಹುಳುಸಾಗಿ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಬೀಜದ ಕಾಳು ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲವೇ ? ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಳಹಳಿಸುವದು ಸರಿಯೇ ? ಎಂದೂ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವಂತಿತ್ತು.

ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮಾಡುವದು ಎಷ್ಟೇ ಶೂರತನದೂ ಅಹಿಂಸೆಗೆ ಆನ ಗುಣವೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನೂ ಮಾಡುವಷ್ಟು ಜನತೆಯ ಸಿದ್ಧತೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಈ ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಅನೇಕ ಚಳವಳಿಗಳಲ್ಲಿಯಂತೂ ಇಂಥ - ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ತುರುಂಗಭರತಿಯ ರಾಜಮಾರ್ಗದ ಚಳವಳಿ ಅಪಾಗಿದ್ದವು. ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗಿನಂಥ ದೇಶದ್ರೋಹಿ ಪಕ್ಷವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಕೆಲವು ಬಂಡವಲರಾಹಿಗಳನ್ನು ದುರ್ಲಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಇಡೀ ದೇಶಕ್ಕೆ ದೇಶವೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಎಲ್ಲ ಚಳವಳಿಗಳಿಗೂ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಆಗ ಸಹ ಕೇವಲ ತುರುಂಗ ಭರತಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದೂ ಒಂದುವರಿ ಲಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮೀರಿಲ್ಲ. ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಒಟ್ಟು ಊರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಏಳು ಲಕ್ಷ ಪೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದರೆ ಸರಾಸರಿಯಾಗಿ ಐದು ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬನಂತೆ ಪ್ರಮಾಣ ಬಿಡುತ್ತ, ಯಾವದೇ ಕಷ್ಟನಷ್ಟ ಎಲ್ಲ, ರೊಕ್ಕ ಎಲ್ಲದೆ ಊಟ, ಬಾಡಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮನೆ ಸಿಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಗಾಂಧೀಜಿಯಂಥ ಮುಖಂಡರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಿತ್ತು.

ಈಗಂತೂ ಕೇಳುವದೇನು ? ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಲ್ಲಲು ಮೋಲೀಸರಿಗೆ ಹುಕುಮು ಇದ್ದಾಗ ಕೊನೆಯ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ, ಜೀವನದ ಬಲಿದಾನಕ್ಕೆ, ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಬಂದು

ನಿಲ್ಲುವದು ಕೆಲವೇ ನೂರು ಜನ ದೇಶಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಬಹಳದಿನ ನಡೆಯಬೇಕು. ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಉಪಟಳ ತಪ್ಪಬಾರದು, ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯದ ಹಾನಿ ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಆಗಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಗುಪ್ತ ರೀತಿಯಿಂದಲೇ ಕೂಟನೀತಿಯಿಂದಲೇ ಕೆಲಸಗಾರರು ಹೋರಾಡುವವರು ಅಪರಿಹಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅತಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಚಾರವೂ ಉಪಯೋಗವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪೃಥ್ವಿರಾಜ ಚವ್ವಣನು ಧರ್ಮಯುದ್ಧದ ತಪ್ಪು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿ ಶರಣು ಬಂದ ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮದನಿಗೂ ಅವನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಸಲ ಜೀವನಾನ. ಕೋಟಿ ಮೂರ್ಖತನದಿಂದಲೇ ಭಾರತವು ಮೊದಲಿಗೆ ಪರತಂತ್ರವಾಯಿತು. ರಾಣಾ ಪ್ರತಾಪನ ದೇಶಭಕ್ತಿ ತ್ಯಾಗಗಳಿಗೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಅದ್ವೀತಿಯ ಸ್ಥಾನವಿದ್ದರೂ ಕೂಟನೀತಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಆತನಿಗೆ ಜಯ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಭತ್ತಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಚಂಡ ಶತ್ರುವನ್ನು ಹಣುಗಾಯಿ ನೀರು ಗಾಯಿ ಮಾಡಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಪಾದಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅವರ ಕೂಟ ನೀತಿಯ ಅವಲಂಬನವೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಗಣನೆಗೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದರು.

ಕೊನೆಯ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಿಲ್ಲದವರು ಧ್ವಜವಂದನೆ ಪ್ರಭಾತಫೇರಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಜೀವಿಗೆ ಹೋಗುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ವಿಚಾರವಾಯಿತು.

೬ ಹೋರಾಟದ ಸಂಘಟನೆ

ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಬಂಧನಪಾದ ಮೇಲೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗೆ ಸ್ವಯಂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಹರಕಾಳ, ಧ್ವಜವಂದನೆ, ಮೆರವಣಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಪ್ರಚಂಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆದವು. ಆದರೆ ಸರಕಾರದ ಉಗ್ರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ತಿಂಗಳೊಪ್ಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆ ಚಳವಳಿಯ ರಭಸ ಕುಗ್ಗಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗತರಾದ ಮುಖಂಡರೂ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಪೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಬೀಳದಂತೆ ಸುರಕ್ಷಿತ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಸಂಘಟನೆ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯದ ಯೋಜನೆ ಮಾಡುವ ದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರೇಲ್ವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ

ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಟಪಾಲಿನಿಂದ ಪತ್ರ ಹಾಕುವಂತೆಯೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರಾದರೂ ಒಂದೆಡೆ ಕೂಡಿ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯ ಮಾಡದೆಯಾವ ಐರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನೂ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವದೂ ಇಷ್ಟವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ವಿಪರೀತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮುಖಂಡರು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿದರು. ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಹೆಸರು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ಶ್ರೀ ಬುಲಿ ಬೆಂದಾ ಮಾಧವರಂಥ ಮಡಿವಂತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಭೇಜಗೊಂಡೆ ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮುಸಲ್ಮಾನರಂತೆ ನಟಿಸಿದರು. ಅಣ್ಣೂ ಗುರೂಜಿ. ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯಂಥವರು ಗಿರಣಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಕೋಟು ರುಮಾಲ ಧರಿಸಿದರು. ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ವೇಷ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು — ಎಲಿ ಚನ್ನಪ್ಪನಂಥವರು ಭಿಕ್ಷುಕನ ಸೋಗು ಹಾಕಿದರು. ಶ್ರೀ ದಿವಾಕರ, ಕರಮರಕರಂಥವರು ಸೂಟುಬೂಟು ಹ್ಯಾಟು ಧರಿಸಹತ್ತಿದರು. ದಿನಂಪ್ರತಿ ಪೋಲೀಸರು ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪೋಲೀಸ ರಾಣಿಗಳು, ಮಿಲಿಟರಿ ರಾಣಿಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಯನ್ನದೆ ಪೋಲೀಸರ, ಮಿಲಿಟರಿಯ ಜೀವುಗಳು ವಾಹನಗಳು ಭರಗುಡ ಹತ್ತಿದವು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಸಭೆಗಳನ್ನು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಕೂಡಿಸ ಹತ್ತಿದರು. ರೇಲ್ವೆಲಾಯಿನ್ನು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಇವ್ವೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಆಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಸ್ಪೇಶನ್ನಿನ ಮೇಲೆ, ರೇಲ್ವೇಗಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರೂ ಸಿ. ಆರ್. ಡಿ. ಗಳೂ ಶೋಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಾನಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಕನಿಷ್ಠ ಮೂರು ಸ್ತೇಶನುಗಳವರೆಗೆ ಕಾಲಿನಿಂದ ನಡೆದುಹೋಗಿ ನಾಲ್ಕನೇ ಸ್ತೇಶನ್ನಿಗೆ ಗಾಡಿಯನ್ನೇರಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಮುಂಬಯಿ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಘಟನೆ

ಅಖಿಲ ಭಾರತಕ್ಕೇ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವದು, ಹಸ್ತ ಪತ್ರಿಕೆ ಸಾಯಿಕಲ್ಲೋ ಸ್ಥಾಯಿಲ ಮಾಡಿ ಹಂಚುವದು, ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಕಲ್ಪನೆ ಕೊಡುವದು, ನಿಭಿಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿಯ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸುವದು ಮಾಡುವದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಘಟನೆ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಜಯಪ್ರಕಾಶ ನಾರಾಯಣ, ರಾಮಮನೋಹರ ಲೋಹಿಯಾ, ಅಚ್ಯುತ ಪಟವರ್ಧನ, ರಂಗರಾವ ದಿವಾಕರ, ಶ್ರೀಮತಿ ಸುಜಾತಾ ಕೃಪಾಲಾನಿ, ಕಾಕುಭಾಯಿ ದೇಸಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಘಟನೆಯ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದರು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಶ್ರೀಗಳಾದ ರಂಗರಾವ ದಿವಾಕರ, ದ. ಪ. ಕರಮರಕರ, ರಾಮರಾವ ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ, ಹಾಗೂ ಚನ್ನಬಸಪ್ಪ ಅಂಬಲಿ ಅವರು ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ

ಕಾಮತರೂ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ ಬುರ್ಲಿ ಬಿಂದುಮಾಧವರೂ ಮುಂಬಯಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಘಟನೆಯಗೂಡ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಕಾಮತರು ಬೆಳಗಾವಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನೆರೆಯ ಸಾತಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಗೂಡ ಕಾರ್ಯಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ ಹಾಗೂ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಕೂಡದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಯಶ ವಂತರಾವ ಚವ್ವಾಣಿ ಅವರ ಹಿರಿತನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಸಭೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಸಂಘಟನೆ

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಲೇಜಾವ ಚಳುವಳಿ ನಡೆಸುವ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರು ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅದರ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೋರಾಟದ ಕೇಂದ್ರ ಗಳಲ್ಲಿ ೨೦ ರಿಂದ ೩೦ ಜನ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಗುಂಪು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಗುಂಪುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಹೋರಾ ಟದ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಈ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೋರಾಟದ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ನಾಯಕರ ಹೆಸರುಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತೆ:—

೧. ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ-ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ:— ಶ್ರೀಗಳಾದ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ.
೨. ಹುದಲಿ:— ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರ ವಡವಿ ಮಾಸ್ತರ.
೩. ಬೆಳಗಾವಿ:— ಶ್ರೀಗಳಾದ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಗಜಾನನ ಯಾಳಗಿ, ನಾಥ ಪೈ, ಸದಾಶಿವರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ.
೪. ಸಂಪಗಾವ-ಹಿರೇಬಾಗೇವಾಡಿ:— ಶ್ರೀಗಳಾದ ಚನ್ನಪ್ಪಾ ವಾಲಿ, ಚನ್ನಯಸ್ವಾಮಿ ಒಂಕಾರಮಠ. ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪಾ ಅಂಗಡಿ, ಬಾಪುಕಾಹೇಬ ಪಾಟೀಲ.
೫. ಕಿತ್ತೂರ:— ಶ್ರೀಗಳಾದ ಜಗದೇವಪ್ಪಾ ಮುಗ್ಗಣಿ, ಗುರುಭಟ್ಟ ಜೋಶಿ, ಶಿವಪ್ಪ ಮಲಶೆಟ್ಟಿ.

೬. ಬೆಳವಡಿ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ಫಕೀರಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಬುಡ್ರಕಟ್ಟೆ, ಸಿ. ಬಿ. ಮುರಗೋಡ.
೭. ಸಂಕೇಶ್ವರ-ಹೆಬ್ಬಾಳ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ಅಪ್ಪಣ್ಣಾ ಪಾಟೀಲ, ಶಂಕರ ಸಾರವಾಡಿ.
೮. ನಿಪ್ಪಾಣ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ಅನಂತರಾವ ಕಟಕೋಳ, ಪಂಡಿತ ಪಾಟೀಲಕರ.
೯. ಬೆಡಕಿಪಾಳ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ಸಿದ್ಧಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಅಣ್ಣಾ ಬಾಳಾಜಿ ಬೇಡಗೆ.
೧೦. ಅಕ್ಕೋಳ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಕಾಗೆ, ಕೇಶವರಾವ ಕಮತೆ.
೧೧. ಹೊಸೂರ-ಮುರಗೋಡ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟೆ, ರಾಮ ಚಂದ್ರ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮಾಸ್ತರ, ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ.
೧೨. ಹೂಲಿ-ಮುನವಳ್ಳಿ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ಗೋವಿಂದರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ಪಾಂಡು ರಂಗ ಮಿರಜಕರ, ಚನ್ನಪ್ಪಾ ವಾಲೀಕಾರ.
೧೩. ಕಟಕೋಳ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ವಿರಕ್ತಸ್ವಾಮಿ, ಬಸವರಾಜ ದೀವಟಗಿ.
೧೪. ನಂದಗಡ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ಮುರಲೀಧರ ನಾಯಕ, ಜೀವಣ್ಣವರ ಮಾಸ್ತರ, ದತ್ತಾರಾಮ ಜಾಧವ.
೧೫. ರಾಯಬಾಗ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ಬಾಳಪ್ಪಾ ನಾಯಕ ಮಾಸ್ತರ, ಶಿವಪ್ಪಾ ನಿಂಗನೂರೆ, ಗುಂಡೋಪಂತ ಕುಲಕರ್ಣಿ.
೧೬. ಅಥಣಿ-ಸತ್ತಿ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ಪ್ರಲ್ಹಾದರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಎ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ ವಕೀಲ, ನಿಂಗಪ್ಪಾ ದಳಪಾಯಿ.
೧೭. ಕುದನೂರ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾ ಫೂಜಾರಿ, ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪಾ ಪಾಟೀಲ.

(ಈ ಗುಂಪಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಈಗ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಚಂದಗಡ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿವೆ.)

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಮುಖ ಗುಂಪುಗಳು ಹೋರಾಟ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ಗಂಡಿಗವಾಡ-
 ಪಾರಿಶವಾಡದ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂಪಗಾವ ಮತ್ತು
 ಕಿತ್ತೂರ ಗುಂಪಿನಗೂಡ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬಾನಾಪೂರದವರು
 ನಂದಗಡ ಇಲ್ಲಿವೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಗುಂಪಿನಗೂಡ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು, ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯ
 ಕ್ರಮವಿಧಾನ ಎರಡು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು.
 ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕೇಂದ್ರಕಚೇರಿಯಿಂದ ಹಣ ಹಾಗೂ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು, ಸಲಹೆಸೂಚನೆಗಳನ್ನು
 ಪಡೆಯಲು ಅಧಿನಿಯಿಂದ ಡಿ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ನಿಂಗಪ್ಪ ದಳವಾಯಿ, ಹೆಬ್ಬಾಳದಿಂದ
 ಚನ್ನಯ್ಯ ಮಠಪತಿ, ಕುದನೂರದಿಂದ ಮಲ್ಲಪ್ಪಾ ರಾಜಣ್ಣ ವರ, ಹಿರೇಬಾಗೆವಾಡಿಯಿಂದ
 ಚನ್ನಬಸಪ್ಪ ಗಾಣೆಗೇರ, ನಂದಗಡದಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ಗುಣಾಜಿ, ಹೊಸೂರಿನಿಂದ ಪರಪ್ಪ
 ಹುರಳಿ, ಹೂಲಿಯಿಂದ ಗೋವಿಂದರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳದಿಂದ ಅಪ್ಪಣ್ಣಾ
 ಹೊಳೆಯಾಚೆ, ಈರಯ್ಯಾ ಮಠಪತಿ ಮೊದಲಾದವರು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಬರುವ ಹಸ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆಗಳು ಹಾಗೂ
 ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಹಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರು ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ
 ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೈಗೆ ಬಂದ ಸರಕಾರಿ ಹಣ
 ವನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ಸಂಘಟನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ರೀತಿ ಮಾಡುವುದು
 ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಯಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಖರ್ಚಿಗೇ ಆ ಹಣ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲಾಯಿತು.
 ವೈಯಕ್ತಿಕ ಖರ್ಚಿಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹೋರಾಟಗಾರನಿಗೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ ೮ ರಿಂದ ೧೨
 ರೂಪಾಯಿಗಳವರೆಗೆ ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ
 ಸಹಾಯವು ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ನಡೆಯದಿದ್ದರೂ ಹೋರಾಟಗಾರರಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಖರ್ಚಿನ
 ಹಣ ಅವರಿಗೆ ಆಗಾಗ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಮುಂಬಯಿಯ ಕೇಂದ್ರ
 ಸಂಘಟನೆಯವರದು ವಿಶೇಷ ಮಮತೆ ಇತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೂ ಇತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದವರು
 ತಾತ್ವಿಕರೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರೂ ಎಂದು ಅವರ ಮನವರಿಕೆ ಆಗಿತ್ತು.
 ಅನ್ಯ ಪ್ರಾಂತದವರು ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೂ ಹೇರಳ ಹಣ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ
 ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಸ್ವೇತನ ಸುಡುವಂಥ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರ
 ಮಕ್ಕೂ ಸಹ ಮೂವತ್ತು ನಲವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಸಾಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನ್ಯ
 ಪ್ರಾಂತದ ಕೆಲವರು ಕೈಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಪೂರೈಸಲು ಅಸಮರ್ಥರಾದುದನ್ನು ಅವರು
 ಕಂಡಿದ್ದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದವರು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನೇ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು
 ಅವರು ನೋಡಿದ್ದರು. ಅದುದರಿಂದ ಹಣದ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೆ
 ಹೋರಾಟ ಕುಗ್ಗಿ ಬಾರದೆಂದು ಅವರು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಒಂದು ಗುಪ್ತ ಸಭೆಯು ಕೊಲ್ಲಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ

ದಾಗ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿದ ಹಣ ಹಾಗೂ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದ ಸವಕಾರಿ ಹಣ ಇವುಗಳ ಲೆಕ್ಕ ಕೇಳಬಾರದೆಂದೂ ಆ ಹಣವನ್ನು ಆಯಾ ಗುಂಪಿನವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ವಾದಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಇದು ಶಿಸ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟು ಅವರ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿದರು.

೭. ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುವದು ಮರ್ಬಲರ ಕೆಲಸವಾಯಿತು ! ಹೋರಾಟದ ಪ್ರಖರತೆಗೆ ಮುಖಂಡರು ಹೆದರಿದರು !

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯ ಮೊದಲನೆ ಸಭೆ ಆಗಷ್ಟೆ ತಿಂಗಳು ಮೂರನೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಪಂಚಭಾಳಕುಂದ್ರಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಸಭೆಗೆ ಶ್ರೀ ಎಂ. ಪಿ. ಪಾಟೀಲರು, ಜಯದೇವರಾವ್ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ್, ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಠದ ಹಾಗೂ ಅಣ್ಣಾ ಬಸಪ್ಪ ಮರಲಿಂಗಣ್ಣದವರ ಇಷ್ಟು ಜನರು ಕೂಡಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಎಂ. ಪಿ. ಪಾಟೀಲರು ಮೊದಲಿಗೇ “ ಈ ಚಳುವಳಿ ಅತಿ ಕಠಿಣವಾದದ್ದು. ಕೊನೆಯ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಣಸಮ ಪಣಣಿಗೂ ಸಿದ್ಧರಿರಬೇಕಾಗುವದು. ಕೂಳು ನೀರು ಇಲ್ಲದೆ ಗುಡ್ಡಗವ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆ ದಾಡ ಬೇಕಾಗುವದು. ಇದೆಲ್ಲ ತಮ್ಮಿಂದ ಆಗದ ಮಾತು. ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹಂದಿಗುಂದ (ಗೋಕಾಕ್) ಅವರ ಅಡಕಿ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಹಣ ಕೂಡಿಸಿ ಇಟ್ಟಿದೆ. ಅದನ್ನು ನೀವು ತಕ್ಕೊಂಡು ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದಂತೆ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿಸಿರಿ. ನನಗಂತೂ ಹೊರಗೆ ಉಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ನಾನು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೋರಬಿ.” ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಬಹಳ ಸಿಟ್ಟು ಬಂತು. ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಅನಾದರವೂ ಅನಿಸಿತು. ಮೋಲಿಸರ ಗುಂಡಿಗೆ ಬಲಿ ಬೀಳುವ ಮೊದಲನೇ ಮಾನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಕೊಡಲು ಅವರು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಇದೇ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಂತ್ರಿಪದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವಾಗ ಅಥವಾ ಶಾಸನ ಸಭೆಗೆ ಹುರಿಯಾಕಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಾಗ ತೋರಿಸಿದ್ದರೆ ತೋರಿಸುವಂತಿದ್ದರೆ ಸರಿ ಎನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ಮಾತು ಬುದ್ಧಿವಾಗ ಮುಖಂಡರಿಗೆ ಮೊದಲನೇ ಸ್ಥಾನ, ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಅಪಮಾನ. ಎಂಬಂತೆ ನಡೆಯುವ ಮುಖಂಡರಬಗ್ಗೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಜುಗುಪ್ಸೆ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ತಪ್ಪೇನು? ಅವರಿಗೆ ನಾವು ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದೆವು ಬಿನ್ನವಿಸಿದೆವು. “ ನೀವು

ಮಾಡುವುದು ಬೇಡ ಸುಮ್ಮನೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕುಳಿತು ನಮಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿರಿ; ಅದೂ ಆಗದಿದ್ದರೆ ದುಷ್ಟಕೂಡಿಸಿ ಕೊಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಿರಿ ನೀವು ಮುಖಂಡರು ಹೀಗೆ ನೀವಾಗಿಯೇ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ವಶಪಾದರೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಣಾಮವಾದೀತು” ಎಂದು ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಕೇಳಿಕೊಂಡರೂ ಅವರದು ಒಂದೇ ಉತ್ತರ— ಇದೆಲ್ಲ ನಮ್ಮಂಥವರಿಗೆ ಆಗದ ಮಾತು. ಅದನ್ನು ಸಹಿಸುವುದು ಆಗದ ಮಾತು, ಇದು ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲ. ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ತರುಣರೇ ಮಾಡಬಲ್ಲರು. ಇತ್ತಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿ ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯಕ್ಕೂ ನಿಲ್ಲದೆ ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೋಗಿ ಜೇಲು ಸೇರಿ ಹಾಯಾಗಿ ಕುಳಿತರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ಆಡ್ಯತೆಯಿಂದ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಅಂಣ್ಣಾ ಸಾಹೇಬ ಲಲಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದಾಗ ಅವರು ಈ ಚಳುವಳಿ ತಮಗೆ ಸಮೃದ್ಧವಿಲ್ಲೆಂದು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿ ಜೇಲಿನಿಂದ ಬಂಧಮುಕ್ತರಾದರು. ಮುಂದೆ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಗೃಹಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಬಳವಂತರಾವ ದಾತಾರರು ಚಳುವಳಿ ಮಾಡುವವರಕೂಡ ಮಾತು ಸಹ ಆಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಿ ಬಂಧನ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಏನೂ ನಡೆದಿಲ್ಲೆಂಬಂತೆ ವಕೀಲಿ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀ ಭೀಮರಾವ ಪೋತಪಾರರು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಬಂದ ಕಾರಾವಾಸದಿಂದ ಅನ್ಯರ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಪಾರಾದರು. ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಮೆಂಬರರಾಗಿ ತಾನೊಳ್ಳೇ ವೀರ ಹೋರಾಟಗಾರನೆಂದು ಎದೆ ತಟ್ಟಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಶ್ರೀ ಅನಂತರಾವ ಮಂಡಗಿ ವಕೀಲರು ದುಬಲರು ಸಹ ಸಹಿಸಬಹುದಾದ ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ಬೇರೆ ಹಾದಿ ಕಾಣದೆ ಬೃಹತ್ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಶರಣು ಹೋಗಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದರು. ಜಿಲ್ಲಾ ಲೋಕಲ್ ಬೋರ್ಡಿಗೆ, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಗೆ ಅನೇಕ ವರುಷ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಕೆ. ಎಸ್. ಪಾಟೀಲರು, ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಹಲವಾರು ವರುಷ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಬಾಬುರಾವ ಠಾಕೂರರು, ಜೀವನರಾವ ಯಾಳಗಿ ಮೊದಲಾದವರು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪೋಲೀಸರ ವಶರಾಗಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಒಂದು ಗುಂಪಿಗೆ ಧಾರೀಣರಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರಿದಂದಿನಿಂದ ಜಾತೀಯವಾದ ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ ಅದೇ ಬಂಡವಾಲದಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀ (ರಾವಬಹಾದ್ದೂರ) ಷಣ್ಮುಖಪ್ಪ ಅಂಗಡಿಯವರೂ, ಶಾಂತಿನಾಥ ಇಂಗಳೆ ಮೊದಲಾದ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅದೇ ದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿಯವರು ಮುಂಬಯಿ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾಗ ಬೆಳಗಾವಿ ಸ್ಟೇಶನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಹೀಗಾಗಿ ಕೆಲವು ಮುಖಂಡರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಉಳಿದ ಮುಖಂಡರು, ಪೋಲೀಸರ ವಶರಾದರು.

ಹೋರಾಟದ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ದೂರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಲು ಯಾವ ಮುಖಂಡರೂ ಹೊರಗೆ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಈ ಮೊದಲಿನ ಚಳವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ದೇಶಭಕ್ತಿಯ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಲ ಹೊರಗೆ ಉಳಿದು ಹೋರಾಟ ನಡೆಯಿಸುವದೆಂದರೆ ಹೋಮಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಪಾರಿಕ್ಕೊಳ್ಳುವಂತಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಖಿಟ್ಟೆಗಳು ಆಗಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಿಗೆ ೩೦, ೪೦, ೫೦ ವರುಷಗಳವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರ ಗುಂಡಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿತ್ತು. ಗುಡ್ಡಗಾಡದಲ್ಲಿ ದರಿಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಹೊರಗೆ ಉಳಿದು ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸುವುದು ಪರಮ ಪುರುಷಾರ್ಥದ ಮಾತಾಯಿತು. ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ದುರ್ಬಲರ ಕೆಲಸವಾಯಿತು.

ಹೊರಗೆ ಇಷ್ಟೂ ಮನೆಯವರ ಭೆಟ್ಟಿಯಿಲ್ಲ. ಮನೆಯವರಿದ್ದೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಊಟವಿಲ್ಲ. ನಿದ್ದೆಗಂತೂ ಸ್ಮಶಾನವೋ, ಹೊಲವೋ. ಗುಡ್ಡವೋ, ದರಿಯೋ ಕಂದಕಂದರವೋ ನಿಶ್ಚಿತವಿಲ್ಲ. ಬಿಸಿಲಿನ, ಉರಿಬಿಸಿಲಿನ ತಾಪವಿರಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿರಲಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಸಹಿಸುತ್ತ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ದಿನಾಲು ಹೊಸ ಹೊಸ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಾಂತಿಯ ಹೋರಾಟ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸುರು ಆದಾಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ಎತ್ತರವಾಗಹತ್ತಿತ್ತು. ಡಿಸೆಂಬರದ ವರೆಗೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಒಳ್ಳೇ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತು. ಜೋಳದ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿನ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಕೊಂಡು ಕೂಡಲು ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ದಿನಾಲು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಲಗುವ ಸ್ಥಳ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವುದು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿಯ ಒಬ್ಬನೇ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ರಾತ್ರಿ ೮ ಗಂಟೆಗೆ ಎಲ್ಲಿಂದಾದರೂ ಬಂದ ರೊಟ್ಟಿಪಲ್ಲೆ ತಿಂದು ನೀರು ಕುಡಿದಮೇಲೆ ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಮುಖಂಡನಾಗಿ ತಾನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಹಿಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪದೇ ಸಪ್ಪಳಿಲ್ಲದೇ ಹೋಗುವುದು ಮತ್ತು ಅವನು ಮಲಗಿಸಿದಲ್ಲಿ ಮಲಗುವುದು ಉಳಿದವರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ತುಸು ಗುಣುಗುಣು ಮಾತಾಡಲು ಶಕ್ಯವಿತ್ತು. ಆದರೆ ರಾತ್ರಿ ಮಾತ್ರ ಜೀವ ಇದ್ದು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮೌನವಾಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಮೆಲ್ಲನೆ ಮಾತಾಡಿದರೂ ಅದು ದೂರದವರಿಗೆ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಸುಳಿವು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಹತ್ತಬಾರದಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಮೌನ ವೃತ್ತ ಪಾಲಿಸಲೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸುಳಿವು ಹತ್ತಬಾರದೆಂದು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಟ್ರಿ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡುವದಂತೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಹಗಲು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವಾಗಲೂ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿರಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕಾವಲಕ್ಕಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವಾಗಂತೂ ಅತಿಶಯ ಗುಪ್ತತೆ ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ತಂಡದ ಮುಖಂಡನು ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಒಬ್ಬ ಬ್ಲರೊಂದಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಚರ್ಚಿಸಿ ಅದನ್ನು ಗೊತ್ತು ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಯಾವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನೂ ೨-೩ ದಿನ ಸಹ ಮುಂಚಿತ ನಿಶ್ಚಿತ ಪಡಿಸುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಯಲಿದೆ ಎಂಬುದರ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ ದಿನ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಷ್ಟು ಮುಂಜಾಗ್ರತೆ ನಾಯಕರೂ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಊಟಕ್ಕೆ ರೊಟ್ಟಿ ಪಲ್ಟಿ ಅಥವಾ ಬೇಳೆ ಖಾರ, ಇಷ್ಟು ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾರದಾದರೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸಿ ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಊಟ ತರಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಗಲು ಊಟ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು, ಆದರೆ ರಾತ್ರಿಯ ಊಟ ದಿನಾಲೂ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನು ತನ್ನ ಅರಿವೆ ಒಂದು ಕಂಬಳಿ ತನ್ನ ಗೂಡೆ ರಾತ್ರಿ ಮಾತ್ರ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಹಗಲು ಒಂದು ಗುರುತಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಸಂಗಡ ಕೆಲವರು ಬಡಿಗೆಗಳನ್ನೂ ಒಬ್ಬ ಬ್ಲರು ಕೊಡ್ಲೆ ಕುಡುಗೋಲಗಳನ್ನೂ ಉಳಿದವರು ಖುರ ಪಿಗಳನ್ನೂ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಡುವಂತಿಲ್ಲ, ನಗುವಂತಿಲ್ಲ, ಎತ್ತರ ಧನಿಯಿಂದ ಮಾತಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದರ ವರ್ಷ ಕಳೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಪೋಲೀಸರ ಹಾಗೂ ಮಿಲಿಟರಿಯ ದಾಳಿ ಸುರು ಆದಾಗ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಸಿಕ್ಕುತ್ತ ಚದರಬೇಕಾಯಿತು.

ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವುದು, ಮೂಲು ಕೆಡವುವುದು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸುರು ಆದ ಮೇಲೆ ಕೆಲ ಕಳ್ಳಕಾರರು, ದರೋಡೆಗಾರರು ಸಹಕಾರ ಕೊಡಲು ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಸಹಕಾರವನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರರು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಅವರು ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಬಂದಿರದೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದರು— ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆದಾಗ ಕೈಗೆ ಏನಾದರೂ ವಸ್ತು ವಡಿವೆ ದುಡ್ಡು ಮುಂತಾದವುಗಳು ಸಿಕ್ಕರೆ ಅವರು ಅವನ್ನು ತಾವೇ ಅಪಹರಿಸುವ ಸಂಭವವಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಗುಪ್ತತೆ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮೂರನೇ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮುಗಿದಕೂಡಲೆ ರಾತ್ರಿ ಯಾರಮನೆಗಾದರೂ ಕನ್ನ ಹಾಕಿ ಕಳವು, ದರೋಡೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದರ ದುರ್ಲಾಭಿಕವು ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ಸಂಘಟಿತ ಹೋರಾಟ

ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈ ಹೋರಾಟವು ಹಿಂದಿನವುಗಳಂತೆಯೇ ಅಚ್ಚುಕಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆ

ಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಯೋ ಯಾರೋ ಏನೋ ಹೇಳಿದರು ಅದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂಬಹೊಣೆ ಗಟ್ಟಿರೀತಿಯದಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಥಮ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಉಳಿಯಿತು. ಎಷ್ಟೇ ಅಪತ್ತುಗಳು ಬಂದರೂ ಈ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಘಟನೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು.

ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ನಡೆಸುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅದನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವದು ಮತ್ತು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಸುವದು ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಚಲೇಜಾವ ಚಳುವಳಿಯ ಪ್ರಚಂಡ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸಿದಾಗ, ಮುಖಂಡರ ನೇತೃತ್ವ ಹಾಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಇಲ್ಲದಾಗ, ರೇಲ್ವೆ, ಮೋಟಾರ್, ಟಪಾಲ ಮೊದಲಾದ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಾಗ, ಎಲ್ಲವೂ ಗುಪ್ತರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಗಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ, ಅಲ್ಲದೆ ದುಡ್ಡಿನ ಅತ್ಯಂತ ಅಭಾವವಿದ್ದಾಗ ಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಜೀವಂತವಿಡುವದು ಎಷ್ಟು ಕಠಿಣವಾಗಿ ತ್ತೆಂಬುದು. ಅನುಭವದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುವದು. ಈ ಎಲ್ಲ ಎಡರು ತೊಡರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ತನ್ನ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿತು.

ಪಂತ ಬಾಳೇಕುಂದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಂಘಟನೆಯ ಮೊದಲನೇ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ನಡೆಯಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು:-

(೧) ಮುಂಬಯಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರದೊಂದಿಗೆ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಸಂಬಂಧವಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳಗಾವ-ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಯದ ಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

(೨) ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಹಣಸಹಾಯ ಪಡೆಯಬೇಕು, ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹಣ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು ಹಾಗೂ ಗುಂಪುಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಣ ಶೇಖರಿಸಬೇಕು.

(೩) ಚಳುವಳಿಯ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕರಪತ್ರವನ್ನು (ಬುಲೆಟಿನ್) ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಹೊರಡಿಸಬೇಕು.

(೪) ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯ ಪ್ರಮುಖರಾಗ ಬೇಕು. ಜಿಲ್ಲಾ ಸಂಘಟನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ

ಡಬೇಕು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಬುಲೆಟಿನ್ ಹೊರಡಿಸುವುದು, ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹಣ ಕೂಡಿಸುವುದು, ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಹಣ ಸಲಕರಣೆ ಪೂರೈಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ತೀರ್ಮಾನಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾದರು. ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯ ಕೆಲಸವು ಹೊಸದು ಆದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂರ್ತ ಸ್ವರೂಪ ಬರಲು ೧೫-೨೦ ದಿವಸಗಳು ಬೇಕಾದವು. ಸಪ್ಟೆಂಬರ್ ೧೫ ಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ದಿನ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಗುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಆದನಂತರ ಚಳವಳಿಯು ರಭಸದಿಂದ ಸಾಗ ಹತ್ತಿತು ಹಣಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಕಾರ್ಯವೂ ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಬುಲೆಟಿನ್ ಹೊರಡಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಶ್ರೀಮತಿ ಪ್ರಮಿಲಾತಾಯಿ ಕಾಮತ್ (ದೇಶಪಾಂಡೆ) ಶ್ರೀಗಳಾದ ಮಹಾದೇವ ಹಾಗೂ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಈ ಮೂವರು ಬಂಧು ಭಗಿನಿಯವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ ಮುತಗೇಕರ ಎಂಬುವನು ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಕೆಲವು ತಿಂಗಳನಂತರ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಗಜಾನನ ಯಾಳಗಿ ಗುಂಪಿನವರು ಬೇಡಿ ತಾವು ವಹಿಸಿ ಕೊಂಡರು.

ಎರಡನೇ ಸಭೆ ಸಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮೂರನೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕಿನ ಫೋಡ್ ಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿತು. ಅದುವರೆಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಟ ಕಾರ್ಯದ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಲು ಶ್ರೀಗಳಾದ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ್ ಈ ಮೂವರ ಸಮಿತಿ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ತಾಲೂಕುವಾರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಮತ್ತು ಖರ್ಚಿನ ಹಣದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಮೂರನೇ ಸಭೆ ಜಮಖಂಡಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ದಿನಾಂಕಗಳನ್ನು ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತು ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಸಂಸ್ಥಾನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು, ದೊಡ್ಡ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬಾರದೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಹಿಂಸೆಯ ಮಾರ್ಗ ಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವಂಥವರನ್ನು ಸಮ್ಮತ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದೂ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವಿರಕೂಡದೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಮುಧೋಳ, ಜಮಖಂಡಿ ಹಳ್ಳಾರ, ಜತ್ತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಒಂದು ಸಂಘಟನೆ ನಡೆದದ್ದು ಗೊತ್ತಾದ್ದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಶಸ್ತ್ರದ ಸಂಗ್ರಹ, ಉಪಯೋಗ, ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ಅನಂತರಾವ ಸಾಬಡೆ ವಕೀಲರು, ಡಾ. ದಾಮುಅಣ್ಣಾ ಹುಲ್ಲಾಳಕರರು, ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ಡಾ. ಗಿಡದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ,

ಅಥಣಿಯ ಶ್ರೀ ಎ ಎಸ್. ಮತ್ತು ಡಿ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ದಳವಾಯಿ ವಕೀಲ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಮುಂದೆ ನಾಲ್ಕನೇ ಸಭೆ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದಲ್ಲಿ ನವಂಬರದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿತು. ಶ್ರೀ ಚನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿ, ಜಗದೇವಪ್ಪ ದುಗ್ಗಣಿ, ಎ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ದಳವಾಯಿ, ಮುಢೋಳದ ಶ್ರೀ ಹಿರಾಚಂದ ಶಹಾ, ಜಯದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಮಹಾದೇವ ಮಠದ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ರಾವಜಿಕಾಕಾ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಪಾಚ್ಛಾಪೂರ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ಬಿಂದುಮಾಧವ ಬುಲಿ, ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ ಮೊದಲಾದವರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಮೇಲ ಮೋಟಾರ, ಟಪಾಲರನ್ನರಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಹಣ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸಮಿತಿಯವರೇ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಯಿತು.

ದಿನಾಂಕ ೧೬-೧೨-೪೨ ನೇ ದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೧ ಗಂಟೆಗೆ ಇಡೀ ಪ್ರಾಂತದ ತುಂಬ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಡೆಗೆ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

೫ ನೇ ಜಾನೇವಾರಿ ೧೯೪೩ ಕ್ಕೆ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಐದನೇ ಸಭೆ ಕೂಡಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿನದ ಅಂದರೆ ೨೬ ಜನವರಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರು ತಿರುಗಾಡಿ ಬರಬೇಕೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಲು ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಚನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಮುಂಬಯಿ ಮುಖಂಡರ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

ಆರನೇ ಸಭೆ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದಲ್ಲಿ ೧೯೪೩ ನೇ ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೧ ನೇ ತಾರೀಖಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ತಾಲೂಕಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಸಭೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಂತದ ಮುಖಂಡರೂ ಈ ಸಭೆಗೆ ಹಾಜರ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಸಭೆಗೆ ಒಳ್ಳೇ ಮಹತ್ವ ಬಂದಿತ್ತು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳ ದೀರ್ಘ ಚರ್ಚೆ ಆಯಿತು. ಕೆಳಗಿನ ನಿರ್ಣಯ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು—

೧) ಯಾವದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರ ಹಿಡಿಯಬಾರದು.

೨) ಸಂಣಸಂಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದು.

೩) ಭಾಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಉಟಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆಗಾಗಿ ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ತುಸು ಹಣವನ್ನು ಆಯಾ ಗುಂಪಿನ ನಾಯಕರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಬೇಕು.

೪) ತಾಲೂಕುಪರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಜಿಲ್ಲಾ ಸಮಿತಿ ಬಲಪಡಿಸಬೇಕು.

ಅಹಿಂಸೆಯ ಪಾಲನೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಸಭೆ ಕೂಡುವ ಮೊದಲು ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಪಾತಾವರಣ ಬಿಸಿಯಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಬಿಂದು ಮಾಧವ ಬುರ್ಲಿಯವರು ಪೋಲೀಸರಿಂದ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಪೋಲೀಸರ ಕೈಯಿಂದ ನುಸುಳಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಸಭೆಮುಗಿಸಿ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದಿಂದ ತಿರುಗಿ ಹೋಗುವುದು ಬಹಳ ಕಠಿಣವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಪೋಲೀಸರ ಕಾವಲು ಇತ್ತು. ಆದರೂ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಸುರಕ್ಷಿತ ಮುಟ್ಟಿದರು.

ಜಾನೆವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಗವ್ವರ್ನರರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿ ನಿಂತು ಹೋಗಿದೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅದು ಅಪ್ಪಾಹತವಾಗಿ ಸಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೋಲೀಸರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಅಪಾತ್ರರೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ ಏನೇ ಮಾಡಿ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಬಗ್ಗು ಬಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಎಚ್ಚರ ಕೊಟ್ಟರು. ನಿಜಸ್ಥಿತಿ ಬೇರೆಯೇ ಇತ್ತು. ಪೋಲೀಸರು ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಚಾಣಾಕ್ಷತನದಿಂದ ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದದರಿಂದಲೇ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಯಶ ಬರಲಿಲ್ಲ. " ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಘಂಡಿನಿಂದ ಪೋಷಿತ ವಾದ ತಂಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹೋರಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಹೆಸರು ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಅಸಹ್ಯವಾಗಿದೆ " ಎಂದು ಗವ್ವರ್ನರ ಸರ ಲುಮ್ಲೆಯವರು ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರು. ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಗವ್ವರ್ನರರು ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರಶಸ್ತಿಪತ್ರವೇ ಇದಾಗಿತ್ತು. ಆ ನಂತರ ಪೋಲೀಸರು ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದು ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಷುಕ್ತಿಷ್ಟು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಮಾಡ ತೊಡಗಿದರು.

ಮ. ಗಾಂಧಿಜಿಯವರು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ೨೧ ದಿವಸದ ಉಪವಾಸ ಸುರು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಅದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ಥಗಿತ ಮಾಡ

ಜೇಕೆಂದೂ ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

೧೯೪೨ ನೇ ಅಗಸ್ಟ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿಯು ಅಸಂಘಟಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಅದು ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ನಡೆಯಹತ್ತಿತು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ವಿಚಾರಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಕಲಸ ಸುರು ಮಾಡಿದರು. ನಂತರ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟು ವಿಚಾರದಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಹೋರಾಟವು ವಿರಾಟ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳಿ ಒಳ್ಳೇ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಆಯಿತು.

ಅಗಸ್ಟ ೧೯೪೨ ರಿಂದ ಮಾರ್ಚ್ ೧೯೪೩ರವರೆಗಿನ ೮ ತಿಂಗಳಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿಯು ಉಕ್ಕೇರಿದ ಸಮುದ್ರದಂತಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಅದು ಸ್ತಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಂತಿತು. ಈ ಮೊದಲು ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ಆಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೇ ಆಗಿತ್ತು. ಮೊದ ಹೊದಲು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಜನತೆಯು ಕೂಡಿಯೇ ರಭಸದಿಂದ ಚಂಡಮಾರುತದಂತೆ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವದು. ಮುಂದೆ ಜನತೆಯ ಹುಮ್ಮಸ್ ಕುಗ್ಗಿ ಅವರು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವದು ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೇ ಆಂದೋಲನ ನಡೆಸುವದು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲ ಆಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಆದಂತೆ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಿತು.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಮುಂದೆ ಬಂದ ಜನತೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಉದ್ಯೋಗವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದರು. ನಿಷ್ಕಾಮತೆ ಹೆಳೇಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಮಾತ್ರ ಸಂಘಟಿತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಸರಕಾರಿ ಆಡಳಿತದ ಸಂದು ತಪ್ಪಿಸುವದೇ ಈ ಆಂದೋಲನದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಗಡಿಯಾರದಲ್ಲಿಯೆ ಹತ್ತೆಂಟು ಚಕ್ರಗಳೂ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಸುಸೂತ್ರ ತಿರುಗಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಗಡಿಯಾರ ನಡೆಯುವದು, ಅದರಲ್ಲಿಯೆ ಒಂದೆರಡು ನಿಂತರೂ ಗಡಿಯಾರ ನಡೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಸರಕಾರದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಸಂಪರ್ಕಸಾಧನಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವೂ ಇದೇ ರೀತಿಯದಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಿಗಬಹುದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಾವು ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಸರಕಾರಿ ಆಡಳಿತ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ತಡೆ ಉಂಟು ಮಾಡುವದೇ ನಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಕೆಳಗಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿತ್ತು.

೧) ತಾರು ಚಿಲಿಫೋನ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವದು.

೨) ತಾರು ಕಂಬ ಕಿತ್ತಿ ಒಗೆಯುವದು.

- ೩) ರೇಲ್ವೆ ಹಳಿ ಕಿತ್ತಿ ಎರಡೂಕಡೆಗೆ ಕೆಂಪುನಿಶಾನಿ ಹಚ್ಚುವದು.
- ೪) ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್, ಗೇಟ, ಸ್ಕೂಲರ ನಾಶಮಾಡುವದು.
- ೫) ರಹದಾರಿಯ ಪೂಲು ಕೆಡವುವದು.
- ೬) ಚಾವಡಿ ಕೊಂಡವಾಡೆ ಪೋಲೀಸ ಪೋಸ್ಟ್ ಸುಡುವದು.
- ೭) ರೆಸ್ತೌರಾಂಟ್ ಸರಕಾರಿ ಬಂಗ್ಲೆ ಸುಡುವದು
- ೮) ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಕಾಗದಪತ್ರ ಹರಿಯುವದು, ಸುಡುವದು.
- ೯) ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಅಂಗಡಿ ಧ್ವಂಸ ಮಾಡುವದು, ಪಕಾಲಿ ಹರಿಯುವದು.
- ೧೦) ಪೋಸ್ಟ್ ಆಫೀಸ, ಟೆಲಿಗ್ರಾಫ್, ರಸ್ತೆ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಇಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಬ್ಯಾಗ್‌ಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವದು,
- ೧೧) ಗೌಡ, ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಬೇಲೀಫ ಮೊದಲಾದವರ ದಪ್ಪರ ನಾಶ ಮಾಡುವದು.
- ೧೨) ಪೋಲೀಸರ ಡ್ರೆಸ್ಸು ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವದು.
- ೧೩) ಸರಕಾರಿ ತೆರಿಗೆ ಹಣ ಲೂಟಿಮಾಡುವದು.
- ೧೪) ಧ್ವಜವಂದನೆ ಪ್ರಭಾತ ಫೇರಿ ತೆಗೆಯುವದು.
- ೧೫) ಬುಲೇಟಿನ್ ಕರಪತ್ರ ತೆಗೆದು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವದು.

ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವದು ಹುಡುಗರ ಆಟದಂತಾಯಿತು.

ತಾರು ತಂತಿ, ಟೆಲಿಫೋನ್ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಲು ಮೊದಮೊದಲು ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಜನರು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ತಂತ್ರ ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಜನರೇ ಸಾಕಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ರೇಲ್ವೆಯಿಂದ ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಮೇಲಿನ ತಂತಿ ಕಂಬಗಳಿಗೆ ಕಾಲರಾ ಬಂದಂತಾಗಿ ಅಸಂಖ್ಯ ಕಂಬಗಳು ಪಟಪಟ ನೆಲಕ್ಕೆ ಉರುಳಿ ಅನಾಥ ಹೇಣಿ

ಗಳಂತೆ ಬಿದ್ದವು. ಅವನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಿ ಹೋಗುವದೇ ತಡ ಮತ್ತು ಉರಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಸತತವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು.

ರೇಲ್ವೆಲಾಯಿನ ಗುಂಟ ಪೋಲೀಸರು ಮಿಲಿಟರಿಯವರು ಕಾವಲು ನಡೆಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವದು ಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲಕೆಲವು ಕಡೆಗೆ 'ಡೇಂಜರ ರೈಲೋನ' ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಯಾದ ಕಾವಲು ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಗೋಕಾಕ ಸ್ವೇಶನ್ ಪರಗಿನ ರೇಲ್ವೆಲಾಯಿನಲ್ಲಿ ಡೇಂಜರ ರೈಲೋನವೆಂದು ಸಾರಲಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಟ್ರೇನು ಹೋಗುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇಂಜಿನು ಮತ್ತು ಒಂದೇ ಡಬ್ಬಿಯ ಪಾಯಲ್ಟ್ ಗಾಡಿ ಬಿಟ್ಟು ಮೇಲೆಯೇ ಅದರ ಹಿಂದೆ ಮುಖ್ಯ ಗಾಡಿಗಳು ಓಡಾಡಹತ್ತಿದವು. ಪೋಲೀಸರು ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಆ ಡಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ರೇಲ್ವೆಲಾಯಿನ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಗೋಕಾಕ-ಬೆಳಗಾವಿ ಈ ಡೇಂಜರ ರೈಲೋನದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಈ ಪಾಯಲ್ಟ್ ಗಾಡಿ ಓಡಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಸಂಪಗಾವಿ, ಕಿತ್ತೂರ, ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಮುರಗೋಡ, ಗೋಕಾಕ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಅಥಣಿ ಈ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿಯ ತಾರಕಂಬಗಳಿಗೆ ದೇವರೇ ಗತಿ ಎನ್ನುವ ಸ್ಥಿತಿ ಬಂದಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರ ಮುಖ್ಯ ಕಣ್ಣು ರೇಲ್ವೆಲಾಯಿನದ ಮೇಲೆ ಇತ್ತು. ಬರಬರುತ್ತ ಕುರಿಕಾಯುವ ಕುರುಬರೂ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಹತ್ತಿದರು. ತಂತಿ ಹಾಕುವ ಕೂಲಿಯವರೇ ಹಿಂದಿನಿಂದ ರಾತ್ರಿ ಆ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಸರಕಾರ ದಿಕ್ಕಿಟ್ಟಿತು, ಗಾಬರಿಯಾಯಿತು ವಿವಂಚನೆಗೊಳಗಾಯಿತು. ಇದ್ದೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಸಂಘಟನೆ, ಹೋರಾಟಗಾರರ ಸಾಣಸ.

೮ ಅಹಿಂಸಾಮಯ ಹೋರಾಟ

ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅವು ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆದಾಗಲೂ ನಾಯಕರು ವಿಶೇಷ ಜಾಗರೂಕರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕುಡಗೋಲು, ಕೊಡಲಿ, ಹಾರೆ, ಕಬ್ಬಿಣ ಕೊಯ್ಯುವ ಕರಗಸ ಮುಂತಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಂದೂಕು,

ಪಿಸ್ತೂಲ, ಕತ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಘಾತಕ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಎಂದೂ ಉಪಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪೇಲಿಂದಪೇಲಿ ಕೊಡಬಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಶಸ್ತ್ರಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಯಾವ ಗುಂಪಿನವರೂ ಮಾಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳು ಶಿಗುವೆಂದಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಚರಬಾ, ರಾಟಿ, ತಕಲಿಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತ ಬಂದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಹಿಂಸೆಯ ಕಡೆಗೆ ಒಲವು ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆದಾಗ ವಿರೋಧಿಗಳ ಕೈ ಮೇಲಾಗದಂತೆ ಅವರನ್ನು ಹೆದರಿಸುವದಕ್ಕಾದರೂ ಅವು ಸಂಗಡ ಇರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರು ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಒಮ್ಮೆ ಇಂಥ ಭಯಂಕರ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹತ್ತರ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾದರೆ ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡುವ ಮೋಹ ಉಂಟಾಗದಿರದೆಂದು ತಿಳಿದು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಕಠೋರ ಬಂಧನವನ್ನೇ ಹಾಕಬಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಕೆಲವರು ಈ ಬಂಧನವನ್ನೂ ಪಾಲಿಸದೆ ಪಿಸ್ತೂಲುಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಡೆದಾಗ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಗುಂಪಿನವರೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯುವದು ಬಡಿಯುವದು ಗಾಯಗೊಳಿಸುವದು ಮುಂತಾದ ಒಂದೂ ಹಿಂಸೆಯ ಕೃತ್ಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬದು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಮತ್ತು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆಲ್ಲ ಅಭಿಮಾನವೂ ಅನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಆದೋಲನದ ಸಾಯಕತ್ತವು ಕಟ್ಟರ ಗಾಂಧಿವಾದಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ದೇಸಾಯಿ ಬಿದರಿಯವರಕಡೆಗೆ ಇದ್ದದ್ದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆದಾಗ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೊಡೆತ ಗಾಯಗಳಾದವು. ಸಾಮುದಾಯಿಕವಾಗಿ ಮೋಲೀಸರನ್ನು, ಸತಪ್ತ ಮೋಲೀಸರನ್ನು ಎದುರಿಸುವದು ನಮಗೆ ಶಕ್ತಿವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒಬ್ಬಬ್ಬ ಮೋಲೀಸರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಸೇಡಿನ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅವರ ಸಮಾಚಾರ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವದು ನಮಗೆ ಸಹಜ ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು. ಮೋಲೀಸರ ಮಾತು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿರಲಿ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಮಾಡುವ ರಾಜನಷ್ಟರು, ಫಿತೂರಿ ಮಾಡುವವರು ಒಬ್ಬಬ್ಬರು ಇದ್ದೇ ಇದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಯಾರ ಬೆಂಬಲವೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಹತ್ತರ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ನಿರಾಯುಧ ನಿಸ್ಸಹಾಯರಾದ ಈ ದ್ರೋಹಿಗಳ ಪಾಲಿಪತ್ಯ ಮಾಡುವದು ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ನೋಣ ರ್ಭೂಡಿಸಿದಂತೆ ಅತಿ ಸುಲಭವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ದ್ರೋಹಿಗಳಿಗೂ ನಮ್ಮ ಜನರು ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೈ ಹಚ್ಚಲಿಲ್ಲವೆಂಬದನ್ನು ನೆನಪಿಡುವ ಸಂಗತಿ. ಅವರಿಗೆ ಮೋಲೀಸರ ಸಹಾಯವಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಜನರು ಅವರಿಗೆ ಕೈ ಹಚ್ಚಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವದು ಪೂರ್ಣ ತಪ್ಪು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಮೋಲೀಸರು ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಮಾಡಬಾರದ ಹಿಂಸಾಚಾರಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಲೇ

ಇದ್ದರು. ಪೋಲೀಸರು ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಡುವದು ಉಳಿದೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಮೇಲಾಗಿ ಈ ಫಿತೂರಿಗಳಿಗೆ, ದ್ರೋಹಿಗಳಿಗೆ ನಾವು ಏನಾದರೂ ಹಿಂಸೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಪರವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಿಪೇಳಲು ಒಂದು ಹುಳಕೂಡ ಬರುತ್ತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವೆಂಬುದು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಈ ರೀತಿ ನಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಿದ್ದರೂ ನಾವು ಯಾರೂ ಈ ಫಿತೂರಿ ದ್ರೋಹಿಗಳನ್ನು ಪಾಪಿಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಪೀಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದಲೇ ಶಾರೀರಿಕ ಹಿಂಸೆ ಮಾಡದಿರುವದರಿಂದಷ್ಟೇ ಪರಿಮಿತ ಅರ್ಥ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕಾರ್ಯಾ ಮಾಚಾ ಮನಸಾ ಅಹಿಂಸೆಯಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಪೋಲೀಸರು ಮಾತ್ರ ನಾವೆಲ್ಲ ಶಸ್ತ್ರಧಾರಿಗಳೆಂದೇ ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಶಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆಯೇ ವಿಶ್ವಾಸವಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ ಹಾಗೆ ಅನಿಸುವದು ಸಹಜ. ನಮಗೆ ಜನಬೆಂಬಲ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಜನರನ್ನು ಅಂಜಿಸುವದು ನಮ್ಮ ಕಾಲಮೇಲೆ ನಾವೇ ಕಲ್ಲು ಚೆಲ್ಲಿಕೊಂಡಂತೆ ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ನಮಗೆ ಇತ್ತು. ಟರಾಲ ಬಕ್ ಲೂಟಿ ಮಾಡುವಾಗ ಅಥವಾ ಸ್ಟೇಶನ್ ಸುಡುವಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ಗ್ರಾಮ ದಪ್ಪರ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಯಾವ ಪ್ರಯಾಣಿ ಕನಿಗಾಗಲೀ, ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಯಾರ ಆಸ್ತಿಗಾಗಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಹಾನಿ ಆಗಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ಜನತೆಯು ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟಿತು. "ಇವರು ಗಾಂಧಿ ಜನರು. ಕೇವಲ ಸರಕಾರಿ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಮಾಡುವರು. ಸರಕಾರಿ ಆಸ್ತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೈ ಹಚ್ಚುವರು. ನಮಗೆ ಅವರು ಏನೂ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಅವರು ನಮ್ಮವರೇ." ಎಂದು ನಮ್ಮ ಬಗ್ಗೆ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಬಲದಿಂದಲೇ ಎರಡುವರುಷಗಳವರೆಗೆ ಪ್ರಚಂಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿಯ ಅಡಳಿತ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಲಿಕ್ಕಿ ಲಿಕ್ಕಿ ಮಾಡಲು ನಾವು ಸಮರ್ಥರಾದೆವು.

ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ನಾವು ಹಿಂಸೆಗೆ ಇಳಿಯುವದು ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂಸೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಹುರಿದು ಬಿಡಲು ಅವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಿಶಸ್ತ ಜನರು ಶಸ್ತ್ರಸಜ್ಜಿತ ಪ್ರಚಂಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿ ಸರಕಾರದ ಗೂಡೆ ಹೋರಾಡಲು ಅಹಿಂಸೆಯೇ ಸಾಧನವೆಂಬುದನ್ನು ಗಾಂಧೀಜಿ ಕಳೆದ ೨೦ ವರುಷ ಬಿಂಬಿಸಿದ್ದರು. ಧೈಯವೆಂದು ಅಹಿಂಸೆ ಪಾಲಿಸುವದು ಸಮ್ಮಂದಾಗದಿದ್ದರೂ ಧೋರಣೆಯೆಂದೂ ಸ್ಥಿರ ಸಲುವಾಗಿಯಾದರೂ ಅಹಿಂಸೆ ಪಾಲಿಸುವದರಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಲಾಭವಿತ್ತು. ಅನುಕೂಲತೆ ಇತ್ತು. ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಬಹುದು. ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕಿನ ಅಂಕಲಗಿ ಪೋಲೀಸ ಪೋಸ್ಟ್ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಸುಟ್ಟು ಬಂದರು. ಮರು ದಿನ ಅದರ ಪಂಚನಾಮೆಗೆ ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬ ಒಂದು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ "ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಚಳುವಳಿಯವರು ಹೊಡೆದರೋ ಬಡೆದರೋ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಪೋಲೀಸರು "ಇಲ್ಲ" ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಆ ಅಧಿಕಾರಿಯು

ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು . ಮೂರ್ಖ ಸೂಳೇ ಮಕ್ಕಳೇ, ನಿಮಗೆ ತುಸುವೂ ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ, ನೀವೇ ಕಲ್ಲಿನ ಗೋಡೆಗೆ ಹಾಯ್ದು ತಲೆಗೆ ಕಚ್ಚು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಕ್ತ ಸೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಚಳಿ ವಳಿಯವರು ತಲೆ ಒಡೆದರೆಂದು ಹೇಳುವಷ್ಟಾದರೂ ಬುದ್ಧಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೇ ? ಹಾಗಾಗಿ ದ್ದರೆ ಅದರ ಪಂಚನಾಮೆ ಮಾಡಿ ಅದರ ಬಲದಿಂದ ಇಡೀ ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ ಊರು ಸುಟ್ಟು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಈ ಬೂದಿಯ ಪಂಚನಾಮೆ ಮಾಡಿ ಏನು ಮಾಡಲಿ ?” ಎಂದು ಹಲ್ಲು ಕಡಿಯುತ್ತ ಹೋದ. ನಾವು ಹಿಂಸಾಚಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ನೂರು ಪಟ್ಟು ಸಾವಿರಪಟ್ಟು ಹಿಂಸೆ ಮಾಡಲು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ನಾವೇ ಮುಗಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಸಾಧಕ ಬಾಧಕ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿಯೇ ನಾವು ಅಹಿಂಸಾ ಧೋರಣೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದೆವು.

ಹೋಲಿಸಿರು ನಮ್ಮ ಸತ್ವಪರೀಕ್ಷೆಗೇ ನಿಂತಂತೆ ಆಗಿತ್ತು. ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಮಾಡಿದರು. ಲಾಠಿ ಬಡೆದರು, ಗುಂಡುಹಾರಿಸಿದರು, ಬೂಟಗಾಲಿನಿಂದ ಒದ್ದರು. 'ಭರಮಪ್ಪ' ನನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. (ತೊಗಲಿನ ಪಟ್ಟಿ ನೆನೆಯಿಟ್ಟು ಅದರಿಂದ ಬರಿ ಮೈಮೇಲೆ ಚರ್ಮಸುಲಿಯುವವರೆಗೆ ಬಡೆಯುವದಕ್ಕೆ 'ಹೋಲಿಸಿರು 'ಭರಮಪ್ಪ' ಎಂದೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು) ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅವಾಚ್ಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬೈದರು. ಕಾಲು ಉದ್ದ ಮಾಡಿಕೂಡಿಸಿ ಎರಡೂ ಮೊಳಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಹಾರಿಯಿಟ್ಟು ಅದರ ಮೇಲೆ ಬೂಟಗಾಲಿನಿಂದ ನಿಂತು ಅರೆದರು. ತಲೆಒಡೆದರು, ಹಲ್ಲು ಮುರಿದರು. ನಿಪ್ಪಾಣಿಯ ಹತ್ತಿರ ಪಾಂಗೀರೆ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಶೀಬಾಯಿ ಹಣಬರ ಎಂಬ ಮಹಿಳೆಯನ್ನು ಬತ್ತಲೆಮಾಡಿ ಜನನೇಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಖಾರ ಪುಡಿ ಉಗ್ಗಿದರು. ತಗಣೆ ಚಿಕ್ಕಾಡು ಗುಂಗಾಡುಗಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟರು. ಏನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಾಂತ ರೀತಿಯಿಂದ ಸಹಿಸಿದ ನಮ್ಮ ಬಾಂಧವರ ಆಪಮಾನದ ಚಿತ್ರ ಹಿಂಸೆಯ ಪ್ರತಿಶೇಡು ತಕ್ಕೊಳ್ಳಲು ಜೀವದ ಮೇಲೆ ಉದಾರವಾಗಿ ನಿಂತ ನಮ್ಮ ಭೂಗತ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಸಾಧ್ಯ ವಿತ್ತು. ಅದರ ಅಪವಾದಕ್ಕಿಂದು ಸಹ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಾರೂ ಹಾಗೆಮಾಡದಿರಲಿಕ್ಕೆ ಅಹಿಂಸೆಯ ಧೋರಣೆಯ ಮೇಲಿನ ವಿಶ್ವಾಸವೇ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರತಿಕಾರಾತ್ಮಕ ಹಿಂಸಾಚಾರಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದ್ದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮೇಲಿನ ಖಿಟ್ಟೆಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಕ್ಷಿಯ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ೧೦೦ ಕ್ಕೆ ೯೫ ರಷ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದವು ಇದೂ ಕೂಡ ಅಹಿಂಸೆಯ ಒಂದು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಲಾಭವೆಂದೇ ಹೇಳ ಬಹುದು.

ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ವೇಳೆಗೆ ಕೆಳಗಿನ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು.

(೧) ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಹಿಡಿಯಕೂಡದು.

(೨) ಯಾರಾದರೂ ಬೈದರೆ ಬಡೆದರೆ ಪ್ರತಿಕಾರ ಮಾಡ ಕೂಡದು.

(೩) ಫಿತೂರಿಗಳಿಗೆ, ಸಾಕ್ಷಿದಾರರಿಗೆ ಹಿಂಸಿಸಕೂಡದು.

ಈ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಪಾಲಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಹ್ಯ ಉದ್ದೇಗದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಅಹಿಂಸೆಯ ವ್ರತ ಪಾಲಿಸಿದರೆಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಕೊಡಬಲ್ಲರು.

ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತತೆಗಳ ಗಾಂಧಿ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೂಡುವದಿಲ್ಲೆಂಬುದು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ೧೯ ೨೦ ನೇ ಇಸವಿಯಿಂದಲೂ ಅಂದರೆ ಮ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಸುರುಮಾಡಿದ ಪ್ರಥಮ ಹೋರಾಟದ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಈ ವರೆಗೆ ಸತತ ದೇಶಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಂಥ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಕಡೆಗೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂದೋಲನದ ಸೂತ್ರಗಳಿದ್ದವು. ಅವರಿಗೆ ಗಾಂಧಿ ತತ್ವದ ಸಾಕಷ್ಟು ಜ್ಞಾನವೂ ಇತ್ತು. ಅಭ್ಯಾಸವೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ವಯಂಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಒಂದು ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಯಿತು, ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿರುವಾಗಲೂ ಹೊರಗೆ ಬಂದಮೇಲೆಯೂ ಈ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕೃತಿಗಳು ಮತ್ತು ಗುಪ್ತತೆಗಳು ಖಂಡನಾರ್ಹವೆಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಅವು ಕೂಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಮಾತ್ರ, ಅದೂ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಬಂದಮೇಲೆಯೇ ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ಎಂದೂ ನಿಷೇಧವನ್ನಾಗಲಿ ನಿರ್ಭತ್ಸನೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅವರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೂಡದೇ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನು ತಾನೇ ಮುಖಂಡನೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಮಾಡಬೇಕು ಇಲ್ಲವೇ ಮಾಡಿಯಬೇಕು. ಎಂದು ಹೇಳಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು.

ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತು ವಿಚಾರಿಸತಕ್ಕದ್ದಿದೆ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಹಿಂಸೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅವರೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಯಾರಾದರೂ ಗುಂಡರು ದುಷ್ಟರು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಾನಭಂಗ ಮಾಡ ಬಂದಾಗ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ತನ್ನ ಹಲ್ಲಿನಿಂದ ಉಗರುಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಆ ದುಷ್ಟನನ್ನು ಗಾಯಗೊಳಿಸಿದರೆ ಅದು ಹಿಂಸೆಯಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪೊಲಂಡದ ಮೇಲೆ ಜರ್ಮನಿಯಂಥ ಪ್ರಚಂಡ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿಡಿದಾಗ ಪೊಲಂಡವು ಮಾಡುವ

ಪ್ರತಿಕಾರವು ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದಲೇ ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ಅವರು ಚಿಕ್ಕ ಇಲಿಯ ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಬೆಕ್ಕು ಇಲಿಯನ್ನು ವಿವಿಧರೀತಿಯಿಂದ ಹಿಂಸಿಸಿ ಕೊಲ್ಲುವಾಗ ಇಲಿಯು ತುಸು ಪ್ರತಿಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಹಿಂಸೆಯಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಇದೆಲ್ಲದರ ಅರ್ಥವೇನು ? ದುರ್ಬಲರು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸಬಲರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡುವದನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಹೋರಾಡುವದನ್ನು, ಅವರು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲವೇ ? ಇವೆಲ್ಲ ತೀರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಮಂಥನದ ವಿಷಯ. ಅಂತೆಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ನಾವು ಅಹಿಂಸೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಸರಿಎಂದು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಹೇಳ ಬಲ್ಲೆವು. ನಿಷ್ಕ್ರಿಯರಾದ ಹೇಡಿಗಳು ಹತವೀರ್ಯರು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಡುವ ಟೀಕೆಗೆ ಉತ್ತರಕೊಡುವ ಕಾರಣ ಎಲ್ಲ.

ಅಂತೂ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅಹಿಂಸೆಯ ಪಥವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಪಾಲಿಸಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ಹೋರಾಟಗಾರರಿಗೂ ಗೌರವದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಬಹುದು.

೯ ಸರಕಾರದ ಅಂದಾಜು ಬುಡನೋಲಾಯಿತು !

ಚಲೇಜಾವ ಗೊತ್ತುವಳಿಯು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾದದ್ದು ೮ ನೇ ಅಗಸ್ಟ ೧೯೪೨ ನೇ ದಿನ. ಆದರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ (ವರ್ಕಿಂಗ್) ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಅದಕ್ಕೂ ೨-೩ ವಾರ ಮೊದಲೇ ಮಂಜೂರಾಗಿತ್ತು. “ ಬ್ರಿಟಿಶರೇ ಭಾರತದಿಂದ ತೊಲಗಿರಿ ” ಎಂದು ಹೇಳುವ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಅದದ್ದರಿಂದ ಸರಕಾರವು ಅದನ್ನು ದುರ್ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಶರ ಭಾರತ ನಿರ್ಗಮನವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಶರೇ ಹೇಗೆ ಸಹಿಸ ಬಲ್ಲರು ? ಮುಂಬಯಿ ಅಧಿವೇಶನದ ದಾರಿ ನೋಡದೆ ಸರಕಾರವು ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿಯ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಅದಕ್ಕೂ ಡಲೆ ಸಕಲ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಮಾಡುವ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಹತ್ತಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಭಿಮಾನಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾರು ? ಮುಖಂಡರಾರು ? ಎಂಬದರ ಯಾದಿ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ಒಂದೇದಿನ ಎಲ್ಲ ಹಿರಿಕಿರಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನೂ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪುಂಗಿ ತನ್ನಪ್ಪಕ್ಕೆ

ತಾನೇ ಬಂದಾಗಿ ಹೋಗುವದೆಂದು ಸರಕಾರ ತಿಳಿದಿತ್ತು.

ಕೈಬರಳಿನಿಂದ ಎಣಿಸುವಷ್ಟು ಕೆಲವೇ ದ್ರೋಹಿಗಳು ಕಡಗೇಡಿಗಳು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ರಲ್ಲಿ ಇರುವರೆಂದೂ ಇವರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಮಕ್ಕಳಾಟವಂತೆ ಸುಲಭವಾಗಿದೆ ಯೆಂದೂ ಅವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು.

ಭಾರತ ಸಚಿವರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಅಮೇರಿಯವರು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ೯ ನೇ ಅಗಸ್ಟದದಿನ ಹೇಳಿದ್ದರು — “ ಸರ್ವವನ್ನೂ ಕೊಡಿದಿರಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಏನೂಬೇಡ ” ಎಂಬುದೇ ಹಟಮಾರಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ನೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟರಿಂದ ಆವರೋಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ವಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರವು ದಯಪಾಲಿಸಿದ ಕೃಪೆ ಕೊಡುಗೆ ಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಜನಮತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ವಾಗಿದೆ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಜನತೆಮುಖವಾಡ ಈಗ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ” ಇವು ಅಮೇರಿ ಸಾಹೇಬರ ಮುಕ್ತಾಫಲಗಳು.

ಸಪ್ತಂಬರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟು ಸೇರಿದಾಗ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಚರ್ಚೆಲ ಸಾಹೇಬರು ಮುಂದಿನಂತೆ ಆರ್ಭಟಿಸಿದರು.

.. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಾರ್ಟಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಮೂಲತಃ ವಿರೋಧಿ ಯಿದ್ದಂಥ ಮತ್ತು ಮೂರ್ಖ ಸ್ವಯಂನಿರ್ಣಯಾಧಿಕಾರವುಳ್ಳಂಥ ಒಂಭತ್ತು ಕೋಟಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ನಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ ಇದ್ದಾರೆ. ಯಾರ ಸ್ವರ್ಶಮಾತ್ರದಿಂದ ಸಮೂಹ ಧರ್ಮ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆಯೋ ಅಂಥ ಐದು ಕೋಟಿ ದಲಿತವರ್ಗವು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ನಮ್ಮ ಪಕ್ಷ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಕರಾರು ಮಾಡಿಕೊಂಡಂಥ ದೇಶಿ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಪ್ರಜೆಗಳಾದ ಒಂಭತ್ತೂವರಿ ಕೋಟಿ ಜನರು ನಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಇದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವ ೩೯ ಕೋಟಿ ಜನರಲ್ಲಿ ೨೩ ಕೋಟಿ ೫೦ ಲಕ್ಷ ಜನರು ನಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ ಇದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದೂ, ಶೀಖ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಇವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಸೇರಿಲ್ಲ. ಈಗ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಗಾಂಧೀಯವರ ಅನೇಕ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಆಹಿಂಸೆಗೂ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅದು ನಿಷ್ಠೆಗಳಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದೆ. ರೇಲು ಮತ್ತು ತಂತಿಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದು, ಅಪ್ಪವಸ್ತ್ರ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು, ಅಂಗಡಿಗಳ ಲೂಟಿ ಮಾಡುವುದು, ಹೋಲಿಸರಮೇಲೆ ಹಲ್ಲೆ ಮಾಡುವುದು ಕೂರ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಆರ್ಥ ವಿಷ್ಣೇ- ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಆಗುವ ಜಪಾನಿ ದಾಳಿಯಿಂದ ಭಾರತವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ನಮ್ಮ

ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳನ್ನೊಡ್ಡುವದು.”

.. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿಡಲಾಗಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಕಟ ದೂರವಾಗುವವರೆಗೆ ಅವರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಸುದೈವ ದಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಜಾತಿಗಳಾದ ಶೀಖ, ಗುರ್ಖಾ ಮುಂತಾ ದವರ ಮೇಲೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪ್ರಭಾವ ಎಳ್ಳೆಷ್ಟೂ ಬಿದ್ದಿರುವದಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ಅವರದು ತೀವ್ರ ಮತಭೇದವಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ರಾಜ್ಯ ಬರುವದು ಅವರಿಗೆ ಎಂದೂ ಸೇರುವದಿಲ್ಲ.”

..ಸುವಾರು ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಜನರು ಭಾರತೀಯರು ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರ ಗಳ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಲಕ್ಷ ನಲವತ್ತು ಸಾವಿರ ಜನರು ಹೊಸದಾಗಿ ರಿಕ್ರೂಟ ಭರತಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಅವರ ಕರ್ತವ್ಯದಿಂದ ಚ್ಯುತರಾಗಿ ಮಾಡಲು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಫಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಗಳು ಭಾರತೀಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ಮೇಲೂ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮರ್ಥವಾಗಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಿವಿಲ್ ಸರ್ವಿಸದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷರೇ ಅಂದರೆ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ೬೦೦ ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಅದೆ. ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಅಂದರೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸರ್ವಿಸು, ಶಾಸನಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಬುಡಾಯ ಈಗ ಮುಗಿದಿದೆ. ಸೆಬೋಟೇಜ ಈಗ ಹತ್ತಿಕ್ಕಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ದಂಗೆ ಹಾಕುವವರನ್ನು ಈಗ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿ ತರಲಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಆಂದೋಲನದಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವ ವಹಿಸಲಾರದು, ಭವಿಷ್ಯ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾರದು ಎಂದು ಈಗ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈಗ ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಮೊದಲು ಎಂದೂ ಇಲ್ಲ ದಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಸೈನ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಗಾಬರಿ ಯಾಗುವ ಅಥವಾ ನಿರಾಶರಾಗುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ”

ಚರ್ಚೆಲ್ಲರು ಮತ್ತು ಹೇಳಿದರು “ ನಾವು ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದ್ದು ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ಪಾಲನೆಯ ಗೋಸ್ಕರ. ಆದರೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ದಿವಾಳಿ ತೆಗೆಯದೆಂದು ಯಾರೂ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ನಮಗೆ ಅದನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದಿದೆ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಯಾದ ನಾನೂ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ದಿವಾಳಿ ತೆಗೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಬೇರೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯ ಹುಟ್ಟಿ ಬರಬೇಕಾಗುವದು ” ಈ ರೀತಿ ಬ್ರಿಟಿಶ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದಾಗಲೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿಯ ಕೂಲಿಕಾರಪಕ್ಷ

(ಲೇಬರಪಾರ್ಟಿ) ಮಾತ್ರ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿತು .. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಎಷ್ಟೋ ವರುಷಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಕೂಲಿಕಾರ ಪಕ್ಷದ ನೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅದೇ ನೀತಿಯಿದೆ. ಯುದ್ಧದ ನಂತರ ಹಿಂದುಸ್ತಾನವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ತೀರುತ್ತದೆಂದು ಕೂಲಿಕಾರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ. ಇನ್ನು ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವದು ಬ್ರಿಟಿಶ ರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ." ಈ ರೀತಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ವಿರೋಧಿ ಪಕ್ಷವು ಅಲ್ಲಿಯ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು.

ಶ್ರೀ ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಚಲೇಜಾವ ಚಳವಳಿಯ ಗೊತ್ತುವಳಿಯ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಯಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರಕಾರ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಧೋರಣೆಯೂ ಅವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಯಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ಇಂಥ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಭಾರತೀಯರ ಸಹಾಯ ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕೊಡಲೇ ಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. ಈ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖಂಡರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವ ಇಚ್ಛೆ ಅವರಿಗೆ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಸರಕಾರ ಅವರಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಲು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ಹಿಂದೂಮಹಾಸಭೆಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ನೀತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಯಾವದೇ ಹಿಂದುವು ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ನೀತಿಗೆ ಸಕ್ರಿಯ ಬೆಂಬಲ ಕೊಡಬಾರದೆಂದು ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಹಿಂದೂ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳು (ಆಗ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಎಂದೇ ಆಯಾ ಪಕ್ಷದವರು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೂ ಆಗ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು) ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿದ್ದರು.

ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗವಂತೂ ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗೆ, ಕಾಂಗ್ರೆಸಿ ಚಳವಳಿಗೆ, ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಅಧ್ಯಯನಗಳಾದ ಬ್ಯಾ. ಜಿನ್ನಾ ಸಾಹೇಬರು ಭಾರತವಿಭಜನೆ ಮಾಡಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಷ್ಟ್ರಪಾತಿಸ್ತಾನ-ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಿಂದೂ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾಂಕರ ತ್ಯಾಗದ ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಪಾತೀಯವಾದದ ಗೋವಿನ ಜೋಳ ಸುಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವ ಹೊಂಚು ಹಾಕಿ, ಅವರು ಕುಳಿತಿಿದ್ದರು, ಕಾಂಗ್ರೆಸು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಈಗ ಆವ್ತಾನ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮುಸಲ್ಮಾನನೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗೆ ವಿರೋಧ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಘರ್ಮಾನ ಕೆಗಿದ್ದಿದ್ದರು.

ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಧೋರಣೆಯೂ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಾಯುದ್ಧವು ಜನತೆಯುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಪ್ರಚಾರ.

ಕೊಡಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಶ್ಚನ್ ಸಮಾಜವು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಗೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟು ಅದರ ನೀತಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿತು.

ಈ ರೀತಿ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರ್ಕಾರವು ರಾಜಕಾರಣದ ಚಿಂತೆ ಮಾಡಿ ಈ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಗೆ ಯಾರೂ ವಿಶೇಷ ಬೆಂಬಲ ಕೊಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ನಂಬಿ ಲ ನೇ ಆಗಸ್ಟ್‌ನ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ, ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ್ರಿ ಬಂಧಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಬ್ರಿಟಿಶರ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅಗಿನ ಯುದ್ಧಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಮಿ.ರೇಜಿನಾಲ್ಡ್ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ವೆಲ್‌ರು ದಿಲ್ಲಿಯ ಕೇಂದ್ರ ವಿಧಾನಸಭೆಯಲ್ಲಿ ೧೯೪೩ ನೇ ಫೇಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಹೇಳಿಕೆಯು ಇಂತಿದೆ—

“ ಆಗಸ್ಟ್‌ದಿಂದ ಡಿಸೆಂಬರ್ ಕೊನೆಯವರೆಗಿನ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ತಾನ ದಲ್ಲಿ ೫೩೮ ಕಡೆಗೆ ಗೋಳಾಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ೯೫೦ ಜನರು ಗುಂಡಿಗೆ ಆಹುತಿ ಯಾದರು. ೧೯೩೦ ಜನರು ಗೋಳಾಚಾರದಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡರು. ೩೫೦೦ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ತಾರು ಹಾಗೂ ಟೆಲಿಫೋನ್ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ೬೦೨೨೯ ಜನರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ೨೦೦ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್‌ಗಳನ್ನು ಸುಡಲಾಯಿತು. ೫೫೦ ಅಂಚೆಕಚೇರಿ ಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಾದವು, ೭೦ ಪೋಲೀಸ್ ಕಚೇರಿಗಳು ಮಾರ್ಕಿ ಸುಟ್ಟು ಬೂಕಿ ಯಾದವು, ೮೫ ಇತರ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದವು.

ಈ ರೀತಿ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಅವರೇ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ಚಳವಳಿಯ ವರದಿಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಸಿದರು. ಇದರ ಮುಂದಿನ ಮೂರುತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧನಸತ್ತವು ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ನಡೆದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧ ಲಕ್ಷ ೫೦ ಸಾವಿರ ಜನರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು. ಫಿಶ್‌ಸ್ಟ್ರಾಡ್, ನಿರ್ನಾಯಕರಾದ ಜನತೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಏನನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲದು? ಸರ್ಕಾರದ ಯಂತ್ರ, ಆಡಳಿತ ಯಂತ್ರ, ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ದೇಶಭಕ್ತಿಯ ರಭಸ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯಿತು, ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹುಮ್ಮಸ್ಸು ಹೊರಸೂಸಿತು. ಭಾರತೀಯರು ಹೆರತಂತ್ರತೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯತ್ವವಿರುವೆಂದೂ ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರದ ಅಂದಾಜು ಬುಡಮೇಲಾಯಿತು! ಚಳುವಳಿ ಯನ್ನು ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ ವಲ್ಲನೆವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು !

೧೦ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ವನವಾಸ ಜೀವನ

ದೇಶದ ತುಂಬ ಭೂಗತಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವದು, ರೇಲ್ವೆಹಳಿ ತೆಗೆಯುವದು, ಸರಕಾರಿಕಟ್ಟಡ, ವಸ್ತುಸುಡುವದು, ಪೂಲು ಕೆಡವುವದು, ಕಚೇರಿಯ ಕಾಗದಪತ್ರ ನಾಶ ಮಾಡುವದು, ಪೋಲೀಸರ ಶಸ್ತ್ರ ಕಸಿಯುವದು, ಟಪಾಲ ಲೂಟಿ ಮಾಡುವದು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ನಡೆಸಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದರು. ಸರಕಾರ ಗಾಬರಿಯಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಒಂದೇ ದಿನ ಬಂಧಿಸಿ ಅಜ್ಞಾತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದಾಯಿತು. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಜೇಲು ತುಂಬಿ ಚಳವಳಿಗಾರರನ್ನು ಇಡಲು ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಕ್ರೈಮಿನಲ್ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷೆಯ ಅವಧಿ ಇನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಇರುವಾಗಲೇ ಮುಕ್ತಮಾಡಿ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿ ಚಳವಳಿಗಾರರಗೆ ಸ್ಥಳಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹೊಸ ಹೊಸ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಜೇಲುಗಳನ್ನು, ಕ್ಲಾಂಪ ಜೇಲಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದೂ ಆಯಿತು, ಹೋರಾಟಗಾರರನ್ನು ಕಂಡಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಲ್ಲುವ ಹುಕುಮು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೂ ಆಯಿತು. ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೆ ದನಕರ, ಕಾಳು ಕಡಿ, ಬಟ್ಟೆ ಬರೆ, ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಿಯೂ ಆಯಿತು. ವತನಗಳನ್ನು, ಹೊಲ ಮನೆಗಳನ್ನು ಸರಕಾರಜಮಾ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಆಯಿತು. ಆದರೇನು ? ದೇಶಭಕ್ತಿಯ ಸೋಮರಸವನ್ನುಂಡು ತಾಂಡವ ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಕ್ರಾಂತಿವೀರರನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕರನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಡುವವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬಹುಮಾನ ಕೊಡುವದಾಗಿಯೂ ಸರಕಾರ ಘೋಷಿಸಿತು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಮೊದಲನೆ ಸ್ಥಾನ !

ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಹುಮಾನ !

ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸರಕಾರವು ಪ್ರಥಮ ಬಹುಮಾನ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಸಾತಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಎರಡನೇ ಸ್ಥಾನ ದೊರೆಯಿತು. ಈ ಎರಡೂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಅಂತರವಿದ್ದಿತು. ಸಾತಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸೆಯ ಪಥ ವಿದ್ವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸೆಯ ಪಥ ಕಠೋರತೆಯಿಂದ ಪಾಲಿಸಲಾಯಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಮುಂಬಯಿಯ ಆಗಿನ ಗವ್ವನರರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಮಣಿಯದ ಜಿಲ್ಲೆ ಭಾರಿ ಪುಂಡ ಜಿಲ್ಲೆ ! ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚಳುವಳಿ ಅಡಗಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಅದು ಅತಿಉಗ್ರವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ ಎಂದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಘಟನೆಯಾಗಿದೆ.

ಐದು ಸಾವಿರ ಬಹುಮಾನ !

ಈ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೆಳಗಿನ ಜವರು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ಅಥವಾ ಹಿಡಿಯಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ತಪಾಸಿದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಯ ಬಹುಮಾನ ಕೊಡುವವಾಗಿ ಸರಕಾರವು ಸಾರಿತು:—

೧. ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ (ಬೆಳಗಾವಿ)

೨. ಶ್ರೀ ಚನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿ (ಸಂಪಗಾವ)

೩. ಶ್ರೀ ವಡವಿ ಮಾಸ್ತರ (ಹುದ್ದಿ)

೪. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ (ಪಾಟ್ನಾಪೂರ)

೫. ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ (ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಳ್ಳಿ)

ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಬಗ್ಗೆ ಎರಡು ಸಾವಿರ, ಒಂದು ಸಾವಿರ, ಐನೂರು ರೂಪಾಯಿಯ ಬಹುಮಾನ ಜಾಹೀರವಾದವು. ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಹಿಡಿದು ಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ಅಥವಾ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಟ್ಟು ಹಿಡಿದು ಕೊಡಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಈ ಬಹುಮಾನ ಕೊಡಲಾಗುವದೆಂದೂ ಸರಕಾರ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಬಹುಮಾನ ಬೇರೆ ಯಾವ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ಜಾಹೀರವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಮೇಲಿಂದಲೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೋರಾಟ ಎಷ್ಟು ಉಗ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದರ ಕಲ್ಪನೆ ಬರಬಹುದು. ಪೋಲೀಸರು ಹತಾಶರಾದರು. ಸರಕಾರ ಗಾಬರಿಯಾಯಿತು. ಹೋರಾಟಗಾರರು ಜೀವದ ಹೆಂಗು ದೊರೆದುಕಾದಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಭೂಗತರೆಂದರು, ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಭೂಗತರೆಂದು ಅರ್ಥ. ಎಲ್ಲ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಅವರು ನಿತ್ಯವೂ ಕಾಣ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದರು ಜನರಕೂಡ ಬೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಜಾಹೀರ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಭಾಷಣ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮುಗಿಯುತ್ತಲೆ ಅಥವಾ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವದೇ ಮುಂತಾವ ಯಾವದೇ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾದ ಕೂಡಲೆ ಫಿತ್ಕಾರಿಗಳು ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ವರದಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೋಲೀಸರು ಧಾವಿಸಿ ಬರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಬೇರೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಕಾರ್ಯಮಗ್ನರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಪೋಲೀಸರೊಂದಿಗೆ

ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಾಲೆಯ ಅಟ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಂತೆಯೇ ಪೋಲೀಸರೂ ಸಹ ಕೂಳು ನೀರಿನ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಯನ್ನದೆ ಅವಿರಾಂತವಾಗಿ ಸಾಹಸ ಪಟ್ಟು ದುಡಿದರೂ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಅವರಿಗೆ ಸಿಗದಾದರು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಭಿಟ್ಟಿ ಯಾಗುವವರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಬೆದರಿಸಿ ಗದ್ದರಿಸಿ ಚಲವಳಿ ಜನರು ಎತ್ತ ಹೋದರು. ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನರು ತಮಗೆ ಪೀಡೆ ಬೇಡವೆಂದು ಹೋರಾಟಗಾರರು ಮೂರ್ಖದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಬೊಟ್ಟು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿ ಪಾರಾ ಗುತ್ತಿದ್ದರು !

ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಕಷ್ಟವೆಂದುವರೆ ಅನುಭವೋಗಿಸ ಬೇಕಾಯಿತು. ಬೆಳಿಮಳೆ ಗಾಳಿ ಉರಿಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಧ್ರೆ ನೀರಡಿಕೆಯ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬೆಳಿಗಲಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡ ಗದ್ದರಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡ ಗಂಟಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ವಾಸಮಾಡ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಗಲು ಮಾತಾಡುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ ರಾತ್ರಿ ನಿಧ್ರೆ ಮಾಡುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪೋಲೀಸರು ಯಾವ ಕಡೆಯಿಂದಾದರೂ ಬರಬಹುದೆಂಬ ಟಿಕ್ಕೇ ಟಕ್ಕು. ಒಂದೆ ತುಡಿನ ಸದಸ್ಯರು ಇನ್ನೊಂದು ತುಡಿನವರಿಗೆ ಸಂದೇಶ, ಸೂಚನೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಸಮೀಪದ ಊರಲ್ಲಿ ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾದರು ನಿಂತು ಮರುದಿನ ಗುಂಪಿನ ಸುಳಿವು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಬೇಕಾಗು ತ್ತಿತ್ತು. ರಾತ್ರಿ ಇಂಥಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ನಿತ್ಯವೂ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಗುವ ಸ್ಥಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಯಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಅನಂದದಿಂದ ಸಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅತ್ತ ಅವರ ಮನೆಯ ಜನರಿಗೆ ದಿನಾಲು ಪೋಲೀಸರ ಕಾಟ ನಡೆದೇ ಇತ್ತು. ಪೋಲೀಸರು ರಾತ್ರಿ ಅಪರಾತ್ರಿ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬೂಟಗಾಲಿನಿಂದ ಬಾಗಿಲ ಬಡೆಯುವುದು, ಮನೆಯೊಳಗಿನ ಜನರನ್ನು ಅಪಾಟಿ ಬೈಯುವುದು, ಝೇಡಿ ಮಾಡುವುದು ಮುಂತಾದ ರೀತಿಯಿಂದ ಮನೆಯವ ರನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೋಲೀಸರು ಊರಲ್ಲಿ ಬಂದವರನ್ನು ನಾಯಿಗಳು ಬೊಗಳಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದವು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಾಯಿಗಳು ಬೊಗಳಹತ್ತಿದರೆ ಪೋಲೀಸರು ಬಂದರೆಂದೇ ತಿಳಿಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ವಾಗಿತ್ತು. ಅತ್ತ ಮನೆಯ ಪರಿಗೂ ನಿವ್ರೆಯಿಲ್ಲ ಇತ್ತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೂ ನಿವ್ರೆ ಊಟಗಳು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಹಿಂದಿನಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸ ಓದಿದವರಿಗೆ ತಾವು ವಾಣಾ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹ, ಭತ್ತಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಯವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆ ಒಂದು ತರದ ಅನಂದ ಅಭಿಮಾನ ದೇಶಭಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ವರೆಗಿನ ಅಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಜೀವಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹಸರಾಣಿ ಭಾಜಿ ರೊಟ್ಟಿ ತಿನ್ನುತ್ತ ಕೇಕಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಶಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಕಾಲಕಳೆಯುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿತ್ತು. ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಮೇಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ನೂಲುವುದು, ಓದುವುದು, ಕಲಿಯುವುದು, ಹಾಡುವುದು, ಪ್ರವಚನ

ಕೀರ್ತನೆ, ಭಜನೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಅಟಪಾಟ, ಎಲ್ಲವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಈ ಸಲುವ ಚಿತ್ರವೇ ಬೇರೆ. ಅಗಣಿತ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆ, ಹೋಲಿಸರ ಗುಂಡಿಗೆ ಬಲಿ ಬೀಳುವ ನಿತ್ಯ ಸಂಭವ. ಶಾರೀರಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಕಷ್ಟ, ಭಾರವಾದ ಮನಸ್ಸು ಇವುಗಳೆಂಬ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಬೆಂದು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ತಾವು ಭಾರತ ಮಾತೆಯ ಬಂಧು ಏವೋಚನಗಾಗಿ ಕೊನೆಯ ಹೊರಾಟ ನಡೆಸಿದ್ದೇವೆಂಬ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ದೇಶಭಕ್ತಿಯ ಅನಂದಲ್ಲಿ ತೇವಾಡುತ್ತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಶಮ್ಯದೇ ಆದ ಒಂದು ಭಾವನಾಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳು ಹೂವಿನಂತೆ ಹಗುರಾದವು.

೧೧ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಸರಕಾರದ ಚರ್ಚೆ

ಅಹಮದನಗರದ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನೂ ಮೇಲೆಗೆ ಕಿಮಿಟಿಯ ಸದಸ್ಯರನ್ನೂ ಸ್ಥಾನಬದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಯಾರ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಬರದಂತೆ ಸರಕಾರವು ಜಾಗರೂಕತೆ ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ದೇಶದಕುಂಬಾ ನಡೆದ ಸುದ್ದಿಗಳು ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ವೃತ್ತಪತ್ರ ಹಿಡಲು ಸರಕಾರ ಅನುಕೂಲತೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವುದು, ರೇಲ್ವೆಹಳಿ ಕಿತ್ತುವುದು, ಸ್ವೇಶನ್ಮಗಳಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚುವುದು, ಹೋಲಿಸರ ಶಸ್ತ್ರ ಕಸಿಯುವುದು, ಕಚೇರಿಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುವುದು ಮುಂತಾದ ಘಟನೆಗಳು ದಿನಾಲು ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರಹತ್ತಿದಾಗ ಮುಂಬಯಿ ಗವ್ವ ಸರಕರ ಆಪ್ತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಕಂಡು . ಈ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಿಮಗೆ ಸಮ್ಮತವೋ ?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿಯೂ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ವೆಂಬುದು ಸಂಗಾ ಬಾಲಕನಿಗೂ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಎಷ್ಟೇನು ಸರಕಾರ ಅವರನ್ನು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಿದರೂ ಅವರು ಏನೂ ಉತ್ತರವನ್ನೇ ಕೊಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಜೇಲಿನಿಂದ ವಾಯಸರಾಯರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ “ ಸರಕಾರವು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಚಂಡ ಹಿಂಸೆಯ ತುಲನೆಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಮಾಡಿದ ಹಿಂಸೆ ಏನೂ ಅಲ್ಲ. ಜನರು ಹಿಂಸೆಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತರಾದುದರ ಹೊಣೆಯಲ್ಲ ಸರಕಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಇದೆ.” ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರು.

“ ನನ್ನನ್ನು ನೀವು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ನನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕಸಿದುಕೊಂಡಿರುವವರೆಗೆ ನನಗೆ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಹೇಳುವದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ” ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಉತ್ತರವಾಗಿತ್ತು. “ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯ ಒಳ್ಳೇದಲ್ಲ. ಅದು ಗಾಂಧಿ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೂಡುವದಿಲ್ಲ ” ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಜೇಲಿನಿಂದಲೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಕಾಸ್ತಮಾಡಿ ಜನತೆಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಸರಕಾರ ವಿಶ್ವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿತು. ಆದರೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಪಿಟ್ಟೆಂದು ತುಟಿ ಬಿಚ್ಚಿ ಲಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ಕೇಳಿದರೂ ಅದೇ ಉತ್ತರ “ ನಾನು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹರಣವಾಗಿದೆ. ನನಗೆ ಪಾಕ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಏನೂಹೇಳಲಾರೆ ” ಎಂಬುದೇ ಅವರ ನಿರ್ಧಾರದ ಉತ್ತರವಾಗಿತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಹೀಗೇಕೆ ಮಾಡಿದರು ?

ರಾಜಕಾರಣಪಟು ಗಾಂಧೀಜಿ

ವಿಧ್ವಂಸಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಸಮ ತವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಪ್ರಕ್ಷೋಭ, ವಿಚಾರ ಗೊಂದಲವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಧಾಯಕ ವಿರಲಿ, ವಿಧ್ವಂಸಕ ವಿರಲಿ ಜನತೆಯ ಕ್ಷಾತ್ರತೇಜ ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದು ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಹೇಡಿತನದಿಂದ ಅನ್ಯಾಯ ಸಹನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯಿಂದಾದರೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವದು ಯಾವಾಗಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಅವರು ಅನೇಕಸಲ ಹೇಳಿ ಧ್ವನಿಬಿಟ್ಟು. ಅವರಿಗೆ ಶೂರರ ಅಹಿಂಸೆ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪುಕ್ಕರಿಗೆ, ಹೇಡಿಗಳಿಗೆ, ಅಹಿಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಸಾರಿಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಲೇಜಾವ ಮಂತ್ರವನ್ನುಚ್ಚರಿಸಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಬಂಡಾಯದ ಕಹಳೆ ಮೊಳಗಿಸಿ, “ಮಾಡು ಇಲ್ಲವೆ ಮಾಡಿ-” . ಕರೇಂಗೆ ಯಾ ಮರೇಂಗೆ-” ಎಂಬ ರೋಮಾಂಚಕರ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೊಡದೆ ತಾವು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದದ್ದು ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು ! ತಾವು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೊಡದಿರುವಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಮುಖಂಡನಾಗಿ ತನಗೆ ತೋಚಿ ದ್ದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಅವರ ಸಂದೇಶವಿತ್ತು. ಅವರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಜನರು ತಮಗೆ ತೋಚಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ನಡೆಯಿಸಿದರು ದೇಶದ ಕ್ಷಾತ್ರತೇಜ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ತರುಣರು ಜೀವದ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗದಿಂದ ಸಾಹಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕ ಹೇಳಿಕೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ದೊಡ್ಡ ತಪ್ಪು ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೌನತಾಳಿ ರಾಜಕಾರಣಪಟುತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದರು ! ಗಾಂಧೀಜಿ ಸಾಧು ಸನ್ಯಾಸಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಮುಖಂಡರೂ ಅಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಘಟನೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿತು. ತರುಣರು ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಮುಖಂಡರಾಗಿ, ಕಾರ್ಯ

ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೊಡದೆ “ನೀವು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ” ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಸೇನಾಪತಿಗಳು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ ತುರಂಗ ಭರತಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಅರ್ಥಾತ್ ಶರಣಾಗತಿಯದೊಂದೇ ಮಾರ್ಗ ಉಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಗಾಂಧೀಜಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ಇದೇ ಅವರ ಚಾಣಾಕ್ಷತನವಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಚಳವಳಿ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಪಾತಾವರಣ ಶಾಂತವಾದ ಮೇಲೆ ಸರಕಾರವು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ೧೯೪೫ ರ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಜೇಲಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿತು. ಆಗ ಸಹ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ‘ ಆದದ್ದು ನಿಷ್ಫಾರ್ಹ, ಖಂಡನಾರ್ಹ ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ ‘ ಇದು ನನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ವಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇನ್ನೂ ಭೂಗತರಾಗಿ ಉಳಿದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಕೂಡಲೆ ಪ್ರಕಟ ರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಎಂದು ಆಜ್ಞೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅಂದೋಲನವು ಮುಗಿದೇ ಹೋಗಿತ್ತು ! ಇದೂ ಒಂದು ಚಾಣಾಕ್ಷತನವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಹೊರಗೆ ಉಳಿದ ಕೆಲವೇ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಗೊಂದಲವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಸಮಾಜಘಾತಕ ತಂಡಗಳು

ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಆಡಳಿತಯಂತ್ರವನ್ನು ಶಿಥಿಲಗೊಳಿಸಿ ಬ್ರಿಟಿಶರು ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಹಾಗೂ ಮಾತೃಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಮುಕ್ತ ಮಾಡುವ ಉದಾತ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ “ ಮಾಡುವಾ ಇಲ್ಲವೆ ಮಡಿಯುವಾ ” ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರದಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಗುಂಪುಗಳು ಸ್ವಾರ್ಥತ್ವಾಗದಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದರಿಂದಂಚಾದ ಒಂದುಬಗೆಯ ಅರಾಜಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ದುರ್ಲಾಭ ಪಡೆದು ಕೆಲವು ಸಮಾಜಕಂಟಕರು ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನೆ ಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಂಡ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಾಂಡವ ಆಡಹತ್ತಿದರು. ಯೋಗಾಯೋಗವೆಂಬಂತೆ ೧೯೨೧ ರ ಅಸಹಕಾರದ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂರ ಲಕ್ಷ್ಯ ಎಂಬ ವನು ಕಳವು ದರೋಡೆ ಕೊಲೆ ಸುಲಗಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ೧೯೪೨ ರ ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಣಾ ಎಂಬವನು ಅಂಥವೇ ಸಮಾಜಘಾತಕ ಅಪಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದನು. ೧೯೨೧ ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂರ ಲಕ್ಷ್ಯನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಆಗ ಬೆಳಗಾವ ಪೊಲೀಸ ಹೆಡ್ ಕ್ವಾರ್ಟರ್ಸ್‌ರ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಬಾಬುರಾವ ಠಾಕೂರ ಹಾಗೂ ಶಿವರಾವ ಕೊಪ್ಪಳ ಇವರಿಗೆ ಶೆರೆ ಅಂಗಡಿ ಪಿಟಿಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡು ತಿಂಗಳ ಕಠೋರ ಕಾರಾವಾಸದ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿ ಅದೇ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಒಂದು ಅಮಾ ವಾಸ್ಯೆಯ ರಾತ್ರಿ ಸಿಂಧೂರ ಲಕ್ಷ್ಯ ಅವರಿಗೆ ತಮಾಶೆ ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿ ಪಹ ರೆಯವನ್ನು ಸಲಾಕಿಯ ಬಾಗಿಲದಹತ್ತಿರ ಕರೆದನು. ಪೊಲೀಸನು ಹತ್ತಿರ ಬರುವದೇ ತಡ ಲಕ್ಷ್ಯನ ಸಂಗಡಿನು ಅವನನ್ನು ಎಳೆದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು ಮತ್ತು ಅವನು ಸ್ವತಃ ಬಾಗಿಲದ ಸಲಾಕಿಗಳನ್ನು ಮಣೆಯಿಸಿ ಮನುಷ್ಯನು ಪಾರಾಗುವಷ್ಟು ದಾರಿ

ಮಾಡಿದನು. ಇಬ್ಬರು ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಪಹರೆಯವನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿ ಬೀಳು ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಬೆದರಿಸಿ ಓಡಿ ಹೋದರು. ಮುಂದೆ ಎಷ್ಟೇ ತಿಂಗಳುಗಳ ನಂತರ ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ತರಬೇಕಾದರೆ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸಾಕು ಬೇಕಾಯಿತು, ೧೯೪೨ ರಲ್ಲಿ ತಲೆ ಎತ್ತಿದ ರಾಣ್ಯಾನ ಕತೆ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತದೆ..

ರಾಣ್ಯಾನ ತಂಡವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೂ ಕೆಲವು ಸಮಾಜದ್ರೋಹಿ ತಂಡಗಳು ೧೯೪೨-೪೩ ರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದವು, ಕಳವು ದರೋಡೆ ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿ ಹೋಗುವಾಗ ಗಾಂಧೀ ಮಹಾರಾಜ ಕಿ ಜೈ, ಭಾರತ ಮಾತಾಕಿ ಜೈ, ವಂದೇ ಮಾತರಮ್ ಎಂದು ಜೈಕಾರ ಹಾಕಿ ತಮ್ಮ ಕುಕ್ಕಿತ್ತಗಳಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಬಣ್ಣ ಬಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಜನರ ಮೇಲೆ ವಿಚಿತ್ರ ಪರಿಣಾಮ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ಗಾಂಧಿವಂದಿ ಇಂಥ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವರಲ್ಲ' ಎಂದು ಕೆಲವರು ವಾದಿಸಿದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು 'ಪಾಪ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಹಣ ವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವರಾದರೂ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು?' ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವದೂ ತಿಳಿಯದ ಅಜ್ಞ ಜನರ ಮನಸಿನಮೇಲೆ ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಮಿಶ್ರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ತಂಡಗಳ ಅಪಕ್ರಮಗಳು ತಮಗೆ ಅಂಟಿ ಕೊಳ್ಳಬಾರದಂದು ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆ ತಮ್ಮ ಚಟುವಟಿಕೆ ನಡೆಸಬೇಕಾದ ಉದಾಹರಣೆಯೂ ಇದೆ. ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟಗಾರರು ತಮ್ಮ ಸಂಘಟನೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ವರ್ಚಸ್ವಿನಿಂದ ಜನರನ್ನು ದರೋಡೆಗಾರರಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿ ಉಂಟು.

೧೯೪೪ ರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಬಂದು ಎಲ್ಲ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾಗಿ ಸಾರಿದರೂ ಈ ಸಮಾಜಘಾತಕ ತಂಡಗಳು ತಮ್ಮ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಯೇ ಇದ್ದವು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕಡೆತನಕ ತಾವು ದೇಶಭಕ್ತರೆಂದೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ಈಗ ಇಂಥವರು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯೋಧರ ಪಿಚಣಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ.

೫

ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿ

ಭಾಗ---೨,

ಹೋರಾಟದ ಘಟನೆಗಳು

೧ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಗದ ಖಣಪೂಜೆ.

ಕಾಯಿ ಒಡೆಯಲಾಯಿತು

೯ ನೇ ಅಗಸ್ಟ ಬೆಳಗಾವಿಗುವದರೊಳಗಾಗಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗಿನ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ೫ ನೇ ಅಗಸ್ಟದಂದು ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಸಭೆಗೆ ಬಂದ ಪ್ರಮುಖಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಮಾತ್ರ ಮುಂಧೂರಣೆಯಿಂದ ಪೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಇರದಿದ್ದರೂ ಸ್ವಯಂಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಜನತೆಯೂ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಆಂದೋಲನದ ಖಣ ಪೂಜೆಮಾಡಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತುಂಬ ಅತ್ಯಂತ ಉಗ್ರವಾದ ಹರತಾಳವಾಯಿತು. ಈ ಹರತಾಳ ೫ ದಿನ ನಡೆಯಿತು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮುಂದಾಗಿ ಪ್ರಚಂಡ ಮೆರುವಣಿಗೆಯನ್ನು ೯ ನೇ ದಿನಾಂಕಕ್ಕೆ ಹೊರಡಿಸಿದರು. ಮಹಿಲಾ ವಿದ್ಯಾಲಯದ ಬಯಲಿಗೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ಬಂದು ಸಭೆ ಸುರು ಆಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಪೋಲೀಸರು ಬಂದು ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿ ಸಭೆಯನ್ನು ಚದುರಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ಆರ್. ಎಚ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಬಳವಂತ ದಿಕ್ಷೀತ, ನಾಥ ಪ್ರೆ, ಪಾಲಾವಲಕರ, ಮಧೂಸೂದನ ಮಾಸೂರ, ವೆಂಕಣ್ಣಾ ಕರಗುಪ್ಪಿ, ಆದಿ ೮೫ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಮಧೂಸೂದನ ಮಾಸೂರ ಇವರನ್ನು ಕಾಲೇಜಿನ ಕ್ರೀಡಾಪಾಲ ನಂದೀಮಠರು ಬುಟಗಾಲಿನಿಂದ ಒದ್ದು ತಮ್ಮ ರಾಜನಿಷ್ಠೆಯ ನಗ್ನ ಪ್ರದ

ಶಫನ ಮಾಡಿದರು ! ಸಾಯಂಕಾಲ ೬|| ಗಂಟೆಗೆ ಶ್ರೀ ಮಾರುತಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಭೆಕೂಡಿತು. ಶ್ರೀ ದಯಾನಂದ ಅರಳಿಕಟ್ಟಿ, ಶಂಕರ ಕೃಷ್ಣ ಗಾವಡ ಮೊದಲಾದವರು ಭಾಷಣ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಲಾಠಿಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿ ಸಭೆಯನ್ನು ಚದುರಿಸಿದರು.

ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಸವದತ್ತಿ, ಕಡಬಿ ಶಿವಾಪೂರ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಭಾತಫೇರಿ, ಧ್ವಜವಂದನೆ, ಮೆರವಣಿಗೆ ನಡೆದು ಕ್ರಾಂತಿಯ ಖಣ ಪೂಜೆಯಾಯಿತು. ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊತ್ತಿಸಿದ ಹೋಮ ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಕಡಬಿ ಶಿವಾಪೂರದ ಸಾತಪ್ಪಾ ಟೊಪಣ್ಣವರ, ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ರಾಜಪ್ಪ ದೊಡವಾಡ, ಗುರುಸಿದ್ಧಪ್ಪಾ ಬೆಳಗಾವಿ, ಸಿದ್ಧಪ್ಪ ಸತ್ತೀಗೇರಿ, ದತ್ತು ಮಾತಾಡ, ಶಿವಪ್ಪಾ ಹಿರೇಹೊಳೆ, ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪಾ ಕೊತಂಬರಿ ಈ ಎಂಟು ಜನರು ಪೋಲೀಸರ ಗುಂಡಿಗೆ ಒಲಿಯಾದರು ! ನಿಪ್ಪಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಶಂಕರ ಸಾತಲಿಂಗಪ್ಪಾ ಪಾಂಗೇರಿ ಅವರು ಪೋಲೀಸ ಚೌಕಿ ಮೇಲಿನ ದಾಳಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಖೈರ ಮಹಮ್ಮದ ಪರಾಣ ಎಂಬ ಬ್ರಿಟಿಶ ಇನ್ಸ್ಪೆನ್ ಗುಂಡಿಗೆ ಆಹುತಿ ಆದರು !

ಚಲೇಜಾವ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹಬ್ಬಗೊಡಬಾರದೆಂದು ಸರಕಾರ ಸಕಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿತು. ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮೊದಲನೇವಾರದ ಕೊನೆಗೆ, ಎರಡನೇವಾರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ಪ್ರಭಾತಫೇರಿ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆದವು. ಪೋಲೀಸರು ಜನರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಲಾಠಿಹೊಡೆದು ಗುಂಡುಹಾಕಿ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪ್ರಬಲ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಬೇರೆ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಹೊರಬಿಟ್ಟಿತು !

ಒಂದೇ ರಾತ್ರಿ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಟೇಶನ್ ಭಸ್ಮ

ಇನ್ನೂ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ರೂಪು ಗೊಂಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ದುಡ್ಡಿನ ಅಡಚಣೆಯಂತೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಸಂಪರ್ಕಸಾಧಿಸಿ ಒಂದೇ ದಿನ ನಾಲ್ಕು ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡರು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಯಶಸ್ವಿ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಯಾದರೂ ಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ಹೇಳಿದರು. ಹೊರಗೆ ತಿರುಗಾಡಿ ದುಡ್ಡು ಕೂಡಿಸುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವರಾಯರು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗಿದ್ದ ೨೦೦ ರೂಪಾಯಿ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯ ದಾಗಿನೆಗಳನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ವತ್ತಿ ಇಟ್ಟು ತಂದ ೮೦೦ ರೂ. ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರ

ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟರು. ಎರಡೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಸಮೀಪದ ಅಮರಗೋಳ, ಕುಸುಗಲ್ಲ, ಹಬಸೂರ, ಬಾಹುಟ್ಟಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನಗಳು ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಹುತಿಯಾದವು. ದೇಸೂರ ಸ್ಟೇಶನ್ನು ಅಂದೇ ಸುಡುವದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಸರದಿ ಮುಂದೆ ಬಂತು. ಅಮರಗೋಳ ಸ್ಟೇಶನ್ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಮದ ನೇತೃತ್ವವನ್ನು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಸ್ವತಃ ವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಒಂದೇ ರಾತ್ರಿ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಟೇಶನಗಳು ಭಸ್ಮವಾದ ಸುದ್ದಿ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದಪ್ಪಕ್ಕೆ ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದನ್ನು ಓದಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಪ್ರಭಾವಿತರಾದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿತಿಂಗಳ ತಾವು ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಕೂಡಿಸಿ ಕೊಡುವದಾಗಿ ಅವರು ನಮ್ಮ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಶ್ರೀ ಸದಾಶಿವರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ ಯವರ ಮುಖಾಂತರ ತಿಳಿಸಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಖಡೇಬಜಾರದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ತಾಮ್ರಣಕರ ಅವರ ಗಡಿಯಾರದಂಗಡಿಯ ಹಿಂಭಾಗದ ಒಂದು ಕೊಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ, ಗೋಪಾಲರಾವ ಶೇವಡೆ ಆದಿ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಅವರು ಈ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಮತ್ತು ಕಡೆತನಕ ತಮ್ಮ ವಡೆನವನ್ನು ಮೂರೈಸಿದರು. ಶ್ರೀ ಬೋಧ ರಾವ ನಾಯಕ, ಪುರುಷೋತ್ತಮ ತೆಂಡೂಲಕರ ಮೊದಲಾದವರೂ ಧನಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ದೊಡ್ಡಣ್ಣವರ ಬುಧಾಗಳು ಸಂಪಗಾವ ಗುಂಪಿಗೆ ಕೊಡುಗೈಯಿಂದ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಂತೆ ಕಾಳಿನ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ ಪಾಟಣಕ ರರು ಕೆಲವು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಿಂದ ಧನ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಯಾಳಗಿ-ಪೈ ಗುಂಪಿನವರಿಗೆ ಕೊಡು ತ್ತಿದ್ದರು. ಆಯಾ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೂ ಧನಿಕರೂ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರೂ ಆಗಾಗ ಹಣ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು.

೨ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಪ್ರಚಂಡ ಸಂಘಟನೆ

ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವದು- ಅದು ರೇಲವೆ ಲಾಯಿನ್‌ವೇ ಇರಲಿ ಲೈನ ದಾರಿಯ ಗುಂಟವೇ ಇರಲಿ- ಅಗಸ್ತ ಚಳವಳಿಯ ನಿತ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಮ ಸುಲಭವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಇಬ್ಬರು ಮೂವರು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಕೂಡಿದರೆ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಬ್ಬನು ಎರಡೂಕಡೆಗೆ ದೂರದ

ಪರಗೇ ನೋಡುತ್ತ ನಿಲ್ಲುವದು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಕಂಬದ ಮೇಲೇರಿ ಕೊಡ್ತಿಯಿಂದ ತಂತಿ ಕಡಿಯುವದು, ಮೂರನೆಯವನು ಹಗ್ಗ ಚಲ್ಲಿ ತಂತಿ ಜಗ್ಗುವದು, ಇಷ್ಟಾದರೆ ತೀರಿತು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮುಗಿದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ೪-೫ ಫರ್ಲಾಂಗದ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮೊಟಾರ ಕಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು ಹತ್ತೇ ನಿಮಿಷ ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ರೇಲ್ವೆ ಲಾಯಿನ್‌ಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಗಂತೂ ಮಿಲಿಟರಿ ಕಾವಲು ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾವಿ, ಗೋಕಾಕ, ಬೆಳಗಾವಿ ಲೋಂಸಾ ಈ ಭಾಗವು ಫಾತುಕ ವಿಭಾಗ (ಡೇಂಜರ್ ಝೋನ್) ವೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹುದ್ದಿ, ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ, ಪಾಚ್ವಾಪುರ, ಬೆಳಗಾವಿಯ ಗುಂಪು ಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಸಂಪಗಾವಿ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ನಿಪ್ಪಾಣಿ ರೋಡ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ತಂತಿಕತ್ತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದೇ ಇತ್ತು.

ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಸಭೆ

೧೯೪೨ ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ದೊಡ್ಡ ಗುಪ್ತ ಸಭೆ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿತ್ತು. ಸಭೆಯ ಸ್ಥಳ ಊಟ ವಸತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಈ ಸಭೆಗೆ ಬೆಳಗಾವಿ, ಧಾರವಾಡ, ವಿಜಾಪೂರ, ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗತ ಹೋರಾಟಗಾರರ ನಾಯಕರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಸರ್ವಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ಅಣ್ಣು ಗುರೂಜಿ, ಚನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿ, ಜಗದೇವಪ್ಪ ದುಗ್ಗಾಣಿ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ. ವಿ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಧರ್ಮರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಮೂವರೂ ಸತ್ತಿರುವರು) ಬಾಬುರಾವ ಕಾಮತ, ಆಪ್ತೋಜಿ ಹೊಳೆಯಾಚಿ. ರಾವಜಿಕಾಕಾ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಪಾಚ್ವಾಪೂರ, ಬಿಂದುಮಾಧವ ಬುರ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ, ಎಚ್. ಬಿ. ಶಹಾ ಮುಧೋಳ, ನಾನಾ ಮತ್ತು ಭಾವೂ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ಮೊದಲಾದವರು ಕೂಡಿದ್ದರು.

ಆಯಾ ಗುಂಪಿನವರು ಈ ವರೆಗೆ ಆದ ಆತ್ಮಕಾರ್ಯದ ವರದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಮೇಲೆ ೮ ನೇ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನ ದಿನ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೆಳಗಾವಿ, ಧಾರವಾಡ ಈ ಎರಡೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರತಿ ಎರಡು ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಿಶ್ಚಿತ ಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಾತಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಗೂ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಬಂದು 'ತಮಗೂ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಕೊಡಬೇಕು. ಪುಣೆಯಿಂದ

ಮಿರಜವರೆಗಿನ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತಾವು ವಹಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ೪ ದಿನ ಮುಂದೆ ಹಾಕಿ ತಾರೀಖು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರಿ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಧಾರವಾಡ ಈ ಎರಡು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತುತಿ ಕತ್ತರಿಸುವುದು ಅದೂ ಒಂದೇ ದಿನ ಒಂದೇ ವೇಳೆಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಇದು ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಮೋಲೀಸರಿಗೆ ತಿಳಿದರೆ ಭಾರಿ ಅನಾಹುತವಾದೀ ತೆಂಬ ಭಯವಿತ್ತು. ನೂರಾರುಕಡೆಗೆ ನೂರಾರುಕಾರ್ಯಾಕರ್ತರಿಗೆ ಮುಂಗಡವಾಗಿ ಈ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸದೆ ನಿರ್ವಾಹವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ತಿಳಿಸಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಕರ್ಣವಾಗಿ ಮೋಲೀಸರಿಗೆ ಸುದ್ದಿತಿಳಿದು ಅನಾಹುತಕ್ಕೆ ನಾಮೇ ಆಮಂತ್ರಣ ಕೊಟ್ಟು ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ತುತಿ ಕತ್ತರಿಸುವವರನ್ನು ಕಂಡಲ್ಲಿ ಗುಂಡುಹಾಕಿ ಕೊಲ್ಲಲು ಹುಕುಮು ಆಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಎರಡು ಜಿಲ್ಲೆಯಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆದರೆ ಆದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಧನೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸಾತಾರದವರೂ ಕೊಲ್ಲಾ ಪೂರದವರೂ ಒಹಳೇ ಆಗ್ರಹ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಮೊದಲು ಗೊತ್ತು ಪಡಿಸಿದ ೮ ನೇ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ಮುಂದೂಡಿ ೧೬ ನೇ ದಿನಾಂಕ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಸಾತಾರಾ ಕೊಲ್ಲಾಪೂರದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಮೆಣೆಯಿಂದ ಮಿರಜದವರೆಗೂ, ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಮಿರಜದಿಂದ ಲೋಂಡಾದವರೆಗೂ, ಧಾರವಾಡದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಲೋಂಡಾದಿಂದ ಹರಿಹರದವರೆಗೂ, ವಿಜಾಪೂರದವರು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯವರೆಗೂ ತುತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಹೊಣೆಹೊತ್ತರು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಸಂಯೋಜನೆಗಾಗಿ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ ಹಾಗೂ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಕೂಡದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಯಶವಂತರಾವ ಚವ್ವಾಣರ ಹಿರಿತನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಸಾತಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಗುಪ್ತ ಸಭೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದರು. ಅದೇ ಹಿಂದಲಗಿ ಜೇಲಿನಿಂದ ಅನಾರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ಥಾನಬದ್ಧತೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಬಂದ ಸತ್ತಿಯ ಶ್ರೀ ರಾವಸಾಹೇಬ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಈ ಸಭೆಗೆ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. “ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಮುಖಂಡರಿಗೆ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಸಾಹಸ, ಧೈರ್ಯ, ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಸಾಗಲಿ ಎಂದು ಹಾರೈಸಿದ್ದಾರೆ ” ಎಂದು ಸಂದೇಶವನ್ನೂ ಸಭೆಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿ ಸುಸೂತ್ರ ಮುಟ್ಟುವುದೂ ಸುಲಭವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ತುಸುವಾರಿ ರೇಲ್ವೆಯಲ್ಲಿ ತುಸುವಾರಿ ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಿಸಿ ಸಮೀಪದ ಹನ್ನೆರಡು ಹದಿನೈದು ಮೈಲು ಕಾಲಿನಿಂದ ನಡೆದು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ತಲುಪಿದರು.

ಪ್ರತಿ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ನಡುವೆ ತುತಿ ಕತ್ತರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಒಂದೇ ದಿನ ಮತ್ತು ಒಂದೇ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಕುಳಿಚಿ ಮೂಡುವುದು ಸುಲಭ

ಪಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಗುಪ್ತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರರಷ್ಟು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗ ಬೇಕಾದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಅದು ಗೊತ್ತಿರಬೇಕೆಂದೂ ಇಬ್ಬರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದರೆ ಯಶಸ್ಸು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವದೆಂದೂ ಮೂವರಿಗೆ (ಪಟ್ಟಣ್ಣ) ತಿಳಿದರೆ ಮೂಲಾಬಟ್ಟೆ ಆಗುವದೆಂದೂ ಕೂಟಹೋರಾಟದ ಶಾಸ್ತ್ರಹೇಳುತ್ತದೆ. ನಾನು ಹಿಂದಲಾಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಧ್ವಾಗ ಹರಿದ್ರ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಬಂಗಾಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ತರುಣನು ಶಿಕ್ಷೆ ಭೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಸಾಯಮನ್ ಕಮೀಷನ್ನು ಬಂದಾಗ ಅವರು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರೇಲ್ವೆ ಟ್ರೇನಿನ ಮೇಲೆ ಮನಮಾಡ ಹತ್ತರ ಬಾಂಬು ಒಗೆದ ಅರೋಪವಿಂದ ಇವರಿಗೆ ೭ ವರ್ಷ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಸಂಘಟನೆಯ ಕುರಿತು ಮಾತಾಡುವಾಗ ಮೇಲಿನ ತತ್ವ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟು ಗುಪ್ತತೆಯನ್ನು ತಿಳುವವರು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ನೂರಾರು ಕಡೆಗೆ ನೂರಾರು ಜನರು ತೊಡಗಿದಾಗ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಬಹುದಾಂಥ ಕೆಲಸದ ಸುದ್ದಿ ಒಬ್ಬರ ಇಬ್ಬರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಉಳಿಯುವದು ಅಶಕ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಅವ್ಯವಹಾರ್ಯವೂ ಆಗಿತ್ತು ಅಂತೆಯೇ ಗೌಪ್ಯಸ್ಥಿತಿ ಸಂಭವವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು.

ಗೌಪ್ಯ ಸ್ಥಿತಿ ನಾಯಿತು !

ಯಾರಾರು ಯಾವ ಯಾವ ಕಡೆಗೆ ತುತಿ ಕತ್ತರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಯಾವಿ ಸಿದ್ಧವಾದವು. ೧೦ ದಿನದ ಅವಧಿಯಿತ್ತು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ೧೩ ನೇ ಡಿಸೆಂಬರದ ದಿನ ಹುದ್ದಿಯ ಅಲ್ಲಿಸಾಹೇಬ ವಾರಿಮನಿಯವರು (ಇವರು ಅಂಕಲಗಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದರು) ಶ್ರೀ ವಾಮನನಾವ ಬಿದರಿ ಮತ್ತು ಅಂಣು ಗುರೂಜಿಯವರನ್ನೇ ಕಂಡು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ .. ಇವೇ ೧೬ ನೇ ಡಿಸೆಂಬರದ ದಿನ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ತುತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಿದೆಯೇ ? ಎಂದು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಕೇಳಿದರು. ಇದು ನಿಮಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯತೆಂದು ಶ್ರೀ ವಾಮನನಾಯರು ಶ್ರೀ ಅಲ್ಲಿಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಕೇಳಿದರು ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು .. ಈ ಸಂಗತಿ ನಿನ್ನೆಯೇ ನನಗೆ ಬೆಳಗಾಯಿತು ಎ. ಒ. ರವರ ಆಫೀಸಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವರು ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಗೆ ಅಂದು ಇನ್ನೆಕೆನ್ನಿಗೆ ಬರತಕ್ಕ ವರಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಆ ದಿನ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ತುತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗರು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಂದು ಬರದೆ ಮತ್ತೊಂದು ದಿನ ಬರುವವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು ” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದಕೂಡಲೆ ಶ್ರೀ ವಾಮನನಾಯರ ಎದೆ ಧಸ್ಸೆದಿತು.

ಪೋಲೀಸರಿಗಂತೂ ೧೬ ನೇ ತಾರೀಖಿನ ತುತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ತಿಳಿದು ಹೋಗಿತ್ತು. ನಿಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಅದನ್ನು ಬದಲು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಪೇಳಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ದೇವರಮೇಲೆ ಭಾರಹಾಕಿಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮಾಡುವ

ದಷ್ಟೇ ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲತ್ತು. ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡ ಹತ್ತಿದರು, ಪೋಲೀಸರಂತೂ ಅನೇಕ ಜೀಪುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಂಡಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಕ್ಕಲು ಸನ್ನದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಕನಿಷ್ಠ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ವೀರರಾದರೂ ಅಂದು ಸ್ವರ್ಗ ಕಾಣಬಹುದೆಂದು ನಾವು ಅಂದಾಜ ಮಾಡಿದ್ದೆವು.

ಘಾತನಾಗಲಿಲ್ಲ !

೧೬ ನೇ ದಿನಾಂಕವು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ವೇಳೆ ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವೇಳೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗುಂಪಿನ ನಾಯಕರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಇಡಲು ತಿಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೂ ಎರಡೂ ಕಡೆಗೆ ಪೂರ್ಣ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಯಿತು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ರಾತ್ರಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಯುವದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಆ ರೀತಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರು ಹತಾಶರಾದರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ದಿಕ್ಕು ಕಾಣಸಾದರು. ಯಾಕೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ೧ ಗಂಟೆಗೆ ಮುಗಿದು ಹೋಗಿತ್ತು. ಯಾವ ಅನಾಹುತವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಣಬರಗಿ ಹತ್ತರ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವಾಗ ಶ್ರೀ ಬಾಬು ಕಾಮತ ಆದಿ ೧೦ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಹಾಗೂ ಕುಡಚಿ ಹತ್ತರ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವಾಗ ಸತ್ತಿಯ ಶ್ರೀ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಆದಿ ಕೆಲವು ಹೋರಾಟಗಾರರು ಬಂಧಿತರಾದರು.

ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಚಿಪ್ಪಾದರು !

ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದಿನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ವೀರರು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪೂರೈಸಿದರು. ಪುಣೆಯಿಂದ ಹರಿಹರದವರೆಗೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಬಾಗಿಲಕೋಟೆಯ ವರೆಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನದ ನಡುವೆ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸರಕಾರಿ ಸಂಪರ್ಕಯಂತ್ರ ಎರಡು ಮೂರು ದಿನ ಪೂರ್ಣ ಸ್ಥಗಿತವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ರೇಲ್ವೆ ಗಾಡಿಗಳು ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತವು, ಸ್ಟೇಷನ್ ಮಾಸ್ಟರರು ಶಂಖವಾದ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ರೇಲ್ವೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಂತಾಯಿತು, ಪೋಲೀಸರು ಗವ್ವರ್ನರರು ಈ ಸಂಘಟನೆ ನೋಡಿ ಭ್ರಮಿಷ್ಟರಾದಂತಾದರು. ಜನತೆಯೂ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ಮುಖಂಡರೂ “ಭಲೆಭಲೆ ಶಾಬಾಸ್ ಕ್ರಾಂತಿವೀರರೆ !” ಎಂದು ಹರ್ಷಾತಿರೇಕದಿಂದ ಕೂಗಿದಾಡಿದರು.

ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಿಂಹಸ್ವಸ್ತ

ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ಜನಜಂಗುಳಿ ಕೂಡಿ ಒಂದು ಕಚೇರಿ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದರೂ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದರೂ ಸರಕಾರ ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಗೋಳಿಬಾರ ಮಾಡಿ ಜನಜಂಗುಳಿಯನ್ನು

ಹದರಿಸುವದು ಸುಲಭ ಮಾತಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ನೂರುಕಡೆಗೆ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಅವರು ನಿಜವಾಗಿ ಹೆದರಿದರು. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರ ಓಡಾಟ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನಗಳಲ್ಲಿ ಬಸ್ ಸ್ಟಾಂಡದಲ್ಲಿ, ಸಿ. ಐ. ಡಿ. ಗುಪ್ತ ಪೋಲೀಸರ ಸುಳಿದಾಟ, ಪ್ರತಿ ಊರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಫಿತೂರಿಗಳ ಕಾಟ, ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಇವ್ವರೂ ಈ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಕುಳಿತು ನಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೂತ್ರ ತಿರುವುತ್ತಿರುವ ಡನ್ನೂ ಕಂಡು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು.

೩. ಸುಲಭಾಳ ಸ್ವೇಶನ್ನು ಧಗಧಗಿಸಿತು !

ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ ಪಾಚ್ಯಮೂರ ಗುಂಪಿನವರು ಸುಲಭಾಳ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ವೇಶನ್ನು ವನ್ನೂ ಅದೇ ದಿನ ಹುದ್ದಿ ಗುಂಪಿನವರು ಸೂಳೇಭಾವಿ ಸ್ವೇಶನವನ್ನೂ ಸುಟ್ಟು ಪಾಕಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಸಕಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳೂ ನಡೆದವು. ಕುಂದರನಾಡು ಎಂದರೆ ಹುದ್ದಿ, ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ, ಪಾಚ್ಯಮೂರ ಭಾಗ. ಈ ಭಾಗದ ಲಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಬೆಳಗಾವಿ ತಾಲೂಕು, ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕು ಮತ್ತು ಹುಕ್ಕೇರಿ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿವೆ. ಈ ಕುಂದರನಾಡು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ರಾಜಕೀಯ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಪಾಚ್ಯಮೂರದಲ್ಲಿ ೧೯೦೮ ನೇ ಇಸವಿಯಿಂದಲೂ, ಹುದ್ದಿಯಲ್ಲಿ ೧೯೨೦ ನೇ ಇಸವಿಯಿಂದಲೂ, ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳದಲ್ಲಿ ೧೯೨೬ ರಿಂದಲೂ, ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಬೀಜಾರೋಪಣೆ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕಸಿಂಹರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಗು. ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರಿಗೇ ಸಲ್ಲುವದು. ಅವರು ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ಪಟ್ಟಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಮುಂದೆ ಗಾಂಧೀಯುಗದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಲಗೈಯಾಗಿಯೂ ರಾಜಕಾರಣ ನಡೆಸಿದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮರ್ಕೆಂಗ ಕವಿಟಿಯ ಸಭಾಸದರೂ ಕೆಲಕಾಲ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ತಾತ್ಕಾರ್ತಿಕ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಗು. ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ಹುದ್ದಿಯವರೇ. ಹುದ್ದಿಯ ಹತ್ತರದ ಕುಮರೆ ಎಂಬ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಆಶ್ರಮ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಖಾದೀ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಬಂದು ಈ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದರು. ಸರ್ವಶ್ರೀ ಪುಂಡಲೀಕಜಿ ಕಾತಗಡೆ, ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ರಾಮಚಂದ್ರ ವಡವಿ, ದಾದಾ ಕಾಳೆ, ವಾಮನರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಜಿ. ನಾರಾಯಣ, ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ನಾಯಕ

ಅಂಕೋಲಾ, ಗಂಗಪ್ಪ ಯಮಕನಮರ್ಡಿ ಅಂಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯ ತರ್ಕರೆಲ್ಲ ಈ ಕುಮರಿ ಆಶ್ರಮದವರೇ.

ಡಾ. ರಾಮಚಂದ್ರ ನಾರಾಯಣ ಜೋಶಿ ಹಾಗೂ ರಾಮಚಂದ್ರ (ವಿಶ್ವಂಭರ ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇಶಪಾಂಡೆ) ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಪಾಟ್ನಾಪೂರದ ಮುಖಂಡರಾಗಿ ೧೯೨೦ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದೊಂದು ವರುಷದ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಪಾಟ್ನಾ ಪೂರ ಮತ್ತು ಹುದ್ದಿ ಎರಡೂ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಚಳವಳಿಯ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆ ಸುರು ಆಗಿದ್ದವು. ಶ್ರೀ ಅಂಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಪಾಟ್ನಾಪೂರದವರೇ ೧೯೨೦-೨೧ ರ ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನ, ೧೯೨೩ ರ ನಾಗಮೂರ ಝಾಂವಾ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ, ೧೯೩೦-೩೧, ೧೯೩೨-೩೪ ರ ಕಾಯದೇಭಂಗ ಚಳುವಳಿ, ೧೯೪೧ ರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಈ ಎಲ್ಲ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂದರನಾಡಿನಿಂದ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸೂರು ದೇಶಭಕ್ತರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ೧೯೪೨ ರ ಕೊನೆಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಈ ಸೆಂಟ್ ಮೂರು ನೂರರ ವರೆಗೆ ಹೋಯಿತು. ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಗಾಂಧಿ ಸೇವಾ ಸಂಘದ ಅಧಿವೇಶನವೂ ಹುದ್ದಿಯಲ್ಲಿ ೧೯೩೬ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿತು.

ಈ ರೀತಿ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಉಳ್ಳ ಈ ಕುಂದರನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವರಿಂದ ಮೋಲಿಸರು ಈ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಕಣ್ಣಿರಿಸಿದರು. ಕುಂದರನಾಡಿನಾಗಿಯೇ ಒಬ್ಬ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಆಫ್ ಪೋಲೀಸನನ್ನೂ ಅವನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಒರ್ವ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್, ಮೂವರು ಸಬ್ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಅರವತ್ತು ಪೋಲೀಸರ ಪಡೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಅವರು ಗುಜನಾಳದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಕಾಣ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕ್ರೌನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಸಾಹೇಬನು ಡಿ. ವಾಯ್. ಎಸ್. ಪಿ.ಯಾಗಿಯೂ ನಿಜಾಮುದ್ದೀನ ಎಂಬವರು ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರರಾಗಿಯೂ ಶ್ರೀ ಕಲ್ಲೂರ, ಭಟ್ಟ, ಮುಲ್ಲಾ ಎಂಬವರು ಘೋಷವಾರರಾಗಿಯೂ ಪೋಲೀಸರಾದ ದೊಂದಿಗೆ ಗುಜನಾಳದಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿದ್ದರು. ಕುಂದರನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೆ ಚಳವಳಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಹುರಿದು ಹಿಡುವ ಘೋರ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ಇವರೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಯೋನ್ನು ಖರಗಿಟ್ಟರು. ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ನಿಜಾಮುದ್ದೀನನು ಅತ್ಯಂತ ರೂಪನಿಷ್ಠ. ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಮತ್ತು ದಕ್ಷ ಅಧಿಕಾರಿಯೆಂದೂ ಅಷ್ಟೇ ಕ್ರೂರ, ದುಷ್ಟ, ಅಧಿಕಾರಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಕುಂದರನಾಡಿನ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಒಂದೆರಡು ವಾರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ತಾನು ನಿಜಾಮುದ್ದೀನನಲ್ಲ ಎಂಬ ಗರ್ಜನಮಾಡಿ ತನ್ನ ಕುಡಿ ಮೀಸಿಗೆ ಹರಿಹಾಕಿದ್ದನು.

ಗುಜನಾಳದಲ್ಲಿ ಇವರೆಲ್ಲ ತಳವೂರಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳಾದರು ಭೂಗತರಾಗಿದ್ದ ಈ ಭಾಗದ ಒಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಕರ್ತನೂ ಅವರಕ್ಕೆಗೆ ಬೀಳದಿದ್ದರಿಂದ ಮೋಲಿಸರು ಚಳವಳಿ

ಗಾರರ ಮೇಲೆ ಕಿಡಿ ಕಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಯ ಮೋಲೀಸ ಬಹುಮಾನ ಹೊಂದಿದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಐವರು 'ಮಹಾಬದ್‌ಮಾಷರಲ್ಲಿ' ಮೂವರು (ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ವಡವಿ, ಅಣ್ಣು ಗುರೂಜಿ) ಕುಂದರನಾಡಿನವರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೂ ೨೦೦ ರಿಂದ ೫೦೦ ರೂಪಾಯಿಯ ಬಹುಮಾನ ಜಾಹೀರ ಪಡಿಸಿದ್ದರೂ ಮೋಲೀಸರಿಗೆ ಇವರ ಬಂಧನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳಷ್ಟು ಯಶ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಸುಲಭಾಳ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿಗೆ ಮತ್ತು ಗುಜನಾಳದ ಈ ಮೋಲೀಸ ತಾಣ್ಣಿಗೆ ಕೇವಲ ಮೂರೇ ಮೂರು ಫಲಾಂಗ ಅಂತರ. ಬಂದೂಕ, ರಾಯಫಲ್, ಪಿಸ್ತೂಲ ಗಳೊಂದಿಗೆ ಜೀಪುಗಾಡಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮೋಲೀಸರು ನಮ್ಮ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಸ್ತ್ರವು ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಶಸ್ತ್ರ ಹಿಡಿಯತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆಂಬ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗಿತ್ತು. ಕಾಲಿನಿಂದ ಓಸಾಟ ನಮ್ಮದು ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಊಟ ಎಲ್ಲ. ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲ, ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮೋಲೀಸರನ್ನು ದಣಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೊನೆಗೆ ಮೋಲೀಸರು ಕುಂದರನಾಡಿನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮುಂದೆ ಕೈಯೂರ ಬೇಕಾಯಿತು, ಹತಾಶರಾಗ ಬೇಕಾಯಿತು, ಸರಕಾರದಕಡೆಯಿಂದ ಥೀ ದಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾಯಿತು.

ಗುಜನಾಳದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನೋಡುವವರಿಗೆ ಸುಲಭಾಳ ಸ್ಟೇಷನ್ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವದು. ಗುಡ್ಡದ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಮೇಲೆ ಗುಜನಾಳ ಊರು ಇರುವದ ರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅಂಕಲೆಗೆ, ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ, ಲಗಮೇಶ್ವರ, ಬೂದಿಹಾಳ, ಸುಲಭಾಳ ಇವೆಲ್ಲ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಗುಜನಾಳದಲ್ಲಿಯ ಮೋಲೀಸರ ಸತತ ಕಾವಲು ಮತ್ತು ಅವರಕಡೆಗೆ ಇದ್ದ ದೂರದರ್ಶಿ ದುರ್ಬೀನುಗಳ ನೋಟ ತಪ್ಪಿಸಿ ನಮಗೆ ಸುಲ ಭಾಳ ಸ್ಟೇಷನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಒಳ್ಳೇ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಮತ್ತು ಸಂಕಟದ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು, ಹುಡುಗಾಟಕಿಯಾದಾಗ್ಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣ ಸಮರ್ಪಣೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಿಂದಲೇ ಮೂವತ್ತು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಶ್ರೀ ವಾಮನ ರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣು ಗುರೂಜಿ, ಬಾಳಪ್ಪ ಹೊಳೆಯಾಚಿ, ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಹೊಳೆಯಾಚಿ, ಯದ್ವಾ ಮಾಸ್ತರ, ಬಸಯ್ಯ ಮತ್ತು ಇರಯ್ಯ ಮಠಪತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದೀಕ್ಷೀತ್, ಬಸವ ಣೆಪ್ಪ ಕಮ್ಮಾರ, ಮೂದಲಾದ ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ವಾಮನ ಜೋಶಿ ದಂಕಣಾ ಮಠದ ರಾಜಾರಾಮ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಶಾಮಜಿ ಜೋಶಿ, ನರಹರಿ ಮಠದ, ಮಹಾ ದೇವಪ್ಪ ಪತ್ತಾಕ ಮೊದಲಾದ ಮಿಜ್ಜಾ ಮೊರದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಇಬ್ಬ ಬ್ಬರಂತೆ ಹತ್ತು ಮಿನಿಟನ ಅಂತರದಿಂದ ಹೋಗಿ ಮಂಜಾನೆ ೧೧ ಗಂಟೆಗೆ ಸುಲಭಾಳ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಸದ್ದು ಸಪ್ಪಳವಿಲ್ಲದೆ ಕೂಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಎರಡು ಡಬ್ಬ

ಚಿಮಣಿ ಎಣ್ಣೆ, ದೊಡ್ಡ ಘನ್ನು, ಕೊಡ್ಲಿ ಕುಡಗೋಲು ಮುಂತಾದ ಸಾಮಗ್ರಿ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಮಂಜಾನೆ ೯ ಘಂಟೆಯಿಂದ ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಹೊರಡ ಬೇಕೆಂದು ಸೂಚನೆ ಕೊಡುತ್ತಲೆ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಚಟಪಟ ತಮಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಕೆಲಸ ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡಲು ಸಜ್ಜಾಗಿ ಹೊರಟರು. ಕಾವಲು ಮಾಡುವುದು, ಪೋರ್ಟರರ, ಸ್ಟೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರರ ಮನೆಗಳ ಬಾಗಿಲ ಮುಚ್ಚಿ ಚಲಕ ಹಾಕುವುದು, ಕೆಲಸದ ಮೇಲಿದ್ದ ಸ್ಟೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರರನ್ನೂ, ಪೋರ್ಟರರನ್ನೂ ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಕೈ ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು, ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವುದು, ದೊಡ್ಡ ಘನ್ನುದಿಂದ ಟೆಲಿ ಫೋನ್ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಡೆಯುವುದು, ಇದೆಲ್ಲ ಆದ ಮೇಲೆ ಚಿಮಣಿ ಎಣ್ಣೆ ಸುರುವು ವುದು, ಕೊನೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚುವುದು, ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೇ ಮಾಡುವದಿತ್ತು. ಯಳ್ಳಷ್ಟೂ ಗೊಂದಲವಾಗದಂತೆ ಯಾರ್ಯಾರೂ ಯಾವಯಾವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ಅವರವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು.

ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಶುಕ್ರವಾರ ಮಂಜಾನೆ ೧೧ ಗಂಟೆಗೆ ಸುಲಧಾಳ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿನ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿಯ ಜೋಳದ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹುದ್ದಿ ಕಡೆಯಿಂದ ನಿಜಾ ಮುದ್ದಿನ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರನು ತಮ್ಮ ಪೋಲೀಸ ಪಡೆಯೊಂದಿಗೆ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿಗೆ ಬಂದೇಬಿಟ್ಟ ! ನಮ್ಮ ಸಿ. ಐ. ಡಿ, ಅಪ್ಪೊಜಿ ಹೊಳೆಯಾಚೆ ಈತನು ಅದನ್ನು ನೋಡಿದವನೇ ಮಲ್ಲನೆ ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಬಂದು “ಘಾತವಾಯಿತು ಗೌಪ್ಯಸ್ಥೋಟ ವಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರನೂ ಪೋಲೀಸರೂ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿಗೆ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ !” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ನಾವು ಒಬ್ಬರ ಮುಖವನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡುತ್ತ ಉಸಿರು ಬಿಡದೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತವು. ತುಸು ಗಡಿಬಿಡಿ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ೩೦ ಹೆಣಗಳರಾಶಿ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು ! ಆದದ್ದು ಆಗಲಿ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ದೇವರ ನಾಮಸ್ತರಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಮುಂದೇನಾಗುವದೋ ಎಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಹತ್ತಿದೆವು ! ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪೊಜಿಯು ಮತ್ತೆ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿಗೆ ಹೋಗಿ ಚಹಾ ಕುಡಿಯುವ ನೆವಮಾಡಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಪೋಲೀಸರು ಒಳ್ಳೆ ಆನಂದದಿಂದ ಚಹಾ ಕುಡಿಯುವಾಗ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುವದನ್ನು ಚಿತ್ತ ಗೊಟ್ಟು ಆಲಿಸಿದನು. ಪೋಲೀಸರು ಚಳವಳಿಗಾರರನ್ನು ಅದ್ಭುತದ್ದಾ ಬೈಯುತ್ತಿದ್ದರು ಎರಡು ಮೂರು ತಿಂಗಳಿಂದ ಈ ಸೂಳೇಮಕ್ಕಳ ಸಲುವಾಗಿ ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲ ಊಟವಿಲ್ಲ. ಹಗಲುರಾತ್ರಿ ಒಡಾಡಿ ಕಾಲು ಹೋದವು. ಎಂದು ಅನ್ನುತ್ತ ಕೇಕೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೂಳೆಭಾವಿ ಸ್ಟೇಶನ್ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೂ ಅಂದೇ ಇತ್ತು. ಅದನ್ನು ಹುದ್ದಿ ಗುಂಪಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧತೆ ನೋಡಿ ಬರಲು ನಾವು ನಮ್ಮ ಗುಂಪಿನ ಸೈನಿಕ ಶ್ರೀ ಅಂಣಾಬಸ್ವಪ್ಪ ಮರಲಿಂಗಣ್ಣವರ ಅವರನ್ನು ಹುದ್ದಿಗೆ ಮುನ್ನಾ ದಿನವೇ ಕಳಿಸಿದ್ದೆವು. ಅವರು ರಂಗದ ಹೊಳೆ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಶ್ರೀ ವಡವಿ

ಮಾಸ್ತರರ ಹುದ್ದೆ ತುಡಕ್ಕೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಲು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಮುಂಜಾನೆ ಸ್ನಾನಮುಗಿಸಿ ಸೂಳೇಭಾವಿ ಸ್ವೇಶನ್ನಿನ ಸಮಾಜಾರ ತಕ್ಕೊಳ್ಳಲು ಹೊರಡುವವರಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಮೋಲೀಸರಿಗೆ, ಅವರ ಸುಕಿವು ಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ರಂಗದಹೊಳೆ ಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು ! ಹುದ್ದೆಯ ಎಲ್ಲ ಸೈನಿಕರೂ ಮಾಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಯಾರೂ ಮೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶ್ರೀ ಅಂಣಾ ಬಸಪ್ಪ ಮಾತ್ರ ಅವರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕರು. ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಬೇಡಿಹಾಕಿ ಗುಜನಾಳ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಳ್ಳೆ ಮರುಪಾರ್ಥ ಮಾಡಿದವೆಂಬ ಹರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಶನ್ನ ಮೇಲೆ ಚಹಾ ಕುಡಿಯ ಹತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಹರಟೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಗುಪ್ತಜಾರ ಅಪ್ಪೋಜಿಗೆ ಮೇಲಿನ ವಿವರ ತಿಳಿದವು.

ಅಪ್ಪೋಜಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಬಂದು ನಮಗೆ ಈ ಎಲ್ಲಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸಿವಾಗ ನಮಗೆ ತುಸು ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಗೌಪ್ಯಸ್ಪೋಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ವ್ಯಾಮೋಲಿಯಂತೆ ನಡೆದಿದೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದವರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಪುನಃ ಉತ್ಸಾಹಿತರಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಹುಕುಮಿನ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು.

ಮತ್ತೆ ಅಪ್ಪೋಜಿಯು ಸ್ವೇಶನ್ನಿಗೆ ಹೋಗುವವರೊಳಗೆ ನಿಜಾಮುದ್ದೀನ ಇವ ಸೈನ್ಯರೂ ಮೋಲೀಸರೂ ಚಹಾ ಕುಡಿದು ಬಾಳೇಹಾಣು ತಿನ್ನುತ್ತ ಅಂಣಾ ಬಸಪ್ಪ ನವರನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಗುಜನಾಳದಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು ತಿಳಿಯಿತು. ಹುದ್ದೆಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಮೋಲೀಸರಿಗೆ ಮಂಕು ಬಾಧಿ ಹಟ್ಟಿದ ಸಮಾಧಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಅಂಣಾ ಬಸಪ್ಪನ ಬಂಧನದ ಅಘಾತವನ್ನು ನಾವು ಮರೆತವು. ಎರಡೇ ಎರಡು ಮಿಣುಕಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕೆಂದು ನಮ್ಮ ಸೇನಾಪತಿ ವಾಮನರಾಯರು ಹುಕುಮು ಕೊಟ್ಟರು. ಮೋಲೀಸರು ಇನ್ನೂ ಗುಜನಾಳ ಮುಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯ ಬೆಳೆಯೊಳ್ಳಗಿಂದ ಬಂದು ಸ್ವೇಶನ್ನಿಗೆ ಮುತ್ತಿತು !

ಅಂದು ಶುಕ್ರವಾರ. ಅಂಕಲಗಿಯ ಸಂತೆಗಾಗಿ ಸಾಲುಗಟ್ಟಿ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಹುದ್ದೆ ಸುಲಧಾಳದಿಂದ ಸ್ವೇಶನ್ನ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ನಡೆದಿದ್ದರು. ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಜನರು; ಇದ್ದಲ್ಲಿಯ ವಾಗೀನು ಶುಂಬುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ದಾಳಿ ನೋಡುತ್ತ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ಚಿತ್ರದಂತೆ ನಿಂತರು. ಶ್ರೀ ಯದ್ವಾ ಮಾಸ್ತರರು ಸ್ವೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರರನ್ನು ತಕ್ಕಿ ಬಿಡ್ತು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ರಾಜಾರಾಮ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ವಾಮನ ಜೋಶಿ, ಮತ್ತು ಮಹಾದೇವ ಪತ್ತಾರ, ಇವರು ಘನುಗಳಿಂದ ಟಿಲಿಫೋನ ಯಂತ್ರ ಒಡೆದು ಚೂರು ಮಾಡುವ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದರು. ನಮ್ಮ ಸುದೈವದಿಂದ ಅಂದೇ ೫೦ ಡಬ್ಬ ಚಿಮಣಿ ಎಣ್ಣೆ ಸ್ವೇಶನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿತ್ತು. ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಪಟಪಟನೆ ಒಡೆದು,

ಸುರುವಿದ್ಯರಿಂದ ಸ್ವೇಶನ್ನ ಮಾಸ್ತರರ ಆಫೀಸಿನಲ್ಲಿ ೬ ಇಂಚು ಎಂಚಿನ ನಿಂತಿತು. ನಾವು ತಂದ ಎರಡು ಡಬ್ಬಿಗಳನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಸುರಿದು ಬಿಟ್ಟೆವು. ಎಲ್ಲರೂ ತಮತಮಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಕೆಲಸ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದಲೂ ಚುರುಕಾಗಿಯೂ ನೆರವೇರಿಸಿದರು. ಅದರ ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚುವವನು ಉತ್ಸಾಹದ ಭರದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಸೇಕೆಂದು ಮೊದಲೇ ಕಡ್ಡಿ ಕೊರೆದು ಬಿಟ್ಟ. ಒಳಗಿನವರೆಲ್ಲ ಹೊರಗೆ ದಾಟಿ ಬರುವವರೆಗೆ ಅವನು ಕಾಯ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ರಾಜಾರಾಮ ಮತ್ತು ವಾಮನ ಬೋಶಿ, ಅಪ್ಪೋಜಿ ಹೊಳೆಯಾಚಿ ಇನ್ನೂ ಒಳಗೇ ಇದ್ದರು. ಉರಿಯು ಭುಗಿಲ್ ಎಂದು ಧಗಧಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವರು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಒಳಗಿನಿಂದ ಓಡಿಬಂದರು ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲೆ ಪ್ರಖರವಾಗಿತ್ತು. ಬಾಗಿಲ ಬದಿಗಿದ್ದ ಕಿಡಕಿಯನ್ನು ಒದ್ದು ಮುರಿದು ಅವರು ಹೊರಗೆ ಧುಮುಕಿದರು. ಶ್ರೀ ರಾಜಾರಾಮ ಹಾಗೂ ವಾಮನರಾವ ಜೋಶಿಯ ಒಂದು ಮಗ್ಗಲು ಸುಟ್ಟು ಫಾಯಪಾಯಿತು. ಆ ಫಾಯ ಮಾಯಲು ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಹಿಡಿಯಿತು ಅಂಕಲಗಿಯ ಸಾಕ್ಷರ ಗಜಾನನ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಅಣ್ಣು ಗುರೂಜಿಯವರ ತಮ್ಮ) ಅವರು ಅವನ ಉಪಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಕೇವಲ ಐದೇ ಐದು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಶನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಯಿತು. ಗುಜನಾಳದಿಂದ ಈ ಸ್ವೇಶನ್ನದ ಜ್ವಾಲೆ ಕಂಡಕೂಡಲೆ ಪೋಲೀಸರು ಮಾತ್ರೆ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಧಾವಿಸಿ ಬಂದರು. ಅದರ ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಕಂಡದ್ದೇನು ? ಸ್ವೇಶನ್ನಿನ ಬೂದಿ. ಹುಚ್ಚರಂತೆ ನಿಂತಿದ್ದ ಇದ್ದಲಿ ತುಂಬುವ ಕೂಲಿಕಾರರು ! ಭ್ರಮಿಷ್ಟರಾಗಿದ್ದ ಸ್ವೇಶನ ಮಾಸ್ತರರು ! ಮತ್ತು ಆಯೋ ಎಂದಾ ಎದೆ ಎದೆ ಬಡಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಪೋಲೀಸರು !

ನಿಜಾಮುದ್ದಿನರ ಎದೆ ಒಡೆದು ಹೋಯಿತು. ಅವರ ಹುರಿಮೀಸೆ ಕೆಳಗಾದವು. ಪೋಲೀಸರು ಹ್ರಾಹಾರಿದರು. ಇದೇ ಈಗ ನಾವು ೫ ನಿಮಿಷಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಬುದಿದ್ದವು. ಗುಜನಾಳವನ್ನು ನಾವು ಇನ್ನೂ ಮುಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಅನಾಹುತವೇ ? ಹಗಲು ೧೨ ಗಂಟೆಗೆ ಸ್ವೇಶನ್ನಿಗೆ ಬೆಂಕಿಯೇ ? ನಾವು ಪೋಲೀಸರು ಯಾತಕ್ಕೆ ಇರಬೇಕು ? ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಮೋರೆ ತೋರಿಸಬೇಕು ? ಎಂದು ಹತ್ತಾಶರಾಗಿ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡ ಹತ್ತಿದರು. ಜೋರಾಟಗಾರರು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದರು ? ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರು ? ಎಂಬುದರ ದಿಗಿಲೇ ಅವರಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಡಿ, ವಾಯ್, ಎಸ್. ಪಿ. ಕ್ರೌನ ಸಾಹೇಬನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಅಪಮಾನದಿಂದ ಮುಂಗೈ ಕಚ್ಚಿ ಕೊಂಡನು !

ಫಾಯಹೊಂದಿದ್ದ ವಾಮನ ಜೋಶಿಯವರನ್ನು ನಿಶ್ಚಸ್ತರಾದ ಸೇನಾಪತಿ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರನ್ನೂ ನಮ್ಮ ವೀರ ಸೈನಿಕರು ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಂಡು ಓಡುತ್ತ ಬಂದು ಮದವಾಲದ ಗುಡ್ಡ ಹತ್ತಿದರು. ಜೋಳದ ಬೆಳೆ ಹುಲುಸಾಗಿ

ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದದ್ದರಿಂದ ಪೋಲೀಸರೊಂದಿಗೆ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆಯ ಆಟ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಆಡಲು ನಮಗೆ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಗುಜನಾಳದಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರ ಬಂಧನದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಂಣಾ ಬಸ್ಸುಪ್ಪನವರು ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿದು ಆನಂದ ಪರವಶರಾದರು !

ಸುಲಭಾಳ ಸ್ವೇಶನ್ನು ಹಗಲು ಹನ್ನೆರಡು ಗಂಟೆಗೆ, ಅದೂ ಸಂತೆಯ ದಿನ, ಸುಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಜನರಿಗೆ ಕೋಮಾಂಚನವೆದ್ದವು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ನಮ್ಮ ಮುಖಂಡರು ನೋಡಿರಿ ನನ್ನ ಕುಂದರನಾಡಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರ ಸಾಹಸ! ಎಂದು ಗು. ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರು !

ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಂಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ಗುಂಪಿನವರು ನಡೆಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ತಾವು ಮುಂದಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಏನಾದರೂ ಅನಾಹುತ, ಗೊಳಿಬಾರ ಮುಂತಾದವು ಆಗಿ ಯಾರದಾದರೂ ಪ್ರಾಣ ಹೋದರೆ ಅವರ ಮನೆಯವರು “ಮುಖಂಡರು ಹಿಂದೆ ಕುಳಿತು ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಟ್ಟರು ” ಎಂದು ಆರೋಪ ಬರುವ ಸಂಭವವಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ತಾವು ಸ್ವತಃ ಇಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಮಹತ್ವದ ದಾಳಿಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಗೊಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

೪ ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕು ಕಚೇರಿಯ ಮೇಲೆ ಮುಹಿಳೆಯರ ದಾಳಿ !

ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕ ತಂಗೇರಹಾಳ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ ಅಂದರೆ ಕುಂದರ ನಾಡಿನ ಭಾಗ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು, ಚಲೇಜಾವ ಚಳವಳಿಯ ರಭಸ ಏರುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕು ಕಚೇರಿ, ಫೌಜದಾರ ಕಚೇರಿ, ಸಬರಜಿಸ್ತರ ಕಚೇರಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಈ ಕಚೇರಿಯಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ, ಕಚೇರಿಯ ಕಾಗದಪತ್ರ ಹರಿದು ಹಾಕುವ ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಪಡಿಸಲಾಯಿತು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಮುಖಂಡತ್ವವನ್ನು ಮುಹಿಳೆಯ ರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಕಾಗದ ಹರಿದು ಚೆಲ್ಲುವದಿಷ್ಟೇ

ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಿತ್ತು. ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳದ ಶ್ರೀಮತಿ ಗಂಗವ್ವಾ ಹೊಳೆಯಾಚೆ, ತುಂಗವ್ವ ಬಡಿಗೆರ, ಚನಬಸವ ಭಡಕಲಿ, ಬಾಳವ್ವ ಬೋರಗಲ್ಲ, ಕಾಶವ್ವ ಹೊಸಮನಿ, ಸರಸ್ವತಿ ಬಾಯಿ ಜಾಗುಲೆ, ನಿಂಗವ್ವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ಶ್ರೀ ಬಸಗೌಡಾ ಹೊಳೆಯಾಚೆ ಕೊಳವಿ ಯಲ್ಲಪ್ಪಾ ಕಂಬಾರ, ಕಲ್ಲಪ್ಪಾ ಅಂಗಡಿ, ಭಗವಂತಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮಹಾರುದ್ರಪ್ಪಾ ಪತ್ತಾರ, ನಿಂಗಪ್ಪಾ ಭುಜಣ್ಣವರ, ಬಾಳಗೌಡಾ ರಾಮಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಹೀಗೆ ೧೪ ಜನರು ಈ ತಂಡದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಈ ತಂಡದವರು ಮುಂಜಾನೆ ೧೧ ಗಂಟೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗೋಕಾಕ ಪೇಟೆಯೊಳಗಿಂದ ಹಾದು ಕಚೇರಿಯ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದರು. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಹುಡುಗರು ಕಚೇರಿ ಹೊಕ್ಕು ಸರಕಾರಿ ಕಾಗದ ಹೇಗೆ ಹರಿಯುವರು ಎಂಬುದನ್ನು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಗೋಕಾಕ ನಗರದಲ್ಲಿ ಈ ತಂಡ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಟ್ರೇಡ್‌ಯೂರಿ ಮತ್ತು ಲಾಕಪ್ಪು ಇರುವದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ಪೊಲೀಸನು ಬಂದೂಕಧಾರಿಯಾಗಿ ಕಾವಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಜನರ ಗುಂಪನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೇ ಆ ಪೊಲೀಸನು ದಾಲಿನಿಂದ ಬಂದೂಕನ್ನು ಗುರಿಯಿಡುವ ಗಡಿಬಿಡಿ ನಡೆಸಿದನು. ಇದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೇ ತಂಡದೊಳಗಿನ ಶ್ರೀ ಬಸಗೌಡ ಹೊಳೆಯಾಚೆ ಇವನು ಟಣ್ಣನೆ ಹಾರಿ ಆ ಪೊಲೀಸನ ಮೇಲೆ ಜಿಗಿದು ಅವನನ್ನು ಎತ್ತಿ ಒಗೆದನು. ಶ್ರೀ ಬಸಗೌಡ ನೊಬ್ಬನೆ ಈ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಹರೆಯದ ಹುಡುಗ. ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುತ್ತಲೆ ಪೊಲೀಸನು ಗಾಬರಿ ಯಾದ, ಇತ್ತ ಉಳಿದವರು ಕಚೇರಿ ಹೊಕ್ಕು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಸುಮಾರು ೨೦ ಪ್ರಕರಣ ಗಳನ್ನು ಪರಪರ ಹರಿದು ಚೆಲ್ಲಿ ಜೈಕಾರ ಹಾಕುತ್ತ ಹೊರಟು ಹೋದರು.

ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಈ ಶೌರ್ಯ ಸಾಹಸವನ್ನು ಕಂಡು ಗೋಕಾಕದ ಗಂಡಸರು ಬೊಟ್ಟು ಕತ್ತಿ ಕೊಂಡರಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಹೇಡಿತನಕ್ಕೆ ನಾಚಿ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿದರು.

ಫ. ರೆಸ್ಪ ಆಫೀಸ, ಕೋರ್ಟಿನ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟರು

ಮನರಗುಟ್ಟಿಯ ಐದು ತರುಣ ಹೋರಾಟಗಾರರು ದಿ. ೧೪-೧೨-೧೯೪೨ ರಂದು ಹಗಲು ಹಾಡೆ ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿಯ ಫಾರೆಸ್ಪ ಆಫೀಸದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಜಯ ಘೋಷದೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟರು.

ದಿ. ೨೦ ೧೧-೧೯೪೨ ರಂದು ಬೆಳಗಾವಿ ಕಿಲ್ಲೆ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಖಿಟ್ಟೆ ನೆಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಿಟಿ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ ವೇಲಿಂಗಿ ಅವರ ಕೋರ್ಟಿನ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳನ್ನು ಖಿಟ್ಟೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಹೋರಾಟಗಾರರೇ ಸುಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರು. ಗೋಕಾಕ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಘಟನೆ ನಡೆಯಿತು.

೫ ಆವಾಹನ ಸ್ವಿಕರಿಸಿ ಸಿಂದೀ ಸಿಪಾಯಿ ಒಡೆದರು !

ಗೋಕಾಕದ ಶ್ರೀ ಚನಬಸಪ್ಪ ಮುಳಗುಂದ ಎಂಬವರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುದಿನ ಗಳಿಂದ ಸಿಂದೀ ವ್ಯಾಪಾರದ ಗುತ್ತಿಗೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತ ಬಂದವರು. ಚೆಚಡಿ ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ವಂಣೂರ ಮೊದಲಾದ ಊರುಗಳ ಅಂಗಡಿಗಳಿಗೆ ಸಿಂದೀ ಪೂರೈಸುವುದು ನಡೆದಿತ್ತು. ಒಂದು ಚಕ್ಕಡಿಯ ಮೇಲೆ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಪೀಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂದಿಯನ್ನು ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿಗಾರರು ಸಿಂದೀ ಪಕಾಲಿ ಹರಿಯುವುದು ಸಿಂದೀ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುವುದು ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆ ನಡೆಸಿದ್ದನ್ನು ಅವನು ನೋಡಿದನು. ನಾಲ್ವರು ಕುಸ್ತೀ ಆಳುಗಳು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಗೋಲು ಕೊಡಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮೀಸೆಗೆ ಹುರಿಹಾಕಿ ಈಚಲಮರದವನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಚಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಲದ್ದಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಂದೂಕು ಕೊಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ಮುಖಂಡನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಚಕ್ಕಡಿರಕ್ಷಣೆಯ ಹೊಣೆ ಅವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿ ವೈಭವದಿಂದ ಅಂಗರಕ್ಷಕರೊಂದಿಗೆ ಈಚಲಮರದವನು ಚಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುತ್ತ ಬರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಯಾರಾದರೂ ಗಂಡಸರು ಚಳವಳಿಗಾರರಿದ್ದರೆ ಅವರು ಬಂದು ತನ್ನ ಚಕ್ಕಡಿಯನ್ನು ತರುಬಿ ನೋಡಬೇಕು ಎಂಬ ಬಿಂಕದ ಆವಾಹನವನ್ನು ಶ್ರೀ ಚನಬಸಪ್ಪ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಅಶ್ವಮೇಧ ಕುದುರೆಯಂತೆ ಸಿಂದೆವ್ವನ ಗಾಡಿ ದಿನಾಲು ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗೆ ಹಸಿರು ಗರಿಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುತ್ತ ಕೇಕೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ನಮ್ಮ ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ ತಂಡದ ವೀರರು ಚನಬಸಪ್ಪನ ಆವಾಹನ ಸ್ವಿಕರಿಸಿದರು. ನಾಯಕರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಶ್ರೀ ಬಾಳಪ್ಪ ಹೊಳೆಯಾಚೆ ಈರಯ್ಯ ಮಠಪತಿ, ಮಲ್ಲಪ್ಪ, ಕುಂದರಗಿ, ರಾಜಾರಾಮ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ನರಹರಿ ಮಠದ, ಮಲ್ಹಾರಿ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಅಮ್ಮಣಗಿ) ಮೊದಲಾದವರು ಒಂದುದಿನ ವಂಣೂರ ಚೆಚಡಿ ನಡುವೆ ಒಂದು ಕಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತು ಸಿಂದೀ ಬಂಡಿಯ ಪ್ರತೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಬೇಸತ್ತರೂ ತೀವ್ರ ಬಂಡಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರ ಹೊಟ್ಟೆಗಳು ಹಸಿವೆಯಿಂದ ತಳಮಳಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಇನ್ನೆಷ್ಟು ವೇಳೆದಾರಿ ಕಾಯಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮನ ಬಂಡಿ ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣಿಸಿತು. ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಭಾರಿ ಕಿಮ್ಮತ್ತಿನ ಎರಡು ಹೋರಿಗಳನ್ನು ಬಂಡಿಗೆ ಹೂಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾವಲುಗಾರರು ಹಾಡುತ್ತ ಕೇಕೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಂಡಿಯು ಬರುವದೇ ತಡ ಬಾಳಪ್ಪನು ಜಿಗಿದು ಹೋಗಿ ಹೋರಿಗಳ ಮೂಗ ದಾಣದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿ ಬಂಡಿ ತರುಬಿದ. ಈರಪ್ಪನು ಕೈಯೊಳಗಿನ ಪಿಸ್ತೂಲ (ತೋರಿಕೆಯದು) ತೋರಿಸುತ್ತ ಬಂದೂಕಿನವನ ಮುಂದಿನಂತೆ ಉಳಿದವರು ಕೊಡ್ಡಿ ಬರ್ಕಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಂಡಿ ಹತ್ತಿದರು ಈ ಆವೇಶದ ಆಕಸ್ಮಿಕ ದಾಳಿ

ಕಂಡು ಬಂದಿಯಲ್ಲಿಯ ಪೈಲವಾನರು ಕೈಮುಗಿದು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. “ ನಾವು ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ ನವಕರರು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಡೆಯ ಬೇಡರಿ ಕಾಲು ಬೀಳುತ್ತೇವೆ. ” ಎಂದು ಶರಣು ಬಂದರು. ಕೈಯೊಳಗಿನ ಕೊಡ್ಡಿ, ಕುಡಗೋಲ, ಬಂದೂಕ ಕೆಳಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ ದರು, ಆಗ ನಮ್ಮವರು ಹಾಗಾದರೆ ನೀವೇ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಿಂದ ಮೂರೂ ಪೀಪಗಳನ್ನು ಉರುಳಿಸಿರಿ” ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದರು. ಕುಸ್ತೀ ಆಳುಗಳು ಮೂರೂ ಪೀಪುಗಳನ್ನು ಪಬ್ಬು ಸುರುವಿ ರಸ್ತೆಗೆ ಸುರಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿದರು ! ಮೊಟ್ಟೆಯ ಕಾವಲಿಯಂತೆ ರಸ್ತೆಗುಂಚಿ ಸಿಂದಿ ಹರಿದು ಹೋಯಿತು ! ಅವರ ಮೀಸೆಗಳ ಹುರಿ ಉಚ್ಚಿದವು. ಗಾಂಧಿಮಹಾ ರಾಜ ಕೀ ಜೈಕಾರ ಹಾಕಿದರು. ಗೋಕಾಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಯಜಮಾನರಿಗೆ ನಡೆಸ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸಿದರು. ಚನಬಸಪ್ಪ ಬೆಪ್ಪಾಗಿಬಿಟ್ಟ.

ಅವರು ಬಾಡಿಗೆಯವರು. ನಮ್ಮವರು ತಾಯ್ನಾಡಿನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಜೀವದ ಹಂಗುಮೊರೆದವರು ! ಇಂದು ಈ ನಮ್ಮ ವೀರರ ಎದುರಿಗೇ ನಮ್ಮ ಸರಕಾರ ಸಿಂವಿ ಸೆರೆವಾರಹತ್ತಿದೆ. ಇದು ನಮ್ಮ ಸ್ವರಾಜ್ಯ !

೬ ನಂದಿ ಬಂಗ್ಲೆ ಭಸ್ಮವಾಯಿತು !

ಗೋಕಾಕ ಯರಗಟ್ಟಿ ಲೈನದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಚಿಕ್ಕನಂದಿ ಸರಕಾರಿ ಬಂಗ್ಲೆ ಸುಡುವ ಸರತಿ ಬಂದಿತು. ಅದು ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳದ ನಮ್ಮ ಕೆಂದ್ರದಿಂದ ೨೦ ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ಬಂಗ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮುಗಿಸಿ ತಿರುಗಿ ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ೪೦ ಮೈಲಿನ ಪ್ರವಾಸವಾಗುವದರಿಂದ ಮುನ್ನಾದಿನ ನಡುವಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಮ ಮಾಡುವದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಮುನ್ನಾದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ೨೦ ಸೈನಿಕರು ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳದಿಂದ ಹೊರಟು ಕೊಳವಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೧ ಗಂಟೆಗೆ ತಲುಪಿ ದರು. ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೊಳವಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಹಳ್ಳದ ಕಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಕೊಳವಿ ಊರೊಂದರೆ ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರಿಗೆ ತವರಾಮನೆ ಯಿದ್ದಂತೆ. ಅಲ್ಲಿ ೩-೪ ವರುಷನಿತ್ತು ವಾಮನರಾಯರು ಖಾದೀಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಸುಧಾರಣೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಅಂಣು ಗುರೂಜಿ ಯವರೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕೊಳವಿಗೆ ಬಂದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಬಸಪ್ಪ ಕಳ್ಳಗುಂದಿ ಎಂಬ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ವಾಮನರಾಯರ ಪರಮ ಶಿಷ್ಯರು. ಈ ಊರಲ್ಲಿಯ ಪೋಲೀಸ ಪಾಟೀಲ ಕೆಂಡನಗೌಡಾ ಎಂಬವರು ಅತ್ಯಂತ ರಾಜನಿಷ್ಠರಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇಪ್ಪತ್ತು ಜನರ ಸಮ್ಮ ಸೈನ್ಯ ಕೊಳವಿಯಂಥ ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಅದು ಗುಪ್ತವಾಗಿರುವುದು ಕಠಿಣ. ಕೊಳವಿ ಗ್ರಾಮದ ಪೋಲೀಸ ಪಾಟೀಲನು ನಮ್ಮ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ನೋಡಿದವನೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಂಡಗಿ ತಿನ್ನ ಹತ್ತಿದನು. ಎರಡು ಮಿಕ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಸಂಖ ಬೇಟೆಗಳನ್ನು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರೆ ಸರಕಾರ ದಂಬಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪತ್ರ ದೊರಕುವದಲ್ಲದೆ ಹತ್ತೆಂಟು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಯ ಪ್ರಕಟವಾದ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಯಾಕೆ ಗಿಟ್ಟಿಸಬಾರದು ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಆ ಫಿತೂರಿ ದ್ರೋಹಿ ಪೋಲೀಸ ಪಾಟೀಲನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂತು. ಕೂಡಲೆ ಗೋಕಾಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಟ್ಟಿಯಾದ “ ಸಾಹೇಬರೇ ಇಂದು ಆಮೌಲ್ಯ ಸಂಧಿ ಬಂದಿದೆ. ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾಯರೂ ಅಂಣು ಗುರೂಜಿಯವರೂ ತಮ್ಮ ಗುಂಪಿನ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಕೊಳವಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ರಾತ್ರಿ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಅವರು ಕೊಳವಿ ಊರಲ್ಲಿರುವರು. ನೀವು ಪೋಲೀಸದಲದೊಂದಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ರಾತ್ರಿ ೧೦ ಗಂಟೆಗೆ ಬಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಬೇಟೆಗಳು ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವವು. ಈ ಸಂಧಿ ತಪ್ಪಿಸಬಾರದು ಮತ್ತು ಈ ಬಡ ಪೋಲೀಸ ಪಾಟೀಲನನ್ನು ಮರೆಯ ಬೇಡಿರಿ ” ಎಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿ ಕೊಂಡನು. ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮುಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಘೌಜದಾರರಿದ್ದರು. ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಚೂಕುವಾಗಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಸರಕಾರಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಚಳವಳಿಗಾರರನ್ನು ಅಡ್ಡ ದಾರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬೈಯುವುದು ಬಡಿಯುವುದು ಮುಂತಾದ ಅನ್ಯಾಯದ ಕೆಲಸ ಎಂದೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರೊಬ್ಬ ಸಂಭಾವಿತ ಘೌಜವಾರರೆಂದು ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಮುಲ್ಲಾ ಘೌಜದಾರರಿಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೆ ಶ್ರೀ ಕಲ್ಲೂರ ಘೌಜದಾರರನ್ನು ನಿಜಾಮುದ್ದೀನ ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ್, ಕ್ರೌನ ಡಿ. ವಾಯ. ಎಸ. ಪಿ. ಯವರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಿದರು. ರಾತ್ರಿ ೧೦ ಗಂಟೆಗೆ ಊಟ ಊಡಿಗೆ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಲಾರಿ ತುಂಬ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಜೀಪು ತಕ್ಕೊಂಡು ಕೊಳವಿಗೆ ಹೊರಟರು. ಊರವರೆಲ್ಲ ಊಟ ಮುಗಿಸಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗ ಪೋಲೀಸರು ಕೊಳವಿಗೆ ಬಂದರು. ಊರಸುತ್ತ ಕಾವಲು ಮಾಡಲು ಕೆಲವರನ್ನು ಬಂದೂಕ ಕೊಟ್ಟು ಕಳಿಸಿದರು, ಉಳಿದವರು ಊರಿನ ಪ್ರತಿ ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜಾಗಿ ನಿಂತರು. ನಾಯಿಗಳು ಒಂದೇಸವನೆ ಬೊಗಳಿ ಕೀಸರ ಬಾಸೂ ಹಿಡಿಸಿದವು. ರಾತ್ರಿ ೧೦ ಗಂಟೆಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ನಾಯಿಗಳು ಬೊಗಳ ಹತ್ತಿದವೆಂದರೆ ಪೋಲೀಸರು ಬಂದರೆಂದೇ ತಿಳಿಯುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಯಾಗೂ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂದು ಪೋಲೀಸರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲದ ಹೊರ ಚಲಕ ಹಾಕಿ ಒಂದೊಂದೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಅಡಿಗೆ ಮನೆಬಚ್ಚಲ ಮನೆ ಹೊಟ್ಟುಕಣಕೆ ಇಡುವ ಅಟ್ಟ ದನಗಳ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೂ ಬಿಡದೆ ಶೋಧಿಸ ಹತ್ತಿದರು ! ವಾಮನನವ ಎಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದಾರೆ ? ಅಂಣು ಗುರೂಜಿ ಎಲ್ಲಿ ದೊಗ್ಗಿದ್ದಾರೆ

ಎಂದು ಮನೆಯ ಸ್ತ್ರೀಮರುಷರನ್ನು ಹೆದರಿಸುತ್ತ ಪೋಲೀಸರು ಕೇಳಿ ಹತ್ತಿದರು.” ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿಲ್ಲ.” ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಉತ್ತರವಾಗಿತ್ತು. ಅಕ್ಷರಶಃ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಶೋಧಿಸಿದರೂ ಒಬ್ಬರೂ ಚಳಿ ವಳಿಗಾರರು ಅವರಿಗೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಶೋಧನೆಯ ಸತ್ವ ಬೆಳಗಿನ ೫ ಗಂಟೆಯವರೆಗೂ ನಡೆಯಿತು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥ ! ಆಗ ಕಲ್ಲೂರ ಘಾಜಿದಾರರೂ ನಿಜಾಮುದ್ದೀನರೂ ಕೂಡಿಯೇ ಪೋಲೀಸ ಪಾಟೀಲನನ್ನು ಕರೆದು “ ಏ ಬದ್‌ಮಾಷ, ಹರಾಷುಖೋರ ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ವಾಮನರಾಯರು, ಅಂಣು ಗುರೂಜಿಯವರು ? ತೋರಿಸುತ್ತೀಯೋ ಇಲ್ಲವೋ, ಲುಚ್ಚಾ ಸೂಳೇಮಗನೇ ಸುಳ್ಳು ಸುದ್ದಿ ಕೊಟ್ಟು ನಮಗೆ ತ್ರಾಸ ಕೊಟ್ಟುಬಗ್ಗಿ ಡಿ. ಎಸ್. ಪಿ. ಯವರಿಗೆ ರಿಪೋರ್ಟ್ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ” ಎಂದು ಪಾಟೀಲನನ್ನು ತರಾಟೆಗೆ ತಕ್ಕೊಂಡರು ! ಆಗ ಪಾಟೀಲನು “ ಇಲ್ಲರಿ ಸಾಹೇಬರೇ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ದ್ರೋಹಮಾಡಿದರೆ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹುಳಿಬೀಳಲಿ ! ನಾನು ಸತ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಸಾಯಂಕಾಲ ಅವರನ್ನು ಕಂಡಮೇಲೆಯೇ ಓಡಿ ಗೋಕಾಕಕ್ಕೆ ಬಂದೆ, ಅವರು ಎಲ್ಲಿಂದ ಯಾವಾಗ ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೋ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿದೆ ಸಾಹೇಬರೇ. ದಯಮಾಡಿ ಬಡ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಗೌಡನ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟುಗ ಬೇಡಿರಿ ” ಎಂದು ಪರಿಪರಿ ಯಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡನು.

ಇತ್ತ ಝುಡತಿ ಸತ್ಯ ಇನ್ನೂ ನಡೆವಾಗಲೇ ಅತ್ತ ನಂದಿ ಬುಗ್ಗೆ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಆಗಿತ್ತು !

ಪೋಲೀಸರು ಗೋಕಾಕದಿಂದ ಕೊಳವಿಗೆ ಬರುವದರೊಳಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವು ಹೂಲಿಕಟ್ಟಿ ದಾರಿಯಿಂದ ನಂದಿಯ ಬುಗ್ಗೆ ಮುಟ್ಟಿತ್ತು. ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಫರ್ನಿಚರಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಾಗಿದ್ದ ಈ ಬುಗ್ಗೆಯು ನಮ್ಮನ್ನೇ ಕರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಚೌಕೀದಾರನ ಮನೆಗೆ ಚಲಕ ಹಾಕುವದು ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಿ ಕೊರೆಯುವದು ಇವೆರಡೇ ಕೆಲಸ ಉಳಿದಿದ್ದವು. ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಬುಗ್ಗೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿ ತಿರುಗಿ ಹೊರಟರು.

ಭಾರೀ ಅನಾಹುತದಿಂದ ಸಾರಾಜೆವು !

ಪೋಲೀಸಪಡೆ ಕೊಳವಿಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂಬ ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ನಮಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮರು ಪ್ರವಾಸದ ದಾರಿ ಪುನಃ ಹೂಲಿಕಟ್ಟಿ ಕೊಳವಿಯ ಮೇಲಿಂದಲೇ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೊಳವಿಯ ಮೂಲೆಗೆ ಬರದೆ ನಿರ್ವಾಹವೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ದಾಟಿಯೇ ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟನಾಳದ ಮೇಲಿಂದ ಅಕ್ಕತುಂಗೇರಹಾಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವದು. ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ ನಿರ್ಭೀತರಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಒಬ್ಬರೊಂದೊ

ಬ್ಬರು ನಡೆದಿದ್ದರು. ಒಬ್ಬ ಪೋಲೀಸನು ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಬಂದೂಕ ಹಾಕಿ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಿಡದ ನೆರಳಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪೋಲೀಸ ವ್ಯಾನ ಇರುವದನ್ನೂ ಮುಂದಿನ ವನು ತುಸು ದೂರಿನಿಂದ ಕಂಡವನೇ ಬೆಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದನು. ತತ್ಕ್ಷಣ ತುಸು ಹಿಂದೆ ಸರಿದು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಸಂಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟನು. ಕೊಳವಿ ಊರಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಹೋಗಲು ಆಗ ಮೋಟಾರ ದಾರಿಯಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾನವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ರಸ್ತೆಯ ಬದಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಒಬ್ಬ ಪೋಲೀಸನನ್ನು ಕಾವಲಿಗೆ ಇಟ್ಟು ಜೀಪುಗಳನ್ನು ಊರೊಳಗೆ ಒಯ್ದು ಝಾಡತಿಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು ತೊಡಗಿದ್ದರೆಂಬುದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಪೋಲೀಸವ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಬಂದೂಕಧಾರಿ ಪೋಲೀಸ ಕಾಣುತ್ತಿರುವಾಗ ರಸ್ತೆ ದಾಟುವುದು ಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದಿನಿಂದ ಪೋಲೀಸರು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ? ಮುಂದೆ ಹೋದರೆ ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಕ್ಕಂತೆ ! ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಪೋಲೀಸನಿರುವುದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಅವನ ಬಂದೂಕ ಕಸಿದು ಕೊಂಡು ವ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಇಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಇದೆಲ್ಲ 'ಬಹುದು' ಆಗಿತ್ತು. ನಿಸ್ಸಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿ ಗೊತ್ತು ? ಇಂಥ ಅಪರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ೧ ಗಂಟೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸ ವ್ಯಾನವೇಕೆ ಏನೂ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆದದ್ದಾಗಲೆಂದು ಭಾರತಮಾತೆಯ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ವಾಮನರಾಯರು ತತ್ಕ್ಷಣ ನಿರ್ಣಯ ತಕ್ಕೊಂಡು ಅಜ್ಜಿ ಮಾಡಿದರು. ಯಾರೂ ಮಾತಾಡದೆ ರಸ್ತೆಯ ತುಸು ಬದಿಯಿಂದ ಕಲ್ಲು ಖಣಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಒಬ್ಬರ ಹಿಂದೊಬ್ಬರಂತೆ ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಡೆದು ಮುಂದೆಯೇ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಲಾಯಿತು. ಇತ್ತ ಪೋಲೀಸನ ಮೈಗೆ ಬೆವರು ಒಡೆದಿತ್ತು. ಇಷ್ಟತ್ತು ಜನರು ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ೫೦ ಜನರಷ್ಟು ಕಾಣುವದರಿಂದ ಮತ್ತು ದರೋಡೆಗಾರರ ಟೋಳಿ ನಡೆದಿರುವಾಗ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ನಿಂತ ತಾನು ಏನಾದರೂ ಚಲನವಲನ ಮಾಡಿದರೆ ತನ್ನ ಜೀವ ಉಳಿಯಲಾರದೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಬಂದೂಕ ಇವರೂ, ಚಿತ್ರದಂತೆ ಹಾಗೆಯೇ ಅವನು ಸ್ತಬ್ಧನಾಗಿ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅವನು ನಮ್ಮನ್ನು ದರೋಡೆಖೋರರ ಟೋಳಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು ವ್ಯಾನದ ತುಂಬ ಪೋಲೀಸರಿದ್ದಾರೆಂದು ನಾವು ತಿಳಿದಿದ್ದೆವು, ಹೀಗಾಗಿ ಪರಸ್ಪರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬಚಾವದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡಲು ಸಮಯವೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಸಾಧ್ಯವೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವದೊಂದೇ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಕೊಳವಿ ಕತ್ತರಿಯ ಮೂಲೆಯನ್ನು ದಾಟುತ್ತಲೆ ನಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಸೈನಿಕನು ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಓಡಹತ್ತಿದನು. ಅವನ ಹಿಂದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಓಡಬೇಕಾಯಿತು ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ತುಸು ಅಡ್ಡದಾರಿ ಕ್ರಮಿಸುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಒಂದು ತಗ್ಗು ಇತ್ತು ಕತ್ತರಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಕಾಣಿಸದ್ದರಿಂದ ಮುಂದಿನವನು ಅದರಲ್ಲಿ ಧೂಪ್ತೆಂದು ಬಿದ್ದನು. ಹಿಂದಿನವರೂ ಅವನ ಮೇಲೆಯೇ ಪಟಪಟ ಬಿದ್ದರು. ಕಲ್ಲು ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಆ ತಗ್ಗು ತುಂಬಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅದರ ಪ್ರಸಾದ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಸಾವರಿಸಿಕೊಂಡು, ಬ್ಯಾಟ್ರಿಗಳು ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಇದ್ದರೂ

ಅವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವದೆಂದರೆ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸ್ಥಾನ ತೋರಿಸಿದಂತೆಯೇ ಆಗುತ್ತಿದ್ದದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಕಂಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ಬೆಳಗು ಹರಿಯುವ ವೇಳೆಗೆ ಕಡಬಗಟ್ಟಿ ಊರಿಗೆ ಬಂದೆವು. ಅಲ್ಲಿ ಊರೊಳಗೆ ರೊಟ್ಟೀ ಎತ್ತಿ ಎಲ್ಲರೂ ತಿಂದ: ನೀರು ಕುಡಿದು ಮುಂದಿನ ದಾರಿ ಹಿಡಿದೆವು. ಹೀಗಾಗಿ ಭಾರಿ ಅನಾಹುತದಿಂದ ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಸ್ವಸ್ಥನಕ್ಕೆ ಮುಂಜಾನೆ ೧೦ ಗಂಟೆಗೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟಿತು

ಇತ್ತ ಪೋಲೀಸರು ಬೆಳತನಕ 'ಝಡತಿ' ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿಸಿ ಹತಾಶರಾಗಿ ಮುಖ ಒಣಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಿರುಗಿ ಗೋಕಾಕಕ್ಕೆ ಬರಲು ಪ್ಯಾನಿನ ಹತ್ತರ ಬರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ- ರಾತ್ರಿ ನಂದಿ ಬಂಗ್ಲೆ ಸುಟ್ಟುಹೋಯಿತೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಅವರಿಗೆ ಹತ್ತಿತು ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ದಾರಿ ಕಾಣದಂತಾಗಿತ್ತು. ತಾವು ಆ ಲಘುಗ ಗೌಡನ ಮಾತು ನಂಬಿ ಊರ ಮನೆಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸ ಹತ್ತಿದಾಗಲೇ ಗಾಂಧೀ ಸೈನಿಕರು ನಂದಿ ಬಂಗ್ಲೆ ಸುಟ್ಟು ಹಾಕಿದ್ದು ತಿಳಿದು ಪೋಲೀಸರು ಈ ಚಳವಳಿ ಜನರಕೂಡ ವ್ಯವಹರಿಸುವದು ಕಠಿಣವಿದೆಯೆಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟರು. ಚಹ ಕು: ಯುಕ್ತಿದ್ವಾಗ ರಾತ್ರಿ ಕಾವಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪೋಲೀಸನು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಕಂಡ ಘಟನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು, ರಾತ್ರಿ ೧ ಗಂಟೆಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ೫೦ ಜನರ ಒಂದು ಟೋಳಿಯು ತನ್ನ ಮುಂದಿನಿಂದಲೇ ಹಾದು ಹೋಯಿತೆಂದು ಅವನು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು " ಏ ಸಾಲೆ, ಹರಾಮಖೋರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಂದೂಕು ಇದ್ದಾಗ ನೀನು ಗುಂಡು ಯಾಕ ಹಾರಿಸಲಿಲ್ಲ!" ಎಂದು ಗದರಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ " ಸಾಹೇಬರೇ, ನನ್ನ ಜೀವ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಆ ಜನರೇ ನನಗೆ ಗುಂಡು ಹಾಕಿದ್ದರೆ ನಾನೇ ಸತ್ತು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ," ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟು, ದರೋಡೆ ಟೋಳಿಗಳನ್ನು ಕಣಕುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಎಂದೂ ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದನು. ಆಗ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು " ಮುಖ ಸೂಳೇ ಮಗನೇ! ಅವರು ದರೋಡೆ ಖೋರರಲ್ಲ. ನಮಗೆಲ್ಲ ಚಳ್ಳಹಣ್ಣು ತಿನಿಸುತ್ತಿರುವ ಗಾಂಧೀಜನರು. ಅವರೇ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಗ್ಲೆ ಸುಟ್ಟು ತಿರುಗಿ ಹೋದರು. ಸಾಕು ನಡೆಯಿರಿ, ಬೆಳತನಕ ನಿನ್ನೆ ಇಲ್ಲ. ಕೂಳಿಲ್ಲ. ಈ ಚಳವಳಿ ಎಂದು ನಿಲ್ಲುವದೋ, ನಮಗೆ ಕಣ್ಣು ತುಂಬ ನಿನ್ನೆ ಎಂದು ಸಿಗುವದೋ ಆ ಅಲ್ಲಾನಿಗೆ ಗೊತ್ತು." ಎಂದು ಉಸಿರು ಬಿಡುತ್ತ ಗೋಕಾಕದ ಹಾದಿ ಹಿಡಿದರು.

೭ ಕೊಟಬಾಗಿ ಹತ್ತರ ಟಪಾಲ ಬಸ್ ಲೂಟಿ

ನಮ್ಮ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ೩೫ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿದ್ದರು. ಇಷ್ಟು ಜನರ ಊಟ-ಉಡಿಗೆಗೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಖರ್ಚಿಗಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಣ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸ್ಥಾನಿಕ ಜನರಿಂದ ಆಗಾಗ ವರ್ಗಣೆ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಈ ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲದೆ ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ ದಿವಾಕರರು ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ತುಸು ಹಣ ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿ, ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಾಗಿ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಮುಂಬೈಯಿಂದ ಈ ಹಣ ತಂದು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದು ಸಾಲುತ್ಪಿಡ್ಡಿಲ್ಲವಲ್ಲದೆ ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬರುತ್ತಲೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ತಂಡದವರಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ದುಡ್ಡಿನ ಅಡಚಣೆ ಕಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ನಾಲ್ಕಾರು ತಿಂಗಳ ಅನುಭವದಿಂದ ಕೂಟಯೋಧನೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲ ಸಾಕಷ್ಟು ಪಳಗಿದವರಾಗಿದ್ದೆವು. ನಡು ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹನ್ನ ಸುಡುವವರಿಗೆ ಪೋಲೀಸರ ಮಿಲಿಟರಿಯವರ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸಿ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವವರಿಗೆ, ಊರಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಗಳನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಸುಲಭದ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆಂಬ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆ ಮೇಲಿನಿಂದ ನಮಗೆ ಇತ್ತು. ನಾವು ಯಾವಾಗಲೂ “ಹರಿಜನ” ದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಶ್ರೀ ಕಿಶೋರಲಾಲ ಮಶ್ರುವಾಲಾ ಮತ್ತು ಕಾಕಾ ಕಾಲೇಲಕರರ ಆ ಲೇಖ ಸ್ಮರಿಸಿಯೇ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆವು. “ಯಾರಿಗೂ ಹಿಂಸೆ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ, ಯಾರದೇ ಖಾಸಗಿ ಆಸ್ತಿಗೆ ಕೈ ಹಚ್ಚತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ.” ಎಂಬ ಆ ಲೇಖದಲ್ಲಿಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೆವು.

“ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ದುಡ್ಡು ತಂದು ಕೊಡುವೆವು, ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವುದು, ಟಪಾಲ ಬಸ್ಸು ಲೂಟಿಮಾಡುವುದು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಷ್ಟು ಮಾಡುವೆವು. ಮಾತ್ರ ಕೆಲವು ಸಿರಿವಂತರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಕನ್ನ-ದರೋಡೆ ಹಾಕಲು ದಯ ಮಾಡಿ ಅನುಮತಿ ಕೊಡಿರಿ” ಎಂದು ಕಳವು-ದರೋಡಿಯೇ ತಮ್ಮ ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಂಥ ಸಮಾಜದ್ರೋಹಿ ಜನರು ಆಗಾಗ ನಮ್ಮನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾವು ಎಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸಹಾಯವನ್ನು ತಕ್ಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ದೇಶಭಕ್ತಿಯ ನೆವದಲ್ಲಿ ದರೋಡೆ ಹಾಕಿ ಹಣ ಲೂಟಿ ಮಾಡುವುದು ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. “ದುಡ್ಡು ಬೇಕಾದರೆ ಸರಕಾರಿ ಕಚೇರಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಟ್ರೆಜರರಿ ಲೂಟಿ ಮಾಡೋಣ” ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಅದು ಅವರಿಗೆ ಬೇಡವಾಗಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ದುಡ್ಡು ಬೇಕಾಗಿತ್ತು, ಪೋಲೀಸರ ಗುಂಡಿಗೆ ಎದುರು ನಿಲ್ಲುವುದು ಬೇಡವಾಗಿತ್ತು.

ಖಾಸಗಿ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಗೆ ದರೋಡೆ ಹಾಕುವದು - ಅದು ಗಾಂಧೀ ಮಹಾಶಯರ ಜೈಕಾರದಲ್ಲಿ - ಅವರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕಾರದ, ತ್ಯಾಗದ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಯಶಸ್ವಿನ ಖಾತ್ರಿ ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರರಷ್ಟು ಅಂತೆಯೇ ಅವರು ಅದನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಮ್ಮತಿಸುತ್ತಿ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಮ್ಮತನೆಗಳು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿದವು. ಅವರ ಸಹಾಯ, ಸಹಕಾರ ಎಂದೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದವು.

ಸಂಕೀರ್ಣರದಿಂದ ಹುಕ್ಕೇರಿ ರೋಡಿಗೆ (ಈಗಿನ ಹೆಸರು ಫುಟಪ್ರಭಾ) ಸಾಯಂಕಾಲ ನಿತ್ಯವೂ ಬಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಟಪಾಲ ಲೂಟಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ನಾವು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವ ಪತ್ತಾರ ಮತ್ತು ರಾಜಾರಾಮ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಇವರಿಗೆ ವಹಿಸಿದವು. ಶ್ರೀ ವಿರುಪಾಕ್ಷ ಕಲಫಾಣ ಎಂಬವನನ್ನು ಜೊತೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಹುಕ್ಕೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾದ ಡಾ. ಶಿರಗಿ, ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ತಮ್ಮ ಯೋಜನೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಯಲಿಮುನ್ನೋಳ್ಳಿಯ ಬೋಣಿ ಆದಿ ಮೂರು-ನಾಲ್ಕು ಜನ ಹೋರಾಟಗಾರರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಸಂಕೀರ್ಣರದಿಂದ ಶ್ರೀ ಕಲಫಾಣ ಇವರು ಆ ಟಪಾಲ ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬರಬೇಕು. ಆ ಬಸ್ಸು ಕೊಟಬಾಗಿ ಪೊಲ ಹತ್ತರ (ಹುಕ್ಕೇರಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ೬ ಮೈಲು) ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಕಲಫಾಣನು ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ರಸ್ತೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಂತೆ ನಿಂತಿರುವ ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವ ಪಾಂಡೆ ರಾಜಾರಾಮ ಮೊದಲಾದ ೬-೮ ಜನರು ಕೈಮಾಡಿ ಬಸ್ಸು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಬಸ್ ನಿಂತಕೂಡಲೆ ಅದರಲ್ಲಿಯ ಟಪಾಲ ಚೀಲಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಸಿದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಆ ರೀತಿ ಟಪಾಲ ಬಸ್ಸು ಬಂತು, ಕೊಟಬಾಗಿ ಖೂಟೆಗೆ ನಿಂತಿತು. ಅಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ಮಹಾದೇವ ರಾಜಾರಾಮ ಇವರೊಂದಿಗೆ ಬಂದವರು ಮಾಯವಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಅಪ್ಪಣ್ಣಾ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ ಮತ್ತು ಮತ್ತಾರ ಸದಾಶಿವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರೂ ಇವರಿಬ್ಬರೇ ಉಳಿದಿದ್ದರು. ಬಸ್ಸು ನಿಲ್ಲುವದೇ ತಡ ಮಹಾದೇವನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಬುರ್ಕಿಯಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಗಾಳಿಗಳನ್ನು ಪಂಚೇಜೀರು ಮಾಡಿದನು. ಉಳಿದವರು ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಬಸ್ಸನ್ನೇರಿ ಟಪಾಲ ಚೀಲಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡರು. ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಯಾಣಿಕರೆಲ್ಲ ಗಾಬರಿಯಾದರು. ಕೆಲವರು ಇಳಿದು ಒಡತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ಸಮ್ಮತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು "ನಿಮಗೇನೂ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ. ಗಾಬರಿಯಾಗಬೇಡಿರಿ, ನಾವು ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗರು. ಸರಕಾರಿ ಟಪಾಲ ಮಾತ್ರ ಲೂಟಿ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ." ಎಂದು ಕೂಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಬಂದಿತು. ಡ್ರಾಯವರನೂ, ಕಂಡಕ್ಟರನೂ ಸಮ್ಮತನೇ ನಿಂತರು. ಸಮ್ಮತ ಸೈನಿಕರು ಎಲ್ಲ

ಬಹುಲ ಚೀಲಗಳನ್ನು ತೆಕ್ಕೊಂಡು ಕೊಟಬಾಗಿ ಕಡೆಗೆ ಬಂದು, ಬಿಟ್ಟಿ ನೋಡಿ, ಸುಟ್ಟು
ದಾಕಿದರು. ಒಂದು ಚೀಲದಲ್ಲಿ ತೊಗಲಿನ ಸಣ್ಣ ಬ್ಯಾಗವಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಸುಡದೇ ಹಾಗೇ
ತಂದರು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸರಕಾರಿ ಕಾರು ಹುಕ್ಕೇರಿ ರೋಡ್ ಕಡೆಯಿಂದ
ಬಂದು ಎಲ್ಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಹುಕ್ಕೇರಿಗೆ ಹೋಯಿತು. ಹತ್ತು ನಿಮಿಷ
ಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರ ಜೀಪ ಬಂದವು. ಮಿಲಿಟರಿ ಜೀಪೂ ಬಂದಿತು. ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು
ಅಡ್ಡದಾರಿಯಿಂದ ನದಿ ದಾಟಿ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು
ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಜೀಪುಗಳು ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದವು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಾಣಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ
ಜನರು ಇವರನ್ನು ದರೋಜಪೋರರೆಂದು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಅದರ ಚಳವಳಿಯವೆ
ರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು 'ರಾತ್ರಿ ಅಡ್ಡದಾರಿಯಿಂದ
ಪಾಚ್ಚಾಪೂರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಪೋಲೀಸರ ಮತ್ತು ಮಿಲಿಟರಿಯವರ ಜೀಪು ಬೆನ್ನು
ಹತ್ತಿದರೂ ಅವರು ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಾಣಟ್ಟಿ ಜನರನ್ನು ಅವರು ಹೆದರಿಸಿ
ಚಳವಳಿಯವರು ಎತ್ತ ಹೋದರು ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರು ಅವರು ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯನ್ನು
ತೋರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಮರುದಿನ ಶಿಗೀಹೊಳೆಯ ರಾವಜೇಕಾಕಾ ಇವರ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಆ
ತೊಗಲಿನ ಬ್ಯಾಗು ಬಿಟ್ಟಿ ನೋಡಲಾಗಿ ೧೬೦೦ ರೂಪಾಯಿಯ ನೋಟುಗಳಿದ್ದವು
ಇದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಎರಡು ತಿಂಗಳ ವಿಚೀಕಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಈ ಕಾಯಾತ್ಮಮಕ್ಕೆ ಎಲಿ
ಮುನ್ನೋಲ್ಕಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ ಬಡಿಗೆರ, ಬಸ್ಸಪ್ಪ ರಾಜಪ್ಪಗೋಳ, ಬಸಲಿಂಗಯ್ಯ ಗಣಾ
ಚಾರಿ, ತಾತಪ್ಪ ಡೋಣ, ಹುಕ್ಕೇರಿಯ ಧನಸಾಲ ಬಾಗಿ ಇವರು ಸಹಾಯ
ಮಾಡಿದರು.

ಇತ್ತ ನಮ್ಮ ತಂಡದವರು ಇಬ್ಬಿಬ್ಬರಂತೆ ಬಂದು ಪಂಟಮುರಿಯ ಹತ್ತರ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು. ಅಲ್ಲಿ ವಾಮನರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಊಟ ತಕ್ಕೊಂಡು ೭ ಗಂಟೆಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ೮-೩೦ ಗಂಟೆಯಾದರೂ ಅವರು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಪಥಕದ ಅಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಹಕಾರಿಯೂ ಕಾಣದವರು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದವು ಯಾವದೂ ತಿಳಿಯದಾಯಿತು. ವಾಮನರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಬರದ ಹೊರತು ಯಾವ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕೈಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಹಪ್ಪೆ (ಕಂದಾಯ) ವಸೂಲಿಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಪೋಲೀಸರ ಸಂಖ್ಯೆ, ಅವರ ಚಲನವಲನ ನಮಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿದ್ದವು, ಊರೊಳಗಿನ ಸಂದಿಗ್ಧೋದಿಗಗಳು ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿಯವರಿಗೇ ತುಸು ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಕಾರಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಾದರೂ ಏನಿದೆ ? ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿ ಮತ್ತು ರಾಜಾರಾಮ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಇಬ್ಬರೂ ಮೌನದಿಂದ ಊರೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಮುಖ್ಯಪಾದ ಬಸ್ ರೋಡಿನಿಂದ ಸಾಗಿದರೆ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬಹುದೆಂದು ಬಗೆದು ಉತ್ತರ ಕಡೆಯ ನೇಕಾರ ಓಣಿಯಿಂದ ನಡೆದರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕುಲಕರ್ಣಿ ವಾಮನರಾಯರ ಮನೆಗೆ (ಶ್ರೀ ಚಿದಂಬರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ) ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿಯ ಕೇಂದ್ರವು ಎಲ್ಲಿದೆ ? ಎಂಬುದು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾವು ಒಂದು ಓಣಿಯನ್ನು ದಾಟುವದರೊಳಗೆ ಸರಕಾರಿ ಚಾವಡಿಯೇ ಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು, ಗೌಡ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಇದ್ದರು ವಸೂಲಿಯ ಕೇಂದ್ರವು ಅದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಅಂದು ಬೆಳದಿಂಗಳ ದಿನವಾಗಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಗುಟ್ಟು ರಹಸ್ಯಗೊಂಡಿತ್ತು. ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಆ ಚಾವಡಿಯ ಮುಂದೆಯೇ ಹಾಯ್ದು ನಡೆದೆವು. ನಾಲ್ಕು ಜನ ಪೋಲೀಸರು ಬಂದೂಕಧಾರಿಗಳಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಒಬ್ಬ ಅಮಲದಾರನು ಅವರಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. "ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನವರು ಇಂದು ಬರುವರೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ (ತೋಲಗಿಯಂತೆ) ಆದೀತು ! ಎಚ್ಚರ ! ಯಾರೂ ಮಲಗ ಬೇಡಿರಿ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಪಹರೆ ಮಾಡಿರಿ. ತಪ್ಪಿದರೆ ಚರ್ಚಾ ಸುಲಿದೇನು " ಎಂಬ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಮುಂದಿನ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಾಮನರಾಯರ ಮನೆಗೆ ಬಂದೆವು, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಶುಕಶುಕಾಟ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಏನೂ ತೋಚದಾಯಿತು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಬರುವಿಕೆಯ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನೆರೆಮನೆಯ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ದೊಡಕಾನಟ್ಟಿಯವರು ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಬಂದು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ " ಪಾಚ್ಚಾ ಪೂರದ ಅಣ್ಣ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಸಂಜೆ ಬಂಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಮನರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರನ್ನು ಇದೇ ಈಗ ಪೋಲೀಸರು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಯಮಕನ ಮರಡಿಗೆ ಒಯ್ದಿದ್ದಾರೆ. ದಿನಾಲು ಒಬ್ಬನೇ ಪೋಲೀಸನು ಪಹರೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಂದು ಯಾರೋ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಪೋಲೀಸರು ಪಹರೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ಗುಟ್ಟು

ರಜ್ಜು ಗಿದೆ, ಕೂಡಲೆ ಪಾರಾಗಿಹೋಗಿರಿ. ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಕೇಳಿ ನಾವು ಚಕ್ರ ವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿವಲ್ಲ? ಎಂದು ಗಾಬರಿಯಾದೆವು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಮಿಷಕೂಡ ನಿಲ್ಲು ವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಸುಸೂತ್ರ ಪಾರಾಗುವದೇ ಕಠಿಣವಾಯಿತು. ಪೋಲೀಸ ಜೀಪುಗಳು ಒಡಾ ಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಪುನಃ ಅದೇ ಚಾವಡಿಯ ಮುಂದೆಯೇ ಹಾಯದೆ ಬೇರೆ ದಾರಿಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಒಡಿಹೋಗುವ ದುಸ್ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದರೆ ಗುಂಡಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವದು ಖಂಡಿತ ! ಸಂಶಯ ಬರದಂತೆ ನಾಗರಿಕರಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಸಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನಷ್ಟು ರಾತ್ರಿಯಾ ಗಿದ್ದರೆ ಊರ ಜನರ ತಿರುಗಾಟ-ಸುಳಿದಾಟ ನಿಂತು ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ನಾನು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಸೋಗಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ನಡೆಯಬೇಕು ರಾಜಾರಾಮನು ಒಂದು ನೀರಿನ ತಂಬಿಗೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹಿಂಬಾಲಿಸಬೇಕು, ನೋಡು ವವರಿಗೆ ಯಾರೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಬಹಿದೀಶೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಹಿಂದೆ ಅವರ ಸನದಿ ನೀರಿನ ತಂಬಿಗೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ನಡೆದಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಭಾಸವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದೆವು. ಅದೇ ಚಾವಡಿ, ಅದೇ ಪೋಲೀಸರ ಮುಂದಿನಿಂದಲೇ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹಾದು ದಾಟಿದೆವು. ಸುಸೂತ್ರ ಪಾರಾದೆವು. ಊರ ಹೊರಗೆ ಒಂದು ಬೀಡುಬಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕ ರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡೆವು, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರ ಜೀಪುಗಳು ಅತ್ತಿತ್ತ ಒಡಾಡ ಹತ್ತಿದವು.

ಎಲ್ಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಪೂರ್ಣ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಸೇನಾಪತಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟೆವು. ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಗೌಪ್ಯಸ್ವರೂಪ ಹೇಗಾಯಿತು ? ಪೋಲೀಸರು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಅದೇಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ ? ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಇಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲತೆಯಿಲ್ಲ. ಹೊರಟವೇಳೇ ಸರಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುವದು ಅಪಾಯಕರ ವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿ ಹಿನ್ನಡೆಯ ಹುಕುಮು ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಕೂಳು-ನೀರು ಇಲ್ಲದೆ ರಾತ್ರಿ ೩ ಗಂಟೆಗೆ ಕೆಸರೂರ ಮಾವಿನ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮಲಗಿದೆವು.

ಮರುದಿನ ವೃತ್ತಪತ್ರ ಓದಿದೆವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ದಪ್ಪ ಅಕ್ಷರ ಗಳಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು—

“ಖಾನಾಪೂರ ತಾಲೂಕಿನ ತೋಲಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಚಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಶಸ್ತ್ರ ಪೋಲೀ ಸರ ಕಾವಲಿನಲ್ಲಿ ವಸೂಲ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಂದಾಯದ ಹಣ ಲೂಟಿಮಾಡಲಾಯಿತು !”

ವಂಟಮೂರಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಪೋಲೀಸರರಲು, ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮುಂಜಾಗ್ರತೆ ವಹಿಸಲು ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದು ಆಗ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಿತು.

೯ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಕುಲಕರ್ಣಿ ದಪ್ತರ ನಾಶ.

ಸುತ್ತಲಿನ ಹತ್ತೆಂಟು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ದಪ್ತರಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ಅಂದರೆ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಒಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಠಾರದಲ್ಲಿ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ ಗ್ರಾಮದ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿನ ಅಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಇವೆಯೆಂದು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ದಪ್ತರ ನಾಶಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಮ್ಮ ಗುಂಪಿನ ಜನರು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು.

ಒಂದು ದಿನ ಸಂಜೆಗೆ ಮಬ್ಬುಗತ್ತಲೆಯಾಗುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳದಿಂದ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಪಾಚ್ಚಾಪೂರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶ್ರೀ ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಠದ ಇವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆತರು. ನದಿ ದಾಟಿ ಬರುವಾಗ ಶ್ರೀ ನಾಡಗೌಡರ ಮನೆಯ ಹಿಂದೆ ಅತಿರಾಜನಿಷ್ಠರೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಫತ್ತೇಖಾನ ದೇಸಾಯಿಯವರು ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ನಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿ “ಯಾರವರು !” ಎಂದು ಹೆದರಿಸಿದರು. ಆಗ ಶ್ರೀ ಬಸಯ್ಯ ಕಾಕಾ ಮಠಪತಿ ಎಂಬ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ, “ಸುಮ್ಮನೆ ಒಳಗೆ ಹೋಗುವಿರೋ ಇಲ್ಲವೋ !” ಎಂದು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಗದ್ದರಿಸಿದರು. ಫತ್ತೇಖಾನನು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಬಾಗಿಲ ಹಾಕಿಕೊಂಡವರು. ಮರುದಿನ ಇಡೀ ದಿನ ಬಾಗಿಲ ತೆಗೆಯದೆ ಗಡಗಡ ನಡುಗುತ್ತ ಒಳಗೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು.

ದೀಪ ಹಚ್ಚುವ ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ವೆಂಕಣ್ಣನ ಮನೆಯಿಂದ. ವಠಾರದ ಹಿತ್ತಲ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಪಟಪಟ ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದವು. ಪೂರ್ವ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಾಗಿಲ ಹೊಸ್ತಿಲಮೇಲೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಂತೆ ೮ ಜನರು ನಿಂತರು. ಇಬ್ಬರು ಅಟ್ಟದ ಕೀಲಿ ಮುರಿದು ಮೇಲೆ ಹತ್ತಿದರು. ಉಳಿದವರು ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿಮೇಲೆ ಹೋದರು. ಎಲ್ಲ ದಪ್ತರ-ಕಾಗದಪತ್ರಗಳನ್ನು ಚೀಲಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು, ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಊರ ಹೊರಗೆ ಒಯ್ದು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ಬಿಚ್ಚಿವು. ಬಾಳಕು ದೇವರಮನಿ ಎಂಬ ಫಿತೂರಿಯು ಸದಾಕಾಲ ನಮ್ಮನ್ನು ದೂರಿನಿಂದ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತ ಎಲ್ಲ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಪೋಲೀಸರಿಂದ ಹಣವೂ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರನ್ನು ಊರಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಬಂಧಿಸುವಾಗ ಪೋಲೀಸರು ಇವನನ್ನು ಸಹ ಬಂಧಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಫಿತೂರಿ ನಡಿಸಲು ಅವನನ್ನು ಕಿಲ್ಲೆ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಜೇಲಿನೊಳಗಿನ ಚರ್ಚೆಯಿಂದಾದರೂ ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಸುಳ್ಳು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಡಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಫಿತೂರಿಯನ್ನು ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ಈ ತರದ ದೇಶ ದ್ರೋಹಿಗಳು

ಈಗ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರೆಂದು ಪೇಸಕನ್ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಠಾರದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ನಮ್ಮ ಪರಿಚಿತರೇ. ನಾಳೆ ಮಾಮಲೆದಾರರು ಬಂದು ಕೇಳಿದರೆ ನಾವು ಏನು ಹೇಳಬೇಕು ? ಎಂದು ಹಿರಿಯರು ಕೇಳಿದರು. 'ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರಿ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿ ಹೊರಟೆವು.

ಮರುದಿನ ಮಾಮಲೆದಾರರು ಬಂದರು. ಅವರ ಮುಂದೆ - ೫೦ ೬೦ ಜನರು ೬-೭ ಘಂಟೆ ವಿಸ್ತರದವರು, ಮುಖದ ತುಂಬ ಉದ್ವಾದ ಗಡ್ಡ - ಮೀಸೆ ಬೆಳೆದವರು ಟೊಣಪರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನವರೇ ಅಲ್ಲ. ಎಂದು ಇವರು ಸಾಕ್ಷಿ ನುಡಿದರು.

೧೦ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದಿಂದ ಮರಳಿದಾಗ

೧೯೪೨ ರ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಸಭೆಗೆ ನಾನು ಮತ್ತು ನಮ್ಮೂರ ರಾವಜಿ ಕಾಕಾ ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಗಿದ್ದೆವು. ಸಭೆ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಿರುಗಿ ಬರುವಾಗ ರೇಲ್ವೆಯಿಂದ ಗೋಕಾಕ ರೋಡಿಗೆ ಇಳಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಗೊಡಚಿನಮಲ್ಲಿ ಪರಕನಹಟ್ಟಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತ ನಮ್ಮ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಬರುವದು ಎಂದು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೆವು. ನಮ್ಮ ಗಾಡಿಯು ಚಿಕ್ಕೋಡಿರೋಡ ಸ್ಟೇಷನಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಲೆ ನಮ್ಮ ಡಬ್ಬಿಯೊಳಗೆ ಇಬ್ಬರು ಪೋಲೀಸ ಜಮಾದಾರರು, ಹವಾಲದಾರರು ಹತ್ತಿದ ರವ್ವೇ ಅಲ್ಲ. ನನ್ನ ಬದಿಗೆ ಮೈಗೆ ಮೈ ಹಚ್ಚಿ ಕುಳಿತರು. ಆ ಜಮಾದಾರನು ನನ್ನನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ನಾನು ಒಮ್ಮೇಲೆ ಗಾಬರಿಯಾದೆ. ಹಗಲೂ ಇರುಳೂ ಪೋಲೀಸರ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸುವದೇ ನಮ್ಮ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರು ತಮ್ಮ ಬೇರೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಂದರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದರೆಂಬ ಸಂಶಯ ಎಲ್ಲ ಭೂಗತರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಕೋರ್ಟಿನಿಂದ ಹತ್ತೆಂಟು ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿ ಜೇಲಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಪೋಲೀಸ ಪಾಟರ್ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಆ ಕೈದಿಗಳೂ, ಉಳಿದ ಪೋಲೀಸರೂ ಬೇರೊಂದು ಡಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಜಮಾದಾರ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಡಬ್ಬಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದು ನಮ್ಮ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಸುದೈವದಿಂದ ಸರಕಾರಿ ಹ.ಕುಮಿನ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲ ರೇಲ್ವೆ ಡಬ್ಬಿಗಳಲ್ಲಿ, ಒಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಲಾಕ್ ಔಟದ ಮಂದ ಪ್ರಕಾರ ವಿಸ್ತರದಿಂದ ನನ್ನ ಮುಖ ಆ ಜಮಾದಾರನಿಗೆ ಕಾಣುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನಾನು

೨ ಚಕ್ರವ್ಯೂಹದಿಂದ ಪಾರಾದೆವು.

ವಂಟಮೂರಿಯಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿ ಹಿನ್ನಡೆ

ಹೋರಾಟಗಾರರು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಮತ್ತು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ದಾಳಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಅಶಕ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಿ ಯಂತ್ರವೆಲ್ಲ ಮುರಿದು ಬಿದ್ದಂತಾಗಿತ್ತು. ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಟಪಾಲು ಬರುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ತಾರಿಗಂತೂ "ಕೋಳಿಬೇನೆ" ಬಂದಂತಾಗಿತ್ತು. ರೇಲ್ವೆಗಳಿಗೆ ಕ್ಷಯರೋಗ ಹತ್ತಿತ್ತು. ಪಾಯಲಿಫ್ ಟ್ರೇನು (ಇಂಜನ ಮತ್ತು ಪೋಲೀಸರ ಒಂದು ದಪ್ಪಿ) ಮೊವಲು ಹಾದು ಹೋದ ಮೇಲೆಯೇ ಅದರ ಹಿಂದಿನಿಂದ ರೇಲ್ವೆ ಟ್ರೇನು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಿ ಕಂದಾಯ-ತೆರಿಗೆ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಪ್ರತಿಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವಸೂಲ ಮಾಡುವದು ಸುರಕ್ಷಿತವಲ್ಲವೆಂಬ ಮುಂಧೋದೇಶೆಯಿಂದ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ವಸೂಲಿಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸರಕಾರ ರೂಪಿಸಿತು. ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಗ್ರಾಮದ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರೂ (ಶಾನುಭೋಗರು) ಗೌಡರೂ ತಮ್ಮ ಸನದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಪೋಲೀಸರ ಭದ್ರಕಾವಲು ಇಟ್ಟಂಥ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಶಾಣ್ಣಹಾಕಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಭೂಮಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲ ಮಾಡುವಂತೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಲೆಕ್ಟರರು ಪ್ರವಶ್ನ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ ಗ್ರಾಮವು "ಡೇಂಜರ್ ರೈೋನ" ಎಂದು ಮೊದಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದರಿಂದ ಈ ಭಾಗದ ಸುಮಾರು ೨೦ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ವಂಟಮೂರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಪೋಲೀಸ ಕಾವಲು ಇಟ್ಟು, ವಸೂಲಿ ಕೆಲಸ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ೨೦ ಹಳ್ಳಿಯ ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿಗಳೆಲ್ಲ ವಂಟಮೂರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಬಿಡಾರ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ಊರವರು ವಂಟಮೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ತೆರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ ರಾಜ್ಯ ಸುರುವು ಆದಂದಿನಿಂದ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರವೇ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಪರಂ ಪರೆಯನ್ನು ೧೯೪೩ ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಮುರಿದು, ಪ್ರಥಮ ಸಲ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದಿಂದ ವಸೂಲಿಯ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ವಂಟಮೂರಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸರಕಾರದ ರಾಜ್ಯವು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸರಕಾರವೇ ಒಪ್ಪಿ ದಂತಾಗಿತ್ತು. ವಂಟಮೂರಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಮಗೂ ಅದು ಬಹಳ ಪ್ರತಿಕೂಲವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಾಮನ ನಾರಾಯಣ ಕುಲಕರ್ಣಿ. ವಿಷ್ಣು ನಾರಾಯಣ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಗೌಡವಾಡ) ಇವರಿಬ್ಬರು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ಕರ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ವಾಮನರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಕುಮರಿ ಆಶ್ರಮದವರು. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ ದೊಡಕಾನಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ವಿಠಲರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಕಾರಭಾರಿಗಳು) ಇವರ ಮನೆಗಳು ನಮಗೆ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿದ್ದವು. ವಂಟಮೂರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ

ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಶ್ರೀ ಪಾಮನರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು (ಇವರು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ವಿಚಾರದವರಾಗಿದ್ದರು.) ವಿವರವಾಗಿ ನಮಗೆ ಪೂರೈಯಿಸಿದ ನಂತರ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಂದಾಯ ಕೇಂದ್ರ ಲೂಟಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ನಮ್ಮ ಸೇನಾಪತಿ ಶ್ರೀ ಪಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರು ನಿಶ್ಚಿತಗೊಳಿಸಿದರು.

ದಿನಾಂಕ ೨೦-೧-೧೯೪೫ ರಂದು ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದಿಂದ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೩ ಗಂಟೆಗೆ ಇಬ್ಬಿಬ್ಬರಂತೆ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಅರಳಿಕಟ್ಟಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಮಂಟಮೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಊರ ಹೊರಗೆ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆ ೭ ಗುಟೆಯವರೆಗೆ ಕಲೆಯಬೇಕು ನಂತರ ಸಮಯಸಾಧಿಸಿ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಊರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಪೋಲೀರನ್ನು ನಿಶ್ಚೇತರಿಸಿ ತೆರಿಗೆಯ ಹಣ ಲೂಟಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಜನೆ ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು.

ಮೊದಲನೆಯ ಪಥಕದಲ್ಲಿ ಹೊಸಮನಿ ಅಣ್ಣ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಗಂಗಾಧರ) ಅವರು ಮುಲ್ಲಾ ಹಾಗೂ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಶಾನಭಾಗ ಇವರೊಂದಿಗೆ ಸಾಗಿದ್ದರು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಿಗಳಿದ್ದವು. ಬೆಲಭಾವಿ ಊರ ಹತ್ತಿರದ ಒಂದು ಹುಣಿಸೇಗಿಡದಮೇಲೆ ಎರ ಅಣ್ಣ ಹುಣಿಸೆಕಾಯಿ ಹರಿಯ ಹತ್ತಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಸನದಿ ವಾಲೀಕಾರರು ಬಂದು ಸಂಶಯದಿಂದ ಇವರು ಚಳವಳಿಯವರೇ ಎಂದು ಅಣ್ಣಪ್ಪನನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಮಂಟಮೂರಿಯಲ್ಲಿಯ ಪೋಲೀಸರಾಣಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಅಣ್ಣ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ ಈ ಮೂರು ಶಬ್ದ ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಮಿತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿ ಸಿಕ್ಕನೆಂದು ಹರುಷಾತಿರೇಕದಿಂದ ಕುಣಿದಾಡಿದರು. ಅವನನ್ನು ಕೂಡಲೆ ಯಮಕನಮರಡಿಗೆ ಒಯ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಆನಂದವೇ ಆನಂದ ! ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎಗೆ ಸಮಾಚಾರ ತಿಳಿಸಲಾಯಿತು. ಡಿ. ವಾಯ. ಎಸ್. ಪಿ. ಬಂದರು. ಆನಂದದ ಭರದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಂದ ಬೆಲಭಾವಿಯ ಸನದಿಗಳಿಗೆ ಅವರು ಹೊಸ ಧೋತರದ ಆಹೇರ ಮಾಡಿದರು. ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿ ಯವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಬಹುಮಾನ ಕೊಡುವದಾಗಿ ಸರಕಾರ ಸಾರಿದ್ದಿತು. ಈ ಮೊತ್ತದ ದೊಡ್ಡ ಹಣ ಸನದಿಗೆ ಕೊಡುವಾಗ ತಾವು ಎಷ್ಟು ಪಾಲು ಹೊಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಹುಣಿ ಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು ಇದ್ದರು. ಡಿ. ವಾಯ. ಎಸ್. ಪಿ. ಯವರು ಶಾಬ್ಬಾಸ್ ಎಂದು ಆ ಸನದಿಗಳ ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೂರ ಘಾಸವಾರರು ಬಂದರು. ತನ್ನ ಭಾಗದ (ಯಮಕನಮರಡಿ ತಾಣ) ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಬಸ್‌ಮಾಷ ಸಿಕ್ಕ ಪರಮಸಂತೋಷ ಆವರಿಗಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ರಾತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಗ್ಯಾಸಬತ್ತಿ ಹಚ್ಚಿ ಒಳ್ಳೇ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡಿ " ಇವನು ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿಅಲ್ಲ " ಎಂದು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದಾಗ ಎಲ್ಲರ ಮುಖ ಬಾಡಿ ಬತ್ತಿಯಾದವು. ಡಿ. ವಾಯ. ಎಸ್. ಪಿ. ಯವರು ತಮ್ಮ ಆಹೇರ ಪುಕ್ಕಟೆ ಹೋಯಿತಲ್ಲ ! ಎಂದು ಹಳಹಳಿಸಿದರು.

ರುಮಾಲ ಸುತ್ತಿ ಕೋಟು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಕಿಡಕಿಯ ಹೊರಗೆ ತಲೆಹಾಕಿ ಕೈಯಿಂದ ಮುಖ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಂತೆಮಾಡಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತೆ. ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಆ ಜಮಾದಾ ರನ್ನು ದಣಿದು ಬಂದಿದ್ದ. ಕೂಡಲೆ ತೂಕಡಿಸ ಹತ್ತಿದ. ಎರಡು ಸ್ವೇಶನ್ನು ದಾಟಿ ಗೋಕಾ ಕರೋಡಿಗೆ ಬಂದಿಳಿದವು. ಒಂದು ಸಂಕಟವು ದಾಟಿತನ್ನು ವಪ್ಪರಲ್ಲಿ ಭಾರಿದೊಡ್ಡ ಸಂಭಾವ್ಯ ಸಂಕಟವು ನಮಗಾಗಿ ಕಾದಿತ್ತು.

ಗೋಕಾಕ ರೋಡ ಸ್ವೇಶನದ ಮೇಲೆ ಇಳಿದಾಗ ರಾತ್ರಿ ೮ ಗಂಟೆಯಾಗಿರ ಬಹುದು. ತಿಳಿಟು ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಬಂದೆವು. ಆದರೆ ರಸ್ತೆಯಮೇಲೆ ಪೋಲೀಸರ ಚಲನವಲನ ಕಂಡು ಬಂದಿತು. ರಸ್ತೆಗೆ ಹೊಂದಿ ಇರುವ ಧರ್ಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಡಿ. ವಾಯ. ಎಸ್. ಪಿ. ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ, ಸಬ್ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ ಪೋಲೀಸ ಪಡೆಯೊಂದಿಗೆ ತಳವೂರಿದ್ದು ಕಂಡು ಬಂದಿತು. ಆಗ ಅನುಮಾನಿಸುತ್ತ ಕೂಡುವದು ಕ್ಷೇಮಕರವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಗೊಡಚಿನ ಮುಲ್ಕಿದಾರಿ ಬಿಟ್ಟೆವು. ರೇಲ್ವೆ ಪ್ರಯಾಣಿಕರೊಂದಿಗೆ ಕೊಣ್ಣೂರಿಗೆ ಬಂದೆವು. ಆದರೆ ಯಾರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವದು ತಿಳಿಯದಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ತಜಪ್ಪಣ್ಣ ತೇಲಿ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಗೆ ಅನುಕೂಲರಾಗಿರುವರೆಂದು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಕಾರ್ಯಾಕರ್ತರರಲ್ಲಿ. ತಮ್ಮ ಉದ್ಯೋಗ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಸಂಬಾಳಿಸಿಕೊಂಡು ನಮಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವಂಥವರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ತಂಗಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು ಬಂದಿದ್ದರೆ ಆ ಶ್ರೀಮಂತ ವ್ಯಾಪಾರಿಯ ಸರ್ವನಾಶ ವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ! ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ನೇಗಿಲ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ! ಅಂಥವರನ್ನು ಇಂಥ ಪೇಚಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸುವದು ನಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಾಡುವದೇನು ? ಹೋಗುವ ದಲ್ಲಿ ? ರಾತ್ರಿ ಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ತಡಮಾಡದೆ ಯಾರ ಮನೆಯನ್ನಾದರೂ ಸೇರಲೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕೊಣ್ಣೂರ ಗ್ರಾಮ ವೆಂದರೆ ಸ್ವೇಶನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಇದ್ದಂತೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಪೋಲೀಸ ರಾಣ್ಯ. ಪೋಲೀಸ ಜೀಪುಗಳ ಓಡಾಟ. ಹೆಚ್ಚು ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು ನಮಗೆ ಸಮಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾವು ನೇರವಾಗಿ ತೇಜಪ್ಪಣ್ಣ ಇವರ ಮನೆಗೆ ಹೋದೆವು. ಮುಂದೆ ಮಾ ದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಸರಿಸಿ ನೆಟ್ಟಗೆ ಅಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತೆವು. ತೇಜಪ್ಪಣ್ಣ ಮೇಲೆ ಬಂದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಭಯಂಕರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬಂದಿವೆ ಅವರು ಧರ್ಮ ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಮಾತಬಾರದವರು. ಅನೇಕ ತರದ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಅವರ ಕಂಠ ಬಿಗಿದು ಬಂತಿತು. ತಮ್ಮ ಬಗ್ಗೆ ನಾವು ಪಡುತ್ತಿರುವ ಕಷ್ಟದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಅತೀವ ಆದರ. ಆದರೆ ಪೋಲೀಸರ ಭಯಾನಕ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯ ಹೆದರಿಕೆ, ಅತಿಥಿ ಸತ್ಕಾರದ ಧರ್ಮ ಈ ತ್ರಿವಿಧ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರು. ನಾವಂತೂ ಗಟ್ಟಿಗಾಗಿ ಕಾಲು ಬಾಕಿ ಮಲಗಿಯೇ ಬಿಟ್ಟೆವು ಆಗ ಅವರು ನಮ್ಮ ಕುತಲ ವನ್ನು ಕೇಳಿ ನೀವು ಇಂದು ಕೊಲ್ಲಾಪೂರದಿಂದ ಬರುವವರಿವರೆ ಇಂದೇ ಸಂಜೆಯ ಟಿಪಾಲ ಬಸ್ಸು ಲೂಟಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರಿ ? ಎಂದು

ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ನಮಗೆ ಆ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವೇ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಟಿಪಾಲ, ಯಾವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದೆವು. ಅವರು “ಪಾಚ್ಚಾಪೂರಿನ ಕೆಲಹುಡುಗರು ಇಂದು ಗೋಕಾಕದಿಂದ ಗೋಕಾಕ ರೋಡಿಗೆ ಬರುವ ಟಿಪಾಲ ಬಸ್ಸನ್ನು ಕಣವಿಯ ಕೆಳಗೆ ತರುಬಿ ಲೂಟಿಮಾಡುವ ಅಯಶಸ್ವಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಪೊಲೀಸರು ಬಸ್ಸನ್ನು ಗೇಟಕರ ಎಂಬವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿಗೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದವರು ಓಡಿಹೋದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸ್ಟೇಷನ್ ಮೇಲೆ ಪೊಲೀಸರೂ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇದನ್ನು “ಇದು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಮ್ಮದಲ್ಲ. ದುಡ್ಡಿನ ಆಶೆಗಾಗಿ, ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಅವರು ನಮ್ಮವರೆಂದು ನಾವು ತಿಳಿಯುವದು ಹೇಗೆ ? ಸರಕಾರಿ ಹಣ ಮಾತ್ರ ಲೂಟಿ ಮಾಡಬೇಕು ಅದು ಪೈಗೆ ಪೈ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಂಘಟನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬರಬೇಕು. ಮತ್ತು ಮೇಲಿನವರ ಅಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ಯಾವ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ನಮ್ಮ ನಿಯಮವಿದೆ.” ಎಂದು ನಾವು ತಜಪ್ಪಣ್ಣ ಇವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದೆವು. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಯಾರು ಸಂಘಟಿಸಿದರು, ಅವರ ಉದ್ದೇಶವೇನಿತ್ತು, ಎಂಬುದು ನಮಗೆ ಕಡತನಕ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆಯೇ ಬೆಳಗಾವಿ-ಬಾಗೇವಾಡಿ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಕಾರಹಟ್ಟಿಯ ಹತ್ತರ ಕೆಲವು ಡಕಾಯಿತರು ಟಿಪಾಲ ಬಸ್ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು ಸುಲಿದರು.

ಶ್ರೀ ತೇಜಪ್ಪನವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಲು ಯಾರೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಅವರೇ ಹೇಗೋ ಅಡಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ನಮಗೆ ಸುಖವಾಗಿ ಊಟ ಮಾಡಿಸಿದರು, ರಾತ್ರಿ ೧೨ ಗಂಟೆಗೆ ನಾವು ಮಲಗಿದೆವು. ತೇಜಪ್ಪನವರಿಗೆ ನಿಜ ಬರಲಿಲ್ಲ. ನಾವು ಪೂರ್ವ ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಸರಿಯಾಗಿ ೩|| ಗಂಟೆಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದರು. ಮುಖ ಮಾಜ್ಜನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡೆವು. ಗಿರಣಿಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೂಲಿಕಾರರು ಬರ-ಹೋಗಿ ಹತ್ತಿದರು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ನಾವೂ ಚಾವಡಿಯ ಎದುರಿಗೆ ಹಾಯ್ದು ಗೊಡಚಿನಮುಳ್ಳಿ ದಾರಿ ಹಿಡಿದೆವು.

ಕಾಮತರು ಕುತ್ತಿನಿಂದ ಸಾರಾದರು !

ದಿನಾಂಕ ೧೧ ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೯೪೩ ರಂದು ಕೊಲ್ಲಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಸಭೆಗೆ ಮೊದಲು ಒಂದು ಮನೆಯ ಅಟ್ಟವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ಅದು ಹೇಗೋ ತಿಳಿದಿದ್ದರಿಂದ ಸಭೆಯ ವೇಳೆಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಇಬ್ಬರು ಪೊಲೀಸರು

ಖಾದಿಯ ನೆಹರು ಶರ್ಛಾ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಟ್ಟದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು. ಕೆಲವು ಪೋಲೀಸರು ಅದೇ ಉಡುಪಿನಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ರಸ್ತೆಯಮೇಲೆ ಆ ಕಟ್ಟಡದ ಎದುರಿಗೆ ಕಾವಲು ನಿಂತರು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಸಭೆಯ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬದಲಿಸಲಾಯಿತು, ತುಸು ತಡಮಾಡಿ ಬಂದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಗಂಗ ಕಾಮತ ಮತ್ತು ಬಿಂದು ಮಾಧವ ಬುರ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಇವರಿಗೆ ಇದಾವದೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಅಟ್ಟದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನೇರಿ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಲೇ ಪೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕು ಬಿದ್ದರು. ಇನ್ನೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಶ್ರೀ ಕಾಮತರು ಪೋಲೀಸರ ಕೈಯಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕಿದರು. ಶ್ರೀ ಬುರ್ಲಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಪಿಸುಮಾತಾಡಿ “ನಾನು ಕಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಹೋಗ ಬೇಕಾಗಿದೆ.” ಎಂದು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಅಟ್ಟದ ಒಂದೇ ಬದಿಗೆ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ಹತ್ತರ ಕಕ್ಕಸವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ನೀರಿನ ಪಿಪಾಯಿಯೊಳಗಿನ ನೀರು ತಕ್ಕೊಂಡು ಕಾಮತರು ಕಕ್ಕಸದೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕು ಬಾಗಿಲು ಹಾಕಿಕೊಂಡಂತೆ ನಟಿಸಿದರು ಇತ್ತ ಶ್ರೀ ಬುರ್ಲಿಯವರು ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಮಾತಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ “ಮುಖ ತೊಳೆಯ ಬೇಕಾಗಿದೆ” ಎಂದು ಬಚ್ಚಲ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದರು ಪೋಲೀಸರು ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಗಮನಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಕಾಮತರು ಹಟಾತ್ತನೆ ಕಕ್ಕಸದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನಿಳಿದು ಓಡಿದರು. ಮೇಲಿದ್ದ ಪೋಲೀಸರು ಶ್ರೀ ಬುರ್ಲಿಯವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏನಾಯಿತೆಂಬುದು ಕೆಳಗಿನ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಾಮತರು ಮಿಂಚಿನ ವೇಗಿನಿಂದ ಸಂದಿ ಗೊಂದಿಗಳೊಳಗಿಂದ ಚಿಗರಿಯಂತೆ ಜಿಗಿದು ಪಾರಾದರು. ಅವರು ಶ್ರೀ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ಗುಡಿಯ ಹತ್ತರದ ಒಂದು ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಮಹಾದೇವ ಮಠದನು ಅವರನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿದ ಸಭಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕರೆದು ತಂದನು. ಶ್ರೀ ಬುರ್ಲಿಯವರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು.

೧೧ ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿಯೆಂದು

ರಾಣ್ಯಾನಿಗೆ ಗುಂಡು ಹಾಕಿದರು

ಚಲೇಜಾವ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಜೀವದ ಹಂಗು ದೊರೆದು ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಪೋಲೀಸರ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯು ಅವರ ಮೇಲೆಯೇ ಕೇಂದ್ರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದ ದುರ್ಲಭವನ್ನು ಸಮಾಜ ಘಾತಕರು ಸಹಜ ಮನೆಯೇ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂಬ ಮುಂಧೋರಣೆಯಿಂದ ಪೋಲೀಸರು ಇಂಥ ಹಲವು ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಗುಂಡಾಗಳನ್ನು ಮೊದಲೇ ಬಂಧಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ೩ ನೆಯ ವರ್ಗದ (ಡೆಟೆನ್ಯೂ) ಸ್ಥಾನಬದ್ಧರೆಂದು ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳರ, ದರೋಡೆಗಾರರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅಕುತೋಭಯವಾಗಿ ಸಾಗಿದ್ದವು. ಅವರು ಸಹ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಮಂತೆಯೇ ಗಾಂಧೀ ಮಹಾರಾಜ ಕಿ ಜೈ ಭಾರತ ಮಾತಾ ಕಿ ಜೈ ಎಂದು ಜಯಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದ ಪೋಲೀಸರಿಗಾಗಲಿ, ಜನರಿಗಾಗಲಿ ಚಳವಳಿಯವರು ಯಾರು? ಗುಂಡಾಗಳು ಯಾರು? ಎಂಬುವದು ತಿಳಿಯುವದು ಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಪೋಲೀಸರ ದೃಷ್ಟಿ ಚಳವಳಿಯವರ ಮೇಲೆ ಬೇಳಬೇಕು, ತಾವು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಪಾರಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಅವರು ಈ ಕುಹಕ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೂಡಿದ್ದರು.

ಹುಕ್ಕೇರಿ ತಾಲೂಕಿನ ಬಡಕುಂದ್ರಿ ಗ್ರಾಮದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತೀರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಯರಗಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿಯಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಣ್ಯಾ ಘುಟೇಚೋರ ಎಂಬವನು ಕಳವು-ದರೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಟಾಯಿತನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದನು ಈ ರಾಣ್ಯಾ ಅನೇಕ ಸಾರೆ ಜೇಲಿಗೂ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಜೇಲಿನಿಂದ ಓಡಿಯೂ ಬಂದಿದ್ದನು, ಒಂದು ಸಲ ಪೋಲಿಸರು ಅವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಕೈಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಹಾಕಿ ಗೋಕಾಕ ಕಡೆಯಿಂದ ರೇಲ್ವೆಯಿಂದ ಮೇಲಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಕರಕೊಂಡು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಉಗಿಬಂಡಿಯು ಗೋಕಾಕ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ ನಡುವಿನ ಪರಕನಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ದಾಟುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಯಿದ್ದರೂ ಪೋಲೀಸರಿಂದ ಕೊಸರಕೊಂಡು ಕಿಡಕಿಯೊಳಗಿಂದ ಜಿಗಿದು, ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಮಂಕು ಹಚ್ಚಿ ಪಾರಾಗಿದ್ದನು ಒಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ೧ ನೇ ಸರ್ಕಲಿನ ೫ ನೇ ಬರಾಕದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜೊತೆಗೇ ಅವನು ಇವನಿಗೆ ದಂಡಾಬೇಡಿ ಹಾಕಿದ್ದರು. ಸಂಜೆಯ ೪ ಗಂಟೆಯ ವೇಳೆಯಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಕೈದಿಗಳು ಸಂಜೆಯ ಊಟದ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬರಾಕೆಗಳ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿಂದ ಇತ್ತ ಇತ್ತಿಂದ ಅತ್ತ ಒಡಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೇಲರರು ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಬಂದು ಸರ್ಕಲಿನಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿರು

ಪಾಗ ಓಬ್ಬ ಸಿಂಧೀ ಕೈದಿಯು ೫ ನೇ ಬರಾಕದ ಹೊರಗೆ ಅವರಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದನು. ಜೇಲರನನ್ನು ಸಿಂಧೀ ಕೈದಿಯು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದದ್ದನ್ನು ರಾಣ್ಣಾ ನೋಡಿದವನೇ ಗೇಟಿನ ಮೇಲಿಂದ ದಂಡಾಬೇಡಿ ಸಹಿತ ಹಾರಿ ಜಿಗಿದು ಹೋಗಿ ಸಿಂಧೀ ಕೈದಿಯ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಜೇಲರನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ.

ಇಂಥ ಸಾಹಸ, ಶೂರ, ಚುರುಕು ಮತ್ತು ಚಾಣಾಕ್ಷನಾದ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಅನನ್ಯತೆ ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಕಳವು ದರೋಡೆಗಳಿಂದ ಹುಕ್ಕೇರಿ ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕಿನ ಜನರನ್ನು ಬೆದರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಈ ರಾಣ್ಣಾನು ೧೯೪೩ ನೇ ಇಸವಿಯ ಒಂದು ಮಂಗಳವಾರ ಸಂತೆಯದಿನ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರಕ್ಕೆ ದರೋಡೆಗಾಗಿ ಬಂದ. ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದ ಗಣ್ಯನಾಗರಿಕರಾದ ಶ್ರೀ ಗಂಗಯ್ಯಸ್ವಾಮಿ ವಸ್ತ್ರದ ಅವರ ಮನೆಗೆ ದರೋಡೆ ಹಾಕುವದು ಅವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು.

ಹೊಲದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಬೆಳೆಗಳ ರಾಸಿಯಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದವು, ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಕರೇ ಭೂಮಿ ಸಮಪಾತಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಳೆ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಾಗ ನಮಗೆಲ್ಲ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಕೊಂಡು ಇರಲು ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಿತ್ತು. ಈಗ ಬೆಳೆಗಳೆಲ್ಲ ಕೊಯ್ದು ಹೋದವರಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಊರಲ್ಲಿ ಏಶ್ವಾಸದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆಯದೆ ನಿರ್ವಾಹವೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ೩೦-೩೫ ಜನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಅಡಗಿ ಕೂಡಲು ಬರುವಂಥ ದೊಡ್ಡ ಮನೆಗಳೂ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷುತಿತವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದವು, ಕೇವಲ ಅಡಗಿ ಕೂಡುವದಷ್ಟೇ ಕೆಲಸವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಶೌಚ, ಮುಖ ಮಾರ್ಜನ ಸ್ನಾನ-ಊಟ ಆಗಬೇಕು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು, ಬರಬೇಕು ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ಇವೆಲ್ಲ ನಡೆಯಬೇಕು. ಸಣ್ಣ ಊರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಠಿಣವಿತ್ತು. ಯಾರಾದರೂ ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಮೋಲೀಸರಿಗೆ ತಿಳಿದರೆ ತೀರಿತು. ಅವರ ಗತಿ ದೇವರಿಗೇ ಗೊತ್ತು. ಹೊಲ-ಮನೆ ಜಪ್ತಿ, ಸೆರೆಮನೆಯ ವಾಸ, ಮೋಲೀಸರಿಂದ ಚಿತ್ರ ಹಿಂಸೆ ಇವೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟಂತೆಯೇ. ಇಂಥ ಭಯಾನಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಡುವದು ಸರ್ವಸ್ವ ತ್ಯಾಗದ ಸಿದ್ಧತೆಯಿಂದಲೇ, ದೇಶಭಕ್ತಿಯ ನಿಶೆಯಿಂದಲೇ ಎಂಬದನ್ನು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ಮನೆ ಬೇಕು, ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸು ಬೇಕು, ಅದಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ದೇಶಪ್ರೇಮ ಬೇಕು ಇಂಥವರು ಊರಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಜನರೆಷ್ಟು ? ಮೈಮೇಲೆ ಬೆಂಕಿ ಎಳೆದುಕೊಂಡಂತೆ ಹುಲಿಗಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಗಿಸಿ ಕೊಂಡಂತೆ, ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಇಂಥ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಕೆಲವರಾದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದಲೇ ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರೆಯಿತು. ಈಗ ಯಾರಿಗೂ ಅದರ ಮಾಹತ್ವ ತಿಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಟದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ

ಯನ್ನು ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ತಂದರೆ ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವಿಸಿದವನು ಮನಸ್ಸಿ-
ತಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಬರುವದು.

ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ-ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ೩೦-೩೫ ಹೋರಾಟಗಾರರಿದ್ದರು.
ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ವರೆಗೆ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಳೆ
ಹೋದ ಮೇಲೆ ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ ೧೨ ೧೫ ಜನರ ಎರಡು ಚಿಕ್ಕ ತಂಡಗಳನ್ನು
ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರು ಒಂದು ತಂಡದವರೊಡನೆ
ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿಯವರ ತಂಡ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ
ದಲ್ಲಿಯೂ ಇರಬೇಕಾಯಿತು. ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದ ಪೇಟೆಯ ಹತ್ತರದ ಶ್ರೀ ವಾಮನ
ರುದ್ರೋ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಚಿದಂಬರ ರುದ್ರೋ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ರುದ್ರೋ ಬಾಳಾಜಿ ದೇಶ
ಪಾಂಡೆ ಎಂಬ ಬಂಧುತ್ವಯರು ತಮ್ಮ ದೊಡ್ಡಮನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿಯವರ
ತಂಡಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು, ಶ್ರೀ ವಾಮನ ರುದ್ರೋ ಅವರ ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣು
ಮಕ್ಕಳೂ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳೂ ನಮ್ಮ ಊಟ ಉಪಚಾರದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುತ್ತಿ-
ದ್ದರು. ಶ್ರೀ ರುದ್ರೋ ಬಾಳಾಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ದೇವರ
ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರಲು ನಮಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು.

ರಾಣ್ಯಾ ಘಂಟಿಚೋರನು ದರೋಡೆಗಾಗಿ ಆ ಮಂಗಳವಾರ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರಕ್ಕೆ
ಬಂದಾಗ ಶ್ರೀ ರಾಜಾಂನಾಮ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಶಿವಾಜಿ ಜೋಶಿ, ವಾಮನ ಜೋಶಿ,
ಮಹಾದೇವ ಪತ್ತಾರ, ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಠದ, ಬಸಯ್ಯ ಮಠಪತಿ, ಕಲ್ಲಪ್ಪ ಕುರುಬರ,
ಮೊದಲಾದ ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಜನರೊಂದಿಗೆ ಆ ದಿನ ನಾವು ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ
ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದೆವು. ರಾತ್ರಿ ೧೨ ಗಂಟೆಗೆ ನಿತ್ಯಕ್ರಮದಂತೆ ಪೋಲೀಸರು ಊರಲ್ಲಿ
ಬಂದರು. ನಾಯಿಗಳು ಬೊಗಳುತ್ತಿದ್ದವು, ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ
ಬೂಟಗಾಲಿನಿಂದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಒಡೆಯುವದು, ಬಾಗಿಲ ತೆಗೆಯಿಸಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಹೆಣ್ಣು
ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಾಪಟ್ಟೆ ಬೈಯುವದು, ಬ್ಯಾಟಿ ಬಿಟ್ಟು ಅಟ್ಟಿ, ದೇವರ ಮನೆ, ಅಡಗೀ
ಮನೆ, ದನದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೋಧಿಸುವದು. ಹೊಟ್ಟು ಮೇವುಗಳನ್ನು ಕೆದರಿ
ನೋಡುವದು, ' ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಆ ನಿಮ್ಮ ಲಘುಗ ಮಕ್ಕಳು ಚಳವಳಿಯವರು ? ಹಿಡಿದು
ಕೊಡುತ್ತಿರೋ ಇಲ್ಲವೋ ' ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸುವದು, ಬೆದರಿಸುವದು ಮುಂತಾದ
ಪೋಲೀಸರ ಚೀವ್ವಗಳು ನಡೆದಿದ್ದವು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿಯವರ ಮನೆಯ ರುಂಡತಿ
ನಡೆದಿತ್ತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಪೋಲೀಸನು ಚಾವಡಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಓಡಿ
ಬಂದು .. ಸಾಹೇಬರೇ ಚಳವಳಿಗಾರರು ಹನುಮಂತ ದೇವರ ಗುಡಿಯ ಹತ್ತಿರ ಸೇರಿ-
ದ್ದಾರೆ. ಕೂಡಲೇ ನಡೆಯಿರಿ." ಎಂದು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಆತುರದಿಂದ ಹೇಳಿದನು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ
ರಾಣ್ಯಾ ಹೊರಗೆ ಕಾವಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಅವನ ಚೋಳಿಯ ಜನರು ಶ್ರೀ ಗಂಗಯ್ಯ

ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮನೆ ಒಡೆದು ದರೋಡೆ ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಕಲ್ಲಾರ ಘೌಜದಾರರು ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕೂಡಲೆ ಧಾವಿಸಿ ಹನುಮಂತ ದೇವರ ಗುಡಿಗೆ ಬಂದರು. ರಾಣಾನೂ ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹನುಮನ ಗುಡಿಯಿಂದ ಕೇವಲ ಒಂದು ನೂರು ಘೂಟಿನ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಚಲನವಲನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಕಂಡರು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿ ಮತ್ತು ಅವನ ತಂಡವಿದೆಯೆಂದು ಅವರು ಭಾವಿಸಿದರು. ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಪಿಸ್ತೂಲು ಬಂದೂಕು, ಬಾಂಬು ಅವೆಯೆಂದು ಪೋಲೀಸರು ತಿಳಿದು ಸಾವಧಾನದಿಂದ ತಮ್ಮ ಚಟುವಟಿಕೆ ನಡೆಸಿದರು. ಬ್ಯಾಟ್ರಿಯ ಬೆಳಕು ಬಂದಲ್ಲಿ ಗುಂಡು ಬರುವದು ನಿಶ್ಚಿತವೆಂದು ತಿಳಿದು ಪೋಲೀಸರು ಬ್ಯಾಟ್ರಿ ಬಿಡದೆ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಂದಾಜಿನಿಂದ-ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಹತ್ತಿದರು. ಅವರ ಗುಡಿಗೆ ಎದುರು ಪಕ್ಕದಿಂದ ಗುಂಡಿನಿಂದಲೇ ಉತ್ತರ ಬರಹತ್ತಿತು, ಥಂ ಥಂ ಎಂಬ ಸಪ್ಪಳವಾಗಹತ್ತಿತು. ನಾವು ಒಮ್ಮೇಲೆ ಎಚ್ಚತ್ತು ಮೆಲ್ಲನೆ ತಲೆ ಬಾಗಿಲ ಹತ್ತಿರ ತಂದು ಗುಂಡಿನ ಸಪ್ಪಳ ಎತ್ತ ಕಡೆಯಿಂದ ಬರಹತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಲಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ನಾವು ಇದ್ದ ಮನೆಗೂ ಶ್ರೀ ಗಂಗಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಯವರ ಮನೆಗೂ ಬಹಳವಾದರೆ ಮೂರು-ನಾಲ್ಕು ನೂರು ಘೂಟಿನ ಅಂತರ ವಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಗುಂಡಿನ ಸಪ್ಪಳ ನಮ್ಮ ಹತ್ತರವೇ ನಡೆದಂತೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಥಂ ಥಂ, ಥಂ ಥಂ ಎಂದು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಸಪ್ಪಳ ನಡೆದಿತ್ತು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ೫೫-೬೦ ಸುತ್ತು ಥಂ ಎಂಬ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳಿಸಿ ಮುಂದೆ ಸ್ತಬ್ಧವಾಯಿತು.

ಪೋಲೀಸರದು, ರಾಣಾನಗೂಡ ಗುಂಡಿನ ಕಾಳಗವೇ ನಡೆದಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರ ಎಲ್ಲ ಕಾಡತೂಸು ತೀರುತ್ತ ಬಂದವು. ಒಂದೇ ಒಂದು ಕಡೆಯ ಕಾಡತೂಸು ಉಳಿದಿತ್ತು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಗಂಭೀರತೆಯನ್ನು ಅರಿತು ಪೋಲೀಸರು ಗಾಬರಿಯಾದರು. ಇದ್ದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕೊನೆಯ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿದರೆ ತೀರಿತು. ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರು ಏರಿ ಬಂದರೆ ತಮ್ಮ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾದಂತೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಪೋಲೀಸರು ಒಳ್ಳೆ ಪೇಚಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಾಗ ರಾಣಾನ ವೇಳೆ ತುಂಬಿ ಬಂತು . ವಿನಾಶಕಾಲೇ ವಿಪರೀತ ಬುದ್ಧಿ ಆಯಿತು. ಈ ಪರೆಗೂ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದಾಜಿನಿಂದ ಗುಂಡಿನ ಕಾಳಗ ನಡೆದು ಮುಗಿಯುತ್ತ ಬಂದಾಗ ರಾಣಾನು “ ಕೋನಹೈ ಭಾಂಜೋದ ಔರತಕೆ ಮಾಘಕ ಭಾಗತೇ ಹೈ ? ಆಗೇ ಅವ ದೇಖೇಂಗಿ !” ಎಂದು ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ಪೋಲೀಸರ ಕಡೆಗೆ ಬ್ಯಾಟ್ರಿ ಬಿಡುವದೇ ತಡ ಹನುಮಂತ ಗುಡಿಯ ಮಗ್ಗಲಿಗೆ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕಾಡತೂಸು ಉಳಿದಿದ್ದ ಬಂದೂಕುಧಾರಿ ಪೋಲೀಸನು ದೈವ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಇಳಿದು ಕಡೆಯ ಗುಂಡನ್ನು ಬ್ಯಾಟ್ರಿಯ ಬೆಳಕಿನ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ‘ಥಂ’ ಎಂದು ಹೊಡೆದು ಬಿಟ್ಟನು. ರಾಣಾನಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗುಂಡು ತಾಗಿ ಅವನು ಧಪ್ಪನೆ ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿದನು, ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ

ಹಿಂದೀ ಮಾತಾಡುವ ಪುಢಾರಿ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಸತ್ತು ನೆಲಕ್ಕೆ ಉರುಳಿದ್ದನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಕಂಡರೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗುವ ಧೈರ್ಯ ಅವರಿಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಎಲ್ಲಗುಂಡು ತೀರಿದ್ದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು.

“ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿ ಸತ್ತನು !” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಪೋಲೀಸರು ಬಂದದಾರಿ ಯಿಂದ ತಿರುಗಿ ಗುಜನಾಳ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಹೋದರು, ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿಯನ್ನು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಂದ ಸಮಾಧಾನ ಅವರಿಗಾಗಿತ್ತು.

ಇತ್ತ ತಮ್ಮ ಮುಖಂಡನು ಸತ್ತದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಕ್ಷಾಸ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅಪ್ಪಕ್ಕೇ ದರೋಡೆನಿಲ್ಲಿಸಿ ರಾಕ್ಷಾಸ ಹೆಣವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಯರಗಟ್ಟಿಯ ದಾರಿ ಹಿಡಿದರು.

ನಮಗೆ ಗುಂಡಿನ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳುತ್ತಿತ್ತು, ಆದರೆ ಯಾವ ಅಂವಾಜೂ ಹತ್ತುವಂತಿ ದ್ದಿಲ್ಲ. ಪೋಲೀಸರು ೫೫-೬೦ ಸುತ್ತು ಗುಂಡು ಯಾಕೆ ಹಾರಿಸಿರಬಹುದು ? ಅಥವಾ ಆ ಎರಡನೆಯವರು ಯಾರೋ ಯಾಕೆ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿರಬಹುದು ? ಎಂಬುದು ತಿಳಿ ಯಲೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಲಗಿದೆವು ಇಷ್ಟು ಗುಂಡು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಹಾರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಊರವರೆಲ್ಲ ಎಚ್ಚೆತ್ತರು. ಆದರೆ ರಾತ್ರಿ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ವಿಚಾರಿಸುವವರು ಯಾರು ? ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮನೆಯವರು ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಈ ಗುಂಡಿನ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕರೋ ! ಯಾರಿಗಾದರೂ ಗುಂಡು ಬಡಿದವೋ ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತರು. ಮುಂಜಾನೆ ೭ ಗಂಟೆಗೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಬಂದು ಹನುಮನ ಗುಡಿಯ ಹತ್ತರ ನೋಡಹತ್ತಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಗಂಗಯ್ಯ ಗೊಗಿಕೊಳ್ಳ ಎಂಬವರ ಮನೆಯ ಗೋಡೆಗೆ ಅನೇಕ ಗುಂಡು ಬಡಿದ ಕಚ್ಚು ಕಂಡು ಬಂದವು ಒಂದು ಥರ್ಮಾಸ, ಬಳೇ ರಬ್ಬರದ ಬೂಟು ಒಂದು ಜೋಡಿ, ಕೆಲ ಕಾಡತೂಸು, ಒಂದು ಬ್ಯಾಟ್ರಿ, ಒಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದದ್ದನ್ನು ಕಂಡರು. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ರಕ್ತ ಬಿದ್ದದ್ದನ್ನೂ ನೋಡಿದರು. ರಾತ್ರಿ ಪೋಲೀ ಸರು ತಿರುಗಿ ಹೋಗುವಾಗ “ಅಣ್ಣ ಗುರುಜಿಗೆ ಗುಂಡು ಸರಿಯಾಗಿ ಹತ್ತಿತು. ಪ್ರಾಣ ಹೋಯಿತು.” ಎಂದು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದದ್ದನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಕೇಳಿದ್ದರು. ಪೋಲೀಸರ ಜೊತೆಗೆ ಇದ್ದ ನಮ್ಮ ಊರ ಗೌಡ, ಸನದಿ ಮುಂತಾದವರೂ ಇದೇ ಸುದ್ದಿ ದೃಢೀಕರಿಸಿದರು. ಆಗ ಊರಿಗೆ ಊರೇ ದಾಖಲಿಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತು. ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮನೆಯವರ ಮನಸ್ಥಿತಿಯನ್ನಂತೂ ವರ್ಣಿಸುವದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಎಲ್ಲರೂ ಭೋ ಎಂದು ಅಳಹತ್ತಿದರು. ಯಾರ್ಯಾರಿಗೆ ಗುಂಡು ಹತ್ತಿದೆ ? ಯಾರು ಸತ್ತರು ? ಯಾರಿಗೆ ಫಾಯ ಗಳಾಗಿವೆ ? ಎಂಬುದು ಎನೂ ತಿಳಿಯಲಾಯಿತು.

ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಯಕ್ಕುಂಡಿ ಮಾಸ್ತರರು ಒಬ್ಬ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶ್ವಾಸದ ದೇಶಭಕ್ತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು. ಅವರು ೧೯೨೩ ರಲ್ಲಿ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಗೆ ಮುಖ್ಯಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿಯವರು. ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪಾಸಾದವರು. ಅತ್ಯಂತ ಬುದ್ಧಿಮಾನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಸಂಪನ್ನ ದೇಶಭಕ್ತರು. ಇವರ ಅಣ್ಣಂದಿರಾದ ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಳರಾಯರು ಬಿ. ಎ. ತರಗತಿಯ ಕೊನೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಫಾರ್ಮು ತುಂಬಿದವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಕರೆಗೆ ಒಗೊಟ್ಟು ೧೯೨೦ ನೇ ಇಸವಿಯ ಅಸಹಕಾರದ ಆಂದೋಲನ ದಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಶರಣು ಹೊಡೆದು ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದ ರಾಯರು ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಅಂಣು ಗುರುಜಿಯವರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನಡೆಸಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆ ನಿಂತು ಹೋದಮೇಲೆ ಡಿ. ಎಲ್. ಬಿ. ಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಕ್ಲಾಸಿನ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೯೪೨ ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಶಿಕ್ಷಕರಿದ್ದರು ಇವರು ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ವಹಿಸಿದರು. ನಮ್ಮ ನಿವಾಸ ಎಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಮನೆಯವರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶ್ರೀ ಯಕ್ಕುಂಡಿಯವರು ದಿನಾಲು ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಬಂದು ನಮ್ಮ ಕ್ಷೇಮ ವಿಚಾರಿಸಿ ಬೇಕಾಗುವ ಸಹಾಯ ಕೊಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಶ್ರೀ ಯಕ್ಕುಂಡಿಯವರೂ ರಾತ್ರಿ ಗುಂಡಿನ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳಿದ್ದರು. ಅಂಣೂ ಗುರೂ ಜಿಗೆ ಗುಂಡು ಹತ್ತಿತೆಂಬ ಊರಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ಸುದ್ದಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವರು ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಮ್ಮ ವಾಸಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಕ್ಷೇಮದಿಂದಿರುವರೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಿಳಿಸಿದರು. ಆಗ ಅವರ ಮನೆಯವರು ಸಮಾಧಾನದ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟರು. ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಕೂಡಲೆ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊರಗೆ ಉಳಿದರೆ ಜೀವಕ್ಕೆ ಗಂಪಾಂ ತರವಿದೆಯೆಂಬ ಯಥಾರ್ಥಸಂಗತಿ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು.

ಮೋಲೀಸರು ಮುಂಚಾನೆ ಬಂದು ರಾತ್ರಿ ಕಾಳಗ ನಡೆದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ರಕ್ತ ಧರ್ಮಾಸ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪಂಚನಾಮೆ ಮಾಡಿ ರಕ್ತ ಬೀಳುತ್ತ ಹೋದ ವಾರಿಯಿಂದ ೬-೭ ಮೈಲು ಹೋಗಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ— ಯರಗಟ್ಟಿ ಊರ ಹೊರಗೆ

ರಾಣ್ಯಾನ ಹೆಣ ಬಿದ್ದಿತ್ತು ! ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಬಹಳ ನಿರಾಶೆಯಾಯಿತು. ಅಂಣೂ ಗುರೂ ಜೀ ಸಾಯಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ, ಎಂದು ಹಳಹಳಿಸಿದರು. ಇದೆಲ್ಲ ವಿವರ ತಿಳಿಯಲು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೧೨ ಗಂಟೆ ಯಾಯಿತು. ನಿಜ ಘಟನೆ ತಿಳಿದಾಗ ಊರೇ ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿತು.

೧೮ ಸನದಿಯ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಖಾರಪುಡಿ

ಲ್ಯಾಂಡರೆಕಾರ್ಡ್ ಇನ್‌ಸ್ಟೆಕ್ಟರ್ ಶ್ರೀ ಜರುಡೀಕರ ಎಂಬವರು ಸರಕಾರಿ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಚ್ಚುಪೂರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅವರ ದಪ್ಪರ-ಕಾಗದಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕಸಿದು ಸುಡುವ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಿತ್ತು. ಮಹಾದೇವ ಪತ್ತಾರ, ರಾಜಾರಾಮ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಅಂಣೂ ಹೊಸಮನಿ ಈ ಮೂವರಿಗೆ ಅದನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಇನ್‌ಸ್ಟೆಕ್ಟರರು ಮೇಲನ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಸಮೀಪವಿರುವ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದಿದ್ದರು. ಅವರು ಕೆಳಗಿನ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿಯ ಒರ್ವ ಆಪ್ತರ ಮನೆಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಊಟಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಕಾಗದ ಪತ್ರ ಕಾಯಲಿಕ್ಕಿಂದು ಬಾಳು ಹೈಬತ್ತಿ ಎಂಬ ಸನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಈ ಮೂವರೂ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳಿದ್ದ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು, ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಕಾವಲಿಗೆ ಕುಳಿತ ಸನದಿಯ ಕೂಡ ಒಬ್ಬನು ಮಾತು ಸುರು ಮಾಡಿದನು. ತತ್ಕ್ಷಣ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಸನದಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಖಾರ ಪುಡಿ ಉಗ್ಗಿದನು. ಸನದಿಯು ಹೆಣ್ಣು ಕಣ್ಣು ತಿಕ್ಕುತ್ತ ಕುಳಿತಾಗ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಒಳಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಇನ್‌ಸ್ಟೆಕ್ಟರರ ಕಾಗದ ಪತ್ರದ ತೊಗಲಿನ ಬ್ಯಾಗು ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ಕಾಗದ-ಪತ್ರದ ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಒಂದು ಪರ್ಸ (ಹಣದ ಪಾಕೀಟು) ಇತ್ತು. ಅದನ್ನು ತಂದು ನಮಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ೩೫ ರೂಪಾಯಿಯ ನೋಟುಗಳಿದ್ದವು. ಯಾರ ಖಾಸಗಿ ಆಸ್ತಿಗೆ ಕೈ ಹಚ್ಚತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ನಮ್ಮ ಸ್ಪಷ್ಟ ಧೋರಣೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಇದು ಅವರ ಖಾಸಗಿ ಹಣವೋ ಸರಕಾರಿ ಹಣವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸ ಬೇಕಾಯಿತು. ಅದು ಇನ್‌ಸ್ಟೆಕ್ಟರರ ಖಾಸಗಿ ಹಣವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತಲೆ ಅದನ್ನು ಶಹಾಪೂರ ಪೊಲೀಸ್ ನಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮನಿಯಾರ್ಡ್ ಮಾಡಿದೆವು. ಮತ್ತು ಅವರಿಗೊಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದು ಖಾಸಗಿ ಹಣಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಚ್ಚಬಾರದೆಂದು ನಮ್ಮ ಧೋರಣೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಹಣ

ಮನಿಯಾರ್ಡರದಿಂದ ತಿರುಗಿ ಕಳಿಸಲಾಗಿದೆ ” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆವು.

ಇದೇ ರೀತಿ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಭೋಜಗ್ರಾಮದ ಚಾವಡಿ ಸುಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ ಕೆಸಿದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಶ್ರೀ ಸಿದಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಬೆಡಕಿಹಾಳ ಇವರ ತಂಡದವರಿಗೆ ಒಂದು ಕೈ ಗಡಿಯಾರ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಅದು ಯಾರದೆಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಅವರದವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಸೈಶನ್ ಸುಡುವಾಗ, ಕುಲಕರ್ಣಿ ದಪ್ಪರ ಸುಡುವಾಗ ಸಿಕ್ಕ ಖಾಸಗಿ ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲ ಅವರವರಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಕೈಗೆ ಬಂದ ಖಾಸಗಿ ಹಣ ಮನಿಯಾರ್ಡರದಿಂದ ಕಳಿಸಿದಾಗ ಆ ಹಣ ಪಡೆಯುವವನನ್ನೇ ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿ ಹಣ ಯಾರು ಕಳಿಸಿದರೆಂದು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿದ್ದುಂಟು.

ಇಂಥ ಘಟನೆಯಿಂದ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಹಾಗೂ ಗೌರವಾದರ ಬೆಳೆಯಿತು.

೧೩ ಬಾಲ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಸಾಹಸ !

ಉರುವಲ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಪ್ರಸಾದ

ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಠದ ಇವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಆಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು. ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರಲ್ಲದೆ ವೆಂಕಣ್ಣ ಇವರ ಪತ್ನಿ ಶಾಂತಾಬಾಯಿಯೂ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಇಡೀ ಕುಟುಂಬವೇ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿ ಕಾರಾಗೃಹದ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಕೆಲವೇ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಮಠದ ಮನೆತನವೂ ಒಂದು. ಈ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಕಿರಿಯವನು ಮಹಾದೇವ ಮಠದ, ಚಲೇಚಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ೧೨-೧೩ ವರ್ಷದ ಎಳೆಯ. ಆದರೆ ಅವನು ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಯುವಕರನ್ನು

ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ಸುವಂಥವು. ಚಳಿವಳಿ ಅದೇ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಪಾಚ್ಚುಪೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾತ
 ಭೇರಿ ಹೊರಡಿಸಿದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕರ ಮೇಲೆ ವಾರಂಟು ಹೊರಟಂತೆ ಇವನ ಮೇಲೆಯೂ
 ಹೊರಟಿತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ಕಲ್ಲೂರ ಫೌಜವಾಗರು ಇವನನ್ನು ಹಾಗೂ ಇವರ ಅಣ್ಣ
 ನರಹರಿ ಮಠದರನ್ನು ಪಾಚ್ಚುಪೂರದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿ ಸ್ವೇಶನ್ನಿಗೆ ತಂದು ಪೋಲೀಸರ
 ಕಾವಲಿನಲ್ಲಿ ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿದರು. ಬಸ್ಸು ಹೊರಡಲು ತುಸು ಅವಕಾಶವಿದ್ದುದರಿಂದ
 ಫೌಜದಾರರು, ಕೆಲವು ಪೋಲೀಸರು ಚಹಾದಂಗಡಿಗೆ ಹೋದರು. ಇವರ ಹತ್ತರ
 ಮೂವರು ಪೋಲೀಸರು ಉಳಿದರು. ಮಠದ ಬಂಧುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಮಾತಾಡಿ
 ಕೊಂಡು ಒಂದೇ ಜಿಗಿತಕ್ಕೆ ಬಸ್ಸಿನಿಂದ ಹಾರಿ ಇಬ್ಬರೂ ಎರಡೂ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓಡಿದರು.
 ನರಹರಿ ಮಠದನು ಸ್ವೇಶನ ಮಾಸ್ತರರ ಮನೆ ಹೊಕ್ಕು ಸೀರೆ ಉಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುಳಿತನು.
 ಮಹಾದೇವನು ಜೋಳದ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆಯಂತೆ ಜಿಗಿಯುತ್ತ ಮಾಯವಾದನು.
 ಮಹಾದೇವನು ಹೋದತ್ತ ಇಬ್ಬರೂ ಓಡಿದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಪೋಲೀಸರು ಅತ್ತ
 ಧಾವಿಸಿದರು. ಜೋಳದ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಟ್ಟುವದು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರೂ
 ಕೈಕೊಟ್ಟವರನ್ನು ಕಂಡು ಕಲ್ಲೂರರು ಹೆಲ್ಲು ಕಡಿದರು. ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಾಪಟ್ಟಿ ಬೈದರು
 ಬರಿಗೈಯಿಂದ ಬಂದ ದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಹೋದರು.

ಪೋಲೀಸರು ಹೊರಟು ಹೋದನಂತರ ನರಹರಿಯು ಹೊರಬಂದು ಶ್ರೀ
 ಅಂಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರ ತಂಡವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡನು. ಮಹಾದೇವನು ಸುಲ
 ಧಾಳಿ ಸ್ವೇಶನಕ್ಕೆ ಬಂದು ರೇಲಗಾಡಿಯಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೋಗಿ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ
 ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡನು. ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮಹಾ
 ದೇವನು ಜಯದೇವ ರಾಯರಿಗೆ ಬಲಗೈಯಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದನು. ಬೆಳಗಾವಿ
 ಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಶ್ರೀ ಸದಾಶಿವರಾವ್ ಪರಾಂಜಪೆ ಹಾಗೂ ಗಜಾನನ ಯಾಳಗಿ ಅವರ
 ತಂಡದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ವೇಂಗುಲಾ
 ಟಪಾಲ ಬಸ್ ಲೂಟಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದನು. ತುಕಿ ಕತ್ತರಿಸುವದು
 ಬುಲೇಟಿನ್ ಹಂಚುವದು, ಪೋಲೀಸರ ಚಲನವಲನ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ಇತ್ಯಾದಿ
 ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವನು ಒಳ್ಳೇ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದನು. ಶ್ರೀ
 ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದೇಸೂರ ಸ್ವೇಶನ್ ಸುಡಲು ಹೋದ ತಂಡವನ್ನು
 ನಂದಿಹಳ್ಳಿ ಕತ್ತರಿ ಹತ್ತರ ರಾತ್ರಿ ೧ ಗಂಟೆಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮಹಾದೇವನಿಗೆ
 ತಿಳಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ದಾರಿ ಅವನಿಗೆ ಅಪರಿಚಿತವಿದ್ದರೂ ಅಂಥ ಆಪರಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಆ
 ಅಡ್ಡದಾರಿಯ ಕತ್ತರಿಗೆ ಈ ಚಿಕ್ಕಬಾಲಕನು ದಾರಿ ಕಾಯುತ್ತ ನಿಂತವನನ್ನು ನೋಡಿ
 ಸ್ವೇಶನ್ನು ಸುಡಲು ಹೋದ ತಂಡದಲ್ಲಿಯ ತರುಣರು ಬೊಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರು.
 ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವನು ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರವೂ ಬೊಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿತ್ತು.

ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರನ್ನು ದಿ ೨೧-೨-೧೯೪೩ ರಂದು ಬಂಧಿಸಿದ ನಂತರ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನೂ ಮಹಾದೇವನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಯಾಳಗಿ ತಂಡದವರು ಮಾಡಿದ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ದೋಚಿತದ ಸರಕಾರಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಮಹಾದೇವ ಮಠದನು ಫುಲಬಾಗಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದನು. ವ್ಯಾಕ್ಸಿನ ಡಿಪೋ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ ತಂದ ಯಂತ್ರಗಳ ಮೀಟರಗಳು ಮಹಾದೇವನ ಹತ್ತರವೇ ಇದ್ದವು. ಬಂಧಿಸಿದ ಹೋರಾಟಗಾರರನ್ನು ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಪೀಡಿಸಿ ಯಮದೂತರೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಇನಾಮದಾರ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಮನಿ ಎಂಬ ಘಾಜದಾರರು ಆಗ ಬೆಳಗಾವಿ ನಗರ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಂಪ್ ಪೋಲೀಸರಾಣಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಗಜಾನನ ಯಾಳಗಿ ಇವರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಕೂಡಲೆ ದೊಡ್ಡಮನಿ ಘಾಜದಾರರು ಅವನ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಜೋರಿನಿಂದ ಎರಡೇಟು ಕೊಟ್ಟು ವ್ಯಾಕ್ಸಿನ ಡಿಪೋದ ಸಾಮಾನು ಎಲ್ಲಿವೆ ? ಎಂದು ಗದರಿಸಿದರು. “ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ” ಎನ್ನುತ್ತಲೆ ಮಹಾದೇವನಿಗೆ ಎರಡೇಟು ಬಿದ್ದವು. ಆಗ ಗಜಾನನನಿಂದಲೇ ಫುಲಬಾಗಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಮಹಾದೇವನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಒಯ್ದರು. ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧ್ವಂಸನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಅನೇಕ ಸಲಕರಣೆಗಳಿದ್ದವು. ಒಂದೆಡೆ ರಚಿಸಿದ ಉರವಲು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಕೆಳಗೆ ವ್ಯಾಕ್ಸಿನ ಡಿಪೋದ ಸಾಮಾನುಗಳೂ ಸಿಕ್ಕವು. ಆಗ ದೊಡ್ಡಮನಿ ಘಾಜದಾರರು ರೇಗಿದ್ದು “ ಬದಮಾಪ ನೀನೇ ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸೂತ್ರಧಾರ ಕಾಣಿಸುತ್ತೀ. ಹಾವು ಚಿಕ್ಕದೆಂದು ಬಿಡಲಿಕ್ಕಾಗದು. ಲುಚ್ಚಾ ಸೂಕೇಮಗನೇ ! ” ಎಂದೆನ್ನುತ್ತ ಒಂದು ಉರವಲು ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಮಹಾದೇವನನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿ ಡುಬ್ಬದ ಮೇಲೆ, ನಡೆದ ಮೇಲೆ, ದನ ಬಡೆದಂತೆ ಬಡೆದನು. ಬಡಿತ ತಾಳಲಾರದೆ ಮಹಾದೇವನು ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿದನು. ಪೋಲೀಸರು ಅವನನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪೋಲೀಸ ಸ್ಟೇಷನಿಗೆ ತಂದರು. ಈ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಹಾದೇವನ ಬೆನ್ನು ಹುರಿಯ ಎಲುಬುಗಳಿಗೆ ಕಾಯಂ ನೊಪಾಗಿದ್ದು ಇಂದಿಗೂ ಆಗಾಗ ನೋವು ಏಳುತ್ತದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅದರ ಮೇಲೆ ಉಪಚಾರ ನಡೆದೇ ಇದೆ.

ಮಹಾದೇವನ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಖಿಟ್ಟೆಗಳಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಾಲಕನು ಇಂಥ ಅಸಾಧ್ಯಕಾರ್ಯ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಿ ಆಗಿನ ದೇಶಭಕ್ತ ಸೆಶನ್ ಜಜ್ಜರಾದ ಶ್ರೀ ಪಿ. ಎಮ. ಲಾಡ ಅವರು ಅವನನ್ನು ಎಲ್ಲ ಖಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಮುಕ್ತ ಮಾಡಿದರು. ಅನೇಕ ತುಂಗಳುಗಳ ಕಾರಾವಾಸದ ನಂತರ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿ ಈಗ ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವ ಮಠದರು ಮೈಸೂರ ಸರಕಾರದ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಧಿಕಾರಿ (ಬಿ.ಡಿ.ಒ) ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ಮುಳ್ಳುಕಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳು

ಅದೇ ಚಳಿವಳಿ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಇನ್ನೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತಂತೀ ಕತ್ತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ಕುಂದರನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚಳಿವಳಿಯು ಉಗ್ರವಾಗ ತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಸೂಳೇಭಾವಿ ಸ್ತ್ರೀಶನ್ನಿನಿಂದ ಗೋಕಾಕ ಸ್ತ್ರೀಶನ್ನ ವರೆಗಿನ ರೇಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಒದಿಗೆ ಇರುವ ತಂತಿ ಕಂಬ ಕಾಯಲು ಮಿಲಿಟರಿ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇಬ್ಬರು ಸೈನಿಕರು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಬಂದೂಕು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಪಹರೆ ಮಾಡುವ ದಕ್ಕಾಗಿ ರೇಲ್ವೆಮಾರ್ಗದ ಗುಂಟ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ದಿನ ಬಾಲಹೋರಾಟ ಗಾರರಾದ ಶ್ರೀ ಅಪ್ಪಣ್ಣಾ ಹೊಳೆಯಾಚೆ ಹಾಗೂ ಈರಯ್ಯಾ ಮಠಪತಿ ಇವರು ಅಂಕಲಗಿಯಿಂದ ಹೊರಟು ಸಂಜೆ ೭ ಗಂಟೆಗೆ ಕೆರಿಬಸವಣ್ಣನ ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತರು ಮುಖ್ಯ ಗತ್ತಲೆಯಾಗುತ್ತಲೆ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವಾಗ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಕಂಡರೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆಯಲು ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತು. ತುಸು ಕತ್ತಲಾಗುತ್ತಲೆ ಈ ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟಗಾರರು ತಂತಿ ಕಂಬವನ್ನೇರಿದರು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸುಲಭಾಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಮಿಲಿಟರಿ ಕಾವಲಗಾರರು ೫೦ ಘೂಟು ಅಂತರದ ಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿದರು. ಪ್ರಾಣವೇ ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಅನಿಸಿತು, ಕಾವಲಗಾರರು ಒಹುಶಃ ಸೆರೆಕುಡಿದು ನಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಮಾತು ಇವರಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು. ಓಡಿ ಹೋಗುವದು ಹೆಚ್ಚು ಅಪಾಯಕರವಿದ್ದದರಿಂದ ಪ್ರಸಂಗಾವಧಾನದಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಕಂಬದ ಹತ್ತರವೇ ಬೆಳೆದು ನಿಂತ ಮುಳ್ಳಿನ ದಟ್ಟ ಕಂಬಿಯಲ್ಲಿ ಜಿಗಿದು ಶ್ವಾಸನಿರೋಧ ಮಾಡಿ ಕುಳಿತು ಬಿಟ್ಟರು ಅವರು ಜಿಗಿಯುವಾಗ ಆದ ಸಪ್ಪಳ ಮಿಲಿಟರಿಯ ಕಾವಲಗಾರರಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು. "ಕ್ಯಾ ಹೈ ? ಕೌನ ಹೈ ?" ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸುತ್ತ ಸಪ್ಪಳವಾದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಯಾವ ಚಲನವಲನವೂ ಅವರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲಾದ್ದರಿಂದ ಎರಡು ನಿಮಿಷ ನಿಂತು ಬೀಡಿ ಸೇದುತ್ತ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರು, ಯಾವದೋ ವನ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ಸಪ್ಪಳಮಾಡಿರಬಹುದೆಂದು ಅನ್ನುತ್ತ ಅವರು ಮತ್ತೆ ಹರಟೆಹೊಡೆಯುತ್ತ ತುಸು ದೂರ ಹೋದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಆ ಇಬ್ಬರೂ ಮನುಷ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮೃತುಂಬ ಮುಳ್ಳು ಮುರಿದುಕೊಂಡು ಘಾಯಾಳಾಗಿ ರಾತ್ರಿ ೯ ಗಂಟೆಗೆ ಅಂಕಲಿಗೆಗೆ ಬಂದರು. ಅಲ್ಲಿ ಡಾ. ಗಜಾನನ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಅಂಣೂ ಗುರೂಜಿಯವರ ಕಮ್ಮ) ಅವರ ಮುಳ್ಳು ಕಿತ್ತಿ ತೆಗೆದು ಔಷಧೋಪಚಾರ ಮಾಡಿದರು.

ಜೀವಂತ ಸುಡುವ ಬೆದರಿಕೆ

ಕುದನೂರ-ಹೆಬ್ಬಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ೧೩-೧೪ ವರ್ಷದ ಬಾಲಕ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ರಾಚಣ್ಣವರ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಸರಕಾರಿ ಸಾಮಾನು, ಹಣ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅವನು ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಗೆ ತಂದು ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದನು, ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರಕಚೇರಿಯಿಂದ ಹಣ, ಸಲಕರಣೆ, ಸಲಹೆ-ಸೂಚನೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಗುಂಪಿಗೆ ಮೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಭಟ್ಟ ಫೌಜದಾರನ ಪಿಸ್ತೂಲು ಕಸಿದು ಕೊಳ್ಳುವಂಥ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನು ಚಪಲತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದನು. ಪಿಸ್ತೂಲು ಟಾಯಿಪ ರಾಯಟರಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರಕಚೇರಿಗೆ ತಂದು ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಅವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದಾಗ ಪೋಲೀಸರು ಮೈಮೇಲೆ ಚಿಮಣಿ ಎಣ್ಣೆ ಉಗ್ಗಿ ಕಡ್ಡೀಕೊರೆದು ಜೀವಂತ ಸುಡುವ ಹೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿದರು. ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಹಾಗೂ ಹೆಬ್ಬಳದ ಹೋರಾಟಗಾರರೊಂದಿಗೆ ಇವನನ್ನೂ ಗೋಟೂರ ಬಂಗಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು ಪಿಡಿಸಿದರು. ಅನೇಕ ತಿಂಗಳ ಕಾರಾಪಾಸದ ನಂತರ ಅವನ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು.

ಅಪ್ರತಿಮ ಸಾಹಸ

ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಗವಪ್ಪ ಬೆಳವಡಿ, ಹಣಮಂತಪ್ಪ ಬೇವಿನಗಿಡ ದರಂಥ ಎಳೆಯರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುನವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಟಪಾಲ ಬಸ್ಸಿನಿಂದ ಮೇಲ್ ಬ್ಯಾಗುಗಳನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಎಳೆಯರೂ ಸಹಭಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಗವಿಯಪ್ಪನನ್ನು ಹೆಣಬೀಲ ಹೊಡೆದರು. ಮುಂದೆ ಖಿಟ್ಟಿ ನಡೆದಾಗ ಇವರ ವಕೀಲರು "ಈ ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗರು ಖಾನದೇಶದ ಈ ಥಾಂಡಿಗೆ ಪೋಲೀಸರ ಕೈಯಿಂದ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ಸಾಧ್ಯವೇ ? ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೋರ್ಟಿನವರು ವಿಚಾರಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಪೋಲೀಸರ ಕಡೆಗೆ ಬೊಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಕೋರ್ಟಿಗೆ ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ವಕೀಲರ ಈ ಯುಕ್ತಿವಾದವನ್ನೇ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ಕೋರ್ಟು ಅವರನ್ನು ದೋಷಮುಕ್ತ ಮಾಡಿತು. ಇಂಥ ಎಳೆಯರು ಅನ್ಯ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಅವರು ಅಪ್ರತಿಮ ಸಾಹಸಗ. ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರು.

೧೪. ಚಳುವಳಿ ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಸೈನ್ಯ ಬಂದಿತು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಳುವಳಿಯು ಬರಬರುತ್ತ ಅತ್ಯಗ್ರ ರೂಪ ತಾಳಿತು. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಉಗ್ರವಾಯಿತು. ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಜನತೆಯ ಬೆಂಬಲವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸುವುದು ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಾಯಿತು. ಊರಿಗೆ ಊರನ್ನೇ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಶೋಧ ಮಾಡುವುದು ಅವರಿಗೆ ಅಶಕ್ತವಾಯಿತು. ಊರಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸರು ಬಂದರೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲಿಂದಾದರೂ ನುಸುಳಿ ಪಾರಾಗುತ್ತಾರೆ, ಊರ ಜನರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ವಿರುವುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸುವ ದರಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಯಶ ಸಿಗದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಪೊಲೀಸರು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಆಗ ಸರಕಾರ ಕಂಗೆಟ್ಟು ಮಿಲಿಟರಿ ಸಹಾಯ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿತು. ಬೆಳಗಾವಿ-ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸೈನ್ಯದ ಸಹಾಯ ಪಡೆಯುವ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರವಿನ್ಮಯ ಮಾಡಲು ಮಂಜುಯಿಯ ಗವ್ವರ್ನರರು ದಿನಾಂಕ ೯ ಮಾರ್ಚ್ ೧೯೪೩ ರಂದು ಉಚ್ಚಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಭೆ ಕರೆದರು. ಆ ಸಭೆಗೆ ಗವ್ವರ್ನರರ ಗೃಹಶಾಖೆಯ ಸಲಹೆಗಾರರು, ಗೃಹಶಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ (ಎಡೀಶನಲ್) ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ, ಗವ್ವರ್ನರರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ, ಇನ್‌ಸ್ಟೆಕ್ಟರ್ ಜನರಲ್ ಆಫ್ ಪೊಲೀಸ, ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಇನ್‌ಸ್ಟೆಕ್ಟರ್ ಜನರಲ್ ಆಫ್ ಪೊಲೀಸ ಇವರೆಲ್ಲ ಹಾಜರಿದ್ದರು. ಸೈನ್ಯದ ನೆರವು ಕೋರಿದ್ದನ್ನು ಗವ್ವರ್ನರರು ವಿವರಿಸಿದ ನಂತರ ಕೆಳಗಿನ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದ ಒಂದೊಂದು ಕಂಪನಿ ಇಡಬೇಕೆಂದು ತಿರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು —

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ : ಗುರ್ಲಹೋಸೂರ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಕಿತ್ತೂರ

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ : ಧಾರವಾಡ, ಹಾವೇರಿ, ಅಳಣಾವರ, ಗದಗ.

ಗುರ್ಲಹೋಸೂರದಲ್ಲಿಯ ಮಿಲಿಟರಿ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದಲ್ಲಿಯ ಮಿಲಿಟರಿ ಕುಂದರನಾಡಿನ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ-ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ-ಹುದಲಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತೂರದ ಮಿಲಿಟರಿ ಕಿತ್ತೂರ ದೇಗಾವೆ-ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ ಇಡಗಿ-ಗಂದಿಗವಾಡ-ಪಾರಿಶವಾಡ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಮಿಲಿಟರಿಗಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಹತ್ತಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಿ ಆಡಳಿತ ಯಂತ್ರವು ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೈನ್ಯದ ಈ ಚಲನವಲನವೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಇದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ

ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರನ್ನು ದಿ ೨೧-೨ ೧೯೪೩ ರಂದು ಬಂಧಿಸಿದ ನಂತರ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನೂ ಮಹಾದೇವನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಯಾಳಿಗೆ ತಂಡವವರು ಹಾಡಿದ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ದೋಷಿತರಾದ ಸರಕಾರಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಮಹಾದೇವ ಮತದನು ಫುಲಬಾಗಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದನು. ವ್ಯಾಕ್ಸಿನ ಡಿಪೋ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ ತಂದ ಯಂತ್ರಗಳ ಖಚರಗಳು ಮಹಾದೇವನ ಹತ್ತರದೇ ಇದ್ದವು. ಬಂಧಿಸಿದ ಹೋರಾಟಗಾರರನ್ನು ಕ್ಷೂರತನದಿಂದ ಪೀಡಿಸಿ ಯಮದೂತರೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಇವಾಮದಾರ ಮತ್ತು ದೊಡ ಮನಿ ಎಂಬ ಘಾಜದಾರರು ಆಗ ಬೆಳಗಾವಿ ನಗರ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಂಪ ಪೋಲೀಸರಾಳಮೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಗಜಾನನ ಯಾಳಿಗೆ ಇವರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಕೂಡಲೆ ದೊಡಮನಿ ಘಾಜದಾರರು ಅವನ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಜೋರಿನಿಂದ ಎರಡೇಟು ಕೊಟ್ಟು ವ್ಯಾಕ್ಸಿನ ಡಿಪೋದ ಸಾಮಾನು ಎಲ್ಲಿವೆ ? ಎಂದು ಗದರಿಸಿದರು. “ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ” ಎನ್ನುತ್ತಲೆ ಮಹಾದೇವನಿಗೆ ಎರಡೇಟು ಬಿದ್ದವು. ಆಗ ಗಜಾನನನಿಂದಲೇ ಫುಲಬಾಗಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಮಹಾದೇವನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಒಯ್ದರು. ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧ್ವಂಸನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಅನೇಕ ಸಲಕರಣೆಗಳಿದ್ದವು. ಒಂದೆಡೆ ರಚಿಸಿದ ಉರವಲು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಕೆಳಗೆ ವ್ಯಾಕ್ಸಿನ ಡಿಪೋದ ಸಾಮಾನುಗಳೂ ಸಿಕ್ಕವು. ಆಗ ದೊಡಮನಿ ಘಾಜದಾರರು ರೇಗಿದ್ದು “ ಬದಮಾಷ ನೀನೇ ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸೂತ್ರ ಧಾರ ಕಾಣಿಸುತ್ತೀ. ಹಾವು ಚಿಕ್ಕದೆಂದು ಬಿಡಲಿಕ್ಕಾಗದು. ಲುಚ್ಚು ಸೂಳೇಮಗನೇ ! ” ಎಂದೆನ್ನುತ್ತ ಒಂದು ಉರವಲ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಮಹಾದೇವನನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿ ಡುಬ್ಬದ ಮೇಲೆ, ನಡದ ಮೇಲೆ. ದನ ಬಡೆದಂತೆ ಬಡೆದನು. ಬಡಿತ ತಾಳಲಾರದೆ ಮಹಾದೇವನು ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿದನು. ಪೋಲೀಸರು ಅವನನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪೋಲೀಸ ಸ್ಟೇಶನಿಗೆ ತಂದರು. ಈ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಹಾದೇವನ ಬೆನ್ನು ಹುರಿಯ ಎಲುಬುಗಳಿಗೆ ಕಾಯಂ ನೊವಾಗಿದ್ದು ಇಂದಿಗೂ ಆಗಾಗ ನೋವು ಏಳುತ್ತದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅದರ ಮೇಲೆ ಉಪಚಾರ ನಡೆದೇ ಇದೆ.

ಮಹಾದೇವನ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಖಚ್ಚೆಗಳಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಾಲಕನು ಇಂಥ ಅಸಾಧ್ಯಕಾರ್ಯ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಿ ಆಗಿನ ದೇಶಭಕ್ತ ಸೆಶನ್ ಜಜ್ಜರಾದ ಶ್ರೀ ಪಿ. ಎಮ. ರಾಜ ಅಪರು ಅವನನ್ನು ಎಲ್ಲ ಖಚ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಮುಕ್ತ ಮಾಡಿದರು. ಅನೇಕ ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾರಾವಾಸದ ನಂತರ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿ ಈಗ ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವ ಮತದರು ಮೈಸೂರ ಸರಕಾರದ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಧಿಕಾರಿ (ಬಿ.ಡಿ.ಒ) ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ಮುಳ್ಳು ಕಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಮನಃಷ್ಠಾಪನಗಳು

ಇಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಇನ್ನೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿತ್ತು. ಕಂದರನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚಳಿವಳಿಯು ಉಗ್ರವಾಗಿ ತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಸೂಳೀಭಾವಿ ಸ್ತ್ರೀಶನ್ನಿನಿಂದ ಗೋಕಾಕ ಸ್ತ್ರೀಶನ್ನ ವರೆಗಿನ ರೇಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಒದಿಗೆ ಇರುವ ತಂತಿ ಕಂಬ ಕಾಯಲು ಮಿಲಿಟರಿ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇಬ್ಬರು ಸೈನಿಕರು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಬಂದೂಕು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಪಹರೆ ಮಾಡುವ ದಕ್ಕಾಗಿ ರೇಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗದ ಗುಂಟೆ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ದಿನ ಬಾಲಹೋರಾಟ ಗಾರರಾದ ಶ್ರೀ ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಹೊಳೆಯಾಚೆ ಹಾಗೂ ಈರಯ್ಯಾ ಮಠಪತಿ ಇವರು ಅಕಾಲಗಿಯಿಂದ ಹೊರಟು ಸುಮಾರು ೭ ಗಂಟೆಗೆ ಕೆರಿಬಸವಣ್ಣನ ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತರು. ಮುಖ್ಯ ಗತ್ತಲೆಯಾಗುತ್ತಲಿ ಶಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವಾಗ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಕಂಡರೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆಯಲು ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತು. ಈಸು ಕತ್ತರಾಗುತ್ತಲೆ ಈ ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟಗಾರರು ತಂತಿ ಕಂಬವನ್ನೇರಿದರು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸುಲಭಾಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಮಿಲಿಟರಿ ಕಾವಲುಗಾರರು ೫೦ ಘಟು ಅಂತರದಲ್ಲೆಯೇ ಬರುತ್ತಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿದರು. ಪ್ರಾಣವೇ ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಅನಿಸಿತು, ಕಾವಲುಗಾರರು ಬಹುಶಃ ಸೆರೆಹಾಕಿದಂ ನಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹೆರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಮಾತು ಇವರಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು. ಒತ್ತಿ ಹೋಗುವದು ಹೆಚ್ಚು ಅಪಾಯಕಾರಿವಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸಂಗಾವಧಾನದಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಕಂಬದ ಹತ್ತರವೇ ಬೆಳೆದು ನಿಂತ ಮುಳ್ಳಿನ ದಟ್ಟ ಕಂಬಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಗಿದು ಶ್ವಾಸರೋಧ ಮಾಡಿ ಕುಳಿತು ಬಿಟ್ಟರು ಅವರು ಜಿಗಿದುವಾಗ ಆದ ಸಪ್ಪಳಿ ಮಿಲಿಟರಿಯ ಕಾವಲುಗಾರರಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು. "ಕಾ ಪೈ ? ಕೊನ ಪೈ ?" ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸುತ್ತ ಸಪ್ಪಳವಾದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ದೂವ ಚಲನವಲನವೂ ಅವರಿಗೆ ಕಾಣಸಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎರಡು ನಿಮಿಷ ನಿಂತು ಬಿಡಿ ಸೇದುತ್ತ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರು. ಯಾವದೋ ವನ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ಸಪ್ಪಳಮಾಡಿರಬಹುದೆಂದು ಅನ್ನುತ್ತ ಅವರು ಮತ್ತೆ ಹರಟೆಹೊಡೆಯುತ್ತ ಈಸು ದೂರ ಹೋದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಆ ಇಬ್ಬರೂ ಮನುಷ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮೃತುಂಬ ಮುಳ್ಳು ಮುರಿದುಕೊಂಡು ಘಾಯವಾಗಿ ರಾತ್ರಿ ೯ ಗಂಟೆಗೆ ಅಂಕಲಿಗೆಗೆ ಬಂದರು. ಅಲ್ಲಿ ಡಾ. ಗಜಾನನ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಅಂಣೂ ಗುರೂಜಿಯವರ ಶಿಷ್ಯ) ಅವರ ಮುಳ್ಳು ಕಿತ್ತಿ ತೆಗೆದು ಔಷಧೋಪಚಾರ ಮಾಡಿದರು.

ಜೀವಂತ ಸುಡುವ ಬೆಡರಿಕೆ

ಕುದನೂರ-ಹೆಬ್ಬಳ ಗಂಪಿನಲ್ಲಿ ೧೩-೧೪ ವರ್ಷದ ಬಾಲಕ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ರಾಚಣ್ಣವರ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಸರಕಾರಿ ಸಾಮಾನು, ಹಣ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅವನು ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಗೆ ತಂದು ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದನು, ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯಿಂದ ಹಣ, ಸಲಕರಣೆ, ಸಲಹೆ-ಸೂಚನೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಗುಂಪಿಗೆ ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಭಟ್ಟ ಫೌಜದಾರನ ಪಿಸ್ತೂಲು ಕಸಿದು ಕೊಳ್ಳುವಂಥ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನು ಚಪಲತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದನು. ಪಿಸ್ತೂಲು ಟಾಯಿಪ ರಾಯಟರಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಗೆ ತಂದು ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಅವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದಾಗ ಪೊಲೀಸರು ಮೈಮೇಲೆ ಚಮಣ ಎಣ್ಣೆ ಉಗ್ಗಿ ಕಡ್ಡೀಕೊರೆದು ಜೀವಂತ ಸುಡುವ ಹೆಡರಿಕೆ ಹಾಕಿದರು. ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಹಾಗೂ ಹೆಬ್ಬಳದ ಹೋರಾಟಗಾರರೊಂದಿಗೆ ಇವನನ್ನೂ ಗೋಟೂರ ಬಂಗಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸರು ಪೀಡಿಸಿದರು. ಅನೇಕ ತಿಂಗಳ ಕಾರಾವಾಸದ ನಂತರ ಅವನ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು.

ಅಪ್ರತಿಮ ಸಾಹಸ

ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಗವಪ್ಪ ಬೆಳವಡಿ, ಹಣಮಂತಪ್ಪ ಬೇವಿನಗಿಡ ದರಂಥ ಎಳೆಯರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುನವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸರ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಟಿಪಲ ಬಸ್ಸಿನಿಂದ ಮೇಲ್ ಬ್ಯಾಗುಗಳನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಎಳೆಯರೂ ಸಹಭಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಗವಿಯಪ್ಪನನ್ನು ಹೆಣಬೀಲ ಹೊಡೆದರು. ಮುಂದೆ ಖಿಟ್ಟೆ ನಡೆದಾಗ ಇವರ ವಕೀಲರು .. ಈ ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗರು ಖಾನದೇಶದ ಈ ಧಾಂಡಿಗೆ ಪೊಲೀಸರ ಕೈಯಿಂದ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ? ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೋರ್ಟಿನವರು ವಿಚಾರಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಪೊಲೀಸರ ಕಡೆಗೆ ಬೊಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಕೋರ್ಟಿಗೆ ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ವಕೀಲರ ಈ ಯುಕ್ತಿವಾದವನ್ನೇ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ಕೋರ್ಟು ಅವರನ್ನು ದೋಷಮುಕ್ತ ಮಾಡಿತು. ಇಂಥ ಎಳೆಯರು ಅನ್ಯ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಅವರು ಅಪ್ರತಿಮ ಸಾಹಸದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರು.

೧೪. ಚಳುವಳಿ ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಸೈನ್ಯ ಬಂದಿತು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಳುವಳಿಯು ಬರಬರುತ್ತ ಅತ್ಯುಗ್ರ ರೂಪ ತಾಳಿತು. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಉಗ್ರವಾಯಿತು. ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಜನತೆಯ ಬೆಂಬಲವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸುವುದು ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಾಯಿತು. ಊರಿಗೆ ಊರನ್ನೇ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಶೋಧ ಮಾಡುವುದು ಅವರಿಗೆ ಅಶಕ್ತವಾಯಿತು. ಊರಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸರು ಬಂದರೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲಿಂದಾದರೂ ನುಸುಳಿ ಪಾರಾಗುತ್ತಾರೆ, ಊರ ಜನರೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ವಿರುವುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸುವ ದರಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಯಶ ಸಿಗದಾಗಿದೆ, ಎಂದು ಪೊಲೀಸರು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಆಗ ಸರಕಾರ ಕಂಗೆಟ್ಟು ಮಿಲಿಟರಿ ಸಹಾಯ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿತು. ಬೆಳಗಾವಿ-ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸೈನ್ಯದ ಸಹಾಯ ಪಡೆಯುವ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯ ಮಾಡಲು ಮಂಜುನಾಯಕ ಗವ್ವರ್ನರರು ದಿನಾಂಕ ೯ ಮಾರ್ಚ್ ೧೯೪೩ ರಂದು ಉಚ್ಚಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಭೆ ಕರೆದರು. ಆ ಸಭೆಗೆ ಗವ್ವರ್ನರರ ಗೃಹಶಾಖೆಯ ಸಲಹೆಗಾರರು, ಗೃಹಶಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಹಾಗೂ ಡೆಪ್ಪಿ ಸೆನ (ಎಡಿಶನಲ್) ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ, ಗವ್ವರ್ನರರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ, ಇನ್‌ಸ್ಟೆಕ್ಟರ್ ಜನರಲ್ ಆಫ್ ಪೊಲೀಸ, ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಇನ್‌ಸ್ಟೆಕ್ಟರ್ ಜನರಲ್ ಆಫ್ ಪೊಲೀಸ ಇವರೆಲ್ಲ ಹಾಜರಿದ್ದರು. ಸೈನ್ಯದ ನೆರವು ಕೋರಿದ್ದನ್ನು ಗವ್ವರ್ನರರು ವಿವರಿಸಿದ ನಂತರ ಕೆಳಗಿನ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದ ಒಂದೊಂದು ಕಂಪನಿ ಇಡಬೇಕೆಂದು ತಿರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು —

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ : ಗುರ್ಲಹೋಸೂರ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಕಿತ್ತೂರ

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ : ಧಾರವಾಡ, ಹಾವೇರಿ, ಅಳಣಾವರ, ಗದಗ.

ಗುರ್ಲಹೋಸೂರದಲ್ಲಿಯ ಮಿಲಿಟರಿ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದಲ್ಲಿಯ ಮಿಲಿಟರಿ ಕುಂದರನಾಡಿನ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ-ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಳ್ಳಿ-ಹುದಲಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತೂರದ ಮಿಲಿಟರಿ ಕಿತ್ತೂರ ದೇಗಾವೆ-ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ ಇಡಗಿ-ಗಂದಿಗವಾಡ-ಪಾರಿಶವಾಡ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಮಿಲಿಟರಿಗಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಿ ಆಡಳಿತ ಯಂತ್ರವು ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೈನ್ಯದ ಈ ಚಲನವಲನವೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಇದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ

ಹೋರಾಟಗಾರ. ಸೇನಾಪತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ಅಂಣಾ ಗುರೂಜಿ, ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ವಡವಿ ಮೂಸ್ತರ ಹಾಗೂ ಚನ್ನಸ್ವಾ ಪಾಲಿ ಇವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ಅಥವಾ ಹಿಡಿಯಲು ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ ಸುಸ್ತಿ ಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ತರಾ ಏದು ಸೂವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಬಹುಮಾನ ಕೊಡುವವಾಗಿ ಸರಕಾರವು ಸಾರಿತು. ಧಾರ ವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಹುಮಾನದ ಮೊತ್ತವು ಮುಖಂಡರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಹ ಒಂದು ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಧಾರವಾಡ ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಭೂಮಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಉಳಿದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಸೈನ್ಯವು ರಾಜಧಾನಿಗಳನ್ನೂ ಮಹತ್ವದ ಪೂಲು ರೇಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ಕಾಯುತ್ತಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಉಪನಿವೇಶವಾದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧದ ಬಿಸಿಯು ಹತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸರಕಾರವು ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಂಪು ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕಳಿಯಿಸಿ ಮೇಲಿನಂತೆ ರಾಣಿ ಸ್ವಾ ಪಿಸಿ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಆ ಸೋಲ್ವರರ ನೆರವು ಕೊಟ್ಟಿತು.

ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಮನಸೋತು ಳ್ಲ ಮೋಸಿನಕಾಯಿ ತಿಂದ

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಸೋಲ್ವರ

ಮೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಸೈನಿಕರು ರಾತ್ರಿ ಅಪರಾತ್ರಿ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಸಪ್ತಳ ಮಾಡದೆ ರಬ್ಬರ ಬೂಟು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಊರಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟ ಗಾರರ ತಂಡಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾರಾದರೂ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದರೆ ಹಿಡಿಯು ವದು, ಓಡಿದರೆ ಗುಂಡಿಕ್ಕೆ ಕೊಲ್ಲುವದು, ಅವರ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಊರಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟಗಾರರು ರಾತ್ರಿ ವಸತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸಂಶಯ ಬಂದರೆ ಸಾಕು ಆ ಊರಿಗೆ ಸೈನ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೪ ಗಂಟೆ ಯೊಳಗಾಗಿ ಊರ ಸುತ್ತಲೂ ಪೂರ್ವ ರೇಷಿ ಈ ಸೈನ್ಯ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು. ಬಂದೂಕಧಾರಿ ಕೆಂಪು ಸೋಲ್ವರರ ಜನರನ್ನು ಶೌಚಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ (ಬಕ್ಕಲು ತನದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಹ) ಯಾವ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರನ್ನ ೧೦ ಗಂಟೆಯ ವರೆಗೆ ಊರ ಹೊರಗೆ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತೆಯೂ ಇಂಗೂ ಸಂಪಾಸುಗಳಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ದೊಡ್ಡ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಂಪಾಸುಗಳು ಆಗ ಹತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ಇಂದಿಗೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಮಲ ವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ಹೊರಗೇ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಯು ಒಂದೆರಡು ದಿನ ಉಪವಾಸ ಇರಬಹುದು ಆದರೆ ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ ಒಂದು

ದಿನ ಸಹ ಮಾಡದೆ ಇರಲಾರ. ಮಲವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಗೇ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಅಂತೆಯೇ ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಓಡಿಯಲು ಪೋಲೀಸರು ಇದೊಂದು ಹೊಸ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ತಂತ್ರ ಅವಲಂಬಿಸಿದರು. ಇಡೀ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೩-೪ ಗಂಟೆಗೆ ಮಿಲಿಟರಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾರನ್ನೂ ಹೊರಗೆ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಘೌಜದಾರ, ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ನಮ್ಮ ತಂಡದ ಒಬ್ಬಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರ ಪರಿಚಯವಿರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಯಾದಿ ಓಡಿದುಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಹೆಸರು ಕೇಳುತ್ತ ಭೂಗತ ಜನರ ಶೋಧಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಊರ ಗೌಡರು ಸನದಿಗಳು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರೃದಡಿ ಆದ ಮನೆಯವರನ್ನು ಒಂದೇ ದಾರಿಯಿಂದ ಊರ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಲು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿ ಮುಂಜಾನೆ ೧೦ ಗಂಟೆಯವರೆಗೆ ಆ ಗ್ರಾಮದ ರೃದಡಿ ಪೂರ್ಣ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಮಿಲಿಟರಿ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಏಳುತ್ತಿತ್ತು. ಮರುದಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಊರು. ಹೀಗೆ ತಿಂಗಳುಗಟ್ಟಲೆ ನಡೆದರೂ ಎಲ್ಲವೂ ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರರಷ್ಟು ವರ್ಧಾವಾಯಿತು. ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಈ ಮುಕ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ನಾವೆಲ್ಲ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈ ಮೂರ್ಖರು ಊರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು.

ಒಂದು ದಿನ ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯ ಈರನಹಟ್ಟಿ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗ ಭರ್ ಭರ್ ಭರ್ ಎಂದು ಸಪ್ಪಳ ಮಾಡುತ್ತ ಒಂದರಹಿಂದೆ ಒಂದರಂತೆ ೬೪ ಜೀಪು ತುಂಬಿ ಈ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಸೋಲ್ಡರರು ಗೋಕಾಕದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕಂಡೆವು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳದ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಮುಂಜಾನೆ ೧೦ ಗಂಟೆಯವರೆಗೆ ರೃದಡಿ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದಿತ್ತು. ಕೆಲ ಫಿತೂರಿಗಳಿಂದ ಸುದ್ದಿ ತಕ್ಕೊಂಡು ಈ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು.

ರಾತ್ರಿ ೩ ಗಂಟೆಯಿಂದ ನಿಂತು ನಿಂತು ಬೇಸತ್ತಿದ್ದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಸೋಲ್ಡರರು ಬೆಳಗಾದ ಮೇಲೆ ತಾವು ನಿಂತ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಮತ್ತು ತಮಗಿಂತ ಕೆಂಪಾದ ಗೇಣುಗೇಣು ಉದ್ದ ಹುಲುಕಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಹಣ್ಣು ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ನೋಡಿದರು. " ಬ್ಯೂಟಿ ಫುಲ್, ಬ್ಯೂಟಿ ಫುಲ್ " ಎಂದೆನ್ನುತ್ತ ಮೆಣಸಿನ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹರಿದು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಇಷ್ಟು ಸುಂದರವಾದ ಹಣ್ಣು ಸಿಹಿ. ಇರಲೇ ಬೇಕೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಸೋಲ್ಡರರು ಅತ್ಯಾನ್ಂದಗಿಂದ ಕಟಕಟ ಕಡಿದು ತಿನ್ನುವದೇ ತಡ ನಾಲಗೆಗೆ ಬೆಂಕಿಬಿಡ್ಡು ಹುಚ್ಚರಂತೆ ಹೊಲದ ತುಂಬ ಕುಣಿದಾಡ ಹತ್ತಿದರು. " ಓ ಮಾಯ ಗಾಡ್ " ಎಂದು ಕೇಳಾಡ ಹತ್ತಿದರು. ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೀರು ಸುರಿಯ

ಹತ್ತಿತು. ಭೂಗತರು ಸಿಗದ್ದರಿಂದಲೋವನೋ ಎಂಬಂತೆ ಭೂಮಾತೆಯ ಕೆಂಪು ಫಲ ತಿಂದು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದರು. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾವೂ ನಮಗದನ್ನು ಹೇಳಿದ ವರೂ, ಬಿದ್ದು ಬಿದ್ದು ನಕ್ಕವು.

ಜೈ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ !

೧೫ ಸೂಳೇಭಾವಿ ಸ್ವೇಶನ್ನು ಅಗ್ನಿಗಾಹುತಿ !

ಸುಲಭಾಳ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ವೇಶನ್ನದ ಜೊತೆಗೇ ಸೂಳೇಭಾವಿ ಸ್ವೇಶನ್‌ವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಹಾಕುವ ಯೋಜನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಸುಲಭಾಳ ಸ್ವೇಶನ್ನಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ ಗುಂಪಿನವರೂ ಸೂಳೇಭಾವಿ ಸ್ವೇಶನ್ನಿನ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹುದಲಿ ಹೋರಾಟಗಾರರೂ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಸಕಲ ಸಿದ್ಧತೆಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬರಲಿಕ್ಕಿಂದು ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾಯರು ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಬಸಪ್ಪ ಮರಲಿಂಗಣ್ಣವರ ಅವರನ್ನು ಹುದಲಿ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ಹುದಲಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೆಲ್ಲ ಆಗ ರಂಗದಹೂಳಿ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಬಿಡಾರ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಈ ಮೊದಲು ಒಮ್ಮೆ ಸೂಳೇಭಾವಿ ಸ್ವೇಶನ್ನ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಕಾರಣದಿಂದ ಮುಂದೂಡಲಾಗಿತ್ತು ಇಂದು ರಾತ್ರಿ ಅದನ್ನು ಮುಗಿಸಿಯೇ ಬಿಡುವ ಕೃತ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿ ಹುದಲಿಯ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಹತ್ತರವೇ ಇದ್ದ ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರ ಕಬ್ಬಿನ ತೋಟದಲ್ಲಿಯೆ ಮಾವಿನ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೬ಗಂಟೆಗೆ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿ ಊಟದ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಬಡಿಸಿತ್ತು. ಕೆಲವರು ಬಾಯಲ್ಲಿ ತುತ್ತು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನದಿ ದಂಡೆಯ ಬಾವಿಯ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪಲಿ (ಮೊಟ್ಟೆ) ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರಾಮು ಎಂಬ ೧೨ ವರುಷದ ಹುಡುಗನು ಆಚೆಯ ದಂಡೆಗೆ ನೂರಾರು ಪೋಲೀಸರು ಬಂದೂಕು ಹಿಡಿದು ಸಾಲಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕಂಡನು. ಘಾತವಾಯಿತು ! ಎಂದೆನ್ನುತ್ತ ಆ ಹುಡುಗ ಓಡಿ ಬಂದು "ವಡವೀ ಮಾಸ್ತರರೇ ಏಳಿರಿ, ಓಡಿರಿ, ಅಕೋ ! ಆ ದಂಡೆಗೆ ಪೋಲೀಸರ ದಂಡು ಹೊಳೆದಾಟ ಬರುತ್ತದೆ ! ಬಂದರು, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದರು ! ಏಳಿರಿ, ಓಡಿರಿ !" ಎಂದು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಉಸಿರು ಬಿಡದೆ ಹೇಳಿದನು. ಅಡಿಗೆ, ಊಟ, ಎಲೆ, ಕಂಬಳಿ, ಬಟ್ಟೆ.

ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ ಕಡೆಗೆ ದಿಕ್ಕಾ ಪಾಲಾಗಿ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಓಡಿ ಹೋದರು. ಶ್ರೀ ವಡವಿ ಮತ್ತು ಬಸನಾಡ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕಬ್ಬಿನ ತೋಟದ ಬದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಜೋಳದ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡರು. ಪೋಲೀಸರು ಮಾವಿನಮರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ, ಬಿಸಿಬಿಸಿ ಅನ್ನ, ಸುಡು ಸುಡು ಪಲ್ಲೆ, ಬಡಿಸಿದ್ದ ೨೫ ಎಲೆಗಳು ! ಅಡಿಗೆಯ ಪಾತ್ರೆ, ಅರಿವಿ, ಅಂಚಡಿ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿದ್ದಿವೆ. ಇದೇ ಈಗ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಬದಮಾಸರು ಇರಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕೆಂದು ಅನ್ನುತ್ತ ಪೋಲೀಸರು ಕಬ್ಬಿನ ತೋಟವನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ರಾಮುನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೊಡೆದರು. "ಯಾರೋ ದೇವರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಉಟಮಾಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನೀವು ಬಂದದ್ದು ನೋಡಿ ಓಡಿ ಹೋದರು" ಎಂದು ಅವನು ಹೇಳಿದನು. ಕಬ್ಬಿನ ಫಡದಲ್ಲಿ ಕೂಲಿಯ ಆಳುಗಳು ಕಬ್ಬು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. ಫಡಫಡ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ಚಳವಳಿಯವರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದು ಪೋಲೀಸರು ಅತ್ತಕಡೆಗೇ ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದರು ಜೋಳದ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಓಡುವಾಗ ಶ್ರೀ ವಡವಿಯವರ ಕಾಲಿಗೆ ಒಂದು ಬಳ್ಳಿತೊಡಕಿದ್ದ ರಿಂದ ಬಿದ್ದು ಕಾಲಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡರು. ಮಬ್ಬು ಆಗುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು ಕೂಲಿಯ ಆಳುಗಳು ಕಬ್ಬಿನ ಫಡದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದರು. ಪೋಲೀಸರು ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿದರು ಅವರಿಗೆ ನಿರಪಾಧಿಯೂ ಯಾವ ಸಂಗತಿಯೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಕೂಲಿಯವರೆಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ದೂರ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ವಡವಿ ಮತ್ತು ಬಸನಾಡರು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪೋಲೀಸರಿಂದ ಅರ್ಧ ಫರ್ಲಾಂಗದಲ್ಲಿ ಜೋಳದ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಸುರಕ್ಷಿತ ಪಾರಾದರು. ಪೋಲೀಸರು ಗುಡ್ಡದ ತುಂಬ ಹರಿಬಿದ್ದು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸುತ್ತ ಹೋದರು, ಆದರೆ ಯಾವ ಉಪಯೋಗವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಸಿದ್ಧತೆಯ ಸುದ್ದಿ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಿತೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಆಲೋಚಿಸತೊಡಗಿದರು.

ವಾಸೂನ ಮೇಲೆ ಸಂಕಯ !

ಮಲಿಯಾಳಿ, ಹಿಂದಿ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೀಷ ಮಾತಾಡುವ. ವಾಸೂ ಎಂಬ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಕುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬ ಅಗಷ್ಟ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಒಂದೆರಡು ತಿಂಗಳು ಮೊದಲು ಹುದಲಿಯಲ್ಲಿ ಈರಯ್ಯನ ಚಹಾದ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ತಿನಿಸುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ.

ನಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಬರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲ. ಚಳವಳಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತಲೇ ಈರಯ್ಯನು, ವಾಸೂನನ್ನು ಕರೆಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ವಡವಿಯವರ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ತನಗೆ ರೇಲ್ವೆಹಳಿ ಕೀಳುವುದು, ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವುದು ಗೊತ್ತಿದೆ ಅವಕ್ಕೆ ವಿರಿಷ್ಟ ತರಹದ 'ಪಾನಾ' (ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯನರ) ಬೇಕು. ಅದನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಬಲ್ಲೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹುದ್ದಿಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ, ಒಂದೆಡೆ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದನು. ಆತನೇ ಸಿ. ಆರ್. ಡಿ. ಇರಬೇಕೆಂದೂ ಅವನೇ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿರಬೇಕೆಂದೂ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಸಂಶಯ ಬಂತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ರಂಗದ ಹೊಳೆಯು ಘಟನೆಯ ನಂತರ ವಾಸೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮಾಯವಾದ.

ಈ ರೀತಿ ಎರಡನೇ ಸಲವೂ ಸೂಳೇಭಾವಿ ಸ್ಟೇಶನ್ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೈಬಿಡಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಅದು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹತ್ತಿತು. ಅದನ್ನು ಮಾಡಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂಬ ಕೃತನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಮೂರನೇ ಸಲ ಅವರು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡರು. ಅಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ಆ ಗುಂಪಿನ ಸೈನಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ರಂತೆ ಕೆಲವರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಹುದ್ದಿ ಗುಂಪಿನವರಿಗೆ ಎರಡನೇ ಗುಂಪಿನವರ ಸಹಾಯ ತಕ್ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಬಾಗೇವಾಡಿ ಗುಂಪಿನ ೨೦ ಜನರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಕುಮರಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ವಿವರ ತಯಾರಿಸಿದರು. ಆಗ ಸುತ್ತಲು ಕಬ್ಬಿನ ಗಾಣ ನಡೆದದ್ದರಿಂದ ಕಬ್ಬಿನ ಹೊರೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ಕೆಲವರು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿನ ರಸದಂತೆ ಕಾಣುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಕೊಡದಲ್ಲಿ ಚೆಮಣಿಯುಣ್ಣ ತುಂಬಿ ಕಬ್ಬಿನ ತುಂಡೊಂದು ಹಾಕಿ ತಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇಬ್ಬರು ಸ್ಟೇಶನ್ ಮೇಲೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಯೋಜನೆಮಾಡಿ ಹತ್ತತ್ತು ಜನರಂತೆ ೪ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ೪೦ ಜನರು ಸೂಳೇಭಾವಿ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ಟೇಶನ್ ಮೇಲೆ ಪೋಲೀಸರ ಸರ್ಪಗಾವಲವಿತ್ತು ಇಬ್ಬರು ಬಂದೂಕಧಾರಿ ಪೋಲೀಸರು ಪ್ಲಾಟಿ ಫಾರ್ಮಿನ ಮೇಲೆ ಇತ್ತಿಂದಿತ್ತು ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುತ್ತ ಜತೆಯಾಗಿ ಕಾವಲು ಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಲ್ವರು ಪೋಲೀಸರು ಪ್ರತೀಕ್ಷಾಲಯದಲ್ಲಿ ರಾಯಫಲಗಳನ್ನು ಗೋಡೆಗೆ ಅನಿಸಿ ಇಟ್ಟು ಒಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹರಟೆ ಕುಟ್ಟುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದರು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಡತೂಸ, ಬ್ಯಾಟರಿ ಮುಂತಾದವು ಇದ್ದವು.

ಗೊತ್ತಾದಂತೆ ದಿನಾಂಕ ೧೦ ಫೆಬ್ರವರಿಗಳೂರಂದು ಕುಮರಿ ಗುಡ್ಡದೊಳಗಿಂದ ಹಾದು ಕಲ್ಲುಹಳ್ಳದ ಪೊಲು ಮೇಲಿಂದ ರೇಲ್ವೆ ಲಾಯಿನ ಗುಂಟೆ ಕೆಲವರು, ಕೆಲವರು ಹಿಂಬ ದಿಯಿಂದ ಹೀಗೆ ೪೦ ಯೋಧರು ಸ್ಟೇಶನ್ನಿಗೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟಿದರು. ಬೇರೆಬೇರೆ ಗುಂಪಾಗಿ ಕುಳಿತರು. ಆಗ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೨ ಗಂಟೆಯಾಗಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೋಗುವ ಒಂದು ಗಾಡಿ ಆಗ ಬಂದು ನಿಂತಿತ್ತು. ಟ್ರೇನು ಸೀಟೆ ಹೊಡೆದು ಬಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಚಟುವಟಿಕೆ ಸುರುವು ಆದವು. ಮೊದಲು ಪ್ಲಾಟಿ *

- ೧) ಗೋಕಾಕ-ನೇಸರೆಗೆ ರಸ್ತೆಯ ಗಿಳಿಮಾರ ಹೊಸೂರ ಪೂಲು ಕೆಡವಿದ್ದು.
- ೨) ಬಿಳುಬಾಳ ಡಾಕ ಬಂಗಲೆ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.
- ೩) ಅಂಕಲಗಿ ಪೋಲೀಸ್ ಪೋಷ್ಪ, ಧರ್ಮಸಾಲೆ, ಸಿಂದಿ ಅಂಗಡಿ, ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.
- ೪) ಬಗರನಾಳ ಮತ್ತು ಮೇಲಪುಟ್ಟಿ ರೇಲ್ವೆಗೇಟ ಮುರಿದದ್ದು.
- ೫) ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ ಸೆರೆ ಅಂಗಡಿ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.
- ೬) ನಂದಗಾವಿ ಚಾವಡಿ, ಗ್ರಾಮ ದಪ್ಪರ, ಸೋಸಾಯಟಿಯ ದಪ್ಪರ ನಾಶ.
- ೭) ಆಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ ಚಾವಡಿ, ಕೊಂಡವಾಡೆ, ಶಾಲೆ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.
- ೮) ಹುಲಕುಂದದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಹಾಗೂ ಅಂಕಲಗಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕಸಲ ಸಿಂದಿ ಕಪಾಲಿ ಹರಿದದ್ದು.
- ೯) ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ ಅಂಕಲಗಿ, ಸೂಳೇಭಾವಿ ಟಪಾಲ ಚೀಲ ಕಸಿದದ್ದು.
- ೧೦) ಗೋಕಾಕ ಕೋರ್ಟಿನ ಹತ್ತರ ಮತ್ತು ತೇರದಾಳ-ವಿಬರಟ್ಟಿ ರಸ್ತೆಯ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ್ದು.
- ೧೧) ಆಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ, ಮದಪಾಲ, ಅಂಕಲಗಿ ಗ್ರಾಮದಪ್ಪರ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.

ಹುದಲಿ ತಂಡದ ಕಾರ್ಯ

- ೧) ತಾರ ಮತ್ತು ಟೆಲಿಫೋನ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ್ದು.
- ೨) ಹುದಲಿ ಪೋಷ್ಪ ಆಫೀಸ ಲೂಟಿ.
- ೩) ಹುದಲಿ ಗ್ರಾಮದಪ್ಪರ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಸಾಲೆ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.

೪) ಸೂಳೇಭಾವಿ ಪೋಷಿಸಿದ ರನ್ನರನಿಂದ ಟಪಾಲ ಚೀಲ ಕಸಿದದ್ದು.

೫) ಸುಲಧಾಳ ತಾಲಿಯನ್ನು ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.

೬) ಟಿಳಕವಾಡಿ (ಬೆಳಗಾವಿ) ಟಪಾಲ ಕಸಿದದ್ದು.

೭) ತೊಲಗಿ ಹಪ್ಪೆ (ತೆರಿಗೆ) ವಸೂಲಿ ಕೇಂದ್ರದ ಮೇಲಿನ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು.

೮) ತುಮರಗುದ್ದಿ ಹತ್ತರ ರೇಲ್ವೆ ಪೂಲಿನ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ರೇಲು ಸಂಜಾ ರಕ್ಕೆ ಲ ಗಂಟೆ ತಡೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು.

ಈ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರ ವಡವಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬಸನ ಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ [ಬಡಸ], ಗಂಗಪ್ಪ ಯಮಕನಮಡಿ, ಅಲ್ಲಿಸಾಬ ಪಾರೀಮನಿ, ತಿಪ್ಪಣ್ಣಾ ಬೆಟಗೇರಿ, ಗೌಡಪ್ಪಾ ಭದ್ರಕಾಳಿ, ವಾಸುದೇವ ಕದಮ, ನಾರಾಯಣ ದೇಶ ಪಾಂಡೆ ಮಾಸ್ತರ, ನಾಗಪ್ಪಾ ಉಪರಿ, ನಿಂಗಪ್ಪಾ ತುಕ್ಕಾರ, ಭೀಮಪ್ಪಾ ಭೂಳಿ, ಅಪ್ಪಣ್ಣಾ ಹೂಗಾರ, ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪ ಜಕ್ಕಣ್ಣವರ ಸುಲಧಾಳ, ಮೊದಲಾದವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

೧೬ ವೆಂಗುಲೂರ ಟಪಾಲ ಮೋಟಾರ ಲೂಟಿ

೧೯೪೨ ರ ನವೆಂಬರದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ವೆಂಗುಲೂರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಟಪಾಲ ಬಸ್ಸನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಶ್ರೀ ಜಯದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಯವರು ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸಿದರು. ರಸ್ತೆಯ ಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿ, ಬಸ್ಸು ಎಲ್ಲಿಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವದು, ಎಲ್ಲಿ ಬಸ್ ನಿಲ್ಲಿಸುವದು ಕ್ಷೇಮ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವ ಮಠದ ಪಾಡ್ಲಾಪೂರ ಮತ್ತು ರಾಮಚಂದ್ರ ಶಿಂಹ ಬೆಳಗಾವಿ ಇವ ರನ್ನು ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅವರು ಎರಡುಸಾರೆ ಮೇಲೆ ಬಿಸ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ವೆಂಗುಲೂರ ದವರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ರಸ್ತೆಯ ಅಂಕುಡೊಂಕು ಗಳನ್ನೂ ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯ ಅನುಕೂಲ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಂಡು ವಿವರ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ

ವರದಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ೧೧ ಮೈಲಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಟಪಾಲ ಬಸ್ ನಿಲ್ಲಿಸುವದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ರಸ್ತೆಯ ಬದಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರ ಒಂದು ಪಥಕ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತತ್ತು, ಆದರೆ ಅಂದು ಟಪಾಲ ಬಸ್ ಮೇಳೆಗೆ ಬಾರದ್ದರಿಂದ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಟಪಾಲು ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಲಾಯಿತು. ಅಂದು ಕಾರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮರುದಿನ ಮತ್ತೆ ಮಹಾದೇವ ಮಠದ ಬಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೋಗಿ ದಾರಿಯ ೨೮ ನೇ ಮೈಲಿನಿಂದ ೩೧ ನೇ ಮೈಲಿನವರೆಗೆ ಸ್ಥಳ ಅನು ಕೂಲವಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಮುಂದೆ ದಿ. ೨೬-೧೧-೧೯೪೨ ರಂದು ಸಂಜೆಯ ೭ ಗಂಟೆಯ ಬಸ್ಸಿನಿಂದ ನರಸಿಂಹ ಮನ್ನಾಳಿ, ಸದಾಶಿವರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ, ಸೀತಾರಾಮ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾ, ಬಾಗಡಿ ಬೆಳಗಾವಿ, ಮಹಾದೇವ ಮಠದ ಮಲ್ಲಾರ ಸದಾಶಿವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವ್ವಣಿ, ಅನಂತ ವಿಷ್ಣು ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಈರಯ್ಯ ಮಠಪತಿ ಅಕ್ಕತಂಗೇರ ಹಾಳ, ಪಿಲೋಬಾ ಉರ್ಫ ದಿವ್ಯಾಧರ ಜೋಶಿ ಖಾನಾಪೂರ, ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ಗುಣಾಜಿ ನಂದಗಡ, ವೆಂಕಣ್ಣ ಕರಗುಪ್ಪಿ, ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಹೊಳೆಯಾಟೆ ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ ಮತ್ತು ಆಬಾ [ನರಸಿಂಹ] ದೇಶಪಾಂಡೆ ಇವರು ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಮತಿ ಸುಶೀಲಾಬಾಯಿ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ರೊಟ್ಟಿ-ಬುತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸಲಕರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊರ ಟಿರು. ಚಂದಗಡ ತಾಲೂಕಿನ ಮಾಣಗಾವದ ಕಲ್ಲು ಕುಂಬಾರ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ರಾತ್ರಿ ವಸತಿಮಾಡಿದರು, ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಳ ಮಂಗೇಶ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಲಕ್ಕಿಕಟ್ಟಿ, ಕಲ್ಲೂ ಕುಂಬಾರ ಮಾಣಗಾವ ಮತ್ತು ಗುಂಡು ಕುಂಬಾರ ಚಂದಗಡ ಇವರು ಈ ತಂದ ವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು.

ಮರುದಿನ ದಿ. ೨೭-೧೧-೧೯೪೨ ರಂದು ಬೆಳಗು ಮುಂಜಾನೆ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕಲ್ಲೂ ಕುಂಬಾರನೊಂದಿಗೆ ಮಾಣಗಾವಿಯಿಂದ ಚಕ್ಕಡಿಯಿಂದ ಹೊರಟು ೩೧ ನೇ ಮೈಲಿನ ಹತ್ತರದ ಮಹಾಳುಂಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತರು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೧ ಗಂಟೆಗೆ ಟಪಾಲ ಬಸ್ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತಲೇ "ವೆಂಗುರ್ಲಾ ವೆಂಗುರ್ಲಾ" ಎಂದು ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಾರ ಕೈಮಾಡಿದರು. ಪ್ರಯಾಣಿಕರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಸ್ ನಿಂತಿತು. ತತ್ಕ್ಷಣ ವೀರಯ್ಯ ಮಠಪತಿ ಇವನು ಕೊಡ್ಡಿಯಿಂದ ಟಾಯರ ಮೇಲೆ ಪೆಟ್ಟು ಹಾಕಿದನು. ಟಾಯರ ಒಡೆಯುವ ಭಯದಿಂದ ಡ್ರಾಯ್ವರ್‌ನು ಇಂಜನ ಬಂದ ಮಾಡಿದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಉಳಿದವರು ಬಸ್ಸು ಹತ್ತಿ ಭರಭರನೆ ಟಪಾಲ ಚೀಲ ಕೆಳಗೆ ಚಲ್ಲಿದರು. ಮಹಾದೇವ ಮಠದ ಇವನು ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗೆ "ಫಾಬರೂ ನಕಾ, ಆಮ್ನಾಲಾ ಫಕ್ತ ಟಪಾಲ ಪಾಹಿಜೆ, ಬಾಕಿ ಕಾಹಿ ನಕೋ." [ಅಂಜ ಬೇಡಿರಿ. ನಮಗೆ ಟಪಾಲ ಚೀಲ ಮಾತ್ರ ಬೇಕು. ಉಳಿದದ್ದೇನೂ ಬೇಡ] ಎಂದು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಉಳಿದ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಮೋಜು ನೋಡುತ್ತ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತರು. ಕೊನೆಯ ಟಪಾಲ ಚೀಲ ತಕ್ಕೊಂಡು ಮಹಾದೇವ ಮಠದ ಇಳಿ

ಯುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಡ್ರಾಯವರನು ಬಸ್ ಸುರುವು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಬಸ್ಸಿನಿಂದ ಚೀಲ ಸಹಿತ ಜಿಗಿದು ಉರುಳಿ ಬಿದ್ದನು. ಬಳಿಕ ಎಲ್ಲರೂ ಟಪಾಲ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಒಯ್ದು ಅದರಲ್ಲಿಯ ವಸ್ತು ಒಡವೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚಿ ಸುಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರು. ನಂತರ ಅವರು ಬೇರೆಬೇರೆ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ಗುಡ್ಡಗಾಡದಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ನಡಿ ಗೆಯಿಂದ ಅಜರಾ, ಗವಹಿಂಗ್ಲಜ, ಸಂಕೇಶ್ವರ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಮರಳಿದರು.

ಚಂದಗಡ ತಾಲೂಕಿನ ಪಾಟುಂಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಸರಕಾರಿ ಕಂದಾಯದ ಹಣ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೂ ಕಂಬಾರನನ್ನು ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೯೪೩ ರಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಅವನು ಹೆಸರು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಗೋಪಾಲರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಲಕ್ಕಿಕಟ್ಟಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಪೊಲೀಸರ ಹೊಡೆತ ತಾಳಲಾರದೆ ಅವರು ಅನಂತ ವಿಷ್ಣು ಕುಲಕರ್ಣಿ ಸದಾಶಿವರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ, ಸೀತಾರಾಮ ಬಾಗಡಿ ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹ ಮುನೋಳಿಯವರ ಹೆಸರು ಹೇಳಿದರು.

ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹ ಮುನೋಳಿ ಅವರನ್ನು ಕುರ್ಚಿಯಂತೆ ಕೂಡಿಸಿ ಇಡೀರಾತ್ರಿ ಬೆತ್ತದಿಂದ ಹೊಡೆದರೂ ಅವರು ಯಾರ ಹೆಸರನ್ನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧಪ್ಪನಿಗೆ ಬೆಳತನಕ ಭರಮಪ್ಪನ ಪ್ರಸಾದ ಕೊಟ್ಟರು. ಅವನು ಆಗ ಮಹಾದೇವ ಎಂಬವನೊಬ್ಬನು ಇದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಮಹಾದೇವ ಯಾರು ? ಎಂಬುದು ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಲೂಟಿಯು ಈ ಆಗು ಜನರಿಗೇ ಸೀಮಿತವಾಯಿತು.

೧೭ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯ ಘಟನೆಗಳು

ಸರಕಾರದ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕುಸಿಯಿತು !

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಗಜಾನನ ಯಾಳಗಿ, ನಾಥ ಪ್ರೆ ಹಾಗೂ ಸದಾಶಿವರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ, ಮುನೋಳಿ ಹೀಗೆ ಎರಡು ತಂಡಗಳು ಜಯದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರ ನೆತ್ತರಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಮಹಾದೇವ ಮಠದನು ಈ ಎರಡು ತಂಡದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಯಾಳಗಿ ತಂಡದವರು ವಿಶೇಷತಃ ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡು

ಶ್ರೀಧರ ಪರಾಂಜವೆ ಗುಂಪಿನವರು ಮುಖ್ಯತಃ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಗರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಟಿಪಾಲ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಗೆ ಪ್ಲೇಗ ಬಂದಂತಾಗಿತ್ತು ಅಂಚೆ ಆಳುಗಳಿಂದ ಪತ್ರ ಪಾಸಲ ಮನಿಯಾಡುಗಳನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ಕಸಿಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಪೋಷ್ಪ ಖಾತೆಯವರು ಎಲ್ಲ ಬಟವಡೆ ಬಂದ ಮಾಡಿ ಜನರು ಹೆಚ್‌ಪೋಷ್ಪ ಆಫೀಸಿಗೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪತ್ರಪಾಸಲಗಳನ್ನೂ ಮನಿಯಾಡುಗಳನ್ನೂ ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗ ಬೇಕೆಂದು ಸಾರಲಾಯಿತು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆದರೂ ಟಿಳಕವಾಡಿಯ ಮೇಲಬ್ಬಾಗವನ್ನು ಕಸಿದು ಕೊಂಡದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾಳಗಿ ಗುಂಪಿನ ಕೆಲವರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಖಿಟ್ಟಿ ಹಾಕುವದ ರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪೋಲೀಸರು ಯಶಸ್ವಿ ಆದರು. ಆ ಖಿಟ್ಟಿಯೂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಯಿತು. ನಗರದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡದೇ ನಡೆದೇ ಇತ್ತು. ಕಾಗತಿ-ವೆಂಗುರ್ಲಾ. ದೇಸೂರ ರಸ್ತೆಯ ತಂತಿಯನ್ನು ಆಗಾಗ ಕತ್ತರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ವೆಂಗುರ್ಲಾರೋಡಿನ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವಾಗ ಮಹಾ ದೇವ ಮಠದನು ಕಂಬದ ಮೇಲಿನ ಕೆಳಗೆ ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಪೆಟ್ಟು ಹಚ್ಚಿ ಕೊಂಡನು.

ಶಹಾಪೂರದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀ ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಹೇರೇಕರ, ಮಹಾದೇವ ಹಾಗೂ ಬಾಬೂ ಕಾಕೇರು, ಶಿವಕಾಮತ, ಜೋಶಿ, ಪಾಟಿಲ, ಪಾಮನ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಹಾದಾ ಲಾಹೋಟಿ, ಮಂಡೋಳಕರ ಪಾಸುದೇವ ರೇಡಕರ ಆದಿ ೨೩ ಜನರು ಇದೇ ರೀತಿ ಟಿಪಾಲ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಸುಡುವದು, ಪೋಷ್ಪಮನಿನಿಂದ ಕಾಗದ ಮನೆಯಾಡರ ಕಸಿಯು ವದು, ಗೋವಾವೇಸ ಸರಕಾರಿ ಬಂಗಲೆ ಸುಡುವದು ಮುಂತಾದ ವಿಧ್ವಂಸಕಾರ್ಯ ವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಾಂಗಲಿ ಜೇಲ ಕಂಡರು. ಜೇಲು ಒಡೆದು ಓಡಿ ಹೋಗುವಾಗ ಬಾಬು ಕಾಕೇರೂ ಪೋಲೀಸರ ಗುಂಡಿಗೆ ತುತ್ತಾದನು.

ಕಣಬರಗಿ ಗೌಡರ ರಾಜನಿಷ್ಠೆ

ದಿನಾಂಕ ೧೬-೧೨-೧೯೪೨ ರಂದು ನಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇದಿನ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಪ್ರಚಂಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಣಬರಗಿಯ ಹತ್ತರ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವಾಗ ಶ್ರೀ ಬಾಬುರಾವ ಕಾಮತ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಶಿಂದೆ, ಶರಚಂದ್ರ ಪೋತ ನೀಸ, ಬಸಲಿಂಗಯ್ಯ ಮರಕಟ್ಟೆ ಮನ್ನೂರ ಜಾಬೂಕಸ್ವಾರ, ದತ್ತಾತ್ರಯ ಮುತಗೇಕರ, ಸಿದ್ದಪ್ಪಾ ಭಗವಂತನವರ, ಧರ್ಮವೀರ ಅಂಕಲೇ, ಗಣಪತಿ ಪಾಂಡೇಕರ ಮತ್ತು ರಾಮ ಚಂದ್ರ ದೇಸಾಯಿ ಇವರನ್ನು ಕಣಬರಗಿಯ ರಾಜನಿಷ್ಠ ಗೌಡರು ಹಳಬ ಕೋಲಕಾರರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬಂಧಿಸಿ ಪೋಲೀಸರ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ನಿಷ್ಠೆ ಉಂಟೆಂದು ಕಣಬರಗಿಯು ದರ್ಶಕಿತವಾಯಿತು.

ಆಗ ಕಣಬರಗಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀ ನಾಕಾಡಿ [ಜನಾರ್ದನ ನಾಕಾಡಿಯ ತಮ್ಮ] ಅವರು ಧಾವಿಸಿ ಬಂದು ಈ ಬಂಧನದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಕೋಲ್ಹಾ ಪೂರ-ಮಿರಜ ನಡುವಿನ ಹಾತಕಣಗಲೆ, ರುಕಡಿ, ಜಯಸಿಂಗಪೂರ ಸ್ವೇಶನ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಆ ಭಾಗದ ಜನರ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಬು ಕಾಮತರ ಕಡೆಗೆ ಜಯದೇವರಾಯರು ಕೆಲವು ವಿಳಾಸಗಳನ್ನೂ ಪತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾಗದವು ಬಾಬುರಾವ ಕಾಮತರ ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಸಂಭವ ವಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ಜಯದೇವರಾಯರು ಅದುವರೆಗೆ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಮಠಗಳಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮನೆ ನಂಬರ ೫೭೭ ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿ ಫುಲಬಾಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಮನೆಗೆ ಒಯ್ದರು. ಮತ್ತು ತಾವು ಸ್ವತಃ ಅದೇದಿನ ಸಂಜೆಗೆ ವೇಷಾಂತರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ರೇಲುಗಾಡಿಯಿಂದ ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಸ್ವೇಶನ್‌ಮೇಲೆ ಪೋಲೀಸ ಪಾರ್ಟಿಯೊಂದಿಗೆ ಡಿ. ಎಸ್. ಪಿ. ಕಾರ್ನಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮರೇ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಮುಖ ಕಾಣಿಸದಂತೆ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಹಾಸಿಗೆ ಸುರಳಿ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಏರಿ ಬಹಳ ದಟ್ಟಣೆಯಿದ್ದ ಡಬ್ಬೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅವರು ಸುರಕ್ಷಿತ ಪಾರಾದರು.

ಕುಲಕರ್ಣಿ ದಪ್ಪರವು ಭಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮ !

ಶ್ರೀ ಜಯದೇವರಾಯರು ಧಾರವಾಡದಿಂದ ಮರಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಎಂಟುಗಂಟೆಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ಶ್ರೀ ಸದಾಶಿವರಾವ ಪರಾಜಪೆ, ಮಹಾದೇವ ಮಠದ, ಮತ್ತು ಬಾಚಿಯ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಈ ಮೂವರೂ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ತಲಾಟಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಉತ್ತಾರೆ ಬೇಡಲು ಬಂದವರಿಬೇಕೆಂದು ತಲಾಟಿಯವರು ಇವರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೂವರೂ ಒಳಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಅವರ ದಪ್ಪರಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಪಾಂ ಪಾಂ ಎನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾದರು. ಖಡೇಬಜಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಾಜಪೆಯವರ ಫರಾಳದಂಗಡಿಯ ಭಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆ ದಪ್ಪರಗಂಟುಗಳು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದವು.

ವೈತಾಕನಾಡಿ ಶೆರೆದಂಗಡಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ !

ಯಾಳಗಿ ಗುಂಪಿನವರು ವೈತಾಕನಾಡಿ (ಆನಂದನಾಡಿ) ಶೆರೆ ಅಂಗಡಿಯ ಮೇಲೆ ದಿನಾಂಕ ೨೯-೧೧-೪೨, ೩೦-೧-೪೩ ಮತ್ತು ೨೧-೨-೧೯೪೩, ಹೀಗೆ ಮೂರುಸಲ ದಾಳಿಮಾಡಿ ಮದ್ದದ ಪೀಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಉರುಳಿಸಿ ಒಡೆದು ಹಾಕಿದರು. ಕೊನೆಯ ದಾಳಿ ನಡೆದ ದಿನವೇ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕರಬಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೇಂದ್ರ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆ

ಯ ಕಚೇರಿಗೆ ಡಿ. ಎಸ್. ಪಿ. ಯವರು ಬಂದು ನೂರು ಬಂದೂಕುಧಾರಿ ಪೊಲೀಸ ಪಡೆಯೊಂದಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹ ಮನೋಳಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದ್ದರು. ಅಂದೇ ರಾತ್ರಿ ವೈತುಕವಾಡಿಯ ಶರದಂಗಡಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಲಾಯಿತು.

ಗೂಡ್ ಗಾಡಿ ಉರುಳಿತು. ಗೇಟು ಮುರಿಯಿತು.

ದಿನಾಂಕ ೧೫-೧-೧೯೪೩ ರಂದು ರಾತ್ರಿ ೧೨ ಗಂಟೆಗೆ ಟಿಕಕವಾಡಿ ವೆಂಕಟೇಶ ವಿಲಾಸ ಹಾಟೇಲಿನದಾರು ರೇಲ್ವೆ ಹಳೆಯ ಫೀಶ್ ಪ್ಲೇಟ ತೆಗದು ಗೂಡ್ ಗಾಡಿ ಉರುಳಿ ಸಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಗಜಾನನ ಯಾಳಗಿ ಗುಂಪಿನವರು ಮಾಡಿದ್ದರು.

ದಿನಾಂಕ ೧೬-೨-೧೯೪೩ ರಂದು ಗಜಾನನ ಯಾಳಗಿ, ಮಹಾದೇವ ಮಠದ, ನರಸಿಂಹ (ಆಬಾ) ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಅರವಿಂದ ಯಾಳಗಿ, ನಾಥ ಪೈ, ಕೇಶವ ಭಾವು ಪೈ ಬೆಕವಾಡ, ಹೂವಪ್ಪ ಬೆಕವಾಡ, ಜೋತಿಬಾ ಧೊಂಡಿಬಾ ಪಾಟೀಲ ಗೋವಿಂದ ಕಾರೇಕರ, ಶ್ರೀಪಾದ ಗುಮಾಸ್ತ, ಗೋವಿಂದ ಮಾಲಾವಲಕರ, ಮಧುಕರ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಗುಂದೆ, ದಿವಾಕರ ಪಾಲಾವಲಕರ, ನರಸು ಪರ್ವತ, ನರಹರಿ ದಿವೇಕರ, ಭಾಲಚಂದ್ರ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಗೋವಿಂದ ಜೋಶಿ, ವಿಷ್ಣು ಶಿಂದೆ ಮೊದಲಾದವರು ಖಾನಾಪೂರ ರೋಡ ರೇಲ್ವೆ ಗೇಟಿನ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಮುರಿದರು ಮತ್ತು ಗೇಟುಮನ್ನನ ಕಂದೀಲು ಕಸಿದು ಕೊಂಡರು.

ಪೊಲೀಸ ಜಾಕಿ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ

ಇದೇ ತಂಡದವರು ದಿನಾಂಕ ೧೦-೩-೪೩ ರಂದು ರಾತ್ರಿ ೯-೪೩ ಗಂಟೆಗೆ ಟಿಕಕ ವಾಡಿ ಪೊಲೀಸ ಜಾಕಿ ಮೇಲೆ ಮಿಂಚಿನ ದಾಳಿಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಿದ್ದ ಪೊಲೀಸರ ಗಣವೇಷ ಗಳನ್ನು ಕಸಿದು ಕೊಂಡರು. ಟೆಲಿಫೋನ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡರು ಮತ್ತು ಗಡಿ ಯಾರವನ್ನೂ ತಕ್ಕೊಂಡು ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚಿದರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುನಿಸಿ ಪಾಲಟಿ ನಾಕಾದ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಸಿಕ್ಕಪ್ಪು ಹಣ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಮೊದಲು ಅಂಬಾಭವನದ ಹತ್ತರ ಹಾಡೇಹಗಲು ಪೊಲೀಸನ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಿ ಗಣವೇಷ ಕಸಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ವ್ಯಾಕ್ಸಿನ ಡೆಪೋ ಧ್ವಂಸ

ಪೊಲೀಸ ಜಾಕಿಯಿಂದ ಹೊರಟು ಈ ತಂಡವು ಅದೇ ರಾತ್ರಿ ಟಿಕಕವಾಡಿ

ವ್ಯಾಕ್ಸಿನ ಡೆಪೋದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಪಂಪಿಂಗ್ ಸ್ಟೇಶನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಿ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಮೀಟರ್‌ಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಈ ಸಾಮಾನುಗಳು ಮಹಾದೇವ ಮಠದ ಸಹತ್ತರ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರಿಂದ ಪೋಲೀಸರು ಅವನನ್ನು ಉರುವಲ ಕಟ್ಟಿ ಗೆಯಿಂದ ಬಡೆದು ಅವನಮೇಲೆ ಖಿಟ್ಟೆ ಹಾಕಿದರು.

ಟೆಕವಾಡಿಯಲ್ಲಿಯ ಇಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಸಬ್ ಸ್ಟೇಶನ್‌ವನ್ನು ಇವರು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿದರು.

ಶ್ರೀ ಭಾವುಸಾಹೇಬ ಪರಾಂಜಪೆ. ಪುನಪ್ಪಾ ಬೆಳಗಾವಕರ ಬಸವಂತ ಕೋಷ್ಟಿ ಚಸಬಸಪ್ಪಾ ಹುಕ್ಕೇರಿ ಮೊದಲಾದವರು ಕೋವಾಡದ ಶಿರದ ಅಂಗಡಿಯನ್ನು ಸುಟ್ಟಿರುತ್ತಿದ್ದರಾದರಬಗ್ಗೆ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಖಿಟ್ಟೆ ಹಾಕಿದರು. ವೆಂಗುರ್ಲಾ ಟಪಾಲ ಬಸ್ ಲೂಟಿ ಘಟನೆ ಬೇರೆಡೆ ಬಂದಿದೆ.

ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಲೂಟಿ ತಪ್ಪಿತು

ಯಾಳಗಿ ತಂಡದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಲೂಟಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಸಾಹಸದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಜಾನೇವರಿ ೧೯೪೩ ರಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ್ದರು. ಬ್ಯಾಂಕಿನ ನಿತ್ಯದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಕ್ಯಾಶಿಯರನ್ನು ಒಳಸಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಯಾಳಗಿ ತಂಡದ ಕೆಲವರು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ಬಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಶ್ರೀ ಕಾಮತ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರಿಗೆ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀ ದಿವಾಕರರಿಂದ ಕರೆ ಬಂದಿತು. ಅವರು ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಯಾಳಗಿ ತಂಡದವರಿಗೆ ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಪೂರೈಸುವ ಧೈರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ಕೈ ಬಿಡಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ ಹಾಗೂ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ ಬಂಧನವಾದದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಆಗಲೇ ಇಲ್ಲ.

ಪೋಲೀಸರು ಚರ್ಮ ಸುಲಿಯುವವರೆಗೆ ಹೊಡೆಸರು

೧೯೪೩ ರ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯವಾರದಲ್ಲಿ ಯಾಳಗಿ ತಂಡದ ಎಲ್ಲ ಹೋರಾಟಗಾರರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಅವರಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದ ಕಾಗಕರನ್ನು ಮಾರ್ಚ್ ೧೩ ರಿಂದ ೨೩ ರ ವರೆಗೆ ಹತ್ತುದಿನ ದಿನಾಲು ಬತ್ತಲೆ ಮಾಡಿ ತಿಗದ ಮೇಲೆ ನರಾಧಮ ದೊಡ್ಡಮನಿ ಘಾಜಿದಾರ, ನರರಾಕ್ಷಸ ನಿಜಾಮುದ್ದೀನ ಇನ್‌ಸ್ಟೆಕ್ಟರ್ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಚರ್ಮ ಸುಲಿಯುವವರೆಗೆ ಒಂದೇಸಮನೆ ಹೊಡೆದರು. ಅವರ ಮೃಯಿಂದ ರಕ್ತ

ಚಿಮ್ಮಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಮೂತ್ರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ವೇದನೆ ಆಗ ಹತ್ತಿತು. ಇದನ್ನವರು ಸೆಶನ್ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿಯ ತಮ್ಮ ಜಬಾಬಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಇಂದಿಗೂ ಸರಕಾರಿ ದಾಖಲೆ ಆಗಿ ಉಳಿದಿದೆ, ಇದರಂತೆ ಮಹಾದೇವ ಮಠದ, ಆಯಾ ದೇಶವಾಂಡೆ, ಗೋವಿಂದ ಚೋರಿ, ಪಾಲಾವಲಕರ. ಪಾಟೀಲ ಮೋದಲಾದವರನ್ನೂ ವಿಪರೀತ ಬಡೆದರು.

ಈ ತಂಡಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ, ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಡಾ. ಅನಂತ ರಾವ ಯಾಳಗಿ, ನೇಸರಿಕರ ಪಿತಾಪುತ್ರರು. ಕೃ. ವಿ. ಪಾಟೀಲಕರ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು.

ಯಾಳಗಿ ಮನೆತನದ ತ್ಯಾಗ

ಬೆಳಗಾವಿಯ ಯಾಳಗಿ ಮನೆತನವು ೧೯೦೫ ರ ವಂಗಭಂಗ ಅಂದೋಲನದಿಂದ ೧೯೪೨ರ ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯ ವರೆಗಿನ ಏಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಹೋರಾಡಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಅಂದೋಲನಗಳಿಗೆ ಬೆನ್ನೆಲಬು ಆಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ. ಹೀರಿಯ ಆಣ ಗೋವಿಂದರಾವ ಎಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶವಾಂಡೆ ಅವರ ಬಲಗೈ. ಅವರು ನಿಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲದೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಳಕರ ಸ್ವದೇಶಿ, ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ ಈ ಚತುಃಸೂತ್ರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ದೇಶದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸಿದರು, ಸಾಗಿಸಿದರು, ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರ ಅಸಹಕಾರ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಅವರೂ ಅವರ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಜೀವನರಾವ ಯಾಳಗಿ ಅವರೂ ಸಕ್ರೀಯ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಗೋವಿಂದರಾಯರ ತರುವಾಯ ಅವರ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅವರ ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮಂದಿರು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿಸಿ ೧೯೩೦-೩೧ ರ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ೧೯೩೨-೩೪ ಕಾಯದೆಭಂಗದ ಕಾಳಗ, ೧೯೪೧ ರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ೧೯೪೨ ರ ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತನು ಮನ ಧನದಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು. ಕೊನೆಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ ಮತ್ತು ಜೀವನರಾವ ಯಾಳಗಿ ಅವರನ್ನು ೧೯೪೨ ರ ಅಗಸ್ಟ್ ೯ ಕ್ಕೇ ಬಂಧಿಸಿದರು. ಜೀವನರಾಯರ ಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಮತಿ ರಮಾಯಿ ಯಾಳಗಿ ಅವರನ್ನು ಸಪ್ಟೆಂಬರದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕಿರಿಯ ಯಾಳಗಿಗಳಾದ ವಸಂತರಾವ, ಗಜಾನನ, ಅರವಿಂದ, ವಿಠಲ ಹಾಗೂ ಹಣಮಂತ ಪುತ್ತು ದಿವಂಗತ ಗೋವಿಂದರಾಯರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಡಾ. ಅನಂತರಾವ ಯಾಳಗಿ ಮತ್ತು ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಯಾಳಗಿ ಇವರು ರಭಸದ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದರು. ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿಡಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮಗಳು ಮಾಲತಿ

ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಸೇರಿದಳು. ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಇಡೀ ಯಾಳಿಗೆ ಮನೆತನವು ಶಾರೀರಿಕ, ಮಾನಸಿಕ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದದೆ ಪುನಃ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏಳದಷ್ಟು ಆರ್ಥಿಕ ನಷ್ಟಕ್ಕೀಡಾಯಿತು.

ಬಾದಶಹನ ಪುತ್ರಳಿಗೆ ಡಾಂಬರದ ಅಭಿಷೇಕ !

ಖಾಸಬಾಗದ ಗೌಡರು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದರು !

ಖಾಸಬಾಗದ ರುದ್ರಗೌಡರು ಒಳ್ಳೇ ರಾಜನಿಷ್ಠರೂ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ನಿಷ್ಠರೂ ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಹನುಮಂತನು ತನ್ನ ಎದೆ ಸೀಳಿ ರಾಮಸೀತೆಯರು ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಚಿತ್ರವೊಂದಿದೆ. ಅದೇ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಗೌಡರು ತಮ್ಮ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಜ್ ಬಾದಶಹಾ ಮೇರಿರಾಣಿ ಇದ್ದಂತೆ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಸದರ ಗಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತೂಗು ಹಾಕಿದ್ದರು. ಧಾರವಾಡರೋಡಿಗೆಹೊಂದಿ ಪೂರ್ವ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹಾ-ರಾಣಿ ಅವರ ಪುತ್ರಳಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದ್ದರು. ಹೊಲ ಬಿತ್ತುವಾಗ, ಬೆಳೆಯುವಾಗ ಒಕ್ಕುವಾಗ ಕಬ್ಬು ಗಾಣ ಆಡುವಾಗ ಈ ಪುತ್ರಳಿಗಳ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದು ಅವರ ವಾಡಿಕೆ. ಜಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿ ಸುರು ಆಗುತ್ತಲೇ ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಶ್ರೀ ಬಾಬುರಾವ ಕಾಮತ ಹಾಗೂ ಮಹಾದೇವ ಮಠದ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಹೋಗಿ ಆ ಪುತ್ರಳಿಗೆ ಡಾಂಬರದ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಬಂದರು. ಮರುದಿನ ಹೊಲಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಬಾದಶಹಾ ಮತ್ತು ರಾಣಿಯು ಡಾಂಬರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಭಯಂಕರ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಗೌಡರು ಎದೆ ಬಡೆದುಕೊಂಡು ಘಳ ಘಳನೆ ಅತ್ತು ಬಿಟ್ಟರು. ಮುಂದೆ ಕೆಲದಿನ ಅವರು ಅನ್ನ ನೀರು ಸಹ ಬಿಟ್ಟಿರಂತೆ ! ಜಲೇಜಾವ ಚಳುವಳಿಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ೧೯೪೭ ರ ಆಗಸ್ಟ್ ೧೫ ಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಶರು ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ತೋಲಗಿದಾಗ ಗೌಡರಿಗಾದ ವಿರಹ ದುಃಖವು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ಬ್ರಿಟಿಶರು ಖಂಡಿತ ತಿರುಗಿ ಬರುವರೆಂದು ಅಲಕಾ ಪುರಿಯ ಯಕ್ಷಪತ್ತಿಯಂತೆ ಗೌಡರು ಎಷ್ಟೋವರುಷ ದಾರಿಕಾಯ್ದರು ಇಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಕಣ ಬರಗಿ ಗೌಡರಂತೆ ಹೋರಾಟಗಾರರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಡುವ ದೇಶದ್ರೋಹದ ಕೆಲಸ ವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಖಾಸಬಾಗದ ರುದ್ರಗೌಡರು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶಂಸನೀಯ ಕಾರ್ಯ

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ ಹಾಗೂ ಪೋಲೀಸರ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಯಲ್ಲಿಯೆ ಎಳೆಯ ಹಾಗೂ ತರುಣ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸದ ಕಾರ್ಯ ಗಳು ನಿಸಂದೇಹವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದವು.

ಇವರಿಗೆಲ್ಲ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವದು, ಕಾರ್ಯದ ಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸುವದು ಸಂಯೋಜನೆ ಸಾಧಿಸುವದು. ಸಲಕರಣೆ ಒದಗಿಸುವದು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ವ್ಯಾಪ್ತ ರಚನೆ ಯಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಕೈಕೊಂಡ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಿರೀಕ್ಷೆ ಮೀರಿ ಯಶಸ್ವಿ ಆದದ್ದರಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿ ಗುಂಪಿನವರು ಜಯದೇವರಾಯರಿಗೆ ಫೀಲ್ಡ್ ಮಾಶಲ್ ಎಂದು ಬಿರುದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು.

ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕೆಲವು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ತಮ್ಮ ವಚನದಂತೆ ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಸಾಧನ ಸಲಕರಣೆ, ಕಂಬಳಿ, ನಗದು ಹಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರೈಸಲು ವಿನಿಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಗುಂಪುಗಳ ಗೂಡ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಟ್ಟುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತುಂಬ ಸಂಚರಿಸಿ ಕಾರ್ಯದ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಜಯದೇವರಾಯರಿಗೆ ಮಹಾದೇವ ಮಠದ, ಎಮ್. ಎನ್. (ಬಾಪು) ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮಾಸ್ತರ, ವಿಷ್ಣು ನೀಲಕಂಠ ಪುರಾಣಿಕ, ಸದಾಶಿವರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ, ನರಸಿಂಹ ಮುನೋಳಿ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಮತಿ ಸುಶೀಲಾಬಾಯಿ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಲೆಕ್ಕ ಪತ್ರವನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಂಬಿನ ಹಾವಳಿ

ಪೋಲೀಸರ ಕುಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾಳಗಿ ಗುಂಪಿನವರು ನಡುನಡುವೆ ಮೋಜು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ಗಾಜಿನ ಸೀಸೆಯಲ್ಲಿ ರಾಡಿ ನೀರು ತುಂಬಿ ಅದನ್ನೊಂದು ಗಿಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿಟ್ಟು, " ಬಾಂಬು ಇದೆ ಎಚ್ಚರ !" ಎಂದು ಫಲಕ ಹಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಿಡಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬುಲೆಟಿನ್ನೂ ಅಂಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನರು ನೆರೆದು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಪೋಲೀಸರು ಬಂದು ಒಳ್ಳೆ ಸಾಂಧಾನತೆಯಿಂದ ಸೀಸೆಯ ಕೊರಳಿಗೆ ದೂರಿನಿಂದ ಹಗ್ಗದ ಕುಣಿಕೆ ಬೀಸಿ ಅದನ್ನು ಕೆಡವಿದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಡಿನೀರು ಇದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಬೆಪ್ಪಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನರು ಚಪ್ಪಾಳೆ ಹೊಡೆದು ನಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ೧೯೪೨ ರ ಆಕ್ಟೋಬರ್-ಡಿಸೆಂಬರ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕಾರುಸಲ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ನಡುನಡುವೆ ಕೈಬಾಂಬುಗಳ ಸ್ಫೋಟಗಳೂ ಆಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಪೋಲೀಸರು ಈ ಕುಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಹೆಗುರಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಗೋಂಧಳಿಗಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಥಂಗ (ಬೆನಾಡಿಕರ) ಹಾಗೂ ಅಣ್ಣಪ್ಪಾ ತಾತ್ಕಾಸಾಹೇಬ ಚೌಗುಲೆ ಈ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದ್ವಯರು ದಿ. ೧೩-೧೧-೧೯೪೨ ರಂದು

ಬಾಂಬು ತಯಾರಿಸುವದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವಾಗ ಭಯಂಕರ ಸ್ಫೋಟಾಗಿ ನೆರೆಹೊರೆಯವರು ಹೊರಿದರು. ಪೊಲೀಸರು ಧಾವಿಸಿ ಬಂದು ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿದರು.

ದೇಶಪಾಂಡೆ ಬಂಧು ಭಗಿನಿಯರ ಕಾರ್ಯ

ಚೆಳಗಾವಿಯ ಕೇಳಕರದಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಪಂತ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಅವರ ಮೂರುಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳು ಮಹಾದೇವ, ಪ್ರಮಿಲಾತಾಯಿ ಹಾಗೂ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಇವರು ಈ ಅದೋಲನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಿರುವಲೂ ಅಮೂಲ್ಯಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ೧೯೩೦-೩೧ ರ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಲಾಠಿ ಹೊಡೆತ ತಿಂದ ಹೋರಾಟಗಾರರಿಗೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಪಂತ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರು ತಮ್ಮ ಸಿನೇಮಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ತಂದು ಉಪಚರಿಸಿದರು. ಮಗ ಮಹಾದೇವನು ಆಗ ಗೋಂಧಳಿಗಳಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಸೇವಕನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಚಳುವಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಇಡ್ಲಾದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಸಿನೇಮಾ ಲಾಯಸೆನ್ನು ಆಗ ಎಷ್ಟೋದಿವಸ ರದ್ದು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ೧೯೪೨ ರ ಅದೋಲನದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮೂವರೂ ಮಕ್ಕಳು ಸಕ್ರಿಯ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ಅವರ ಮನೆಯು ಭೂಗತಕಾರ್ಯ ಕರ್ತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಸಾತಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕ್ರಾಂತಿವೀರ ಕಾಸೇಗಾವಕರ ಪೈದ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬುಲೆಟಿನ್ ಹೊರಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲು ದೇಶಪಾಂಡೆ ಬಂಧುಭಗಿನಿ ಯಾರಿಗೇ ವಹಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಚಳುವಳಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಮೊರವಣಿಗೆ ಹೊರಡಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ದತ್ತಾತ್ರೇಯನನ್ನು ಪೊಲೀಸರು ಜತಿಮಾರದ ಹತ್ತರ ಸಿಕ್ಕಾಪಟ್ಟೆ ಬಡೆದು ಗಟಾರದಲ್ಲಿ ಚಲ್ಲಿದರು. ಮೈತುಂಬ ಗಾಯಗಳಾಗಿ ರಕ್ತ ಹೆಪ್ಪು ಗಟ್ಟಿದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಂಗಡಿಗರು ಅವನನ್ನು ಮನೆಗೆ ತಂದರು. ಔಷಧೋಪಚಾರದಿಂದ ಗುಣವಾದ ನಂತರ ಪುನಃ ದಿನಾಂಕ ೨-೧೦-೧೯೪೨ ರ ಗಾಂಧಿ ಜಯಂತಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯರೊಂದಿಗೆ ಅವನು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದನು. ಯಾಳಗಿ ಗುಂಪಿನವರು ದೋಚಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಕೆಲವು ಸರಕಾರಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾದೇವ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಗುಂಪಿನ ಗೂಡ ಅವರು ವಿಧ್ವಂಸನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಗ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಮತಿ ಪ್ರಮಿಲಾ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಕಾಮತ) ಅವರು ಬಹಿರಂಗ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಕಾರಾಗೃಹವನ್ನು ಕಂಡರು.

೧೭ ಭಗಿನಿಯರ ಬಹಿರಂಗ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ

ಇದೇ ರೀತಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಬುಲೆಟಿನ ಹಂಚುವುದು, ಧ್ವಜವೆದನೆ, ಸಾಮೂಹಿಕ ಸೂತ್ರಯಜ್ಞ, ಸಭೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಳುವಳಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀಮತಿ ಇಂದುಮತಿ ಗುಣಾಪ [ತೇಂಡೋಲಕರ] ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಎರಡು ವರ್ಷ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾದರು. ಶ್ರೀಮತಿ ರಮಾಬಾಯಿ ಯಾಳಗಿ ಅವರನ್ನು ಭಾರತ ರಕ್ಷಣಾ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಮಹಿಳಾ ಮುಖಂಡರಾರೂ ಇಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರಾದ ಶ್ರೀಮತಿ ಶಕುಂತಲಾ ಧಾಮಣಿಕರ [ಕುರ್ತಕೋಟಿ], ಪ್ರಮಿಲಾತಾಯಿ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಕಾಮತ), ಮಾಲತಿ ಯಾಳಗಿ [ದಶರಥ], ವಸುಂಧರಾ ನಾಯಕ [ಪೋತದಾರ], ನಲಿನಿ ಮಾಲವಿಕರ, ವಿಮಲ ಫಾಟಕ [ಕೇತಕರ] ಮೊದಲಾದವರು ಮುಂದಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿದರು. ೧೯೪೨ ರ ಆಗಸ್ಟ್ ನೇ ದಿನಾಂಕಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರ ಮೇರವಣಿಗೆ ಹೋರಟಾಗ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಅಂದು ಬಂಧಿಸಿದ ೮೫ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಹೋರಾಟಗಾರರಲ್ಲಿ ೩೦ ಭಗಿನಿಯರಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ೧೯೪೨ ರಿಂದ ೧೯೪೪ ರ ಅಗಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟ ನಿಲ್ಲುವವರೆಗೆ ಬೆಳಗಾವಿಯ ವೀರ ಭಗಿನಿಯರು ೨ ಅಕ್ಟೋಬರದ ಗಾಂಧೀ ಜಯಂತಿಗಳು ೨೬ ಜನವರಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದಿನಗಳು, ೯ ಅಗಷ್ಟದ ಕ್ರಾಂತಿದಿನಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವಜವೆದನೆ, ಭಾಷಣ, ಬುಲೆಟಿನ ಹಂಚುವುದು ಚರ್ಚೆಲ್ಲರ ಪುತ್ಥಳಿ ಸುಡುವುದು ಸಾಮೂಹಿಕ ಸೂತ್ರ ಯಜ್ಞ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಐದು ಭಗಿನಿಯರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರಕರ, ಕುಸುಮ ಪೈ, ಸುಮಂತಾ ಕಾಮತ, ಸುಶೀಲಾ ತೇಂಡೋಲಕರ, ಕಮಲ ಫಾಟಕ [ಕ್ಷೀರವಾಗರ], ಅನುಸೂಯಾ ಸಾಮಂತ, ಶಾಲಿನಿ

ಜಾಂಬೋಟಕರ, ಭೀಮಾ ಸಾಮಂತ, ಪ್ರಭಾವತಿ ಸಾಮಂತ, ಅರುಂಧತಿ ಕಾಮತ್, ಆಶಾಲತಾ ಜವೇಕರ, ಚಿಮಾ ಪೋತವಾರ, ಸೀತಾಬಾಯಿ ಪ್ರಭು, ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಮಠದ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಸಂಗವ್ವಾ ಬಾಳೇಕುಂದ್ರಿ, ಇಂದುಮತಿ ಪಾಟೋಳಿ ಬಾಳೇಕುಂದ್ರಿ, ಮಾಲತಿ ಜಾಂಬೋಟಕರ, ಕಮಲ ಸೋಹನಿ (ಕುಲಕರ್ಣಿ) ಸುಮನ ಬೋಂದ್ರೆ ಮೊದಲಾದ ೫೦ ಭಗಿನಿಯರು ಆಗಾಗ ಭಾಗ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಬುಲೆಟಿನ್ ಹಂಚುವದು, ಗೋಡೆಗೆ ಅಂಟಿಸುವದು, ಸಂದೇಶ ಮುಟ್ಟಿಸುವದು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಾನು ಮುಟ್ಟಿಸುವದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಮತಿ ಪ್ರಮಿಲಾತಾಯಿ ಆದಿ ಕೆಲವು ಭಗಿನಿಯರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಿರಂಗ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಡೇ ತನಕ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಇಟ್ಟು ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಈ ವೀರ ಭಗಿನಿಯರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾಸಾರಸ್ತರ ಬಂಧನ

ಚಳುವಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಳರಾವ ಶೇವಡೆ, ಗೋವಿಂದರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ, ತುಕಾರಾಮ ಕಾದ್ರೋಳಕರ, ಭಾವುಸಾಹೇಬ ಪರಾಂಜಪೆ, ದೋರಕಾಡಿ, ದೊಡ್ಡಣ್ಣವರ ಬಂಧುಗಳು, ನೇಸರಗಿ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಪಾಟಿಣೇಕರ ಮೊದಲಾದ ವಾಪಾರಸ್ಥರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಕೆಲವರ ಕಡೆಯಿಂದ ಹೇರಳ ಹಣವನ್ನೂ ಸುಲಿದರು. ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗದೆ ಶ್ರೀ ಕೃ. ವಿ. ಪಾಟಿಣೇಕರರ ೨೮ ಚೀಲ ಜೋಳವನ್ನು ಯಮದೂತ ಇನಾಮದಾರ ಘಾಜದಾರನು ಅಕ್ರಮ ಜಪ್ತಮಾಡಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಮಾರಿಬಿಟ್ಟನು. ಈ ಕುಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಿ ಸ್ ಇನ್‌ಸ್ಟೆಕ್ಟರ ಬುರ್ಜಿ ಅವರದು ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರವಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಪಾಟಿಣೇಕರರು ನುಕಸಾನ ಭರಪಾಯಿ ದಾವೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಕೋರ್ಟಿನವರು ೧೪೫೬ ರೂಪಾಯಿಯ ನಷ್ಟವನ್ನು ಪಾಟಿಣೇಕರರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ತಿರ್ಪು ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. —

..ಅರ್ಜಿದಾರ ಪಾಟಿಣೇಕರರಿಗೆ ಆದ ಅನ್ಯಾಯದ ಪರಿಮಾರ್ಜನಕ್ಕೆಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಪೋಲಿಸ ಆಡಳಿತದ ನ್ಯಾಯತೆಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸರಕಾರದವರು ಈ ಪ್ರಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಚವಕತಿ ಮಾಡಿ ಸರಿಯಾದ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕು."

ಮುಂದೆ ೧೯೪೬ ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಳವು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಶ್ರೀ ಪಾಟಿಣೇಕರರೂ, ಬಾಬುರಾವ ಠಾಕೂರರೂ ಎಷ್ಟೇ

ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೂ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಸೂಚಿಸಿದ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಕ್ರಮ ಇನಾಮದಾರ ಘೌಜದಾರರ ಮೇಲೆ ಸರಕಾರವು ತಕ್ಕೊಳ್ಳಲೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಅಕ್ರಮ ದೌರ್ಜನ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಇನಾಮದಾರ ಘೌಜದಾರರಿಗೆ ಶಾಸನವಾಗಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀ ಪಾಟಿಣೇಕರರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಅರ್ಜಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ “ ನಿಮ್ಮ ಪರಿಹಾರ ಹಣ ಬೇಕಾದರೆ ಬೇಡಿರಿ. ಘೌಜದಾರ ಇನಾಮದಾರರಿಗೆ ಶಾಸನ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಹಟ ಹಿಡಿಯಬೇಡಿರಿ ” ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಪಾಟಿಣೇಕರರು “ ನನಗೆ ಹಣಬೇಡ. ಆ ಯಮದೂತನಿಗೆ ಶಾಸನವಾಗಲಿ ” ಎಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದರು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸರಕಾರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಇನಾಮದಾರರಿಗೆ ಬಡತಿ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಅದನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸಲು ಅವರು ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳಲಿಲ್ಲ ಆ ಮಾತು ಬೇರೆ !

ಒಂದು ನಿರರ್ಥಕ ಸಾಹಸ

ಗಜಾನನ ಯಾಳಗಿ ತಂಡದವರಿಗೆ ಒಂದು ಬಂದೂಕು ಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಸದಾಶಿವರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ, ಗುಂಡೋಪಂತ ತೆಂಡೋಲಕರ ಮತ್ತು ಶ್ಯಾಮರಾವ ಪೋತದಾರ ಇವರು ಒಂದು ಬಂದೂಕು ದೊರಕಿಸುವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದರು. ಚಂದಗಡ ತಾಲೂಕಿನ ಮಾಡವಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತರವಿದ್ದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಓರ್ವ ಕಮ್ಮಾರನು ಉತ್ತಮ ಬಂದೂಕು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಬಂದೂಕು ಮಾಡಿ ಕೊಡಲು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಅದು ತಯಾರಾದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ತರಲು ಈ ಮೂವರು ಮಾಡವಳಿಗೆ ಶ್ರೀ ಅಚ್ಯುತರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ಅಚ್ಯುತರಾಯರು ನಿವೃತ್ತ ಮಾಮಲತದಾರರು ಈ ಮೂವರು ತರುಣರು ಮುನ್ನೂಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಒಂದು ದನ್ನು ಕಂಡು ಅವರಿಗೆ ಸಂಶಯ ಬಂದಿತು. “ ಯಾಕರೋ ಯಾಕ ಬಂದೀರಿ ” ಎಂದು ಅವರು ಕೇಳಿದರು. ನಿಮ್ಮ ಗಾಣ ಸುರು ಆಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದದ್ದರಿಂದ ಕಬ್ಬಿನ ಹಾಲು ಕುಡಿಯಲು ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ” ಎಂದು ಇವರು ಹೇಳಿದರು. ಅಚ್ಯುತರಾಯರ ಮಗ ಭಾಲಚಂದ್ರನು ತಂದೆಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಯಾಳಗಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಪೂಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವರಿಗೆ ಇವರು ಹೇಳಿದ್ದು ನಿಜ ಅನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸ್ವಾಮ್ಯ ನಾದರು.. . ಶ್ರೀ ತೆಂಡೋಲಕರರನ್ನು ವೇಶಪಾಂಡೆ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲೆಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದಿಬ್ಬರೂ ಆ ನೆರೆ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋದರು. ಬಂದೂಕಿನ ಗುಣ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಕಮ್ಮಾರನು ಅವರಿಗೆ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಬಾರು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದನು. ಬಂದೂಕು ಸರಿಯಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅದನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿಯ ರಸ್ತೆಯವರೆಗೆ ತಂದು ಮುಟ್ಟಿಸಲು ಕಮ್ಮಾರನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಇಬ್ಬರೂ ಮಾಡವಳಿಗೆ ಬಂದರು. ಊಟಮಾಡಿ ಮೂವರೂ

ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೊರಟರು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಾರನು ಬಂದೂಕು ತಂದು ಇವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಅದನ್ನವರು ಒಂದು ಹಾಸಿಗೆಯ ಸುರಳಿಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಸಾಯಕಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ತಂದು ತರುಣಭಾರತ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಎದುರಿಗಿರುವ ದಂತವೈದ್ಯರ ಡಾ|| ಸರದೇಶಪಾಂಡೆ ಅವರ ದವಾಖಾನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರು. ಡಾಕ್ಟರರು ಆಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಕಸಗೂಡಿಸುವ ಆಳು ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಬಂದೂಕು! ಅವನು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ಹೇಳಿದ. ಡಾಕ್ಟರರು ಗಡಿಬಿಡಿಸಿ ಓಡುತ್ತ ತರುಣಭಾರತ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬಂದು ತೆಂಡೋಲಕರರಿಗೆ ಬಂದೂಕನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಒಯ್ಯಲು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ತೆಂಡೋಲಕರರು ಅದನ್ನು ವಿನಿಶ್ಚಯವಿತ್ತಾ ವಿಧ್ಯಾಲಯದೊಳಗಿರುವ ಡಾ|| ಡಿ. ಜೆ. ನಾಯಕರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂದಿಟ್ಟರು. ಡಾ|| ನಾಯಕರು ಅದನ್ನು ಹನುಮನ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿಯ ತಮ್ಮ ದವಾಖಾನೆಗೆ ಒಯ್ದರು. ದಿನಾಲು ಸಂಜೆ ೭ ಗಂಟೆಗೆ ಡಾಕ್ಟರರ ದವಾಖಾನೆಯ ಹಿಂಬದಿಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇನಾಮದಾರ ಫೌಜದಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯಿಸ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರ ಬುರ್ಜಿ ಅವರು ಡಾಕ್ಟರರ ಗೂಡ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಕುಡಿಯುತ್ತ ಕೂಡುವ ವಾಡಿಕೆ ಅಂದು ಮಾತಿಗೆ ಮಾತು ಹೊರಡಾಗ ಶುದ್ಧಿಯ ಮೆಲ್ಲಿದ ಡಾಕ್ಟರರು ಫೌಜದಾರರಿಗೆ ಆ ಬಂದೂಕನ್ನು ತೋರಿಸಿ “ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಹತ್ತರ ಇಂಥ ಬಂದೂಕುಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಇವೆ. ಏನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೀರಿ ಎಂದು ಬಶಾಯಿ ಕೊಳ್ಳಿದರು. ಈ ಸಂಗತಿ ಡಾಕ್ಟರರ ಕಡೆಗೆ ಔಷಧಕ್ಕೆ ಬಂದ ಓರ್ವನು ಶ್ರೀ ಕೆ. ವಿ. ಪಾಟೀಣೀಕರರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಪಾಟೀಣೀಕರರು ಕೂಡಲೇ ತೆಂಡೋಲಕರರಿಗೆ ಈ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸಿ ಡಾಕ್ಟರರ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದೂಕನ್ನು ತಕ್ಷಣ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬರಲು ಸೂಚಿಸಿದರು. ತೆಂಡೋಲಕರರು ಅದನ್ನು ಸಮಾಶಿವರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ ಅವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಪರಾಂಜಪೆ ಅವರು ಅದನ್ನು ಜಯದೇವರಾಯರ ಕಡೆಗೆ ತಂದರು. ಬಂದೂಕನ್ನು ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಜಯದೇವರಾಯರು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಗೆಜಪೆ ತಿಯ ಬಾಪೂಗೌಡರು ತಮಗೊಂದು ಬಂದೂಕು ಬೇಕೆಂದು ಕೇಳುತ್ತ ಬಂದರು. ಆಗ ಜಯದೇವರಾಯರು ಅದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ಮುಂದೆ ಪೊಲೀಸರು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಕೊಟ್ಟು ಹೋರಾಟಗಾರರಿಂದ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಈ ಬಂದೂಕವು ಅವರ ವಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಬೇಕು, ಏನೂ ಉಪಯೋಗವಾಗದ ಈ ಬಂದೂಕಿನ ಘಟನೆಯೆಂದರೆ ತರುಣ ಹೋರಾಟಗಾರರ ನಿರರ್ಥಕ ಸಾಹಸದ ಕತೆಯಾಯಿತು.

ಹೋರಾಟಗಾರರು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕರೆ ಅವರನ್ನು ಸಿಕ್ಕಾಪಟ್ಟಿ ಹೊಡೆದು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಕೊಡುವದರಲ್ಲಿ ಆಸುರೀ ಆನಂದ ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಮದೂತರೂ ಕಟುಕರೂ ಆಗಿದ್ದ ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಪ್ ಫೌಜದಾರರು ಒಳ್ಳೆ ಕುಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕಿಣಿಕರ್ಯಾತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಚಳುವಳಿಗಾರರನ್ನು ಶೋಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕಿಣಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಲಮೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಜಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಡು ಮಾಡಿದಾಗ ಹೆಬ್ಬಾಳ ಕಂದನೂರ ಗುಂಪಿನ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಅವರ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಫಜೀತಿ ಮಾಡಿದರು.

ದಿನಾಂಕ ೨೪-೧-೧೯೪೩ ರಂದು ಮುಂಜಾನೆ ಕಾರ್ವೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯೆ ಕಂದಾಯ (ತೆರಿಗೆ) ವಸೂಲಿ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೆಬ್ಬಾಳ ಹಾಗೂ ಕಂದನೂರ ಚಿಂಚಣಿ ಗುಂಪಿನ ಸುಮಾರು ೪೦ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಶಸ್ತ್ರ ಪೋಲೀಸರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಕಾವಲು ಹೆಚ್ಚು ಭದ್ರ ಮಾಡಿದ್ದುದು ಕಂಡು ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಕಿಣಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೊರಟರು. ಆಗ ಬೆಳಗಾವಿ ತಾಲೂಕು ತಾಣ್ಣಡ ಭಪ್ ಫೌಜದಾರನ ಮುಕ್ಕಾಡು ಕಿಣಿಯ ಕಲಮೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದು ತಿಳಿದು ಆ ಫೌಜದಾರರಿಗೆ ಒಂದು ಕೈ ತೋರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಮೀಸಲಿಟ್ಟ ವೇಗದಿಂದ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರು. ಹೆಬ್ಬಾಳ ತಂಡದವರು ಕೋಲ್ಹಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಹಿಂಗ್ಲೆಡ ತಾಲೂಕಿನ ಪಾವನಗಡ ಪೋಲೀಸ ತಾಣ್ಣಡ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಬಂದೂಕು, ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಪೋಲೀಸರ ಗಣವೇಷಗಳನ್ನೂ ಕಸಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅದೇ ಗಣವೇಷಗಳನ್ನು ಈ ತಂಡದ ಆರು ಜನರು ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ತಾವು ಒಂದು ಪೋಲೀಸ ಪಾರ್ಟಿಯವರೇ ಇದ್ದು, ಚಳುವಳಿಯ ಮುಖಂಡರಾದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ್, ಚನ್ನಪ್ಪಾ, ಮಾಲಿ, ಮತ್ತು ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಇವರನ್ನು ಕಾರ್ವೆ ಹತ್ತಿರದ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿ ತಂದಿದ್ದೇವೆ " ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಭಟ್ಟಿ ಫೌಜದಾರರ ಕ್ಯಾಂಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಬೇಕೆಂದು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀ ಚನ್ನಯ್ಯಾ, ಮಠಪತಿ, ದುಂಡಪ್ಪ, ಚಿಗರಿ (ಪಾಟೀಲ) ಮತ್ತು ಪರಪ್ಪಾ ಬೋತ ಇವರನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾಮತ್, ಮಾಲಿ, ಮತ್ತು ಕುಲಕರ್ಣಿ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಅವರ ಭುಜಗಳಿಗೆ ಹಗ್ಗ ಕಟ್ಟಿ ಈ ತಂಡದ

ಜನರು ಭಟಿ ಫೌಜದಾರರ ಮುಕ್ಕಾಮ ಇದ್ದ ಕಲಮೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು ಆಗ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಫೌಜದಾರರು, "ಪಾರ್ಟಿ ಕಹಾಂಸೆ ಆಯಿ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. "ಕಾರ್ವೆ ಕೆ ಜಂಗಲ ಮೇ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ಚನ್ನಪ್ಪಾ ವಾಲಿ ಡೆರ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಕೋ ಪಕಡಕೆ ಲಾಯೇ ಹೈಂ" ಎಂದು ಫೌಜದಾರರಂತೆ ವೇಷ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಶಿವಪ್ಪಾ ಗುಂಡಾಳಿಯವರು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರು. ಉಳಿದವರು "ಅರೋಪಿ" ಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೋದರು. ಚಳುವಳಿಯ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಮುಖಂಡರು ಬಂಧಿತರಾದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಭಟಿ ಫೌಜದಾರನ ಮುಖ ಅರಳಿತು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪೆಂಗುಲಾ ಟಪಾಲ ಬಸ್ ಲೂಟಿಯ ಕಾರಣ ಪುರುಷನಾದ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಮಹಾ ಅರೋಪಿಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡುವ ಆತುರದಿಂದ ಭಟಿ ಸಾಹೇಬರು ಜಳಕ ಬಿಟ್ಟು ಗುಡಿಯೊಳಗೆ ಹೋಗಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆಗ ಶ್ರೀ ಗುಂಡಾಳಿ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕು ಸಂಗಡಿಗರು "ಏ, ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗತೀ ನಿಲ್ಲು" ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಸುತ್ತುವರೆದು ನಿಂತು ಗದರಿಸಿದರು. ಈ ಅಕಸ್ಮಿಕ ಗುಡುಗಿನಿಂದ ಫೌಜದಾರರು ನಡುಗ ಹತ್ತಿದರು. ಇತ್ತ ಉಳಿದವರು ಗುಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪೋಲೀಸರ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡರು. ಒಬ್ಬ ಪೋಲೀಸನು ಬಂದೂಕಿನ "ಕುದುರೆ" ಒತ್ತುವ ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಹೋರಾಟಗಾರನೊಬ್ಬನು ಅವನ ಕೈಗೆ ಬರ್ಕಿಯಿಂದ ತಿವಿದು ಬಂದೂಕನ್ನು ಹಾಸಿಗೆಯ ಕೆಳಗೆ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತನು. ಆಗ ಅವನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಟ್ಟ ಆ ಪಿಸ್ತೂಲನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಎರಡು ಬಂದೂಕುಗಳೂ ಕಾಡತೂಸುಗಳೂ ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟಗಾರರ ವಶಕ್ಕೆ ಆಗಲೇ ಬಂದಿದ್ದವು. ಫೌಜದಾರರ ಟೈಪರಾಯಟರ, ಕೈಗಡಿಯಾರ ಮತ್ತು ಅವರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಪೋಲೀಸರೆಲ್ಲರ ಗಣವೇಷಗಳನ್ನೂ, ಶಾಲೆಯ ದಪ್ಪರ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೂ ಅದೇ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಗೆ ಆಹುತಿ ಮಾಡಿ ಜಯಘೋಷ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದರು.

ಈ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿಯ ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರ ಕಡೆ ಬಂದೂಕು ಇದ್ದರೂ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸುವ ಸನ್ನಾಹದಲ್ಲಿದ್ದ ಪೋಲೀಸನಿಗೆ ಕೇವಲ ಬರ್ಕಿಯಿಂದ ತಿವಿದು ಬಂದೂಕು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದು. ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಜೀವ ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗವಿದ್ದರೂ ಯಾರ ಜೀವಕ್ಕೂ ಧಕ್ಕೆ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡದುದು ಎಂಬ ಕೇಂದ್ರದ ಆದೇಶವನ್ನು ಅವರು ಕಟ್ಟು ನಿಟ್ಟಾಗಿ ಪಾಲಿಸಿದರು.

ಭಟ್ಟ ಫೌಜದಾರರ ಪಿಸ್ತೂಲು ಮತ್ತು ಟಾಯಿಪರಾಯಟರ ೧೪ ವರ್ಷದ ಮಡುಗ ಮಲ್ಲಪ್ಪಾ ರಾಜಣ್ಣವರ ಇವನ ಕಡೆಯಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು.

ಈ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಬ್ಬಾಳದ ಚನ್ನಯ್ಯ ಮಠಪತಿ, ಶಿವಪ್ಪ ಗುಂಡಾಳಿ, ಪರಪ್ಪಾ ಖೋತ, ಸಿದ್ದಪ್ಪಾ ಯಮಕನಮರಡಿ, ದುಂಡಯ್ಯ ಮಠಪತಿ ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಮಠಪತಿ, ಮಹಮ್ಮದ ಅತ್ತಾರ, ದುಂಡಪ್ಪಾ ಕುಂಬಾರ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ನಾವಲಗಿ, ಬಸವಂತ ಚಿಗರಿ, ಯಲ್ಲಪ್ಪಾ ಕೋಳಿ, ದುಂಡಪ್ಪಾ ಚಿಗರಿ (ಪಾಟೀಲ), ಶಂಕರ ಗುರವ ಚಿಂಚಣಿ, ಶಿವಪ್ಪಾ ಹುಕ್ಕೇರಿ ಕುದನೂರ ಮತ್ತು ಗಡಹಿಂಗ್ಲೆಜ ತಾಲೂಕಿನ ನೂಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಅನಂತ ತೇರಣೀಕರ, ಪರಪ್ಪಾ ಅರಗುಳ್ಳಿ, ಶಂಕರ ಚಪ್ಪಾಣ, ದುಂಡಪ್ಪಾ ಬಿಗುಲಿ ಮೊದಲಾದವರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ೧೪ ಜನರ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಮುಂದೆ ಸೆರೆಸೂಚನೆ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಖಚ್ಚಿ ನಡೆಯಿತು.

೧೯೪೩ ರ ಎಪ್ರಿಲ್ ಮೊದಲನೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಜನರನ್ನು ಮತ್ತು ಬಾಲಕ ಮಲ್ಲಪ್ಪಾ ರಾಜೇಣ್ಣವರನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಗೋಟಾರ ಹಾಕಿ ಬಂಗಳೆಯಲ್ಲಿಯ ಯಾತನಾ ಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಪೋಲೀಸರು ಮಲ್ಲಪ್ಪನ ಮೈಮೇಲೆ ಚಿಮಣಿ ಎಣ್ಣೆ ಸುರುವಿಡಿದ್ದ ಕೊರೆದು ಜೀವಂತ ಸುಡುವದಾಗಿ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿ, "ಕಾಯಿಪ ರಾಯಟರ ಮತ್ತು ಪಿಸ್ತುಲು ಯಾರ ಹತ್ತಿರ ಇವೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಆಗ ಆ ಬಾಲಕನು ಅಂಜಿ "ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಜಯದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ ಕಡೆಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಪೋಲೀಸರು, "ಇದನ್ನು ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಯಾರು ಇದ್ದರು" ಎಂದು ಗದಿರಿಸಿದರು. ತನ್ನ ಜೀವದ ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ಆ ಬಾಲಕನು "ಅವರ ಹೆಂಡತಿ ಸುಶೀಲಾಬಾಯಿ ಇದ್ದರು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಶ್ರೀಮತಿ ಸುಶೀಲಾಬಾಯಿಯವರನ್ನು ರಾಮ ನವಮಿಯ ದಿವಸ ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀ ಜಯದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರನ್ನು ದಿ. ೨೦-೨-೧೯೪೩ ನೇ ದಿವಸ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕೇಳಕರಬಾಗದಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ರಂಗೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಇವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮೊದಲೇ ಬಂಧಿಸಿದ್ದರು. ಕ್ಯಾಂಪ ಮತ್ತು ಸಿಟಿ ಲಾಕಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ೧೫ ದಿನ ಇಟ್ಟು ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಹಿಂಡಲಗಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವರಾಯರನ್ನು ಭಟ ಘಾಜದಾರರ ಪಿಸ್ತೂಲ ಪ್ರಕರಣದ ತಪಾಸಣೆಗಾಗಿ ಗೋಟಾರ ಬಂಗಳೆಗೆ ತಂದರು. ಕೈಗೆ ಬೇಡಿ ಹಾಕಿ ಮಿಲಿಟರಿ ಮೋಟರಿ ನಿಂದ ರಾತ್ರಿ ೨ ಗಂಟೆಗೆ ಅವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಪೋಲೀಸ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರ ನಿಜಾಮುದ್ದೀನರು ಸಶಸ್ತ್ರ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಅವರ ಸುತ್ತ ಕಾವಲು ಇರಿಸಿ, "ಸಂಭಾಳೋ ಬಡಾ ಖತರನಾಕ ಆದಮೀ ಹೈ | ಜಿಲೇಕಾ ಮುಖಿಯಾ ಹೈ, ಭಾಗ ಜಾಯೇಗಾ ತೋ ತುಮ ದೇಖತೇ ಹೀ ಬೈತೋಗೇ ! ಪಾಂವ ಮೇ ಭೀ ಬೇಡಿಯಾ ಡಾಲೋ" ಎಂದು ಕಠೋರವಾಗಿ ಹುಕುಮು ಕೊಟ್ಟರು. ಕಾಲಿಗೆ ಬೇಡಿ ಹಾಕಿದರಲ್ಲದೇ ಪೋಲೀ

ಸೆರು ಹಗ್ಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ನಿಂತರು. ಕೇವಲ ೫ ಘಂಟು ವಿತ್ತರದ ಬಡ ಕಲು ದೇಹದ, ಕುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯರಾದ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರಿಗೆ ಸರಕಾರ ಇಷ್ಟೊಂದು ಹೆದರಿತ್ತು ! ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಬ್ಬಾಳದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಂದಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲ್ಯಯ್ಯ ಎಂಬವನು ಮಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ ಮುಂದೆ ಕಬೂಲಿ ಜವಾಬ ಕೊಡುವ ಮನಸ್ಸಿತ್ತಿರುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ತಿಳಿದು ಶ್ರೀ ಜಯದೇವರಾಯರು ಅವನಿಗೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಡವೆಂದು ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿದರು. ಪುರುದಿನ ಮಲ್ಲ್ಯಯ್ಯನನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿ ಮಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ ಮುಂದೆ ಕಬೂಲಿ ಜವಾಬಿಗಾಗಿ ಒಯ್ದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ಅವನು ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ, “ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಏನೂ ಹೇಳಬೇಡ ಅಂತ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಉಳಿದದ್ದನ್ನೇನೂ ಹೇಳಲೇ ಇಲ್ಲ. ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಶ್ರಮ ವ್ಯರ್ಥವೆ ನಿಸಿ ಬಹಳ ನಿರಾಶೆಯಾಯಿತು.

ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲ್ಲೂರ ಫೌಜದಾರರೂ ಗೋಟೂರ ಬುಗ್ಗೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. .. ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಂದಿಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ. ಇನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಯಾವ ಖಿಟ್ಟೆಯೂ ತಾಳುವದಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ಟೀಕಿಸಿದರು. ಪುರುದಿನ ಡಿ. ವಾಯ. ಎಸ್. ಪಿ. ಕ್ರೌನರು ಅಲ್ಲಿ ಬಂದು ಜಯದೇವರಾವರನ್ನು ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, “ ಮಿಸ್ಟರ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣ ! ನೀವು ಸುಮ್ಮನೆ ಪಿಸ್ತೂಲು ಮತ್ತು ಟಾಯಿಪರಾಯಟರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡಿರಿ ? ವಿನಾಕಾರಣ ೧೦- ೧೫ ವರ್ಷ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಕೊಳೆಯುವಿರಿ ? ನಿಮಗಂತೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಿಗುವದಿಲ್ಲ. ಇದು ಖಂಡಿತ. ಆದುದರಿಂದ ಬೇಗ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವ ಹಾದಿ ಹುಡುಕಿರಿ.” ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಆಗ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವರಾಯರು, “ ಪಿಸ್ತೂಲ ಮತ್ತು ಟಾಯಿಪರಾಯಟರಗಳು ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದು ನಿಜವಿದೆ. ಆದರೆ ಅವನ್ನು ತಿರುಗಿ ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಜನರು ಕಸಿದು ಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಈಗ ಅವು ಹತ್ತಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೋಗಿವೆ.” ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರು. ಬೇಗ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗುವ ಆಮಿಷಕ್ಕೆ ಜಯದೇವರಾಯರು ಬಲಿ ಆಗದಿದ್ದಾದನ್ನು ಕಂಡು ಕ್ರೌನ ಸಾಹೇಬರು ನಿರಾಶರಾಗಿ, ಅವರನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿ ಕ್ಯಾಂಪ ಲಾಕಪ್ಪಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಉಳಿದವರನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಹಿಂಸಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ನೆತ್ತರ ನಿಜಾ ಮುಘ್ತೀನರು, ಅವರನ್ನು ಕಾಮೇವಾಡಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು.

ಮಲ್ಲ್ಯಪ್ಪನು ಭಟ ಫೌಜದಾರರ ಪಿಸ್ತೂಲು, ಟಾಯಿಪರಾಯಟರಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಗೆ ತಂದಾಗ ಜಯದೇವರಾಯರು ಇಂಪಿರಿಯಲ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಲಾಟಿಯ ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಮದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರೊಡನೆ ಚರ್ಚಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹುಬ್ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಸದಾಶಿವರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ ಹಾಗೂ ಮಹಾದೇವ ಮಠದ ಇವರು ಅವುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಜಯದೇವರಾಯರು ಬರುವದರೊಳ

ಗಾಗಿ ಧಾರವಾಡದ ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಳ ನಾಯಕರ ವಿವಿಧ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಶ್ರೀ ಬುಲಿ-
ಬಿಂದುಮಾಧವರಿಂದ ಚೀಟಿ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂದು ತನ್ನ ಹೆಸರು "ಚೈತನ್ಯ" ಎಂದು
ಹೇಳಿ ಟಾಯಿಪರಾಯಟರ ಒಯ್ದಿದ್ದನು. ಪಿಸ್ತೂಲನ್ನು ದುಂಡಪ್ಪ ಚಿಗರಿ ಒಯ್ದಿದ್ದನು.
೧೯೪೩ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ನಾಯಕರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು ಅವನು ಹೊಡೆತ ತಾಳಲಾರದೆ
"ಬಂಕಾಪೂರ ದಿಕ್ಷೀತರ ಕಡೆ ಟಾಯಿಪರಾಯಟರ ಅದೆ" ಅಂತ ಹೇಳಿದನು. ದೀಕ್ಷಿತ
ರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವರು ಭಟ ಫೌಜ
ದಾರರ ಗುರುಬಂಧು ಆದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಹೊಡೆದು-ಬಡೆದು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಈ
ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜಯದೇವರಾಯರನ್ನು ಧಾರವಾಡಕ್ಕೂ ಒಯ್ಯಲಾಯಿತು. ಆದರೆ
ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ನಾಯಕರವರ ಗುರುತು ಇಷ್ಟಾದನ್ನು ತೋರಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ನಾಯಕ
ರವರ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. "ಚೈತನ್ಯ" ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಅವರಿಗೆ
ಗೊತ್ತು. "ಗೋಪಾಳ ನಾಯಕ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಅವರು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ತರಿಸಿ ಸಹ
ಹೇಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಮುಂದೆ ಕೆಲವಿನಗಳ ನಂತರ ಹೊಸದಾದ ಬಸವಂತ ಚಿಗರಿಯವರ ಹುಲಿನ ಬಣ
ವೆಯಲ್ಲಿ ನೋಲಿಸಿರಿಗೆ ಪಿಸ್ತೂಲು ಸಿಕ್ಕಿತು. ಆದರೆ ಟಾಯಿಪರಾಯಟರ ಮಾತ್ರ
ಸಿಗಲಿಲ್ಲ.

೧೯ ಹಳೇ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಬಾಂಬ್ ಪ್ರಕರಣ

ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕೈಬಾಂಬಿಗಾಗಿ ಕವಚಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊ
ಡುವ "ಯುನಿಯನ್ ಮೆಟಲ್ ವರ್ಕ್ಸ್" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಾರಖಾನೆಯು ಬೆಳಗಾವಿ
ಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಸ್ತಪಾಡ, ವಡಗಾಂವ, ಹಾಗೂ ಹಳೇ
ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕೆಲವು ಕೆಲಸಗಾರರು ಅಂಥ ಬಾಂಬಿನ ಕವಚಗಳನ್ನು ತಂದು ಗುಪ್ತ ಸ್ಥಳ
ದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮದ್ದು ತುಂಬಿ ಹಾರಿಸಲು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವ
ಪ್ರಯತ್ನ ಅವರು ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಗುಂಡುಮಾಸ್ತರ ಹೊಸೂರ ಇವರು ಹಾಗೂ
ಪ್ರಮುಖರಿದ್ದ ಶಹಾಪೂರದ ಶ್ರೀ ಜನಾರ್ದನ ನಾಕಾಡಿ ಬಿ. ಎಸ್.ಸಿ. ಇವರು
ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಖಡೇಬಜಾರ ಪೋಲೀಸ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿನ ಎದುರಿಗೆ ಒಂದು ದಿನ ಒಬ್ಬ ಸಾಯಕರ್ ಸವಾರನು ಒಂದು ಬಾಂಬನ್ನು ಒಗೆದು ಓಡಿಹೋದನು. ಆದರೆ ಅದು ಹಾರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೂ ಹೀಗೆಯೇ ಬಾಂಬು ಹಾರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಯಿತು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕೆಲ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರೂ ಅವರಿಗೆ ಧನ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಇದರ ಯಾವ ಸುಳಿವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನ ಫಿತೂರಿಯಿಂದ ಈ ಬಾಂಬ ಪ್ರಕರಣ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಮದ್ದು ತಯಾರಿಸುವ ರಸಾಯನಗಳನ್ನೂ, ಬಾಂಬಿನ ಕವಚಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ, ಮನಬಂದಂತೆ ಬಡೆದು ಹೊಡೆದು, ಭರಮಪ್ಪನನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಪೋಲೀಸರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಕೊಟ್ಟರು. ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಲಂಚದ ಹಣ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡರು. ಈ ಜನರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆರೋಪದ ಮೇಲೆ ಪೋಲೀಸರು ಶ್ರೀ. ರಾಘು ಅಂಣ್ಣಾ ಮಂಡಗಿ ಮತ್ತು ಪಾರೀಸಪ್ಪಾ ಶೇರಿ ಮುಂತಾದವರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ಮಂಡಗಿ ಮತ್ತು ಶೇರಿ ಇವರ ಕಡೆಗೆ ಪಿಸ್ತೂಲು ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರಿಂದ “ ಆರ್ಮ್ ಆಕ್ಟ್ ” ಪ್ರಕಾರ ಅವರ ಮೇಲೆ ಖಚ್ಚಿ ಹಾಕಿದರು. ಸಿಟಿ ಲಾಕಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು ಮಂಡಗಿಯವರನ್ನು ಬಡಿಯಲು ಬಂದಾಗ ಅವರು ತಟ್ಟನೆ ಎದ್ದು ನಿಂತು “ ನನ್ನ ಮೈಗೆ ಕೈ ಹಚ್ಚಿದ್ದಾದರೆ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಒಬ್ಬನನ್ನಾದರೂ ಕುತ್ತಿಗೆ ಹಿಚುಕಿ ಕೊಲ್ಲದೆ ಬಿಡುವವನಲ್ಲ ” ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದರು ! ಒಳ್ಳೆ ಪೈಲವಾನ ರಂತೆ ಗಟ್ಟಿ ಮೈಕಟ್ಟಿನ ಅಳು ಆಗಿದ್ದ ಮಂಡಗಿಯವರ ಮೈಗೆ ಕೈ ಹಚ್ಚುವ ಧೈರ್ಯ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ಈ ಬಾಂಬ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಳೇ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಮೋನಪ್ಪಾ ಟಿಪಾಲೇ, ಯೇಸಾಜೀ ಟಿಪಾಲೇ, ಮಲ್ಲಪ್ಪಾ ಮರಿಯಾನೀಜೆ, ತವನಪ್ಪಾ ಪಾಟೀಲ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಕುರುಬರ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಹೋಸೂರಕರ, ರಾಮಾ ಚೌಗುಲೆ, ಕಲ್ಲಪ್ಪಾ ಪಾಟೀಲ, ಪರಶುರಾಮ ಹೋಸೂರಕರ, ವಡಗಾವಿಯ ರಾಮಪ್ಪಾ ಹೋಸೂರ, ಸೋಮಣ್ಣಾ ಚೌಗುಲೆ, ಭಾಗಪ್ಪಾ ಕರೀಗಾರ, ಬಸ್ತವಾಡದ ಪಾಯಪ್ಪಾ ದೊಡಕಲ್ಲಣ್ಣವರ, ಸೋಮಣ್ಣಾ ಮನೋಳಕರ, ಕಲ್ಲಪ್ಪಾ ನ್ಹಾವಿ, ಶಂಕರ ಲೋಹಾರ, ಹೋಸೂರದ ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ಕದಮ, ಬೆಳಗಾವಿಯ ಧರ್ಮಪ್ಪಾ ಚಿಕ್ಕಣ್ಣವರ ಇವರೆಲ್ಲರ ಮೇಲೆ ಖಚ್ಚಿ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ದೇವಣ್ಣಾ ತಾನಪ್ಪಾ ಸುಣಗಾರ ಹಳೇ ಬೆಳಗಾವಿ ಇವರನ್ನು ಸ್ಥಾನ ಬದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿಡಲಾಯಿತು. ಇವರೆಲ್ಲರ ಪ್ರಮುಖರಾದ ಶ್ರೀ ಗುಂಡೂ ಮಾಸ್ತರರು ಪೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಗದೆ ಕೊನೆಯ ತನಕ ಭೂಗತರಾಗಿಯೇ ಉಳಿದರು.

ಜಯದೇವರಾಯರಿಗೆ ಬಾಂಬಿನ ಬೆದರಿಕೆ !

ಈ ಬಾಂಬ ತಯಾರಿಕೆಯ ಜನರು ಊರ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಿಂದ ಧನಸಹಾಯ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲಾ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯಿಂದಲೂ ಧನಸಹಾಯ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಶ್ರೀ ಸದಾಶಿವರಾವ್ ಪರಾಂಜಪೆ ಇವರ ಮುಖಾಂತರ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ “ ಬಾಂಬು ತಯಾರಿಕೆಯಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯಿಂದ ಧನಸಹಾಯ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಮೇಲಾಗಿ ಈ ಬಾಂಬಿನ ಬುರುಡೆಗಳಿಂದ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಪೇಚಿನಲ್ಲಿ ಸಿಗಿಸುವದು ಬೇಡ ” ಎಂದು ಶ್ರೀ ಜಯದೇವರಾಯರು ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಪರಾವೃತ್ತ ಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಈ ಸಲಹೆಯ ಅಪಾರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ಜನಾರ್ದನ ನಾಕಾಡಿಯವರು ಒಂದು ದಿನ ಜಯದೇವರಾಯರಿದ್ದ ಗುಪ್ತಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು, “ ಬಾಂಬು ತಯಾರಿಕೆ ನಿಮ್ಮ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಹಿಂಸೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವ ದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ನೀವು ಬಾಂಬು ತಯಾರಿಸುವವರ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಬಿಡುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ ” ಎಂದು ಅಂದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವರಾಯರು “ ಇಂಥ ದ್ರೋಹ ಮಾಡುವವನು ನಾನಲ್ಲ. ಬಾಂಬಿನ ಮೋಹ ದಿಂದ ಕಾರ್ಯವಾಗದೆ ವಿನಾಕಾರಣ ಈ ಜನರು ಪೇಚಿನಲ್ಲಿ ಸಿಗುವದು ಬೇಡ. ಈ ನನ್ನ ಸಲಹೆಯನ್ನು ನೀವು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ನಾಕಾಡಿಯವರು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು “ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೀವು ಏನೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದೀರಿ ? ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆಯೇ ಒಂದು ದಿನ ಬಾಂಬು ಬಿದ್ದೀತು ಎಚ್ಚರ ! ” ಎಂದು ಗುಡುಗಿದರು. ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ನಾಕಾಡಿಯವರನ್ನು ಹೊರ ಹಾಕಿದರಲ್ಲದೆ ಕೂಡಲೇ ತಮ್ಮ ಗುಪ್ತ ವಾಸಸ್ಥಳವನ್ನು ಬದಲಿಸಿದರು.

ಚಲೇ ಜಾವ ಚಳವಳಿ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ಈ ಬಾಂಬು ತಯಾರಕರಿಂದ ಯಾವ ಕೆಲಸವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ತಾವು ಮಾತ್ರ ವಿನಾಕಾರಣ ಬಡತ ತಿಂದು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಖಿಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಅಪಾರ ಹಣ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಬಾಂಬುಗಳ ಮೋಹದಿಂದ ಬೇರೆ ಕೆಲಸವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಅ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಡೆದ ಮಹತ್ವದ ಒಂದು ಘಟನೆಯೆಂದು ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಬಾಂಬ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಡಳಕವಾಡಿಯ ಕಾಲೇಜು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ರಸಾಯನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಶ್ರೀ ಗುಂಡೂ ಮಾಸ್ತರಿಗೆ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಷ್ಟ ನಷ್ಟ ಸಂಭವಿಸಿ

ಮಾನಸಿಕ ತೊಂದರೆಯೂ ಆಯಿತು. ಪೋಲೀಸರು ಅವರ ತಂದೆ ಮತ್ತು ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಹೆಂಡತಿಯು ಅನಾಥಳಾಗಿ ತವರುಮನೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಕಾಲರಾ ಬೇನೆಯಿಂದ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಳು. ಪೋಲೀಸರ ಭಯ ಎಷ್ಟಿತ್ತೆಂದರೆ ಅವಳ ಶವ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅವಳ ಬಂಧುಬಳಗದವರು ಸಹ ಯಾರೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಮಾಸ್ತರರ ಮಿತರಾದ ಶ್ರೀ ಪಾಟೀಲರು ತಮ್ಮ ೫-೬ ಜನ ಸ್ನೇಹಿತರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರು !

ಶ್ರೀ ದ. ಲ. ಆಧ್ಯಾಪಕರು ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿಯ ಅನಾರೋಗ್ಯದ ನಿಮಿತ್ತ ಕೆಲವು ದಿನ ಜೇಲಿನಿಂದ ' ಬೆರೋಲ ' ಮೇಲೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಹೊರಬಂದಾಗ ಈ ಜನರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು.

ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಯಾಳಗಿ ಅವರು ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಖಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ದಿನಾಲು ಕೋರ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಿ. ಸಾಕ್ಷಿದಾರರನ್ನೂ ಜೂರೀ-ಅಸೆಸ್‌ರನ್ನೂ ವಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಈ ಬಾಂಬ್ ಪ್ರಕರಣದವರ ಖಿಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು.

೨೧. ದೇಸೂರ ಸ್ಟೇಶನ್‌ದ ಸರತಿ ಬಂದಿತು !

೧೯೪೨ ರ ಸಪ್ಟೆಂಬರದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ತಾಲೂಕಿನ ದೇಸೂರ ಸ್ಟೇಶನ್‌ನ್ನು ಸುಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವು ಆಯಶಸ್ವಿ ಆಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದೇ ಇಸವಿಯ ನವೆಂಬರದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕಾಲ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಯಿತು ! ಸ್ಟೇಶನ್ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಣೀತರಾದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರೇ ಸ್ವತಃ ಈ ಕಾರ್ಯದ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಿದರು. ಬಾಗೆವಾಡಿ ಗುಂಪಿನ ಚನಬಸಪ್ಪಾ ಗಾಣಿಗೇರ, ನಾಗಪ್ಪಾ ಬಸರಕೋಡ, ಅಣ್ಣಾಪ್ಪಾ ಹೊಸಮನಿ ಬಾಪೂಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಗಜಪತಿ, ಬಾಳಪ್ಪಾ ಆರೇರ ಗಿರಿಯಾಲ, ಬಸವಂತ ಕರಣ್ಣ ವರ ಹಟ್ಟಿಹೊಳೆ, ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪಾ ಅಂಗಡಿ ಪಾರಿಶ್ವಾಡ, ವೀರಭದ್ರಪ್ಪಾ ಪೂಜಾರ ಯಾರ ಗೊಪ್ಪ, ಫಕೀರಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಕಾದ್ರೊಳ್ಳಿ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಸೊನಟಕ್ಕೆ ನೇಗಿನಹಾಳ ಜಗದೇವಪ್ಪಾ ದುಗ್ಗಾಣಿ ದೇಗಾವ, ಮಹಾದೇವ ಮಠದ ಬೆಳಗಾವ ಮೊದಲಾದ

ವೀರ ಹೋರಾಟಗಾರರ ತಂಡವು ದಿನಾಂಕ ೨೨-೧೧-೧೯೪೨ ರಂದು ಮಧ್ಯ ರಾತ್ರಿ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರ ಹಿರಿತನದಲ್ಲಿ ದೇಸೂರ ಸ್ಪೇಶನ್‌ದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೇಲುಗಾಡಿ ಬರುವದನ್ನು ಕಂಡು ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು, ಸಿಗ್ನಲ್ ರೂಮಿಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಸಿಗ್ನಲ್ ಕೆಡವಿ ಗಾಡಿಯನ್ನು ಔಟರ ಸಿಗ್ನಲ್‌ಗೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇತ್ತ ಉಳಿದ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಸ್ಪೇಶನ್‌ದ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದರು. ಆ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಯೇ ಸ್ಪೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರರ ಮನೆಯೂ ಇತ್ತು. ಚಪ್ಪರ ಒಂದೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಮನೆ ಸುಡುವದೆಂದು ಮಾಸ್ತರರ ಮನೆಯವರು ಗೋಳೋ ಎಂದ ಅಳ ತೊಡಗಿದರು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಕಾಮತರು ಸಿಗ್ನಲ್ ರೂಮಿನಿಂದ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದರು. ಸ್ಪೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಮನೆಯವರಿಗೆ "ಹೆದರಬೇಡಿರಿ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಗೊಡುವದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಗೇ ಅದನ್ನು ನಂದಿಸುತ್ತೇವೆ." ಎಂದು ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿ ತಮ್ಮ ಅನುದೂಯಗಳಿಗೆ ಮಾಸ್ತರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆಯಲು ಹೇಳಿದರು. ಅವರು ಎಲ್ಲ ಸಾಮಾನು ಹೊರತೆಗೆದರು. ಸ್ಪೇಶನ್‌ದ ಕಟ್ಟಡವಷ್ಟೇ ಸುಡುವದಾದ ಮೇಲೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ನಂದಿಸಲಾಯಿತು. "ನಿಮ್ಮ ಸಾಮಾನೆಲ್ಲಾ ಸರಿಯಾಗಿ ಇವೆಯೋ ಇಲ್ಲೋ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ" ಎಂದು ಮಾಸ್ತರಿಗೆ ಶ್ರೀ ಕಾಮತರು ಹೇಳಿದಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣವನ್ನು ಯಾರೋ ತಕ್ಕೊಂಡದ್ದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿತು. ಮಾಸ್ತರರು "ಇರಲಿ ಬಿಡರಿ" ಎಂದು ಅಸ್ವಸ್ಥರಾದರೂ ಕಾಮತರು ಅವರ ಹಣವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಕೊಡಿಸಿ ತಮ್ಮ ತಂಡದೊಡನೆ ಹೊರಟು ಹೊದರು. ಸ್ಪೇಶನ್‌ದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆಲ್ಲಾ ಗಡಿಬಿಡಿ ನಡೆದಾಗ ಔಟರ ಸಿಗ್ನಲ್‌ಗೆ ನಿಂತ ಗಾಡಿಯು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಕೂಗಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಸ್ಪೇಶನ್‌ದ ಕಟ್ಟಡವು ಧಗಧಗಿಸುವದನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಭಯಚಕಿತರಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕಾಮತ ಹಾಗೂ ಮಹಾದೇವ ಮಠದ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರ ಮೇಲೆ ಖಚ್ಚಿ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ರಸವಾಳಗಿಯ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾ ಕೋಪರೆಕರ ಮತ್ತು ಶಿವರಾಯಪ್ಪಾ ಮಾದಗರ ಇವರನ್ನೂ ಆರೋಪಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು.

ಅನೇಕ ವಿಚ್ಛೇದನಗಳಂತೆ ಇದೂ ಸಹ ಸಾಕ್ಷಿ ಪುರಾವೆ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಯಿತು !

೨೨. ತೋಲಗಿಯ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಕೇಂದ್ರದ ಲೂಟಿ !

ಮುಂಬಯಿ ೨ ಗವ್ವರ್ನರರ ಮುಖಭಂಗ !

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಿ ರಾಜ್ಯ ಯಂತ್ರ ಮುರಿದಂತಾಗಿತ್ತು. ಸರಕಾರದ ಅಳಿದುಳಿದ ಅಸ್ತಿತ್ವವೆಲ್ಲ ತೆರಿಗೆಯ ವಸೂಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿತ್ತಾದ್ದರಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗರು ಸರಕಾರಿ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು, ಪೋಲೀಸರು ಬಹಳಷ್ಟು ಮುಂಜಾಗ್ರತೆ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಕಂಪನಿ ಸರಕಾರದ ಅಳಿಕೆಯಿಂದ ಈ ವರೆಗೆ ಅಖಂಡವಾಗಿ ನೂರುನೂರೈ ವತ್ತು ವರುಷಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿಯ ಕೆಲಸ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ, ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ಸರಕಾರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯೆಲ್ಲ, ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಿತವಾಗಿತ್ತು, ಸರಕಾರದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈವರೆಗೆ ಈ ರೀತಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದ ಸುಪ್ರದಾಯ ೧೯೪೨ ರ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಪ್ರಚಂಡ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ, ಮಿಲಿಟರಿ, ಪೋಲೀಸ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಾವಧಿ ನೌಕರರನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಸರಕಾರವು ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯ ಕರ್ತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿಹೋಯಿತು.

ಪ್ರತ್ತು ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರು, ಸಶಸ್ತ್ರ ಪೋಲೀಸರ ಕಾವಲು ಇದ್ದ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಅಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ಸಲ್ಲಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಸರಕಾರ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸರಕಾರದ ಧೈರ್ಯ ಸಾಲದಾದುದರಿಂದಲೇ ಅದು ಈ ರೀತಿ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿತು ಇದೊಂದು ರೀತಿಯ ಸರಕಾರದ ಶರಣಾಗತಿಯೆಂದೇ ಜನರು ಅಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು, ಸರಕಾರವು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಗಂಟುಮೂಟೆ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ದೊಡ್ಡ ಊರಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಮುಂದೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ, ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತ, ಸರಿಯುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಭಾರತದಿಂದಲೇ ಹೊರಟು ಹೋಗುವ ಶುಭ ಕಾರ್ಯದ ಶುಭ್ರಾ ರಂಭವೇ ಇದಾಗಿದೆ ಎಂದೂ ಜನರ ಭಾವನೆ ಆಯಿತು.

ಖಾನಾಪೂರ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ತೋಲಗಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವಿದೆ. ಅದು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸುರಕ್ಷಿತವೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸುತ್ತಲಿನ ೨೭ ಹಳ್ಳಿಯವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಹಪ್ಪೆ

ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹುಕುಮು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ತೋಲಗಿಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಸಶಸ್ತ್ರ ಪೋಲೀಸರ ಕಾವಲು ಇತ್ತು.

ಇಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಕೈ ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀ ಚನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿ ಯವರು ಸಂಪಗಾಂವ, ನೇಗಿನಹಾಳ, ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಬೆಣಚಿನಮರ್ಡಿ, ಪಾರಿಶವಾಡ, ಇಟಗಿ ಗಂದಿಗವಾಡ ತಿಗಡೋಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಒಂದು ಗುಪ್ತ ಸಭೆ ಕೂಡಿಸಿದರು. ಈ ಸಭೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದ ಅನು ಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪ ಸಾಣಕೊಪ್ಪ ಅವರು ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀ ಚನ್ನಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಓಂಕಾರಮಠ ಅವರು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೂರ್ತಿ ಹಾಗೂ ಧೈರ್ಯ ತುಂಬಿ ದರು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಯೋಜನೆಯ ವಿಚಾರ ಬಂದು ಪಹರೆ ಮಾಡುವ ಪೋಲೀಸರ ಕೈಯಿಂದ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಯಾರು ಯಾರು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದೀರೆಂದು ಶ್ರೀ ವಾಲಿ ಯವರು ಕೇಳಿದಾಗ ಶ್ರೀ ಬಸನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ (ಹುದಲಿ) ಬಡಸ ಅವರು “ ನಾನು ಸಿದ್ಧ ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ನಾಗಪ್ಪ ಬಸರಕೋಡ ಅವರೂ ತಾವೂ ಸಿದ್ಧರೆಂದು, ಉಳಿದ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೊಣೆ, ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪ ಅಂಗಡಿ ಪಾರಿಶವಾಡ, ವೀರಪ್ಪಾ ಕೆಂಚಪ್ಪಾ ತೋರಣಗಟ್ಟಿ (ಕುರಬೆಟ್ಟ) ಬೆಣಚಿನಮರ್ಡಿ ಶಿವನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ (ಸಳಕಿ), ದೇವಲಾಪುರ, ನಿಂಗಪ್ಪಾ ಕಮ್ಮಾರ, ಚಂಬಪ್ಪಾ ಕುಂಬಾರ ಹಿರೇಬಾಗೇ ವಾಡಿ ಇವರು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡರು.

ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ಚನಬಸಪ್ಪಾ ಗಾಣಗೇರ, ದುಂಡಪ್ಪಾ ಅಂಗಡಿ, ಸಂಪಗಾವಿಯ ಬಸಪ್ಪಾ ಉಳ್ಳೆಗಡ್ಡಿ, ದೇವೇಂದ್ರಪ್ಪಾ ಅಕ್ಕಿ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಸೊನಟಕ್ಕೆ ನೇಗಿನಹಾಳ, ಫಕೀರಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಬೆಣಚಿನಮರ್ಡಿ, ರಾಯಪ್ಪಾ ಯಾರಗೊಪ್ಪ, ಬಾಪುಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಗೆಜಪತಿ ಮೊದಲಾದವರು ಕಂದಾಯದ ಹಣ ತುಂಬುವ ಲೈತರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತ ವಸೂಲಿ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಹುಸಿಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಹೆದರಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುದ್ದಯ್ಯಾಸ್ವಾಮಿ ನೇಗಿನಹಾಳ ಇವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇವರೆಲ್ಲರ ಚೂತಗೆ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಲು ತಿಗಡೋಳ್ಳಿಯ ಶಿವಪ್ಪ ಮಲ್ಲಶೆಟ್ಟಿ, ವೀರಸಂಗಪ್ಪ ತಿಮ್ಮಾಪೂರ, ನಾಗಪ್ಪ ಹಂಚಿನಮನಿ, ದೇವೇಂದ್ರಪ್ಪಾ ಅಕ್ಕಿಬಾಳಿ, ಇಟಗಿಯ ವೀರಬಸಪ್ಪಾ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಶೈಲಪ್ಪಾ ಸಾಣಕೊಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಸಿದ್ಧರಾದರು.

ಈ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲಸ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಹೋರಾಟಗಾರರು ದಿನಾಂಕ ೨೦-೧-೧೯೪೩ ರಂದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೨ ಗಂಟೆಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ತೋಲಗಿ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಕೇಂದ್ರದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದರು, ಕಂದಾಯ ತುಂಬುವ ನೆವ ಮಾಡಿ

ಚಾವಡಿಯೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕವರು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಮಾತಿಗೆ ಹಚ್ಚಿದರು. ಹೊರಗಡೆ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಪಹರೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಇಬ್ಬರು ಬಂದೂಕುದಾರಿ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಬಸನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಹಾಗೂ ನಾಗಪ್ಪಾ ಬಸರಕೋಡ ಅವರು ಒಮ್ಮೆಲೇ ತಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದರು. ಚಾವಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದವರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ದೇವಲಾಪುರದ ಶಿವನಗೌಡರು ಚಾವಡಿಯ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಬಂದರು. ಉಳಿದವರು ತಮಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಕೆಲಸವನ್ನು ಒಳ್ಳೇ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಚೊಕ್ಕಟವಾಗಿ ಪೂರೈಸಿದರು. ಆಗ ಸಂಭವಿಸಿದ ಕೈಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ವೀರಪ್ಪಾ ತೋರಣಗಟ್ಟಿಯವರು ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದ ತನಗಿಂತ ದಾಂಡಿಗನಾದ ಪೋಲೀಸನನ್ನು ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿಸಿ ರಕ್ತ ಕಾರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಉಳಿದವರೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಪರಾಕ್ರಮ ತೋರಿಸಿ ದಾಳಿಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಗುದ್ದಾಟದಲ್ಲಿ ಚಾವಡಿಯ ಹೊರಗಿನ ಒಬ್ಬ ಪೋಲೀಸನು, ಬಂದೂಕಿನ ಕುದುರೆ ಒತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಹಾರಿದ ಗುಂಡು ಬಸನಗೌಡರ ಕೈಗೆ ತಾಕಿತು. ಆದರೂ ಅವರು ತಮ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಪೋಲೀಸನನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ಇಬ್ಬರೂ ಪೋಲೀಸರ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಉಳಿದವರು ಕಸಿದುಕೊಂಡರು. ಚಾವಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಾಮ ದಪ್ಪರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ವಸೂಲಾಗಿದ್ದ ಕಂದಾಯದ ಹಣ ೨೨೦೦ ರೂ. ಪೋಲೀಸರ ೬ ಬಂದೂಕುಗಳು, ಸಮವಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಜಯಕಾರ ಹಾಕುತ್ತ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಅವರು ೧ ಫರ್ಲಾಂಗಿನಷ್ಟು ಹೋಗಿರ ಬಹುದು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮಿಲಿಟರಿವಾಹನಗಳು ಬಂದವು. ಆದರೆ ಆ ಮಿಲಿಟರಿಯವರು ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡದ್ದು ಶಸ್ತ್ರ ಸಮವಸ್ತ್ರ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಜೋಲು ಮುಖ ಮಾಡಿ ಕುಳಿತ ನಿಶ್ವೇಜ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಮಾತ್ರ.

ಶ್ರೀ ಬಸನಗೌಡರು ರಾತ್ರಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ಡಾ. ಅನಂತರಾವ ಯಾಳಗಿ ಅವರಿಂದ ತಮ್ಮ ಕೈಗೆ ಬಡಿದ ಗುಂಡನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಿಕೊಂಡರು.

ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟಗಾರರಲ್ಲಿಯ ಶಿಸ್ತು, ಸಂಘಟನೆ, ದೇಶಪ್ರೇಮ, ಧೈರ್ಯ, ಸಾಹಸ, ವ್ಯೂಹರಚನೆಯಂತೆ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಯುದ್ಧ ಚಾತುರ್ಯ ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಏನೂ ಅನಾಹುತ ಸಂಭವಿಸದೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ದೇವರ ದಯೆಯಿಂದ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಭಾರತಮಾತೆಯ ಬಂಧ ವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣದ ಪರಿವೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋರಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದ ಇಂಥ ಏಕನಿಷ್ಠ ವೀರರು ನಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಪ್ರಾಣಹಾನಿಗೀಡಾಗದೆ ಅತುಲ್ಯ ಸಾಹಸದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. .. ಮಾಡುವಾ ಇಲ್ಲವೆ ಮಡಿ

ಯುವಾ " ಎಂಬ ಅವರ ನಿರ್ಧಾರವು ಅಜಲವಾಗಿತ್ತು. ತೋಲಗಿಯ ಈ ಪವಾಡವನ್ನು ಕೇಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನರು ಹರ್ಷಪುಲಕಿತರಾದರು.

ಈ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಘಟನೆ ನಡೆದಾಗ ಮುಂಬಯಿಯ ಗವರ್ನರ್ ಸರ ರೋಜರ್ ಲುವ್ಸ್ ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರಾಜನಿಷ್ಕರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಘಟನೆಯ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕಲೆಕ್ಟರರು ಮುಂಗೈ ಕಚ್ಚಿ ಕೊಂಡರು, ಡಿ. ಎಸ್. ಪಿ. ಅವರು ಕ್ಲಿನಾಯಿನ್ ನುಂಗಿದಂತೆ ಮುಖ ಮಾಡಿದರು. ಗವರ್ನರರು ನುಡಿದರು- " ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಘಂಡಿನಿಂದ ಪೋಷಿತವಾದ ತಂಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಅಗ್ರಗಣ್ಯವೆಂಬ ಅಸಹ್ಯ ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದೆ. " (Belgaum is acquiring an unenviable reputation of being foremost in maintaining gangs which are financed by Congress funds)

೨೩ ಬಾನಾಪೂರ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯ ಕೆಲಸಗಳು.

ಬಾನಾಪೂರ ತಾಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಕಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಂದಿಗವಾಡವು ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಮುಗುಟಪಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಇಟಗಿ. ಪಾರಿಶ್ವಾಡದ ಹೋರಾಟಗಾರರೂ ಗಂದಿಗವಾಡ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಗಂಗಾಧರ ದೊಡಮನಿ, ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪಾ ಅಂಗಡಿ, ಮತ್ತು ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪಾ ಸಾಣಿಕೊಪ್ಪ ಇವರುಗಳು ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದು ಶ್ರೀ. ಗದಿಗೆಪ್ಪಾ ಯಮಕನವರ್ಡಿ, ಮರಪ್ಪಾ ಕಮ್ಮಾರ, ಶಂಕರ ಕಮತಗಿ, ಭಾಸ್ಕರ ಪತ್ತಾರ್, ದೇವಪ್ಪಾ ನಾವಲಗಿ, ಫಕೀರಪ್ಪಾ ಭಂಗಿ, ರುದ್ರಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ವಾಜಪಾ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮತ್ತು ನೀಲಕಂಠ ಕಮ್ಮಾರ ಇವರು ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಭೂಗತರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀ ನರಹರ ಜೋಶಿ, ಬಾಬು ಕುಂಬಾರ, ಮತ್ತು ಫಕೀರಾ ಬಡಿಗೇರ ಇವರು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಕಾಯದಭಂಗ ಮಾಡಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಇಟಗಿಯ ವೀರಬಸಪ್ಪಾ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಶೈಲಪ್ಪಾ ಸಾಣಿಕೊಪ್ಪ ಇವರೂ ಗಂದಿಗವಾಡ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಗಂದಿಗವಾಡ, ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ ಗುಂಪಿನವರು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ. ವಾಲಿ ಚನ್ನಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಚಿನ್ನಯಸ್ವಾಮಿ ಒಂಕಾರಮಠ

(ಬೆಂಕಿಪ್ಪಾಮಿ) ಇವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಖಾನಾಪೂರ ತಾಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಬೆಳಗಾವಿ ತಾಲೂಕಿನ ಬಾಗೇವಾಡಿ ಭಾಗ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ ತಾಲೂಕಿನ ಮುಗುಟಖಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಭಾಗ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ತೋಲಗಿ ಹವ್ವೆ (ಕಂದಾಯ) ವಸೂಲಿ ಕೇಂದ್ರದ ಮೇಲಿನ ದಾಖಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರೂ ಗುಂಪುಗಳಿದ್ದವು. ಮೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳುಳ್ಳ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜರಗುವ ಎಲ್ಲ ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರೂ ಗುಂಪಿನ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಗಟ್ಟಿ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ ಸುಡುವದು, ಅಳಿಣಾವರ, ನಂದಗಡ, ಬೈಲಹೊಂಗಲಗಳ ಪೋಸ್ಟ್ ಆಫೀಸ್ ಲೂಟಿ, ನಾಗರಗಾಳಿ ರೇಂಜ್ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ಆಫೀಸ್ ಸುಡುವದು, ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಧಿಗವಾಡ ಗುಂಪಿನವರು ಇದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಭಾಗದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಗ್ರಾಮದಪ್ಪರ ಸುಡುವದು, ಮುಗುಟಖಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಬೀಡಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಸರಕಾರಿ ಬಂಗಲೆ ಸುಡುವದು; ಬೀಡಿ, ಇಟಗಿ, ಗಂಧಿಗವಾಡಗಳ ಚಾವಡಿ ಸುಡುವದು; ಸಿಂಧಿ ಸರಾಯಿ ಪಕಾಲಿ ಹರಿಯುವದು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಮಾಡಿದರು.

ದಿನಾಂಕ ೧೯-೩-೧೯೪೩ ರಂದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೧ ಗಂಟೆಗೆ ಅಳಿಣಾವರ ಸಿಟಿಝನ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಈ ಗುಂಪಿನವರ ಅಚಾತುರ್ಯದ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ತ ಪುತಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗಂಧಿಗವಾಡದ ಶ್ರೀ. ಗಂಗಾಧರ ದೊಡಮನಿ, ಶಂಕರಭಟ್ಟ ಪುರಂಧರಿ “ ಗಂಧಿಗವಾಡ ಯಮಕನಮರ್ಡಿ ಶಂಕರ ಕಮ್ಮತಗಿ. ಕುನ್ಬೆ ಮರೆಪ್ಪಾ ಕುಂಬಾರ, ಸಿದರಾಯಿ ಗಾಣಿಗೇರ, ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ನಾಗಪ್ಪಾ ಗಾಣಿಗೇರ, (ಬಸರಕೋಡ), ಚಂಬಪ್ಪಾ ಕುಂಬಾರ, ಚನಬಸಪ್ಪಾ ಗಾಣಿಗೇರ, ನಿಂಗಪ್ಪಾ ಕುಂಬಾರ, ದುಂಡಪ್ಪಾ ಅಂಗಡಿ, ಗಿರಿಯಾಲದ ಗಂಗಪ್ಪಾ ಗುಂಡ್ಲೂರ, ಬಸಪ್ಪಾ ಗುಂಡ್ಲೂರ, ಪಾರಿಶವಾಡದ ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪಾ ಅಂಗಡಿ, ಬಸವಣ್ಣಯ್ಯಾ ಕಂಬಳಿ ಮಠ, ಅಡಿವೆಪ್ಪಾ ದೊಡವಾಡ, ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯ ಶಿವಪ್ಪಾ ಮಲಶೆಟ್ಟಿ, ದೇವೇಂದ್ರಪ್ಪಾ ಕೆಂಚಣ್ಣವರ, ಹಿರೇಹಟ್ಟಿಹೊಳೆಯ ನೇಮಿನಾಥ ಮತ್ತು ಬಸಪ್ಪಾ ಕರಿಯಣ್ಣವರ, ವೀರ ಭದ್ರಪ್ಪಾ ತೋರೋಜಿ ಚಿಕ್ಕ ಮನೋಳಿ, ಶಂಕರೆಪ್ಪಾ ಬಡಿಗೇರ ಮು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಅಣ್ಣಪ್ಪಾ ದೊಡಮನಿ ಬೆಣಚಿನಮರ್ಡಿ ಮೊದಲಾದವರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿಯ ನಗದು ಹಣವಲ್ಲದೆ ಜನರು ವತ್ತಿ ಇಟ್ಟ ಆಭರಣಗಳನ್ನೂ ಲೂಟಿ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು ಈ ಬ್ಯಾಂಕು ಖಾಸಗಿ ಇತ್ತಲ್ಲದೆ ಆಭರಣಗಳೆಲ್ಲ ಖಾಸಗಿ ಜನರು ವತ್ತಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದವು ಆಗಿದ್ದವು. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಬ್ಯಾಂಕು ಲೂಟಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ತತ್ವಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದವರ ಕಡೆಯಿಂದ ಲೂಟಿಮಾಡಿದ ಹಣ ಮತ್ತು ದಾಗಿನೆಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಕೊಡಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೂ ಸುಮಾರು ೧೦೦೦ ರೂ.

ಹಣ ಹಾಗೂ ಒಂದು ನಾಲ್ಕೈಲಿಯ ಬಂಗಾರದ ಸರದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಎಳೆ ಬಂಗಾರ ಅಪ್ಪರಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಗಿದ್ದವು. ಖಾಸಗಿ ಆಸ್ತಿಗೆ ಕೈ ಹಚ್ಚಬಾರದೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ಒಪ್ಪಿ ಶಿಸ್ತಿನ ಸೈನಿಕರಂತೆ ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟಗಾರರು ವರ್ತಿಸಿದ್ದು ಸಮಾಧಾನ ಸಂಗತಿ.

೨೪. ಸಂಕೇಶ್ವರ ಹೆಬ್ಬಾಳ ಗುಂಪಿನ ವೀರಶ್ರೀ.

ಹುಕ್ಕೇರಿ ತಾಲೂಕಿನ ಪಾಚ್ಚಾಪುರ ಗುಂಪಿನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈ ಭಾಗದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಸಂಕೇಶ್ವರ - ಹೆಬ್ಬಾಳ ಗುಂಪಿನ ಹೋರಾಟಗಾರರೂ ಒಳ್ಳೇ ವೀರಶ್ರೀಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀ ಅಪ್ಪಣ್ಣಗೌಡಾ (ಸತ್ಯಗೌಡಾ ಸಾತಗೌಡಾ) ಪಾಟೀಲರು ಅವರ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಿದ್ದರು ಇವರು ೧೯೨೧ ರ ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೧೯೨೮ ರಲ್ಲಿ ಸಂಕೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಲಾಠಿ ಕಮಾಯಿತು ಕಲಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಸರಕಾರ ವಿರೋಧಿ ಸಂಘಟನೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಇವರ ಮೇಲೆ ಖಿಟ್ಟೆ ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ದಿವಂಗತ ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ ವಕೀಲರು ವಕಾಲತ್ತು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಶ್ರೀ, ಪಾಲೇಕರ ಅವರ ಮುಂದೆ ಈ ಖಿಟ್ಟೆ ನಡೆದಾಗ ಅಪ್ಪಣ್ಣಗೌಡರು ಮಾಡಿದ್ದ ತರುಣರಿಗೆ ಶಾರೀರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯವೇ ಹೊರತು ಅದರಲ್ಲಿ ಸರಕಾರ ವಿರೋಧವಾದುದು- ದೇನೂ ಇಲ್ಲಾ ಎಂಬುದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಇಂಥ ಖಿಟ್ಟೆ ಬಿಡುವ ಧೈರ್ಯ ತಮ್ಮಿಂದಾಗದು ಎಂದು ಹೇಳಿ ೬೦ ರೂ. ದಂಡ ವಿಧಿಸಿದರು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಮುಂಬಯಿ ಹೈಕೋರ್ಟಿಗೆ ಅಪೀಲು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಆರ್. ಎ. ಜಹಗೀರದಾರರು ವಕಾಲತ್ತು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಹೈಕೋರ್ಟಿನ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ದಯಾಮಯರಾಗಿ ದಂಡವನ್ನು ೩೦ ರೂ. ಗೆ ಇಳಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ಅಷ್ಟೇ-ಎಕೆ, ಇಡೀ ಮುಂಬಯಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇಂಥ ಖಿಟ್ಟೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ಪಣ್ಣಗೌಡರ ಈ ಖಿಟ್ಟೆ ಎಲ್ಲರ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿತ್ತು. ೧೯೩೦-೩೧, ೧೯೩೨-೩೩ ಹಾಗೂ ೧೯೪೨ ರ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಕಾರಾವಾಸವನ್ನು ಕಂಡಿ

ದ್ವರು. ನಿಶ್ಚಲಿ ರ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಶಿ ರಂದು ಕೂಡಿದ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ ಅವರು ಚಲೇಜಾವ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಗದೆ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಭಾಗತಾಗಿಯೇ ಉಳಿದು ಸಂಕೇಶ್ವರ ಭಾಗದ ಕಾಯ-ಕರ್ತರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾನುಸಟ್ಟ ದನಕರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸರಕಾರವು ಜಪ್ತ ಮಾಡಿತಲ್ಲದೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಅಟ್ಟಿತು.

ಸಂಕೇಶ್ವರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಕೇಶ್ವರ-ಯಲಿಮನೋಳಿಯ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಸಾರವಾಡಿಯವರ ಮುಖಂಡತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀ. ಶಿವಪ್ಪಾ ಗುಂಡಾಳಿ, ಚನ್ನಯ್ಯ ಮಠಪತಿ ಅವರು ಹೆಬ್ಬಾಳದ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಮುಂದಾಳುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಶ್ರೀ. ಸಿದ್ದಪ್ಪಾ ಪೂಜಾರಿ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕುದನೂರ ಚಿಂಚಣಿ ಗುಂಪಿನವರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯಂತ ಶೌರ್ಯ ಸಾಹಸದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು.

ಚಲೇಜಾವ ಚಳುವಳಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಿಶ್ಚಿತವಾದಕೂಡಲೇ ಸಂಕೇಶ್ವರ - ಹೆಬ್ಬಾಳದ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಶ್ರೀ ಅಪ್ಪಣ್ಣಗೌಡರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪುಣೆ - ಬೆಂಗಳೂರ ಹೆಬ್ಬಾರಿಯ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಮೈಲು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ತಂತಿಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತಾರ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಉರುಳಿಸಿದರು. ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಗೌಡರ ಕೆಲವು ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ೩ ವರ್ಷ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು.

ರಾಯಬಾಗ ಸ್ಪೀಶನ್ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಆಯಿತು.

ಹೆಬ್ಬಾಳದ ಶ್ರೀ ಶಿವಪ್ಪಾ ಗುಂಡಾಳಿ, ಚನ್ನಯ್ಯ ಮಠಪತಿ, ದುಂಡಯ್ಯ ಮಠಪತಿ, ಪರಪ್ಪಾ ಖೋತೆ, ಮಲ್ಲಿಯ್ಯ ಮಠಪತಿ. ಮಹಮ್ಮದ ಅತ್ತಾರ, ಸಿದ್ದಪ್ಪಾ ಯಮಕನಮಡಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸಾವಲಗಿ, ದುಂಡಪ್ಪಾ ಕುಂದಾರ, ರಾಯಪ್ಪಾ ಬಾಳಿ ಕಾಯಿ, ಬಸವಂತ ಚಿಗರಿ, ರಾಯಬಾಗದ ಬಾಳಪ್ಪಾ ನಾಯಕ ಮಾಸ್ತರ, ಶಿವಪ್ಪಾ ನಿಂಗಸೂರೆ, ಶಿವಲಿಂಗ ಸಂಕಪಾಳೆ, ಅದಪ್ಪಾ ಬನೂಸ್, ಗುಂಡೋಪಂತ ಕುಲಕರ್ಣಿ ನಸಲಾಪುರ, ಭೈರೂ ಪೇಟೆ, ಶಂಕರ ಸಂಸುಬ್ಬಿ ಬಾಪು ಸಿಡಿ ಸಿದ್ದಪ್ಪಾ ಪೂಜಾರಿ ಕುದನೂರ, ಚನಮಲ್ಲಪ್ಪಾ ಬಸ್ತವಾಡೆ, ನೀಲಪ್ಪ ಬಸ್ತವಾಡೆ ಹಾಗೂ ಅವರ ಇಬ್ಬರು ಬಂಧುಗಳು ಮೊದಲಾದವರು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ. ಅಪ್ಪಣ್ಣಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಯಬಾಗ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ದಿ, ೬-೧೧-೨೨ ರಂದು ದಾಳಿ ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಮೋಲೀಸರ ಕಾವಲು ಇದ್ದಿತಲ್ಲದೆ ಹನ್ನೆರಡು ದೇವರ

ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಕೂಡ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇವರು ಬಸರಗಿ-ಇದರಗುಂಟಿ ಅಡಿವಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹೋಲಿಸರು ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿದರು. ಎಪ್ರಿಲ್ ೧೯೪೩ ರಲ್ಲಿ ಗೋಟೂರ ಬುಗ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ನಂತರ ಇವರ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಖಚ್ಚಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಲಾಯಿತು.

೨೫ ನೆಲವತ್ತೊಂದು ತಂತಿಕಂಬಗಳು ನೆಲಸನು.

ಸಂಕೇಶ್ವರ ಯಲಿಮನೋಳಿಯ ಹೋಬಳಿಗಾರರ ಗಂಪು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸಂಕೇಶ್ವರದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಸಾರವಾಡಿಯವರು ಈ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಯಲಿಮನೋಳಿಯ ನೇಮಗೌಡಾ ಮಲಗೊಡನವರ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದೊಡಲಿಂಗನವರ, ಮಲ್ಲಪ್ಪಾ ಅಮ್ಮಣಗಿ, ಘಟಗೆಪ್ಪಾ ಪರೀಟಿ, ರಾಮಪ್ಪಾ ಮಡಿವಾಳ, ಪಾರೀಸಪ್ಪಾ ವಾಳಕೆ, ದುಂಡಪ್ಪಾ ಚೌಗುಲೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಜೋಡಟ್ಟಿ, ಕಲ್ಲಪ್ಪಾ ಹಿಟ್ಟಣಗಿ ಶಿವಪ್ಪಾ ಮರಡಿ, ಶಿವಪ್ಪಾ ಲಬ್ಬಿ, ಮಲಗೌಡಾ ನಾಗೂರಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪಾ ಕುರುಬರ, ಶಿವಲಿಂಗ ಬಡಿಗೆರ, ಮುದಕಪ್ಪಾ ಪರೀಟಿ, ರಾಮಪ್ಪಾ ಬೋಣಿ, ಶಿವಪ್ಪಾ ನಾನಾಗೋಳ ಹೊಸೂರ (ಗಡಹಿಂಗ್ಲಜ) ಮೊದಲಾದವರು ಶ್ರೀ ಸಾರವಾಡಿ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದಿನಾಂಕ ೧೩-೨-೧೯೪೩ ರಂದು ನೇರಲಿ - ಮಸರಗುಬ್ಬಿ - ಕಮತನೂರ ರಸ್ತೆಯ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ೪೧ ತಾರಕಂಬಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿದರು.

ಇವರನ್ನು ೧೪೪೩ ರ ಮಾರ್ಚ್ ಕೊನೆಗೆ ಬಂಧಿಸಿ ಶ್ರೀ ಬೋಣಿಯವರನ್ನು ಇತರರ ಮೇಲೆ ಸೆತನ್ನ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಖಚ್ಚಿ ನಡೆಯಿತು, ಎಲ್ಲರೂ ದೋಷ ಮುಕ್ತರೆಂದು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದರು. ಶ್ರೀ ಸಾರವಾಡಿಯವರ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಅನೇಕ ಖಚ್ಚಿಗಳು ನಡೆದವು. ಬೋಣಿಯವರನ್ನು ಸ್ಥಾನಬದ್ಧತೆಯಲ್ಲೇಡಲಾಯಿತು.

ಗಾರಗೋಟಿ ದುರಂತದಿಂದ ಸಾರಾದರು !!

ಮಸರಗುಬ್ಬಿ - ಕಮತನೂರ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಘಟನೆಯ ನಂತರ ೧೫ - ೨೦ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಾರಗೋಟಿಯ ತಾಲೂಕು ಖಜಾನೆಯನ್ನು ಲೂಟಿ

ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಶ್ರೀ ಕರವೀರಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಮೊದಲಾದ ಆ ಭಾಗದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ್ದರು ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಸಾರವಾಡಿಯವರು ಯಲಿಮನೋಳಿಯ ಶ್ರೀ ಬಸಲಿಂಗಯ್ಯ ಗಣಾಚಾರಿ, ನೇಮಗೌಡಾ ಮಲಗೌಡನವರ, ತಾತ್ಕಾ ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಮತ್ತು ರಾಮಾ ಮಲ್ಲಪ್ಪಾ ಬೋಡೆ, ಕಲಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಸಿದಲಿಂಗಪ್ಪಾ ಬಡಿಗೇರ, ಹೆಬ್ಬಾಳದ ದುಂಡಯ್ಯಾ ಚನ್ನಯ್ಯಾ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಯ್ಯಾ ಮತಪತಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಕರೆ ಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಖತಾನೆಯ ಲೂಟಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಆಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ, ಈ ದುರಂತಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕರವೀರಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಆರೇಳು ಜನರು ಮೋಲೀಸರ ಗೋಳಿಬಾರದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾತ ರಾದರು. ಉಳಿದವರು ಪಾಪಾಗಿ ಬರ ಬೇಕಾದರೆ ಸಾಕುಬೇಕಾಯಿತು. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ತ ಎಲ್ಲ ಮೋಲೀಸರು ಗೋಳಿಬಾರಿನಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವರು ಮೋಲೀಸ ಕಚೇರಿ ಮೇಲೆಯೇ ದಾಳಿಮಾಡಿ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಕಚೇರಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದರು.

ಇವಾದನಂತರ ಶ್ರೀ ಸಾರವಾಡಿಯವರ ಗುಂಪಿನವರು ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲಕಾಲ ತಳವೂರಿದರು. ಆಗ ಅವರು ಆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕರೋಡಿ, ಎಕ್ಲಂಬೆ, ಮಲಿಕವಾಡ, ಶಿರಗಾವ್, ಆದಿ ಗ್ರಾಮಗಳ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟರು. ಪಟ್ಟಕುಡಿಯ ಶೆರೆ ಅಂಗಡಿಯನ್ನು ಸುಟ್ಟರು. ಪಟ್ಟ - ಕುಡಿಯಿಂದ ಮಕ್ಕಳ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಗುಡಿಯವರಿಗೆ (೭ ಮೈಲು) ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸ್ಥಾನಿಕ ಹೋರಾಟಗಾರರೂ ಸಹಾಯಮಾಡಿದರು ಇವರ ಪೈಕಿ ರಾವಪ್ಪಾ ಬೋಣಿ ಅವರು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಶ್ರೀ ರತ್ನಪ್ಪಾ ಕುಂಬಾರರ ಗುಂಪು ಸೇರಿ ಉದಗಾವ ಸ್ವೇಶನ್ನಿನಿಂದ ೪ ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾನ್ಹ ೧೨ ಗಂಟೆಗೆ ರೇಲ್ವೆ ಗಾಡಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಸರಕಾರಿ ಹಣ ಲೂಟಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಈ ಗುಂಪಿನವರಿಗೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟ ಸಹಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಸಂಪರ್ಕ ತಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ ಹಣದ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಭೂಗತ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುವುದು ಕಠಿಣವಾದಾಗ ಈ ಗುಂಪಿನ ಮುಂದಾಳುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸಾರವಾಡಿಯವರು ತಮ್ಮ ಸಂಗಡಿಗರಿಗೆ, ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿಯಾದರೂ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಿರಿ ಆದರೆ ಈ ಕೊನೆಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಹಿಂಜರಿಯಬೇಡಿರಿ, " ಎಂದು ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. " ಹಮ್ ರೂಬೇ ಟುಕಡೇ ಖಾಯೇಂಗಿ, ಭಾರತಪರ

ವಾರೀ ಜಾಯೇಂಗಿ “ (ಒಣ ರೊಟ್ಟಿ ತಿಂದಾದರೂ ನಾವು ಭಾರತಕ್ಕಾಗಿ ಆತ್ಮ ಬಲಿ ದಾನ ಮಾಡುವೆವು.) ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರದಿಂದ ಇವರಂತೆ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಹೋರಾಟ ಗಾರರೂ ಆಗ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಸಾರವಾಡಿಯವರ ಸೈನಿಕರು ಒಮ್ಮೆ ಹಣದ ಅಭಾವದಿಂದ ಒಳ್ಳೇ ಬ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆಗ ಶ್ರೀ ಸಾರವಾಡಿಯವರು ನಿಪ್ಪಾಣಿಯ ಶ್ರೀ. ಖಡೇದ ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ೧೦ ಗಂಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ಧನಸಹಾಯ ಕೇಳಿದರು. ನಿಪ್ಪಾಣಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಬಹಳ ಹೆದರಿಸಿದ್ದರು. ಚಳುವಳಿಯವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ಜೇಲು ಕಟ್ಟಿಟ್ಟಿದ್ದೆ ಎಂಬುದು ಶ್ರೀ. ಖಡೇದ ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಆದರೆ ಶ್ರೀ. ಸಾರವಾಡಿಯವರನ್ನು ವಿಮುಖಗೊಳಿಸಲೂ ಅವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಈ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಪಾತಾಗುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಅವರು ಸಾರವಾಡಿಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. - “ ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ದೇವರು ಸಹಾಯವಿದ್ದಾನೆ. ನಾಳೆ ಮುಂಜಾನೆ ನೀವು ಅಡಿಮಲ್ಲಯ್ಯನ ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ. ಗುಡಿಯ ಮುಂದಿನ ಗಿಡದ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಗೇಣು ಅಗಿದು ನೋಡಿರಿ, ದೇವರು ನಿಮಗೆ ಖಂಡಿತ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವನು. ”

ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಅದರಂತೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಶ್ರೀ. ಸಾರವಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ನೂರು ರೂಪಾಯಿಯ ಐದು ನೋಟುಗಳು ಸಿಕ್ಕವು !

೨೬. ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಭಾಗದ ಬಂಡಾಯ.

ಪೋಲೀಸರ ರೈಫಲ್ ಕಸಿಯಲಾಯಿತು !!

ಸಂಪಗಾಂವಿಯ ಶ್ರೀ. ಚೆನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿಯವರು ಹೋರಾಟಗಾರರ ಒಂದು ಗುಂಪನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಸಂಪಗಾಂವಿ ಊರಲ್ಲಿ ದಿನಾಲು ರಾತ್ರಿ ೧೦ ಗಂಟೆಯಿಂದ ರೈಫಲ ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು ಇಬ್ಬರು ಪೋಲೀಸರು ಗಸ್ತಿ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದರು ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಪಗಾಂವ ಪೋಲೀಸರ ಔಟ ಪೋಸಿನ ಪೋಲೀಸರೂ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಇದ್ದರು. ಗಸ್ತಿ ತಿರುಗುವ

ಆ ಪೋಲೀಸರ ರೈಫಲ್ಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ೧೯೪೨ ರ ಅಕ್ಟೋಬರ ೧೮ ನೇ ದಿನಾಂಕ ರಾತ್ರಿ ೧೦-೩೦ ಗಂಟೆಗೆ ಗಸ್ತಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಮನೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ೮-೧೦ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಗಸ್ತಿಯ ಪೋಲೀಸರ ದಾರಿಯನ್ನೇ ಕಾಯುತ್ತ ಮಲಗಿಕೊಂಡರು. ಇಬ್ಬರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸೀರೆ ಉಡಿಸಿ ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಊದಿನ ಕಡ್ಡಿಯ ಪುಡಿಕೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು, ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ನಾಲ್ಕೈದು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿದ್ದರು. ಊರಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಸತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ --- ಸ್ಮಶಾನ ಭೂಮಿಗೆ ಮಂಣು ಕೊಡಲು ಹೊರಟರಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತ ಈ ಜನರು ಚೌರಿ ಬಸಪ್ಪನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು. ಪೋಲಿಸರು ಬ್ಯಾಟರಿ ಲೈಟ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಗುಡಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಈ ಜನರು ಪೋಲೀಸರ ಎದುರಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರೂ, ಗೌಡರೂ, ಸನದಿಯರೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬ್ಯಾಟರಿ ಲೈಟ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದರು. ಅವರು ೭ - ೮ ಜನರಿದ್ದರು. ಪೋಲೀಸರು ಆ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ ಹೋರಾಟಗಾರರನ್ನು ದಾಟುವ ವೇಳೆಗೇ ಸರಿಯಾಗಿ ಈ ಸ್ಮಶಾನಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ " ಸ್ಟೀ " ಪುರುಷರು ಅವರೆದುರಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಸಂಕೇತವಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ ಈ ಸ್ಮಶಾನ ಯಾತ್ರಿಕರು ಎದುರಿಗೆ ಹೋದರು. ಪೋಲೀಸರು ಅವರನ್ನು ತಡೆದು, " ಇಂಥ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದೀರಿ? " ಎಂದು ಬೆದರಿಸಿ ಕೇಳಹತ್ತಿದರು. ಆಗ ಇವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು, " ನೇಗಿನ ಹಾಳದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಆಪ್ತರೊಬ್ಬರು ತೀರಿಕೊಂಡ ಸುದ್ದಿ ಇದೇ ಈಗ ಬಂದಿದೆ, ಗಿಡಾ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಮಂಣು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದೇವೆ " ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಇಬ್ಬರೂ ಆ ರೈಫಲಧಾರಿ ಪೋಲೀಸರ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಖಾರಪುಡಿ ಉಗ್ಗಿದರು. ಪೋಲೀಸರ ಜೊತೆಗೆ ಇದ್ದವರು ಗಡಿಬಿಡಿ ಮಾಡುವದರೊಳಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಆ ೮-೧೦ ಸೈನಿಕರು ಓಡಿಬಂದು ಅವರನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ಎಲ್ಲವೂ ಗೊಂದಲವೇ ಗೊಂದಲ. ರೈಫಲದ ಪೋಲೀಸರು ಕಂಣು ತಿಕ್ಕುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ರೈಫಲಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು !! ಎರಡು ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಮೂರನೇ ಬಂದೂಕು ಧಾರಿಯೊಬ್ಬನು ಗುದ್ದಾಟದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಫಾಯರ್ ಮಾಡಿದನು. ಸುದೈವದಿಂದ ಆ ಗುಂಡು ಯಾರಿಗೂ ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪೋಲೀಸರೂ ಅವರ ಹಸ್ತಕರೂ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಓಡುತ್ತ ತಮ್ಮ ಠಾಣೆಗೆ ಹೋದರು. ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು, ಕಸಿದುಕೊಂಡ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ನೇಗಿನಹಾಳದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದರು. ಈ ಬಂದೂಕುಗಳು ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಕಡೆಯತನಕ ಉಳಿದವು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹಿರೇಬಾಗೇವಾಡಿ ಗುಂಪಿನವರೂ ಇದ್ದರು.

ಸುತ್ತಲಿನ ೭-೮ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಕುಲಕರ್ಣಿ ದಪ್ಪರಗಳನ್ನು ಪಾರಿಶವಾದದ ಗೌಡರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೇ ಭದ್ರತೆಯಿಂದ ಇಡಲಾಗಿವೆಯೆಂದೂ ಆ ಗೌಡರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಬಂದೂಕು ಇದೆಯೆಂದೂ ಸುದ್ದಿ ಶ್ರೀ. ಚೆನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿಯವರಿಗೆ ಹತ್ತಿತ್ತು. ಈ ದಪ್ಪರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕುವ ಕಾರ್ಯ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ಅವರ ತಂಡ ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಇಟಗಿಯಿಂದ ಚಿಕ್ಕ ಹಟ್ಟಿ ಹೋಳಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಸರಿ ಯಾಗಿ ೯ ಗಿಂಟೆಗೆ ೨೦ ಜನರು ಪಾರಿಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಗೌಡರ ಮನೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ದರು. ಗೌಡರು ಒಳ್ಳೆಯ ಚತುರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು. ಅಂದು ಅವರು ಬೇಟಾವಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು ಶ್ರೀ. ವಾಲಿಯವರು ಇಬ್ಬರನ್ನು ಸಂಗಡ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಆ ಗೌಡರ ಮನೆಯೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿದರು. ಹೋದವರೇ ಮೊದಲು ಗೌಡರ ಬಂದೂಕನ್ನು ವಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕೊಂಡು " ಸರಕಾರಿ ದಪ್ಪರ ಎಲ್ಲಿವೆ ? " ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದಪ್ಪರ ಇದ್ದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿದಿತ್ತು. " ಆ ದಪ್ಪರ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಎಲ್ಲಿದೆ ? " ಅದನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ. " ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಇವರು ದರೋಡೆಕೋರರೆಂದು ತಿಳಿದು ಮನೆಯೊಳಗಿನವರೆಲ್ಲರೂ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಗದಗದ ನಡುಗೆ ಹತ್ತಿದರು. ಒಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ಅಳುತ್ತ ಮುಂದೆ ಬಂದು " ಮಹಾರಾಜರೇ, ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗೆ ನನ್ನ ಗೌಡನ ಮನೆಯವರು ಹಾಕಿದ ಪೀತಾಂಬರಗಳಿವೆ. ಅವನ್ನು ನಾನು ತಿರುಗಿ ಹೋಗುವಾಗ ಒಯ್ಯದಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಬಹಳ ಪೀಡೆಯಾಗುವದು. ದಯವಿಟ್ಟು ಆ ಪೀತಾಂಬರ ಗಳನ್ನಷ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಒಯ್ಯಿರಿ " ಎಂದು ಒಳ್ಳೇ ದೃಢದಿಂದ ಹೇಳಿದಳು. " ಪೀತಾಂಬರಗಳಿಗೆ ಕ್ಷೆ ಹೆಚ್ಚುವದಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಸರಕಾರಿ ದಪ್ಪರ ಮಾತ್ರ ಬೇಕು " ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಚನ್ನಪ್ಪನವರು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ೭-೮ ಪೀತಾಂಬರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಆ ತಾಯಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ದಪ್ಪರ ಗಳನ್ನೂ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. " ಇನ್ನು ನಾವು ಹೋಗಿ-ವೆವು " ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಹೊರಡಲನುವಾದರು. ಆಗ ಈ ಜನರು ದರೋಡೆ ಖೋರರಾಗಿದ್ದರೆ ದುನೆಯೊಳಗಿನ ಬೇಕಾದ ವಸ್ತು ಒಡವೆ ಒಯ್ಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸರಕಾರಿ ದಪ್ಪರ ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದಮೇಲೆ ಇವರು ಗಾಂಧಿ ಜನರು, ಚಳುವಳಿಯವರು ಎಂದು ಮನೆಯೊಳಗಿನ ಜನರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆ ಆಯಿತು. ಅವರು ಆ ಹೋರಾಟಗಾರರಿಗೆ ತುಸು ನಿಲ್ಲಲು ಹೇಳಿ ಹೊಚ್ಚಿತುಂಬ ಉಂಡಿ ಅವಲಕ್ಕಿ ಫರಾಳಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಹೋರಾಟಗಾರರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಫಲಾಪಾದ ಮಾಡಿದ

ಮೇಲೆ ಮನೆಯವರು, “ ರಾತ್ರಿಯಾಗಿದೆ, ದಾರಿ ಕಾಣಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಈ ಕಂದಿಲು ಒಯ್ಯಿರಿ .. ಎಂದು ಹೇಳಿ ಒಂದು ಕಂದಿಲು ಕೊಟ್ಟು ‘ ಹೋಗಿ ಬರಿ ” ಎಂದು ಅತ್ಯಂತ ಆತ್ಮೀಯತೆಯಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟರು. ಹೋರಾಟಗಾರರು ಅನಂದದಿಂದ ಹೊರಟು, ಊರ ಹೊರಗೆ ಆ ದಪ್ಪರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಗೇವಾಡಿ-ಗಂದಿಗದಾಡದ ಹೋರಾಟಗಾರರಿದ್ದರು.

ರೈತ ಬಾಲಕನ ಜಾಣತನ,

ಒಂದು ದಿನ ವಾಲಿ ಚೆನ್ನಪ್ಪನವರು ರಾಮಚಂದ್ರ ಸೋನಚ್ಚಿ ನೇಗಿನಹಾಳಿ ಇವರೊಂದಿಗೆ ಯರಗೊಪ್ಪದ ಕಡೆಯಿಂದ ಸಂಪಗಾವಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸಂಪಗಾವಿಯಿಂದ ೨-೩ ಫರ್ಲಾಂಗ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ೧೨ ವರ್ಷದ ಹುಡುಗ ಮತ್ತು ೯ ವರ್ಷದ ಒಂದು ಹುಡುಗಿ ಮೇವು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರು ಹಿಡುತ್ತ ಬಂದು, “ ಈಗ ಊರೊಳಗೆ ಹೋಗಬೇಡಿರಿ, ಪೋಲೀಸರು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ “ ನಾವೇನೂ ಚಳುವಳಿಗಾರರಲ್ಲ ನಮಗೇನು ಚಿಂತೆ ? ಪೋಲೀಸರು ಊರಲ್ಲಿ ಬಂದರೇನು ಚಿಟ್ಟಿರೇನು ” ಎಂದು ಚೆನ್ನಪ್ಪ ಅಂದರು . ಆಗ ಆ ಹುಡುಗರು, ” ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ, ಕಂಬಳಿ ಹೊದ್ದುಕೊಂಡು ತಿರುಗಾಡುವವರು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ (ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ) ಅಡ್ಡ ಅಡ್ಡ ಹಾಯುವವರು ಚಳುವಳಿಯವರೆಂದು ಗೊತ್ತಿದೆ, ನೀವು ಕಂಬಳಿ ಹೊತ್ತಿರುವಿರಿ ಮತ್ತು ಅಡ್ಡದಾರಿ ಹಿಡಿದು ನಡೆದಿದ್ದೀರಿ. ಅಂದಮೇಲೆ ನೀವು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಚಳುವಳಿಯವರೇ .. ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಈ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಅನಂದಭರಿತರಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದರು, ” ಈಗ ನಾವು ಏನು ಮಾಡೋಣ ? ಪೋಲೀಸರು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದರೆ ಹೇಗೆ ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು “ ಗಾಬರಿಯಾಗಬೇಡಿರಿ, ಈ ಹುಲ್ಲಿನೊಳಗೆ ಅಡಗಿ ಕೂಡಿ. ಮೇಲೆ ನಾವು ಹುಲ್ಲು ಮುಚ್ಚುತ್ತೇವೆ. ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಊರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆ ಪೋಲೀಸರು ಇನ್ನೂ ಇದ್ದಾರೆ ಯೋ ತಿರುಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ ಯೋ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇನೆ ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಊರಿಗೆ ಹೊರಟನು. ಈ ಘಟನೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಆದ ಅನಂದಕ್ಕೆ ಮಿತಿ ಇಲ್ಲದಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಎಲ್ಲ ಅಬಾಲ ವೃದ್ಧರು ಇದೇ ರೀತಿ ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಕ್ರಾಂತಿ ಸೈನಿಕರು ಪೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ.

ಪೋಸ್ಟ್ ಆಫೀಸುಗಳು ಮುಚ್ಚಿದವು !!

ಮುಗುಟಖಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಶಂಕರಪ್ಪಾ ಬಡಿಗೆರ ಮತ್ತು ನಿಗದಿ ಮಾಸ್ತರ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಹಿರೇಬಾಗೇವಾಡಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಟಪಾಲ ಚೀಲವನ್ನು ರಸ್ತೆಯಿಂದ ಕಸಿದುಕೊಂಡರು. ಇದೇ ರೀತಿ ಬೈಲಹೊಂಗಲ ತಾಲೂಕು ಮತ್ತು ಖಾನಾಪೂರ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಯಿಂದ ಟಪಾಲ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡದೆ ಕಸಿದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಆ ಭಾಗದ ಟಪಾಲ ಬಟವಡೆಯು ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಪೋಸ್ಟ್ ಆಫೀಸುಗಳ ಮೇಲೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ನಡೆದದ್ದರಿಂದ ನೇಗಿನಹಾಳ ಸಂಪಗಾವ ಪೋಸ್ಟ್ ಆಫೀಸುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಲಾಯಿತು. ಬಾಗೇವಾಡಿ ಮು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಟಪಾಲ ಚೀಲವನ್ನು ಬಾಗೇವಾಡಿ ಗುಂಪಿನವರು ಕಸಿದುಕೊಂಡರು.

ನಾಗರಗಾಳಿ ರೇಂಜ್ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ಆಫೀಸಿಗೆ ಬೆಂಕಿ

ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ಗುಂಪು, ದೇಗಾವಿಯ ಜಗದೇದಪ್ಪ ದುಗ್ಗಿಣಿ ಅವರ ಗುಂಪು ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಹುನಗುಂದ ಬೀಡಿ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ರಾತ್ರಿ ಕ್ರೂರ ಕಾಡುಮೃಗಗಳ ಗರ್ಜನೆ ನಡೆದಿರುವಾಗ ನಾಗರಗಾಳಿ ರೇಂಜ್ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ನುಗ್ಗಿ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಹಾಕಿದರು, ಮತ್ತು ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರಗೌಡಾ ಕಾಡಗೌಡಾ, ವೆಂಕಟೇಶ್ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಯಲ್ಲಪ್ಪಾ ಹೈಬತ್ತಿ, ಚನಬಸಪ್ಪಾ ಗಣಾಚಾರಿ ಕಾದರೂಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದವರೂ ಇದ್ದರು.

ಬಾಗೇವಾಡಿ ಗುಂಪಿನವರು ಅಂಕಲಗಿ ಸಿಂದಿ ಅಂಗಡಿಗೆ ಮತ್ತು ಹಾಲಿಗಮಾರ್ಡ್ ಜಾವಡಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದರು. ಬಾಗೇವಾಡಿ-ಕಿತ್ತೂರ, ಬಾಗೇವಾಡಿ-ಸಂಪಗಾವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ೩ ಮೈಲು ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿದರು. ಗೆಜಪತಿ ಹತ್ತರ ಸಿಂದಿ ಕಪಾಲಿಯನ್ನು ಹರಿದರು, ಬಾಗೇವಾಡಿ ಬೇಣಿನಮಾರ್ಡ್ ಹತ್ತರ ಬೈಲಹೊಂಗಲ ರಸ್ತೆಯ ಎರಡು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಪೂಲಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿದರು. ಮುಗುಟಖಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಸರಕಾರಿ ಬಂಗಲೆ ಮತ್ತು ಜಾವಡಿ ಸುಟ್ಟು ಬೇಲೀಫರ ದಪ್ಪರ ಸುಟ್ಟರು. ದೇಗಲೊಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದಪ್ಪರ ಸುಡುವದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಹಿರೇ ಬಾಗೇವಾಡಿ ನಾಲೆ ಜಾವಡಿಯನ್ನು ಸುಟ್ಟರು. ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಒಂದು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಗೆಜಪತಿ ಗೌಡರ ವನೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಇಡದೆ ತಮ್ಮ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು, ಈ ಗುಂಪಿನ

ಬಾಪೂಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಗೆಜಪತಿ ಇವರ ಬಂಧನಕ್ಕಾಗಿ ಸರಕಾರದವರು ೧೦೦೦ ರೂ. ಬಹುಮಾನ ಜಾಹೀರ ಮಾಡಿದ್ದರು.

ಪೋಲೀಸರ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಂಪಗಾವಿ ಹೋರಾಟಗಾರರೇ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದರು. ನಂತರ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಹಬ್ಬಿತು. ಬೆಳಗಾವಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಭವಿ ಫೌಜದಾರರ ಪಿಸ್ತೂಲು ಹಾಗೂ ಅವರ ಸಂಗಡ ಇದ್ದ ಪೋಲೀಸರ ೨ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡದ್ದು ಈ ಮೊದಲೆ ಬಂದಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ವಾಡದ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದೂಕುಗಳ ಕತೆ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ದೇಗಾವೆ, ಸಿದ್ಧಸಮುದ್ರ, ಬೆಳವೆಡಿ, ಕಾದ್ರೊಳ್ಳಿ, ಅಂಬಡಗಟ್ಟಿ, ಹೊನ್ನಾಪುರ, ತೇಗೂರ, ನಿಂಗನಮಠ, ಚಿಕ್ಕಹಟ್ಟಿಹೊಳೆ, ಮಸ್ಸೆನಟ್ಟಿ, ಬುರಣಕಿ, ಕುಂಬಾರಕೊಪ್ಪ, ಮಂಗನಪಾಡ, ದೇಶನೂರ, ಚಿಕ್ಕ ಬಾಗೇವಾಡಿ, ನಾಗೇನಟ್ಟಿ, ಅವರೊಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನೇವಾರಿ ೧೯೪೩ ರಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿಯವರಿಂದ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ನಡೆಯಿತು. ಸುಮಾರು ೬೫ ಬಂದೂಕುಗಳು ಹೋರಾಟಗಾರರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಅವರು ಯಾವ ಬಂದೂಕನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ.

೨೭. ಮುಗುಟೆಖಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ತಂಗುಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿ !

ಡವಗಿ ಬರದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬರಗಾಲ ಕಾಮಗಿರಿಯೆಂದು ಮುಗುಟೆಖಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ೧೨೦ ಎಕರೆ ವಿಸ್ತಾರದ ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಐದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಗದ್ದಿರೆರೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸರಕಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತಂಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಬಂಗಲೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸ್ಥಳವು ಒಳ್ಳೇ ರಮಣೀಯವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಆಗಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಬಂದು ತಂಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ “ ಭಾರತದಿಂದ ತೊಲಗಿರಿ “ ಘೋಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ತಂಗುಮನೆಗೂ ಸಂಚಾರ ಬಂತು. ಈ ತಂಗುಮನೆಗೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ

ದಾಳಿಯ ಭಯವು ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು, ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಮಂಜೂಗ್ರತೆಯಿಂದ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾವಲಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಪೋಲೀಸ್ ಪಾರ್ಟಿಯನ್ನೇ ಅಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದರು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದವು. ಈ ತಂಗು ಮನೆಯೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯೋಧರ ಕಣ್ಣು ಕುಕ್ಕದೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಸಪ್ಟೆಂಬರ ತಿಂಗಳು ಒಂದು ದಿನ ಮುಜಾನೆ ತಂಗುಮನೆಯ ಆಂಗಕದಲ್ಲಿಯೂ ಮರವೊಂದಕ್ಕೆ ಹಲಗೆಯೊಂದು ತೂಗು ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಅವರ ಮೇಲೆ " ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರೆ ಈ ತಂಗುಮನೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರಿ " ಎಂದು ಬರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನೋದಿದ ಪೋಲೀಸರ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳು ಅಗಲವಾದವು, ವಿಶೇಷ ರಕ್ಷಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ತಯಾರಾದವು. ಇಡೀ ರಾತ್ರಿ ಎಲ್ಲಾ ಪೋಲೀಸರು ತಂಗು ಮನೆಯ ಎದುರಿನ ಜೋಳದ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಕಾಯುತ್ತ, ಬಂದೂಕುಧಾರಿಗಳಾಗೇ ನಿಂತಿದ್ದರು. ನಿದ್ರೆಗೆಟ್ಟು ಹೈರಾಣಾಗಿ ಹೋದರು. ತಂಗುಮನೆಗೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ ! ಅದರೂ ಭಯದಿಂದ ಪಹರೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟೇ ಇದ್ದರು.

ಮುಂದೆ ಐವಾರು ದಿನಗಳ ನಂತರ ಇದೇ ರೀತಿ ಒಂದು ಹಲಗೆ ಮುಗುಟಪಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಧರ್ಮಶಾಲೆಗೆ ನೇತ: ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಪಹರೆಯಂತೆ ಪೋಲೀಸರು ದಂಗಾದರು. ನಾಲ್ಕೈದು ದಿನಗಳ ನಂತರ ಮತ್ತೆ ತಂಗುಮನೆಗೆ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಬರೆದ ಫಲಕ ! ಈಗ ಮಾತ್ರ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಯಾರೂ ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆ ಗೊಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯೋಧರು ತಮ್ಮ ಧೈರ್ಯದ ಕೈ ತೋರಿಸಿಯೇ ಬಿಟ್ಟರು. ಪಾರಿಶ್ವಾಹಿ ಗಿರಿಹಾಲ, ಜಿಣ್ಣಾಸಮರಡಿ, ಬ್ಯಾಮಾಪುರ, ಸಂಪಗಾವ ಗೆಟಗಿ ಮೊದಲಾದ ಊರಿನ ಸುಮಾರು ೧೦೦ ಜನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯೋಧರು ಮುಗುಟಪಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ತಂಗುಮನೆ ಸುಡುವದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ. ಒಂಗಾಪುರರು ಅವರ ಪ್ರಮುಖರು.

ಈ ಜನರೆಲ್ಲ ತಂಗುಮನೆಯ ಹಿಂನ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಫುಲಾಂಗ ವೇಲಿರುವ ಶ್ರೀ. ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪ ಗಣಾಚಾರಿ ಅವರ ಜೇರಲ ತೋಟದಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿ ಬುಡಿದು ಕೊಂಡರು. ಅಲ್ಲಿ ಫಲಾಹಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದರಲ್ಲದೆ, ಚಿಮಣಿ ಎಣ್ಣೆ ಡಬ್ಬಿ, ಹಂಜುಗಳನ್ನೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಟ್ಟಿದ್ದರು.

ರಾತ್ರಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ನಿಶ್ಯಬ್ದತೆ ನೆಲೆಸಿದಾಗ ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ೧೧ ಗಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈ ಜನ ತಂಗು ಮನೆಯ ಹತ್ತಿರ ಬಂದರು.

ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ದೇವಲಾಪೂರದ ಸಂಕನ ಗೌಡರೂ ಪಾರಿಶ್ವಾಡದ ಕಂಬಳಿ ಮಠರೂ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವೇಷದಿಂದ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲಜನ ಅಲ್ಲಿಯ ಪೋಲೀಸ್ ಪಾರ್ಟಿಯವರನ್ನು ಸ್ವಾಂತ ಸಮೀಪದ ಫಲಾಹಾರ ದುಂದಿರಕ್ಕೆ ಕರೆ ದೊಯ್ದು ಅವರೊಂದಿಗೆ ಇಪ್ಪಿಟಾಟದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದರು. ಇತ್ತ ದಾರಿ ಸುಗಮ ವಾಯಿತು.

ಈ ಗುಂಪು ತಂಗುಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಲೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾವಲುಗಾರರನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಕೋಣೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಹಾಕಿ ಬಂದೂಕು ಹಾರಿಸಿ ಹೆದರಿಸಲಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ತಪಾಸಣೆ ನಡೆಸಿ ಬ್ರಿಟಿಶರ ಐಷಾರಾಮದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟರು. ಅವಾರ ದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಶ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಮೋಟರ ಸೈಕಲ್ ಒಂದರ ಪೆಟ್ರೋಲ ತೆಗೆದು ಸಾಮಾನು ಹಾಗೂ ಕಟ್ಟಡದ ಮೇಲೆ ಎರಚಿದರು.

ಅಂದು ಕಾಮದಹನದ ಹೋಳಿಯ ದಿನವೂ ಆಗಿತ್ತು ! ಪ್ರಸಂಗಾವಧಾನತೆ ಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡಲು ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕೂಡಿಸಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ದು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ತಂಗುಮನೆ ತಲ್ಲಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಂಕಿಯ ಕೆನ್ನಾಲಗೆಗಳು ಆಕಾಶದುದ್ದಕ್ಕೂ ಏರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಆದರೆ ತಂಗುಮನೆಯ ಹೊರ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ಕಾವಲುಗಾರನನ್ನಾರೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತ ಗಡಿಬಡಿಯಿಂದೆದ್ದು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಊರ ಗೌಡರಿಗೆ ತಿಳಿ ಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಇಪ್ಪಿಟಾಟದಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯರಾಗಿದ್ದ ಪೋಲೀಸರಿಗೂ ಸುದ್ದಿ ಮುಟ್ಟ ಸಿದ. ಅವರು ದಿಕ್ಕು ತೊಚ್ಚದೆ ಎಷ್ಟು ಜನ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ ? “ ಎಂದರು.

“ ಸಾವಿರಾರು ! “ ಕಾವಲುಗಾರನ ಉತ್ತರ “ ಭಾರೀ ಬಂದೂಕು, ಪಿಸ್ತೂಲು ಗಳನ್ನೂ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ”

ತಂಗು ಮನೆಯಲ್ಲಿನ ಕೆಲವಸ್ತುಗಳು ಬೆಂದು ಭಾರೀ ಸಪ್ಪಳ ಮಾಡತೊಡಗಿದವು. ಯಾವ ಪೋಲೀಸರೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗುವ ಧೈರ್ಯ ತೋರಲಿಲ್ಲ.

ಇತ್ತ ಗಂಡಾಂತದ ಸೂಚನೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಟಿಳುವಳಿಗಾರರು ಪಾರಾದರು. ಮರು ದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಪೋಲೀಸರು ಬಸ್ ಸ್ಟಾಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕವರನ್ನು ಹೊಡೆದು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟರು.

ಇತ್ತ ಸರಕಾರ ಬೆಂಕಿಸ್ವಾಮಿಯವರನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ೨೦೦೦ ರೂ. ಬಹುಮಾನ ಸಾರಿತು.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಿತ್ತೂರನಾಡಿನ ಕೆಚ್ಚಿದೆಯ ವೀರರು ಅಂಜದೆ ಅಳುಕದೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಮತ್ತಿಷ್ಟೂ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರಿಸಿದರು !

೨೮. ಕಿತ್ತೂರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಿಡಿಗಳು.

ಚಲೇಜಾವ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರ ಭಾಗದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೀರರು ತಮ ಪರಿಲಿನ್ ಮತಿಗೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ೧೯೨೦ ರಿಂದಲೂ ಕಿತ್ತೂರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಕಿಚ್ಚು ಹೊತ್ತುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿತು. ಮಹಾಬಳೇಶ್ವರಪ್ಪ ಮುತ್ತುರ, ಬಂಡಾಚಾರ್ಯ ತಡಕೋಡ, ರಾಮರಾವ ಫವಳೆ, ಗುರುಭಟ್ಟ ಜೋಶಿ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಹುಮ್ಮ ಸದಿಂದ ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ೧೯೦೮ ನೆಯ ಇಸವಿಯಿಂದಲೇ ಕೆಲವು ಹಿರಿಯರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಸಂದೇಶ ಬೀರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾವ್ಯಾನಂದ ಶ್ರೀ, ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ ಪುಣೇಕರ, ನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯ ಕಂಚಿ, ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಕಂಚಿ, ರಂಗಣ್ಣ ನಾಯಕ, ವಿಠಲ ನರಸಿಂಹ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಹೆಬ್ಬಾಳ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಪ್ರಾಣಗಾದ, ಮಹಾಬಳೇಶ್ವರಪ್ಪ ಮುತ್ತುರ ಮುಂತಾದವರು ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಜನತೆಯ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪ ಬಂದು ಕಿತ್ತೂರ ಭಾಗವು ೧೯೨೧, ೧೯೩೦, ೧೯೩೨, ೧೯೪೧ ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದೆಯೇ ಇತ್ತು.

೧೯೪೨ ರ ಕೊನೆಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯೂ ಕಿತ್ತೂರ ಭಾಗವು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿತು. ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ, ದೇಗಾವ, ಅಂಬಡಗಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತೂರ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿಯ ದೇಶಭಕ್ತ ವೀರರು ಒಂದು ಭೂಗತ ಸೈನ್ಯ ರಚಿಸಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು.

ಕಾನಲಲ್ಲಿಯ ಕುಲಕರ್ಣಿ ದಪ್ಪರಗಳು ಕಣಿಯಾವವು !

ಕೊಡಲಿಯ ಕಾವಲುಗಾರರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು !!

ಕಿತ್ತೂರ ಭಾಗದ ಕುಲಕರ್ಣಿ ದಪ್ಪರಗಳ ನಾಶ ಪಟಪಟನೆ ನಡೆದದ್ದರಿಂದ ಕಿತ್ತೂರ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ದಪ್ಪರಗಳ ಸರತಿ ಬಂದಿತು. ಕಿತ್ತೂರಲ್ಲಿ ಘಾಜವಾರ ಕಚೇರಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಈ ಕಚೇರಿಯ ತೀರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಲಕರ್ಣಿ ದಪ್ಪರಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಶ್ರೀ. ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿ ಸನದಿಯವರೂ ಪೋಲೀಸರೂ ಮಲಗಿ ಕಾವಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ದಪ್ಪರಗಳನ್ನು ಸುಡುವದು ಸುಲಭವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಿತ್ತೂರ ಭಾಗದ ಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿಗಳ ದಪ್ಪರಗಳು ಶ್ರೀ. ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಈ ದಪ್ಪರಗಳನ್ನು ಸುಡುವ ಯೋಜನೆ ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಊರಲ್ಲಿಯ ತಾರ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಕಾಯಲು ಸ್ಟೇಶನ್ ಪೋಲೀಸರು ಬಂದು ಶ್ರೀ. ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಮನೆಯ ಹತ್ತರವೇ ತಮ್ಮ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ, ತನ್ನ ಭಾಗದ ದಪ್ಪರಗಳಿಗೆ ಚೂಪಾದ ಗಂಡಾಂತರ ಎಲ್ಲವೆಂಬ ಅಹಂಕಾರವು ರೆವಿನ್ಯೂ ಸರ್ಕಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ. ದೇಶಪಾಂಡೆ ಇವರಿಗೆ ಇತ್ತು. ಸರ್ಕಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರೂ, ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರೂ ದಪ್ಪರ ಇಟ್ಟಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಟಿನ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದರು. ನಾಲ್ವರು ಸನದಿಯವರೂ ಮಲಗಿದ್ದರು, ಆಫೀಸಿಗೆ ಕೀಲಿ ಹಾಕಿತ್ತು.

ಒಂದು ನಡುರಾತ್ರಿ ಒಂದು ಗಂಟೆಗೆ ನಮ್ಮ ಯೋಧರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಪ್ತಳಾಗದಂತೆ ಕೀಲಿ ಮುರಿದು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಉಲುವದ ಸಪ್ತಳಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬದಿಗೆ ಮಲಗಿದ್ದ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರು ಎಚ್ಚರಾಗಿ ಮುಸುಕು ತೆಗೆದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ- ತಮ್ಮ ಪಲ್ಲಂಗದ ನಾಲ್ಕು ಕಾಲಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ವೀರರು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಿ ಕೂಡಗೋಲು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಯಮದೂತರಂತೆ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ ! ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರು ಗಾಬರಿ ಆಗಿ ಆ ಸ್ಥಿಂಗಿನ ಪಲಂಗದ ಮೇಲೆ ಇವ್ವಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ಪುಟಿಯ ಹತ್ತಿದರು ! ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಿದ್ದ ಸರ್ಕಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರೂ ಎಚ್ಚರಾಗಿ ನೋಡವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರ ಸುತ್ತಲೂ ನಾಲ್ಕು ವೀರರು ನಿಂತದ್ದು ಕಾಣಿಸಿತು. ಅವರೂ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಬುದುಂಗನೆ ಪುಟಿ

ದೇಳ ಹತ್ತಿದರು ! ಇಬ್ಬರು ವೀರರು ಅವರ ಬಾಯಿ ಒತ್ತಿಹಿಡಿದು ಚೀರದಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಅರಿವೆಯ ಚಂಡು ಹಾಕಿದರು. ಕಂಣು ತೆರೆದರೆ ಖಾರಪುಡಿ ಬೀಳಬಹುದೆಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯಲೇ ಇಲ್ಲ, ಬಾಯಿ ಬಿಚ್ಚಲಿಲ್ಲ. ಸನದಿಯವರನ್ನೂ ಎಂಟು ಹತ್ತು ವೀರರು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತದ್ದರಿಂದ ಅವರೂ ಎಚ್ಚರಾದರೂ ಸಹ ನಿವ್ವೆಯ ಸೋಗು ಹಾಕಿದರು. ಕಂಬಳಿ ಮೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದಪ್ಪರ ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಸುಟ್ಟುಹಾಕಲಾಯಿತು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಕಿತ್ತೂರಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾಟಕ ನಡೆದಿತ್ತು. ಆ ನಾಟಕ ನೋಡುವ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಂತೆ ಸುಮಾರು ೩೦ ಜನ ವೀರರು ಊರೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಮನೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿದರು. ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ, ದೇಗಲೊಳ್ಳಿ, ದೇವರ ಶೀಗೀಹಳ್ಳಿ, ಬೈಲೂರು ಹಂದೂರ, ಬೋಗೂರ, ಗುಂಡಾನಟ್ಟಿ, ಮಸಗಾನಟ್ಟಿ, ಗೋಶಾನಟ್ಟಿ, ಭುರಣಕಿ, ಕರೀಕಟ್ಟಿ ಎಮ್ಮಿನಕಟ್ಟಿ, ಮಾರ್ಗನಕೊಪ್ಪ, ಹುಲಿಕೊತ್ತಲ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಾಮಗಳ ದಪ್ಪರಗಳನ್ನು ಸುಡಲಾಯಿತು. ಜಾವಡಿ ಬುಗ್ಗೆಗಳೂ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದವು. ಶ್ರೀ. ಗುರುಭಟ್ಟ ಜೋಶಿ, ಜಗದೇವಪ್ಪ ದುಗ್ಗಣಿ, ಶಿವಪ್ಪ ಮಲಶಟ್ಟಿ ಇವರು ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಶಿಸ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ.

ತೊಲಗಿ ಹಪ್ಪೆ ಲೂಟಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಗುಂಪು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತ್ತು. ತೊಲಗಿ ಹಪ್ಪೆ ಲೂಟಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕ ಎರಡು ರಾಯಫಲಗಳು, ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಸಿದುಕೊಂಡ ೧೭ ಬಂದೂಕುಗಳು, ೨೮ ಕತ್ತಿಗಳು, ಮತ್ತು ಎರಡು ಪೋಲೀಸ್ ಡ್ರೆಸ್ ಇವು ಈ ಗುಂಪಿನವರ ಕಡೆ ಇದ್ದವು. ತಮ್ಮ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಹ ಅವರು ಈ ಶಸ್ತ್ರಗಳ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಹೆದರಿಕೆ ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವಿತ್ತು.

ದೇಗಲೊಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ದಪ್ಪರ ಸುಡುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದಪ್ಪರದಲ್ಲಿ ೪ ತೊಲಿಯ ಬಂಗಾರದ ಬಳೆಗಳೂ, ಐದುನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಕರೆನ್ಸಿ, ನೋಟುಗಳೂ ಇದ್ದದ್ದು ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಅವನ್ನು ಬದಿಗೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ಆ ಹಣ ಸರಕಾರದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಹಣವನ್ನು ಮತ್ತು ಬಂಗಾರದ ಎರಡೂ ಬಳೆಗಳನ್ನು ಆ ಕುಲ ಕರ್ಣಿಯವರಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಮುಟ್ಟಿಸಲಾಯಿತು, ಮೇಲಿನವರ ಆದೇಶ ಮತ್ತು ಹೋರಾ

ಟದ ಪದ್ಧಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಯೋಧರು ಹೇಗೆ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಉದಾಹರಣೆ ಒಂದು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗರು ಕೇವಲ ಸರಕಾರಿ ಆಸ್ತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೈ ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಖಾಸಗಿ ಆಸ್ತಿಗೆ ಎಂದೂ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದದ್ದರಿಂದಲೇ ಜನತೆಯ ಸಹಾನುಭೂತಿ ನಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಕಡೆತನಕ ಉಳಿಯಿತು.

ಮಿಲಿಟರಿ ಕಾವಲು ಇದ್ದರೂ ತಾರಕಂಬಗಳು ಉರುಳಿದವು.

ಪುಣೆ ಬೆಂಗಳೂರ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚಿನಕೇರಿ ಗ್ರಾಮದ ಹದ್ದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತಾರಕಂಬಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಿತ್ತಿ ಒಗೆಯಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ನಾಲ್ಕು ದಿನದ ಮೇಲೆ ತಿಮ್ಮಾಪುರ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೈಲಿನವರೆಗೆ ಮತ್ತೆ ತಾರಕಂಬಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ಕೆಡವಲಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ತಾರಕಂಬಗಳನ್ನು ಕಾಯಲಿಕ್ಕೆ ೨೫ ಜನ ಸಶಸ್ತ್ರ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಇಡಲಾಯಿತು. ರಾತ್ರಿ ತಾಸಿಗೊಮ್ಮೆ ಮು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ತೇಗೂರ ವರೆಗೆ ಈ ಸಶಸ್ತ್ರ ಪಡೆಯು ಬಂದು ಹೋಗಿ ಕಾವಲು ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ತಾರಕಂಬ ಕಿತ್ತುವವರನ್ನು, ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವವರನ್ನು ಕಂಡರ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಲ್ಲಲು ಅವರಿಗೆ ಆದೇಶವಿತ್ತು. ಇಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಮತ್ತೆ ಇದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾರೆ ತಾರಕಂಬ ಕಿತ್ತಿ ಒಗೆಯಲಾಯಿತು. ದೇಗಾಪಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ದೊಂಬರಕೊಪ್ಪ ಹದ್ದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಮೈಲುದ್ದ ವರೆಗಿನ ತಂತಿ ಕಂಬ ಕಿತ್ತಿ ಎಸೆದರು.

ಫಿತೂರಿಗೆ ತಾಸನ.

ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯ ೧೫ ಜನರ ಮೇಲೆ ಪಾಂಚು ಹೊರಟಿದ್ದವು. ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ ಊರೊಳಗಿನ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯ ಹೆಚ್‌ಮಾಸ್ತರ ಕಲ್ಲನಗೌಡಾ ಯಲ್ಲನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಸಾಹೇಬ ಸರದಾರ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಕಕಾರಕ್ಕೆ ಫಿತೂರಿ ಆಗಿ ಊರೊಳಗಿನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮಾಹಿತಿ ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಕಲ್ಲನಗೌಡನ ಮನೆಯನ್ನೇ ಸುಡುವ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಗುಪ್ತರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡದೆ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಳುಕಡಿ, ಅರಿವೆ ಅಂಚಡಿ, ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಕೈ ಹಚ್ಚಬಾರದೆಂದೂ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಸಂಜೆಯ ೬ ಗಂಟೆಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತು ಆ ಫಿತೂರಿಯ ಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದರು. ಊರಲ್ಲಿಯೂ ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಬೆಂಕಿ ಅರಿಸಲು

ಬಾರದ್ದರಿಂದ ಮನೆ ಪೂರ್ತಿ ಸುಟ್ಟಹೊಯಿತು. ಈ ಸುದ್ದಿಯಿಂದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಫಿತೂರಿಗಳ ಆಟ ನಿಂತು ಹೋಯಿತು.

ಶ್ರೀ, ರಾಮರಾವ ಧವಳೆಯವರು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಿತ್ತೂರ ಫಾಜದಾರ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿಯ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮತೀನಗನ್ನಿನಿಂದ ಗುಂಡಿನ ಸುರಿಮಳೆ.

ಮುಗುಟಪಾಸ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತರದ ಗದ್ದಿಕೇರಿ ಮಾಳದಲ್ಲಿ ಮಿಲಿಟರಿಯು ಬಂದು ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಅದೇ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ, ಹಟ್ಟಿಹೊಳೆ, ಮುನ್ನೋಳ್ಳಿ ಈ ಊರ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಬಂದು ಮುನ್ನೋಳ್ಳಿ ಈ ಊರ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಬಂದು ಮು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಚಾವಡಿ ಹಾಗೂ ಬುಗ್ಗೆ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಹಾಕಿಕೊಂಡರು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟಾಗ ತಮ್ಮ ಊರುಗಳಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವರ ಶೋಧಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬಂದಿದ್ದ ಮಿಲಿಟರಿಯು ಒಂದು ತುಕಡಿಯ ಸೈನಿಕರು ಇವರಿಂದ ಒಂದು ಫರ್ಲಾಂಗ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಆಕಾಶಬಾಣ (ಬೆಟ) ಹಾರಿಸಿದರು. ಅದು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಸ್ಫೋಟವಾದೊಡನೆ ದೊಡ್ಡ ಪಕಾಶ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅದರ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ದೂರದವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಜಾಗ ಗಿಡಗಂಟಿ ಸಹ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಹಾರುವ ಈ ಪ್ರಕಾಶ ಬಾಣದ ಥಂ ಥಂ ಸಪ್ಪಳದಿಂದ ಆಕಾಶವೆಲ್ಲ ದುಮುದುಮಿಸಿತು. ಬರಹೋಗುವ ದೂರದ ಜನರೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಒಳ್ಳೇ ಪೇಚಾಟ ಬಂತು. ದಾರಿಗುಂಟಿ ನಡೆದರೆ ಮಿಲಿಟರಿಯವರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಕಾಣುವಂತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಮತೀನಗನ್ನಿನ ಗಂಟೆಗಳಿಂದ ಗುಂಡುಗಳು ಹಾರಹತ್ತಿದವು. ಅವು ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂಥ ಭಯಾನಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಕಂಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಸದ್ದು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಕುಳಿತರು. ಅರ್ಧಗಂಟಿಯ ವರೆಗೆ ಗುಂಡುಗಳು ಹಾರಿದವು, ಆದರೆ ಸುದೈವದಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ಅವು ತಾಗದೆ ಹೋದವು. ಗುಂಡು ಹಾರುವದು ನಿಂತ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ತಾಣಗಳಿಗೆ ಸುರಕ್ಷಿತ ಮುಟ್ಟಿದರು. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಗುಂಡಿನ ಸುರಿಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಸತ್ತಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವರ ಶೋಧಕ್ಕಾಗಿ ಮರುದಿನ ಮಂಜಾನೆ ನಾಲ್ಕರು ಮಿಲಿಟರಿ ಸ್ವಾರರು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಸುತ್ತಲಿನ ಹೊಲಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿರುಗಾಡಿ ನೋಡಿದರು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಹುಸಿ ಗುಂಡಾಗಿದ್ದವು.

ಏ ಕ್ಯಾ ಹುನಾ ?

ಬಸರಕೋಡದ ಗ್ರಾಮದ ಅಗಸಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮೋಟಾರ ಸುಟ್ಟ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು, ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಆರಾಮ ಖುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗರೇಟು ಸೇದುತ್ತ ಕುಳಿತ ಡಿ. ವಾಯ್. ಎಸ್. ಪಿ ಥಾರ್ನಹಿಲ್ ಸಾಹೇಬನು ಕೇಳುತ್ತಲೇ “ ಏ ಕ್ಯಾ ಹುನಾ ? ಚಲೋ ಭಾಗೋ ! ” ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ಭತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತ, ಎಡವುತ್ತ, ಬೀಳುತ್ತ ಬಸರಕೋಡ ಅಗಸಿಗೆ ಬಂದನು. ಮೋಟಾರ ಪೂರ್ಣ ಸುಟ್ಟದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಾಹೇಬನು ಮುಂಗೈ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡನು. ಹೋಳೀ ಹುಣ್ಣಿವೆಯ ಬಿಸಿಲು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಹನ್ನೆರಡು ಗಂಟೆಯ ವೇಳೆ ! ಹೊಲದಲ್ಲಿಯ ಹೆಂಟೆಗಳನ್ನು ತುಳಿಯುತ್ತ ಸಾಹೇಬನೂ ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಓಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಹುಡಿ ಹಾರುತ್ತಿತ್ತು. ಮೈಯೆಲ್ಲ ಬೆವರು ಸೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಈ ಸಾಹೇಬರೂ, ಪೋಲೀಸರೂ ಓಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿಯ ರೈತರು ನಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದು ದಿನ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಬಹುದೆಂದು ಅವರು ಆಡಹತ್ತಿದರು. ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಓಡಿಸಿದ ಈ ಘಟನೆಯ ವಿವರ ಮುಂದೆ ಬಂದಿದೆ.

ರೇಲ್ವೆ ಹಳಿ ಕಿತ್ತಲಾಯಿತು

ಮೋಲೀಸರ ದಾಳಿ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಾಚಾರ ಒಂದೇ ಸವನೆ ನಡೆದದ್ದರಿಂದ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಕೆಲದಿನ ಈ ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಚಟುವಟಿಕೆ ಸಾಗಿಸಿದರು. ದೇಗಾವಿ, ಶಿರಗಾಪುರ, ಹೊನ್ನಾವೂರ, ಬಸರಕೋಡದ ಕೆಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಇವರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಕೋಗಿಲಗೇರಿ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನ ಹತ್ತಿರ ಈ ಮೊದಲೇ ರೇಲ ಹಳಿಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ಹಾಕಿದ್ದರಂತೆ, ಈಗ ಕುಂಬಾರಕೊಪ್ಪ, ಕಂಬಾರಗಣವೆ, ಸ್ಟೇಷನ್ ಹತ್ತರ ರೇಲ್ವೆ ಹಳಿಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ಹಾಕಿದರು. ಟೆಲಿಫೋನ್ ಟೆಲಿಗ್ರಾಫ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದರು. ತೇಗೂರ, ರಾಮಾಪುರ, ವೀರಾಪುರ, ಕಲ್ಲಾಪುರ ಗ್ರಾಮಗಳ ದಪ್ಪರ ಮತ್ತು ತೇಗೂರ ಚಾವಡಿ ಸುಟ್ಟರು ತೇಗೂರ ಬಂಗ್ಲೆ ಸಿಂದಿಸರೆ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಂಡವಾಡೆಗಳನ್ನೂ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದ ಕತ್ತಿ, ಬರ್ಚಿ ಮತ್ತು ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನೂ ಕಸಿದುಕೊಂಡರು. ಮೋಲೀಸರ ಸತತ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ ಊರಮೇಲೆ ನಡೆದೇ ಇತ್ತು. ಊರವರು ಬೇಸತ್ತು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಭೂಗತರನ್ನೆಲ್ಲ ಹಾಜರ ಮಾಡಿಸುವ ಉದ್ದೋಗಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದರು. ಹತ್ತಾರ ಮತ್ತು ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಚ್ಚಿ ಇಟ್ಟ ಸ್ಥಳ ಚಸ್ಪಪ್ಪ ಅಮಾಶಿ ಎಂಬ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿತು ಮೋಲೀಸರು ಚಸ್ಪಪ್ಪನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು

ಬಹಳೇ ಪೀಡಿಸ ಹತ್ತಿದಾಗ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಚನ್ನಪ್ಪನು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕನು. ಆಯುಧ, ರಾಯಫಲ, ಬಂದೂಕ, ಹತ್ತಾರು ಪೋಲೀಸರ ಡ್ರೆಸ್ ಇವೆಲ್ಲ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ದೊರೆತವು. ಪೋಲೀಸರ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಿತಿ ಮೀರಿದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ಭೂಗತರು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕರು. ಕೆಲವರು ತಾವಾಗಿಯೇ ಹಾಜರಾದರು, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಯೋಧನ ತಿಗದ ಮೇಲೆ ರಕ್ತ ಚೆಮ್ಮುವಂತೆ ಭರಮಪ್ಪನ ಪ್ರಸಾದ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಚಿನ್ನಯಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕುದಿನ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಒಡಿ ಹೋಗಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಮಾ ೩ ಗುಂಡು ಹಾಕುವ ನಾಟಕವನ್ನೂ ಪೋಲೀಸರು ಮಾಡಿದರು, ಅದರೂ ಯಾವದೇ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಅವರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀ ಗುರುಭಟ್ಟ ಜೋಶಿ, ರಾಮರಾವ ಥವಳಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪಾ ಮಾರಿಹಾಳ, ರಂಗಣ್ಣ ಮಸಳಿ, ಶಾಮಾಚಾರ್ಯ ಗಿರಿಭಟ್ಟನವರ, ಚಿದಂಬರ ಜೋಶಿ, ಹಣಮಂತಾಚಾರ್ಯ ಮಿಟ್ಟಿಮನಿ, ಹಣಮಂತಾಚಾರ್ಯ ಕಟ್ಟಿ, ಗುರಪ್ಪ ಪತ್ತಾರ, ರುದ್ರಪ್ಪ ತೋಟಗಿ, ಬಾಬುರಾವ ದೊಡ್ಡಣ್ಣವರ, ಬಿಂದಾಚಾರ್ಯ ತಡ ಕೋಡ, ಮೊದಲಾದವರು ಕಿತ್ತೂರ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ೧೮ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸರಕಾರಿ ದಪ್ಪರ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಬಸ್ಸಾಪೂರ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟರು. ದಪ್ಪರ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ ದೇಗಾವಿ ಗುಂಪಿ ನವರೂ ಬಂದಿದ್ದರು, ಶ್ರೀ ಶಂಕರಪ್ಪ ಹೊನ್ನಾಪೂರರೂ ಇದ್ದರು, ಡೊಂಬರ ಕೊಪ್ಪ ಬಂಗಲೆಯನ್ನು ಸುಡಲಾಯಿತು. ಕಿತ್ತೂರದ ಕನ್ನಡ ೧ ನೇ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯ ದಪ್ಪರಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ, ಸೂರ್ಯಕಾಂತ ಥವಳಿ ಚದಂಬರ ಜೋಶಿ, ಪ್ರಭಾಕರ ಥವಳಿ ಮೊದಲಾದವರು ಸುಟ್ಟರು,

ಕಿತ್ತೂರ ಭಾಗದ ಭೂಗತರಲ್ಲಿ ದೇಗಾವ, ಹೊನ್ನಾಪೂರ, ಬಸರಕೋಡದವರು ೧೭ ವೀರರು. ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯ ೨೫ ಯೋಧರು, ಅಂಬಡಗಟ್ಟಿಯ ೩ ಸಾಹಸಿಗಳು ಸೇರಿದ್ದರು.

೨೯. ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ ದೇಗಾಂವ ತಂಡದ ಸಾಹಸ.

ಕಿತ್ತೂರಿನ ಶ್ರೀ. ಗುರುಭಟ್ಟ, ಜೋಶಿ, ದೇಗಾವಿಯ ಶ್ರೀ. ಜಗದೇವಪ್ಪಾ ದುಗ್ಗಾಣಿ, ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯ ಶಿವಪ್ಪ ಮಲಶೆಟ್ಟಿಯವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಆ ಭಾಗದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಅವುತಿಮ ಸಾಹಸದ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದರು.

ಕೋಗಿಲಗರೆ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್ ಹತ್ತರ ರೇಲ್ವೆ ಹಳಿಯನ್ನು ೫೦ ಕಡೆಗೆ ಸೊನ್ನೆ ಹಚ್ಚಿ ಎಬ್ಬಿಸಿದರು, ಮತ್ತು ರೇಲ್ವೆ ಪೂಲ ಕೆಡವಿದರು. ಅದರಿಂದ ೨೪ ತಾಸಿನವರೆಗೆ ಗಾಡಿಗಳ ಒಡಾಟ ನಿಂತಿತು. ನಾಗರಗಾಳಿ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ರೇಂಜ ಆಫೀಸಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಡೈಸ್ಸು, ಬಂದೂಕು, ೧೮೦೦ ಗೂಪಾಯಿ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂಗಳಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಲಾಯಿತು. ತಾವರಗಟ್ಟಿ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್ ಸುಡು ವಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಟೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರನು ಒಳ್ಳೇ ಗಟ್ಟಿಗನಾಗಿದ್ದನು, ಮೂವರು ಎಳೆಯ ಹೋರಾಟಗಾರರನ್ನು ತೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಶ್ರೀ. ಜಗದೇವಪ್ಪ ದುಗ್ಗಾಣಿಯವರು ಕೈಯೊಳಗಿನ ಫಾನ್ಸದಿಂದ ಮಾಸ್ತರನ ರಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆದಾಗ ಅವನು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದನು. ಬಳಿಕ ತಂತಿ ಟೆಲಿಫೋನದ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಫಾನ್ಸದಿಂದ ಜಜ್ಜಿ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಲಾಯಿತು. ತಾವರಗಟ್ಟಿ ಸ್ಟೇಶನ್ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಜಗದೇವಪ್ಪಾ ದುಗ್ಗಾಣಿ, ಶಿವಪ್ಪಾ ಮಲಶೆಟ್ಟಿ, ಗಂಗಾಧರ ದೊಡಮನ್ನಿ, ಗಂದಿಗವಾಡ, ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪಾ ಸಾಣಿಕೊಪ್ಪ ಇಟಗಿ, ವೀರಸಂಗಪ್ಪಾ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ, ನಿಂಗಪ್ಪ ಚಿಕ್ಕಣ್ಣವರ, ಯಲ್ಲಪ್ಪಾ ದುಗ್ಗಾಣಿ, ರುದ್ರಪ್ಪಾ ಗಂದಿಗವಾಡ, ಶಿವರಾಯಪ್ಪಾ ಕಸಮಳಗಿ, ಲಕ್ಕಪ್ಪಾ ಕಸಮಳಗಿ ಮೊದಲಾದವರಿದ್ದರು.

ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಉಗ್ರತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಮತ್ತು ಚಳುವಳಿಗಾರರು ಪಾಸಗಿ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಕಸಿಯುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕಂಡು, ದೇಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಲಾಯಸೆನ್ಸ್ ಧಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೂರ ಫಾಜದಾರ ಕಚೇರಿಗೆ ತಂದು ಹಾಜರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೋಲೀಸರು ಹುಕುಮು ಹೊರಡಿಸಿದರು. ಲಾಯಸೆನ್ಸ್ ಧಾರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕಠಿಣವಿರುವದರಿಂದ ಬಂದೂಕು ತಕ್ಕೊಂಡು ಕಿತ್ತೂರಿಗೆ

ಬರಲು ತಮಗೆ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲ, ಪೋಲೀಸರೇ ಬಂದು ಅವನ್ನು ಒಯ್ಯಬಹುದು ಎಂದು ಘೌಜದಾರರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಆಗ ಪೋಲೀಸರು ದೇಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ಊರೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಲಾಯಸ್ಪೆನ್ಸ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಪೋಲೀಸಗೌಡರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತರಿಸಿ ಹೊರಿಕಟ್ಟಿ, ಸನದಿಯವರ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಿ, ತಾವು ಕಾವಲು ಮಾಡುತ್ತ ನಡೆದರು. ದೇಗಾವಿಯಿಂದ ೪ ಘಂಟಾಂಗದ ಮೇಲೆ ಒಡಕ ಕೆರೆಯ ಹತ್ತರ ಈ ಸನದಿಗಳೂ, ಪೋಲೀಸರೂ ಬರುತ್ತಲೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ ದೇಗಾವಿಯ ಭೂಗತಕಾರ್ಯ ಕರ್ತರೂ ಸಂಗಪ್ಪ ಕೂಡ ಸಂಗೊಳ್ಳಿಯವರೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಪೋಲೀಸರ ಮೇಲೆ ಹಾರಿ ಅವರನ್ನು ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿ, ಸನದಿಗಳ ಹೆಗಲಮೇಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಕಸಿದು ಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಈ ಸುದ್ದಿ ಕಿತ್ತೂರ ಘೌಜದಾರರಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೆ ಓಡಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ, ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಾಗಿ ಸ್ಥಾನ ಶಾಂತಿ ಕಾದಿತ್ತು.

ಆಝಾದ ಹಿಂದ ರೇಡಿಯೋ.

ನೇತಾಜಿ ಸುಭಾಷಚಂದ್ರ ಬೋಸರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಝಾದ ಹಿಂದ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ರೇಡಿಯೋವನ್ನು ಶ್ರೀ. ಹಣಮಂತಪ್ಪಾ ಭಾಸ್ಕರಿಯವರು ದೊರಕಿಸಿ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯೋಧರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಶ್ರೀ. ದೇವೇಂದ್ರಪ್ಪಾ ಕಲ್ಲುರಾ ಬಕ್ತವಾಡ ಅವರು ಬೈಲೂರ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಗುಡಿಸಲದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ದಿನಾಲು ಅದರಿಂದ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವ ಸುದ್ದಿ ಸಮಾಚಾರಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಷ್ಟೋ ದಿನಗಳ ನಂತರ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಈ ಸಂಗತಿ ಸಂಶಯ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಆ ರೇಡಿಯೋ ಯಂತ್ರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಡಿ. ಪಾಯ್. ಎಸ್. ಪಿ. ಯವರ ಮೋಟಾರ್ ದಹನ.

ಬೆಳಗಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯೋಧರ ತಂಡಗಳು ಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಶಿಕ್ಷಕರು ಗುಪ್ತವಾಗಿಯೂ, ಬಹಿರಂಗವಾಗಿಯೂ ಬಹಳ ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ

ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಮುರಗೋಡ-ಹೊಸೂರಿನ ಕುಲಕರ್ಣಿ ರಾಮು ಮಾಸ್ತರ. ನಾಗನೂರಿನ ಸಣವೀರಪ್ಪಾ ಕನ್ನಿನಾಯಕ ಮಾಸ್ತರ, ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯ ಬಸ್ತ ಪಾಡ ಮಾಸ್ತರ, ಕುಬೇರಜಿ ಕಲಗೌಡ ಮಾಸ್ತರ, ಬೆಳಗಾವಿಯ ಬಾಬುರಾವ ಬಡ್ಡೆ ಮಾಸ್ತರ. ಪಾಚ್ಚಾಪುರದ ಗೋವಿಂದರಾವ ಯಕ್ಕುಂಡಿ ಮಾಸ್ತರ, ಹುದಲಿಯ ಅಲಿ ಸಾಹೇಬ ವಾರಿಮನಿ ಮಾಸ್ತರ, ಹಾಗೂ ನಾರಾಯಣ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಮಾಸ್ತರ. ಚೆಟ್ಟ ಡಿಯ ಬಸಪ್ಪಾ ಕಡವಿ. ವೀರಪ್ಪಾ ಮಾನಪ್ಪಾ ಹೊಸಮನಿ ಮಾಸ್ತರರು, ಗಡಹಿಂಗ್ಲ ಜ ತಾಲೂಕಿನ ದುಂಡಗಿಯ ಎಚ್. ಎನ್. (ಬಾಪೂ) ಕುಲಕರ್ಣಿ ಸಂಕೇಶ್ವರ ಹಾಯಸ್ಕೂಲಿನ ಮಾಸ್ತರ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಬಾಪು ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮಾಸ್ತರರು, ಗುಂಡೋ ನಾರಾಯಣ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಸೆರೆಮನೆಪಾಸ ಸೋಶಿ ಬಂದರು. ಕುಬೇರಜಿ ಮಾಸ್ತರರ ಕಾರ್ಯದ ಕಥೆ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿದೆ.

ಕಿತ್ತೂರ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಚಳುವಳಿಯು ಉಗ್ರರೂಪ ತಾಳಿತ್ತು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಭೀಕರ ವಾತಾವರಣ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು ಸರಕಾರಿ ಆಸ್ತಿ ಪಾಸ್ತಿಗೆ ಗುಡಾಂತರ ಬಂದಿತ್ತು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ತಾವು ವಿಶ್ವಾಸ ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತೆ ಆಗಿದ್ದರು. ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘದ ಹಣ ಲೂಟಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಜಿಲ್ಲಾ ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ಪೊಲೀಸ್ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟಾಗಿದ್ದ ಥಾನನ್‌ಹಿಲ್ ಎಂಬ ಯುರೋ ಪಿಯನ್ ಸಾಹೇಬರು ತಮ್ಮ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯೊಡನೆ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದರು ದಿನಾಂಕ ೧೯-೨-೧೯೪೩ ನೇ ದಿನ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಜೀಪಗಾಡಿ ತಕ್ಕೊಂಡು ಕಿತ್ತೂರಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ೨ ಮೈಲಿನ ಮೇಲಿರುವ ಬಸರಕೋಡ ಊರ ಗ್ರಾಮದೇವಿಯ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಬಂದು, ಅಲ್ಲಿ ಜೀಪಗಾಡಿಯನ್ನೂ, ಡ್ರೈವ್ವರನನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಿಂದ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಗೆ ಹೋದರು.

ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯ ಕುಬೇರಜಿ ಕಲಗೌಡ ಅವರು ಆಗ ಸಮೀಪದ ಹೊನ್ನಾಪುರ ಗ್ರಾಮದ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಗಲು ಶಿಕ್ಷಕನ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೊಂದಿಗೆ ಕ್ರಾಂತಿಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಂದಿನಂತೆ ಅವರು ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯಿಂದ ಹೊನ್ನಾಪುರ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಥಾನನ್‌ಹಿಲ್ ಸಾಹೇಬರೂ, ಅವರ ಪೊಲೀಸ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯೂ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕಂಡರು. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರು ಮುಂದೆ ಬಸರಕೋಡಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಸಾಹೇಬರು ತಮ್ಮ ಜೀಪ ಗಾಡಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಬಿಟ್ಟದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ

ದರು. ಈ ಜೀವಗಾಡಿಯನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಹಾಕಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಊರ ಆಚೆಗೆ ದೇಗಾವಿಯ ಶ್ರೀ. ಜಗದೇವಪ್ಪ ದುಗ್ಗಾಣೆಯ ವರ ಚಿಕ್ಕ ತಮ್ಮ ಯಲ್ಲಪ್ಪ ನಿಂತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ತಮ್ಮ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಕೂಡಲೇ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಕರೆಕೊಂಡು ಭರಲು ಹೇಳಿದರು. ಮತ್ತು ಸ್ವತಃ ತಾವು ಒಂದು ಗಿಡ ಏರಿ ಕಾಯುತ್ತ ಕುಳಿತರು. ಸೂಚನೆಯು ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದ ಅರ್ಧತ್ತರಿಸಿನಲ್ಲಿ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯಿಂದ ಎರಡು ಕಡೆಯಿಂದ ಎರಡು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಬಂದರು. ಒಂದು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರಪ್ಪ ಕೆಂಚಣ್ಣವರ, ನಾಗಪ್ಪ ಹಂಚಿನಮನಿ ಮೊದಲಾದವರೂ, ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಶಿವಪ್ಪ ಮಲಶೆಟ್ಟಿ, ಈರಯ್ಯಾ ಬಾನಿ, ತಮ್ಮಣ್ಣ ಬಣಜಗಿ, ಕಲ್ಲಪ್ಪಾ ಆರೇರ ಮೊದಲಾದವರೂ ಇದ್ದರು. ದೇವೇಂದ್ರಪ್ಪ ಮತ್ತು ನಾಗಪ್ಪ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕಬ್ಬು ತಿನ್ನುತ್ತಿರುವಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತ ಜೀವಗಾಡಿಯ ಡ್ರೈವ್ವರನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಅವನಿಗೂ ಕಬ್ಬು ತಿನ್ನಲು ಕೊಟ್ಟರು. ಅವನು ಕಬ್ಬು ತಿನ್ನಲು ಸುರು ಮಾಡುವದೇ ತಡ ಎರಡನೇ ತಂಡದವರು ಬುದ್ದು ಅವನ ಎರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿದರು. ಪೂರ್ವ ಸಂಕೇತದಂತೆ ಕೂಡಲೆ ಜೀವಗಾಡಿಯ ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲು ಒಟ್ಟಿ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿ ಸುಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರು.

ಇದಲ್ಲದರ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಕುಬೇರ ಮಾಸ್ತರರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಪೂರ್ತಿಯಾದ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದು ಹೊನ್ನಾಪುರ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟರು.

ಕೈಕಟ್ಟಿದ ಡ್ರಾಯವರನು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಗೆ ಓಡುತ್ತ ಬಂದು " ಸಾಹೇಬರೇ, ನಿಮ್ಮ ಜೀವಗಾಡಿ ಸುಟ್ಟು ಹೋಯಿತು! " ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ ನಡೆದ ಘಟನೆ ಯನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು, ಸಾಹೇಬರು ಮುಂಗೈ ಕೆತ್ತಿಕೊಂಡು " ಏ ಕ್ಯಾ ಹವಾ " ಎನ್ನುತ್ತ ಬಸರಕೋಡದತ್ತ ಓಡಿದರು.

ಈ ಅಪಮಾನದಿಂದ ಸಂತಪ್ತರಾದ ಸಾಹೇಬರು ಊರವರಿಗೆ ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಹಿಂಸೆ ಕೊಟ್ಟು ಭೂಗತರನ್ನು ಶೋಧಿಸಹತ್ತಿದರು. ಹೊಡೆಯುವದು ಬಡೆಯುವದು ಇವೆಂತೂ ನಿತ್ಯದ ಮಾತಾಗಿದ್ದವು ಒಂದು ದಿನ ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯ ಇಬ್ಬರು ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಬತ್ತಲೆ ಮಾಡಿಯೂ ಪೋಲೀಸರು ಹೊಡೆದರು ! ಈ ಘಟನೆಗೆ ಕುಬೇರಜೀ ಮಾಸ್ತರರೇ ಕಾರಣರೆಂದು ತಿಳಿದಾಗ ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸಿಗದಾರದೆಂದು ಮಾಸ್ತರರು ಸೋಸಿದ ಗೋಳು ಅಪ್ಪಿಪ್ಪಲ್ಲ !

೩೧. ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ ತುಡದ ಇತರ ಕಾರ್ಯಗಳು.

ಪುಣೆ-ಬೆಂಗಳೂರ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ತಾರಕಂಬ ನಾಶಪಡಿಸಿದ್ದು, ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ ದೇಗಲೊಳ್ಳಿ, ದೇವರ ಶೀಗೀಹಳ್ಳಿ, ಬೈಲೂರ, ಹಂದೂರ, ಬೋಗೂರ, ಗುಂಡಾನಟ್ಟಿ, ಮಾಗನಕೊಪ್ಪ, ಹೂಲಿಕೊತ್ತಲ ಈ ಗ್ರಾಮಗಳ ದಪ್ಪರ, ಸುಟ್ಟು, ಹಳಬರ ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಸಿದದ್ದು. ಬೈಲೂರ ಮತ್ತು ದೇವರ ಶೀಗೀಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಿಂದಿ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.

ತಿಗಡೊಳ್ಳಿ, ದೇಗಾವಿ, ಹೊನ್ನಾಪುರ, ಸಂಗೊಳ್ಳಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಾಮದ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೋಗಿಲಗೇರಿ ರೇಲ್ವೆ ಹಳಿ ಕಿತ್ತಿದರು, ತೇಗೂರ ರೆಸ್ಸಹಾಸ, ಜಾವಡಿ, ಸೆರೆಸಿಂದಿ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟರು. ಕಲ್ಲಾಪುರ, ವೀರಾಪುರ, ರಾಮಾಪುರ, ತೇಗೂರ, ಕೋಗಿಲಗೇರಿ, ಲಿಂಗನ ಮಠ ಈ ಗ್ರಾಮಗಳ ದಪ್ಪರ ನಾಶ ಮಾಡಿದರು ಮತ್ತು ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಕಸಿದರು. ತಾವರ ಗಟ್ಟಿ, ಕಂಬಾರಗಣವಿ ಸ್ವೇತನಗಳನ್ನೂ ಕೋಗಿಲಗೇರಿ ರೇಲ್ವೆ ಗೇಟನ್ನು ಸುಟ್ಟರು. ನಾಗರಗಾಳಿ ರೇಂಜ ಫಾರೆಸ್ಟ ಆಫೀಸ್ ಸುಟ್ಟು ನಿರಂತರ ರೂ, ಬುಮಾ ಬೃಂದಾವನ, ಫಾರೆಸ್ಟ ಆಫೀಸರರ ಡ್ರೆಸ್ಸು ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂದರು.

ದೇಗಾವಿ ತುಡದ ಉಳಿದ ಕಾರ್ಯಗಳು.

ಶ್ರೀ. ಜಗದೇವರಾಜ್ ಮಗ್ಗಣಿ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಈ ತುಡವು ಅನ್ಯ ಗುಂಪಿನವರನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯದ ವಿವರಗಳು ಆಯಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಈ ತುಡದ ಉಳಿದ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಗಳು ಇಂತಿವೆ.

ಮುಗುಟಖಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ-ಕಿತ್ತೂರ ನಡುವಿನ ೪ ಫರ್ಷಂಗ ತುತಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿದ್ದು ಬೀಡಿ ರೆಸ್ಸಹಾಸಿಗೆ ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚಿದ್ದು, ಫೋಡಗೇರಿ ಫಾರೆಸ್ಟ ನಾಕೆ

(ಚೌಕಿ) ಮತ್ತು ಜಂಗಮನಟ್ಟಿ ಸರಕಾರಿ ಬಂಗಲೆ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು, ಪೋಲೀಸರಿಂದ ೨೫ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡದ್ದು. ಗುಳದಕೊಪ್ಪ ಕಲ್ಲಾಪುರ, ಕುಂಬಾರಕೊಪ್ಪ, ಡೋರಿ, ಬೆಣಚಿ. ಮಂಗಳವಾಡ ಗ್ರಾಮದ ದಪ್ಪರ ನಾಶಮಾಡಿದ್ದು ಮತ್ತು ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಂಡದ್ದು.

ದೇಗಾವಿಯ ಜನರು ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಉಗ್ರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಊರವರನ್ನು ಹೆದರಿಸಲಿಕ್ಕಿಂದು ಸೂೂೂೂ ಪೋಲಿಸರು ಒಂದು ದಿನ ಊರ ಅಗಸಿ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಮಶಿನ್‌ಗನ್ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದರು !!

ಶ್ರೀ. ಜಗದೇವಪ್ಪ ದುಗ್ಗಾಣಯವರನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಸರಕಾರವು ಜಾಹೀರ ಮಾಡಿತು. ಬೀಡಿ ಊರಿನ ಹಳಬನು ದುಡ್ಡಿನ ಆಲೆಗಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಟ್ಟನು.

ಗೋವನಕೊಪ್ಪ ತುಂಡದ ಕಾರ್ಯ

ಗೋವನಕೊಪ್ಪದ ಕೆಲವು ಹೋರಾಟಗಾರರು ಶ್ರೀ. ಅಸ್ತಪ್ಪಾ ಮಾರೀಹಾಳ ಆವರ ನೇತ್ರತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ಬೆಳವಡಿ ಗುಂಪಿನ ಕೂಡ ಸಹ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ತುಂಡದ ಕಾರ್ಯಗಳು :—ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಟಪಾಲ ಲೂಟಿ; ಬೆಳವಡಿ ಚಾವಡಿ ಸುಡುವದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು; ಗೋವನಕೊಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮಂಗಳಮುತ್ತಲ ಕುಲಕರ್ಣಿ ದಪ್ಪರ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು; ಸಿಂಗನಹಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ದಾಸನಕೊಪ್ಪ ದೇಸಾಯರ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಂಡದ್ದು ಮತ್ತು ಈ ಎರಡೂ ಗ್ರಾಮಗಳ ದಪ್ಪರ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು; ದೊಡವಾಡ ಪೋಲೀಸ್ ಸ್ಟೇಶನ್ ಸುಡುವದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು; ದೊಡವಾಡ ಸಿಂದಿ ಅಂಗಡಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದ್ದು.

೩೨. ದೊಡವಾಡ ಕಚೇರಿಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಟ್ರೇಡ್‌ಯುರಿ ಒಡೆದು ಹಣ ಲೂಟಿ.

ದೊಡವಾಡವು ಸಾಂಗಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಂದು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವು. ಸುಮಾರು ೭ ಲ ಸಾವಿರ ಜನವಸತಿಯ ಈ ದೊಡ್ಡ ಊರು ಬುಡ್ಡಕಟ್ಟಿಯಿಂದ ೪-೫ ಮೈಲಿನ ಮೇಲಿದೆ. ಬುಡ್ಡಕಟ್ಟಿಯ ಶ್ರೀ ಫಕೀರಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಸವಟಗಿಯವರ ಗುಂಪು ದೊಡವಾಡದ ಪೋಲೀಸ ಕಚೇರಿಯನ್ನೂ ಮಹಾಲಕರಿ ಕಚೇರಿಯನ್ನೂ ಲೂಟಿ ಮಾಡುವ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿತು. ಜಾನೇವಾರಿ ತಿಂಗಳ ೧೬ ನೇ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಯಿತು ಮಹಾಲಕರಿಯವರು ಇರುವ ಸ್ಥಳ, ಟ್ರೇಡ್‌ಯುರಿ ಇಟ್ಟ ಸ್ಥಳ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮುಂಗಡ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ ಫಕೀರಗೌಡರು ಜ್ಯೋತಿಷಿಯ ಸೋಗು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ದೊಡವಾಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿದು ಕೊಂಡು ಬಂದರು. ರಾತ್ರಿ ೧೨|| ಗಂಟೆಗೆ ಬುಡಕಟ್ಟಿಯಿಂದ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿದ ವೀರ ರನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ದೊಡವಾಡ ಕಚೇರಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಇರುವ ಕಂದಕದಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತರು. ಫಕೀರಗೌಡರು ಪೋಲೀಸ್ ಡ್ರೆಸ್ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಜಮಾದಾರ ಆದರು. ಇಬ್ಬರು ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಡ್ರೆಸ್ ಹಾಕಿ ಕಾನಸ್ಪೇಬಲರ್‌ನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಮೂವರು ಕೂಡಿ ಮೊದಲು ಸರಕಾರಿ ಚಾವಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ಸನದಿಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ, ನಿಮ್ಮ ಪೋಲಿಸ ಕಚೇರಿಯ ಅಮಲ್ದಾರರನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಿ. ನಾವು ಬೈಲಹೊಂಗಲದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ " ಎಂದು ಹುಕುಮ ಮಾಡಿದರು. ಸನದಿಗಳು ಹೋಗಿ ಜಮಾದಾರರನ್ನು ಕರೆಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಜಮಾದಾರರು ಇವರನ್ನು ನೋಡಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಬಂದ ಕೆಲಸ ಕೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ, " ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ಒಬ್ಬ ಆರೋಪಿಯು ಓಡಿಬಂದು ನಿಮ್ಮ ಊರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ನಾವು ವಾರಂಟ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದೇವೆ, ನೀವು ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕು." ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಫಕೀರಗೌಡರು ಹೇಳಿದರು. " ಆಗಲಿ, ಸದ್ಯ ಮೊದಲು ಪೋಲೀಸ ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋಗೋಣ ಚಹಾ ಮಾಡಿಸುವೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ದೊಡವಾಡದ ಜಮಾದಾರನು ಈ ನಮ್ಮ "ಪೋಲೀಸ" ರನ್ನು ಕರೆಕೊಂಡು ಪೋಲೀಸ ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋದನು. ಒಬ್ಬ ಪೋಲೀಸನು ಬಂದೂಕಧಾರಿಯಾಗಿ ಕಾವಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಬಂದೂಕನ್ನು ಕೆಳಗಿಟ್ಟು ಚಹಾ ಮಾಡಹತ್ತಿದನು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಫಕೀರಗೌಡರು ಸಂಜಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ತಂಬಿಗೆ ಕೇಳಿದರು. ನೀರು ತುಂಬಿದ ತಂಬಿಗೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಅವರು ಅದನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕಂದಕದಲ್ಲಿ ಅವಿತು ಕೊಂಡಿದ್ದ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಕಡೆಗೆ ಬಂದರು. ಪೊಲೀಸರ ದ್ರೇಸ ಮಾಡಿದ ಉಳಿದ ಇಬ್ಬರು ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತರು. ಫಕೀರಗೌಡರು ಒಂದೇ ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟು ತಿರುಗಿ ಬಂದು ಕೈಕಾಲು ತೊಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವರ ಸೈನ್ಯ ಬಂದು ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ನಮ್ಮ 'ಪೊಲೀಸ'ರು ಮೊದಲು ಕಾವಲಗಾರನು ಕೆಳಗೆ ಇಟ್ಟ ಬಂದೂಕನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ದೊಡ್ಡ ವಾಡದ ಜಮಾದಾರನು ಗದಗದ ನಡುಗಹತ್ತಿದನು, "ನಾವು ಚಳವಳಿಯವರು, ಗಾಬರಿಯಾಗಬೇಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಿಲ್ಲ. ಸರಕಾರಿ ಕಾಗದಪತ್ರ ಮಾತ್ರ ನಾಶಮಾಡುತ್ತೇವೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ನಮ್ಮ ವೀರರು ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನೂ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕೂಡಲೇ ಎಲ್ಲರೂ ಮಹಾಲಕರಿಯವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ "ಟ್ರೇಡ್‌ಯೂರಿಯ ಕೀಲಿ ಕೈ ಕೊಡಿರಿ" ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು, "ಟ್ರೇಡ್‌ಯೂರಿಯ ಕೀಲಿ ಕೈ ಪೇಟಣ್ಣವರ ಕಾರಕೂನನ ಕಡೆಗೆ ಅದೆ. ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಇಲ್ಲ, ಬೇಕಾದರೆ ಟ್ರೇಡ್‌ಯೂರಿ ಒಡೆಯಿರಿ; ನವ ಕರನಾದ ನನಗೆ ಮಾತ್ರ ಏನೂ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ" ಎಂದು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಬಿನ್ನವಿಸಿದರು. ಅದರಂತೆ ನಮ್ಮ ವೀರರು ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಟ್ರೇಡ್‌ಯೂರಿ ಒಡೆದು ಅದರೊಳಗಿನ ೧೪೦೦ ರೂ ಹಣವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಊರಲ್ಲಿ ಗಸ್ತಿ ತಿರುಗಲು ಹೋಗಿದ್ದ ೪-೫ ಪೊಲೀಸರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಕೂಡಲೇ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಅವರ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಿಂದ ಎರಗಿ ಅವರ ೮ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡರು.

ಈ ರೀತಿ ನಮ್ಮ ವೀರರು ಪೊಲೀಸ ಕಚೇರಿ, ಮಹಾಲಕರಿ ಕಚೇರಿಗಳ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬಂದೂಕು ಮತ್ತು ಕಾಡತೂಸ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನೂ ಟ್ರೇಡ್‌ಯೂರಿ ಒಡೆದು ಅದರೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಹಣವನ್ನೂ ಪೊಲೀಸರ ಸಮವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ತಕ್ಕೊಂಡು ಸುರಕ್ಷಿತ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದರು.

ಈ ಅಪೂರ್ವ ಘಟನೆಯಿಂದ ಈ ಭಾಗದ ಜನರು ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರ ಸಾಹಸ ಜಾಣತನಗಳನ್ನು ಮನವಾರೆ ಹೊಗಳಿದರು.

ಬೆಳವಡಿ ಬುಡರಕಟ್ಟು ಗಂಪಿನವರು ಶ್ರೀ ಫಕೀರಗೌಡ ಪಾಟೀಲ ಹಾಗೂ ಸಿ. ಬಿ. ಮೂರಗೋಡ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಬೈಲಹೊಂಗಲ ತಾಲೂಕಿನ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಭಾಗದ ಮುಂದಾಳುಗಳಾದ ಶ್ರೀ. ಗೋಪಾಳರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಬೆಳವಡಿ ಅವರು ಹಿಂದಿನ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಜನ

ರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಈ ಕ್ರಾಂತಿ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಈ ತರುಣರು ಮುಂದೆ ಬಂದು ಹೋರಾಟಗಾರರದೊಂದು ಗುಂಪು ಕಟ್ಟಿದರು. ಕುಲಕರ್ಣಿ ದಪ್ಪರ ಸುಡುವದು, ಸರಕಾರಿ ಬುಗ್ಗೆ, ಚಾವಡಿಗಳನ್ನು ಸುಡುವದು, ಬಿಸಾಲು ಲೂಟಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಈ ಗುಂಪಿನವರು ತಮ್ಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದರು. ದೇವಲಾಪೂರದ ಸುಕನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲರ ಮುಖಾಂತರ ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಶ್ರೀ. ವಾಲಿ ಚನ್ನಪ್ಪನವರ ಗುಂಪಿನಗೂಡ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಧಾರವಾಡದ ಜೋಶಿ ಮಾಸ್ತರರೂ, ಗದುಗಿನ ಶ್ರೀ. ಅನಂತ ರಾವ ಜಾಲೀಹಾಳ ಅವರೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸ ಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಐದು ದರೋಡೆಗಳನ್ನು ಈ ಗುಂಪಿನವರು ತಡೆದರು. ಬಾಂಬು, ಪಿಸ್ತೂಲು ತಯಾರಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡನ್ನು ಇವರು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದು ಜೀವ ಹತ್ಯೆಗೆ ಅಲ್ಲ, ಕೇವಲ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಬೆದರಿಸುವದಕ್ಕೆ. ಒಂದು ದಿನ ಒಬ್ಬ ಕಾರ್ಯ ಕರ್ತನ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಬಾಂಬು ಬಿದ್ದು ಸ್ಫೋಟವಾಗಿ ಗಾಯವಾದಾಗ ಅವನನ್ನು ಧಾರ ವಾಡಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಗದುಗಿನ ಡಾ. ಹಯಿಲಗೋಳರ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಉಪಚಾರ ಮಾಡಿಸಲಾಯಿತು.

ಈ ಗುಂಪಿನವರು ತಮ್ಮ ಭಾಗದ ಏಳು ಗ್ರಾಮಗಳ ಗೌಡರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಅವ ರನ್ನು ಮೂರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಅಜ್ಞಾತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಲಾಯಿತು. ಈ ಘಟನ ಯಿಂದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟಗಾರರದೇ ಮೇಲಾಗ್ಯೆ ಆಯಿತು.

ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಬುಡರಕಟ್ಟೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಉಗ್ರ ಚಳವಳಿ ಯಿಂದ ಭಾರಿ ಸಿಟ್ಟು ಬಂತು. ಬೆಳವಡಿ ಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನೂ ಬುಡರಕಟ್ಟೆ ಊರವರನ್ನೂ ಬಹಳ ಬಡೆದರು. ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿ ಚಳುವಳಿಯವರಿಗೆ ಊಟ ಪೂರೈ ಸುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ. ಫಕೀರ ಗೌಡರ ಮುಖ್ಯನ ಶಾಯಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಪಾರ್ವತಮ್ಮ ಅವರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಚನ್ನಾಗಿ ಧಳಿಸಿದರು.

ಬೆಳವಡಿ - ಬುಡರಕಟ್ಟೆ ಗುಂಪಿನ ಇತರ ಕಾರ್ಯಗಳು.

- ೧) ಬೆಳವಡಿ - ಸವಟಿಗೆ ಸಿಂದಿ ಸೆರೆ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.
- ೨) ಬೆಳವಡಿ ಕನ್ನಡ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಜಾರ್ಜ್ ಬಾದಶಹನ ಫೋಟೋ ಸುಟ್ಟು, ಶಾಲೆಯ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳ ಹೋಳಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗೂ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಲಾಯಿತು.

೩) ಮೂಗಬಸವ ಗ್ರಾಮದ ಪಾಟೀಲರ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

೪) ಉಪ್ಪಿನ ಬೆಟಗೇರಿ ಪೋಲೀಸ ಪೋಸ್ಟ್ ಸುಡಲಾಯಿತು.

೫) ಕೆ. ಲ. ಸುತ್ತಗಟ್ಟಿ, ತೇಗೂರ ರೆಸ್ತೊರಾಂಟಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಲಾಯಿತು.

೬) ಹಿರೇ ಬೆಳ್ಳಿಕಟ್ಟಿ, ಗುಡಕಟ್ಟಿ, ತಡಕೋಡ, ತುರುಕರ ಶಿಗೀಹಳ್ಳಿ, ಖುದಾನಪೂರ ಜಮದೂರ, ಹಿರೇನಂದಿಹಳ್ಳಿ, ಚಿಕ್ಕ ನಂದಿಹಳ್ಳಿ, ಕಲಭಾವಿ, ಸವಟಗಿ, ಪಟ್ಟಿಹಾಳ, ಬೆಳವಡಿ, ಬುಡರಕಟ್ಟಿ ಸಿದ್ಧಸಮುದ್ರ, ಗೋವನಕೊಪ್ಪ, ಹೊಸಟ್ಟಿ, ಮುಗಳಿ, ಮಾದನಭಾವಿ, ಶಿಂಗನಹಳ್ಳಿ, ಕುರುಬಗಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ದಾಸನಕೊಪ್ಪ ಈ ಗ್ರಾಮಗಳ ದಪ್ಪರಗಳನ್ನು ಸುಡಲಾಯಿತು.

೭) ಮೂಗಬಸವ- ಅರವಳ್ಳಿ ಕತ್ತರಿಯ ಹತ್ತರದ ಕೊಂಡಸಕೊಪ್ಪಿ ಗ್ರಾಮದ ಹನುಮಂತ ದೇವರ ಗುಡಿಯ ಹಿಂದೆ ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ಪೋಲೀಸ ಹೆಡ್‌ಕಾನ್‌ಸ್ಟೇಬಲ್ ಹಸನ ಕಮಾಲ ಹೋಕಾ ಇವನು ಸಾಯಕಲ್ ಮೇಲಿಂದ ಹೊರಟಾಗ ಅವನ ಸಾಯಕಲ್ ಗಾಲಿಗೆ ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಹೊಡೆದು ಕೆಡವಿ ಅವನ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಸರಕಾರಿ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕಸಿದು ಸುಡಲಾಯಿತು.

೮) ಶ್ರೀ ಬಿ. ಎ. ದೇಸಾಯಿ ಹಂಗರಗಿ, ವೆಂಕಪ್ಪಾ ನಾಯಕ ಮಾದನಭಾವಿ, ಖುದಾನಪೂರ ಇನಾಮದಾರರು, ತಾಯವ್ವ ಸಂಗೊಳ್ಳಿ ಕಬ್ಬೇನೂರ, ಮತ್ತು ಅಪ್ಪಣಗೌಡಾ ಹೊಸಕೋಟಿ ಇವರನ್ನು ದರೋಡೆಗಾರರಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲಾಯಿತು.

೯) ಖುದಾನಪೂರ ಬೆಳವಡಿ, ಬುಡರಕಟ್ಟಿ, ವಕ್ಕಂದ ಮತ್ತು ಉಡಕೇರಿ ಚಾವಡಿಗಳನ್ನು ಸುಡಲಾಯಿತು.

೧೦) ಮುಮ್ಮಿಗಟ್ಟಿ ಹಪ್ಪೆ [ಕಂದಾಯ] ಹಣವನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

೩೩. ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಸ್ಮರಣೀಯ ಸಂಗ್ರಾಮ !

ಸರ್ವನ್ಯಾಪಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಿಡಿಗಳು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದಲ್ಲಿ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಪಾತ್ರ ಅಮೋಘವಾದದ್ದು. ಗಾಂಧಿ ಪ್ರಾಂತವೆಂದು ಕರ್ನಾಟಕವು ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದ್ದರೆ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕು ಗಾಂಧಿ ತಾಲೂಕೆಂದು ಖ್ಯಾತಿವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಷ್ಟು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಎಲ್ಲ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಈ ತಾಲೂಕು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಹಿಂದುಳಿದದ್ದು ಎನ್ನಬಹುದು, ಜನರು ಯಾವಾಗಲೂ ಬರಗಾಲದ ಭವಣೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಬಂದವರು. ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಸಾರ ಕಡಿಮೆ. ಇಡೀ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಐದಾರು ಪಾಯಸ್ಕೂಲುಗಳು ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಆಗಿರುವಾಗ ಕಾಲೇಜಿನ ಮಾತಂತೂ ದೂರೇ ಉಳಿಯಿತು. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗಾಗಿ ಐದಾರು ಮೈಲು ಅಲೆದಾಡಬೇಕಾಗುವ ದೃಶ್ಯ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಹೊರತು ಬೇರೆಡೆ ಕಾಣಲು ಸಿಗದು. ಇಂಥ ಹಿಂದುಳಿದ ತಾಲೂಕು ಗಾಂಧಿ ನಿಷ್ಠೆಯಲ್ಲಿ, ದೇಶಸೇವೆಯಲ್ಲಿ, ತ್ಯಾಗ, ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯ-ಸಾಹಸದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಆದಷ್ಟು ರಾಜಕೀಯ ಜಾಗೃತಿ, ಪ್ರಚಾರ, ಪ್ರಸಾರ ಬೇರೆಡೆಗೆ ನೋಡಲು ಸಿಗದು. ಮೊದಲಿನ ಮುರಗೋಡ ಮಹಾಲ, ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮುರಗೋಡ ಮಹಾಲದಲ್ಲಿಯೆ ಕಾರ್ಯವೂ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮುರಗೋಡ, ಹೊಸೂರ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ಕರಿಕಟ್ಟಿ, ಹೂಲಿ, ಹಂಚಿನಾಳ, ಹಿರಿಕುಂಬಿ, ಬೆಟಿ ಸೂರ, ಉಳ್ಳಿಗೇರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಹೋರಾಟದ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿವೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಕೇಂದ್ರಗಳು ಬೇರೆ ಯಾವ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಊರಿಗೆ ಊರೇ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದಂತಾಗಿತ್ತು.

೧೯೨೧ ಮತ್ತು ೧೯೩೦ ರ ಆಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಮುರಗೋಡ ಭಾಗವು ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಿ ನವಕರಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಜಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗಾದ ಶ್ರೀ. ಬಾಬುರಾವ ಮಾಟೊಳ್ಳಿ

(ಧೋಂಡೋ ಯಲ್ಲೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ) ಮುರಗೋಡದವರೇ ೧೯೩೦ರ ಉಪ್ಪಿನ ಸಾ ಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ೧ ವರ್ಷದ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿ ಆದವರೂ ಇವರೇ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉಪ್ಪಿನ ಕಾಯದೆ ಪ್ರಕಾರ ೧ ತಿಂಗಳದಿಂದ ೬ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗಿದ್ದವು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಪಿನಲಕೋಡಿನ ೧೧೭ ಕಲಮು ಹೆಚ್ಚಿ ಎಂಟು ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಶ್ರೀ. ಬಾಬುರಾವ (ಧೋಂಡೋ ಯಲ್ಲೋ) ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರಿಗೆ ಈ ಎರಡೂ ಕಲಮುಗಳಲ್ಲದೆ ೧೮೯೦ ರ ೨ ನೇ ರೆಗ್ಯುಲೇಶನ್ ಆಕ್ಟ್ ಹೆಚ್ಚಿ (ಆಗಿನ ಮಾನ ದಿಂದ) ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮುರಗೋಡ ಮಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಜಾಗೃತಿಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

೧೯೩೨ ರ ಕಾಯದೆಭಂಗ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕು ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ದಲ್ಲಿತ್ತು. ಹೊಲಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಆಗ ಎಲ್ಲರಗೂ ಸರಾಸರಿ ೨ ವರ್ಷದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗಿತ್ತು. ಈ ಊರಲ್ಲಿ ೧ ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ಆದವರು ೬ ಜನರು, ೨|| ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ಆದವರು ೬ ಜನರು, ೪|| ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿದ ೩ ಜನರು ಮತ್ತು ೬|| ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವರು ಇಬ್ಬರು ಇದ್ದರು. ಅಷ್ಟೇವಿಕೆ ಇಡೀಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಧಿಕ ಅಂದರೆ ೧೦ ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೊಲಿಯವರು ಈ ಊರಿಗೆ ೧೯೩೨ ರ ಚಳುವಳಿ ಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲನೇ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕರಿಕಟ್ಟಿಯ ೨೩ ವೀರರಿಗೆ ತಲಾ ೨೧ ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆಯೂ, ಒಬ್ಬರಿಗೆ ೩ ವರುಷ, ಇಬ್ಬ ರಿಗೆ ೩|| ವರುಷ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ೫|| ವರುಷ ೬|| ಗೆ ಛಾರೀ ಉಗ್ರ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಹಂಚಿನಾಳ ಮುನವಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ೫ ರಿಂದ ೬ ವರುಷದವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿದ ಹೋರಾಟಗಾರರಿಂದಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಉಗ್ರ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದವರೂ ಈ ತಾಲೂಕಿನಿಂದಲೇ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಮರಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದ ಮಹಿಳೆಯ ರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಮಹಿಳೆಯರು ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನವರೇ ಇದ್ದಾರೆಂಬುದು ಅಭಿ ಮಾನದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

೧೯೪೧ ರ ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಕಾರ್ಯವು ಅನುಸಮವಾಗಿದೆ. ತಾಲೂಕಿನ ಅಕ್ಷರಶಃ ಪತಿಯೊಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ದಿನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿದ ವಿಕ್ರಮವು ಈ ತಾಲೂಕಿನ ದ್ದಾಗಿದೆ. ಒಂದು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯ ಒಂದೂ ಬಿಡದೆ ಎಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ದಿನ ಈ ರೀತಿ ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ನೂರಾರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು

ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದ ಘಟನೆ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅಘಟಿತ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮನಸಾ ಮುಟ್ಟಿದರು. ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಮುಂದಾಳುಗಳಾದ ಶ್ರೀ. ವೆಂಕರೇಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡದೆ ದುಡಿದು ಬಹಳಷ್ಟು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಜಾಗೃತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ನಿಸಂದೇಹವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

೧೯೪೨ ರ ಕೊನೆಯ ಕೊನೆಯ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ತಾಲೂಕು ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಿ ಸಂಗ್ರಾಮ ನಡೆಸಿತು. ಆಗ ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹೂಲಿ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ಹಿರೇ ಉಳ್ಳಿಗೇರಿ, ಹೊಸೂರ (ಮುರಗೋಡ) ಮೊದಲಾದ ಗುಂಪುಗಳು ಶ್ರೀ. ಗೋವಿಂದ ರೆಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ವಾಲೀಕಾರ ಚನ್ನಪ್ಪ, ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ ಮೊದಲಾದವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ತಾಲೂಕು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯ ಅವರ್ಣನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕು ಕಚೇರಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ.

ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಿ ಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಒಳ್ಳೆ ರಭಸದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ೧೯೪೨ ರ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಶಂಕರರಾವ ಪದಕಿ ಆದಿ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ತಾಲೂಕು ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪೋಲೀಸ ತಾಣ್ಗೆಗೆ ಒಯ್ದಾಗ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಕಚೇರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅವರನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಅದರಬಗ್ಗೆ ೨೪ ಜನರಮೇಲೆ ಖಿಟ್ಟಿ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ೧೯೪೩ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಖಿಟ್ಟಿಯ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿ ೨೦ ಜನರಿಗೆ ೨ ವರ್ಷದಿಂದ ೬ ತಿಂಗಳ ವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ೪ ಜನರು ಈ ಖಿಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಆದರೂ ಅವರನ್ನು ಭಾರತ ರಕ್ಷಣಾ ಕಾಯಿದೆಯ ೧೭೯ ನೇ ಕಲಮಿನ ಪ್ರಕಾರ ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲಾಯಿತು.

೩೪. ಕಡಬಿ ಶಿನಾಪೂರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ತರ್ಪಣ!

ಆಗಷ್ಟ ೧೩ ನೇ ದಿನಾಂಕ ೧೯೪೨ ರಂದು ಶ್ರೀ. ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ ಇವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ. ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರು ಗುಪ್ತರೀತಿಯಿಂದ ಶಿವಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಂದೇಶ ತಿಳಿಸಿದರು. ಅವರಂತೆ ಅದೇ ದಿವಸ ಊರಲ್ಲಿ ಡಂಗುರ ಸಾರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಊರು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತೆಂದು ಘೋಷಿಸಿ ಊರ ಸರ್ಕಾರಿ ಚಾವಡಿಯ ಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ ಹಾರಿಸಿ ಪೋಲೀಸ ಪಾಟೀಲರನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿ ಚಾವಡಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕೊಂಡರು. ೧೫ ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿವಸ ಊರಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾತಘೇರಿ ಹೊರಟಾಗ ಸಶಸ್ತ್ರ ಪೋಲೀಸರು ಬಂದು ಅದನ್ನು ತಡೆದರು. ಕ್ರಾಂತಿ ವೀರರು ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದೆ ನಡೆದರು. ಪೋಲೀಸರೊಂದಿಗೆ ವಾಗ್ವಾದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಧ್ವಜವೆಂದನೆ ಮಾಡಿಯೇ ತೀರುವೆವೆಂದು ಜನರು ಜಾಹೀರ ಮಾಡಿದರು. ಪೋಲೀಸರು ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರ ಸುರು ಮಾಡಿ ಧ್ವಜವೆಂದನೆಗೆ ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡ ಹತ್ತಿದರು. ಯುರೋಪಿಯನ್ ಸಾರ್ಜಂಟನು ಮುಂದೆ ಬಂದು ಫಾಯರಿಂಗ್ ಸುರು ಮಾಡಿದ. ಜನರು ಲಾಠಿಯಿಂದ ಆ ಸಾರ್ಜಂಟನನ್ನು ಹೊಡೆದರು. ಅವನ ಕಿವಿ ಪರಿಯಿತು. ರಸ್ತೆ ಪೋಲೀಸ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರನಿಗೂ ಲಾಠಿಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದು ಅವನ ತಲೆ ಒಡೆಯಿತು. ಆಗ ಶ್ರೀ. ಸಾತಪ್ಪ ಟೋಪನ್ನವರ ಮುಂದೆ ಇದ್ದನು. ಅವನನ್ನು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಲ್ಲಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ರಂಗಪ್ಪ ಶಿದ್ದಪ್ಪ ಅರಬಳ್ಳಿ, ಗುಂಡಪ್ಪ ಬಾಬಣ್ಣ ಪಟಗುಂದಿ, ರುದ್ರಪ್ಪ ಬಸಪ್ಪ ಅಂಗಡಿ, ಬಸಯ್ಯ ಮಹಾದೇವಯ್ಯ ವಸ್ತ್ರದ, ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಪತ್ರಪ ಕೌಜಲಗಿ, ರಾಚಯ್ಯ ಮಹಾದೇವಯ್ಯ ವಸ್ತ್ರದ, ಸಾವಂತಪ್ಪ ಜೋಡಟ್ಟಿ, ಬಾಳಪ್ಪ ಭೀಮಪ್ಪ ಆಡಿನ, ವಸಂತ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ, ಸಂಗಮ ಹೊಸಕೋಟೆ, ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಗಾಯಗಳಾದವು. ಗಾಯಗೊಂಡವರನ್ನೂ ಹುತಾತ್ಮ ಸಾತಪ್ಪನ ಮೃತ ಶರೀರವನ್ನೂ ಪೋಲೀಸರು ಸವದತ್ತಿಗೆ ತಂದರು. ಊರಲ್ಲಿಯೆ ೫೪ ಜನರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಬಹಳ ಪೀಡಿಸಿದರು.

೧೫ ನೇ ತಾರೀಖಿಗೆ ಸಾತಪ್ಪನ ಮೃತವೇಹಕ್ಕೆ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಅವನ ಅಸ್ಥಿಗಳನ್ನು ಊರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಹುತಾತ್ಮನಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೂಳಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಸ್ಮಾರಕ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ.

೩೫. ಹೊಳೆ ಆಲೂರ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿನ ಹೋಳಿ !

ಹೊಳೆ ಆಲೂರ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ೧೨ ಹೋಲೀಸರ ಕಾವಲು ಇತ್ತು. ಅವರು ಎಲ್ಲ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಇಟ್ಟು ಸರತಿಯ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಂತೆ ಬಂದೂಕು ಹಿಡಿದು ಕಾವಲು ಮಾಡುತ್ತ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಮೊದಲೇ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದ ರೆಡ್ಡಿ ಹಾಲಿಯವರ ಗಂಪು ರಾತ್ರಿ ೧೦ ಗಂಟೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಂತೆ, ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಂತೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವೀರರು ಆ ಕಾವಲು ಗಾರದ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಕ್ಕಳಿತು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಹೋಲೀಸರ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಎಲ್ಲ ೧೨ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಸಮವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ನಿರಾಯುಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದರು.

ಹರ್ಲಾಫೂರ ಸ್ಟೇಶನ್ ನಾಶ.

ಇದೇ ಗುಂಪಿನ ೧೫ ಜನರು ಮಿಂಚಿನ ದಾಳಿಮಾಡಿ ಹರ್ಲಾಫೂರ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ತಾರು ಕತ್ತರಿಸಿದರು. ಫೋನ್ ಯಂತ್ರ ಜಜ್ಜಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದರು.

ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದಾಗ ಅದು ಸ್ಟೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರರ ಮನೆಗೂ ಹತ್ತಿತು. ಸ್ಟೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರರ ಹೆಂಡತಿ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಓಡಿ ಬಂದಳು. ಅವಳ ಒಂದು ಕೂಸು ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿತ್ತೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಒಳಗೆ ಓಡಿಹೋಗಿ ಆ ಕೂಸನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಗಡಿಬಡಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಮಹಿಳೆಯು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಬುಗಾರದ ಪಾಟಲಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ತುರುಕಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಅವು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದವು. ಅವನ್ನು ಗುಂಪಿನ ಒಬ್ಬನು ತಕ್ಕೊಂಡದ್ದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದ ರೆಡ್ಡಿ ಯವರು ಅವನನ್ನು ಬೆದರಿಸಿ ಆ ಬುಗಾರದ ಪಾಟಲಿ (ಬಳೆ) ಗಳನ್ನು ಆ ಮಹಿಳೆಗೆ ತಿರುಗಿ ಕೊಡಿಸಿದರು. ಇವರು ಚಳುವಳಿಯವರು, ದರೋಡೆಯವರಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಆ ಮಹಿಳೆಯು ಮನೆಯೊಳಗಿನ ಉಂಡಿ ಅವಲಕ್ಕಿ ಮುಂತಾದ ಫರಾಳನ್ನು ಈ ತಂಡಿನವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಳು.

ಇದೇ ಗುಂಪಿನವರು ಹೆಬ್ಬಸೂರ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಳ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್ಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟರು.

೩೩.- ಮುನವಳ್ಳಿ, ಟಿಪಾಲ ಬಸ್ ಲೂಟಿ.

ನರಗುಂದನ ಕಡೆಯಿಂದ ಟಿಪಾಲ ತೆಕ್ಕೊಂಡು ಬಳ್ಳು ಬಂದ ಮುನವಳ್ಳಿ ಸ್ಥಾಂಡಿನ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿತ್ತು. ಮೂವರು ಬಂದೂಕುದಾರಿ ಪೋಲೀಸರು; ಬಳ್ಳಿನಲ್ಲಿ ಕಾವಲಿಕ್ಕಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿಯ ಇಬ್ಬರು ಪೋಲೀಸರು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದು ಚಹದ ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋದರು. ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದ ರೆಡ್ಡಿಯವರ ಗುಂಪು ಅದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಪರಪ್ಪ ಹುರಳಿ ಹೊಸೂರ, ಚನ್ನಪ್ಪ ಯರಗನವಿ, ಗವಿಯಪ್ಪ ಬೆಳವಡಿ, ಹಣಮಂತಪ್ಪ ಬೇವಿನಗಡದ, ಮಲ್ಲೇಶಪ್ಪ ಗೋಮಾಡಿ, ಬಸವರಾಜ ದೀವ ಬಿಗಿ ಕಟಕೋಳಿ, ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಅವಮೋಘಮಠ, ಪಾಂಡುರಂಗ ಮಿರಜಕರ, ಪಾಳಪ್ಪ ಯಡಾಲ, ವೀರಪ್ಪ ಅಂಗಡಿ ಮೊದಲಾದವರಿದ್ದರು. ಪೂರ್ವ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲವರು ಚಹದ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿ ಚಹಾ ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ. ಇಬ್ಬರೂ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಕೆಲವರು ಬಸ್ಸು ಏರಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಪೋಲೀಸನ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಂಡರಲ್ಲದೆ ಉಳಿದೆರಡು ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನೂ ಮಲಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು ಮತ್ತು ಟಿಪಾಲಗಳನ್ನು ತೆಕ್ಕೊಂಡು ಸುಟ್ಟು ಹಾಕಿದರು. ಇದರಂತೆ ಕಾಕನೂರ ಹತ್ತಿರ ರಾಮ ದುರ್ಗ ಬದಾವಿ ಟಿಪಾಲ ಬಸ್ಸನ್ನು ತೆರಬಿ ಟಿಪಾಲ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಸುಡಲಾಯಿತು.

ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದಾಗ ಶ್ರೀ ಗವಿಯಪ್ಪ ಬೆಳವಡಿಯವರನ್ನು ವಾಂಡಕರ ಪಾಜದಾರರು ವಿಪರೀತ ಹೊಡೆದು ಸ್ವತ್ತಿ ತಪ್ಪಿದ ಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಸವದತ್ತಿ ಕೊಂಡ ವಾಡೆಯಲ್ಲಿ ಚಲ್ಲಿ ಟೀಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಬೆಳಗಾದ ನಂತರ ಜವರು ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಚಪ್ಪರದ ಹೆಜ್ಜೆ ತೆಗೆದು ಒಳಗೆ ಇಳಿದು ಅವರಿಗೆ ಉಪಚಾರ ಮಾಡಿ ಎಚ್ಚರಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಪೋಲೀಸರು ಅವರನ್ನು ಲಾಕಪ್ಪಿಗೆ ಒಯ್ದರು ಮತ್ತು ಇತರರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು.

ಸೆತನ್ ಕೋಟಿನಲ್ಲಿ ಖಚ್ಚಿ ನಡೆದು ಎಲ್ಲರೂ ವಿದೇಶಿಗಳೆಂದು ಬಿಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಪೋಲೀಸರು ಕೂಡಲೆ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಭಾರತ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ಬಂಧಿಸಿ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು.

ರಾಕ್ಷಸೀ ಅತ್ಯಾಚಾರ ನಡೆಸಿದ ಮೋಲೇಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಾಂಡಕರರು ಕುಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು.

ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದರೆಡ್ಡಿ ಹೊಲಿಯವರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದವಗಲ್ಲದೆ ಶಿವಲಿಂಗಣ್ಣ ಹೂಗಾರ ಹಿರೇಕುಂಜಿ, ನವಲಗುಂದದ ಶಿವರಾಯಪ್ಪ ಮಾನ್ಯವರ ಹಾಗೂ ಶಿಪ್ಪಣ್ಣ ಸುರಟ್ಟಿ, ರಾಮಣ್ಣ ಚವನ್ನವರ ಕೆಲ್ಹವೆಡೆ, ಮೆಂಕಣ್ಣ ಕುರಡಗಿ ಹೆಬಸೂರ, ಇವರಾಪ್ಪೂರದ ರಾಮನಗೌಡ, ಶಿಮ್ಮರೆಡ್ಡಿ, ಕೃಷ್ಣರೆಡ್ಡಿ, ಧುಪದಾಳದ ಲಿಂಗಯ್ಯ, ಶಿವನಗೌಡ ಸಾಲಿಗೌಡಾ ಕೊಂಣೂರ ಮೊದಲಾದವರೂ ಇದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ವಿಶೇಷ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಿಕ ಜನರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ೫೦ ಚಾವಡಿಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟರಲ್ಲದೆ ನೆವಲಗುಂದ ತಾಲೂಕಿನ ಹೆಬಸೂರ, ಕಿರೆಸೂರ, ಋಮನೂರ ಮೊದಲಾದ ೫೦ ಚಾವಡಿಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟರು. ಕುಳಗೇರಿ ರೆಸ್ತೆಹಾಸ ಸುಟ್ಟು ೧ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದರು. ಸವದತ್ತಿ ಮೋಷ್ಫಾ ಫೀಸನ್ನೂ ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಸುಟ್ಟರು. ಕಟಕೋಳ ತಾಲೂಕು ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಭಾಗ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊಸೂರಿನ ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರರೂ ಇದ್ದರು.

೩.೨. ಉಳ್ಳಿಗೇರಿ ತಂಡದ ಕಾರ್ಯ.

ಶ್ರೀ ಚನ್ನಪ್ಪ ಫಕೀರಪ್ಪ ವಾಲೀಕಾರ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳಿಗೇರಿ ತಂಡವು ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡ್ಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಭಸದಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿತು. ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ನೀಲಪ್ಪ ಫಕೀರಪ್ಪ ವಾಲೀಕಾರ, ಕಾಟಿಪ್ಪ ರಾಮಪ್ಪ ಕಿಳ್ಳಿ, ಗಂಗಪ್ಪ ನಿಂಗಪ್ಪ ಸರಗೊಳಿ ವೀರಲಸಪ್ಪ ಈರಪ್ಪ ಮೇಟಿ, ನಿಂಗಪ್ಪ ಫಕೀರಪ್ಪ ಯಡಳ್ಳಿ, ಯಡರಾವಿ, ಮಾಯಪ್ಪ ಮಹಾರುದ್ರಯ್ಯ, ಹಿರೇಮಠ ಆಯಟ್ಟಿ, ಮಾಗಪ್ಪ ಫಕೀರಪ್ಪ ಪಾಣೇಗಟ್ಟಿ ಬೆಟಸೂರ, ಶಂಕರಪ್ಪ ಸಿದ್ದಪ್ಪ ತಂಗಾಯಿ ಬೆಟಸೂರ, ಚನ್ನಪ್ಪ ಗಂಗಪ್ಪ ಸಿಂಗಾರಕೊಪ್ಪ, ಹುಸೇನ ಸಾಹೇಬ ಇಮಾಮುಸಾಹೇಬ ತೋರಗಲ್, ಇಸಾಮ ಹೊಂಗಲ, ಶಂಕರಗೌಡಾ ತುಂಬದ ಅರಗುಂಜಿ ಮೊದಲಾದವರಿದ್ದರು.

ಈ ತಂಡದವರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯದ ವಿವರಗಳು :-

- ೧) ಸವದತ್ತಿ-ಉಳ್ಳಿಗೇರಿ ನಡುವಿನ ಪೂಲು ಕೆಡವಲಾಯಿತು.
- ೨) ಮೊರಬದ ಕೊಂಡವಾಡ, ಸವದತ್ತಿ ಸ್ಕೋಲರ ಮತ್ತು ಧುಮವಾಡ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ನಾಕಾ ಸುಡಲಾಯಿತು.
- ೩) ಇನಾಮ ಹೊಂಗಲದ ಸ್ಕೋಲರ ಸುಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಯ ಸಿದಿ, ಸೆರೆ, ಗಾಂಜಿ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಮಾದಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲಾಯಿತು.
- ೪) ಗುಮಗೋಳ ಚಾವಡಿ ಸುಟ್ಟು ೧೪ ಚೀಲ ಲೇವ್ವಿ ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಗೌಡನ ಬಂದೂಕನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.
- ೫) ಶಿರೂರ, ಯಡ್ರಾವಿ, ಹಾರೋ ಬೆಳವಡ್ಡಿ, ಕಬ್ಬೂರು ಈ ಗ್ರಾಮದ ಚಾವಡಿಗಳನ್ನು ಸುಡಲಾಯಿತು.
- ೬) ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ-ಉಣಕರ್ ನಡುವೆ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಲಾಯಿತು.
- ೭) ದುಮನಾಡ ಚಾವಡಿ ಸುಟ್ಟು ಸಿದಿ ಸೆರೆ ಅಂಗಡಿ ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಲಾಯಿತು.
- ೮) ಹುಲಕೊಪ್ಪ ಚಾವಡಿ ಸುಟ್ಟು ೧ ಬಂದೂಕು ಕಸಿಯಲಾಯಿತು.
- ೯) ಜೋರಟ್ಟಿ ಗೌಡರ ಒಂದು ಬದುಕನ್ನೂ, ರಾಮಾಪುರಗೌಡನ ೨ ರಾಯಫಲಗಳನ್ನೂ, ಕೋಟೂರ ಗೌಡನ ೧ ಬಂದೂಕನ್ನೂ, ಕಲ್ಲಾಪುರ ಗೌಡನ ೧ ಬಂದೂಕು ಮತ್ತು ೨ ಗಡಿಯಾರಗಳನ್ನೂ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.
- ೧೦) ಆಲೂರ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್ ಸುಡುವದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲಾಯಿತು.

ಚಳುವಳಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಆದೇಶ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ತಂಡದವರು ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು.

೩೬. ಮುನವಳ್ಳಿ ಗುಂಪಿನ ಕಾರ್ಯ.

ಮುನವಳ್ಳಿ ಗುಂಪಿನವರು ಹೊಲಿ ಗುಂಪಿನವರಗೂಡ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಪಾಂಡುರಂಗ ಮಿರಜಕರ, ಮಲ್ಲೇ ಶಪ್ಪಾ ಗೋಮಾಡಿ, ಚನಬಸಪ್ಪ ಮತ್ತು ಪಂಚಪ್ಪ ಸದಾವರ್ತಿ, ನಿಂಗಪ್ಪ ಹುರಕಡಲಿ, ಪಂಚಪ್ಪಾ ಹಂಜಿ, ನಿಂಗಪ್ಪ ಗಿಜಿ, ಪರಸಪ್ಪ ಶಿರಸಂಗಿ. ಯಲ್ಲಪ್ಪ ಅಬ್ಬಾರ, ನಿಂಗಪ್ಪಗೌಡ ಮಲಗೌಡ, ಪತ್ರಯ್ಯ ಮಠಪತಿ, ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಮುನವಳ್ಳಿ ಚಾವಡಿ. ಪೋಲೀಸ್ ಸ್ಟೇಶನ್ ಮತ್ತು ರೆಸ್ತೊ ಹೌಸ್ ಸುಟ್ಟರು ಮುನವಳ್ಳಿ ಸೆರೆ, ಸಿಂಧಿ ಗಾಂಜಾ ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಾದಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿದರು ಮತ್ತು ಸಿಂಧಿ ಮೋಟಾರ ಸುಟ್ಟರು. ಹೊಲಿ ಕಟ್ಟಿ ರೆಸ್ತೊ ಹೌಸ್ ಸುಟ್ಟರು. ಅಟಗಲ ಬಸರಗಿ, ಕಡವಾಳಿ ಮತ್ತು ಹಿರೂರ ಗ್ರಾಮದ ದಪ್ಪರ ಸುಟ್ಟು ಹಳಬರ ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಸಿಯಲಾಯಿತು, ಬುಡಕೊಳ್ಳಿ ಹಪ್ಪೆ [ತೆರಿಗೆ] ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದರು. ಕೆರೂರ ಪೋಸ್ಟ್ ಆಫೀಸ್ ಲೂಟಿಮಾಡಿ ರಾಯಫಲ್ ಕಸಿದು ಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಮಾಡಿದ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಕಟಿ ಕೋಳ ತಾಲೂಕು ಕಚೇರಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು. ಈ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿನ ಚಕಮಕಿ ನಡೆಯಿತು. ಆ ಗದ್ದಲದಲ್ಲಿ ಹಣಮಂತಪ್ಪ ಗಾಂಡೋಳಿ ಇವರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಗೋಡೆಯ ಕಲ್ಲು ಬಿದ್ದು ಭಾರಿ ಗಾಯವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಗಡಹಂಗ್ಲಜ (ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ) ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರುಷದ ವರೆಗೆ ಕಚ್ಚಾ ಕೈದಿಗಳೆಂದು ಕೊಳೆಯಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲದೆ ಕೆಲವರಿಗೆ ಭಾರೀ ಶಿಕ್ಷೆಗಳೂ ಆದವು.

೩೯. ಚಿಕ್ಕ ತಂಡಗಳ ಕಾರ್ಯ.

ಸೆವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಬಹಳವು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಸ್ಥಾನಿಕ ತಂಡಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಮೊಜ್ಜ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿದ್ದಾಗ

ಅವೆಲ್ಲ ಒಂದುಗೂಡಿ ಆ ಭಾಗದ ನಾಯಕರ ಹಿರಿತನದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು, ಈ ಚಿಕ್ಕ ತಂಡಗಳು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಮುರಗೋಡ ತಂಡ :—

ಮುರಗೋಡ ಸಿಂದಿ ಅಂಗಡಿ, ಕನ್ನಡ ಗಂಡು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಮುರಗೋಡ ಚಾವಡಿ ಧರ್ಮಶಾಲೆ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು; ಕೆಂಗೇರಿ ಪುಲ ಕೆಡವಿದ್ದು, ಬೈಲಹೊಂಗಲ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ರನ್ನರನಿಂದ ಟಪಾಲ ಚೀಲ ಕಸಿದುಕೊಂಡದ್ದು; ಹಲಕಿ ಬಂಗಲೆ ಸುಡುವದರಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದ್ದು. ಕಟಿ ಕೋಳ ತಾಲೂಕ ಕಚೇರಿ ಮೇಲಿನ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು. ಈ ದಾಳಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪೋಲೀಸರು ಮಾಡಿದ ಗೋಳಿಬಾರದಲ್ಲಿ ಗಿರಿಮಲ್ಲಪ್ಪ ಮಲ್ಲಿಶನವರ ಇವರ ಬೆರಳು ಮುರಿಯಿತು.

ಕರೀಕಟ್ಟೆ ತಂಡ :—

ಕರೀಕಟ್ಟೆ ಪೋಷ್ಪ ಆಫೀಸ, ಡಾಕ ಬಂಗ್ಲೆ ಸುಟ್ಟು ಪುಲು ಕೆಡವಿದ್ದು, ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ್ದು. ಸುತಗಟ್ಟೆ ಹಪ್ಪೆ (ತರಿಗೆ) ಲೂಟಿ. ಕರೀಕಟ್ಟೆಗೆ ಬರು ತ್ತಿದ್ದ ಸಿಂದಿ ಕಪಾಲಿ ಒಡೆದದ್ದು.

ಈ ಊರ ಕಲ್ಲಪ್ಪ ಗೋವಿಂದಪ್ಪ ಹಲಗತ್ತಿ ಇವರು ೧೯೩೨ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥ ಮಿಕ ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರ ನೌಕರಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮು ಕಿದರು. ಈ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀ ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟೆಯವರು ಈ ಊರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆವಾಗ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲು ಬಂದ ಪೋಲೀಸ ಪಡೆಯಲ್ಲಿಯ ಒಬ್ಬ ಪೋಲೀಸನು ಅವರ ಎದಗೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿದನು. ಸುತಗಟ್ಟೆಯವರು ಚಪಲತೆಯಿಂದ ಓರೆಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಗುಂಡು ಬಗಲೊಳಗಿಂದ ಹೊಕ್ಕು ರಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಬಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರು ಅವ ರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸೇರಿಸಿದರು.

ಚುಳಕಿ ತಂಡ :—

ಹರಳಕಟ್ಟೆ, ಚೆಕ್ಕಂಬಿ, ಹಂಚಿನಾಳ, ಹೂಲಿ, ಸಿರಸಂಗಿ ಈ ಗ್ರಾಮಗಳ ಜಾವಡಿಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟಿದ್ದು; ಮುನವಳ್ಳಿ ಸಿಂದೋಗಿ ರೆಸ್ಪಹೌಸ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.

ಹಂಚಿನಾಳ ತಂಡ :

ಹಂಚಿನಾಳ, ಮನಿಕಟ್ಟಿ, ಚಾವಡಿಗಳನ್ನೂ ಮುನವಳ್ಳಿ, ಸ್ವೇತನ, ಕುಳಿ ಗೇರಿ ಡಾಕ ಬಂಗ್ಲೆಯನ್ನೂ ಸುಟ್ಟದ್ದು. ಈ ಎಲ್ಲ ಊರುಗಳ ದಪ್ಪರ ನಾಶ ಮಾಡಿ ಕತ್ತಿ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡದ್ದು. ಧಾರವಾಡ ತಾಲೂಕಿನ ಕನಪಾಡ ಚಾವಡಿ ಸುಟ್ಟದ್ದು. ಅಮರಗೋಳ ಮತ್ತು ಹೊಳೆ ಆಲೂರ ರೇಲೆ ಸ್ವೇತನಗಳನ್ನು ಸುಡುವದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು.

ಸಂಗ್ರೆಸಕೊಪ್ಪ ತಂಡ :-

ಸಂಗ್ರೆಸಕೊಪ್ಪ ಚಾವಡಿ ಸುಟ್ಟದ್ದು. ದೊಡ್ಡ ಮರಬದ ಪೋಲೀಸ ಚೌಕಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಕಮಾಡಿ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಕಸಿದದ್ದು. ಉಪ್ಪಿನ ಬೆಟ ಗೇರಿ ಸಿಂದಿ ಅಂಗಡಿ ಸುಟ್ಟದ್ದು.

ಹಿರೇಕುಂಬಿ ತಂಡ :-

ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಮರಗೋಳ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ವೇತನ ಸುಡುವದರಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದ್ದು. ಗುಲ್‌ಹೊಸೂರ ಬೈಲಹೊಂಗಲ ದಾರಿಗುಂಬಿ ತುತಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ್ದು.

ಉಗರಗೋಳ ತಂಡ :-

ಹೊಳೆ ಆಲೂರ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ವೇತನ ಸುಡುವದರಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದ್ದು ಸವ ದತ್ತಿ ಗೆಸ್ಸಪಾಸ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಚಾವಡಿ, ನವಲಗುಂದ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯ ಚಾವಡಿಗಳು, ಬದಾಮಿ ಗೆಸ್ಸಪಾಸ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸುಟ್ಟದ್ದು, ಮಲ್ಲಾಪುರ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ವೇತನ ಸುಡುವದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು.

ಕರ್ತವ್ಯ ಪಾಲನೆಯ ಸಾತ್ವಿಕ ಸಮಾಧಾನ.

ಮುರಗೋಡ-ಕರಿಕಟ್ಟಿ ತಂಡಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೊಸೂರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿದ ತಂಡಗಳು ಹೂಲಿ ಮುನವಳ್ಳಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಸುಚರಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ತಂಡಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವೇತನ

ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಗುಂಪುಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಆಗಿವೆ. ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರು ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಣೇತಾರರಿದ್ದು ಅವರು ಸ್ವತಃ ಎರಡು ಸ್ಟೇಷನ್ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಗುಂಪಿನವರು ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದ ರೆಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ ಹಾಗೂ ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿಯವರ ಮುಖಾಂತರ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಗೂಡ ಕಡೆತನಕ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಅಪೂರ್ವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರೂ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ವೀರ ಹೋರಾಟ ಗಾರರಲ್ಲಿ ಅಹಂಭಾವ ಎಂದೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಬಂಧ ವಿಮೋಚನೆ ಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಾಡಿದ ಸಾತ್ವಿಕ ಸಮಾಧಾನವು ಇಂದಿಗೂ ಎಲ್ಲರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಯದಕ್ಷಿಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಲಕ್ಷ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳಾಗಿ ನಿಷ್ಕಾಮ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಭಾರತ ಮಾತೆಯ ಸೇವೆಗೈದ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಶೂರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೈನಿಕರು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಧನ್ಯರು !

೪೦. ಹೊಸೂರ ಗುಂಪಿನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ್ಯ.

ಶ್ರೀ ದಾದಾ ಕಾಳೆ ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ.

ಸವದತ್ತಿ ಹೊಸೂರು ಒಂದು ಜಾಗೃತ ಊರು. ಅದು ಮುರಗೋಡ ಮಹಲ ದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ರಾಜಕೀಯ ಜಾಗೃತಿ ಹೊಂದಿತ್ತು. ೧೯೩೦ ರ ಚಳುವಳಿಯ ಪೂರ್ವ ದಲ್ಲಿ ಸರವಾರ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲ, ಬ್ಯಾ. ಸಾವರಕರ, ಡಾ. ಹರಡೀಕರ ಮೊದಲಾದವರೂ ಚಳುವಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೂ ಮತ್ತು ನಂತರ ಜವಾ ಹರಲಾ ನೆಹರು, ಎಮ್. ಎನ್. ರಾಯ, ಬಾಳಾಸಾಹೇಬ ಖೇರ, ಮುರಾರಜಿ ದೇಸಾಯಿ ಮೊದಲಾದ ಮುಖಂಡರೂ ಈ ಊರಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ೧೯೩೦-೩೨ ರಲ್ಲಿ ಹುದಲಿಯ ಕುಮರಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀ ದಾದಾ (ಭಾಸ್ಕರ ವಿಷ್ಣು) ಕಾಳೆ ಅವರು ೧೯೪೨ ರಲ್ಲಿ ಈ ಊರಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ದಾದಾ ಕಾಳೆ ಅವರು ೧೯೨೧ ರ ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ, ಕೊನೆಯ ಬಿ. ಎ.

ದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಶರಣು ಹೊಡೆದು ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭುಮುಕಿದರು. ಆಗ ಅವರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಸಾರದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಂದಗಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಅವರು ಗು. ಗಂಗಾಧರರಾಯರ ಕುಮಾರಿ ಖಾದಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಖಾದಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ೧೯೩೦ ರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಆ ಆಶ್ರಮದಿಂದಲೇ ಕಾಯದೆ ಭಂಗ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟರು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಶಿಬಿರದ ಅಧಿಪತಿಯೆಂದು ಅವರು ಕೆಲಕಾಲ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ೧೯೩೦, ೧೯೩೨, ೧೯೪೦ ಈ ಮೂರೂ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ೧೯೪೨ ರ ಚಲೇಜಾವ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಭೂಗತರಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿದರು.

ಗುಂಪಿನ ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯ.

ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅ. ಭಾ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರರು ಹೋಗಿ ಮಾಡುವ ಮಡಿ, ಎಂಬ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸಂದೇಶ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖಂಡರೊಡನೆ ತಮ್ಮ ಸಹಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತರಾದರು. ದಿನಾಂಕ ೧೭-೮-೧೯೪೨ ರಂದು ಬೈಲಹೊಂಗಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪಾ ಬೆಟಗೇರಿ, ಅಡಿವೆಪ್ಪ ವಣ್ಣೂರ, ಗಿರಿಮಲ್ಲಪ್ಪಾ ಹಲಗಲಿ ಮತ್ತು ವತ್ತೋಬಾ ಹುರಕಡಲಿ ಇವರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿದಾಗ ಅವರ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿರೆಂದು ಕೇಳಲು ಕಚೇರಿ ಮುಂದೆ ಕೂಡಿದ ಜನ ಜಂಗಳಿಯ ದೇಲೆ ಪೋಲೀಸರು ಗೋಳಿಬಾರು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀ ರಾಜಪ್ಪಾ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ, ರಾಮಪ್ಪ ದೊಡವಾಡ, ಗುರಶಿದ್ದಪ್ಪಾ ಬೆಳಗಾವಿ, ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಸತ್ತಿಗೇರಿ, ದತ್ತು ಮತಾಡ, ಸಿವಪ್ಪಾ ಹಿರೆಹೊಳಿ ಮತ್ತು ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪಾ ಕೋತಂಬರಿ ಈ ಏಳು ಜನರು ಗುಂಡಿಗೆ ತುತ್ತಾದರು. ಈ ಕ್ರೂರ ಕರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಕೊಡುವವೆಂದರೆ ರಾಜ್ಯ ಯಂತ್ರ ಮುರಿದು ಬೀಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದವಶ್ಯವೆಂದು ಶ್ರೀ ಚನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿಯವರ ಹಿರಿತನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ದಾದಾ ಕಾಳೆ, ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ, ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ, ಕುಲಕರ್ಣಿ ರಾಮು ಮಾಸ್ತರ್, ವೀರಪ್ಪ ರೇಶ್ಮಿ, ಹಣವಣ್ಣವರ ಮೊದಲಾದವರ ಗುಪ್ತ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಾಯಿತು.

ಹೊಸೂರಿನ ಶ್ರೀ ನೀಲಕಂಠಯ್ಯ ಗಣಾಚಾರಿ, ಸೋಕ ವಣ್ಣೂರ, ಲೋಕಯ್ಯ ಹಿರೇಮಠ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಅಗಸ್ಟ ತಿಂಗಳ ಮೊದಲನೇ ವಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂಧಿಸಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ ಅವರು ಭೂಗತರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮಾಸ್ತರರು

ಹಗಲು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ರಾತ್ರಿ ಭೂಗತ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮುಂದು ವರೆದು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮೂವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮುರಗೋಡ ಹೊಸೂರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಪರಪ್ಪಾ ಹರಳಿ, ಈರಪ್ಪ ಅಂಗಡಿ, ಶಂಕರಪ್ಪಾ ಕರಿಕಟ್ಟಿ ಗುರ ಸಿದ್ದಪ್ಪಾ ಕೋಟಗಿ, ಶಿವಬಸಪ್ಪ ಅರಳಿಕಟ್ಟಿ, ಬಾಳಪ್ಪಾ ಯಡಾಲ, ಬಾಳಪ್ಪಾ ಹೂಗಾರ ಮುರಗೋಡ ಶ್ರೀಪಾದ ಸವಲೆ ಮೊದಲಾದವರು ಮತ್ತು ಕರೀಕಟ್ಟಿಯ ಹೋರಾಟ ಗಾರರು ಭೂಗತರಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳು :—

- ೧) ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಸವದತ್ತಿ ನಡುವಿನ ತಾರತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ್ದು.
- ೨) ಹಲ್ಲಿ, ಕೋರಕೊಪ್ಪ ಸರಕಾರಿ ಬಂಗಲೆಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.
- ೩) ಹೊಸೂರ ಚಾವಡಿ ಹಾಗೂ ಸರಕಾರಿ ಬಂಗಲೆ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.
- ೪) ಚಿಕ್ಕೊಪ್ಪ, ಹಿರೇಕೊಪ್ಪ, ಮಲ್ಲೂರ, ಮಾಟೊಳ್ಳಿ, ಏಣಗಿ, ಇಂಗಳಗಿ, ಮೂಗ ಬಸವ, ಬೂದಿಹಾಳ, ಕೊರಿಕೊಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಾಮಗಳ ದಪ್ಪರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟಿದ್ದು ಮತ್ತು ಸನದಿಗಳ ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಚಾವಡಿ ಸುಟ್ಟು ಈ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಿ ಆಡಳಿತ ಯಂತ್ರ ನಡೆಯದಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದು.
- ೫) ಸವದತ್ತಿ, ಯಕ್ಕುಂಡಿ, ಹಾರುಗೊಪ್ಪ, ಮುರಕಂಬಿ ಮೊದಲಾದ ಊರುಗಳ ಚಾವಡಿಗಳನ್ನೂ ಪೋಷ್ಪ ಆಫೀಸಗಳನ್ನೂ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.
- ೬) ಈ ಭಾಗದ ಪೋಲೀಸ ಠಾಣುಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ್ದು.
- ೭) ಹೊಸೂರಲ್ಲಿ ಚಿಂತಪ್ಪ ಬೋಗಾರರ ಮನೆ ದರೋಡೆ ಆಗಾಗ ದರೋಡೆಗಾರ ರನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿ ಅವರ ಕಡೆಯಿಂದ ಹಣ ಬಂಗಾರದ ಆಭರಣ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತು ಮಾಲನ್ನೂ ಚಿಂತಪ್ಪನಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಕೊಡಿಸಲಾಯಿತು.

೪೧. ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಸಭೆಯ ನಂತರ.

ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೯೪೩ ರಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಗುಪ್ತ ಸಭೆಗೆ ಶ್ರೀ ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ ಅವರು ಹೋಗಿದ್ದರು, ಅವರನ್ನು ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವ ಮಠದ ಹಾಗೂ ಅಣ್ಣಾ ಬೇಡಗೆ ಅವರು ಸ್ವಾಗಾತಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಸಭೆ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರರು ಶ್ರೀ ಚನ್ನಪ್ಪಾ ವಾಲಿಯವ ರೊಂದಿಗೆ ರೇಲಿನಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೊರಟರು. ಗಡಿಬಿಡಿಯಲ್ಲಿ ತಿಕ್ಕಿಟು ತೆಗೆಯಲು ಹೋದವರು ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಾರದ್ದರಿಂದ ಇವರು ತಿಕ್ಕಿಟಿಲ್ಲವೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿತು. ಬೆಳಗಾವಿ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುತ್ತಲೇ ಶ್ರೀ ವಾಲಿಯವರು ತಂತಿ ಬೇಲಿ ಜಿಗಿದು ಪಾರಾದರು; ಶ್ರೀ ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರರು ರೇಲ್ವೆ ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕು ಬಿದ್ದರು. ಆಗ ಅವರು ಪ್ರಸಂಗಾವಧಾದಿಂದ ತಾನು ಸಾಂಗಲಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ನೆಂದೂ ಗಡಿಬಿಡಿಯಲ್ಲಿ ತಿಕ್ಕಿಟು ತೆಗೆಸುವವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ನಿಯಮದಂತೆ ಡಬ್ಬಲ ಚಾರ್ಜ್ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗಂಟೆ ಕಳೆಯಿತು, ಕೊನೆಗೆ ಶ್ರೀ ಪಾಂಡಕರ ಫಾದವಾರರ ಗುರ್ತು ತನಗಿದೆ, ಬೇರಾದರೆ ಅವರ ಕಡೆಗೆ ನಡೆಯಿರಿ, ಎಂದು ಬೋಗಾರರು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದಾಗ ಅವರ ಹೇಳಿಕೆ ನಿಜವೆನಿಸಿ ಡಬ್ಬಲ ಚಾರ್ಜ್ ತುಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟರು.

ಹೊಸೂರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಳುವಳಿಯ ಪ್ರಖರತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ನಡೆಯಿತು ಹೊಸೂರ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಸಶಸ್ತ್ರ ಪೊಲೀಸರೂ ಮಿಲಿಟರಿಯವರೂ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಹೋರಾಟಗಾರರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲು ಅಹೋರಾತ್ರಿ ಹೊಸಾಡಿದರೂ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ದಿನಾಂಕ ೩ ಮಾರ್ಚ್ ೧೯೪೩ ರಂದು ಶ್ರೀ ದಾದಾ ಕಾಳೆ, ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ, ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ, ಶ್ರೀಪಾದ ನವಲೆ ಮೊದಲಾದವರು ಊರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಮಿಲಿಟರಿ ಸಮೇತ ಪೊಲೀಸರು ಊರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು, ಆಗ ಊರವರು ೮೦೦ ಜನ ಭೂಗತರನ್ನು ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಪ್ಪಾ ಬೋಳೆತ್ತಿನ ಇವರ ಮನೆಯ ಅಂಬಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ತಾಸು ಅಡಗಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸಿದರು. ಪೊಲೀಸರು ಊರಲ್ಲಿಯೆ ಎಷ್ಟೋ ಜನರನ್ನು ಮಾರುತಿ ಗುಡಿಗೆ ತಂದು ಬೆತ್ತ ಭರ ಮಪ್ಪಗಳಿಂದ ರಕ್ತ ಚಿಮ್ಮುವವರೆಗೆ ಬಡಿದರು. ಆದರೆ ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಭೂಗತರು ಅಡಗಿ ಕುಳಿತ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಲಿಲ್ಲ.

೪೨. ಗುಂಡಿನ ಸುರಿಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರಾದರು !

ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ನಂತರ ಶ್ರೀ ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ, ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ ಹಡ್ಡೆಪ್ಪ ಹಪ್ಪಳಿ, ಮರಪ್ಪಾ ಎಲಿಗಾರ, ಮಲ್ಲಪ್ಪಾ ಕುಸಲಾಪೂರ, ಶಿವಪುತ್ರಪ್ಪ ಚಿಕ್ಕೊಪ್ಪ, ಸೋಮಣ್ಣ ಶಿರಣವರ, ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪಾ ದೋಟಿ, ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಬೋಳತ್ತಿನ ಮೊದಲಾದ ೨೦-೨೫ ಭಾಗತ ಸೈನಿಕರು ಊರ ಹತ್ತರದ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಸಶಸ್ತ್ರ ಪೋಲೀಸರು, ಮಿಲಿಟರಿಯವರು ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅಡವಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಲಾಯಿಟ ಬಾಂಬು ಹಾರಿಸಿ ಬೆಳಕು ಕೆಡೆವುತ್ತ ಗೋಳಿಬಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಅಡವಿ ಯಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿದರು. ಆಗ ಆ ಹೋಂಟಗಾರರು ಗುಂಡಿನ ಗುರಿ ತಪ್ಪಿಸುತ್ತ ಓಡಿ ಮುತ್ತಿಗೆಯೊಳಗಿಂದ ಸುರಕ್ಷಿತ ಪಾರಾದರು. ಓಡಿ ಹೋಗುವಾಗ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ ಅವರು ಸಿದ್ಧಿಯ ಹಾಗೂ ಜಾಲಿಕೆಂಟಿಗಳಿವ್ವ ಒಂದು ತೆಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಭಾರೀ ಪೆಟ್ಟು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡರಲ್ಲದೆ ಮೈತುಂಬ ಮುಳ್ಳು ಮೂರಿದು ಏಳಲು ದಾರವ್ವರಿಂದ ಅವರು ಆ ಮುಳ್ಳು ಕಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳತನಕ ನೆರಳುತ್ತ ಬಿದ್ದಿರ ಬೇಕಾಯಿತು. ಬೆಳಗಾದ ನಂತರ ಕೆಲವು ಸಂಗಡಿಗರು ಇವರನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಬಂದು ಕಂದಕ ಒಂದ ತೆಗೆದು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ತುಸು ಅಂತರ ಸಾಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು ಬೆಂಬತ್ತಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡು ಬಂತು. ಆದರೂ ಅವರ ಸಂಗಡಿಗರು ಅವರನ್ನು ಹೆಳ್ಳಕೊಳ್ಳಗಳೊಳಗಿಂದ ಸಾಗಿಸಿ ಮೂಗಬಸವ ಮೇಲಿಂದ ಅವರೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಂದು ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪ ಸಾದುನವರ ತೋಟದಲ್ಲಿಯ ಬನ್ನೂರ ಲಮಾಣಿ ಜನರ ಗುಡಿಸಲಲ್ಲಿ ನೆಲಮನೆಯಂತೆ ತಗ್ಗು ತೋಡಿ ಅದರಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದರು. ೪-೫ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು ಫಾಯ-ಹೆಚ್ಚಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವರು ದೇವಲಾ ಪೂರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶ್ರೀ ಸಂಕನಗೌಡರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಡಾ. ಗಿಡದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಅವರಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಹೊಂದಿ ಗುಣಮುಖರಾದರು. ಡಾ. ಗಿಡದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯವರು ಈ ಚಳಿ ವಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟಗಾರರಿಗೆ ಔಷಧೋಪಚಾರವೊಂದೇ ಅಲ್ಲ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ನೆರವಾದರು.

ಹೊಸೂರಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಬೈಲಹೊಂಗಲದಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿದ ಮಿಲಿಟರಿಯವರು ಹೊಸೂರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ಗಸ್ತಿ ತಿರುಗತೊಡಗಿದ್ದರು.

ಶ್ರೀ ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಟ್ಟರೆ ಅಥವಾ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ೧೦೦೦ ರೂ. ಬಹುಮಾನ ಕೊಡುವವಾಗಿ ಸಾರಿದರು. ಹೊಸೂರ ಗ್ರಾಮದ ಮೇಲೆ ೫೦೦೦ ರೂ. ಪುಂಡ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಹೇರಿ ಅದನ್ನು ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ವಸೂಲ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಶ್ರೀ ರಾಮು ಮಾಸ್ತರರನ್ನು ಮುರ ಗೋಡದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿ ತಿಗದ ಚರ್ಮ ಸುಲಿದು ರಕ್ತ ನಂಜುಗಟ್ಟುವತನಕ ಬಿಡಿದರು. ಶ್ರೀ ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ ಅವರು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಹೋಗಿ ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಮೈಲಾರರ ತಂಡ ಸೇರಿದರು. ಶ್ರೀ ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರರು ಕಟಕೋಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ತಂಡವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಶ್ರೀ ಪರಶ್ವಾ ಹುರಳಿಯವರು ಮೊದಲೇ ಹೂಲಿಯ ಗೋವಿಂದ ರೆಡ್ಡಿಯವರ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು.

ಶ್ರೀ ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿಯವರಿಗೆ ಗುಂಡಿನೇಟು!

ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವ ಮೈಲಾರರು (ತೆರಿಗೆ) ಲೂಟಿ ಮಾಡಲು ಹೋದಾಗ ಪೋಲೀಸರ ಗುಂಡಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಹುತಾತ್ಮರಾದಮೇಲೆ ಶ್ರೀ ಸುತಗಟ್ಟಿಯವರು ಕರೀಕಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಇರಹತ್ತಿದರು. ಇದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಪೋಲೀಸರು ಊರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಆಗ ಶ್ರೀ ಸುತಗಟ್ಟಿಯವರು ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗುವಾಗ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದ ಒಬ್ಬ ಪೋಲೀಸನು ಎದೆಗೆ ಗುರಿ ಇಟ್ಟು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿದನು. ಅವರು ಚಪಲತೆಯಿಂದ ಹೋಳಾದದ್ದರಿಂದ ಗುಂಡು ರಟ್ಟಿಗೆ ಬಡೆಯಿತು. ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಉಪಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಗುಣವಾದ ನಂತರ ಜೇಲಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಇವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಡುವವರಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆ ಹಿಡಿಯಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ೧೦೦೦ ರೂ. ಬಹುಮಾನ ಕೊಡುವವಾಗಿ ಸಾರಲಾಗಿತ್ತು.

ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಮಿಲಿಟರಿ ನೆರವು !

ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯ ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಪ್ರಖರವಾಗಿದ್ದು ಹೋರಾಟಗಾರರಿಗೆ ಜನತೆಯ ಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲವಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಸದೆ ಬಡಿಯಲು ತಮ್ಮಿಂದ ಆಗದೆಂದೂ ತಮಗೆ ಸೈನ್ಯದ ಸಹಾಯ ಬೇಕೆಂದೂ ಪೋಲೀಸರು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಅದರಂತೆ ಮುಂಬಯಿ ಗವರ್ನರರು ಮಿಲಿಟರಿಯ ನೆರವು ಕೇಳಿದರು. ದಿನಾಂಕ ೯ ಮಾರ್ಚ್ ೧೯೪೩ ರಂದು ಮುಂಬಯಿ ಸರಕಾರದ ಗೃಹಖಾತೆಯ ಹಾಗೂ ಪೋಲೀಸ ಖಾತೆಯ ಉಚ್ಚ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಭೆ ಗವರ್ನರರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಬೆಳಗಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯ ೪ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಲಿಟರಿ ಠಾಣ್ಣೆ ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ಪಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಗುರ್ಲಹೊಸೂರಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕರ ಒಂದು ಕಂಪನಿ

ತಳವೂರಿತು. ಇತರ ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳೆಂದರೆ ಪಾಚ್ಚಾಪುರ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತೂರು. ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಕಂಪನಿಯಂತೆ ಮಿಲಿಟರಿ ಇಡಲಾಯಿತು. ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮುರಗೋಡೆ-ಹೊಸೂರ ಭಾಗವು ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಮಿಲಿಟರಿ ಠಾಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಉಳಿದ ಇಡೀ ತಾಲೂಕನ್ನು ಗುರ್ಲಹೊಸೂರ ಠಾಣಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಮಿಲಿಟರಿಯವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪೋಲೀಸರು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಯಾಕುಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವಂತೆ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಜನರನ್ನು ವಿಪರೀತ ಕಾಡಿದರು, ಹೊಡೆದರು, ಬಡೆದರು. ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲ ಚಳುವಳಿಯಂತೆ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ತಾಲೂಕಿನಿಂದ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲಾವಧಿಯ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸವನ್ನು ಕಂಡರು.

೪೩. ಕಟಕೋಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಂದೋಲನ.

ಸದ್ಯದ ರಾಮದುರ್ಗ ತಾಲೂಕು ಮೊದಲಿನ ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಟಕೋಳ ಭಾಗವನ್ನೂ, ರಾಮದುರ್ಗ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಮದುರ್ಗ ಸರೇಬಾನ ಭಾಗವನ್ನೂ ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕಿನ ಹುಲಕುಂದ ತೊಂಡಿಕಟ್ಟೆ, ಹೊಸಕೋಟಿ ಭಾಗವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕಟಕೋಳ ಮತ್ತು ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿ ಭಾಗಗಳು ೧೯೪೨ ರ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಭಾಗ ಪಡೆದವು. ರಾಮದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಹೊಸಕೇರಿ ಮೊದಲಾದ ಇಬ್ಬರು ಮೂವರು ಮಾತ್ರ ಕಟಕೋಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು.

ಹುಲಕುಂದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹಣಮಪ್ಪ ಮುಂಬಡ್ಡಿ ಹಣಮಂತಪ್ಪ ಮಿರ್ಜೆ, ರಾಜೇಸಾಹೇಬ ಅತ್ತಾರ್, ಚನ್ನಪ್ಪ ಬೆಟಗೇರಿ, ಮೊದಲಾದವರು ತೊಂಡಿಕಟ್ಟೆಯ ಶ್ರೀ ಅಜ್ಜಪ್ಪ ಬಟಕುರ್ಕಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀ ಅಜ್ಜಪ್ಪ ಬಟಕುರ್ಕಿಯವರು ೧೯೩೦ ರ ನೇ ಆಸವಿಯಿಂದಲೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕ್ರಾಂತಿ ಕಮಿಟಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಆಧಾರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಗಾಂಧೀಪ್ರೇಮ, ದೇಶಭಕ್ತಿ, ತ್ಯಾಗಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನವಾಗಿದ್ದವು.

ಕಟಕೋಳ ಭಾಗದ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಕಟಕೋಳದ ಶ್ರೀ ಬಸವರಾಜ ದೀವಟಗಿ, ಶ್ರೀ ಅಡಿವೆಪ್ಪ ದೇಸಾಯಿ, ಬಾಳಪ್ಪ ಸಾತಪ್ಪ ಶಿವಣ್ಣವರ, ಕೃಷ್ಣಾ ವೈದ್ಯ, ವಿರಪಾ ಕ್ಷಪ

ತಾವತಿ, ಸೋಮಲಿಂಗಪ್ಪ ತಾವರೆ, ಗುರುಲಿಂಗಪ್ಪ ತಾವರೆ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಗೋಕಾಕ, ಬಾಬುಸಾಹೇಬ ಇಂದೂಲಕರ, ಎಂ. ಎಸ್. ವಿರಕ್ತಮಠ, ಬಾಬುರಾವ ಭೋಸಲೆ, ಮಲ್ಲಪ್ಪಾ ಹೊಸಕೇರಿ, ಚುಂಚನೂರದ ದಂಡಪ್ಪಾ ಹಂಜಿ, ಗದಗಯ್ಯಾ ಹಿರೇಮಠ, ಮುನವಳ್ಳಿಯ ಪಾಂಡುರಂಗ ವಿರಜಕರ, ನಿಂಗಪ್ಪಾ ಹುರಕಡಲಿ, ಹೊಳೆಪ್ಪಾ ಮುಚ್ಚಂಡಿ, ಮತ್ತು ಹೊಸೂರಿನ ಪರಪ್ಪಾ ಹುರಳಿ, ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ ಮೊದಲಾದವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮೋಲೀಸ ಮತ್ತು ವಿಲಿಟರಿಯ ಒತ್ತಡ ಬಹಳ ವಾದವಾದರೂ ಆ ತಾಲೂಕಿನ ಮನವಳ್ಳಿ ಹೊಸೂರ ಗುಂಪಿನ ಕೆಲವರು ಈ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಕಟಕೋಳ ತಂಡದವರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳು :—

- ೧) ಕಟಕೋಳ ಕಚೇರಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದ್ದು.
- ೨) ಚಂದರಗಿ ಸರಕಾರಿ ಬುಗ್ಗೆ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.
- ೩) ಗೋಕಾಕ ರಾಮದುರ್ಗ ಟಪಾಲ ಬಸ್ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಟಪಾಲ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಕಸಿದು ಕೊಂಡದ್ದು.
- ೪) ಭಂಡಾರ ಹಳ್ಳಿ ಹಪ್ಪೆ [ಕಂದಾಯ] ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದ್ದು.
- ೫) ಗೊಡಚಿ ಪೋಸ್ಟ್ ಅಫೀಸಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದ್ದು.

ಈ ತಂಡದವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಅನೇಕ ಖಚ್ಚಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಅವರನ್ನು ಗಡಹಿಂಗ್ಲ ಜ [ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ] ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ೨-೨|| ವರ್ಷ ಇಡಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀಮತಿ ರುದ್ರವ್ವಾ ವಿರಕ್ತಮಠ ಇವರು ಬಹುರಂಗವಾಗಿ ಕಾಯಿದೇ ಭಂಗ ಮಾಡಿ ೬ ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾದರು.

೪೪. ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ್ಯ

ನಿರ್ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಳಿಬಾರ.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ನಿರ್ವಾಣ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕೋಳ, ಬೆಡಕಿಹಾಳ ಭಾಗಗಳು ಉಳಿದ ತಾಲೂಕಿನಂತೆಯೇ ಉರಿವೆದ್ದವು. ನಿರ್ವಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಸ್ಸೂಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲ ಆವೇಶದಿಂದ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡ ಸಭೆ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಅಶ್ಲೋಲ-ಕಲ್ಲೋಲವೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಪೋಲೀಸರ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮುರಿದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ತರುಣರೂ ಸೇರಿ ಪ್ರತೀಕಾರದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡರು. ಸಿಂದೀ ಅಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಸಿಂದಿ ಪೀಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಉರುಳಿಸಿ ವದು, ಸೆರೆ ಅಂಗಡಿಯ ನಾಶಮಾಡುವದೂ, ತಂತೀ ಕತ್ತರಿಸುವುದೂ ಇವು ನಿತ್ಯದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಮುಖಂಡರಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಭಾವು ಕಾಗಪಾಡ, ಗಣಪತರಾಲ ಶರ್ಮ ಇವರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಮಾತುಕತೆಗಾಗಿ ಕರೆದು ಪೋಸದಿಂದ ಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿದು ಜನಜಂಗುಳಿ ಪ್ರಚಂಡ ಸಭೆ ಕೂಡಿ ಸರಕಾರದ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿತು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಭಾವುಭೈರು ಚಾಂಭಾರ, ಈಶ್ವರ ಶಿಂತ್ರೆ, ಮಲಗೂಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಜಿ. ಎಸ್. ಜೋಶಿ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಮಾಮಲೇದಾರರ ಅಡಿಗೆಯವ ಶ್ರೀ ಮಾಧವ ಗೋವಿಂದ ಮಂಜರೆ ಮುಂತಾದವರು ಭಾರಿ ಪ್ರಕ್ಷೋಭಕ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಜನಜಂಗುಳಿಯು ಪೋಲೀಸ ಸೆಂಟ್ರಿ - ಬಾಕ್ಸ್‌ಗಳನ್ನು ಮುರಿದು ಹಾಳು ಮಾಡಿತು. ತಂತಿ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯಿತು. ಕೊಲ್ಲಾಪೂರದಿಂದ ಬರುವ ಪೋಚಾರುಗಳಿಗೆ ತಡೆ ಹಾಕಿತು. ಪೋಸ್ಟ್ ಆಫೀಸಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚುವ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಜನರು ಆ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದರು. ಪೋಸ್ಟ್ ಆಫೀಸಿನ ಬಾಗಿಲ ಮುರಿದು ಒಳಗಿನ ಕುರ್ಚಿ, ಟೇಬಲ್ ಮುಂತಾದ ಫರ್ನಿಚರ್ ಸುಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಉಳಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದತ್ತನ ಕೆರೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಪೋಸ್ಟ್ ಆಫೀಸಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದರು. ಆ ದಿನ ನಿರ್ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪೋಲೀಸರು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಹಾಯ ಬರುವವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಪೋಲೀಸ ಜಮಾದಾರ ಶ್ರೀ ಸಾಳವಿ ಮತ್ತು ಸಬ್ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಜಾಂಬ್ರೇಕರ ಅವರು ನಗರದಲ್ಲಿಯೆ ರಾಜನಿಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಹಾಯ ಕೋರಿದರು.

ಖೈರ ಮಹಮ್ಮದ್ ಪಠಾಣ !

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜನಿಷ್ಠೆಗೆ ಕುಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಖೈರ ಮಹಮ್ಮದ್ ಪಠಾಣರು ತಮ್ಮ ಅಪ್ಪನ ಆಸ್ತಿ ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಬಂದೂಕು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು " ಮಾ ಬಾಪ " ಸರಕಾರದ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಿದರು. ಪೋಲೀಸ ಜಮಾ ದಾರ ಘೌಜದಾರರೊಂದಿಗೆ ತಾವೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಜನಜಂಗುಳಿಯ ಮೇಲೆ ಸಿಕ್ಕಾಪಟ್ಟಿ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹುತಾತ್ಮ ಶಂಕರ ಪಾಂಗಿರೆ !

ಈ ಗೋಳಿಬಾರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಪಾಂಗಿರೆ ಎಂಬ ತರುಣನಿಗೆ ಗುಂಡು ತಾಗಿ ಅವನು ತತ್ಕ್ಷಣ ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿ ಹುತಾತ್ಮನಾದನು. ಸಾಯುವಾಗ ಅವನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿಧ್ವಜವನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಅಸುನೀಗಿದನು ! ಅನೇಕ ತರುಣರು ಈ ಗೋಳಿಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡರು. ಖೈರ ಮಹಮ್ಮದರು ಸ್ವತಃ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಂದೂಕು ಹಿಡಿದು ಗೋಳಿಬಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ರೋಷಗೊಂಡ ಜನರು ಪುಣೆ ಬೆಂಗಳೂರ ರೋಡಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಇದ್ದ ಅವರ ಬಂಗ್ಲೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಹಾಕಲು ಹೊರಟರು. ಆದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಖೈರ ಮಹಮ್ಮದ ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಹುಡುಗರಿಗೆ ಕೊಂದರೆಂದಾದೀತೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ಅವರ ಮನೆ ಸುಡುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪು ಗಾಂಧಿ ಚೌಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಆತ್ರಾರಾಮ ಶೇಟಜಿಯವರ ಮನೆಗೆ ನುಗ್ಗಿತು. ಅವರ ಮಗ ಹೀರಾಚಂದ ಶಹಾ ಅವರು ಮನೆಯ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು " ನಮ್ಮನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಚಳುವಳಿಗೆ ದುಡ್ಡಿನ ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸ್ವತಃ ನಾನೂ ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಬರುತ್ತೇನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದು ಬಂದು ಜನರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಆ ಮನೆ ಲೂಟಿ ಆಗುವದು ನಿಂತಿತು. ಮುಂದೆ ಜನಜಂಗುಳಿಯು ಸರಕಾರಿ ಚಾವಡಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿತು. ಚಾವಡಿಯ ಮೇಲಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆನರರಿ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ ಕಚೇರಿ ಮತ್ತು ವಾಚನಾಲಯ ಇದ್ದವು. ಚಾವಡಿಗೆ ಜನರು ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಮೂರೂ ಕಚೇರಿಗಳು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಆದವು !

ದಿನಾಂಕ ೧೭-೮-೪೨ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪೋಲೀಸ ಸಹಾಯ ಮತ್ತು ಮಿಲಿಟರಿ ಬಂದು ಇಡೀ ನಗರವನ್ನೇ ಅವರು ತಮ್ಮ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕೊಂಡರು. ಪೋಲೀಸರು ಮನ ಬಂದಂತೆ ಜನರನ್ನು ಹಿಡಿಯಹತ್ತಿದರು. ನಿಷ್ಪಾಣಿಯು ವ್ಯಾಪಾರದ ಪಡೆಮೂಲೆಯೂ, ತ್ರೀಮಂತರ ಕೇಂದ್ರವೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ

ಮೋಲೀಸರು ಶ್ರೀಮಂತ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತರುವುದು ಮತ್ತು ಅವರಿಂದ ದುಡ್ಡು ಸೆಳೆದು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುವುದು ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಈ ರೀತಿ ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮೋಲೀಸರು ಸುಮಾರು ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಯ ವರೆಗೆ ಹಣವನ್ನು ಸುಲಿದು ತಮ ಬೊಕ್ಕಸ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಶ್ರೀಮಂತ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಅಂಗಡ್ಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಲೀಸ ಕಾವಲು ಇಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮೋಲೀಸರಿಗೆ ದುಡ್ಡು ಸೆಳೆಯುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬಾಳ್ಕೊ ಬಿದ್ದಿ ಮತ್ತು ಎನ್. ಬಿ. ಶಿಂದೆ ಈ ಜೋಡಿಯ ಏಜಂಟ್ ರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು,

ನಿಷ್ಪಾಣಿ ಮೋಸ್ಟ್ರ ಆಫೀಸ ಸುಟ್ಟ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಧವ ಮಂಜರೆ, ಬಿ. ಬಿ. ಚಾಂಭಾರ, ದಾದೂ ಸಾಳವಿ, ಹಿರಾಚಂದ ಶಹಾ, ಮುರಲೀಧರ ಅಂಬಲೆ, ಗುರುಲಿಂಗ ಫಿವಾರಿ, ಈರಪ್ಪಾ ಫಿವಾರಿ, ಗೊವಿಂದ ಜೋಶಿ, ಸಿದಲಿಂಗ ಖಡಬಡಿ, ಅಪ್ಪಯ್ಯಾ ಅಲತಗಿ, ಕಲ್ಲಪ್ಪಾ ದತ್ತವಾಡೆ, ಅನಂತ ವಾಡಕರ, ಜಿನದಾಸ ನಾಗಾವಕರ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸುತಾರ, ಭಾವೂ ಲಖಮಾಪುರೆ, ಕಾಂತಿಲಾಲ ಶಹಾ, ಪಂಥರಿನಾಥ ಪಾಟೀಲ, ಕೃಷ್ಣಾ ವಾರಧೆ, ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದುಧಾರಕರ, ಪಂಡಿತ ಪಾಟೀಣಕರ, ಕೃಷ್ಣಾ ಗುರವ, ರಾವು ಬುಡಕೆ, ಈಶ್ವರ ಶಿಂತ್ರಿ, ಬಿ. ಜಿ. ಉತ್ತರೇ, ಅಣ್ಣಾ ಥೇಕಳೆ, ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಪಟವರ್ಧನ, ದಿನಕರ ಗೊಂಧಳಿ, ಹರಿ ಶ್ರೀಖಂಡೆ, ಶಿವಲಿಂಗ ಶ್ರೀಖಂಡೆ, ಶ್ರೀಕಾಂತ ಮಿರಜೆ, ಧೋಂಡಿಬಾ ತೋಡಕರ, ಶಂಕರ ಮುಸಳೆ, ಶಿವಗೌಡಾ ರಾಮಲಿಂಗ, ಮೀರಾಸಾಹೇಬ ಮುಜಾವರ ಮಾಧವ ಲಿಗಾಡೆ, ರಾಮಾ ಪಾವಶೆ, ಹೇಮಂತ ಕಮಲಾಕರ, ದತ್ತು ಉಂಡಗಿ, ಕೇಶವ ಕಳಸಕರ, ರಾಮಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಕಾಂತಿಲಾಲ ಕೋರಾರಿ, ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪಾ ಕೇಸ್ತಿ, ಸದಾ ಶಿವ ಮೋಳ, ಭಾವೂ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ, ಮಲಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಭಾವುಸಾಹೇಬ ನಾಯಕ ಮೊದಲಾದ ಛೇತರುಣರ ಮೇಲೆ ಖಟ್ಟೆ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ೩೬ ಜನರಿಗೆ ೨೥ ವರ್ಷದಿಂದ ೫ ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆ ಆದವು.

ನಿಷ್ಪಾಣಿ ನಗರದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಯ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ದಂಡ ಹೇರಲಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವು ತಮ್ಮ ರಾಜನಿಷ್ಠ ಬಗಲೆಬಜ್ಜಾನಾದ ಖೈರ ಮಹಮ್ಮದನಿಗೆ 'ಖಾನ ಬಹಾದ್ದೂರ್' ಪದವಿ ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಿಕ್ಕ ನಂತರ ಈ ಖಾನಬಹಾದ್ದೂರರು ರಾಜನಿಷ್ಠ ಕುಲಾಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಗಾಂಧಿ ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಹಾಕಿ 'ಗಾಂಧೀ ಮಹಾರಾಜಕೀ ಜೈ' ಅಂದರು ! ತತ್ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅವರು ಗುರುವರ್ಯ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಕಾಲು ಹಿಡಿದು 'ತ್ವಮೇವ ಶರಣಮ್' ಅಂದು, ಅವರೊಂದಿಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕ್ಷಮೆ ಕೇಳಿ ಪಾಪದ ಪರಿಮಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಹುತಾತ್ಮ ಪಾಂಗಿರೆಯವರ ಕುಟುಂಬ

ದವರಿಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ತಪ್ಪರಾದ ಪತಾಣ ಸಾಹೇಬರು ೧೦೦೦ ರೂ. ಪರಿಹಾರ ಕೊಟ್ಟರೆಂದೂ ತಿಳಿಯಿತು.

ಶ್ರೀ ಅನಂತರಾವ ಕಡಕೋಳ, ಪಂಡಿತ ಪಾಟೀಕರ, ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದುಧಾರಕರ, ಮುಧುಕರ ತೆಂಡೋಲಕರ, ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಉಪಾಧ್ಯೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸುತಾರ, ದತ್ತು ದುಬಳಿ, ದತ್ತಾ ಜಾಧವ, ಶಂಕರ ನಿಂಬಾಳಕರ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖರು ಭೂಗತರಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಸಾಗಿರಿದರು. ಶ್ರೀಮತಿ ಪ್ರಯಾಗ ಮುದಕಟ್ಟಿಯವರು ಕಾಯದೆಭಂಗ ಮಾಡಿ ೧ ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ಭೋಗಿಸಿದರು.

ಮುನಸಿಪಾಲಿಟಿ. ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿಯ ಸಾಯಕ್ಲೋಸ್ಟೈಲ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಶ್ರೀ ಚಂದ್ರ ಶೇಖರ ಹಂಪಶೆಟ್ಟಿ ಎಂಬವರು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸಿಕೊಂಡು ತಂದು ಅದರ ಮೇಲೆ " ಬುಲೆಟಿನ್ " ಮುದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು,

ಆಡಿ ಮಲ್ಲಯ್ಯನ ಗುಡ್ಡದ ಹತ್ತಿರ ಟಿಪಾಲ ಬಸ್ ತರುಬಿ ಟಿಪಾಲ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಕುರ್ಲಿ ತಂಡದ ನೈನಿಕರು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಂತೆ ರತ್ನಾಗಿರಿ ಮಾಲವಣ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಟಿಪಾಲ ಬಸ್ಸನ್ನೂ ಲೂಟಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಗಾರಗೋಟಿ ಗೋಳಿಬಾರ.

ಕಾಪತಿ ಜಹಗೀರದ ಗಾರಗೋಟಿ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿಯ ಖಜಾನೆಯನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ. ಗೊತ್ತು ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಆಗಿತ್ತು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಗುಣು ಗುಣು ಸುದ್ದಿ ಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ತಾರೀಖನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸ ಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಬದಲಾವಣೆಯ ಸೂಚನೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಸ್ಥಾನಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಪೂರ್ವ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಂತೆ ಖಜಾನೆ ಲೂಟಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಸಲು ಹೋದರು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನ ಅಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಮೋಲೇಸರ ಗುಂಡಿಗೆ ಶ್ರೀ ಕರವೀರಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ಇವರ ಆರು ಜನರು ಬಲಿಯಾದರು ಖಡಕಲಾಟದ ಶ್ರೀ ನಿಜಾಮ ಕಾಜಿ ಅವರ ಕಾಲಿಗೆ ಗುಂಡು ಬಡಿದು ಗಾಯವಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಯಲಿಮನೋಳಿಯ ೭ ಜನರು ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಸಾರವಾಡಿ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಅದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಕೋರಿ ಗ್ರಾಮದ ಪೂಲನ್ನು ಕೆಡವಿದ ಖಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ನಾಗನೂರ (ನಿಪ್ಪಾಣಿ) ಇವರಿಗೆ ೮ ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು.

೪೫. ಬೆಡಕಿಹಾಳ ಅಕ್ಕೋಳ ಗುಂಪಿನ ಹೋರಾಟ.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಡಕಿಹಾಳ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕೋಳ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಒಳ್ಳೆ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಈ ಆದೋಲನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದವು. ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಗೌಡಾ ಶಿವಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಾ ಬಾಳಾಜಿ ಬೇಡಗೆ ಈ ತರುಣದ್ವಯರು ಬೆಡಕಿ ಹಾಳ ಗುಂಪಿಗೂ ಶ್ರೀ ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಕಾಗೆ, ಕೇಶವರಾವ ಕಮತೆ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಮುತಾಲಿಕ ಮೊದಲಾದವರು ಅಕ್ಕೋಳ ಗುಂಪಿಗೂ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ಪಟ್ಟಣವು ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವೂ ಮತ್ತು ಅದು ಸಂಸ್ಥಾನವೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ನಾಯಕರು ಅಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಚಟುವಟಿಕೆ ಸಾಗಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಮಹಾದ್ವಾರ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿಯ ಅನಂತ ಸ್ಕೋರದ ಒಡೆಯರಾದ ಶ್ರೀ ಖಾನೋಲಕರ ಅವರು ಈ ಭೂಗತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಖಾನೋಲಕರರು ನಿಷ್ಪಾಣಿಯ ಟಿಕಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ. ಶ್ರೀ ಖಾನೋಲಕರರು ಮತ್ತು ಕಾರದಗಾದಿಂದ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರಕ್ಕೆ ನವಕರಿಗಾಗಿ ಬಂದ ಶ್ರೀ ಅನಂತರಾವ ಹರಿದಾಸ ಹಾಗೂ ಅವರ ಪತ್ನಿಯವರು ವಿಧವಿಧದ ಕಷ್ಟ ಸಹಿಸಿ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಮಹಾದ್ವಾರ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿಯ ಅನ್ನ ಪೂರ್ಣಗೃಹದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ತಳ ಊರಿದ್ದರು.

ಬೆಡಕಿಹಾಳದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೆಂದು ಜಾಹೀರ ಸಭೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲರೂ ಅಣ್ಣಾ ಬೆಡಕಿಯವರೂ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಜನರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದರು. ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಕಾಲೇಜು ಕುವರಿಯಾದ ಶ್ರೀಮತಿ ಚೌಧರಿ ಮತ್ತು ವಿಜಾಪುರ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ರಭಸದ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಇವರು ಗುಪ್ತ ರೀತಿಯಿಂದ ಚಪ್ರಾಟದಿಂದ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪುಣೆ ಬೆಂಗಳೂರ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕಾರು ಪೊಲೀಸರಾರಿಗಳು ಬಂದು ಇವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದವು. ಮುಂದೆ ಖಿಟ್ಟೆ ನಡೆದು ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಯುವತಿಯರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಪಾಟೀಲ ಮುಂಗೂರ ಇವರಿಗೆ ೭ ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆಯಾದವು. ಈ ಕುವರಿಯರ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ತಾಲೂಕಿನ ಗ್ರಾಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಉತ್ಸಾಹ ಉಂಟಾಯಿತು.

ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹ್ಯಾಂಡ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಅನಂತರಾವ ಹರಿದಾಸರು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಬುಲೆಟಿನ್ ಮುದ್ರಿಸಿ ಹಂಚಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಮಾಂಗೂರಿನ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಗುಪ್ತ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮಾಂಗೂರಿನ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲರು ತನುಮನಧನದಿಂದ ಆಪಾರ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೀಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಅದೇ ರೀತಿ ಶ್ರೀ ಜಿನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಮಲಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಮೊದಲಾದ ಮಹನೀಯರೂ ವಿಧವಿಧದ ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು.

ಚಾವಡಿಗಳು ಸುಟ್ಟವು-

ಬೆಡಕಿಹಾಳ ಚಾವಡಿ ಮತ್ತು ಸರಕಾರಿ ದಫ್ತರ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮುಗಿಸಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಗಲತಗಾ ಚಾವಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನೂ ಸುಟ್ಟು ಹಾಕಿದರು. ಚಾವಡಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಸಾಂಗಾವ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದ ಚಾವಡಿಯ ಮೇಲೆ ಹೋರಾಟಗಾರರು ನುಗ್ಗಿ ಅದೇ ದಿವಸ ಅಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದ ಪೋಲೀಸರ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಗಣವೇಷಗಳನ್ನೂ ಅವರಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಊರು ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ಸಂಸ್ಥಾನದಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಸ್ಥಾನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೇ ಗಡಿಬಿಡಿ ಎದ್ದಿತು.

ಭೂಗತರ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಉಪಟಳ.

ಭೂಗತ ಸೈನಿಕರು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸಿಗದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಮನೆಯವರನ್ನು ಬಂಧಿಸ ಹತ್ತಿದರು. ಶ್ರೀ ಬಂಡು ಪೊತದಾರ, ಶಿದಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಅಣ್ಣಾ ಬೇಡಗೆ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮನೆಯ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಅಕ್ಕೋಳದ ಶ್ರೀ ಬಾಬುರಾವ ರಾಮನಕಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಚಾಣಾಕ್ಷ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಚಳುವಳಿಗಾರರ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುವಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತ ಪೋಲೀಸರ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದು ಚಳುವಳಿಗಾರರು ಇಂಥ ಊರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಅವರು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಕೈಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸುಗಮ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ನಡೆದರೆ ಪೋಲೀಸರ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ, ಹೀಗಾಗಿ ತಿಳ್ಳಿ ಆಟದಂತೆ ಪೋಲೀಸರು

ವ್ಯರ್ಥ ಓಡಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಭೂಗತರನ್ನು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪೋಲೀಸರು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವರಿಂದ ದುಡ್ಡು ಸೆಳೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಏಜೆಂಟರನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ಅವರ ಮುಖಾಂತರ ಶ್ರೀಮಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರು ಪಡೆದು ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಹಣ ಸೆಳೆಯುವ ನೀತಿಯನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಅವಲಂಬಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ರಾಮಾ ಲೇಂಡೆ ಎಂಬವನು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಏಜೆಂಟನಾಗಿದ್ದನು.

ಪೋಲೀಸರ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ.

ಶ್ರೀ ಶೀಲಭದ್ರ ಎಂಬ ಪೋಲೀಸ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರನೂ ಹಿರೇಮಠ ಎಂಬ ಸಬ್ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರನೂ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಹಳ ಕುಪ್ಪು ಸಿದ್ದಿ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಇವರು ಜನರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಬರೆಯಲಾರದಷ್ಟು ನಿಂದ್ಯ ವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಇಬ್ಬರೂ ನರರಾಕ್ಷಸರು ಊರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಜನ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ನಡೆಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಡವಿಗೆ ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಅಯ್ಯರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಸ್ತಿಸಂಟ ಪೋಲೀಸ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರು ಬೆಡಕಿಹಾಳಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಹಿರೇಮಠ ಫೌಜದಾರನ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಕೇಳಿ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ಅವರ ಸಂಯಮವೂ ತಪ್ಪಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಹಿರೇಮಠರನ್ನು ಬೂಟಗಾಲಿನಿಂದ ಒದ್ದು ಬಿಟ್ಟರು !

ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದಿಂದ ನಿರ್ವಾಸಿತರಾಗಿ ಬಂದ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೀಮಂತ ಬ್ಯಾಂಕರನ ಹಣವನ್ನು ಶ್ರೀ ಲಾಲಾಜಿ ಉಪಾಧ್ಯೆ ಎಂಬವರು ದೋಚಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಬಹಳೇ ಕಳವಳದ ವಾತಾವರಣ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ನಮ ಭೂಗತ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ ವೀರರಿಗೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದವರು ಮಾಡಿದ ಸಹಾಯ ಮರೆಯಲಾರದಂತಹದು. ಅನ್ನಪೂರ್ಣಾ ಗೃಹದ ಒಡೆಯರಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಭಾವು ಜೋಶಿ ಕಾಕಾ, ರಾಮ ಮರಾಠೆ, ಶಾಹೂ ಮಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಸಾಠೆ, ಅನಂತರಾವ ಹರಿದಾಸ, ಗುಂಡೋಪಂತ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಅನಂತ ಸ್ಪೋರಿನ ಮಾಲಕರಾದ ಶ್ರೀ ಭಾವುರಾವ ಖಾನೋಲಕರ ಮತ್ತು ಅವರ ಪತ್ನಿ ಅಕ್ಕಾ, ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಬಿಲ್ಡಿಂಗ ನಲ್ಲಿದ್ದಂತಹ ನಾಲ್ವಾರು ಕುಟುಂಬದವರು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಆಶ್ರಿತರಾದಂತೆಯಿಂದ ಬಹಳ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ರಾಯಬಾಗ ಮತ್ತು ಚಿಂಚಲಿ ರೇಲ್ವೇ ಸ್ಟೇಷನ್ ಸುಡುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿಯೂ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಸೌಂದಲಗಾ ಹತ್ತಿರ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಮುಂಗೂರಿನ ಶ್ರೀ ಗೌರಾಂಬೆ ಭರಮಾ ಪಾಟೀಲ, ಅಪ್ಪಾಲಾಲ ಚೋರಗಸ್ತೆ, ಭೋಜದ ಮಧುಕರ ಬಾಗಿ, ಸತ್ಯಗೌಡಾ

ಪಾಟೀಲ, ಮಾಳಿ, ಬೆಡಕಿಹಾಳದ ತುಕಾರಾಮ ಪಾಟೀಲ, ಬಂಡು ಪೋತದಾರ, ಲಿಂಬಾಜಿ ಬಾಬರ, ರಾವಸಾಹೇಬ ಚೌಗುಲೆ, ರಾಮಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಅದಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಚವ್ವಾಣ, ಅಪ್ಪಾ ಚವ್ವಾಣ, ಶಮನವಾಡಿಯ ಶಿವಪ್ಪಾ ಕಮತ್, ಬಾಳು ಉಪಾಧ್ಯೆ, ರಾಮು ತೇರದಾಳ, ಸಂಭಾ ಖೋತ ಮೊದಲಾದ ಭೂಗತರು ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಸೌಂದಲಗಾ ಹತ್ತಿರ ಪುಣೆ-ಬೆಂಗಳೂರ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಮೇಲೆ ೪ ಮೈಲು ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ಒಗೆದರು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ೧೯೪೨ರ ೧೬ ನೇ ಡಿಸೆಂಬರದ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು.

ಗ್ರಾಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಟಪಾಲ ಚೀಲ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವದು, ಸೆರೆ ಸಿಂದಿ ಅಂಗಡಿ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುವದು, ದಪ್ತರ ಸುಡುವದು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು.

ಶ್ರೀ ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಪಾಟೀಲರ ಸಾಹಸ.

ಮಾಂಜರಿಯ ಶ್ರೀ ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಪಾಟೀಲರು ಒಳ್ಳೇ ಸಾಹಸಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು. ಅವರು ಭೂಗತರಾಗಿದ್ದಾಗ ಕೊಂಗನೊಳಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮಾವಂದಿರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸುದ್ದಿ ಮೋಲೀಸರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಮೋಲೀಸರು ಕೂಡಲೇ ಬಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ಮನೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಇದು ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬರಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಅವರು ಮಾಳಿಗೆಯ ಮೇಲಿನ ಛಾವಣಿ ಕಿತ್ತಿ ಮಂಗಳನಂತೆ ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಜಿಗಿದು ಅಡವಿಗೆ ಓಡಿ ಹೋದರು. ಮೋಲೀಸರು ಕೈಗೆ ಬಂದ ತುತ್ತ ಬಾಯಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಾಗ ಮಂಗಳನಂತೆ ಹಲ್ಲು ಕಿರಿದರು ! ಈ ದಾಳಿವೃಥಾ ವಾದದ್ದು ತಿಳಿದು ರೋಷಿಗಿದ್ದ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರರು ತಮ್ಮ ಕೈಯೊಳಗಿನ ೧|| ಫೊಟು ಉಪ್ಪ ವಾದ ಬ್ಯಾಟರಿಯಿಂದ ಫೌಜವಾರನ ಬೆನ್ನಮೇಲೆ ೪-೬ಪೆಟ್ಟು ಬಿಗಿದರು !

ಕುರ್ಲಿ ತಂಡದ ಕಾರ್ಯ.

ಕುರ್ಲಿ ಗುಂಪಿನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಮಾತ್ರ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಂಘಟನೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡದೆ ಸಾತಾರಾ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರತಿ ಸರಕಾರದ ರೀತಿನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಿ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಕೋಲಾಹಲವೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕುರ್ಲಿಯ ಶ್ರೀ ಪಾಂಡುರಂಗ ಪಾಟೀಲ, ಗಣಪತಿ ಡೋಂಗರೆ, ದತ್ತು ಕಡಗಾವೆ, ಅಪ್ಪಾಚಿ ಪಾಡಿಯ ಭಾವು ಮಗಳು ಬಾಳಗೊಂಡಾ ಮೇಘೆ, ತುಕಾರಾಮ ಸೋನಾರ. ದತ್ತಾತ್ರೆಯ ಪಟೇಕರ, ಮತ್ತು ಚಿಖಿಲಿಯ ಅಪ್ಪಾ ಮಗದುಮ್, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಕುಂಬಾರ ಇವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದಿ. ೧೯-೨-೧೯೪೨ ರಂದು ರಾತ್ರಿ ಕಾಗಲ ಜಹಗಿರಿಯ ಆನೂರ ಗ್ರಾಮದ ಚಾವಡಿ ಮೇಲೆ

ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸರಕಾರಿ ಹಣ ರೂ. ೧೩೭೦-೭-೧೧ ಮತ್ತು ೪ ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ದಪ್ಪರ ಸುಟ್ಟು ಚಾವಡಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಇವರೆಲ್ಲರ ಮೇಲೆ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ೧೯೪೩ ರ ಎಪ್ರಿಲ್, ಮೇ ದಿನದ ೧೯ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಖಚ್ಚಿ ನಡೆಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಉಳಿದವರು ದೋಷ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಶ್ರೀ ಮಗದುಮ್, ಕುಂಬಾರ, ವಂಗುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಜೊಂಗರೆ ಇವರಿಗೆ ದಿ. ೪-೧೨-೧೯೪೪ ರಂದು ೬ ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಅಪೀಲಿನಲ್ಲಿ ದಿ. ೭-೬-೧೯೪೫ ರಂದು ಅವರೂ ದೋಷ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದರು.

೪೬. ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕು ಹಿಂದೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ.

ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಡೆಯ ಮತ್ತು ದೂರಿಸ ತಾಲೂಕು, ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಸುಮಾರು ೯೦ ಮೈಲಿನ ಅಂತರದ ಮೇಲೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರವೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವೂ ತುಸು ಕಡಿಮೆಯೇ. ಯಾವಾಗಲೂ ಬರಗಾಲದ ದವಡೆಗೆ ಸಿಕ್ಕು ನಷ್ಟಾಗಿ ಹೋದ ಭಾಗವಿದು.

ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯು ಹರಿದಿರುವುದರಿಂದ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಸುಮಾರು ೧೫-೨೦ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಸುಭಿಕ್ಷ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಮಳೆಯು ಕಡಿಮೆ ಆಗಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹಿರೇ ಹೊಳೆಯೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಮೇಲು ಭೂಮಿಯ ಭಾವಿಗಳೂ ಒಣ ಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನಂತೆಯೇ ಕಂಗಾಲಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ವಿಷಮ ಸ್ಥಿತಿಯಿದ್ದರೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದ ಯಾವ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ತಾಲೂಕು ಹಿಂದೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಅಥಣಿಗೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ತಿಗಾಗಿ ಬಂದು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾಕಾಕಾ ಕೊಕಟಿ ನೂರ ನೂರುವದಷ್ಟು ಸೆಟ್ಟಿ, ಡಾ. ಬಳವಂತರಾವ ಕುಲಹಣಿ, ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ ವಕೀಲರು, ಬಾಳ ಶಾಸ್ತ್ರೀ ಹಿಡಕರ್ ಮಾಸ್ತರ, ರಾವಸಾಹೇಬ ಸತ್ತಿ, ಮೊದಲಾದ ಹಿರಿಯರು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದ ಬಿರುಗಾಳಿಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದರು. ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಳಾದ ಎ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ ವಕೀಲ (ಸತ್ತಿ) ದಳದಾಯಿ ವಕೀಲ, ನಾರಾಯಣರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಐನಾಪ್ಪಾಪ್, ಶಿವರಾಮ ಕೊಪ್ಪೆ, ಮುಗಸೂಳಿ, ದ್ಯಾಮರಾವ ಕಾಲಗುಡ್ಡ, ಗುರು ಮಾಸ್ತರ ಜೇರೆ, ರಾಮಭಟ್ಟ, ಜೋಶಿ ಕೊಕಟನೂರ,

ಲೇಂಡ್ ವಕೀಲರು, ಜೂಗುಳ, ಮೊದಲಾದವರು ತಾಲೂಕಿನ ತುಂಬ ಚಳುವಳಿಯ ವಾತಾವರಣ ಹಬ್ಬಿಸಿದರು. ಗಣೇಶವಾಡಿ, ಕೊಟ್ಟಲಗಿ, ಸತ್ತಿ ಗ್ರಾಮಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ವಾಗಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಸಿಡಿದೆದ್ದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದವು.

೧೯೩೦ ರ ಉಚ್ಚಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಸುಮಾರು ೬೦ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿ ಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿ ಸೆರೆವಾಸ ಕಂಡು ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ೧೯೩೨ ರಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಗಾಳಿಗೆ ತೂರಿ ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧಿವೇಶನ ಸೇರಿವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಐದೇ ಐದು ಪ್ರತಿ ನಿಧಿಗಳು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣ್ಣ, ಅಣ್ಣಗುರೂಜಿ, ರಾವಸಾಹೇಬ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಸತ್ತಿ, ಅಣ್ಣಸಾಹೇಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮತಿ ಅಂಬಿಕ್ಕಾ ಬಳೆಗಾರ ಇವರೇ ದಿಲ್ಲಿಯ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಹೋದವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯವರೇ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಡೆಯ ಮೂವರು ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕಿನವರು. ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಅನೇಕ ಕಷ್ಟ ಸಹಿಸಿ ಶ್ರೀ ಬಾಬಾ ಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣ್ಣವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದರು.

೪೭. ಸತ್ತಿಯ ಯುವಕರು ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಹೆದರಿಸಿದರು !

೧೯೪೨ ರ ಚಲೇಜಾವ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ತಾಲೂಕು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿತು. ಮುಂಬಯಿಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯು ರಣೇ ಅಗಸ್ತಿದ ಸುಭಿಗೇ ತಾಲೂಕಿನಿಂದ ಶ್ರೀ ಎ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ ವಕೀಲ, ಎ. ಜಿ. ಮಾಂಜರೇಕರ ವಕೀಲ, ದಳವಾಯಿ ವಕೀಲ, ಎಸ್. ಬಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ವಕೀಲ ಮೊದಲಾದವರು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಮುಖಂಡರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಬಂಧನವಾದ ನಂತರ ಪ್ರತಿ ಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನೂ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಮುಖಂಡನಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ತಿಯ ಶ್ರೀ ಅನಂತ ಶ್ಯಾಮರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಪ್ರಲ್ಹಾದ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಧರ್ಮರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಅಥಣಿಯ ಎನ್. ಬಿ. ದಳವಾಯಿ ವಕೀಲ, ಮಂಗಳ ಸೂಳಿಯ ಶಿವರಾಯ ಕೋಷ್ಟಿ, ಜಿ. ಡಿ. ಪಾಟೀಲ, ಗಣೇಶವಾಡಿಯ ಶಂಕರ ದಾತೆ, ಶ್ರೀಪಾದರಾವ ಮರಾಠೆ, ದಾಮೂ ಜೋಶಿ, ಲಿಮಾಯೆ, ಕಾನಿಟಕರ, ರಘುನಾಥ. ಜೂಗುಳದ ಲೇಂಡ್ ವಕೀಲ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಇನಾಮದಾರ, ಘೋಣಸಗಿ ಮೊದಲಾದವರು ಭೂಗತರಾಗಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದರು.

ಸತ್ತಿ ಗ್ರಾಮವು ತಾಲೂಕಿನ ಚಳುವಳಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಊರೊಳಗಿನ ಯುವಕರೆಲ್ಲ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕ್ರಾಂತಿಸೈನ್ಯ ಕಟ್ಟಿದರು, ಖಾಕಿಯ ಸಮವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸಿದರು, ಪ್ರಾಣದ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹೋರಾಡಿದರು. ಸತ್ತಿ ಊರಿಗೆ ಅನೇಕಸಲ ಮಿಲಿಟರಿಯ ಮುತ್ತಿಗೆ ಬಂತು. ಮೋಲೀಸರಂತೂ ಅನನ್ವಿತವಾಗಿ ಕಾಡಿದರು, ಪೀಡಿಸಿದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಚಳುವಳಿಗೆ ಶ್ರೀ ಎ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ ವಕೀಲರೇ ಪ್ರಮುಖರೆಂದು ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸರಕಾರವು ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿತು. ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ಅಥವಾ ಅವರ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಆಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುವವರಿಗೆ ಎರಡು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಯ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಕೊಡುವದಾಗಿಯೂ ಸಾರಿತು. ಆದರೆ ಶ್ರೀ ಎ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಕಡೆತನಕ ಮೋಲೀಸರಿಗೆ ಚಳ್ಳೆ ಹಣ್ಣು ತಿನ್ನಿಸಿದರು. ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಅವರು ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಭಾಗತರಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡಲೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಆಜ್ಞೆ ಕೊಟ್ಟ ಮೇಲೆಯೇ ಶ್ರೀ ವಾಮನ ರಾವ ಬಿದರಿ, ಎ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮತ್ತು ನಿಂಗಪ್ಪ ಕರನಿಂಗಣ್ಣವರ ಅವರು ತಾವಾ ಗಿಯೇ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು.

ಹಿಡಕಲ್ದ ಶ್ರೀ ಇಮಾಮಸಾಹೇಬ ಮುಲ್ಲಾ, ಮೌಲಾಸಾಹೇಬ ಮುಲ್ಲಾ, ವಾಸುದೇವ ಅಲ್ಲಪ್ಪಾ ನಾಯಕ, ಶಂಕರ ಪತ್ತಾರ, ಮಲ್ಲಪ್ಪಾ ಕೊಕಟನೂರ, ಭೀಮಪ್ಪಾ ಕದಮ, ಬಸಪ್ರಭು ದಲಾಲ, ಮಧ್ವ ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಡಾಂಗೇ ಇಟಿನಾಳ, ನಿಂಗಪ್ಪ ಅಂಟೀನ ಬನ್ನಟ್ಟಿ, ಸಾವಳಗಿಯ ಮಹಮ್ಮದ ಮೂಜಾಲ, ಶಂಕರಪ್ಪಾ ನಾವಲಗಿ, ಕೃಷ್ಣಾ ಚವ್ವಾಣ, ಬಸಗೌಡಾ ನ್ಯಾಮಗೌಡರ ಈ ೧೪ ಹೋರಾಟಗಾರರು ೧೯೪೨ ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅಥಣಿಯ ಒಂದು ಚಹಾ-ಫರಾಳದ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಚಹಾ ಕುಡಿಯುತ್ತ ಕುಳಿತಾಗ ಮೋಲೀಸರು ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಅವರ ಹತ್ತಿರ ಪಿಸ್ತೂಲ, ಕಾಡತೂಸುಗಳು ಹಾಗೂ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಕರಗಸಗಳು ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಮೇಲೆ ಖಚ್ಚಿ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಇಮಾಮ ಸಾಹೇಬ ಹಾಗೂ ನಿಂಗಪ್ಪ ಅಂಟೀನ ಇವರಿಗೆ ೩|| ವರ್ಷ, ಮಹಮ್ಮದನಿಗೆ ೨|| ವರ್ಷ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಡಾಂಗೇ, ವಾಸುದೇವ ನಾಯಕ, ಹಾಗೂ ಮೌಲಾ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ೨ ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು. ಉಳಿದವರು ೬ ತಿಂಗಳ ಕಾರಾವಾಸ ಭೋಗಿಸಿ ದೋಷಮುಕ್ತರಾದರು.

ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಸತ್ತಿ, ಐನಾಪೂರ, ಮಂಗಸೂಳಿ, ಕೊಟ್ಟಲಗಿ, ಹಿಡಕಲ್, ಜೂಗಳ ಈ ಗ್ರಾಮಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದವು. ಘೋಣಸಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಇನಾಮದಾರ ಎಂಬ ತರುಣ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರು ಜಿಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಚಾಲಕರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಕಡೆತನಕ ಇದ್ದು ಅವರು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು.

ರೇಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಯ ಬದಿಗಿರುವ ತಾರ ಕಂಬಗಳಿಗೆ ಕೋಳಿ ಬೇನೆ ಬಂದಂ ತಾಗಿತ್ತು. ತರುಣರು ಕಂಡಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಕಡಿದು ಉರುಳಿಸಿದರು. ಅಥಣಿ ಶೇಡಬಾಳ ರಸ್ತೆಯ ಉ ಮೈಲು ತಾರಕಂಬಗಳನ್ನು ಕೆಡವಲಾಯಿತು; ಉಗಾರ ರೇಲ್ವೆ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಲಾಯಿತು.

ಎಲಪಾರಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಖೋತನಟ್ಟಿ ಸರಕಾರಿ ಬಂಗಲೆಗಳನ್ನು ಸುಡಲಾಯಿತು. ದಿ ೨೪-೧೧-೧೯೪೨ ರಂದು ರಾತ್ರಿ ಖೋತನಟ್ಟಿ ಬಂಗಲೆ ಸುಟ್ಟದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವ ತಮ್ಮಾಜಿ ಜೋಶಿ, ಅನಂತ ಟೋಣಪಿ, ಪಂಡಿತ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಭೀಮಾಜಿ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ದಾಮೋದರ ಜೋಶಿ, ಗುಂಡೂ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಗುರಬಸಪ್ಪಾ ದರಿಗೌಡರ. ಪ್ರಲ್ಹಾದ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಬಿಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಹಣಮಂತ ಸಾಬು ಗಿಡ್ಡಕುಸಬಣ್ಣವರ, ಗೋವಿಂದ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಧರ್ಮರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ನಾರಾಯಣ ಜೋಶಿ, ಬಾಳಾಜಿ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಕೃಷ್ಣಪ್ಪಾ ಪತ್ತಾರ, ಮತ್ತು ಶಾಮಜಿ ಜೋಶಿ ಇವರ ಮೇಲೆ ಖಿಟ್ಟೆ ಹಾಕಿದರು. ಇವ ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಏಳು ಜನರು ಕೆಡತನಕ ಫರಾರಿ ಉಳಿದರು. ರಾಮಚಂದ್ರ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರೂ ಇವರೊಡನೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಗುಂಪಿನವರು ಚಿಂಚಲಿ ರೇಲೆ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಅಸ್ಯ ವಿಧ್ವಂಸನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ನವಲಿಹಾಳ ಹತ್ತರ ತಾರಕಂಬ ಕಡಿಯಲಾಯಿತು. ಖೋತನಟ್ಟಿ ಬಂಗಲೆಯ ಹತ್ತಿರ ಸಿಂಧಿ ಕಪಾಲಿ ಹರಿಯಲಾಯಿತು. ಜತ್ತದಿಂದ ಕೊಟ್ಟಲಿಗೆಗೆ ಬರುವ ಟಪಾಲ ಕಸಿಯಲಾಯಿತು. ಚಿಂಚಲಿ ರೇಲ್ವೆ ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಲಾಯಿತು, ನವಲಿಹಾಳದ ಹತ್ತಿರ ತಾರಕಂಬ ಕಡಿದು ಚೆಲ್ಲಲಾಯಿತು.

ನಾಲ್ಕು ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್‌ಗಳು ಬೂದಿಯಾದವು !

ಮಿರಜ ಪಂಥರಪುರ ಲಾಯಿನದಲ್ಲಿಯ ಸಲಗರ, ಧುಳಗಾವ, ಬೆಳ್ಳಂಕಿ ಮತ್ತು ಅರಗ ಈ ನಾಲ್ಕು ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್‌ಗಳನ್ನು ಸುಡಲಾಯಿತು, ಸ್ಟೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರ ಮೊದಲಾದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯವರಿಗೆ ಯಾವರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಅಪಾಯ ಮಾಡದೆ ಅವರ ಖಾಸಗಿ ಆಸ್ತಿಗೆ ಕೈ ಹಚ್ಚದೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವಾಗ ಶ್ರೀ ದಾಮು ಜೋಶಿ ಎಂಬವರ ಕೈಗೆ ಭಾರೀ ಗಾಯವಾಯಿತು. ಅಲಕನೂರದ ಹತ್ತಿರದ ಶ್ರೀ ರಾಜೇರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಸತ್ತಿ) ಯವರ ತೋಟದ ರೈತ ಶ್ರೀ ಸಂತರಾಮ ಅಲಗೂರ ಮತ್ತು ರಾಮಪ್ಪ ಹಳಿಂಗಳಿಗೆ ಎಂಬವರನ್ನು ಮೋಲೀ ಸರು ವಿಪರೀತ ಬಡಿದರು. ಆದರೂ ಅವರು ಭೂಗತರ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವದೇ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ಕಾಗವಾಡದ ಶ್ರೀ ವಿನಾಯಕ ತೃಂಬಕ (ಬಾಪುಸಾಹೇಬ) ಪಟವರ್ಧನರ
ತೋಟ, ಜುಗುಳದ ತಾತೋಬಾ ವೈದ್ಯರ ಮನೆ, ಸಾಂಗಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಗಣೇಶವಾಡಿಯ
ಇಡೀ ಗ್ರಾಮ ಇವು ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಚಳುವಳಿಯ ರಭಸ ಕಡಿಮೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀ. ಎ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು
ಮುಂಬೈಗೆ ಶ್ರೀ ದಿವಾಕರರ ಹತ್ತಿರ ಹೋದರು. ದಾದರ ಹಿಂದೂ ಕಾಲಿನಿಯಲ್ಲಿ
ಒಂದು ಮನೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀ ಎ. ಎಸ್. ಕುಲ
ಕರ್ಣ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಚಲೆಜಾವ್ ಕ್ರಾಂತಿಯ
ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯ ಸೂತ್ರಧಾರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ದಿವಾಕರ, ಅಚ್ಯುತರಾವ ಪಟವರ್ಧನ.
ಅಣ್ಣಾ ಸಾಹೇಬ ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ. ಚಲಪತರಾಯ, ಮಹದ ಭಾಯಿ. ಮೊದಲಾದವರ
ಸಂಪರ್ಕ ಬಂದಿತು. ಜಮಖಂಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಶ್ರೀ ವಿನಾಯಕರಾವ
ಸಾವರಕರರ ಅಣ್ಣ ಶ್ರೀ ಗಣೇಶಪಂತ ಸಾವರಕರ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಡಾ. ನಾರಾಯಣರಾವ
ಸಾವರಕರ ಇವರೊಂದಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಶ್ರೀ ಎ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣ ಅವರ ಸಂಪರ್ಕ
ಬಂದಿತ್ತು.

೪೮. ಮೋಲೀಸರಿಗೆ ಇಂಗು ಹಚ್ಚಿ ಸಾರಾಸ ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಾಸ್ತರರು.

೧೯೪೨ ರ ಚಲೆಜಾವ ಆಮೋಲನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಘಟನೆಯ
ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ತಂಡಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವು.
ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ನಿಯಂತ್ರಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ಸಲ ಈ ಗುಂಪುಗಳು ತಪ್ಪು ದಾರಿ
ಯನ್ನೂ ಹಿಡಿದವು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರ ಈ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು
ಹಿಡಿಸಿಲ್ಲವಾದರೂ ನಮ್ಮ ಆಮೋಲನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೇ ಅವರು ಕೆಲವು ದಿನ
ಉಗ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಯೋಗ್ಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವ ಅಭಾವವಿದ್ದ ಮುಂದೆ
ಬರಬರುತ್ತ ಅವರಿಂದ ವಿಶೇಷ ಕಾರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜವಿಘಾತಕ ಚಟುವಟಿಕೆ
ಗಳೂ ನಡೆಯಹತ್ತಿದವು ಆಗ ಆ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ವಿಚಾರವಂತರು ಮೊದಲು
ಭಾವನಾಪರವಶವಾಗಿ ಆ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ತಾವು ಸರಿಯಾದ ದಾರಿ ತುಳಿಯದಿದ್ದರೆ
ಜನರ ಅಪ್ರೀತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆ ಗುಂಪಿನಿಂದ

ಹೊರಗೆ ಬಂದರು. ಇಂಥವರಲ್ಲಿ ಯಾದವಾಡದ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಾಸ್ತರ ಖಾಸನೀಸ ಬನಹಟ್ಟಿಯ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಾಲಿಂಗಪ್ಪ ಕಲಕಂಬಮಾಸ್ತರ ಮತ್ತು ಜಂಗಲಿ ಮಾಸ್ತರ ತಲ್ಲೂರು, ಇವರು ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದರು.

ಸಾವಳಗಿಯ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ದಿನ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಾಸ್ತರರು ಒಂದು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಾಗ ೪೦ ಪೋಲೀಸರು ಬಂದು ಅವರನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ತಾನು ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಾಸ್ತರ ಅಲ್ಲ ಪಡಸಲಗಿಯ ರಾಮಪ್ಪನು ಎಂದೂ ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಬಂದೂಕು ಪಿಸ್ತೂಲು ತನ್ನವಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವರು ಹೇಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತ ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಾಸ್ತರರ ಗುಂಪಿನ ನೂರಾರು ಜನರು ಪೋಲೀಸರ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಿಂದ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಹತ್ತಿದರು. ಈ ಗುಂಡಿನ ಚಕ ಮಕಿ ಸುಮಾರು ೨-೩ ತಾಸು ನಡೆಯಿತು. ಮುಂದೆ ಪೋಲೀಸರು ಗಾಬರಿಯಾದರು. ವಿರೋಧಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟಿದೆ ತಿಳಿಯದಾಯಿತು. ಆಗ ಆ ಪೋಲೀಸರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನು ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಾಸ್ತರರಿಗೆ, — ರಾಮಪ್ಪನವರೇ ಈ ಜನರು ಎಲ್ಲಿಯವರು ? ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದರು ? ಈಗ ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕು ?” ಎಂದು ಕೇಳಹತ್ತಿದನು, ಅದಕ್ಕೆ ಮಾಸ್ತರರು — “ ಇದು ಚಳುವಳಿಯ ಕಾಲ. ಬಹಳ ಜನ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ನಿಮಗಾದರೂ ಈ ಉಸಾಬರಿ ಯಾಕೆ ? ಈ ಮುಂದಿನ ಹೊಲದ ಜೋಳದ ಬೆಳೆಯೊಳಗಿಂದ ದಾಟಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿ ಹೋಗುವುದು ವಿಹಿತ, ನಾನೂ ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಬರುತ್ತೇನೆ.” ಎಂದು ಸಲಹೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಗುಂಡು ತೀರಿ ನಿರಾಶರಾದ ಪೋಲೀಸರೆಲ್ಲ ಅವರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಜೋಳದ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗುತ್ತ ಅಡಗುತ್ತ ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಸಾಮಾನು ಬಗಲ ಧೈಲಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಚಲ್ಲಿ ಓಡಹತ್ತಿದರು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಾಸ್ತರರೂ ತುಸು ಓಡಿ ನಂತರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓಡಿ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಗುಂಪನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಓಡಿ ಸಾವಳಗಿ ಮುಟ್ಟಿ ಬೇಕಾದರೆ ಸಾಕು ಸಾಕಾಯಿತು.

ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಾಸ್ತರರ ಗುಂಪಿನ ಕಾರ್ಯ

- ೧) ಬಿಜಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಿಂಚಿನಾಳ ರೇಲ್ವೆ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.
- ೨) ಚಂಬದ (ಜಮಖಂಡಿ) ಶಾಲೆ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.
- ೩) ಮುಧೋಳ-ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಮುಧೋಳ-ಜಮಖಂಡಿ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾರು ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ್ದು.

- ೪) ಸಾವಳಗಿ ಪೋಲೀಸ ಸ್ಟೇಶನ್ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದದ್ದು.
- ೬) ಸಾವಳಗಿ-ಜಂಬಗಿ ರಸ್ತೆದಲ್ಲಿ ತಂತಿ ಕೆಂಬ ಕೆಡವಿದ್ದು.
- ೬) ಮೆಟಗುಡ್ಡ ಶಾಲೆ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು.
- ೭) ಮದ್ದಾಪೂರ ದೇಸಾಯಿಯ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದದ್ದು.
- ೮) ಹೆಬ್ಬಾಳ ಪೋಲೀಸ ಪಾಟೀಲರ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದದ್ದು.
- ೯) ಕೊಟ್ಟಲಗಿ ಟಪಾಲ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದ್ದು.
- ೧೦) ಹುಲಕೋಟಿ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್‌ನಲ್ಲಿಯ ೧೨ ಬಂದೂಕು ಕಸಿದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ಪೋಲೀಸರ ಮತ್ತು ಸ್ಟೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರರ ಕೈಕಾಲ ಕಟ್ಟಿ ಒಗೆದದ್ದು.
- ೧೧) ಮಿರಜ ಪಂಥರಪುರ ಲಾಯಿನದಲ್ಲಿ ಜವಳಿ ಹತ್ತಿರ ರೇಲ್ವೇ ಹಳಿ ಕಿತ್ತಿದ್ದು.

೪೯. ಸಂಸ್ಥಾನಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ಹೋರಾಟ.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಯಬಾಗ ಕಟಕೋಳ ಭಾಗಗಳು ಆಗಿನ ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವು ಈ ಎರಡೂ ತಾಲೂಕುಗಳೇ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಗಡಹಿಂಗ್ಲಜ ತಾಲೂಕಿನ ಬಸ್ನಾಪುರ ಭಾಗದ ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದವು. ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಗಾಮಿ ಸ್ವರೂಪದ ಮತ್ತು ಜನಾಭಿ ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಮನ್ನಣೆ ಕೊಡದಂಥ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಭಾಗಗಳೆಂದರೆ ಇವೇ ಆಗಿದ್ದವು. ಭಾಷಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಮುದ್ರಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ವಿಚಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹೊಣೆಗೆಟ್ಟ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅದು ನಿಜಾಮ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಯ ಬಾಗ ಗ್ರಾಮವು ಮಳೆಗಾಲದ ೩-೪ ತಿಂಗಳು ಭತ್ತಪತಿ ಮಹಾರಾಜರ ವಾಸಸ್ಥಾನ

ವಾಗಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರು ಅಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೪ ಸಾವಿರ ಎಕರೆ ಪ್ರಜೆಗಳ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪುಕ್ಕಟೆ ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಮುಳ್ಳಿನ ತಂತಿ ಬೇಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಳಗೆ ಕಂಟಿಗಳನ್ನು ಬೆಳಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು ಚಿಗರೆ, ಮೊಲ್, ಕಾಡ ಹಂದಿ ಮುಂತಾದ ಕಾಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತಂದು ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಒಂದು ಕಾಸು ಸಹ ಪರಿಹಾರ ಕೊಡದೆ ೧೪ ಸಾವಿರ ಎಕರೆಯಷ್ಟು ಪ್ರಜೆಗಳ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡ ಸಂಕಟವನ್ನಂತೂ ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಈ ಪಾರ್ಶ್ವ ಸುತ್ತಲಿನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಡು ಮಿಕ್ಕಗಳು ಬಂದು ಬೆಳೆಯನ್ನು ತಿಂದು ಹಾಳು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ಬಗ್ಗೆ ತಕರಾರು ಮಾಡುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಜರು ಸಾಕಿದ ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಂತಿ ಬೇಲಿದಾಟಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಬೆಳೆ ಹಾಳು ಮಾಡಿದಾಗ ಯಾರಾದರೂ ಅವನ್ನು ಹೊಡೆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಳೆಗಾಲದ ಕ್ಯಾಂಪಿಗೆ ಮಹಾರಾಜರು ಬಂದಾಗ ತಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ ನೂರಾರು ಕುದುರೆ ಖದಾರುನೂರು ಬೇಟೆಯ ನಾಯಿ, ಆನೆ ಒಂಟಿಗಳನ್ನೂ ನೂರಾರು ಪರಿಚಾರಕ ಸೇವಕರನ್ನೂ ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೇಟೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಕೆಲವರಂತೆ ಸುಮಾರು ೫-೬ ನೂರು ಜನರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಗುಡ್ಡದೊಳಗಿನ ಸಂಣಸಂಣ ಹರಳು ಅರಿಸುವದು, ಬೇಟೆಯ ಹೂಲಿ ಎಬ್ಬಿಸುವದು, ಸಪ್ಪಳಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ತಂಬಿವಾದ್ಯ ಮಾಡುವದು ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಊಟವನ್ನು ಸಹ ಮಹಾರಾಜರು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಮನೆಯಿಂದ ಬರುವಾಗ ರೊಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡೇ ಬರಬೇಕೆಂದು ಹುಕುಮು ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಕೂಲಿ ಕೊಡುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯಂತೂ ದೂರೇ ಉಳಿಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಮಹಾರಾಜರ ಕ್ಯಾಂಪು ರಾಯಬಾಗಕ್ಕೆ ಬರುವದೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲಿನ ದಾಳಿಯೇ ಆಗಿತ್ತು.

ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಜನರು ಒಂದೇ ಸರಕಾರದ ಗುಲಾಮರಾಗಿದ್ದರೆ ಸಂಸ್ಥಾನಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ತ್ರಿವಿಧ ಗುಲಾಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರವು ಒಮ್ಮೆ ಹೋಯಿತೆಂದರೆ ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರು ನಿರ್ಜೀವಿಗಳಾಗುವರೆಂದೂ ಅವಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯಂಥ ಉಗ್ರ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾನಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ನಡೆಸದೆ ಕೇವಲ ಮಾಮೂಲಿ ಸ್ವರೂಪದ ಮತ್ತು ವಿಧಾಯಕ ಸ್ವರೂಪದ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕೆಂದೂ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ತನ್ನ ಧೋರಣಿಯನ್ನು ಸಾರಿತ್ತು.

ಆ ಧೋರಣೆಗನುಸರಿಸಿ ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಹೊಣೆಗಾರ ರಾಜ್ಯಪದ್ಧತಿ, ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯ, ಜನ ಜಾಗೃತಿಯ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕೇ 'ಪ್ರಜಾ ಪರಿಷತ್ತು' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಂಘಟನೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಶ್ರೀ

ಭಾಯಿ ಮಾಧವರಾವ ಬಾಗಲ, ರತ್ನಪ್ಪ ಕುಂಭಾರ, ನಾನಾಕಾಹೇಬ ಜಗವಾಳ, ಮಹಾದೇವ ದುಂಡಪ್ಪ ಶ್ರೇಷ್ಠಿ ಮುಂತಾದ ಮುಖಂಡರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸಂಘಟನೆ ನಡೆಸಿದರು. ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಗಡಿದಾಟಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಸಭೆ ಸಮ್ಮೇಲನ ನಡೆಸಹತ್ತಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೋರಗಾವ. ಅಂಕಲಿ, ಬೆಕ್ಕೇರಿ, ಮೋಳವಾಡ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗೆ ಇಂಥ ಸಭೆಗಳಾದವು. ಶ್ರೀ ಬಾಳಪ್ಪ ಕಾಮಪ್ಪ ನಾಯಕ, ಶಿವಪ್ಪ ನಿಂಗನೂರ ರಾಯಬಾಗ, ನಸಲಾಪುರದ ಶ್ರೀ ಗುಂಡೋಪಂತ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಆದಪ್ಪ ಬಸವಣ್ಣ, ಜಿನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ರಾಯಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಅಪ್ಪಾಜಿ ಪೋತದಾರ, ತವನಪ್ಪ ಕುತ್ತ, ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ಕಾಶೀನಾಥ ಖಜಾವಕರ, ಭರಮಣ್ಣಾ ಚೌಗುಲೆ (ರಾಯಬಾಗ) ಚನಮಲ್ಲಪ್ಪ ಬಸ್ತವಾಡೆ, ಸುರೇಂದ್ರ ಸಗರೆ ಚಿಂಚಲಿ ಮೊದಲಾದ ರಾಯಬಾಗ ಭಾಗದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ, ಶ್ರೀ ವಿರಕ್ತಸ್ವಾಮಿ ಬಸವರಾಜ ದೀವಟಗಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ ವೈದ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕಟಕೋಳ ಭಾಗದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಪ್ರಜಾಪರಿಷತ್ತಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಪೋಲೀಸರ ಚಿತ್ರ ಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿಯಾದರು. ನಸಲಾಪುರ ಮತ್ತು ರಾಯಬಾಗದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿ ಕಚೇರಿ ಮುಂದೆ ತಂದು ಡಂಗುರ ಸಾರಿ ಊರ ಜನರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಬತ್ತಲೆ ಮಾಡಿ ಸ್ಫುಟಿ ತಪ್ಪುವವರೆಗೆ ಬೆತ್ತದಿಂದ ಬಡೆದರು. ನಸಲಾಪುರದ ಗುಂಡೋ ದತ್ತಾತ್ರೆಯ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಆದಪ್ಪಾ ಭೀಮಪ್ಪಾ ಬಸವಣ್ಣ, ಜಿನಗೌಡಾ ಭರಮಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ರಾಯಗೌಡಾ ಮಲಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಅಪ್ಪಾಜಿ ರಾಮಚಂದ್ರ ಪೋತದಾರ, ತವನಪ್ಪಾ ನಾನಪ್ಪಾ ಕತ್ತೆ, ರಾಯಬಾಗದ ಕೃಷ್ಣಾ ಕಾಶೀನಾಥ ಖಜಾವಕರ ಮತ್ತು ಭರಮಾ ಅಣ್ಣಪ್ಪಾ ಚೌಗುಲೆ ಇವರನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಹತ್ಯಾಗುವಂತೆ ಹೊಡೆದು ಕಾಲು ಹಿಡಿದು ದರದರ ಎಳೆಯುತ್ತಾ ಅಕಪ್ಪಿ ನಲ್ಲಿ ನೂಕಿದರು.

ಕೊಲ್ಹಾಪುರದ ಮುಖಂಡರು ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಮತ್ತು ಶಂಕರರಾವ ದೇವ ಅಸರೆ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆಗಳ ಮೇರೆಗೆ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದರು.

ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದಮೇಲೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯ ಶ್ರೀ ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ಶಿವನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಅಂಜೂ ಗುರೂಜಿ ಮುಂತಾದವರು ರಾಯಬಾಗ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಆಗಾಗ ಹೋಗಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿದರು.

ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗವೆಂದರೆ ಸಾಂಗಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಶಹಾಪುರ ತಾಲೂಕು, ಸಾಂಗಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತವು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಗತಿ

ಪರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ಆದರೂ ಪ್ರಜಾಪರಿಷತ್ತಿನ ಚಟುವಟಿಕೆ ಬೇಕೇ ಆಗಿಲ್ಲವು. ಶಹಾಪುರದ ಶ್ರೀ ಹರಿ ರಘುನಾಥ ಸರಾಫ್, ರಂಗೋ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ನಾಯಕ ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಕಿತ್ತೂರ, ಜಯದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಸದಾಶಿವರಾವ ಭೋಸಲೆ ಬಸ್ಸಪ್ಪಣ್ಣ ತಿಗಡಿ, ವಸಂತರಾವ ಕರಗುಪ್ಪಿಕರ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಜನಜಾಗೃತಿಯ ಕಾರ್ಯ ಸಾಗಿಸಿದರು.

ಮೂರನೆಯದಾದ ವಡಗಾವ, ಯಳ್ಳೂರ, ಅನಿಗೋಳ ಭಾಗದ ಕುರುಂದವಾಡ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿನಾಯಕರಾವ ಕರಗುಪ್ಪಿ, ಪ್ರಭಾಕರ ಮೂಲೆ ಮುಂತಾದವರು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು.

ರಾಮದುರ್ಗ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಕೇವಲ ೩೪ ಹಳ್ಳಿಗಳಿದ್ದು, ಈ ಎಲ್ಲ ಭಾಗ ಈಗ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಪಟ್ಟಣ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ವಕೀಲ ಮರುಸಾರಾಧ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಲಿಂಗನಗೌಡ ಚಿಕ್ಕೊಪ್ಪ, ಹಣಮಂತಗೌಡಾ ಹೆಬ್ಬಾಳ ಮುಂತಾದವರು ಈ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಹಿಂಸೆಯ ಪಥ ಪಾಲಿಸುವಲ್ಲಿ ಜನತೆ ಅಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಮುಖಂಡರ ಹಿಡಿತ ತಪ್ಪಿತು, ಹೀಗಾಗಿ ವ್ರಜೇಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ತೊಂದರೆಯಾಯಿತು.

ನಿಜಾಮ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಹದ್ದಿಯಲ್ಲಿ ರಜಾಕಾರರ ಭಾರಿ ಅತ್ಯಾಚಾರ ನಡೆವಾಗ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆದವು. ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಯಚೂರ ಗುಲಬರ್ಗಾ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಜಾಕಾರರ ಹಾವಳಿ ಪುಂಡಾಟಿಕೆ ನಡೆದಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರೀ ಚನ್ನಪ್ಪವಾಲಿ, ಗವೆಪ್ಪ ಬೆಳವಡಿ, ಪರಪ್ಪ ಹುರಳಿ ಮುಂತಾದವರು ಶ್ರೀ ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಸ್ವಾಮಿ ಅಳವಡಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಯಲಬುರ್ಗಿ ತಾಲೂಕು ಕಚೇರಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಲು ಹೋಗಿದ್ದರು. ದಾಳಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ಗವೆಪ್ಪ ಬೆಳವಡಿಯವರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಬಾಂಬು ಹಾರಿ ಅವರ ಒಂದು ಕೈ ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಯಿತು.

ಗೋವೆಯ ಮೋರ್ತುಗೀಜರ ಅತ್ಯಾಚಾರವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ವಿಪರೀತ ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮೋರ್ತುಗೀಜರು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆ ಚಳವಳಿಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಶ್ರೀ ನಾಥಪ್ಪ, ಚನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕಷ್ಟ ಪಟ್ಟರು. ಗೋವೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಲವಂಡೆ, ನಾಯಕ ಮೋಟೋಡೋ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಬೆಳಗಾವಿಯೇ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಬೆಳ

ಗುವಿಯ ಆರ್. ಕೆ. ಪೋಟೆ ಎಂಬವರಿಗೆ ಗೋವಾ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ೩ ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆ
ಯಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಪೋರ್ತುಗಾಲ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಧವಿಧದ ಕಷ್ಟ ಸಹಿಸಿದರು
ಅನಂತರವೂ ಯಾಳಗಿ, ಬಾಬುರಾವ ಠಾಕೂರ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮೊದ
ಲಾದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಗೋವಾ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವದರಲ್ಲಿ
ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ
ಇದ್ದಿತು. ಸಮಾಜವಾದಿ ಧುರೀಣ ಶ್ರೀ ಪೀಟರ ಅಲ್ವಾರಿಸ ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿ
ಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಗೋವಾ ಅಂದೋಲನದ ಸಂಚಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಧರ್ಮ ಗುರುಗಳ ಸಹಾನುಭೂತಿ.

೧೯೩೦ ನೇ ಇಸವಿಯಿಂದ ೧೯೪೫ ರ ವರೆಗೆ ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ಅಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ
ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಠಾಧೀಶರು ಬಹಳಷ್ಟು ಸಹಕಾರ ಕೊಟ್ಟು ಸ್ವತಃ ಖಾದೀ
ಧಾರಿಗಳಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಖಾದೀ ಧರಿಸುವಂತೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಸಭೆ
ಸಮ್ಮೇಲನಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಕೊಟ್ಟು ಬಂದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಊಟ
ಉಪಚಾರ ನೀಡಿ ಎಲ್ಲ ಅನುಕೂಲತೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್
ಹುರಿಯಾಳುಗಳಿಗೆ ಮತ ಕೊಡುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು.
ಕೊಣ್ಣೂರ ಮಠದ ಮಠದ ಮತ್ತು ಊರೊಳಗಿನ ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಅರಭಾವಿ
ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ತವಗ ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ನಂದಗಡ ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು,
ಭಂಡಿವಾಡ ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಮುಂತಾದವರ ಉಲ್ಲೇಖ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಡಲೇ
ಬೇಕು. ತವಗ ಮಠದ ಶ್ರೀ ಚಂದ್ರಯ್ಯಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ನಿರುಪಾದಯ್ಯನವರಂತೂ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜೇಲಿಗೂ ಹೋದರು, ಕೊಣ್ಣೂರ ಮಠದ ಶ್ರೀ. ಅ. ಗು. ಪಾವಡಿ
ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ತೊರಗಲ ಪಟ್ಟದ ದೇವರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಚಳವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ
ಕೊಟ್ಟರು. ಇವರೆಲ್ಲರ ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರಗಳನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸುವುದು
ಅವಶ್ಯವಿದೆ.

೫೦. ಮುಖಂಡರ ಅಪಸ್ವರ.

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ, ಬಂಡಾಯದ, ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹಾಯಾಗಿ ಕುಳಿತು ಹೊರಗಿನ ಪುರುಷಾರ್ಥದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಕೇಳಿ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬ ಮುಖಂಡರೂ ಅವರ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದಾಗ ತತ್ಪಜ್ಞಾನದ ಮಾತು ಹೇಳಹತ್ತಿದರು. ಜಲೇ ಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಸಂಘಟನೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆದು ಅವರು ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು ಅದು ಸಹನವಾಗದೆ ಈ ಮುಖಂಡರು ಮತ್ತು ಅವರ ಕೆಲವು ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಬಗ್ಗೆ ಬಂದು ರೀತಿಯ ಮತ್ತರವನ್ನೇ ತಳೆದಿದ್ದ ರೆಂಬುದು ವಿಷಾದದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸತ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಿರುವಾಗಲೇ ೧೯೪೨ ರ ಕ್ರಾಂತಿ ಸುರು ಆಯಿತು. ಪ್ರಾರಂಭದ ಉತ್ಸಾಹ ನೋಡಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅವರು, ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಚಳುವಳಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಈ ವರೆಗೆ ನಡೆದದ್ದೆಲ್ಲ ಗಾಂಧೀವಿಚಾರಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ತಾವು ಹೊರಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಬಗ್ಗೆ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಅಗೌರವ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಯತ್ನಿಸಹತ್ತಿದರು. ಆದರೆ ಜನತೆಯು ಜಲೇ ಜಾವ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ಈ ಮುಖಂಡರನ್ನೇ ಅಗೌರವ ದಿಂದ ಕಾಣಹತ್ತಿತು.

ಗಾಂಧೀವಾದವೆಂದರೇನು, ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ತತ್ವಗಳಾವವು, ಗಾಂಧೀ ವಿಚಾರ ವೇನು, ಎಂಬುದರ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಮನನ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಈ ಅಧಿಕ ಪ್ರಸಂಗತನ ಸರಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಜಲೇಜಾವ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು, ವಿಧ್ವಂಸಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಗುಪ್ತತೆಯೂ ಗಾಂಧೀ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತವೆಯೆಂದು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮೇಲಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾಗಲಿ, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಗಾಂಧೀವಾದಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಯಾವದೇ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಹೇಳದೇ ಮುಖಂಡರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಯಾವದೇ ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದರೂ ಅಡ್ಡಿಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಚಳುವಳಿಯು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವಲ್ಲ.

ಬಂಡಾಯವಿದೆ, ಜೇಲು ತುಂಬುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಈ ಬಂಡಾಯದಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಜೀವಂತ ಹೆಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಕೂತು ಜೇಡಿತನ ತೋರಿಸುವದಕ್ಕಿಂತ ತಮ್ಮ ಸ್ವಯಂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೆ ಸರಿದೋರಿದಂತೆ ಕ್ಷಾತ್ರತೇಜ ತೋರಿಸಿ ಅನ್ಯಾಯವ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಯನ್ನು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಮಾಡಿದರು. ಇದು ಗಾಂಧಿವಾದದಲ್ಲಿ ಕೊಡ್ಡುವದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಗತಾನುಗತಿಕರಾಗಿ ಮಡಿವಂತಿಕೆಯ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು ಅವರಿಗೆ ಸಮಯವೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಶಕ್ತವಿದ್ದಷ್ಟು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಹಿರಿಯರ ಸಲಹೆ ಪಡೆದು ಅವರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ರೂಪಿಸಿದರು. ಜೇಲಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಬಂದನಂತರ ಮೂಗು ಮುರಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದ ಈ ಮಡಿವಂತರೇ ಹೋರಾಟದ ರಭಸದ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಜೇಲಿನಿಂದ “ ವಾಹವ್ವಾ ! ಭಲೆ ! ” ಎಂದು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿ ಸುವ ಸಂದೇಶ ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ತೋರಿಸಿದಾಗ ಇವರ ಧೋಂಗಿತನ ಬಯಲಿಗೆ ಬಂದಂತಾಯಿತು. ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಶಾಪ ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಅಂದೋಲನ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆಯೂ ಅನಿಸಲಿಲ್ಲ, ಈಗೂ ಅನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಆಗುವದಂತೂ ದೂರೇ ಉಳಿಯಿತು. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಆತ್ಮಸಮಾಧಾನ ವಾಯಿತು, ಅಭಿಮಾನವೂ ಅನಿಸಿತು.

ಈ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬ ಮುಖಂಡರೂ ಅವರ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯ ಸೂತ್ರ ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಬರಬೇಕೆಂಬ ಕಾರಸ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪದ ಆರೋಪ ಹೊರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪ್ರಸಂಗದ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ಅಷ್ಟೇ. ಆದರೆ ಅವರ ಕಾರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಯಶ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಜಿಲ್ಲೆಯಂದೇ ಮೆರೆಯಿತು. ಕಾರ್ಯ ಕರ್ತರಿಗೆ ಇದು ಅಭಿಮಾನದ ಸಂಗತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಈ ಬಗ್ಗೆ ತುಸು ಚರ್ಚೆಯಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಗುಪ್ತತೆ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ ವೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದರಾದರೂ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪೆಂದು ಅವರ ನಿಷೇಧವನ್ನಾಗಲೀ ನಿರ್ಭರ್ತನೆಯನ್ನಾಗಲೀ ಒಂದು ಅಕ್ಷರದಿಂದಲೂ ಅವರು ಮಾಡ ಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿ ನಿಜವಾದ ಮುತ್ಸದ್ಧಿ, ರಾಜಕಾರಣಿ ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಕಂಡು ಬಂದಿತು.

ಪರಿಶಿಷ್ಟ

(೧)

(೧) ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಮರ್ಥನೆ :

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರ.

ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸರ್ಕಾರದ ಅಡಳಿತದ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡುವ ಹಾಗೂ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಜರುಗಿದವು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದವರನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸುವ ಕೆಲವು ಮಡಿವಂತ ಗಾಂಧೀವಾದಿಗಳು 'ತಾವು ದೊಡ್ಡ ದೇಶಭಕ್ತರು, ಈ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ನಡೆಸಿದವರು ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಾನಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ' ಎಂದು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ೧೯೪೪ ರ ಮೇ ತಿಂಗಳ ಮೊದಲನೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗಿ ಬಂದ ನಂತರ ದಿ. ೨೮ ಜುಲೈ ೧೯೪೪ ರಂದು " ಇಂಥ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಚಳುವಳಿಗೆ ಹಾನಿ ತಟ್ಟಿದೆ " ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದರೆಂದು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ದಿ. ೯ ಅಗಸ್ಟ ೧೯೪೨ ರಂದೇ ಜೇಲು ಸೇರಿ ಸುಖವಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆದ ಅಥವಾ ಹೊರ ಗಿಡ್ಡರೂ ಏನೂ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದ ಈ ಮಡಿವಂತರು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ತಮ್ಮ ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು. ಆಗ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ದ. ಲ. ಅಧ್ಯಾಪಕ ಇವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಒಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದು ಅಗಸ್ಟ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡೆಸಿದವರ ಪರವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಮನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಅವರ ಪತ್ರ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಂದ ಬಂದ ಉತ್ತರ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. (ಮೂಲ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ನಲ್ಲಿದೆ.)

ಪ್ರೀಯ ಬಾಪೂಜಿ,

ದಿ. ೨೯ ಜುಲೈ ೧೯೪೪ ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದ ತಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ “ ಇಂಥ ಕೃತಿಗಳಿಂದ (ಅಂದರೆ ಸಂಪರ್ಕಸಾಧನಗಳ ಧ್ವಂಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ) ಚಳುವಳಿಗೆ ಹಾನಿ ತಟ್ಟಿದೆ ” ಎಂಬ ವಿಧಾನವಿದೆ. ಈ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯವಿದೆ. ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದವರ ಕೃತಿಯು ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಠತೆಯ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ತಮ್ಮ ಧೋರಣೆಗೆ ಇದು ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುವದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಇಂಥ ಕೃತ್ಯಗಳು ಉಚಿತವೋ ಅನುಚಿತವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾವು ನಾಲ್ಕಾರು ಸಲ ಹೇಳಿದ್ದಿರಿ, ಮತ್ತು ಹಿಂಸಾಚಾರ ನಡೆದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರವು ಗೈದ ಹಿಮಾಲಯದಂತಹ ಹಿಂಸಾಚಾರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಅದು ಒಂದು ಸಾಸಿವೆ ಕಾಳಿನಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಎಂದೂ ನೀವು ಹೇಳಿದ್ದಿರಿ. ತಮ್ಮ ಈ ಸಮಂಜಸ ಸರಣಿಯಿಂದ ವಿಚಲಿತವಾಗಲು ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ.

ಆ ಸರಣಿಯಿಂದಾಗುವ ಲಾಭವು ಸ್ಪಷ್ಟವಿತ್ತು. ಇಂಥ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕಟ್ಟು ನಿಟ್ಟಾದ ಅಹಿಂಸೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ತಾವು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದಿರಿ. ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತತೆಗೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ನಿಷಿದ್ಧವೆಂದೂ ತಾವು ಹೇಳಿದ್ದಿರಿ. ತಮ್ಮ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಂತೆ ನಡೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುವವರನ್ನಾಗಲೀ ಅಡ್ಡದಾರಿ ಹಿಡಿದವರನ್ನಾಗಲೀ ಒಲಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕನಿಷ್ಠ ಭಾವವಾಗಲಿ ಭೇದಭಾವವಾಗಲಿ ಉಂಟಾಗದೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಆಗಿ ತೊಡಗಿತ್ತು. ನಿಷೇಧ ಮಾಡದೇ ಸುಧಾರಿಸುವ ಕಠಿಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾವು ಯಶಸ್ವಿ ಆಗುತ್ತಿದ್ದೀರೆಂದು ನಾವು ಬಗೆದೆವು.

ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ನಿರ್ಣಯಾತ್ಮಕ ಹೇಳಿಕೆ ಹೊರಬಿತ್ತು. ತಮ್ಮಂತೆ ಮಾನವ ಮನದ ಅಭಿಜಾತ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಅತಿರೇಕಿ ಜನರು ಹೀಗೆ ಮಾಡಲು ತಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿರಬೇಕು. ದುದೈವದಿಂದ ತಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯು ಆಸಂಧಿಗ್ಧ ತೀರ್ಮಾನದಂತೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದು ಕೊಳ್ಳಿಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ. ದಿನಾಂಕ ೯ ಅಗಸ್ಟ ೧೯೪೪ ರಂದು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಾರಾಗೃಹವನ್ನು ಸೇರಿದ ಅಥವಾ ಹೊರಗೆ ಉಳಿದರೂ ಕೈಬೋಡಿಸಿ

ಕೊಂಡು ಕುಳಿತ ಸ್ವಯಂಶಿಷ್ಯರು ತಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯ ದುರ್ಲಾಭ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವರು ಅಪರಾಧಿಗಳು, ಅವರು ಮೂಗು ತಿಕ್ಕಬೇಕು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ದೇಶಭಕ್ತ ಜನರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಈ ಶಿಷ್ಯರು, ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಜಾತಿಭೇದವನ್ನೇ ಹುಟ್ಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗವಹಿಸಿದವರು ದೇಶಘಾತಕಿ ಅಸ್ವಶ್ಯರು, ಮತ್ತು ಯಾರು ಅಗಸ್ತ್ಯ ರಂದು ಅನಾಯಾಸ ಜೇಲಿಗೆ ನುಸುಳಿಕೊಂಡರೋ ಅಥವಾ ಯಾರು ಅಹಿಂಸೆಯ ಮುಸುಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಕುಳಿತರೋ ಅಂಥವರು ದೇಶಭಕ್ತರು ಎಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಹೊಣೆಗಾರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿಯು ಸ್ವಪ್ನಸೂಚನೆ ಕೊಡದಿದ್ದಾಗ ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಮಹಾನ್ ಸಂಕಟಗಳನ್ನೆದುರಿಸಿ, ಜೀವದ ಹಂಗುದೊರೆದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂದೋಲನದ ಘಾತ ಮಾಡಿದ ಪಾತಕಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅವರು ತಪ್ಪಿರಬಹುದು, ಆದರೆ ಕಿಶೋರ ಲಾಲ ಮಶ್ರುವಾಲಾ, ಕಾಕಾ ಕಾಲೇಲಕರಂಥವರೂ ಸಹ ಈ ತಪ್ಪಿನಿಂದ ಅಥವಾ ತಾವನ್ನು ವಂತೆ ನಿರ್ಣಯಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಮುಕ್ತರಲ್ಲವಲ್ಲ !

ನ್ಯಾಯ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವದೇ ಆದರೆ ಕೂಲಂಕಷ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಯಲಿ ಎಲ್ಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ವಿಚಾರವಾಗಲಿ, ಯಾರು ಈ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರೋ ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಂಬೋಣವನ್ನು ಮಂಡಿಸಲು ಪೂರ್ಣ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಲಿ. ಅನಂತರವೇ ಚಳುವಳಿಯ ಘಾತವಾಯಿತೋ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುವದು. ಈ ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ತೀರ್ಪು ಕೊಡುವದಾದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾವನಾವೇಗವು ಪರಾಕೋಟಿಗೇರಿದಾಗ ಯಾರು ಏನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೋ, ಯಾರು ಕಾರಾಗೃಹದ ಗೋಡೆಗಳ ಮರೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಈ ಚಳುವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟರೋ ಅಂಥವರ ವಿಚಾರಣೆಯೂ ಆಗಲಿ. ಯಾರು ಅಪಾರ ಭಾವೋದ್ರೇಕದ ಸುಂಟರಗಳಾಯ್ತೆಂಬುದು, ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ನಸುಕಲ್ಲನೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ದೇಶವನ್ನು ನಡುದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೈ ಬಿಟ್ಟರೋ (ಇವು ಶ್ರೀಮತಿ ಸರೋಜಿನಿ ದೇವಿಯವರ ಶಬ್ದಗಳು) ಅವರ ವಿಚಾರಣೆಯೂ ಆಗಲಿ !

ತಮ್ಮ ಏಕಪಕ್ಷೀಯ ತೀರ್ಪಿನಿಂದ ಬಹಳ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಮತ. ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಂದರೆ ಒಡಿಸಿನ ಹಾಗೂ ಮೇಲು ಕೀಳು ಭಾವನೆಯ ಬೀಜ ಬಿತ್ತುವವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯು ಒಂದು ಶಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ.

ತಮಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭೆಟ್ಟಿ ಆಗಿ ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತಾಡಬೇಕೆಂದು ತಮಗೆ ಈ ಮೊದಲೊಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಭೆಟ್ಟಿ ಆಗಲು ಸಮಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ

ವಿನೆಂಬುವನ್ನು ಬರೆದು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಶ್ರೀ ಸಾರಾಯಣ ದೇಸಾಯಿ ಅವರಿಂದ ಪತ್ರ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಈ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದೇವೆ.

ತಮ್ಮ ವಿಧೇಯ,
ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ
ದ. ಲ. ಅಧ್ಯಾಪಕ.

ಬಿರ್ಲಾ ಹೌಸ್, ಮುಂಬಯಿ
ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ,
ಪ್ರಿಯ ಮಿತ್ರ,

ನೀವು ಹೋದ ತಿಂಗಳ ೩೦ ಕ್ಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರ.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರೇತವಿದ್ದುದರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀವು ಕಂಡಿದ್ದೀರಿ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಫಲಿತ: ಹೇಳಿದ್ದು ಇಷ್ಟೆ, ವಿಧ್ವಂಸನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಬದಲು, ಅವರಿಗಷ್ಟವಿದ್ದ ಶುದ್ಧ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಮುನ್ನಡೆ ಸಾಧಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸೆಯ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿದವರ 'ನಿಷೇಧ' ವನ್ನು ಅವರು ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಅಂಥವರ ದೇಶಭಕ್ತಿ, ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಠೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದು ಭೂತಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ 'ತೀರ್ಪು' ಮಿದಲ್ಲ. ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ' ಆಗಲೆಂದು.

ತಮ್ಮ
ಪ್ರಾರ್ಥನಾ.

ಪ್ರಿಯ ಪಾಠ್ಯಾಲಯಜಿ,

ತಮ್ಮ ದಿನಾಂಕ ೯ ರ ಪತ್ರ ಮುಟ್ಟಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಹೇಳಿಕೆಯ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ತುಂಬಾ ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಆ ಹೇಳಿಕೆಯ ಅರ್ಥ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವವನು ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಅಲ್ಲ. ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳಿಂದ ನೋಡಿದರೆ, ಚಾಯಿಮ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಬಾಂಬೆ ಕ್ರಾನಿಕಲ್, ಫ್ರೀ ಪ್ರೆಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಸಹ ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹಚ್ಚಿವೆ. ಆಚಾರ್ಯ ಭಾಗವತ, ಉಮಾಶಂಕರ ದೀಕ್ಷಿತ ಇವರಂಥ ಅನೇಕ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹಚ್ಚಿದ್ದಾರೆ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ತೀರ್ಪು ಕೊಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೇನೋ ನಿಜ, ಆದರೆ ಈಗ ಅವರು ತೀರ್ಪು ಕೊಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಎಂದು ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಆಡತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಈಗ ತಾವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಅರ್ಥವು ಸರಿ ಇದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಇದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆ ಸಮಾಧಾನದ ಸಂಗತಿ. ೧೯೪೨ ರ ಅಗಸ್ಟ್ ರಂದು ಜೇಲು ಸೇರಿದ ಹಾಗೂ ಹೊರಗಿದ್ದರೂ ಏನೂ ಮಾಡದೆ ಅಥವಾ ಅಸಹಾಯರಾಗಿ ಕುಳಿತ ಕೆಲವು ಮಹನೀಯರ ಅಪಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ತಡೆ ಆಗಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಪತ್ರಕ್ಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಇದೆಯೋ ಹೇಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ನಾನು ತಮ್ಮ ಪತ್ರದ ಉಪಯೋಗ (ಅಧಿಕೃತ ಅರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ) ಮಾಡಬಹುದೋ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ. ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಮತಭೇದ ಉಂಟಾದಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ಆರೋಪ ಪ್ರತ್ಯಾರೋಪಗಳಿಂದ ಕಟುಭಾವನೆಗಳುಂಟಾದಾಗ ನಾನು ತಮ್ಮ ಪತ್ರದ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

ತಮ್ಮ

ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ

ಬಿರ್ಲಾ ಫೌಸ. ಮುಂಬಯಿ

೨೬ ಸಪ್ಟೆಂಬರ್ ೧೯೪೪

ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ,

ಪ್ರಿಯ ಮಿತ್ರ,

ನಮ್ಮ ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ನೀವು ಮುಕ್ತರಿದ್ದೀರಿ.

ತಮ್ಮ

ಪ್ಯಾರೆಲಾಲ್,

ಈ ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರವು 'ಫಿ ಪ್ರೆಸ್ ಜರ್ನಲ್' ಮತ್ತು 'ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ' ಈ ಎರಡೂ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಶಿರ್ಷಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಂದಲೂ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿನಂದನೆಯ ಪತ್ರಗಳು ಬಂದವು. ಮುಖಂಡರ ಅಪಸ್ವರ ಅಡಗಿ ಹೋಯಿತು.

(೨)

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದರು.

ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರ್ಕಾರವು ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗುವಂತೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ "ಮಾಡಿರಿ ಇಲ್ಲವೆ ಮಡಿಯಿರಿ" ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಕರೆ ಕೊಟ್ಟ ಮೇರೆಗೆ ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಹೋರಾಟವು ನಡೆಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮೇ ೧೯೪೪ ರಲ್ಲಿ ಜೇಲಿ ನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದ ನಂತರ ಗುಪ್ತತೆ ಹಾಗೂ ವಿಧ್ವಂಸನಾತ್ಮಕ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಆದೇಶ ಕೊಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಚಳುವಳಿ ಸ್ಥಗಿತವಾದಂತಾಯಿತು. ೧೯೪೨ ರ ಅಗಸ್ಟ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದ ಮುಖಂಡರು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಬಂದರು. ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದರು. ಆಗ ಆಹಾರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನದಿದ್ದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರದವರು ರೇಶನಿಂಗ್ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದರು. ಸರ

ಕಾರದವರು ನೇಮಿಸಿದ ರೇಶನಿಂಗ ಕಮೀಟಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಲತ್ಕೆ, ಭೀಮರಾವ ಪೋತವಾರ ಮತ್ತು ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಅವರು ಸೇರಿ ಕೊಂಡರು. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರ್ಕಾರದಗೂಡ ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರು ಸರ್ಕಾರಿ ಕಮೀಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಸಹಕಾರ ಮಾಡುವುದು ನಾಚಿಕೆಗೇಡು ಎಂದು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಎಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೂ ಅಸರವನ್ನು ಕಿವಿಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಶ್ರೀ ಎಮ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಜನತಾ ಧಾನ್ಯ ಸಮಿತಿಯಗೂಡ ಸಹಕರಿಸಲು ಸಹ ಅವರು ಸಿದ್ಧರಾಗ ಲಿಲ್ಲ. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಲ್ಪಬನ ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವದೇ ಈ ಜನತಾ ಧಾನ್ಯ ಸಮಿತಿಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಈ ಸಮಿತಿಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸರ್ಕಾರಿ ಧಾನ್ಯ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಸೇರುವದನ್ನು ಪ್ರತಿ ಭಟಿಸಿ ಶ್ರೀ ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ ಹಾಗೂ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಬರೆದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಉತ್ತರ ಬರೆದು " ಗಂಗಾಧರರಾಯರಂಥವರು ಸರ್ಕಾರಿ ಕಮೀಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಹಿತಸಂಬಂಧವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ನಾನದರಬಗ್ಗೆ ಏನೂ ಹೇಳಲಾರೆ " ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ನಂತರ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದಾಗ ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರ ಕೆಳಗಿನಂತೆ :-

ಪ್ರಶ್ನೆ :- ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗರು (ಪರಕೀಯ) ಸರ್ಕಾರದ ಧಾನ್ಯ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವದು ಸರಿಯೇ ?

ಉತ್ತರ :- ತಮ್ಮ ಶರ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಸೇರಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೆ ಹೋಗುವಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ :- ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯು (ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೈನಿಕನು) ಪೆರೋಲ ಮೇಲೆ ಜೇಲಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರಬಹುದೇ ?

ಉತ್ತರ :- ನಿಶ್ಚಿತ ನಿಯಮ ಹಾಕಿಕೊಡುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನು ಕರ್ತವ್ಯ ಪಾಲನೆಗಾಗಿ ಪೆರೋಲ ಮೇಲೆ ಹೋಗುವನೋ ಅಥವಾ ಸುಖದ ಸಲುವಾಗಿ ಹೋಗುವನೋ ಅಥವಾ ತುರಂಗದಲ್ಲಿಯೆ ತೊಂದರೆಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಬಯಸುವನೋ ಎಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಪೆರೋಲದ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟತೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕರ್ತವ್ಯದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮೋಹ ಇರಕೂಡದು

ಪ್ರಶ್ನೆ :— ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗನು ಜೇಲ ವಿದ್ಯಾಪರನಾಗಿ ಜೇಲ ಕಮೀಷಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದು ಸರಿಯೆ ?

ಉತ್ತರ :— ಜೇಲ ವಿದ್ಯಾಪರನಂಥ ಸರಕಾರಿ ನೇಮಕ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ನಾಗರಿಕ ಇಲ್ಲವೆ ಕೈದಿ ನೌತೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ಪರಿಹಾರ ಕೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಷ್ಟು ಕೇಳಬಹುದು. (ಪರಕೀಯ ಸರಕಾರದಲ್ಲಿ) ಅಧಿಕಾರಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅರ್ಥಮರ್ಥ ಅಧಿಕಾರಿ ಆಗಿ ಪರಿಹಾರ ದೊರಕಿಸಲು ನೋಡುವ ದೆಂದರೆ ಅದು ಸಹಕಾರವೆ.

ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮಿ-ಮೋತದಾರರು ಜೇಲ ಕಮೀಷಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೆ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ೧೯೪೪ ರ ಜುಲೈ ಅಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕೂಡ ಮೂರು ಸಲ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಯಿತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ಸರಕಾರಿ ಧಾನ್ಯ ಸಮಿತಿಯ ಸಭಾಸದತ್ವಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದರು.

(೩)

ಗುಪ್ತತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರ.

ತಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತತೆಗೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಪದೇ ಪದೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಸಂಗಡ ಕರೆಕೊಂಡು, ಚಳುವಳಿ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ಸಂಘಟನೆ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿಯೇ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. ಗುಪ್ತತೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಸೆಗೆ ಆಸ್ಪದ ಸಿಗುತ್ತದೆಯೆಂಬುದೂ ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವ ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಹ “ ಹೀಗೆ ಅಹಿಂಸೆಯ ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಆಧಾರ ಹೃದಯದ ಭಾವನೆಯ ಆಧಾರದಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕು. ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಉಂಟಾದಾಗ ಹೃದಯವೇ

ಗೆಲ್ಲುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಅವರು ದಿ. ೯-೬-೧೯೪೪ ರಂದು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ದಿ. ೧೨-೬-೧೯೪೪ ರಂದು ಅವರಿಗೆ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಲಾಯಿತು. ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ಕೈಬರಹದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರಗಳು ಇಂತಿವೆ :—

ಪ್ರಶ್ನೆ :— ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶವಿದೆಯೇ ?
ಕೆಲವು ಸ್ನೇಹಿತರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವು ಸ್ವಯಂಸಹಾಯಕ ಇರಬೇಕು, ಅದು ಸಂಘಟಿಸುವ ವಿಷಯವಲ್ಲ ಎಂದು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. (ಅದುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ)

ಉತ್ತರ :— ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ :— ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಬೇಕಾದರೆ ಗುಪ್ತತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಅದುದರಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣ ಬೇಕಾಗಿದೆ :—

(ಅ) ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಪ್ರತಿಕಾರವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಲ್ಲದಾಗ, ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಮೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಗದಂತೆ (ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗದಂತೆ) ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇರಬೇಕೋ ?

(ಬಿ) ಬಂಧನದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಮತಿ ಇತ್ತರೆ ಅಥವಾ ಅನ್ಯಥಾಸಹ ಮೋಷಾಕ (ಡ್ರೆಸ್) ಮತ್ತು ವಾಸಸ್ಥಳ ಬದಲಾಯಿಸಲು ಅನುಮತಿ ಕೊಡಬೇಕೆ ? (ಹೆಸರು ಬದಲಾಯಿಸಬಾರದೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣ)

(ಕೆ) ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರವು ಮೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಗಬಾರದೆಂದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ ಅನ್ಯರ ವಿಳಾಸವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದೇ ?

(ಡೆ) ಹೊಣೆಗಾರ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹಸ್ತಪತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬುಲೆಟಿನ್ ಗಳನ್ನೂ ಪ್ರೆಸಿನ ಹೆಸರು ಹಾಕದೆ ಅಥವಾ ಗುಪ್ತವಾಗಿಟ್ಟು ಸಾಯಿಕಲ್ಲೋ ಸ್ಕಾಯಿಲ್ ಮತ್ತಿನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಬಹುದೋ ?

(ಈ) ಚಳುವಳಿಯ ಸಿದ್ಧತೆ ಅಥವಾ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆ ಗಳನ್ನೂ ಸಮಾಚಾರವನ್ನೂ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಬಹುದೋ ?

ಉತ್ತರ :— ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಏಕಪಕ್ಷೀಯವಾಗಿ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಉತ್ತರ ಕಿ.
 ದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ [ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ] ತನಗೆ *
 [ಸರಿ ಕಂಡಂತೆ] ವರ್ತಿಸಬೇಕು.

ಈ ಪ್ರಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ತ್ವ
 ಸದ್ವಿವೇಕ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತೋಚಿದಂತೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿಯೂ
 ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವದೊಟ್ಟಿಗೆ ಇರಲಿ ಯಾರಿಗೂ ದೂಷ
 ಸಹ ಅವರು ಕೊಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ವಿಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಈ ಚಾಣಾಕ್ಷ
 ಧೋರಣೆಯಿಂದ ಮಡಿವಂತ ಮುಖಂಡರ ಆಟ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಚಲೇಜಾವ ಚಳುವಳಿ ೧೯೪೫ ರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಿತು. ಮುಂದೆ ಎರಡೇ ವರ್ಷ
 ಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಹೊರಟು ಹೋದರು. ದೇಶವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಅನೇಕ
 ಮಹತ್ವದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ದೇಶವು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ತಾತ್ವಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು
 ಹಿಂದೆ ಭಿನ್ನವು. ಮುಂದೆ ಎಂದೂ ಅವು ಏಳಲೇ ಇಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕ (ಮೈಸೂರು) ಸರ್ಕಾರದವರು ಮೋ. ಹಾಲಪ್ಪನವರಿಂದ ಬರೆಯಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಇತಿಹಾಸ " (ಹಿನ್ನೆಲೆ ಅನ್ ಫೀಚಮ್ ಮುಮ್ಮ ಮೆಂಟಿ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ) ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಉಪನಾಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರೇಕವಾದ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಎಳೆಮೊ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಂಥವರ ಹೊಗಳಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಗ್ಗೆಯಂತೂ ಅವರ ಮಾನಕರ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಈ ಮಹಾಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿವೆ. ಕುಲ್ಲೇಖನವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅದರಲ್ಲಿ

ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪರಿಕಟದ ಇಂಥ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಇಂಥ ಛಾಗೂ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆ ಸತ್ಯ ದೂರವಾದ ವಿವರಣೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೆಲಸದಂತಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಗೌರಿಗೆ ರಿಂದಿ ರಿಡ್ಡಾಶ ರ ವರೆಗೆ ನಡೆದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಸತ್ಯ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ. ಅಣ್ಣ ಗುರುಜಿ ಅವರು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಈ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಲೇಖಕರೊಬ್ಬರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರೂ ಹಿರಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಇದ್ದು ತಮ್ಮ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಅನೇಕಸಲ ಕಾರಾವಾಸದ ಕಷ್ಟ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಷ್ಟ ಸಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರಾದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೊಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿರಬೇಕು ಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಈ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ.

